

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ VE TÜRK YARGI SİSTEMİNDE GÖREV VE
HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜM USULÜ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ufuk YEŞİL

Danışman
Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN

Aralık-2015
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ VE TÜRK YARGI SİSTEMİNDE GÖREV VE
HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜM USULÜ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ufuk YEŞİL

Danışman
Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN

Aralık-2015
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN danışmanlığında Ufuk YEŞİL tarafından hazırlanan “Uyuşmazlık Mahkemesi ve Türk Yargı Sisteminde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

21/12/2015

Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN (Başkan)

Prof. Dr. Ahmet BİLGİN

Prof. Dr. Mehmet Emin BİLGE

Prof. Dr. Halil CİN

Prof. Dr. Remzi FINDIKLI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

/12/2015

Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Doktora tezi olarak sunduğum “Uyuşmazlık Mahkemesi ve Türk Yargı Sisteminde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

23.11.2015

Ufuk YEŞİL

ÖN SÖZ

Türk yargı sisteminde Tanzimat sonrası gelişmelerle birlikte birden fazla yargı kolu faaliyet göstermeye başlamış ve bu yargı kolları arasında görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çıkması da kaçınılmaz hâle gelmiştir. Şura-yı Devlet'in kurulmasıyla birlikte bu uyuşmazlıkları çözme görevi Şura-yı Devlet'e, daha sonra da ayrı bir kurula verilmiş (Encümeni İhtilaf) ancak yargı kollarının sayısının ve uyuşmazlıkların artmasıyla bu görevin müstakil ve bağımsız bir mahkemeye verilmesi fikri ağırlık kazanarak 1945 yılında 4788 sayılı Kanun'la Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur. Kısacası Uyuşmazlık Mahkemesi, yargı ayrılığı sistemine geçtiğimiz 1868 yılından bu yana farklı adlar altında da olsa Türk yargı sisteminde varlığını sürdüren en köklü yargı kurumlarımızdan biridir.

Mahkeme, idari rejimin ülkemizde kurumsallaşmasının ve bu sisteme verilen önemin en önemli göstergelerindendir. Bu önemin bir göstergesi olarak Uyuşmazlık Mahkemesi diğer yargı kollarından ayrı, bağımsız ve kendine özgü usul kanunuyla faaliyet göstermektedir. Mahkeme, görev uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle bir yargı kolunun diğerinin görev alanına yapacağı müdahaleyi önlemekte ve böylece her yargı kolunun görev alanının sınırını çizerek idari rejimin varlığını pekiştirmekte, hüküm uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle de kişilerin askıda kalan haklarına kavuşmalarını sağlayarak hukuk devletine ve hukuki güvenlik ilkesine hizmet etmektedir.

Hukuk devleti ve idari rejimin bir neticesi olarak kurulan Uyuşmazlık Mahkemesinin geçirdiği tarihsel süreçle birlikte Mahkemenin en önemli fonksiyonu olan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözüm usulü, çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada bu uyuşmazlıkların varlığı için gerekli şartlara, yapılan başvurularda ve uyuşmazlıkların çözümünde dikkat edilen hususlara, uyuşmazlıkların çözümüyle ilgili eleştiriye açık konulara, Mahkemenin yapısal sorunları ile daha hızlı şekilde uyuşmazlıkların çözümüne imkân sağlayacağı düşünülen kanun önerisine yer verilmiş olup çalışmanın Türk hukuk literatürüne ve uygulamacılara yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Son olarak bu çalışmanın konusunun belirlenmesi, hazırlanması ve tamamlanmasında sağlamış olduğu destek ve kolaylıklar nedeniyle kendisine minnettar olduğum saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN' a, katılım ve katkıları ile tez savunma sınavımı onurlandıran Prof. Dr.

Ahmet BİLGİN, Prof. Dr. Mehmet Emin BİLGE, Prof. Dr. Halil CİN ve Prof. Dr. Remzi FINDIKLI' ya, yoğun mesaisine rağmen tezin her aşamasında ilgi, yardım ve desteğini hiç esirgemeyen, birlikte çalışmaktan onur duyduğum Uyuşmazlık Mahkemesinin saygıdeğer Başkanı Serdar ÖZGÜLDÜR'e, tabloların hazırlanmasında ve tartışmaları konularda katkılarını esirgemeyen değerli meslektaşım Birgül YİĞİT'e, yazım ve redaksiyon aşamasındaki üst düzey katkıları nedeniyle Dr. Recep ÜNAL'a, Mustafa GÜLTEKİN'e ve isimlerini burada sayamadığım diğer meslektaşlarıma, bu aşamaya kadar sağladığı prosedürel bilgi desteği ve yardımlarından ötürü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN ve Enstitü Sekreteri Süleyman ÇIRAK'a; bu süreçte anlayış, sevgi ve desteklerini benden esirgemeyen kıymetli eşim Elif ve kızım Nermin Zehra'ya, ülkemize yararlı bir fert olarak yetişmem için her türlü fedakârlığa katlanan, haklarını asla ödeyemeyeceğim kıymetli annem ve babama en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

YEŞİL, Ufuk, “Uyuşmazlık Mahkemesi ve Türk Yargı Sisteminde Görev Ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü”, Doktora Tezi, Kırıkkale, 2015.

Ülkemizde Tanzimat Fermanı’nın kabulünden sonra yaşanan ıslahat hareketleri neticesinde yargı ayrılığı sistemine geçilmiş ve bu sistemde birden fazla yargı kolunun faaliyet göstermesi nedeniyle yargı kolları arasında görev ve hüküm uyuşmazlıkları çıkması kaçınılmaz olmuştur. Önceleri bu uyuşmazlıkları değişik kurum ve komisyonlar çöze de bu alanda faaliyet gösteren bir mahkemenin varlığına hep ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaçların bir neticesi olarak da 1945 yılında yargı kolları arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmek ve bir yüksek mahkeme olarak faaliyet göstermek üzere Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur.

Mahkeme, yargı kolları arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle tıkanan hukuki yolları açmakta, hüküm uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle de kişilerin haklarına kavuşmalarına imkân tanımaktadır.

Tezin amacı Uyuşmazlık Mahkemesiyle ilgili olarak kuruluşundan önce ve sonraki kanuni düzenlemelere, yapısı ve işleyişine yer vermek, Türk yargı sisteminde görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü usulüyle bu uyuşmazlıkların çözümünde karşılaşılan sorunlara değinmek ve 2247 sayılı Kanun’da bu sorunların çözümüne ışık tutabilecek değişiklik talepleri ile önerilere yer vermektir.

Tez giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte Türk yargı sisteminde yer alan yargı kollarına, birinci bölümde Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu ve kuruluşundan itibaren geçirdiği kanuni süreç, mahkemenin yapısı ve çalışma yöntemine, ikinci bölümde Mahkemenin görevlerine, üçüncü bölümde de Mahkemeye ilgili tartışmalı ve muhtelif konulara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Görev Uyuşmazlığı, Hüküm Uyuşmazlığı, Uyuşmazlık Mahkemesi, Yargı Kolu ve Yargı Yolu

ABSTRACT

YEŞİL, Ufuk, “Court of Jurisdictional Disputes and Method of Resolution of Jurisdictional and Judgement Disputes in Turkish Judicial System”, Ph.D. Thesis, Kırıkkale, 2015.

In our country, as a result of reforms realised following the adoption of Imperial Edict of Reorganisation, the system of judicial separation was adopted and in this system, due to the functioning of more than one branch of judiciary, existence of disputes of jurisdiction and judgement between judicial branches became inevitable. Previously, although various institutions and commissions resolved these disputes, the presence of a court functioning in this field was always required. As a consequence of these requirements, Court of Jurisdictional Disputes was established in 1945 with a view to resolving jurisdictional and judgement disputes arising between the branches of judiciary and functioning as a high court.

The Court removes the blockage of legal remedies by resolving jurisdictional disputes arising between judicial branches and enables persons to attain their rights by resolving disputes of judgement.

The objective of the thesis is to include the legal regulations prior and subsequent to the Court’s establishment, organizational structure and functioning of the Court of Jurisdictional Disputes, to touch upon the problems encountered in the resolution of jurisdictional and judgement disputes as well as the method of their resolution in Turkish judicial system and to raise demands for amendment and suggestions concerning the Law numbered 2247, which could shed light on the resolution of these disputes.

It consists of an introduction and three chapters. The introduction is concerned with the branches of judiciary present in Turkish judicial system, the first chapter deals with the establishment of Court of Jurisdictional Disputes and legal process it has gone through since its establishment, the structure and ways of functioning of the court and the second chapter deals with the duties of the court and finally the third chapter is concerned with the controversial and miscellaneous issues regarding the court.

Keywords: Jurisdictional Dispute, Judgement Dispute, Court of Jurisdictional Disputes, Judicial Branch and Remedy

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Akt.:	: Aktaran
Anayasa	: 1982 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Ay.	: Anayasa
AYİM	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYM	: Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
Bkz./bkz.	: Bakınız
B.	: Başvuru
C.	: Cilt
CB	: Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DİDDK	: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
DMK	: Disiplin Mahkemelerinin Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun
Dpn.	: Dipnot
E.	: Esas
Edit.	: Editör
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GK	: Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulu
HB	: Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu

HSYK	: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUKAB	: Hukuk Adamları Birliği
İNÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KHHD	: Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi
md./m.	: Madde
No.	: Numara
R.G.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TODAİE	: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
UM	: Türkiye Cumhuriyeti Uyuşmazlık Mahkemesi
UMK	: 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun
THD	: Terazi Hukuk Dergisi
vd.	: Ve Devamı
Y.	: Yıl
YD	: Yürütmenin Durdurulması
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

TABLÖLAR

TABLO - I	2247 sayılı Kanun'un 10. Maddesi Uyarınca Başvuru Usulü	413
TABLO - II	Fransa Uygulamasında Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma Usulü ..	414
TABLO - III	2247 sayılı Kanun'un 17. Maddesi Uyarınca Başvuru Usulü	415
TABLO - IV	2247 sayılı Kanun'un 14. Maddesi Uyarınca Başvuru Usulü	416
TABLO - V	Fransa Uygulamasında Olumsuz Görev Uyuşmazlığı Usulü	417
TABLO - VI	Fransa Uygulamasında Mahkemelerin Karşılıklı Olarak Birbirlerini Görevli Görmesi	418
TABLO -VII	2247 sayılı Kanun'un 19. Maddesi Uyarınca Başvuru Usulü	419
TABLO -VIII	Fransa Uygulamasında Mahkemelerin Doğrudan Görev Uyuşmazlığı Çıkarma Usulü	420
TABLO - IX	2247 sayılı Kanun'un 20. Maddesi Uyarınca Başvuru Usulü	421
TABLO - X	2247 sayılı Kanun'un 24. Maddesi Uyarınca Başvuru Usulü	422
TABLO -XI	Fransa Uygulamasında Hüküm Uyuşmazlığı Usulü	423
TABLO -XII	Fransa Uygulamasında Makul Süre Davaları	424
TABLO -XIII	2000-2014 Yılları Arasında Verilen Karar Sayıları	425
TABLO-XIV	2000-2014 Yılları Arasında Verilen Başvuru Ret Kararı Sayıları	426

İÇİNDEKİLER

KABUL-ONAY	i
KİŞİSEL KABUL	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	viii
TABLolar	x
İÇİNDEKİLER	xi
GİRİŞ: YARGISAL FAALİYET VE YARGI KOLLARI (ÇEŞİTLERİ)	1
I. ÇALIŞMA PLANI	1
II. MAHKEME KAVRAMI VE YARGISAL FAALİYET	3
A. MAHKEME KAVRAMI	3
B. YARGISAL FAALİYET	4
1. Şekli Anlamda Yargısal Faaliyet	4
2. Maddi Anlamda Yargısal Faaliyet	5
III. YARGI YOLU KAVRAMI VE YARGI YOLU UYUŞMAZLIĞI	6
A. YARGI KOLU (YARGI DÜZENİ) KAVRAMI	6
B. YARGI YOLU UYUŞMAZLIĞI	7
C. GÖREV KONUSUNUN KAMU DÜZENİNDEN OLUŞU	7
IV. YARGI KOLLARI (ÇEŞİTLERİ) VE GÖREV ALANLARI	11
A. ANAYASA YARGISI VE GÖREV ALANI	11
B. ADLÎ YARGI VE GÖREV ALANI	12
1. Ceza Yargılaması	12
2. Medeni Yargılama	14
3. Üst Derece Mahkemesi (Bölge Adliye Mahkemesi)	15
4. Temyiz Mercii (Yargıtay)	16
C. İDARİ YARGI VE GÖREV ALANI	16
1. Görev Alanı	16
2. İlk Derece Mahkemeleri	18
3. Üst Derece Mahkemesi (Bölge İdare Mahkemesi)	18
4. Temyiz Mercii (Danıştay)	19

D. ASKERÎ CEZA YARGISI VE GÖREV ALANI	19
1. Görev Alanı	19
2. İlk Derece Mahkemeleri	20
3. Temyiz Mercii (Askeri Yargıtay)	22
E. ASKERÎ İDARİ YARGI VE GÖREV ALANI	22
F. SAYIŞTAY	24
G. YÜKSEK SEÇİM KURULU	26

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL GELİŞİMİ VE MUKAYESELİ HUKUKTAKİ YANSIMALARIYLA UYUŞMAZLIK YARGISI

I. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN VARLIK SEBEPLERİ	29
A. TARİHİ SEBEPLER	29
1. İdari Rejimin Kabulü ve Birden Fazla Yargı Kolunun Bulunması	29
2. Yargı Kolları Arasında Görev ve Hüküm Uyuşmazlıkları Çıkması	32
3. Kanunlarda Yargı Kollarının Görev Alanlarının Tam Olarak Belirlenmemesi ..	33
B. ANAYASAL İLKELER	34
1. Hukuk Devleti İlkesinin Anayasal Bir İlke Olarak Kabul Edilmiş Olması	34
2. Hak Arama Hürriyetinin Anayasal Bir İlke Olarak Kabul Edilmiş Olması	34
3. Kanuni Hâkim Güvencesinin Anayasal Bir İlke Olarak Kabul Edilmiş Olması.	35
II. MUKAYESELİ HUKUKTA VE ÜLKEMİZDE GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ.....	36
A. MUKAYESELİ HUKUKTA GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ	36
1. İdari Rejimi Benimseyen Ülkelerde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümü	37
a. İtalya	37
b. Almanya	37
c. Avusturya	38
d. Belçika	38

e. Polonya	38
f. İsviçre	39
2. Adlî Rejimi Benimseyen Ülkelerde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümü	39
a. İngiltere	39
b. Amerika Birleşik Devletleri	40
c. Diğer Ülkeler	40
B. FRANSA'DA GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ .	40
1. Tarihsel Süreç	41
2. Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Yapısı.....	43
a. Başkan	43
b. Başkan Vekili	44
c. Üyeler	44
d. Savcılık	47
e. Raportörler, Sekreteryaya ve Avukatlar	47
3. Yargılama Usulü ve Mahkemenin Görevleri	49
a. Yargılama Usulü	49
b. Mahkemenin Görevleri	50
aa. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılması ve Çözümü	51
bb. Olumsuz Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü	55
cc. Yargı Mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Usulü	56
(1) Mahkemelerin Karşılıklı Olarak Birbirlerini Görevli Görmesi	56
(2) Mahkemelerin Görev Sorunu Nedeniyle Doğrudan Başvuru Yapmaları	57
dd. Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü	58
ee. Görev Kurallarının Uygulanmasından Kaynaklı Makul Süre Davaları ..	59
C. CEZAYİR'DE GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ .	59
1. Tarihsel Süreç	59
2. Mahkemenin Yapısı	60
3. Yargılama Usulü ve Mahkemenin Görevleri	60
a. Yargılama Usulü	60
b. Mahkemenin Görevleri	61
aa. Tarafların Görev İtirazı Üzerine Ortaya Çıkan Görev Uyuşmazlığı	61
bb. Mahkemelerin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvurusu Üzerine Çıkan	

Görev Uyuşmazlığı	61
cc. Hüküm Uyuşmazlığı	62
D. ÜLKEMİZDE GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNÜNGELİŞİMİ.....	62
1. Tanzimat Öncesi Dönem	62
2. Tanzimat Sonrası Dönem	63
3. Cumhuriyet'in İlanından Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşuna Kadar Olan Dönem	66
III. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞU	68
A. MAHKEMENİN KURULUŞ GEREKÇESİ VE AMACI	68
1. Mahkemenin Kuruluş Gerekçesi	68
2. Mahkemenin Kuruluş Amacı	69
B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN GÖREV ALANI	70
1. Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü	72
a. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma	72
b. Olumsuz Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü	74
2. Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümü	75
C. MAHKEMENİN YAPISI	76
1. Başkanın Belirlenmesi	76
2. Mahkemenin Yapısı, Toplanma ve Çalışma Usulü	78
3. Müsterek Hükümler	78
IV. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞUNDAN SONRA YAPILAN KANUNİ DEĞİŞİKLİKLER	79
A. 1961 ANAYASASI SONRASI KANUNİ DÜZENLEMELER	79
1. 1961 Anayasasında Uyuşmazlık Mahkemesi	79
2. 44 Sayılı Kanun'un Kabulü ve Uyuşmazlık Mahkemesine Etkisi	82
3. 4788 Sayılı Kanun'un Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu	82
4. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanvekilliği	86
B. 2247 SAYILI KANUN'UN KABULÜ VE SONRAKİ SÜREÇ	88
1. Mahkemenin Görev Alanı İle İlgili Yenilikler	88
2. Mahkeme'nin Görevleriyle İlgili Yenilikler	91
a. Görev Uyuşmazlıklarıyla İlgili Yenilikler	91
aa. Bakan ve Valinin Görev Uyuşmazlığı Çıkarma Yetkisi Kaldırılmıştır ..	91

bb. Son Kararı Veren Mahkemeye Dilekçe Verilmesi Yeterli Görülmüştür.	92
cc. Bekleme Süresi Uzatılmıştır.....	92
b. Hüküm Uyuşmazlıklarıyla İlgili Yenilikler	92
aa. Cezai Konular da Dahil Edilmiştir.....	92
bb. Hüküm Uyuşmazlığı Başvurularından da Harç Alınmamıştır.....	93
c. Mahkeme'nin Yapısıyla İlgili Yenilikler	93
aa. Üye Sayısı Arttırılmıştır.....	93
bb. Bölümler ve Genel Kurul Öngörülmüştür.....	94
cc. Başkan ve Başkan Vekili Konusu Düzenlenmiştir..	94
dd. Görev Süreleri Değişmiştir.....	94
ee. Çekilme ve Ret Konusu Düzenlenmiştir.....	95
ff. Raportör ve İdari Personel Konusu Yeniden Düzenlenmiştir.....	95
d. Uyuşmazlık Çıkarılamayacak Durumlar	95
e. Tedbir Kararlarıyla İlgili Yenilikler	96
f. Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunun İlke Kararı Alma Yetkisi	96
g. Mahkemenin Çalışma Usulüyle İlgili Yenilikler	96
C. 2592 SAYILI KANUN SONRASI GELİŞMELER	97
1. Mahkemenin Görevleri, Çalışma ve Karar Alma Usullerinde Değişiklikler	98
2. Mahkemenin Yapısıyla İlgili Değişiklikler	99
a. Üyelerin Seçimine İlişkin Değişiklikler.....	99
b. Başkanın Görev Süresine İlişkin Değişiklik.....	99
D. 5791 SAYILI KANUN SONRASI GELİŞMELER	100
1. Mahkemenin Yapısıyla İlgili Yapılan Değişiklikler	100
a. Üyelerin Seçimine İlişkin Değişiklikler.....	100
b. Görev Sürelerine İlişkin Değişiklikler.....	100
2. Mahkeme'nin Çalışma ve Karar Alma Usulleriyle İlgili Değişiklikler	101
V. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN MEVCUT YAPISI VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ	103
A. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN YAPISI	103
1. Bölümler ve Genel Kurul	103
a. Hukuk Bölümü	103
b. Ceza Bölümü	104
c. Genel Kurul	104

2. Mahkemenin Yönetimi	104
a. Başkan	104
b. Başkan Vekili	106
c. Üyeler	106
d. Başsavcılar ve Savcılar	107
e. Yardımcı Hizmetler ve Kalem Teşkilatı	107
aa. Raportörler	108
bb. Yazı İşleri ve Diğer Görevliler	109
B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN ÇALIŞMA YÖNTEMİ	110
1. Uyuşmazlık Mahkemesinin Toplantı Zamanı, Yeri ve Periyodu	110
2. Başsavcıların Toplantılara Katılmaları ve Görüşlerini Bildirmeleri	110
3. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve Üyelerinin Tarafsızlığı	111
a. Dava ve İşlere Bakmalarının Caiz Olmadığı Durumlar İle Çekinmeleri ...	111
b. Başkan ve Üyelerin Çekinmeleri	111
c. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve Üyelerinin Reddi	113
C. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN GÖREV ALANI	113
D. DOSYALARIN GÖRÜŞÜLECEĞİ BÖLÜMÜN BELİRLENMESİ	117

İKİNCİ BÖLÜM

GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜM USULÜ

I. GÖREV UYUŞMAZLIKLARI	119
A. OLUMLU GÖREV UYUŞMAZLIĞI	119
1. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma	119
a. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılmasının Şartları	122
aa. Usulüne Uygun Olarak Açılmış ve Devam Eden Bir Dava Bulunması.122	
(1) Esastan Karar Verilmemiş Olmalıdır.....	123
(2) Davanın Açılmamış Sayılmasına Karar Verilmemiş Olmalıdır.....	123
(3) Taraf İşlemi Sebebiyle Dava Sona Ermemiş Olmalıdır.....	124
(4) Lehine Görev İtirazında Bulunulan Mahkeme Tarafından Aynı Davayla	
İlgili Görevsizlik Kararı Verilmemiş Olmalıdır.....	126

bb. Süresi İçerisinde Görev İtirazında Bulunulması	127
(1) Hukuk Davalarında Görev İtirazı ve Birinci Oturum Kavramı.....	129
(2) İdari Davalarda Görev İtirazı ve Dilekçe Evresinin Tamamlanması.	129
(3) Ceza Davalarında Görev İtirazı ve Delillerin İkamesi.....	130
(4) Görev İtirazının Yapılma Zamanıyla İlgili Özellik Arz Eden Durumlar.....	130
cc. Görevsizlik İtirazının Reddedilmiş Olması	135
dd. İlgili Yargı Kolunun Başsavcısına Sunulmak Üzere Dilekçe Verilmesi.	136
(1) Dilekçenin Görev İtirazını Reddeden Mahkemeye Verilmesi.....	137
(2) Dilekçenin On Beş Gün İçerisinde Verilmiş Olması.....	137
(3) Görevsizlik Kararının Temyizi Halinde Süre.....	140
b. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma Usulü	141
aa. Görev İtirazı Reddedilen Tarafça Yapılacak İşlemler	141
bb. Yargı Merciiince Yapılacak İşlemler	142
cc. Görev Uyuşmazlığı Çıkarmaya Yetkili Makamca Yapılacak İşlemler ..	142
(1) Ön İnceleme.....	145
(2) Talebin Reddi.....	145
(3) Talebin Kabulü.....	146
(4) Bekleme Süresi.....	146
dd. Uyuşmazlık Mahkemesince Yapılacak İşlemler	149
(1) Bildirim Yapılması.....	149
(2) Ön İnceleme.....	150
(3) Esastan İnceleme.....	150
ee. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler	152
ff. Uyuşmazlık Çıkarılamayacak Durumlar	156
2. Olumlu Görev Uyuşmazlığı	157
a. Tanımı	157
b. Olumlu Görev Uyuşmazlığı İle Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılması Arasındaki Farklar	159
c. Olumlu Görev Uyuşmazlığının Şartları	160
aa. Açılmış İki Ayrı Dava Bulunması	160
bb. İki Davanın Konu, Sebep ve Taraflarının Aynı Olması	160
(1) Davaların Taraflarının Aynı Olması	161

(2) Davaların Konusunun Aynı Olması.....	163
(3) Davaların Sebeplerinin Aynı Olması.....	165
cc. Her İki Yargı Mercii'nin Görevlilik Kararı Vermesi	166
dd. Ceza Davalarında İtiraz Yolu Açık Olan Görevlilik Kararlarının Kesinleşmiş Olması	167
d. Olumlu Görev Uyuşmazlığının Çözümü Usulü	169
aa. Görev Uyuşmazlığının Giderilmesini İsteyen Tarafça Yapılacak İşlemler	170
bb. Görevlilik Kararı Veren Yargı Mercii'nce Yapılacak İşlemler	170
cc. Uyuşmazlık Mahkemesince Yapılacak İşlemler	170
(1) Ön İnceleme.....	171
(2) Esastan İnceleme.....	171
dd. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler	171
B. OLUMSUZ GÖREV UYUŞMAZLIĞI	173
1. Tanımı ve Niteliği	173
2. Olumsuz Görev Uyuşmazlığının Şartları	175
a. Usulüne Uygun Açılmış Bir Davanın Bulunması	175
aa. Görevsizlik Kararının Devam Eden Yargılama Kapsamında Verilmesi ..	182
bb. Görevsizlik Kararının Yargılama Faaliyetine İlişkin Olması	183
cc. Görevsizlik Kararının Uyuşmazlık Mahkemesinin Görev Alanına Giren Konularda Verilmiş Olması	183
dd. Görevsizlik Kararının 2247 sayılı Kanun'un 1. Maddesi Kapsamındaki Yargı Mercilerince Verilmiş Olması	184
b. Farklı Yargı Kollarındaki Mahkemelerce En Az İki Görevsizlik Kararı Verilmiş Olması.....	184
aa. Görevsizlik Kararlarının Niteliği	192
bb. Görevsizlik Kararlarının Karşılıklılığı Meselesi	193
cc. İlk Görevsizlik Kararından Sonra Yapılması Gereken Hususlar	196
c. Her İki Davanın Tarafları Konusu ve Sebebinin Aynı Olması	198
aa. Her İki Davanın Taraflarının Aynı Olması	198
bb. Her İki Davanın Sebeplerinin Aynı Olması	199
cc. Her İki Davanın Konularının Aynı Olması	200
d. Görevsizlik Kararlarının Kesin Ya Da Kesinleşmiş Olması	201

3. Olumsuz Görev Uyuşmazlığının Çözüm Usulü	206
a. İlgili Kişi Ya da Makam Tarafından Yapılacak İşlemler	207
b. Yargı Mercilerince Yapılacak İşlemler	210
c. Uyuşmazlık Mahkemesi Tarafından Yapılacak İşlemler	211
aa. İlk İnceleme	212
bb. Esastan İnceleme	213
d. Uyuşmazlık Mahkemesinin Kararından Sonra Yapılacak İşlemler	215
C. YARGI MERCİLERİNİN UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNE BAŞVURMASI	216
1. Yargı Mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Şartları	219
a. Görevsizlik Kararı Verilmesi	219
b. Görevsizlik Kararının Kesin veya Kesinleşmiş Olması	222
c. Görevli Yargı Yerinde Usulüne Uygun Şekilde Dava Açılması	223
d. Her İki Davanın Aynı Olması	225
e. İlk Görevsizlik Kararını Veren Mahkemenin Görevli Bulunması	227
f. Dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine Gönderilmesi	227
2. Uyuşmazlığın Çözümü	229
a. Yargı Mercilerince Yapılacak İşlemler	229
b. Uyuşmazlık Mahkemesi Tarafından Yapılacak İşlemler	231
aa. İlk inceleme	231
bb. Esastan İnceleme	231
c. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler	231
D. TEMYİZ MERCİİNİN UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNE BAŞVURMASI .	232
1. Şartları	234
a. Başvurunun Temyiz Merciiince Yapılması	234
b. Görevli Yargı Merciiinin Daha Önce Belirlenmemiş Olması	234
c. Davaya Bakan Mahkemenin Görevsiz Olduğunun Anlaşılması	235
d. Esas Hakkında Karar Verilmeksizin Dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine Gönderilmesi	235
2. Temyiz Mercilerince Yapılan Başvuruların Çözüm Usulü	236
a. Temyiz Mercilerince Yapılacak İşlemler	236
b. Uyuşmazlık Mahkemesi Tarafından Yapılacak İşlemler	236
aa. İlk İnceleme	236

bb. Esastan İnceleme	237
c. Uyuşmazlık Mahkemesin Kararından Sonra Yapılacak İşlemler	237
II. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI	238
A. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ UNSURLARI VE FARKLILIKLARI	240
1. Hüküm Uyuşmazlığının Unsurları	240
2. Hüküm Uyuşmazlığının Varlık Sebebi	241
3. Hüküm Uyuşmazlığı - Görev Uyuşmazlığı Mukayesesi	241
a. Görev ve Hüküm Uyuşmazlıkları Arasındaki Benzerlikler	242
b. Görev ve Hüküm Uyuşmazlıkları Arasındaki Farklılıklar	242
B. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ ŞARTLARI	244
1. İki Ayrı Hükümün Bulunması	245
a. Aynı Yargı Düzeni İçinde Yer Alan Mahkemelerce Verilen Kararlar	247
b. Yüksek Mahkemelerin Görevine Giren Konularda Verilen Kararlar	247
c. Yargı Mercii Olmayan Yerlerce Verilen Kararlar	247
2. Hükümlerin Esasa İlişkin Olması	248
3. Hükümlerin Kesin Olması	250
4. Hukuk Davalarında, Konu Sebep ve Taraflardan En Az Birinin Aynı Olması	251
a. Kararların Konularının Aynı Olması	251
b. Kararların Sebeplerinin Aynı Olması	254
c. Taraflarından En Az Birinin Aynı Olması	256
5. Ceza Davalarında Sanık, Fiil ve Maddi Olaylarının Aynı Olması	257
a. Her İki Kararının Sanıklarının Aynı Olması	257
b. Her İki Kararın Maddi Olaylarının Aynı Olması	258
c. Her İki Karara Konu Fiillerin Aynı Olması	258
6. Çelişki Nedeniyle Hakkın Yerine Getirilmesinin İmkânsız Olması	261
C. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ ÇÖZÜM USULÜ	265
1. İlgili Kişi veya Mercii Tarafından Yapılacak İşlemler	266
a. Talebe Yetkili Olanlar	266
b. Hukuki Yarar Şartı	266
c. Dilekçenin Verileceği Mercii	267
d. Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Başvuru Süresi ve Sayısı	269
aa. Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Başvuru Süresi	269
(1) Hukuk Davalarında.....	269

(2) Ceza Davalarında.....	271
bb. Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Kaç Kaz Başvurulabileceği	273
(1) Hukuk Davalarında.....	273
(2) Ceza Davalarında..	274
e. Başvuru Yapanlardan Herhangi Bir Vergi ve Harç Alınmaması	274
2. Yargı Mercilerince Yapılacak İşlemler	274
3. Uyuşmazlık Mahkemesince Yapılacak İşlemler	275
a. Usule İlişkin inceleme	275
b. Esastan İnceleme	277
aa. Hukuk Dosyalarıyla İlgili Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü ..	278
(1) Başvurunun Reddi Kararı.....	279
(2) Hükümlerden Birinin Kaldırılması.....	279
(3) Esastan Karar Verilmesi.....	280
(4) Hüküm Uyuşmazlığının Çözümünde Yargılama Giderleri.....	288
bb. Ceza Davalarıyla İlgili Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü	291
(1) Talebin Reddi.....	292
(2) Talebin Kabulü.....	292
(3) Hüküm Uyuşmazlığının Çözümünde Yargılama Giderleri.....	293
(4) Ceza Davalarının Çözümünde Özellik Arz Eden Durumlar.....	294
4. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler	295
a. Hukuk Davalarında	296
b. Ceza Davalarında	296

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYUŞMAZLIK YARGILAMASININ ÖZELLİKLERİ VE YARGILAMA KAPSAMINDA ORTAYA ÇIKAN ÖZEL DURUMLAR

I. KARAR ALMA SÜRECİ VE KARARLARIN NİTELİĞİ	297
A. KARAR ALMA SÜRECİ	297
1. Toplantı ve Karar Yeter Sayıları	297
2. İnceleme Usulü	298

B. KARARLARIN NİTELİĞİ	298
1. Karar Çeşitleri	298
a. Bölüm Kararları	299
b. İlke Kararları	299
2. Kararların Bağlayıcılığı	305
a. Bölüm Kararları	305
b. İlke Kararları	306
II. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ ETKİSİ, KANUN YOLLARI VE BİREYSEL BAŞVURU	307
A. GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNDE ANAYASA MAHKEMESİNİN ROLÜ	307
1. Görev Uyuşmazlıklarının Çözümünde Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etkisi	308
2. Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümünde Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etkisi	312
3. Anayasa Mahkemesince Verilen İptal Kararının Görevli Yargı Yerinin Değişmesi Sonucu Doğurması	315
B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI VE KANUN YOLLARI....	316
1. Yargılamanın Yenilenmesi	317
a. Görev Uyuşmazlığı	318
b. Hüküm Uyuşmazlığı	318
2. Açıklama ve Yanlışlıkların Düzeltilmesi	323
C. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI VE BİREYSEL BAŞVURU	324
1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru	324
2. Anayasa Mahkemesine Başvuru	327
3. Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Yapılması Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yapılmasından Önce Tüketilmesi Gereken Bir Yol mudur?	334
III. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ ÖNÜNDE ANAYASAYA AYKIRILIK İTİRAZI	337
A. İTİRAZ YOLUYLA BAŞVURU ŞARTLARI	338
1. Davaya Bakan Makamın Mahkeme Olması	338
2. Görülmekte Olan Bir Dava Olması	338

3. Davaya Uygulanacak Kuralla İlgili Başvuru Yapılması	339
4. Anayasaya Aykırılık İddiasının Ciddi Olması	339
B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNDE İTİRAZ YOLU	340
IV.UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI İLE İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME	
KARARLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	344
V.UYUŞMAZLIK YARGISINDA TEDBİR VE YÜRÜTMENİN DURDURULMASI	
TALEPLERİ	350
A. GÖREV UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNDE	350
1. Hukuk Davalarında	350
2. Ceza Davalarında	352
B. HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNDE	354
1. Hukuk Davalarında.....	354
2. Ceza Davalarında	356
SONUÇ	358
KAYNAKÇA	368
EKLER	390
EK-1 KANUN ÖNERİSİ	390
EK-2 TABLOLAR	413

GİRİŞ

YARGISAL FAALİYET VE YARGI KOLLARI (ÇEŞİTLERİ)

I. ÇALIŞMA PLANI

Türkiye’de idari işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğunun denetimini sağlamak amacıyla idari rejim uygulanmaktadır. Bu sistemde idarenin faaliyetlerine uygulanan hukuk, idare hukukudur ve idarenin eylem ve işlemlerinden kaynaklı uyuşmazlıklar, idare mahkemelerince çözülür¹. İdari rejimden bahsedilebilmesi için öncelikle yürütme içerisinde bulunsun da resen hareket edebilen bir idarenin varlığının olması ve idari faaliyetlerin yürütülmesinin bir güce verilmesi gerekir ki bu duruma uygun olarak Anayasa’nın “Yürütme” başlığı altında esasları ve unsurlarıyla birlikte “İdare” teşkilatı düzenlenmiştir².

Bu sistemin bir sonucu olarak ülkemizde birden fazla yargı kolu faaliyet göstermekte olup bu yargı kollarında yer alan mahkemeler arasında görev ve hüküm uyuşmazlığının çıkması mümkündür. Oluşan görev uyuşmazlıkları nedeniyle kişilerin hak arama hürriyetleri kısıtlanıp mahkemeye erişim hakkı engellenirken hüküm uyuşmazlıkları nedeniyle de haklarına kavuşmaları gecikmektedir. Bir hukuk devleti olan ülkemizde hak arama hürriyetinin ve mahkemeye erişim hakkının Anayasa hükümleriyle koruma altına alınması ve ortaya çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıkları nedeniyle kişilerin mağduriyet yaşamaması için bu uyuşmazlıkların bir an önce çözülmesi gerekmekte olup bu uyuşmazlıkları çözecek bir mercie ihtiyaç vardır.

-
- ¹ Ramazan Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, 4.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s.40-41, (“*Yargılama*”); Siddık Sami Onar, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.1, 3.Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, s.93 vd., (“*Umumi*”); Ragıp Sarıca, **İdari Kaza**, C.1, Kenan Matbaası, İstanbul, 1949, s.841-842, (“*Kaza*”); Lütfi Duran, **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s.38-39, (“*İdare Hukuku*”); Metin Günday, **İdare Hukuku**, 10.Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2013, s.25; Murat Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, DER Yayınları, İstanbul, 2014, s.50, (“*Yönetimi*”); Ender Ethem Atay, **İdare Hukuku**, 3.Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, s.35, (“*İdare*”); İ. Hakkı Görel, “Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Adalet Dergisi**, S.1, Ankara, 1947, s.29, (“*Uyuşmazlık*”); Ahmet Akbaba, “İdari Yargıda Kanun Yolları ve İstinaf”, **THD**, Y.5, S.43, Sözkese Matbaası, Ankara, 2010, s.157; Oğuzhan Güzel, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdarî Yargının Görev Alanına Yönelik Müdahalelerin Değerlendirilmesi”, **GÜHFD**, C.17, S.1-2, Ankara, 2013, s.1486; Dilşat Yılmaz, “İdare Hukuku ve Özel Hukuk Arasında Yarışma mı Uzlaşma mı?”, **İNÜHFD**, C.4, S.2, Malatya, 2013, s.177, (“*Uzlaşma mı?*”); Turgut Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.237; Mehmet Mestav, **Hukuk Yargılamaları Açısından Adli Yargı-İdari Yargı Görev Ayrımı (Yargı Yolu Ayrımı)**, **Ayrımda Başvurulan Kıstaslar ve İdari Yargının Görev Alanı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987, s.6; Osman Meriç, “Memleketimizde İdari Rejim ve Uyuşmazlık Mahkemesi Tatbikatı”, **Türk İdare Dergisi**, S.215, Ankara, 1952, s.29.
- ² Ramazan Çağlayan, **İdare Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.10, (“*İdare Hukuku*”); İsmet Giritli-Pertev Bilgen-Tayfun Akgüner, **İdare Hukuku**, İstanbul, 2001, s.19; Çağlayan, *Yargılama*, s.40-41; Onar, *Umumi*, s.60; Atay, *İdare*, s.36.

1945 yılından önce bu uyuşmazlıklar, özel uyuşmazlık komisyonları ve daha sonra da Danıştay tarafından çözülmüş ancak zamanla bu uyuşmazlıkları çözmek için ayrı bir mahkemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere de Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi sistemi örnek alınarak ülkemizde 1945 yılında 4788 sayılı Kanun’la Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur.

Çalışmanın konusunu Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşundan itibaren geçirdiği yasal süreç, yapısı, işleyişi ile Mahkemenin görev alanına giren görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözüm usulü oluşturmaktadır.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Girişte Türkiye’de faaliyet gösteren yargı kollarına ve bu yargı kollarının görev alanlarına ilişkin bilgilere,

Birinci bölümde Türk uyuşmazlık yargısının tarihsel sürecine, Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulma sebeplerine, mukayeseli hukukta görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözüm usulüne, Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş kanunu olan 4788 sayılı Kanun’a ve bu Kanun’da yapılan değişikliklere, 1979 yılında kabul edilen 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun (UMK) ile bu Kanun’da değişiklik yapan Kanunlara, Mahkemenin yapısı ve çalışma yöntemine ilişkin bilgilere,

İkinci bölümde çalışmanın esas konusunu oluşturan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının oluşma şartlarına ve bu uyuşmazlıkların çözüm usulüne, bu kapsamda olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına, olumlu ve olumsuz görev uyuşmazlıklarına, yargı mercileri ile temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru usullerine ve hüküm uyuşmazlığına ilişkin bilgilere,

Üçüncü bölümde uyuşmazlık yargısının özellikleri ile yargılama kapsamında ortaya çıkan özel durumlara, bu kapsamda Mahkemenin karar alma sürecine, kararların niteliğine, Anayasa Mahkemesi kararlarının görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümüne etkisine, Mahkeme kararlarına karşı kanun yollarına ve bireysel başvuru yoluna müracaat edilip edilemeyeceğine, Uyuşmazlık Mahkemesinin somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesine başvuru yapıp yapamayacağına, aynı konuda diğer yüksek mahkemelerce verilen içtihadı birleştirme kararlarıyla Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının birbirine aykırı olması durumunda nasıl hareket edileceği ile hukuk ve ceza dosyalarındaki tedbir taleplerine ilişkin bilgilere; çalışmanın sonunda da Mahkemenin yapısal problemleriyle

uyuşmazlıkların daha hızlı çözölmesini sağlayacağı düşünölen kanun önerisine yer verilmiştir.

II. MAHKEME KAVRAMI VE YARGISAL FAALİYET

A. MAHKEME KAVRAMI

Yasama ve yürütme gibi yargı da Anayasa’da düzenlenmiş erklerden biridir. Anayasa’nın “*Genel Esaslar*” kenar başlıklı 9. maddesinde “*Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.*” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadeye bakıldığında yargı erkinin ayırt edici vasfı, faaliyetlerini mahkemeler eliyle gerçekleştirmesidir³.

Anayasa’nın 9. maddesinde “*mahkeme*” tanımına yer verilmemiştir. Bu tanımla neyin kastedildiğini anlamak için Anayasa’nın 138. maddesine bakmak gerekir. Bu maddeye göre bağımsız mahkemeler; hiçbir şahıs, organ, makam ve mercii tarafından kendisine emir ve talimat verilemeyen, tavsiyede bulunulamayan, genelge gönderilemeyen, verdiği kararlar herkes için kesin ve bağlayıcı olan ve yargıçlık teminatına sahip hâkimlerin görev yaptığı kurumlardır. Başka bir tanıma göre de yerine getirdiği görev ve verdiği kararlar devletin yargılama fonksiyonu içinde mütalaa edilen mercii, mahkeme olarak kabul edilir⁴.

Anayasa Mahkemesi de değişik tarihlerde verdiği kararlarında “*mahkeme*”yi şöyle tanımlamıştır:

Mahkeme⁵ “*adli, askerî veya idari davalara bakan ve bu davalarda nihai hüküm vermek suretiyle anlaşmazlıkları çözümleyen her derece mahkeme*”⁶, “*yargılamayı yapan ve uyuşmazlığı çözümleyen organ*”⁷, “*bir davaya bakmakta*

³ Ramazan Çağlayan, **İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001, s.32, (“*Sonuçları*”); Mehmet Fatih Üner, **Demokrasinin İşleyişinde Yargının Rolü ve Meşruiyeti**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.64; Nazmi Küçükyağcı, **Geçmişten Günümüze Türk Yargı Sistemi ve Yargı Bürokrasisi**, Yayımlanmamış Başbakanlık Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012, s.4; Ayhan Kılıç, “Yüksek Seçim Kurulu Kararlarına Karşı Bireysel Başvuru Yolu”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.3, Ankara, 2014, s.58.

⁴ Kemal Başlar, **Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı**, Roma Yayınevi, Ankara, 2000, s.1, (“*Mahkeme*”); Günday, s.12; Kılıç, s.58.

⁵ Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s.430; Bülent Tanör-Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 9. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009, s.503; Ali Karagölmez, “İptal Davaları ve İtiraz Başvurularında İlk İnceleme Aşaması”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.207.

⁶ AYM’nin 12.1.1965 T., 1964/51 E., 1965/3 K. sayılı kararı, (Çalışmada yer verilen Anayasa Mahkemesi kararları <http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi/>. adresinden alınmıştır. Sonraki alıntılarda ayrıca kaynak belirtilmeyecektir).

⁷ AYM’nin 7.2.1967 T., 1967/4 E., 1967/5 K. sayılı kararı.

olan, hâkim niteliğindeki kişilerden kurulu”⁸, “yargı yetkisine sahip, taraflar arasında uyuşmazlığın esasını çözümleyen merci”⁹i ifade eder. Anayasa Mahkemesinin başka bir kararında da “...bir kuruluşun mahkeme sayılabilmesi için karar organlarının hâkimlerden teşekkül etmesi, yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyuşmazlıkları ve anlaşmazlıkları çözümlemekle görevli olması ve Anayasa’da sayılan ve başında bir yüksek mahkemenin bulunduğu yargı düzenlerinden birinde yer alması gereklidir.”¹⁰ şeklinde belirtilmiştir.

Bu tanımlardan hareketle adli, idari ve askerî yargı kollarında faaliyet gösteren ilk derece mahkemeleriyle yüksek mahkeme olarak görev yapan Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) ve Askerî Yargıtay mahkeme tanımına dâhildir¹¹.

B. YARGISAL FAALİYET

Yargı, gerek kişiler gerekse de idareyle kişiler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda, objektif hukuk kurallarının bağımsız ve tarafsız hâkimlerce bir olaya uygulanması suretiyle hakkın yerine getirilmesi olarak ifade edilebilir¹². Yargı, hukuk düzeninin sağlanması, devam ettirilmesi ve devletin sürekliliği amaçlarına hizmet eder. Yargısal faaliyet, şekli ve maddi anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir¹³:

1. Şekli Anlamda Yargısal Faaliyet

Şekli anlamda yargı ifadesi ile anlatılmak istenen husus, hukuki uyuşmazlıkların bağımsız ve tarafsız mahkemelerce çözülmesidir. Burada önemli olan yargısal faaliyette bulunan yerin mahkeme olmasıdır. Bu tanıma göre mahkemeler tarafından yerine getirilen genel ya da bireysel işlemler ile her türlü faaliyet yargısal nitelik taşır. Ancak mahkemelerin tüm işlemleri yargısal faaliyet

⁸ 16/6/1964 tarihli ve 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kanunu’nun 2. maddesinde: “Disiplin mahkemesi, biri başkan ikisi üye olmak üzere üç subaydan kurulur. Astsubay, erbaş ve erlerin yargılanmalarında, üyelerden biri astsubaylardan seçilir.” hükmüne rağmen üyeleri yargı mensubu olmayan disiplin mahkemelerini de Anayasa Mahkemesi mahkeme olarak kabul etmektedir. AYM’nin 04.6.1970 T., 1970/6 E., 1970/29 K. sayılı ve 26.01.1978 T., 1977/132 E., 1978/6 K. sayılı kararları.

⁹ AYM’nin 30.5.1967 T., 1967/15 E., 1967/15 K. sayılı kararı.

¹⁰ AYM’nin 18.2.1992 T., 1992/12 E., 1992/7 K. sayılı kararı; Kemal Başlar, “Anayasa Yargısında Davaya Bakmakta Olan Mahkeme Kavramı”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.223-224, (“Anayasa Yargısında”).

¹¹ Tanör-Yüzbaşıoğlu, s.503.

¹² L. Şanal Görgün, **Medeni Usul Hukuku**, 3.B., Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s.4.

¹³ Baki Kuru-Ramazan Arslan-Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku**, 22.Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2011, s.58; Ramazan Arslan-Süha Tanrıver, **Yargı Örgütü Hukuku**, 2. B., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2001, s.35; Lütfi Gürgeç, **Adli Yargı-İdari Yargı Görev Ayırımı**, (Yayımlanmamış Lisans Projesi), Ankara, 2006, s.3; Çağlayan, *Sonuçları*, s.24 vd.

olarak kabul edilemez. Zira mahkemelerin yargısal faaliyetleri dışında personel işleri, yazı işleri ve parasal işleri gibi idari nitelikte işleri de bulunmaktadır¹⁴. Şekli anlamda yargı tanımının en önemli yanı, yargısal faaliyetin başlangıcını haber vermesidir¹⁵.

2. Maddi Anlamda Yargısal Faaliyet

Maddi anlamda yargı, bir faaliyetin içerik itibarıyla yargısal niteliğini ifade etmektedir. Buna göre yargısal faaliyet, objektif hukuk kurallarının bağımsız mahkeme ve hâkimler tarafından kolektif bir muhakeme yapılarak somut uyuşmazlığa uygulanmasıdır. Bir başka ifadeyle yargının fonksiyonu hukuki uyuşmazlıkların çözülüp belli bir sonuca bağlanmasıdır¹⁶. Bu kritere göre yargılama faaliyeti üç aşamada gerçekleşir. İlk olarak hukuki bir uyuşmazlık ve hukuka aykırılık iddiasının varlığı gerekir, daha sonra bu iddiayla ilgili araştırma yapılır ve yapılan araştırma neticesinde hukuka aykırılık tespit edilirse hukuk düzeninin yeniden tesisi adına müeyyide uygulanır. Yani maddi anlamda yargı; iddia, tespit ve müeyyideden oluşur¹⁷.

Günümüzde yargısal faaliyetin tanımının maddi ve şekli anlamıyla birlikte yapılması daha doğrudur¹⁸. Anayasa Mahkemesi de verdiği kararlarında yargısal faaliyeti tanımlarken hem maddi¹⁹ hem de şekli anlamda²⁰ yargı tanımlarına atıf yapmıştır.

¹⁴ Tarık Çağlayan, “İdari Yargının Görev Alanı”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış YL, Kırıkkale, 2008, s.4, (“Görev Alanı”); Niyazi Acar, **Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarına Göre İdari Yargının Görev Alanı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000, s.5; Çağlayan, *Sonuçları*, s.25; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.58; Arslan-Tanrıver, s.35; Gürgeç, s.3.

¹⁵ Acar, s.6; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.58; Görgün, s.4; Küçükyağcı, s.7.

¹⁶ Darendeli A.Vahap, **Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatları Işığında Adli Yargı Yerlerinde Görülen İdari Uyuşmazlıklar ve Davalar**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2004, s.29; Çağlayan, *Sonuçları*, s.26; Acar, s.6; Arslan-Tanrıver, s.35; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.58; Çağlayan, *Görev Alanı*, s.5; Görgün, s.4; Kılıç, s.59.

¹⁷ Adnan Küçük, **Anayasa Hukuku**, Orion Yayınları, Ankara, 2013, s.420, (“Anayasa”); Çağlayan, *Sonuçları*, s.26; Küçükyağcı, s.7; Kılıç, s.58.

¹⁸ Günday, s.12; Kılıç, s.59.

¹⁹ Anayasa Mahkemesi bir kararında, “...Adalet hizmetinin yargısal olanından başka, öncesinde ve sonunda yönetsel nitelikteki tasarruflarla yürütülebilmesi zorunludur. Ancak, onunla ne derece bağlantılı olursa olsun, her Adli tasarruf ve eylem, haklı haksızdan suçlu suçuza bir hüküm ile ayırma çabası olarak da tanımlanabilecek ve her biçim sataşmadan korunmuş bağımsız mahkemelerde yalnızca hâkim tarafından yürütülebilecek yargı işinden değildir” diyerek hem biçimsel hem de maddi anlamda yargıya temas etmiş ancak maddi anlamda yargıya vurgu yapmıştır. AYM’nin 8.10.1974 Tarih, 1974/17 E., 1974/41 K., sayılı kararı; Acar, s.6.

²⁰ Anayasa Mahkemesi başka bir kararında da yargısal faaliyeti, “...Kanunla kurulan bağımsız ve tarafsız kuruluşlar tarafından, hukuki uyuşmazlıkların ve hukuka aykırılık iddialarının özel yargılama usulleri izlenerek çözümlenmesi ve kesin hükme bağlanması faaliyeti” biçiminde tanımlayarak biçimsel anlamda yargıya atıf yapmıştır. AYM’nin 27.12.2012 T., 2012/102, 2012/207 K. sayılı kararı; Kılıç, s.59.

III. YARGI YOLU KAVRAMI VE YARGI YOLU UYUŞMAZLIĞI

Anayasa'nın 9. maddesinde yer alan “*Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.*” cümlesindeki “*mahkemeler*” ifadesinden, yargı faaliyetinin birden fazla yargı merciince gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Ülkemizde Anayasa’da belirtilen çerçeveye uygun olarak, temyiz incelemesi yapan bir yüksek mahkemenin yargı kolu kapsamında görev, yetki ve işbölümü gibi esaslara bağlı olarak ayrıma tabi tutulmuş derece mahkemeleri görev yapmaktadır²¹.

A. YARGI KOLU (YARGI DÜZENİ) KAVRAMI

Mahiyet itibarıyla birbirine benzeyen ve bir bütünü oluşturan uyuşmazlıkların aynı yargılama disiplini ve usulü içerisinde çözümünün sağlandığı kademeli sisteme yargı kolu ya da yargı düzeni denilmektedir²². Ayrıca yargı kolu, kararların temyiz incelemesini aynı yüksek mahkemenin yaptığı yargı mercilerinden oluşan bir bütün olarak da tarif edilebilir. Örneğin askerî yargı kolunda faaliyet gösteren bir mahkeme ile adli yargı kolunda faaliyet gösteren bir mahkeme arasındaki ilişki yargı yolu ilişkisidir²³.

Anayasanın 142. maddesinde “*Mahkemelerin kuruluşu, görevleri, yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.*” denilmesine rağmen bazı mahkemelerin statüsü ile yargı kollarının Anayasa’da doğrudan düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda Anayasa’nın 138 ile 165. maddeleri arasında “*Yargı*” bölümü başlığı altında yargı konusu ile her bir yargı kolunun temyiz incelemesini yapan üst derece mahkemeleri ayrıntılı olarak ele alınmış ve sırasıyla Anayasa Mahkemesine, Yargıtaya, Danıştaya, Askerî Yargıtaya, Askerî Yüksek İdare Mahkemesine ve Uyuşmazlık Mahkemesine yer verilmiştir²⁴. Anayasa hükümleri

²¹ Erdal Tercan, **Farklı Yargı Kollarına Mensup Mahkemeler Arasındaki Hüküm Uyuşmazlığı**, Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2014, s.5-6, (“*Hüküm Uyuşmazlığı*”); Murat Yanık, “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Yargı Ayrılığı Sistemi”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 145. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 2013, s.30-32, (“*Karşılaştırılmalı*”); Çağlayan, *Yargılama*, s.85; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.186; Küçük, *Anayasa*, s.433.

²² Abdürrahim Karslı, **Medeni Muhakeme Hukuku**, Alternatif Yayınları, 3.B., İstanbul, 2012, s.100; İsmail Ercan, **Medeni Usul Hukuku**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2013, s.66; Vehbi Canbilen, “Görev Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları”, **Adalet Dergisi**, S.2, Ankara, 1967, s.161; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.58; Yanık, *Yönetimi*, s.40; Küçük, *Anayasa*, s.433.

²³ Mehmet Özbey, **Medeni Usul Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2013, s.9, (“*Usul*”); Darendeli, s.60-61, 99; Çağlayan, *Görev Alanı*, s.5-6; Yanık, *Yönetimi*, s.40.

²⁴ Erdal Tercan, “Hüküm Uyuşmazlığında Uyuşmazlık Mahkemesince Esas Hakkında Yeni Bir Karar Verilmesi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5, Ankara, 2015, s.787, (“*Esas Hakkında*”); Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.5; Yanık, *Yönetimi*, s.40.

gereğince Türk yargı sistemi; anayasa yargısı, adli, idari, askerî ceza ve askerî idari yargı olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır²⁵.

B. YARGI YOLU UYUŞMAZLIĞI

Bir uyuşmazlığın hangi yargı koluna dâhil mahkemece çözüleceği hususu, yargı yolu kavramıyla ilgilidir. Bu nedenle yargı kolları arasındaki ilişki “yargı yolu” ilişkisi olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde yargı yolundan bahsedilirken “görev” terimi kullanılmaktadır. Ancak “görev” aynı yargı düzeni içindeki mahkemeler arasındaki ilişkiyi ifade eder ve bir uyuşmazlık çıktığında uyuşmazlığın niteliğine göre bu davaya, ilgili yargı koluna bağlı hangi mahkemenin bakacağını belirler²⁶. Görev konusuyla ilgili olsa da usul hukuku açısından farklılık arz eden diğer bir konu da “yetki” dir. Yetki kavramı, yer yönüyle davayı çözecek mahkemenin tespitidir. Örneğin adli yargının görev alanına giren bir özel hukuk uyuşmazlığıyla ilgili davaya hangi hukuk mahkemesinin bakacağını tespiti “görev”, bu davaya hangi yerdeki hukuk mahkemesinin bakacağı ise “yetki” konusuyla ilgilidir. Ancak bir davanın hukuk mahkemesinde mi yoksa idare mahkemesinde mi görüleceği hususu görev ve yetki olmayıp “yargı yolu” meselesidir²⁷.

C. GÖREV KONUSUNUN KAMU DÜZENİNDEN OLUŞU

Ülkemizde birden fazla yargı kolu bulunması nedeniyle bir uyuşmazlığın hangi yargı kolundaki mahkemece çözüleceğinin tespiti önem arz eden bir konudur. Görev konusunun kamu düzeninden olması nedeniyle taraflar anlaşarak görevli yargı yerini değiştirmezler. Farklı yargı kolundaki mahkemelerden birinin, diğer bir yargı kolundaki mahkemenin görev alanına giren davayı karara bağlaması mümkün değildir. Görev konusu, taraflar açısından kazanılmış hak doğurmaz ve görev konusunda yapılan değişiklikler derhâl uygulanır²⁸. Yasa değişikliğinden önce

²⁵ Çağlayan, *Sonuçları*, s.32; Yanık, *Yönetimi*, s.40.

²⁶ Derya Yaman-Murat Yaman, **Uyuşmazlık Mahkemesi ve Askeri Yargıtay Kararları Işığında Askeri Yargı ve Adli Yargı Arasındaki Görev Sorunları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001, s.58; M. İlhan Dinç, “Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun, Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Görev ve Yargılama Usulleri ile Uygulamada Görülen Aksaklıklar ve Alınacak Önlemler”, **Adalet Bakanlığı Yayınları**, Ankara, 1985, s.22, (“Aksaklık”); Çağlayan, *Sonuçları*, s.60.

²⁷ Dilşat Yılmaz, “İdari Yargıda “Görev”, “İş Bölümü”, “İş Dağılımı” Paradoksu”, **GÜHFD**, C.XVII, S.4, Ankara, 2013, s.258-259, (“Paradoks”); Baki Kuru, “Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet-Kaza (Yargı) Yolu”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.2, Ankara, 1960, s.29, (“Kaza”); Çağlayan, *Sonuçları*, s.60; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.58; Acar, s.9.

²⁸ UM HB’nin 18.12.2000 T., 2000/69 E., 2000/73 K. sayılı kararı, (Çalışmada yer verilen Uyuşmazlık Mahkemesi kararları <http://www.uyusmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html> adresinden alınmıştır. Sonraki alıntılarda ayrıca kaynak belirtilmeyecektir); Halil Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Sayram Yayınları, Konya, 2013, s.245; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Demir Demir Yayıncılık, C.1, İstanbul, 2001, s.722-723, (“Usul”); Baki

Uyuşmazlık Mahkemesinin görevli yargı yerini belirlediği kararlar da uygulama kabiliyetini yitirir²⁹.

Uyuşmazlık Mahkemesi vermiş olduğu kararlarında, görev konusunun kamu düzeninden oluşu ve yargılamanın her aşamasında dikkate alınacak olması nedeniyle -görevli yargı yerinin belirlenmesinden sonra ilgili kanunda değişiklik yapılması hâlinde- bu değişikliğin göz ardı edilemeyeceğini ve yapılan yasal değişikliğe uygun olarak kararın kendisi tarafından da yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır³⁰.

Görevli yargı yerinin kanunla değişmesi üzerine davaya bakan mahkeme, bu kanunun iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulmasını ya da görevli yargı yeriyle ilgili kanun değişikliği yapılacak olmasını bekletici mesele yapamaz ve hemen görevsizlik kararı verir³¹. Aynı şekilde Anayasa Mahkemesinin yargı kolunu değiştiren bir iptal kararı vermesi üzerine de dosyaya bakan mahkeme, derhâl görevsizlik kararı vermelidir³².

Kuru, **Hukuki Mütalaalar**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.680, (“Mütalaalar”); Gülsüm Aktaş, “Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarında İdari Yargının Görev Alanı Ölçütleri (Belirlenebilir Mi?)”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 70. Yıl Armağanı, S.5, Ankara, 2015, s.4-5; Yener Mutlu Kaynar-İsmail Turgut Kıldan, “Adli ve İdari Yargı Arasındaki Görev Uyuşmazlıkları, 5918 Sayılı Kanun ve 5982 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişikliğinin Anlamı”, **THD**, Y.5, S.50, Sözkese Matbaası, Ankara, 2010, s.21-22; Hüseyin Bilgin, “İdari Yargının Görev Alanında 5728 Sayılı Kanun ile Birlikte Oluşan Değişiklikler”, **THD**, Y.3, S.28, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, s.78; (“Değişiklik”); Hüsamettin Uğur, “Ceza Yargılaması ve Özel Ceza Yasalarına Göre Mahkemelerin Görevleri”, **TBB Dergisi**, S.87, Ankara, 2010, s.366.

²⁹ “...Uyuşmazlık Mahkemesince davaya bakmakla Askeri İdari Yargının görevli olduğuna karar verilmiş ise de, 2918 sayılı Kanun’un göreve ilişkin düzenlemeyi öngören 110.maddesi bu karardan sonra yürürlüğe girmiş olduğundan ve göreve ilişkin yasal düzenlemeler hemen yürürlüğe gireceğinden artık Uyuşmazlık Mahkemesi’nin görevli yargı kolunun belirlenmesine ilişkin kararının somut olaya uygulanamayacağı, keza yeni düzenlemenin yürürlüğe girdiği 19.01.2011 tarihinden önce AYİM de açılmış bir davanın bulunmadığı gerçeği karşısında 2918 sayılı Kanun’un 110.maddesinin yukarıda belirtildiği şekilde somut olaya uygulanacağı anlaşılmıştır.” UM HB’nin 30.12.2013. T., 2013/1703 E., 2013/1916 K. sayılı kararı;

³⁰ “...Uyuşmazlık Mahkemesi’nin görevi belirleyen kararından sonra 1602 sayılı Yasanın 20. maddesinde 2658 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikten sonra ve bu değişiklikten bahisle yeniden görevsizlik kararı verildiğinden, durumun buna göre yeniden ele alınması ve anılan değişikliğin niteliğinin tespiti gerekir.” UM HB’nin 16.5.1983 T., 1983/4 E., 1983/K. sayılı kararı; “...Daha önce Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü’nce, bu nedenle doğan görev uyuşmazlıklarında adli yargı yerinin görevli kılındığı, ancak dava konusu edilen idari para cezasına ilişkin Yasa’nın yürürlükten kaldırılmış ve yeni düzenlemenin 30.12.2012 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş olması nedeni ile görev kuralının geçmişe etkili olacağı yolundaki genel hukuk ilkesi karşısında, 2499 sayılı Yasa’nın 47/A maddesine göre verilen idari para cezasına karşı yapılan itirazın görüm ve çözümünde idari yargı yerinin görevli olduğu kuşkusuzdur.” UM HB’nin 12.3.2013 T., 2013/683 E., 2013/790 K. sayılı kararı

³¹ UM HB’nin 06.4.2015 T., 2015/146 E., 2015/179 K. sayılı kararı.

³² Kaynar-Kıldan, s.22.

Benzer şekilde davanın görevsiz bir mahkemede açılmasından sonra yapılan kanuni düzenlemeyle, o mahkemenin görevli hâle gelmesi durumunda mahkeme, görevsizlik kararı vermeyip davaya bakmaya devam etmelidir³³.

Görev konusunda yapılan kanuni düzenleme geçmişe etkili sonuç doğurur³⁴. Yani daha önce görevli olan mahkeme, yapılan kanuni düzenlemeyle görevsiz hâle gelirse görevsizlik kararı vermek zorundadır³⁵. Mahkemenin, görevsizlik kararı vermeyip yargılamaya devam etmesi 04/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 289/1. maddesi gereğince hukuka kesin aykırılık hâli olduğundan mutlak bozma sebebidir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu konuyla ilgili verdiği bir kararında, görev nedeniyle yapılan bozmalarda ilk derece mahkemelerinin direnemeyeceklerini hükme bağlamıştır³⁶. Aynı şekilde mahkemenin görevi dışında bir işe bakması 06/01/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nun (İYUK) 49/2-a maddesi gereğince de bozma sebebidir³⁷.

Yargılamanın görevli mahkemede yapılması, Anayasa'da düzenlenen kanuni hâkim güvencesinin bir neticesidir³⁸. Yargılama açısından önemi nedeniyle öncelikle ve resen halledilmesi gereken husus, görevli yargı yerinin tespitidir. Danıştay bir kararında "*Dava edilen vekil tarafından, cevap lahiyalarında ileri sürülmediği hâlde duruşma sırasında şifahen dermeyeran olunan vazifesizlik iddiası, vazife meselesi intizamı ammeye taalluk ettiğinden resen dahi tetkiki icap eder.*" ifadelerine yer

³³ "...Dava görevsiz mahkemede açılmış, bu sırada yapılan bir kanun değişikliği ile görevsiz mahkeme o dava için görevli hale gelmiş ise, mahkeme, artık görevsizlik kararı veremeyip davaya bakmaya devam etmesi gerekir." UM HB'nin 04.10.2004 T., 2004/55 E., 2004/61 K. sayılı kararı.

³⁴ "...Bu durum karşısında: 3257 sayılı Yasa'nın 12. maddesi değiştirilerek 5846 sayılı Yasa'nın değişik 81. maddesinde düzenlenen adli ceza uygulamasına geçildiğine göre, ortada kalan idari para cezasının idare hukukunun bir müeyyidesi olması nedeniyle bu uyumsuzluğun görüm ve çözümünde, 5101 sayılı Yasa'nın 8. maddesinin yürürlüğe girdiği 12.3.2004 tarihinden itibaren sulh ceza mahkemelerinin görevinin sona erdiğinin ve idari yargı yerlerinin görevli olacağının kabulü gerekir." UM HB'nin 01.7.2004 T., 2004/17 E., 2004/36 K. sayılı kararı; A. Şeref Gözübüyük-Turgut Tan, **İdare Hukuku-İdari Yargılama Hukuku**, C.2, 5.Bası, Turhan Kitapevi, Ankara, 2012, s.119, ("İdare").

³⁵ "...Davanın açıldığı andaki kurallara göre görevli olan mahkeme, yeni bir yasa ile görevsiz hale gelmiş ise mahkemenin görevsizlik kararı vermesi gerekeceği; ancak, yeni yasadaki görev kuralının, değişikliğin yürürlüğe girmesinden sonra açılacak davalarda uygulanacağına dair intikal hükümlerinin varlığı halinde, mahkemece görevsizlik kararı verilemeyeceği açıktır." UM HB'nin 04.6.2007 T., 2006/145 E., 2007/111 K. sayılı kararı.

³⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 04.02.1974 T., 1974/251 E., 1974/71 K. sayılı ve 27.3.2001 T., 2001/43 E., 2001/43 K. sayılı kararı; Kaynar-Kıldan, s.22; Uğur, s.368.

³⁷ Yılmaz, *Paradoks*, s.264.

³⁸ M. Muhtar Çağlayan, "Adli, İdari ve Askeri Yargı Mercileri Arasında Husule Gelen Görev Uyuşmazlığının Çözümü ve 2247 Sayılı Kanunun Uygulanması Konusu", **Adalet Dergisi**, S.5, Ankara, 1980, s.620, ("*Uygulanması*"); Selami Demirkol-Zühal Bereket Baş, **İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usulü**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001, s.2.

vermiştir³⁹. Yargıtay da bir kararında “*Yargı yolu kavramı, bir hukuk sisteminde herhangi bir davanın, o hukuk sistemine dâhil yargı kollarından hangisinde bakılacağını ifade eder. Uyuşmazlığın hangi yargı kolunda bakılacağı hususu, davanın genel koşullarından olup bu hususun mahkemece resen dikkate alınması gerekir.*” demiştir⁴⁰. Davaya bakan hâkim, görevli yargı yerinin tespitinde davacının dilekçesinde belirttiği hususlarla bağlı değildir. Zira görev, davanın niteliğine bakılarak belirlenir⁴¹.

İdari rejimin geçerli olduğu ülkemizde, Anayasa’nın 142. maddesi gereğince yargı kolları ve yargı kolları içinde faaliyet gösteren mahkemelerin görev alanları kanunla belirlenmiştir. Anayasa ve kanunlarda bir yargı kolunun diğerinin görev alanına müdahalesine izin verilmez⁴². Anayasa Mahkemesi bir kararında “*Anayasa, Anayasa yargısından başka adli yargı, idari yargı, askerî yargı ayrımını yapmakla her yargıyı kendisi içinde bir bütün saymış ve birisinin öbürünün işlerine karışmasını doğru görmemiştir.*”⁴³ ifadelerine yer vermiştir. Anayasa Mahkemesinin başka bir kararında da ülkemizde adli ve idari yargı ayrımının kurumsallaştığına vurgu yapılarak yargı kollarının birbirlerinin görev alanlarına müdahale etmemeleri gerektiği, bu konuda yasa koyucunun geniş bir takdir hakkına sahip olmadığı belirtilmiştir⁴⁴.

CMK’nin 4., İYUK’un 15/1-a ve HMK’nin 20/1. maddeleri gereğince görev konusunda aynı yargı düzeninde yer alan mahkemeler arasında uyuşmazlık çıkması hâlinde bu uyuşmazlık, o yargı kolunun temyiz mercii tarafından⁴⁵, farklı yargı kollarındaki mahkemeler arasında çıkması hâlinde ise Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülür⁴⁶.

³⁹ Gözübüyük-Tan, s.119; Kuru, *Kaza*, s.30.

⁴⁰ Yargıtay 17. Hukuk Dairesinin 23.3.2014 T., 2014/4769 E., 2014/3876 K. sayılı kararı, (Çalışmada yer verilen Yargıtay kararları, <http://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/>. adresinden alınmıştır. Sonraki alıntılarda ayrıca kaynak belirtilmeyecektir).

⁴¹ Ali Dere, **Yasal Düzenlemelerle Adli Yargının Görev Alanına Sokulan İdari Uyuşmazlıklar**, TODAİE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.20-21; Uğur, s.367.

⁴² Lütfi Duran, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1950, s.13, (“*Vazife ve Hüküm*”); Dilşat Yılmaz, “İdare Hukuku ve Özel Hukuk Arasında Yarışma mı Uzlaşma mı?”, **İNÜHFD**, C.4, S.2, Malatya, 2013, s.163, (“*Uzlaşma mı?*”); Dere, s.19; Güzel, s.1498 vd.; Yanık, *Yönetimi*, s.40; Onar, *Umumi*, s.50 vd.

⁴³ AYM’nin 12.6.1969 tarih, 1969/38 Esas, 1969/34 Karar sayılı kararı.

⁴⁴ AYM’nin 8.10.2002 T., 2001/225 E., 2002/88 K. sayılı kararı.

⁴⁵ UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1592 E., 2013/1815 K. sayılı kararı; Mustafa Albayrak, **Ceza Muhakemesi Kanunu**, 10. B., Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.45 vd.

⁴⁶ Anayasanın 158. ve UMK’nin 1. maddesi gereğince bu görev Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiştir; Ahmet Zeyneloğlu, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Kurulmasını Depriş Etmiş Olduğu Organlardan Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Adalet Dergisi**, S.11-12, Ankara, 1962, s.1080;

IV. YARGI KOLLARI (ÇEŞİTLERİ) VE GÖREV ALANLARI

Türk yargı sisteminde yer alan yargı kolları, Anayasa’da ve kanunlarda yüksek mahkemelerin varlığı esas alınarak bölümlere ayrılmıştır. Sistemimizde yer alan yargı kolları; anayasa yargısı, adli yargı, idari yargı, askerî yargıdır (askerî ceza ve askerî idari). Bunların dışında -ayrı bir yargı kolu olmasalar da- seçim yargısı ve seçim kurulları ile Sayıştaya da çalışmada yer verilecektir.

A. ANAYASA YARGISI VE GÖREV ALANI

Ülkemizde anayasa yargısı ile ilgili faaliyet gösteren tek yargı organı Anayasa Mahkemesidir⁴⁷. Anayasa Mahkemesinin görevleri Anayasa’nın 148. maddesinde sayılmıştır. Anayasa’nın 148. maddesi şöyledir: “*Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler.*

Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcısı vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar. Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.”

Madde metninde de anlaşılaçağı üzere Anayasa Mahkemesinin en önemli görevlerinden biri kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin (KHK) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İçtüzüğü’nün esas ve şekil yönünden Anayasa’ya uygunluğunu denetlemektir. Anayasa Mahkemesi 1961 yılında kurulmuş olup 1962 yılında faaliyete başlamıştır. Mahkeme kurulmadan önce kanunların Anayasa’ya

Ragıp Sarıca, “Uyuşmazlık Mahkemesi”, 28 Eylül - 4 Ekim Altıncı Üniversiteler Haftası, Konya, 1946, s.156-157, (“Uyuşmazlık”); Acar, s.10; Darendeli, s.61; Demirkol-Baş, s.2; Canbilen, s.163; Kaynar-Kıldan, s.23.

⁴⁷ Çağlayan, *Yargılama*, s.50.

uygunluğunu denetleyecek bir mekanizma bulunmamaktaydı ve bu görevi siyasi denetim yoluyla TBMM yerine getirmekteydi⁴⁸.

Anayasa Mahkemesinin diğer bir görevi, üst düzey kamu görevlilerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamaktır⁴⁹.

Yine 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile temel hak ve özgürlüklerinin kamu otoritesi tarafından ihlal iddialarını içeren bireysel başvuruları karara bağlama görevi de Anayasa Mahkemesine verilmiştir⁵⁰.

Mahkeme, siyasi partilerin kapatılması ile ilgili açılan davaları karara bağlamak ve siyasi partilerin mali yönden denetimlerini yapmakla da görevlidir⁵¹.

Anayasa Mahkemesinin bakacağı davalar, yapacağı işler ile yargılama usulü, 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

B. ADLİ YARGI VE GÖREV ALANI

En geniş uygulama alanına sahip olan ve genel görevli kabul edilen yargı kolu, adli yargıdır. Adli yargı, diğer yargı kollarının görev alanı dışında kalan ve genel olarak özel hukuka ilişkin yargısal faaliyetler ile ceza kanunları gereğince suç kabul edilen fiiller nedeniyle devletin cezalandırma yetkisini yerine getirmesini konu edinir⁵². Adli yargı kolunun temyiz mahkemesi, Yargıtaydır⁵³. Adli yargı ceza yargılaması ve medeni yargılama olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Ceza Yargılaması

Ceza yargılaması ceza mahkemelerince, işlendiği iddia edilen suçlarla ilgili ayrı bir yargılama usulü takip edilerek yerine getirilen yargılama faaliyetidir. Bu yargılama faaliyeti devletin cezalandırma yetkisinin kullanılmasını ifade eder⁵⁴.

⁴⁸ Murat Aygörmmez, **Vergi Yargılama Hukukunda Görev ve Yetki**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.8-11; İsmail Aksel, **Türk Adalet Yönetimi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s.100, ("Yönetim"); Çağlayan, *Görev Alanı*, s.5-6; Acar, s.15; Üner, s.75.

⁴⁹ Anayasanın 148/6. maddesi; Uğur, s.375.

⁵⁰ Hakan Pekcanitez-Oğuz Atalay-Muhammet Özekes, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s.75; Çağlayan, *Sonuçları*, s.33; Üner, s.77-78.

⁵¹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.6; Günday, s.6; Aksel, *Yönetim*, s.104.

⁵² İsmail Aksel, **Türk Yargı Teşkilatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s.25, ("Teşkilat"); Salih Özaykut, **Adli ve İdari Yargı Ayrımının Görev Yönünden Analitik İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Dönem Projesi), Ankara, 2004, s.47; Çağlayan, *Sonuçları*, s.33; Acar, s.16; Küçük, *Anayasa*, s.434; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.14; Çağlayan, *Görev Alanı*, s.11-12; Yanık, *Yönetimi*, s.51; Üner, s.67.

⁵³ Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.44-45; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.60; Günday, s.5.

⁵⁴ Bahattin Aras, "Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5, Ankara, 2015, s.84; Gürgen, s.14; Darendeli, s.86; Arslan-Tanrıver, s.53, 80; Acar, s.17.

Adli yargıda faaliyet gösteren ilk derece ceza mahkemeleri, 26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 8. maddesine göre sulh ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleridir. Bu mahkemelerin görevleri 5235 sayılı Kanun'un 10, 11 ve 12. maddelerinde belirtilmiştir⁵⁵. Buna göre kanunların ayrıca görevli kıldığı durumlar saklı kalmak üzere yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, işleri yapmak ve bunlara karşı yapılan itirazları incelemek amacıyla sulh ceza hâkimlikleri kurulmuştur⁵⁶. Sulh ceza hâkimlikleri bir ceza davasına ilişkin yargılama yapmaz, yürütülen soruşturmalar kapsamında cumhuriyet savcılığı tarafından talep edilen konularla ilgili kararlar verir ve görev alanına giren konulara ilişkin itirazları karara bağlar⁵⁷.

Ağır ceza mahkemeleri, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) yer alan yağma (m.148), irtikâp (m. 250/1-2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflas (m. 161) suçları ile TCK'nin ikinci kitabının dördüncü kısmının dört, beş, altı ve yedinci bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332. maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla görevlidir. Ancak Anayasa Mahkemesi ve Yargıtayın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler, askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler ile çocuklara özgü kovuşturma hükümleri bu kuralın istisnalarıdır⁵⁸.

Ağır ceza ve sulh ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere bakmakla asliye ceza mahkemeleri görevlidir. Özel kanunlarla kurulan ceza mahkemeleri ise çocuk mahkemeleri, icra ceza mahkemeleri, trafik mahkemeleri, fikri ve sınai haklar ceza mahkemeleridir⁵⁹.

⁵⁵ Mesut Çeken, **İdari Yargının Görev Alanının Belirlenmesi Sorunu**, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s.11; Çağlayan, *Yargılama*, s.52; Arslan-Tanrıver, s.80-81.

⁵⁶ Bu düzenleme, 18/6/2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanun'un 48. maddesiyle getirilmiştir. (Erişim) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140628-9.htm>, 27.11.2014.

⁵⁷ Feridun Yenisey-Ayşe Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı**, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, s.244-245; Uğur, s.370.

⁵⁸ Uğur, s.370; Yenisey-Nuhoglu, s.245-246.

⁵⁹ Yener Ünver-Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C.1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.181; Yenisey-Nuhoglu, s.245; Uğur, s.370.

2. Medeni Yargılama

Medeni yargılama, özel hukuk alanında mahkemelerin yerine getirdikleri yargılama faaliyetini ifade eder. Medeni yargı ile meşgul olan hukuk dalı ise medeni hukuktur. Medeni yargılama, çekişmeli (nizalı) ve çekişmesiz (nizasız) olmak üzere ikiye ayrılır. Çekişmeli yargı, bir uyuşmazlığın dava yoluyla hukuk mahkemeleri önüne getirilerek bu mahkemeler eliyle çözülmesidir. Yargı sistemimiz çekişmeli yargı esasına göre düzenlenmiştir⁶⁰.

Çekişmesiz yargı ise 12/01/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 382. maddesinde belirtildiği üzere ilgililer arasında uyuşmazlık olmayan, ilgililerin ileri sürülebileceği herhangi bir hakkının bulunmadığı, hâkimin resen harekete geçtiği yargı türüdür. Bu yargı türünde yargılama, şekli şartların yerine getirilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Hâkim taleple bağlı değildir ve yargılama için gerekli tüm işlemleri kendiliğinden yapabilir⁶¹. HMK'de düzenlenen çekişmesiz yargıya konu işlemler; kişiler, aile, miras, eşya, borçlar, ticaret ve icra-ıflas hukukundaki çekişmesiz yargı işleri ile özel kanunlardaki çekişmesiz yargı işleri olmak üzere sekize ayrılır⁶².

Adli yargıda faaliyet gösteren ilk derece hukuk mahkemeleri, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleridir⁶³.

Sulh hukuk mahkemeleri, HMK ile diğer kanunlarda belirtilen görevleri yerine getirir. HMK'nin 4. maddesine göre sulh hukuk mahkemesi; dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın kiralanan taşınmazların 09/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'na göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler saklı olmak üzere kira ilişkisinden doğan davalar ile taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaşılmasına, ortaklığın giderilmesine ilişkin davalara, taşınır ve taşınmaz mallarda sadece zilyetliğin korunmasına yönelik olan davalara, HMK'nin 383. maddesi gereğince aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece çekişmesiz yargı işlerinin tamamına, HMK ve diğer kanunların sulh hukuk mahkemesi veya sulh hukuk hâkimini görevlendirdiği⁶⁴ davalara bakmakla görevlidir⁶⁵.

⁶⁰ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.61; Aras, s.84; Acar, s.17; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.80; Görgün, s.9; Arslan-Tanrıver, s.54.

⁶¹ Arslan-Tanrıver, s.62; Acar, s.17; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.80.

⁶² Her bir başlık altında düzenlenen çekişmesiz yargı işleri için bkz. HMK'nin 382.maddesi.

⁶³ Bkz. 5235 Kanun'un 4. maddesi.

⁶⁴ Bu davalara, 23/6/1965 tarih ve 635 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nu kapsamındaki davalar, 24/4/1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 21. maddesine göre açılacak davalar ve 04/11/2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 27. maddesine göre açılacak davalar örnek olarak gösterilebilir. Kuru-Arslan-Yılmaz, s.124.

Asliye hukuk mahkemeleri; sulh hukuk, asliye ticaret ve özel kanunlarla kurulan hukuk mahkemelerinin görevlerine giren işler dışında kalan özel hukuk ilişkilerinden doğan her türlü dava ve işler⁶⁶ ile kanunların verdiği diğer dava ve işlere bakar⁶⁷.

Medeni yargı alanında faaliyet gösteren özel mahkemeler; iş mahkemeleri, icra hukuk mahkemeleri, kadastro mahkemeleri, tüketici mahkemeleri, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri, aile mahkemeleri, denizcilik ihtisas mahkemeleridir⁶⁸.

3. Üst Derece Mahkemesi (Bölge Adliye Mahkemesi)

Adli yargı alanında ikinci derece yargılama yapan mahkemeler bölge adliye mahkemeleridir (BAM). Ancak bölge adliye mahkemeleri henüz faaliyete geçmemiştir. Bununla beraber bu mahkemeleri faaliyete geçirme çalışmaları devam etmektedir⁶⁹. Bölge adliye mahkemelerinin görevleri 5235 sayılı Kanun'da sayılmıştır. Kanun'a göre bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinin görevleri şunlardır: Adli yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlamak, yargı çevresinde bulunan hukuk mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmek, yargı çevresindeki bir hukuk mahkemesinin bir davaya bakmasında fiilî veya hukuki bir engel çıktığı veya iki mahkemenin görev alanının belirlenmesinde tereddüt edildiği takdirde o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresinde başka bir hukuk mahkemesine nakline veya yetkili mahkemenin tayinine karar vermek ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmaktır⁷⁰.

Kanun'a göre bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin görevleri ise şunlardır: Yargı çevresindeki ceza mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm

⁶⁵ Yavuz Alangoya-M. Kamil Yıldırım-Nevhis Deren Yıldırım, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, 8.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.21; Timuçin Muşul, **Medeni Usul Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.118; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.123; Özbey, *Usul*, s.23; Darendeli, s.83.

⁶⁶ Mal veya hakkın değerine bakılmaksızın malvarlığına ilişkin açılmış davaların hepsi asliye hukuk mahkemesinde açılır (1086 sayılı HUMK' da parasal değere bakılarak davalar asliye hukuk ya da sulh hukuk mahkemesinde açılmaktaydı). Bu dava ve işlere, şahıs varlığına ilişkin davalar ve ölüm ya da vücut bütünlüğünün bozulması ya da yitirilmesinden kaynaklanan zararların tazminine yönelik davalar örnek olarak verilebilir; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.109.

⁶⁷ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.121; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.91; Çeken, s.12.

⁶⁸ Çağlayan, *Yargılama*, s.52; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.85; Alangoya-Yıldırım-Deren Yıldırım, s.22-27; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.97-98; Arslan-Tanrıver, s.64; Aksel, *Teşkilat*, s.153; Küçük, *Anayasa Hukuku*, s.434.

⁶⁹ Ejder Yılmaz, **İstinaf**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2005, s.31,46, (*"İstinaf"*).

⁷⁰ Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yetkin Yayınevi, 5.B, Ankara, 2014, s.170-171, (*"Muhakeme"*); Arslan Temel, "İstinaf Mahkemeleri", **Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Borçlar Kanunu Sempozyumu**, (Edit.: Emel Badur), Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2012, s.17 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.86-89; Alangoya-Yıldırım-Deren Yıldırım, s.27-29; Muşul, s.22-27; Aygörmez, s.15.

ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlamak, yargı çevresinde bulunan ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyumsuzluklarını çözmek, yargı çevresindeki ceza mahkemeleri hâkimlerinin davayı görmeye hukuki veya fiili engellerinin çıkması hâlinde o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresinde başka bir ceza mahkemesine nakli hakkında karar vermek ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmaktır⁷¹.

4. Temyiz Mercii (Yargıtay)

Adli yargı kolunda temyiz mercii Yargıtay'dır. Anayasa'nın 154. maddesine göre *"Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar."* Yargıtay, BAM'ların faaliyete geçmesinden sonra ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararların temyiz incelemesini yapamayacak olup bu aşamadan sonra BAM'lar tarafından verilen kararlara karşı yapılan temyiz başvurularını inceleyecektir⁷².

Yargıtayın görevleri 04/02/1983 tarihli ve 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 13. maddesinde sayılmıştır. Maddeye göre Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümleri, ilk ve son merci olarak inceleyip karara bağlar. Ayrıca Yargıtay başkan ve üyeleri ile Yargıtay cumhuriyet başsavcısı, Yargıtay cumhuriyet başsavcı vekili ve özel kanunlarda belirtilen kimseler aleyhindeki görevden doğan tazminat davalarına ve bunların kişisel suçlarına ilişkin ceza davalarına ve kanunlarda gösterilen diğer davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar ve kendisine verilen diğer işleri yerine getirir⁷³.

C. İDARİ YARGI VE GÖREV ALANI

1. Görev Alanı

İdarî yargı, idarî makamların idare hukuku ile ilgili faaliyetlerinden doğan davaların ve idarî uyumsuzlukların çözümünü konu alan ve kendine özgü yargılama kuralları bulunan yargı koludur⁷⁴. İdarenin idarî nitelikteki işlem, eylem ve sözleşmelerinin yargısal denetimi ve bu kapsamdaki uyumsuzlukların çözümü idarî

⁷¹ Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.98-101; Aksel, *Teşkilat*, s.120; Ercan, s.30.

⁷² Zehra Odyakmaz-Ümit Kaymak-İsmail Ercan, **Anayasa Hukuku-İdare Hukuku**, 12.Bası, İstanbul, 2011, s.21; Soyaslan, *Muhakeme*, s.170-171; Çağlayan, *Yargılama*, s.50; Alangoya-Yıldırım-Deren Yıldırım, s.29-30; Küçük, *Anayasa*, s.435.

⁷³ Anayasa'nın 79, 146 ve 159. maddeleri; Aksel, *Yönetim*, s.119 vd; Yanık, *Yönetimi*, s.49.

⁷⁴ Çağlayan, *Sonuçları*, s.33; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.41-42; Çağlayan, *Yargılama*, s.52; Gürgen, s.9; Çağlayan, *Görev Alanı*, s.9-10.

yargının görev alanına girer. Bu denetimin konusu idarî işlem ve eylemlerin hukukiliği ile sınırlı olup, yerindelik denetimini kapsamaz⁷⁵.

Ülkemizde, idarî yargının görev alanı askerî idarî yargıdan farklı olarak Anayasa’yla değil, kanunlarla düzenlenmiştir. Anayasa’da idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu düzenlenmesine rağmen, idarenin hangi eylem ve işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların idarî yargıda çözüleceğine ilişkin bir düzenleme yoktur. Bu kapsamda ortaya çıkan uyuşmazlıklar mevcut mevzuat ışığında Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi içtihatları ile çözüme kavuşturulmaktadır⁷⁶.

Ülkemizde idarî yargının görev ve yetki alanı ile yargılama usulünün düzenlendiği başlıca Kanunlar; 06/01/1982 tarihli ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 06/01/1982 tarihli ve 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ve İYUK’tur.

Genel idarî yargı kolunda görev yapan temyiz mahkemesi olan Danıştay ile ilk derece ve ikinci derece idarî yargı mercilerinin uygulayacakları yargılama usulü İYUK’ta düzenlenmiştir. Ancak, İYUK’ta hüküm bulunmayan durumlarda HMK hükümleri uygulanır (İYUK. md.31)⁷⁷.

İdari yargı sistemimizde “*genel görev*” ilkesi egemendir. Buna göre, idarî organların idarî nitelikli işlerinden kaynaklanan eylem ve işlemlerine karşı davalar idarî yargıda açılır. Böyle bir davanın açılabilmesi için açık bir kanun hükmüne ihtiyaç yoktur. Buna karşın idarî işlemlere karşı adli yargıda dava açılabilmesi için açık bir kanuni düzenleme bulunmalıdır. Örneğin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanun’unun 76. maddesi gereğince, bu Kanunun düzenlediği hukukî ilişkilerden kaynaklı davalarda dava konusu miktara ve Kanun’da gösterilen cezaya bakılmaksızın görevli mahkeme adli yargı mahkemeleridir. Yine aynı Kanunun 44. maddesine göre verilecek idarî para cezalarına karşı itiraz mercii de adli yargı

⁷⁵ Nihat Kayar, **İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş**, 2.Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2013, s.157; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.59; Acar, s.28; Özaykut, s.53; Gözübüyük-Tan, s.36; Günday, s.5.

⁷⁶ Zehra Odyakmaz-Bayram Keskin, “Yeni Anayasa Çalışmalarında İdare Hukuku Açısından Göz Önünde Bulundurulması Gereken Hususlar”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5., Ankara, 2015, s.625-626; Aktaş, s.5; Güzel, s.1494 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.86; Acar, s.50; Gözübüyük-Tan, s.36; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.43.

⁷⁷ İYUK’un 31. maddesi gereğince, hâkimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü kişilerin davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, Adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine maruz kalınması halinde yapılacaklar ile elektronik işlemlerde HMK hükümleri uygulanır; Çağlayan, *Yargılama*, s.198-199; Yanık, *Yönetimi*, s.49; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.60; Aygörmez, s.23-25.

mahkemeleridir⁷⁸.

Yargı sistemimizde idarî yargının görev alanı geniş tutulmuş olup, idarî yargı mahkemelerinde gerek idarî işlemlerin iptali, gerekse de idarenin eylem ve işlemlerinden kaynaklanan zararların tazmini amacıyla dava açılabilir⁷⁹.

2. İlk Derece Mahkemeleri

İdarî yargıda görevli ilk derece mahkemeleri idare ve vergi mahkemeleridir. Ancak Danıştay da, Danıştay Kanunu'nun 24. maddesinde belirtilen hususlarda ilk derece mahkemesi olarak görev yapmaktadır.

İdare mahkemelerinin ve vergi mahkemelerinin görevleri 2576 sayılı Kanun'un 5 ve 6. maddelerinde düzenlenmiştir. İdare mahkemeleri genel görevli mahkemelerdir. Kanunların Danıştay, AYİM ve vergi mahkemelerinin görev alanına dâhil etmediği idarî eylem ve işlemlere karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları idare mahkemelerince karara bağlanır⁸⁰. Bu genel kuralın istisnası, tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar olup, bu uyuşmazlıklar idare mahkemesinin görevi dışında tutulmuştur⁸¹.

Vergi Mahkemeleri⁸²; bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülükler ve bunların zam ve cezalarıyla tarifelere ilişkin davalar ile 06/01/1982 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un uygulanmasından doğan davaları çözmek ve diğer kanunlarla verilen işleri yerine getirmekle görevlidir⁸³.

3. Üst Derece Mahkemesi (Bölge İdare Mahkemesi)

Bölge idare mahkemeleri, idarî yargı kolunda ikinci derece üst yargılamaya yetkisine sahip mahkemelerdir. Bölge idare mahkemelerinin görevleri 2576 sayılı Kanun'un 3/A maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bölge idare mahkemelerinin görevleri şunlardır: İstinaf başvurularını inceleyip karara bağlamak, yargı çevresindeki idare ve vergi mahkemeleri arasında çıkan görev ve yetki

⁷⁸ UM HB'nin 5.11.2012.T., 2012/86 E., 2012/218 K. sayılı kararı.

⁷⁹ Gözübüyük-Tan, s.35; Aktaş, s.5; Çağlayan, *Yargılama*, s.351-354; Candan, s.8.

⁸⁰ Arslan-Tanrıver, s.134; Gözübüyük-Tan, s.85; Aksel, *Teşkilat*, s.86; Küçük, *Anayasa*, s.437; Candan, s.17-22; Çeken, s.8; Aygörmez, s.37.

⁸¹ Çağlayan, *Yargılama* s.76-78; Alangoya-Yıldırım-Deren Yıldırım, s.20; Candan, s.18; Gürgen, s.9; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.59.

⁸² Aksel, *Teşkilat*, s.190; Küçük, *Anayasa*, s.437; Çağlayan, *Yargılama*, s.76-78; Kayar, s.86.

⁸³ Gözübüyük-Tan, s.86; Candan, s.28-30.

uyuşmazlıklarını kesin olarak karara bağlamak ve diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getirmek⁸⁴.

4. Temyiz Mercii (Danıştay)

İdari yargı kolunun temyiz mercii Danıştaydır. Anayasa'nın 155/1. maddesi ve Danıştay Kanunu'nun 23. maddesi gereğince idare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercii Danıştaydır. Danıştay ayrıca kanunla gösterilen belli davaları da ilk derece mahkemesi olarak karara bağlar⁸⁵.

Danıştay Kanunu'nun 24. maddesine göre Danıştay, ilk derece mahkemesi olarak Bakanlar Kurulu kararlarına, Başbakanlık, Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının müsteşarlarıyla ilgili müşterek kararnamelere, Bakanlıkların düzenleyici işlemleri ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere, Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere, birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere ve Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeven kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davalara bakmakla görevlidir⁸⁶.

D. ASKERÎ CEZA YARGISI VE GÖREV ALANI

1. Görev Alanı

Askerî ceza yargısı, asker kişilerin Askerî Ceza Kanunu kapsamındaki fiil ve eylemleriyle ilgili yargılama faaliyetini yerine getiren yargı koludur⁸⁷. Ülkemizde askerî ceza yargılaması hem ilk derece mahkemeleri hem de temyiz mercii eliyle gerçekleştirilmektedir. İlk derece mahkemeleri; askerî mahkemeler, disiplin

⁸⁴ Hüseyin Bilgin, “6545 Sayılı Yasa ile İdari Yargıya Getirilen Yenilikler”, **Adalet Dergisi**, S.50, Ankara, 2014, s.56-58, (“Yenilik”).

⁸⁵ Bahtiyar Akyılmaz-Murat Sezginer-Cemil Kaya, **Türk İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.258; Gözübüyük-Tan, s.72; Kayar, s.110; Candan, s.37 vd.; Odyakmaz-Kaymak-Ercan, s.93; Çağlayan, *Yargılama*, s.73; Yanık, *Yönetimi*, s.49-50.

⁸⁶ Arslan-Tanrıver, s.146; Aksel, *Teşkilat*, s.82; Gözübüyük-Tan, s.72; Kayar, s.111; Küçük, *Anayasa*, s.438; Aksel, *Yönetim*, s.143 vd.; Akyılmaz-Sezginer-Kaya, s.258-259; Candan, s.39.

⁸⁷ Fazıl Hüsnü Erdem-Vahap Coşkun, “Askeri Yargı ve Askeri Vesayet”, **SETA Analiz**, Ankara, 2009, s.4; Acar, s.18; Çağlayan, *Sonuçları*, s.33-34; Arslan-Tanrıver, s.114; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.61; Çağlayan, *Görev Alanı*, s.7.

mahkemeleri ve sıkıyönetim mahkemeleri iken temyiz mercii ise Askerî Yargıtaydır⁸⁸.

Askerî mahkemelerin görev alanı Anayasa'nın 145., Askerî Yargıtay ise 156. maddesinde düzenlenmiştir. Anayasa'daki bu düzenlemenin yanı sıra 25/10/1963 tarihli ve 353 sayılı Askerî Mahkemelerin Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu ile 16/6/1964 tarihli ve 477 sayılı Disiplin Mahkemelerinin Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanunlar (DMK) da yürürlüktedir. Disiplin mahkemelerince verilen hükümlere karşı itiraz mercii bir üst disiplin mahkemesi (DMK, m. 31) olup askerî mahkemeler tarafından verilen kararların son inceleme mercii Askerî Yargıtay'dır (Ay, m.156)⁸⁹.

2. İlk Derece Mahkemeleri

Askerî ceza yargısında ilk derece mahkemesi olarak görev yapan mahkemeler; askerî mahkemeler, disiplin mahkemeleri ve sıkıyönetim mahkemeleridir.

Askerî mahkemelerin görev alanı Anayasa'nın 145. maddesinde düzenlenmiştir. Madde metninde *“Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür. Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz.”* ifadeleri hüküm altına alınmıştır. 353 sayılı Kanun'un 1. maddesinde de askerî mahkemelerin kuruluş ve usulü düzenlenmiştir. Anılan maddede *“Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanacak askeri mahkemeler; kolordu, ordu ve kuvvet komutanlıkları ile Genelkurmay Başkanlığı nezdinde Milli Savunma Bakanlığınca kurulur. Kuvvet Komutanlıklarının yapacakları teklif veya Genelkurmay Başkanlığının, doğrudan doğruya göstereceği lüzum üzerine, diğer kıta komutanlıkları veya askeri kurum amirlikleri nezdinde de Milli Savunma Bakanlığınca askeri mahkeme kurulabilir ve aynı yolla kaldırılabilir.”* hükmüne yer verilmiştir.

⁸⁸ Zeynel T. Kangal, **Askeri Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s.222, (“Askerî”); Aksel, *Teşkilat*, s.191; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.34-35; Erdem-Coşkun, s.10; Yanık, *Yönetimi*, s.41; Günday, s.6; Çağlayan, *Yargılama*, s.53.

⁸⁹ Yanık, *Yönetimi*, s.42; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.35-36.

Askerî mahkemeler, asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile asker kişilerin asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara bakmakla görevlidir⁹⁰. Asker kişilerin devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı işledikleri suçlarla ilgili davalar, adli yargı mahkemelerinde görülür. Anayasa'nın 145/2. maddesi 5982 sayılı Kanun'un 15. maddesiyle değiştirilmiştir. Bu düzenlemeyle sivillerin işledikleri ya da iştirak ettikleri suçlar nedeniyle barış zamanında askerî mahkemelerde yargılanmaları mümkün değildir. Sivil kişiler sadece savaş zamanlarında ve kanunlarda açıkça belirtilen durumlarda askerî mahkemelerde yargılanabilir⁹¹.

Askerî yargı alanında ilk derece mahkemesi olarak görev yapan diğer bir mahkeme, disiplin mahkemeleridir. Disiplin mahkemelerinin kuruluşu, yargılama usulü, görev ve yetkileri, bakacakları disiplin suçları ile bu suçlara ait cezalar 477 sayılı Kanun'la düzenlenmiştir. Kanun'un 1. maddesine göre alay ve daha büyük birliklerde ve Genelkurmay Başkanlığının gerekli gördüğü diğer komutanlıklar veya eşiti kurum amirliklerine bağlı olarak kurulur⁹².

Disiplin mahkemeleri, asker kişilerin 477 sayılı Kanun'da yazılan disiplin suçlarına ait davalara bakmakla görevlidir. Sivil kişilerin savaş zamanlarında dahi disiplin mahkemelerinde yargılanmaları mümkün değildir. Çünkü Anayasa'nın 145. maddesinin ikinci fıkrasında, birinci fıkradan farklı olarak sadece askerî mahkemeler ifadesine yer verilmiştir⁹³.

Disiplin mahkemelerinin kararlarının temyizi mümkün değildir. Ancak bir üst disiplin mahkemesine itiraz edilebilir. Askerî disiplinle ilgili olarak 31/01/2013 tarihli ve 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu'na⁹⁴ dayanılarak Yüksek Askerî Disiplin Kurulları tarafından verilmiş olan bazı disiplin cezalarına karşı barış zamanında aynı Kanun'un 43. maddesi gereğince AYİM'de iptal davası açılabilir⁹⁵.

⁹⁰ Soyaslan, *Muhakeme*, s.173; Uğur, s.380; Yaman-Yaman, s.46; Yenisey-Nuhoğlu, s.246; Üner, s.70-71; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.61; Kangal, *Askeri*, s.223; Arslan-Tanrıver, s.115-116; Erdem-Coşkun, s.11; Kaynar-Kıldan, s.26.

⁹¹ UM CB'nin 06.12.2010 Tarih, 2012/55 E., 2012/55 K. sayılı kararı; Kangal, *Askeri*, s.232; Uğur, s.380-381; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.36; Çağlayan, *Yargılama*, s.55; Kaynar-Kıldan, s.47-49.

⁹² Yaman-Yaman, s.45; Kangal, *Askeri*, s.225; Aksel, *Teşkilat*, s.198-199.

⁹³ Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.35.

⁹⁴ 16.2.2013 tarih ve 28561sayılı R.G.

⁹⁵ Özgür Çörez, **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Yargı (Ceza) Sistemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007, s.22; Kangal, *Askeri*, s.490; Yaman-Yaman, s.45; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.17; Erdem-Coşkun, s.10.

Anayasa'nın 122. maddesi belirtilen durum ve şartlarda ve sıkıyönetim ilan edilmesi hâlinde askerî mahkemelerin yanında sıkıyönetim mahkemeleri de kurulur. Sıkıyönetim ilan ve faaliyetine ilişkin suçlara bakmakla sıkıyönetim mahkemeleri görevli olup adli yargı hâkimleri de sıkıyönetim mahkemelerinde görevlendirilebilir. Bu mahkemelerde görev yapacak hâkimlerin ataması; Genelkurmay adli müşaviri, Genelkurmay personel başkanı, Millî Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri başkanı, Kuvvet Komutanlıklarının adli müşavirleri ile personel başkanlarından oluşan bir kurul tarafından yapılır⁹⁶.

Sıkıyönetim mahkemeleri, sıkıyönetim ilanına sebep olan ve 13/5/1971 tarihli ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nda belirtilen suçlar ile sıkıyönetim mahkemelerinin el koyduğu bir suçla bağlantılı davalara bakmakla görevlidir⁹⁷.

3. Temyiz Mercii (Askeri Yargıtay)

Askerî yargılama sistemi tek dereceli olup istinaf mahkemesine yer verilmemiştir. Askerî mahkemeler ile sıkıyönetim mahkemeleri tarafından verilen kararların temyiz yeri Askeri Yargıtaydır⁹⁸.

Askeri Yargıtay Anayasa'nın 156. maddesinde bir yüksek mahkeme olarak düzenlenmiştir. Askerî Yargıtay; askerî mahkemelerce verilen kararların temyiz incelemesini yapmak, askerî yargı alanında uygulama birliğini sağlamak, gerektiğinde daireler ve kurullar arasında çıkan içtihat farklılıklarını gidermek, Askeri Yargıtay başkanı, başsavcısı, ikinci başkanı, daire başkanları ve üyelerinin şahsi suçlarına ilişkin ceza davalarına ve bu suçlara ilişkin eylemlerden doğan istirdat ve tazminat davaları ile asker kişilerle ilgili diğer kanunlarda belirtilen davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakmakla görevlidir⁹⁹.

E. ASKERÎ İDARİ YARGI VE GÖREV ALANI

AYİM, idari yargı alanında ülkemizde görev yapan ikinci yüksek mahkemedir. AYİM, 1971 yılında Anayasa'nın 140. maddesinde yapılan değişiklik ile askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların çözümünü sağlamak amacıyla kurulmuş ve yargı sistemimize dâhil olmuştur. AYİM'in alt derece mahkemesi yoktur ve ilk derece mahkemesi olarak görev

⁹⁶ Ferhat Ferhanoğlu, "Türk Askeri Yargı Sistemi", **Av. Dr. Faruk Erem Armağanı**, TBB Yayını, Ankara, 1999, s.284; Soyaslan, *Muhakeme*, s.173; Arslan-Tanrıver, s.119-120.

⁹⁷ Çörez, s.23.

⁹⁸ Çeken, s.6; Çörez, s.24; Acar, s.19; Aksel, *Teşkilat*, s.96-97; Erdem-Coşkun, s.12.

⁹⁹ Alaattin Karakaya, **Askeri Yargının Yargılama Birliği İlkesi ve Uluslararası Standartlar Açısından Değerlendirilmesi**, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.41; Kangal, *Askeri*, s.225 vd.; Yaman-Yaman, s.47; Arslan-Tanrıver, s.121-122; Çağlayan, *Yargılama*, s.54.

yapmaktadır. AYİM kararları kesindir ve bu kararlar aleyhine ancak 04/7/1972 tarihli ve 1602 sayılı AYİM Kanun’da öngörülen kanun yollarına başvurulabilir¹⁰⁰.

Görev alanına giren uyuşmazlıkların çözümü daha önce Danıştay tarafından gerçekleştirilen AYİM’in kuruluşunda Danıştay teşkilatlanması örnek alınmıştır. AYİM, 1982 Anayasası’nda yüksek mahkemeler arasında sayılmış ve Anayasa’nın 157. maddesinde “*Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.*” ifadeleri hükme bağlanmıştır¹⁰¹.

AYİM’in görev alanına dâhil olan uyuşmazlıklarla ilgili uygulanacak usul hükümleri 1602 sayılı Kanun’da düzenlenmiş¹⁰² olup Kanun’un 20. maddesinde Mahkemenin görevleri ile Kanun kapsamına giren kişilere yer verilmiştir. Anılan maddeye göre “*Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Türk Milleti adına; askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların ilk ve son derece mahkemesi olarak yargı denetimini ve diğer kanunlarda gösterilen, görevleri yapar. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda; ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.*”

Bu Kanunun uygulanmasında asker kişiden maksat; Türk Silahlı Kuvvetlerin de görevli bulunan veya hizmetten ayrılmış olan subay, askeri memur, astsubay, askeri öğrenci, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er, erbaş ve erler ile sivil memurlardır.”

Gerek Anayasa gerekse 1602 sayılı Kanun hükümleri birlikte değerlendirildiğinde AYİM’in görev alanını, askerî kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin olan idari işlem ve eylemlerden dolayı menfaatleri ihlal edilmiş olan

¹⁰⁰ Serdar Özgüldür, “Türk Hukukunda Askeri Yargının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, **Danıştay Dergisi**, S.66-67, Ankara, 1987, s.37, (“İnceleme”); Çağlayan, *Sonuçları*, s.33; Gözübüyük-Tan, s.91; Çağlayan, *Yargılama*, s.6, 56, 78-79; Darendeli, s.94; Acar, s.20; Erdem-Coşkun, s.13; Çağlayan, *Görev Alanı*, s.8; Candan, s.553-554.

¹⁰¹ Gürbüz Gümüştay, **Askeri İdari Yargının Görev Alanı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.20 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.60; Küçük, *Anayasa*, s.440; Aygörmez, s.25-26.

¹⁰² Kanun’un 56. maddesi; “*Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde; İdari Yargılama Usulü Kanunu ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun hâkimin davaya bakmaktan memnuiyetini gerektiren haller, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, bağlılığı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım ve duruşmanın inzibatına ilişkin hükümleri uygulanır.*”

kişilerce açılacak iptal davaları ile yapılan işlem ve eylem neticesinde hakları ihlal olanların açacağı tam yargı davalarının oluşturduğu görülmektedir. İptal davasının açılabilmesi için idari işlemin yetki, sebep, şekil, konu ve amaç yönlerinden biri ile idari işlemin hukuka aykırılığının ileri sürülmesi gerekir. İdari işlemin iptalinde ve tam yargı davası açılmasında 1602 sayılı Kanun'da öngörülen şartlar ile 2577 sayılı Kanun'da öngörülen şartlar paralellik arz eder¹⁰³.

Bir uyuşmazlığın AYİM'in görev alanına girebilmesi için iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar, idari işlem ve eylemin asker kişiyi ilgilendirmesi ile idari eylem ve işlemin askerî hizmete ilişkin olmasıdır¹⁰⁴. Bu iki şartın birlikte gerçekleşmediği başvurular reddedilir¹⁰⁵.

AYİM iki daireden oluşmaktadır. Dairelerde bir başkan ile dördü hâkim, ikisi kurmay subay olmak üzere toplam altı üye görev yapmaktadır. Mahkeme üyelerinin tümü cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Başkan, başsavcı ve daire başkanları, hâkim sınıfından olan üyeler arasından rütbe ve kıdem sırasına göre müşterek kararname ile atanır¹⁰⁶.

F. SAYIŞTAY

Sayıştay, genel ve katma bütçe ile yönetilen kurumların gelir ve giderleri ile mal varlıklarını TBMM adına denetleyen, bu denetim neticesinde sorumluluğu bulunanların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlayan ve kanunlarla verilen diğer inceleme ve denetim görevini yerine getiren anayasal bir kuruluştur. Sayıştay yaptığı inceleme neticesinde sorumluların hesap ve işlemlerinden dolayı zimmetlerine veya beraatlarına kesin olarak karar vermektedir¹⁰⁷.

Sayıştay, görev alanıyla ilgili konularda ilk ve son denetim yeri olarak

¹⁰³ Serdar Özgüldür, **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s.163 vd., (*"Işığında"*); S. Şenlen Sunay, **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Görev Kriterleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s.101 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.81; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.77.

¹⁰⁴ Gümüşay, s.40; Yanık, *Yönetimi*, s.42; Gözübüyük-Tan, s.93-94; Acar, s.21.

¹⁰⁵ "...Olayda, Anayasa'nın 157. ve 1602 sayılı Yasa'nın 20. maddelerinde öngörülen, idari işlemin asker kişiyi ilgilendirmesi ve askerî hizmete ilişkin bulunması koşulları birlikte gerçekleşmediğinden, davanın görüm ve çözümü genel idari yargı yerinin görevine girmektedir." UM HB'nin 04.02.2013 T., 2012/ 37E., 2013/ 166 K. sayılı kararı.

¹⁰⁶ Sunay, s.71; Aksel, *Teşkilat*, s.100; Arslan-Tanrıver, s.60-161; Gözübüyük-Tan, s.99-100; Çağlayan, *Görev Alanı*, s.79; Erdem-Coşkun, s.13-14.

¹⁰⁷ Mustafa Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Orion Yayınları, Ankara, 2009, s.273; Bülent Geçgel, "Sayıştayın Yargı Yetkisi, Yargısal Görevinin Niteliği ve Yargı Kolları Arasındaki Yeri", **Sayıştay Dergisi**, S.93, Ankara, 2014, s.32 vd.; Lütfi Duran, "Yüksek Mahkemeler Arasında İctihad Uyuşmazlığı", **Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:1, No:1, İstanbul, 1967, s.16, (*"İctihad"*); Atilla İnan, "Sayıştay Yargılaması ve Sayıştay'ın Yargı Düzenindeki Yeri", **Danıştay Dergisi**, S.56-57, Ankara, 1985, s.41-42; Çağlayan, *Sonuçları*, s.34; Akyılmaz-Sezginer-Kaya, s.262; s.152; Arslan-Tanrıver, s.167.

faaliyet göstermektedir. Yargısal konumuyla ilgili olarak doktrinde, Sayıştayın bir “özel idari yargı” kuruluşu ve sorumluların hesap ve işlemlerini denetleyerek beraat ya da zimmetlerine karar veren bir “hesap mahkemesi” olduğunu kabul edenlerin yanı sıra¹⁰⁸ “idare mahkemesi”, “idari bir kurul” ya da “kendine özgü anayasal kurum” olduğunu kabul edenler de bulunmaktadır¹⁰⁹.

Sayıştayın yargısal konumuyla ilgili Anayasa Mahkemesi bir kararında, Sayıştayın yaptığı denetimin maddi anlamda yargısal nitelikte olmadığını, özel yöntemler kullanılarak yapılan ve özü itibarıyla idari nitelikte olan bir denetim olduğunu kabul etmiş; Sayıştayın TBMM adına mali denetim yapan ve kararları aleyhine hiçbir yargı organına başvurulamayan, bazı konularda kesin karar alabilen, kendine özgü yapısı ve çalışma usulü bulunan anayasal bir kurum olarak tanımlamış ve bu nedenlerle bir yargı kuruluşu sayılamayacağına, mensuplarının da hâkimlere ilişkin hükümlere tabi olmayacağını belirtmiştir¹¹⁰.

Ancak Anayasa Mahkemesi, daha sonra bir kararında “*Sayıştayın sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama görevi yönünden yargısal bir faaliyet icra ettiği ve bu çerçevede verilen kararların maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden yargı kararı niteliğinde olduğu, kesin hüküm vermesi nedeniyle bunu sonuçsuz veya etkisiz kılacak şekilde gerek idari gerekse yargısal makamlar nezdinde herhangi bir karar alınmasının söz konusu olamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.*” ifadelerine yer vererek Sayıştayın yargısal faaliyette bulunan bir kurum¹¹¹, bir başka bir kararında¹¹² “*yargısal sonuçlu kararlar veren bir hesap mahkemesi*”¹¹³ ve son olarak da somut norm denetimi yoluyla yapılan bir başvuruda Sayıştayın bir mahkeme olduğuna karar vermiştir¹¹⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesi de Sayıştay ile asliye hukuk mahkemesi arasında var olduğu iddia edilen hüküm uyumsuzluğu ile ilgili olarak “*...Sayıştay, Anayasa’nın 158. ve 2247 sayılı Yasa’nın 1. maddesinde sayılan yargı yerleri kapsamına girmediğinden Sayıştayca verilen karar ile adli yargı kararı arasında oluştuğu ileri*

¹⁰⁸ A. Şeref Gözübüyük, **Yönetim Hukuku**, 12. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara, 1998, s.329, (“Yönetim”); Çağlayan, *Sonuçları*, s.36-37; Arslan-Tanrıver, s.167.

¹⁰⁹ Çağlayan, *Yargılama*, s.58-59; İnan, s.45; Çağlayan, *Sonuçları*, s.34.; Geçgel, s.32.

¹¹⁰ AYM’nin 23.5.1991 T., 1990/39 E., 1991/21 K. sayılı kararı.

¹¹¹ AYM’nin 27.12.2012 T., 2012/102 E. ve 2012/207 K. sayılı kararı.

¹¹² AYM’nin 28.2.2013 T., 2011/21 E., 2013/36 K. sayılı kararı.

¹¹³ AYM’nin 03.4.2013 T., 2011/142 E., 2013/52 K. sayılı kararı.

¹¹⁴ “*...Sayıştay’ın sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlama görevi çerçevesinde verilen kararların maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden yargı kararı niteliğinde olduğu ve bu görevin icrası kapsamında mahkeme sıfatını haiz bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.*” AYM’nin 13.11.2014 T., 2014/172 E., 2014/170 K. sayılı kararı.

sürülen hüküm uyumsuzluğunun incelenmesi, Uyuşmazlık Mahkemesinin görevi dışında kalmaktadır.” ifadesine yer vermiş ve Sayıştay’ı bir yargı organı olarak kabul etmemiştir¹¹⁵. Uyuşmazlık Mahkemesi başka bir kararında da Sayıştayın Anayasa’nın 160. maddesine göre TBMM adına mali denetim yapan, yaptığı denetim nedeniyle kararları aleyhine hiçbir yargı merciine başvurulamayan, kesin kararlar verebilen anayasal bir kurum olduğunu ve her ne kadar Anayasa’da yargı bölümünde düzenlense de mahkeme niteliği taşımadığını belirtmiştir¹¹⁶.

Yüksek mahkemeler arasında konuyla ilgili içtihat farklılığı ve zaman içinde değişen kararlar bulunsa da Sayıştay -Anayasa’nın yargı bölümü düzenlendiği hâlde- yüksek mahkemeler arasında sayılmamıştır. Kaldı ki Sayıştayın çoğu kararı idari niteliktedir. Anayasa’da yargı yetkisinin bağımsız mahkemeler eliyle yerine getirileceğinin belirtilmesi ve Sayıştayın, TBMM adına denetim yapması da bir yargı organı olmadığının göstergesidir. Anayasa’da yargı bölümünde düzenlenmiş olması, kendisine ait bazı yargısal usullere başvurarak görevlerini yerine getirmesi ve kararlarına karşı herhangi bir yargı yoluna başvurulamaması Sayıştayın bir yargı organı olarak kabulü için yeterli değildir. Kendine özgü bu yapısı nedeniyle Sayıştay, anayasal “yüksek bir idari kurul” olarak kabul edilebilir¹¹⁷.

Sayıştayın denetim alanı 03/12/2010 tarihli ve 6085 sayılı Kanun’un 4., görevleri de 5. maddesinde sayılmıştır. Vergi ve benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır (Anayasa, md. 160/2).

G. YÜKSEK SEÇİM KURULU

Anayasa’nın 79. maddesine göre seçimler yargı organlarının denetim ve gözetiminde yapılır. Başlamasından bitimine kadar seçim sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinden sorumlu olan ve seçimlerden sonra seçimlerle ilgili bütün iddiaları, şikâyetleri ve itirazları karara bağlayan, TBMM üyeleri ile

¹¹⁵ UM HB’nin 15.11.1193 T., 1993/46 E., 1993/43 K. sayılı kararı.

¹¹⁶ UM HB’nin 14.11.1994 T., 1994/28 E., 1994/29 K. sayılı kararı.

¹¹⁷ Lütfi Duran, “Sayıştay, Yüksek Mahkeme Değil Ama Bir İdari Yargı Merciidir”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.7, S.1, Ankara, 1974, s.10, (“*Sayıştay*”); Çağlayan, *Sonuçları*, s.37; Çağlayan, *Yargılama*, s.59; Küçük, *Anayasa*, s.441; Darendeli, s.98; Özaykut, s.58; İnan, s.44; Duran, *İçtihad* s.16; Sayıştayın özel bir yargı mercii olmanın ötesinde bir yüksek mahkeme olduğunun kabulüne ilişkin görüş için bkz. Akyılmaz-Sezginer-Kaya, s.263; Geçgel’de; Anayasa Mahkemesinin son kararlarından sonra Sayıştayın yargı organı olup olmadığı tartışmalarına son verilerek yargı düzeni içerisindeki konumunun belirlenmesi gerektiğini ve diğer mahkemelerle Sayıştay arasında çıkan görev ve hüküm uyumsuzluklarının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulabilmesi adına UMK’nin 1. maddesinin değiştirilerek bu maddede sayılan yargı kolları arasında Sayıştayında eklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Geçgel, s.39 vd.

cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etmeye yetkili makam Yüksek Seçim Kuruludur (YSK). Seçimlerin demokrasi ve hukuk devleti açısından önemi düşünüldüğünde YSK ve seçim hukuku ile ilgili görev üstlenen yargı kurumlarının ağırlığı ve önemi daha iyi anlaşılacaktır¹¹⁸.

Seçim yargısı ile ilgili en üst merci olan YSK, Anayasa'nın ikinci bölümünün "*Cumhuriyetin Temel Organları*" başlıklı üçüncü kısmında "*Seçimlerin Genel Yönetimi ve Denetimini*" düzenleyen 79. maddesinde düzenlenmiştir. YSK kurulmadan önce seçim işleriyle ilgili uyuşmazlıklar idari niteliğine binaen Danıştay tarafından çözülmekteydi. 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile YSK'nin kurulmasından sonra bu görev il ve ilçe seçim kurullarıyla YSK'ye verilmiş ve bu kapsamdaki uyuşmazlıklar idari yargının görev alanı dışında bırakılmıştır. YSK'nin kurulmasından sonra Danıştay, seçimlerle ilgili başvuruları görev yönünden reddetmiştir¹¹⁹.

Anayasa'nın "*Yargı*" bölümünde düzenlenmeyen YSK'nin bir yargı mercii olup olmadığı tartışmalıdır. Yüksek Mahkemelerin YSK'nin yargısal konumuyla ilgili farklı kararları bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi bir kararında YSK'yi mahkeme olarak kabul etmiş ve "*YSK'nin altı üyesi Yargıtay, beş üyesi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından seçilen yüksek yargıçlardan meydana geldiğini, öte yandan YSK'nin seçimlerinden yönetim ve denetimi yanında, yine anayasa tarafından seçimlerle ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karar bağlama yetkisi verilmiş olduğunu söyleyerek özelliği, görev ve yetkileri anayasanın açık hükümleriyle böylesine belirlenen bir kurulun, anayasadaki yeri yargı bölümü olmasa da bunun, YSK'nin mahkeme olan özelliğini etkilemeyeceğini*" belirtmiştir¹²⁰. Ancak daha sonraki bir tarihte bir ilçe seçim kurulu tarafından somut norm denetimi kapsamında yapılan başvuruyu, ilçe seçim kurulunun mahkeme olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir¹²¹. Anayasa Mahkemesi, daha sonraki bir kararında ise

¹¹⁸ Gürbüz Özdemir, "Yüksek Seçim Kurulu'nun Niteliği", **EÜHFD**, C.XIV, S.1-2, Erzincan, 2010, s.113, ("*Niteliği*"); Ahmet Hamdi Ünlü, "Yüksek Seçim Kurulu'nun Niteliği Üzerine", **Danıştay Dergisi**, S.105, Ankara, 2009, s.1; Zekeriya Yılmaz, "Seçimlerin Denetimi ve Yüksek Seçim Kurulu", **THD**, Y.1, S.2, Sözkesen Matbaası, Ankara, 2006, s.96, ("*Seçimler*"); Çağlayan, *Yargılama*, s.60; Çağlayan, *Sonuçları*, s.39; Özbey, *Usul*, s.11; Arslan-Tanrıver, s.162.

¹¹⁹ Acar, s.27; Özdemir, *Niteliği*, s.113 vd; Kılıç, s.54 vd; Yılmaz, *Seçimler*, s.85-88.

¹²⁰ AYM'nin 06.3.1973 T., 1972/56 E., 1973/11 K. sayılı kararı.

¹²¹ "...Seçim kurulları ve seçimlerle ilgili yasa hükümleri kendine özgü bir çözüm ve kurallar bütünüdür. Anayasa'nın 79. maddesinde dayanağını bulan seçim yasaları ile bu kurullara ve yargıçlara verilen görevler seçimin sınırları içinde ve kendi bütünlüğü çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu nedenlerle başvuran ilçe Seçim Kurulu Başkanlığı'nın "Mahkeme"

“...Seçim konularıyla ilgili Şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin hükme bağlama görevi yönünden ilçe seçim kurulu başkanlığının klasik yargı teşkilatı içindeki mahkemeler dışında kalan ama yargılama faaliyetinde bulunan organları da kapsayacak şekilde Anayasa’nın 36. maddesinde “yargı yeri” olarak belirlenen organlardan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.”¹²² ifadesine yer vererek ilçe seçim kurullarını yargı organı olarak kabul etmiştir.

Konuyla ilgili olarak Danıştay bir kararında YSK’yi “*Danıştay ve Yargıtay hâkimlerinden kurulan, kazai usul uygulayan, bağımsız ve kendisine verilen görevin niteliği nedeniyle özel bir yargı yeri*” olarak kabul etmiştir¹²³.

Uyuşmazlık Mahkemesi de il seçim kurulunu mahkeme olarak kabul etmemiş, il seçim kurulu başkanının hâkim olmasına rağmen bu kurulun Anayasa’da belirtilen yargı mercilerinden olmaması nedeniyle bir mahkeme kararıyla il seçim kurulu kararı arasında hüküm uyuşmazlığı doğamayacağını hükme bağlamıştır¹²⁴.

Her ne kadar yüksek mahkemeler arasında YSK ve seçim kurullarının mahkeme niteliği ile ilgili değişik kararlar bulunsa da Anayasa’da, seçimlerin yargı organlarının denetim ve gözetiminde yapılacağıının hüküm altına alınmış olması, YSK tarafından verilen kararlara karşı başka bir yargı organına başvurulamaması, Kurulun yaptığı işlerin yargısal ve hukuki niteliği, karar veren kişilerin hâkim olması ve seçim işleriyle birlikte yargısal görevlerine de devam etmeleri YSK ve seçim kurullarının kendine özgü birer yargı kuruluşları olduklarının kabulünü gerektirmektedir¹²⁵.

deyimi içine girmediği kabul edilerek ileri sürdüğü Anayasa’ya aykırılık gerekçeleri üzerinde durulmadan İtirazın başvuranın yetkisizliği yönünden reddi gerekir.” AYM’nin 18.2.1992 T., 1992/12 E., 1992/7 K. sayılı kararı.

¹²² AYM Bireysel Başvuru No: 2013/3912, 06.02.2014, § 48.

¹²³ Danıştay 8. Dairesinin 11.5.1966 T., 1966/40 E., 1966/1539 K. sayılı kararı, (alışmada yer verilen Danıştay kararları <http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/>. adresinden alınmıştır. Sonraki alıntılarda ayrıca kaynak belirtilmeyecektir); Acar, s.26.

¹²⁴ UM HB’nin 14.10.1991 T., 1991/35 E., 1991/33 K. sayılı kararı.

¹²⁵ Çağlayan, *Yargılama*, s.61-62; Çağlayan, *Sonuçları*, s.39; Özdemir, *Niteliği*, s.131; Ünlü, s.2; Kılıç, s.67; Yılmaz, *Seçimler*, s.96.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL GELİŞİMİ VE MUKAYESELİ HUKUKTAKİ YANSIMALARIYLA UYUŞMAZLIK YARGISI

I. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN VARLIK SEBEPLERİ

A. TARİHİ SEBEPLER

1. İdari Rejimin Kabulü ve Birden Fazla Yargı Kolunun Bulunması

Fransa ve bazı kıta Avrupa'sı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de idari tasarrufların yargısal denetimi için ayrı bir yargı düzeninin kabul edildiği idari rejim uygulanmaktadır. Bu sistemde idarenin faaliyetlerine uygulan hukuk, şahıslar arasındaki ilişkilere uygulanan hukuktan ayrı ve bağımsız bir hukuk dalı olan idare hukukudur ve idarenin eylem ve işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar idare mahkemeleri tarafından çözülür¹²⁶.

İdari rejimin varlığından bahsedilebilmesi için öncelikle yürütme içinde bulunmasına rağmen bağımsız ve kendiliğinden hareket edebilen bir idarenin varlığı ile idari hizmet ve faaliyetlerin yürütülmesinin toplu olarak bir teşkilat ve güce verilmesi gerekir¹²⁷. Bu duruma uygun olarak Anayasa'nın "Yürütme" başlığını taşıyan bölümünde esasları, bütünlüğü ve unsurlarıyla birlikte "İdare" teşkilatı düzenlenmiştir.

İdari rejimin varlığı için aranan ikinci şart, idarenin eylem ve işlemlerine uygulanan ayrı bir hukuk disiplini bulunması ve aynı idarenin adli yargı dışında idari yargı tarafından denetlenmesidir¹²⁸. Yine yargı kolları arasında çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmekle görevli bir Uyuşmazlık Mahkemesinin bulunması da idari rejimin varlığı için gerekli unsurlardandır¹²⁹.

¹²⁶ "...Türk Kamu İdaresi, Tanzimattan bu yana, kendisine rejim olarak "İdari Rejim"i almıştır. Bu rejimde, idarenin, özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinden farklı olarak, idare edilenleri hak sahibi kılabilme, borç ve yükümlülük altına sokabilme güç ve yetkisi mevcuttur. İdare Hukukunda, idareye özgü bu güç ve yetkiye, "kamu gücü" denilmektedir. İdare, bu gücü kullanarak, tek yanlı irade açıklamasıyla idare edilenlerin hukukunda sözünü ettiğimiz değişiklikleri yapabilmektedir." UM HB'nin 01.10.2012 T., 2011/224 E., 2012/190 K. sayılı kararı; Sarıca, Kaza, s.841-842; Duran, İdare Hukuku, s.38-39; Görel, Uyuşmazlık, s.29; Akbaba, s.157; Güzel, s.1486; Onar, Umumi, s.93; Günday, s.25; Yanık, Yönetimi, s.50; Yılmaz, Uzlaşma mı?, s.177; Çağlayan, Yargılama, s.40-41; Atay, İdare, s.35; Meriç, s.29; Mestav, s.6; Candan, s.236-237; Dere, s.169.

¹²⁷ Onar, Umumi, s.60; Atay, İdare, s.36.

¹²⁸ Giritli-Bilgen-Akgüner, s.19; Çağlayan, İdare Hukuku, s.10; Çağlayan, Yargılama, s.40-41.

¹²⁹ İlhan Özyay, **Günışığında Yönetim**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.113, ("Günışığında"); Lütfi Duran, "İdari Yargı Adlileşti", **İdare Hukuku İlimleri Dergisi**, Y.3, B.1-3, İstanbul, 1982,

Uyuşmazlık Mahkemesi ve idari yargıya ihtiyaç duyulmasının sebeplerinin aynı olduğu söylenebilir. Öncelikle ikisinin de varlık sebebi idari rejimdir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşundaki amaç, adli yargı karşısında idari yargının bağımsızlığını sağlamak, bu bağımsızlığı korumak ve idari yargıyı adli yargı karşısında himaye etmektir¹³⁰. Bir başka deyişle yargı ayrılığı ilkesinin yalnız teoride değil, uygulamada da gerçekleşmesini sağlamaktır.

Ülkemizde adli yargı dışında idari işlem ve eylemlerin denetiminin yapıldığı idari yargı kolu ile askerî eylem ve işlemlerin denetimi ve askerî suçların yargılamaının yapıldığı askerî yargı kolu da bulunmakta, bu yargı kolları marifetiyle yargısal faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde adli yargı dışında idari yargı ve askerî yargının ayrı yargı kolları olarak faaliyet göstermesinin değişik sebepleri vardır¹³¹.

Öncelikle idari uyuşmazlıkların çözülebilmesi için idarenin görev ve yetkilerinin yakından bilinmesi gerekir. İdari faaliyetlerin icrası sırasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların ayrı bir ihtisas konusu oluşturması nedeniyle bu uyuşmazlıkların, bu konularda uzmanlaşmış idari yargı hâkimlerince çözülmesinde fayda vardır¹³².

Yine adli yargı hâkimlerinin yetişmeleri ve aldıkları eğitim, idari uyuşmazlıkları çözmek için yeterli değildir. Çünkü adli yargı hâkimi dosyayı “hukuki” açıdan inceler ve verilen kararın dosyanın tarafları üzerindeki etkisini genel olarak dikkate almaz, idari yargı hâkimi ise vereceği kararın kamu hizmeti ve taraflar üzerindeki etkisini de dikkate almak zorundadır¹³³.

s.54-56, (“*Adlileşti*”); Özkan Tikveş, “Uyuşmazlık Yargısı”, **Adalet Dergisi**, S.3-4, Ankara, 1977, s.235; Ramazan Çağlayan, “İdari Yargı Reformu”, **Stratejik Düşünce Enstitüsü Yargı Raporu**, Ankara, 2010, s.27, (“*Reform*”); Dere, s.171; Meriç, s.129; Odyakmaz-Keskin, s.624; Onar, *Umumi*, s.60-63; Atay, *İdare*, s.36.

¹³⁰ Ebru Karaman, **İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanağı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.13; Yıldızhan Yayla, “Uyuşmazlık Mahkemesi ve Geleceği Üzerine”, **İÜHFM**, Sulhi Garan Matbaası, C.34, S.1-4, İstanbul, 1969, s.201; Kemal Aral, “İdarenin İdare ve Kaza Yolları ile Murakabesi ve Danıştay”, **Türk İdare Dergisi**, S.198, Ankara, 1948, s.7, (“*Murakabe*”); Abdulkadir Özoğuz, “Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Türk İdare Dergisi**, S.181, Ankara, 1946, s.51, (“*Uyuşmazlık Mahkemesi*”); Darandeli, s.99.

¹³¹ “...Hukuk Devletlerinde, idarenin bu gücünün hukuka uygunluğunun yargısal denetimi olmaksızın, kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altında olması düşünülemeyeceğinden; kendilerine rejim olarak “idari rejimi” alan ülkelerde, söz konusu denetimi yapmak üzere, Adli Yargı Düzeni yanında, ondan ayrı olarak, İdari Yargı Düzeni kurulması kaçınılmaz olmuştur.” UM HB’nin 03.3.2014 T., 2012/164 E., 2014/143 K. sayılı kararı.

¹³² Şeref Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s.9, (“*Yönetmelik*”); Nusret İlker Çolak-Dursun Özdemir, “İdari Yargıda Lehine Vekalet Ücreti ve Hak Arama Özgürlüğüne Etkisi”, **KHHD**, S.75-76, İstanbul, 2010, s.10; Odyakmaz-Keskin, s.624; Onar, *Umumi*, s.47 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.42; Güzel, s.1494.

¹³³ Yanık, *Yönetimi*, s.51; Onar, *Umumi*, s.47 vd.; Odyakmaz-Keskin, s.623-624.

Benzer şekilde idari işlemlerde idare lehine bir eşitsizlik vardır ve idare yaptığı bu işlemlerin birçoğunu ilgisine sormadan yapar. İdare, yaptığı işlemlerle kamu hizmetinin devamını sağlamak istese de özellikle tek taraflı işlemleri nedeniyle kişilerin mağduriyetine de sebebiyet verebilir. Bu mahzurlu durumun önüne geçilmesi ve kamu hizmetlerinin devamı ile kişilerin haklarının korunması arasındaki dengenin sağlanması için ayrı bir yargı düzenine ihtiyaç vardır. Adli yargıda uyuşmazlıkların özel hukuk hükümlerine göre çözülmesi nedeniyle bu dengenin sağlanması her zaman mümkün olmaz. Ancak bu uyuşmazlıkların alanında uzman idare mahkemelerince çözülmesi, dengenin sağlanması adına daha sağlıklı netice verecektir¹³⁴.

İşte sayılan bu gereksinimlerin sonucu ortaya çıkan idari yargı sistemi, kişilerin haklarının korunmasında etkin bir rol oynamakta ve bu suretle hukukumuzdaki önemli bir boşluğu doldurmaktadır¹³⁵.

İdari yargı yanında askerî konularla ilgili işlemler, eylemler ve suçların yargılama yapılıp yapılması da ayrı bir uzmanlık gerektirdiğinden bu konularda yargılama yapacak bir askerî yargı kolunun kurulması da zorunlu hâle gelmiştir¹³⁶.

Kanunlarda bu yargı kollarının görev alanı tespit edilmiş olup her yargı kolu kendi görevi alanına giren ihtilafları çözer. Günümüzde yargı ayrılığı ilkesi ülkemizde tam anlamıyla yerleşmiştir. Anayasa Mahkemesi de değişik tarihlerde verdiği karalarında bu hususu teyit etmiştir.

Yüksek Mahkeme vermiş olduğu bir kararında, idari yargı alanında görev yapan Danıştay ve AYİM'in görev alanının Anayasa ve kanunlarla net bir şekilde çizildiğini, Danıştayın “*idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemek*”, AYİM'in de “*asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetim*”ini yapmakla görevlendirildiğini ve bir mahkemenin diğerinin görev alanına müdahalede bulunmaması gerektiğini belirtmiştir¹³⁷.

Yüksek Mahkeme başka bir kararında, yapılacak kanuni düzenlemelerde yargı kolları arasındaki görev ayrımına dikkat edilmesi gerektiğini, idari işlemin bir kısmının idari yargının, diğer kısmının adli yargının görev alanına sokulmasında kamu yararı görmediğini, idari yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın

¹³⁴ Odyakmaz-Keskin, s.622 vd.; Onar, *Umumi*, s.47 vd.; Yanık, *Yönetimi*, s.51.

¹³⁵ Çağlayan, *Yargılama*, s.43.

¹³⁶ Mustafa Resuloğlu, **Uyuşmazlık Mahkemesi ve Görev ile Hüküm Uyuşmazlıkları**, TODAİE, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1988, s.13; Çağlayan, *Reform*, s.33-34.

¹³⁷ AYM'nin 25.3.1975 T., 1974/42 E., 1975/62 K. sayılı kararı.

çözümünün adli yargıya bırakılmasında kanun koyucunun mutlak bir takdir yetkisinin bulunmadığını ve böyle bir düzenlemenin Anayasa'nın belirlediği adli-idari yargı ayrılığına uymadığını belirtmiştir¹³⁸.

Anayasa Mahkemesi başka bir kararında da her bir yargı kolunun ayrı görev ifa ettiğini, bir yargı kolunun diğerinin görev alanına müdahale etmemesi gerektiğini, yargı kollarına dâhil mahkemelerin verdiği kararların son inceleme yerinin o yargı kolunun yüksek mahkemesi olduğunu, Uyuşmazlık Mahkemesinin varlığının da yargı ayrılığı sisteminin ülkemizde geçerli olduğunu gösterdiğini ve benimsenen yargı ayrılığı sisteminin anayasal bir ilke olarak korunması gerektiğini belirtmiştir¹³⁹.

Kanuni düzenlemeler ve Anayasa Mahkemesi kararları birlikte değerlendirildiğinde ülkemizde yargı ayrılığı (idari rejim) sisteminin kurumsallaştığı ve düzgün bir şekilde işlediği görülmektedir.

2. Yargı Kolları Arasında Görev ve Hüküm Uyuşmazlıkları Çıkması

Ülkemizde birden fazla yargı kolunun bulunması, bu yargı kollarına mensup mahkemeler arasında görev ve hüküm uyuşmazlıkları çıkmasını kaçınılmaz kılmaktadır¹⁴⁰. Uyuşmazlık Mahkemesi, görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle yargı kollarının görev alanlarının sınırını çizmekte ve yargı kolları arasında dengeleyici bir görev ifa etmektedir¹⁴¹. Mahkeme, görev uyuşmazlıklarını çözerek kişilerin askıda kalan hak arama hürriyetlerinin gerçekleşmesini sağlamakta, hüküm uyuşmazlıklarını çözerek de hakkın yerine getirilmesini olanaksız kılan hukuki engelleri ortadan kaldırmaktadır. Mahkeme, yargı erkini paylaştığı diğer yüksek mahkemeler olan Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve AYİM kararlarını kaldırıp bu kararlar yerine yeni hüküm tesis edebilen özel yetkili bir yüksek mahkeme ve dolayısıyla hukukumuzda kesin hükmü ortadan kaldırabilme yetkisini haiz tek yargı merciidir¹⁴².

¹³⁸ AYM'nin 26.12.2013 T., 2013/68 E., 2013/165 K. sayılı kararı.

¹³⁹ AYM'nin 8.10.2010 T., 2001/225 E., 2002/88 K. sayılı kararı.

¹⁴⁰ Fatma Büyükeren-Selim Şamil Kaynak, "Türk Hukuk Sisteminde Uyuşmazlık Mahkemesi", **Ulusal ve Uluslar Arası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit. Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013, s.155; Kayar, s.213; Geçgel, s.39.

¹⁴¹ Tulez Barutoğlu, "Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Yolları", **Adalet Dergisi**, S.3, Ankara, 1986, s.121, ("Başvuru"); Resuloğlu, s.15; Aksel, *Teşkilat*, s.108; Yayla, s.208.

¹⁴² Abdulkadir Özoğuz, "Uyuşmazlık Mahkememizin Kuruluşu Münasebetiyle", **Adalet Dergisi**, S.4, Ankara, 1946, s.350-351, ("Münasebetiyle"); Büyükeren-Kaynak, s.135; Resuloğlu, s.14; Yayla, s.208; Aksel, *Teşkilat*, s.108; Geçgel, s.39.

3. Kanunlarda Yargı Kollarının Görev Alanlarının Tam Olarak Belirlenmemesi

Yargı kollarının görev alanının belirlenmesiyle ilgili olarak Anayasa'nın 142. maddesinde “*Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri yasayla düzenlenir.*” hükmüne yer verilmiştir. Anayasa'nın bu emredici hükmü gereğince mahkemelerin tamamı kanunlarla kurulmuş, görev ve yetkileri de yine kanunlarla belirlenmiştir. Ancak mahkemelerin kuruluş, yetki ve görevlerinin tespitine ilişkin kanunlar ne kadar mükemmel olurlarsa olsun ve yargı kolları arasındaki görev ve yetkiye ilişkin sınırlar ne kadar ayrıntılı çizilirse çizilsin bu durum, ancak o hükümlerin olaylara uygulanışında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların sayısını azaltmaya yarayabilir yoksa bu uyuşmazlıkların çıkmasını engelleyemez¹⁴³.

Kanunlarda, bazı uyuşmazlıklarla ilgili görevli yargı kolunun hangisi olduğuna ilişkin açık düzenleme bulunmasına rağmen bazı uyuşmazlıklarla ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Yasama organının uygulamada karşılaşılabilecek tüm olayları önceden tahmin ederek kanunlara hüküm koyması mümkün değildir. İşte bu nedenle bazen iki yargı kolu, bazen de aynı olayla ilgili üç ayrı yargı kolu arasında görev ve hüküm uyuşmazlığı çıkabilmektedir¹⁴⁴. Yargı kolları arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının kesin olarak çözülüp görevli yargı yerinin belirlenmesi ve bu suretle bir yargı kolunun diğerinin görev alanına müdahalesinin önlenmesi için bu mercilerin üstünde ve bir nevi hakem vazifesi yapacak ayrı bir müesseseye ihtiyaç vardır. Ülkemizde bu görevi Uyuşmazlık Mahkemesi yerine getirmektedir¹⁴⁵.

B. ANAYASAL İLKELER

1. Hukuk Devleti İlkesinin Anayasal Bir İlke Olarak Kabul Edilmiş Olması

Uyuşmazlık Mahkemesinin ülkemizde kurulması ve faaliyet göstermesinin nedeni Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olmasıdır. Bunun en önemli

¹⁴³ Bernard Pacteau, “Fransız Danıştay'ı”, (Çev.: Durmuş Tezcan), s.603. (Erişim) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5593.pdf>, 18.11.2014; Aktaş, s.5; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.36.

¹⁴⁴ Mukabil Özyörük, *İdare Hukuku Dersleri*, Ankara, 1972, s.165; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.37-38; Resuloğlu, s.14-15; Görel, *Uyuşmazlık*, s.29; Kayar, s.218.

¹⁴⁵ Kemal Aral, “Uyuşmazlık Müessesesi Üzerine Etüdler”, *Türk İdare Dergisi*, S.198, Ankara, 1948, s.68, (“*Etüdler*”); Tulez Barutoğlu, “Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Görevli Yargı Yerini Belirlemede Esas Aldığı Yasa Hükümleri ve Uyguladığı Genel Ölçüler”, *Adalet Dergisi*, S.5, Ankara, 1984, s.1237, (“*Ölçüler*”); Hüseyin Çakıroğlu-Muzaffer Akçay, “Uyuşmazlık Mahkemesi”, *Adalet Dergisi*, S.2, Ankara, 1980, s.189; Aral *Murakabe*, s.8.

göstergesi de Anayasa'nın, cumhuriyetin niteliklerini düzenlediği 2. maddesinde hukuk devleti ilkesine yer vermesidir. Bu maddede “*Türkiye Cumhuriyeti, ...insan haklarına saygılı, demokratik, ...sosyal bir hukuk devletidir.*” denilmiştir.

Hukuk devleti, yaptığı bütün işlem ve eylemlerini hukuka bağlı olarak yapan, hukuk kurallarının o kuralları koyanlarla birlikte herkesi bağladığı devlettir. Hukuk devletinde kamu gücünü kullananlar, kendilerine verilen yetki dışına çıkamaz ve bu durum kişiler için güvence oluşturur¹⁴⁶. Hukuk devletinin varlığı için mahkemeler tarafından verilmiş kararların gecikmeden uygulanması gerekir. Verilen kararlar uygulanma kabiliyetine sahip değilse hukuk devletinin varlığından söz edilemez¹⁴⁷. Yargı kararlarının uygulama kabiliyetine sahip olmasının önemini belirtmek adına Anayasa Mahkemesi de bir kararında, hukuki güvenliğin sağlanması için sadece hukuka aykırı bir durumun tespitinin yeterli olmadığını, bu durumun tespitinden sonra hakkın yerine getirilmesini sağlayacak koşulların da oluşturulması gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁸.

Hukuk devleti açısından Uyuşmazlık Mahkemesinin varlık sebebi de bu aşamada ortaya çıkmaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesinin görevlerinden biri hüküm uyuşmazlıklarını çözmektir. Hüküm uyuşmazlığı, farklı yargı kollarına dâhil mahkemeler tarafından verilen çelişkili kararlar nedeniyle hakkın yerine getirilemediği yani kararların icra edilemediği durumlarda ortaya çıkar. Mahkeme, bu uyuşmazlıkları çözmek suretiyle vatandaşlar açısından hukuki güvenliği sağlamakta ve mahkemeler tarafından verilen kararların uygulanmasına imkân tanımak suretiyle de hukuk devleti ilkesini pekiştirmektedir¹⁴⁹.

2. Hak Arama Hürriyetinin Anayasal Bir İlke Olarak Kabul Edilmiş Olması

Hukuk devletinin vazgeçilmez ilkelerinden biri, kişilere hak arama hürriyetinin tanınmasıdır. Kişiler açısından en önemli hak arama yöntemi de dava açmak ya da aleyhlerine açılan davalarda kendilerini müdafaa etmektir. Anayasa'nın 36. maddesinde “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” hükmüne yer verilmek suretiyle hak arama hürriyeti anayasal

¹⁴⁶ Çağlayan, *İdare Hukuku*, s.26 vd.; Erdoğan, s.178 vd.; Atay, *İdare*, s.36; Günday, s.39.

¹⁴⁷ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.63 vd.

¹⁴⁸ AYM'nin 10.7.2013 T., 2012/107 E., 2013/90 K. sayılı kararı.

¹⁴⁹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.66-67.

güvenceye bağlanmıştır¹⁵⁰. Anayasa Mahkemesi bir kararında, bu ilkeye Anayasa’da yer verilmesi sayesinde kişilere adaleti bulma, hakkı olanı elde etme ve uğradığı haksızlığı giderme imkânının sağlandığını ve böylece kişilerin hukuki güvenliklerinin etkin bir korunmaya alındığını ifade etmiştir¹⁵¹.

Maddenin ikinci fıkrasında da “*Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.*” denilmek suretiyle bir hâkimin, mahkemesinin görevine giren davalara bakmaktan kaçınamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu ilkenin sonucu olarak devlet, hak arayan kişilerin taleplerini karşılayacak şekilde olağan ve sürekli çalışan mahkemeler oluşturmak ve bu mahkemeleri çalıştırmak zorundadır¹⁵².

Bu ilkenin Uyuşmazlık Mahkemesini ilgilendiren yönü, Uyuşmazlık Mahkemesinin de vazifelerinden biri olan görev uyuşmazlıklarını çözümüdür. Görev uyuşmazlıklarının çözümü sayesinde bir mahkemenin, görev alanına giren konularda kendisini görevsiz gördüğü ya da görevli olmadığı bir konuda kendisini görevli kabul etmesinin önüne geçilmekte ve davanın görevli mahkemede karara bağlanması sağlanmaktadır. Hak arama hürriyetine verilen önemin bir göstergesi olarak ülkemizde, vazifesi sadece görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmek olan Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur¹⁵³.

3. Kanuni Hâkim Güvencesinin Anayasal Bir İlke Olarak Kabul Edilmiş Olması

Kanuni hâkim güvencesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 6. ve Anayasa’nın 36/1. maddesiyle güvence altına alınan adil yargılanma hakkının varlığı için aranan “*kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde yargılama*” kuralının bir alt unsuru olup Anayasa’nın 37. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Bu ilke, kişilerin hangi mahkemede yargılanacaklarını önceden bilmelerine imkân tanımaktadır¹⁵⁴. Bu ilkenin en önemli işlevi, şahsa ve olaya göre değişen

¹⁵⁰ Çolak-Özdemir, s.18; Erdoğan, s.190.

¹⁵¹ AYM’nin 10.7.2013 T., 2012/107 E., 2013/90 K. sayılı kararı.

¹⁵² Ömer İzgi-Zafer Gören, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Yorumu**, C.2, TBMM Basımevi, Ankara, 2002, s.414-415, (“*Yorumu*”); Osman Korkut Kanadoğlu, “Kanuni Hâkim Güvencesi Özel Görevli Mahkemeler”, **Hukukun Evrensel İlkeleri ve Özel Görevli Mahkemeler Paneli**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2011, s.45-46; Süha Tanrıver, “Tabii Hâkim İlkesi ve Medeni Yargı”, **TBB Dergisi**, S.104, Ankara, 2013, s.23.

¹⁵³ Tercan, **Hüküm Uyuşmazlığı**, s.64-67.

¹⁵⁴ “...Kanuni hâkim, tabii hâkim olarak anlaşılmalıdır. Tabii hâkim kavramı ise dar anlamda, suçun işlenmesinden veya çekişmenin doğmasından önce davayı görecektir yargı yerini yasanın belirlemesi diye tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla tabii hâkim ilkesi, yargılama makamlarının, suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra kurulmasına

mahkemelerin kurulmasını engellemektir. Kanuni hâkim güvencesi, hukuk devletinin başka bir unsuru olan hukuki güvenlik prensibiyle de sıkı bağlantılıdır. Bu ilke sayesinde fertler, kendilerine uygulanacak hukuk kurallarıyla bu kuralların bütünü oluşturarak hukuki rejimi önceden bilip ona göre hareket eder¹⁵⁵.

Kanuni hâkim güvencesi ister idare ister vatandaş olsun herkesin tabîi ve kanuni hâkimi önünde yargılanmasını talep etme hakkıdır. Uyuşmazlık Mahkemesi bu ilkenin uygulanmasına imkân sağlayan ve bu ilkenin varlığını pekiştiren mercilerden biridir. Mahkeme, görev uyuşmazlıklarını çözerek dosyada yargılama yapacak mahkemeyi ve kanuni hâkimi belirlemekte, hüküm uyuşmazlıklarını çözerek de hakkın yerine getirilmesindeki pürüzleri kaldırıp kanuni hâkim tarafından verilen kararın olaya uygulamasını sağlamaktadır¹⁵⁶.

II. MUKAYESELİ HUKUKTA VE ÜLKEMİZDE GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

A.MUKAYESELİ HUKUKTA GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

Ülkemizde Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşunda Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi örnek alınmış ve bu mahkemenin sistemine benzer bir sistem oluşturulmuştur. İdari rejimin uygulandığı kıta Avrupa'sı ülkelerinin bazılarında¹⁵⁷ adli-idari yargı kolları birbirlerinden ayrı faaliyet gösterebilirler de bu yargı kolları arasında çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmekle görevli bir Uyuşmazlık Mahkemesi sadece Fransa, Cezayir ve Türkiye'de bulunmaktadır.

1. İdari Rejimi Benimseyen Ülkelerde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümü

a. İtalya

Yargı ayrılığı sistemini benimseyen ülkelerden İtalya'da 1889 yılına kadar adli ve idari yargı arasında çıkan görev uyuşmazlıkları Danıştay tarafından çözülmüştür. Ancak 1889 yılında Yargıtayın kurulmasıyla birlikte görev uyuşmazlıklarını çözme görevi 31 Mart 1889 tarihli ve 3761 sayılı Kanun'la

veya hâkimlerin atanmasına engel oluşturur; sanığa veya davanın yanlarına göre hâkim atanmasına olanak vermez.” AYM'nin 20/11/1990 tarih ve 1990/13 E., 1990/30 K. sayılı kararı.

¹⁵⁵ Tanrıver, s.15-18.

¹⁵⁶ Mehmet Nomer, “Adalet Bakanlığı Tarafından Hazırlanan Uyuşmazlık Mahkemesi Kanun Tasarısı Hakkında Rapor”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.1975/2, Ankara, 1975, s.212; Sarıca, *Kaza*, s.838 vd.; Duran, *İçtihad*, s.24-25; Tanrıver, s.22; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.67.

¹⁵⁷ Avrupa Birliğine üye 27 Devlelden 15 inde yargı ayrılığı sistemi uygulanmaktadır. Christian Vigouroux, “Fransız Danıştay'ı ve Yargı İçindeki Önemi”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 145. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Yayınları No: 84, Ankara, 2013, s.9.

Yargıtay Genel Kuruluna verilmiş ve Yargıtay, Uyuşmazlık Mahkemesi işlevi de görmeye başlamıştır¹⁵⁸. İtalya, Uyuşmazlık Mahkemesinin varlığı dışında idari rejimi tam olarak uygulayan bir ülkedir ve ülkedeki yargı sisteminde adli, idari ve askerî yargı kolları faaliyet göstermektedir¹⁵⁹.

b. Almanya

Almanya’da yargı teşkilatı; anayasa yargısı, adli yargı, idari yargı, iş hukuku yargılaması ve sosyal hukuk yargılaması olarak beş bölüme ayrılmıştır. Ayrıca ülkede savaş durumunda faaliyet gösterip barış zamanında yurt dışına gönderilen birlikler ve savaş gemilerinde işlenen suçlara bakan askerî mahkemeler de görev yapmaktadır. Ülkede Federal Anayasa Mahkemesi ile her bir yargı kolunun başında görev yapan federal yüksek mahkemeler bulunmaktadır. Yüksek mahkemeler kendi yargı kolu içindeki mahkemeler arasındaki içtihat birliğini sağlamaktadır¹⁶⁰.

Almanya’da Mahkemeler Teşkilatı Kanunu’nun 17. maddesindeki düzenleme gereğince her mahkeme, kendisine yapılan başvurular ile ilgili yargı yolu açısından görevli olup olmadığını incelemekte; bu karar davaya sonradan bakacak mahkemeyi de bağlamakta ve bu suretle ortaya çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıkları davanın başında önlenmeye çalışılmaktadır¹⁶¹. Ancak bu düzenlemeye rağmen farklı yargı kollarındaki mahkemeler arasında görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çıkması hâlinde bu uyuşmazlıkları çözmek üzere bütün yüksek mahkemelerin üye verdiği bir “*Müşterek Daire*” de oluşturulmuştur. Müşterek Daire, görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmesinin yanında yüksek mahkemeler arasındaki içtihat farklılıklarını da gidererek ülke çapında içtihat birliğini

¹⁵⁸ Vecihi Tönük, “Yabancı Devletlerin Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunları”, **Türk İdare Dergisi**, S.188, Ankara, 1947, s.210; Giovanni Paleologo, “İtalya’da İdari Yargının Yapılanması ve İşleyişi”, (Çev.: Turgut Candan), **Danıştay Dergisi**, S.95, Ankara, 1998, s.9-10; Angelo Porro, “İtalya’da Yönetmelik Yargı Sisteminin Kökenleri”, (Çev.: Öykü D. Aydın), **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993, s.45-47; Fikret Arık, “Uyuşmazlık Mahkemesi Hakkında Düşünceler”, **Adalet Dergisi**, S.4, Ankara, 1946, s.222, (“*Düşünceler*”); Özyay, *Günüştünde*, s.113; Onar, *Umumi*, s.64.

¹⁵⁹ Aldo Travi, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.98; Yanık, *Yönetimi*, s.55.

¹⁶⁰ Feridun Yenisey, “Mukayeseli Hukukta Adli Yargı Yüksek Mahkemelerinin Konumu ve Üyelerinin Seçimi”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C.25, Ankara, 2008, s.139 vd.

¹⁶¹ Karl-Peter Sommermann, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.44,49-50; Adil Özkoç, **Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Açısından İdari Yargının Görev Alanı**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s.8, (“*Görev Alanı*”); Tahsin Bekir Balta, **İdare Hukuk-1**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972, s.142; Arık, *Düşünceler*, s.221; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.18; Onar, *Umumi*, s.71-72; Yılmaz, *Paradoks*, s.262.

sağlamaktadır. Müşterek Daire bir nevi “en yüksek mahkeme” niteliği taşımakta olup kararları kesindir ve bu kararlar aleyhine Anayasa Mahkemesine başvurulamaz¹⁶².

c. Avusturya

Avusturya’da adli yargı ile idari yargı arasında çıkacak görev uyuşmazlıkları anayasal bir mesele olarak kabul edilmiştir¹⁶³. Anayasanın 138. maddesine göre Avusturya Anayasa Mahkemesi anayasal uyuşmazlıkları, mahkemelerle idari faaliyet gösteren otoriteler arasında çıkan uyuşmazlıkları, hukuk mahkemeleri ile idare mahkemeleri arasında çıkan uyuşmazlıkları, Anayasa Mahkemesi ile diğer mahkemeler arasında çıkan uyuşmazlıkları çözmektedir¹⁶⁴. Yani bu ülkede farklı yargı kollarındaki mahkemeler arasında çıkacak görev uyuşmazlıklarını çözme görevi Anayasa Mahkemesine verilmiştir.

d. Belçika

Belçika’da adli-idari yargı ayrılığı tam olarak 1946 yılında Danıştayın kurulmasıyla sağlanmıştır. Bu ülkede de ayrı bir Uyuşmazlık Mahkemesi yoktur¹⁶⁵. Adli ve idari yargı organları arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını Yargıtay çözmektedir¹⁶⁶.

e. Polonya

Polonya’da farklı yargı kollarındaki mahkemeler arasında çıkabilecek görev uyuşmazlıklarını çözmek üzere kurulmuş bir Uyuşmazlık Mahkemesi bulunmamaktadır. Ülkenin yargı sisteminin işleyişi gereği, idare mahkemesinin bir davada kendisini görevsiz görmesi hâlinde bu dava artık adli yargı mahkemesinde karara bağlanır. Yani idare mahkemesince verilen görevsizlik kararı adli yargı mercilerini bağlayıcı niteliktedir¹⁶⁷.

f. İsviçre

İsviçre’de idari rejim kabul edilmiş olmasına rağmen adli- idari yargı ayrılığı tam olarak tesis edilememiştir. Bu ülkede Federal Mahkemenin Kamu Hukuku Dairelerinden birisine idari uyuşmazlıkları çözme görevi de verilmiştir. Ülkede ayrı

¹⁶² İsmail Can, “Almanya’da Devletin Yapısı ve Vergi Sisteminin Anayasal Temelleri”, **Maliye Dergisi**, S.145, Ankara, 2004, s.22-23; Yenisey, s.150.

¹⁶³ Turhan Feyzioğlu, “Avusturya Anayasa Mahkemesi”, **Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi**, C.4, S.1-4, Ankara, 1949, s.86; Sarıca, *Kaza*, s.896-897.

¹⁶⁴ (Erişim) <http://www.vfgh.gv.at/cms/vfgh-site/english/jurisdiction1.html>, 24.11.2014.

¹⁶⁵ Onar, *Umumi*, s.64.

¹⁶⁶ “Belçika”, **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.10.

¹⁶⁷ Hüseyin Bilgin, “Polonya Yargı Sistemi Üzerine İzlenimler”, **TBB Dergisi**, S.107, Ankara, 2013, s.407,428, (“Polonya”).

bir Uyuşmazlık Mahkemesi yoktur. Federal Mahkeme, hem anayasal uyuşmazlıkları hem de mahkemeler arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını çözmektedir¹⁶⁸.

2. Adli Rejimi Benimseyen Ülkelerde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümü

Yargı birliği sisteminin uygulandığı ülkelerde özel hukuk kaide ve usulleri idare ve idarenin faaliyetleri açısından “ortak hukuk” kabul edilmektedir. Kişiler arasında uyuşmazlıklar hangi kurallara dayanılarak çözülüyorsa idareyle şahıslar arasındaki uyuşmazlıklarda aynı kurallara göre çözülmektedir¹⁶⁹. Şahıslarla idarenin yargılanmasında aynı kuralların uygulanmasının nedeni, hiç kimsenin veya makamın tek yargı mercii dışında ve üstünde olmayacağı ilkesinin kabul edilmiş olmasıdır¹⁷⁰. Bu ülkelerdeki hukuk ve içtihat birliği yüksek mahkeme tarafından sağlanmakta ve yüksek mahkeme tüm yargı kollarını temsil etmektedir. Bu ülkelerde genel mahkemeler yanında farklı isimlerde faaliyet gösteren uzmanlık mahkemeleri de bulunmaktadır¹⁷¹.

a. İngiltere

Yargı birliği sisteminin uygulandığı İngiltere’de 1873 tarihinden bu yana genel mahkemeler yanında bazı kuruluşlara ve çeşitli komisyonlara yargı yetkisi tanınmıştır. Belli idari uyuşmazlıkların çözümü konusunda uzmanlaşmış olan bu yerlerin sayısı ülke çapında 2.000’den fazladır. İdare mahkemesi gibi faaliyet gösteren bu yargı yerlerinin uzmanlaştıkları alanlar; mültecilik, sosyal güvenlik, emeklilik, akıl hastalıkları, imar, vergi, eğitim, iş kazaları, kiralayan-kiracı ilişkileri ve ulaşım konularıdır. Bu yargı yerlerinden bazılarının verdiği kararlara karşı üst yargı organlarına başvurulabilir. Ülkede mahkemeler arasında çıkan uyuşmazlıklar Yüksek Mahkeme tarafından çözülür. İngiltere’de son zamanlarda yargı birliği ve tek yargı sisteminden uzaklaşıldığı görülmektedir¹⁷².

¹⁶⁸ Onar, *Umumi*, s.73-75; Ayrıca bkz. (Erişim) <http://www.iaca.ws/files/LWB-AndreasLienhard.pdf>, 25.11.2014.

¹⁶⁹ Karaman, s.13; Gözübüyük-Tan, s.24-25; Çağlayan, *Yargılama*, s.39; Yanık, *Yönetimi*, s.52; Atay, *İdare*, s.31-32.

¹⁷⁰ Çağlayan, *Reform*, s.27; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.45-46.

¹⁷¹ Tikveş, s.235-236; Yanık, *Yönetimi*, s.51; Çağlayan, *Yargılama*, s.39.

¹⁷² Mustafa Karabulut, “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetimi Üzerine Bir İnceleme”, **Danıştay Dergisi**, S.102, Ankara, 2000, s.21-27; Esin Özücü, “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi”, **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993, s.274-275; Mestav, s.7-10; Özay, *Günüşğinde*, s.113, Onar, *Umumi*, s.79-82; Atay, *İdare*, s.34; Yanık, *Yönetimi*, s.77-80.

b. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) kamu otoritelerinin yargısal denetimi genel mahkemeler tarafından yapılmakta olup ayrı bir idari yargı kolu bulunmamaktadır. Sistem içerisinde yürütmeye bağlı olarak çalışan, sosyal ve iktisadi konularda devletin müdahalelisini düzenlemekle görevli bağımsız ve uzmanlaşmış komisyonlar ile gerek eyaletler gerekse federal düzeyde devlet aleyhine açılacak tazminat davaları ve belli konularda uzmanlığı gerektiren uyuşmazlıkları çözen ABD Federal İstinaf Mahkemesi gibi az sayıda özel yargı yerleri bulunmaktadır. Ancak yargılama sisteminin geneline bakıldığında hukuki, cezai ve idari yargı ile ilgili uyuşmazlıkları çözen mahkemeler aynı nitelikteki mahkemeler olup bu mahkemelerin en üst derecesinde de tek bir yüksek mahkeme bulunmaktadır. Bir eyaletteki mahkemeler arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını Eyalet Yüksek Mahkemesi, farklı eyalet mahkemeleri arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını ve diğer uyuşmazlıkları da Federal Yüksek Mahkeme karara bağlamaktadır¹⁷³.

c. Diğer Ülkeler

Danimarka¹⁷⁴, Kanada¹⁷⁵ ve Norveç'te¹⁷⁶ görev yapan yüksek mahkemeler, temyiz mercii olarak görev yapmanın yanı sıra mahkemeler arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını da karara bağlamaktadır.

B. FRANSA'DA GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

Ülkemiz uyuşmazlık yargısı sisteminin alındığı ülke Fransa'dır. Çalışmanın ana konusu olan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözüm usulü ile Uyuşmazlık Mahkemesinin yapısı ve işleyişinden önce Fransa uyuşmazlık yargı sisteminin tarihçesi, Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin yapısı, işleyişi, görev ve yetkilerinin incelenmesi faydalı olacaktır.

1. Tarihsel Süreç

Fransa'da 1789 Fransız İhtilali'ne kadar sadece adli yargı sistemi benimsenmişti ve ayrı bir idari yargı sistemi yoktu. İhtilal'den sonra 1790 yılında tarihli Kanunla adli işlev - idari işlev ayrılığı kesin olarak benimsenmiş ve adli

¹⁷³ Peter L. Strauss, "Amerikan (İdari) Devletinde Hukukun Üstünlüğü", **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993, s.90; Özay, *Günüşğinde*, s.113; Onar, *Umumi*, s.82-83.

¹⁷⁴ "Danimarka", **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.24.

¹⁷⁵ "Kanada", **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.45.

¹⁷⁶ "Norveç", **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.62.

mahkemelerin idari davalara bakması ceza yaptırımını ile yasaklanmıştır¹⁷⁷. Kanun'un ikinci bölümünün 13. maddesinde konuyla ilgili şu hükme yer verilmiştir: “*Adli işlev, idari işlevden ayırdır ve her zaman ayrı kalacaktır. Hâkimler hangi şekilde olursa olsun idari makamların işlerine bakamazlar, görevleri dolayısıyla idarecileri mahkemelere çağıramazlar, aksi hâlde görev suçu işlemiş olurlar.*”¹⁷⁸ Daha sonra 2 Eylül 1795 tarihinde yayımlanan kararname ile de adli mahkemelere, idarenin işlemlerine bakma konusunda yeni bir yasak getirilmiştir. Yapılan bu iki düzenleme de hâlen yürürlüktedir¹⁷⁹.

Bu yasakların getirilme nedeni, eski düzen temsilcilerinin idarenin işlerine çok fazla karışmaları, İhtilal'i gerçekleştirenlerin adli mahkemelere meydan okumak istemeleri ve adli yargıçlara güvenmemeleridir¹⁸⁰. Yapılan bu düzenlemelerin ardından 13 Aralık 1799 tarihinde Anayasa'nın 52. maddesiyle Danıştay (Conseil d'État) kurulmuştur¹⁸¹.

Yargı kollarının ayrılmasıyla birlikte bu yargı kolları arasında görev uyuşmazlıkları çıkmaya başlamıştır. 1789-1799 yılları arasında görev uyuşmazlıklarını çözme görevi yürütme organına verilmişken Danıştayın kurulmasından sonra bu görev Anayasa ile Danıştaya verilmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi ilk olarak 4 Kasım 1848 tarihli, II. Cumhuriyet'i kuran Anayasa'nın 89. maddesi ile kurulmuştur. Mahkeme, Yargıtay ve Danıştaydan seçilen üyelerinden oluşmakta olup Mahkemenin başkanı adalet bakanıdır. Mahkemenin yapısı ve işleyişi 3 Mart 1849 ve 4 Şubat 1850 tarihli Kanunlar ile 26 Ekim 1849 tarihli

¹⁷⁷ Musa Sağlam, “Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi 2015 Reformu; Değişiklikler ve Gerekçeleri”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi** 70. Yıl Armağanı, S.5, Ankara, 2015, s.671; Francis Kernaleguen, “La Composition de Tribunal des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.19; Tönük, s.211; Karaman, s.14; Atay, *İdare*, s.19; Balta, s.141-142; Çağlayan, *Yargılama*, s.43-44; Akbaba, s.158; Güzel, s.1487.

¹⁷⁸ Pierre Bague, “Introduction”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.15; Ender Ethem Atay, “Fransa’da Adli İdari Yargı Ayrımı”, **Kamu Hukuk Arşivi Dergisi**, Y:1, Diyarbakır, 1998, s.115, (“Fransa”); Çağlayan, *Yargılama*, s.44; Mestav, s.16; Atay, *İdare*, s.19.

¹⁷⁹ Pascale Gonod, “Rapports Introduct”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.3; Bertrand Seiller, “La saisine du Tribunal Des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.61-62; Sağlam, s.671.

¹⁸⁰ Yves Maunand, “Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit: Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013, s.43; Nejat Özoğuz, “Vazife İhtilafı”, **Türk İdare Dergisi**, S.170, Ankara, 1944, s.140, (“Vazife”); Sağlam, s.671; Atay, *Fransa*, s.120; Karaman, s.15-16; Balta, s.142; Yanık, *Yönetimi*, s.55. Atay, *İdare*, s.19-20.

¹⁸¹ Onur Karahanoğulları, **Türkiye’de İdari Yargı Tarihi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s.17; Sağlam, s.672.

Kararname'yle belirlenmiştir. Ancak Mahkeme Şubat 1852'de kaldırılmıştır. Uyuşmazlık Mahkemesinin kaldırılmasından sonra görev uyuşmazlıklarını çözme işi ikinci kez Danıştaya verilmiş ama imparatorluğun yıkılmasıyla birlikte Mahkeme, 24 Mayıs 1872 tarihli Kanun ile yeniden kurulmuştur. Bu Kanun, 26 Ekim 1849 tarihli Kararname'yi ve 4 Şubat 1850 tarihli Kanun'u tekrar yürürlüğe sokmuştur¹⁸².

Kurulduğu andan itibaren Fransız Uyuşmazlık Mahkemesinin teşkilat yapısı, görevleri ve yargılama usulünün düzenlendiği birden fazla kanun ve kararname bulunmasına rağmen bu kanun ve kararnameler 2015 yılına kadar yürürlükte kalmış ve uyuşmazlıklar bu mevzuat hükümlerine göre çözülmüştür¹⁸³. Ancak 16/02/2015 tarihinde çıkarılan Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu ve 27/02/2015 tarihli ve 2015-233 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesine ve Bekletici Meselelere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ile Mahkemenin teşkilat yapısı, görev ve yetkileri ile yürürlükte bulunan usul kuralları yenilenmiştir. Adalet Bakanı bu reformun nedenini, hem reformun gerçekleştirilmesi için oluşturulan çalışma grubunu görevlendirme yazısında¹⁸⁴ hem de reform taslağıyla ilgili Bakanlar Kuruluna yaptığı sunumda, vatandaşların mahkemeye erişim haklarının mümkün olduğunca kolaylaştırılması ve yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi olarak açıklamıştır¹⁸⁵.

¹⁸² Edmond Honorat, "Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi", **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşunun 70. Yılı Uluslararası Sempozyumu**, (Edit. Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s.96; Kernalleguen, s.20; Bague, s.16; Karahanoğulları, s.34; Sağlam, s.672; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.351.

¹⁸³ Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi'nin, uyuşmazlıkları çözerken başvurduğu mevzuatlar şunlardı; 1- 01 Haziran 1828 Tarihli Mahkemeler ve İdare Makamı Arasındaki Görev Uyuşmazlıkları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2- 2 Şubat 1831 Tarihli Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapan 12 Mart 1831 Tarihli Danıştay Oturumlarının İlanı ve Yargılama ve Görev Uyuşmazlığı Sonucunda Hüküm Verme Usulü Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname, 3- Uyuşmazlık Mahkemesi Önündeki Yargılama Usulüne İlişkin 26 Ekim 1849 Tarihli Kararname, 4- Adliye Mahkemeleri ve İdare Mahkemeleri Tarafından Verilen ve İhkak-ı Haktan İmtina Sonucunu Doğurabilecek Çelişkiler İçeren Nihai Kararlara Karşı Uyuşmazlık Mahkemesi Önüne Gitme Hakkı Tanıyan 2 Nisan 1932 Tarihli Kanun, 5- Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Örgütlenmesine ilişkin 04.02.1950 Tarihli Kanun, 6- 25 Temmuz 1960 tarihli ve 60-728 sayılı Görev Uyuşmazlıkları Yargılama Usulü Reformu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 2. maddesi ile eklenen fıkra, 7- Danıştay'ın yeniden örgütlenmesine ilişkin 24.5.1972 Tarihli Kanun'un 25. maddesi. (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglanti/bilginotu2.pdf>, 25.11.2014; Maunand, s.44; Çağlayan, *Reform*, s.28; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.39-40; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.351-352; Karahanoğulları, s.44-35.

¹⁸⁴ (Erişim) <http://www.justice.gouv.fr/la-garde-des-sceaux-10016/reforme-du-tribunal-des-conflits-26111.html>, 07.5.2015; Sağlam, s.673.

¹⁸⁵ (Erişim) <http://discours.vie-publique.fr/notices/136002744.html>, 07.5.2015; Sağlam, s.674.

2. Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Yapısı

Fransa’da hukuk ve ceza bölümü ayrımı olmadığı gibi Genel Kurul da bulunmamaktadır ve 4788 sayılı Kanun’daki Uyuşmazlık Mahkemesinin yapısına benzeyen bir mahkeme yapısı vardır¹⁸⁶.

a. Başkan

Fransız Uyuşmazlık Mahkemesinin örgütlenmesine ilişkin 04/02/1950 tarihli Kanun’un 1. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesine adalet bakanının başkanlık edeceği ve aynı Kanun’a göre oyların eşit olması hâlinde kararı, başkanın kullanacağı oyun belirleyeceği düzenlenmişti. Bu uygulama, Fransa’da adalet bakanının aynı zamanda Danıştayın da başkanı olması nedeniyle normal karşılanıyordu¹⁸⁷. Ancak 2015 yılında yapılan kanuni düzenlemeden sonra adalet bakanının Uyuşmazlık Mahkemesine de başkanlık etmesi uygulamasına son verilmiştir. Bu değişikliğin gerekçesi olarak yargı bağımsızlığının tam olarak gerçekleştirilmesi, yürütmenin yargıya müdahalesinin önlenmesi ve mevcut durumun hukuk devleti ilkesine uymaması gösterilmiştir. Adalet bakanının Mahkeme başkanı olması uygulamasının kaldırılmasından sonra meslek mensubu olmayanların Mahkemede görev yapması usulü de son bulmuştur¹⁸⁸.

Yeni düzenlemeye göre başkan, asıl üyeler arasından dönüşümlü olarak ve gizli oyla üç yıllık bir süre için seçilecektir¹⁸⁹.

b. Başkan Vekili

2015 yılında yapılan değişiklikten önce başkan vekili, Mahkeme üyeleri arasından gizli oyla seçilmekteydi ve bu seçim Danıştay ve Yargıtay üyeleri arasında dönüşümlü olarak gerçekleştirilmekteydi. Mahkemenin başkanı olan adalet bakanı

¹⁸⁶ Uyuşmazlık Mahkemesinin oluşumu ve yeni düzenlemenin getirilmesi gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Fabrice Melleray, “La Présidence du Tribunal des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.29.

¹⁸⁷ Loic Cadiet, “Conclusion”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.116; Jean Louis Gallet, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.106; Ergin Ergül, “Çağdaş Fransız Yargı Sistemi”, **Adalet Dergisi**, S.6, Ankara, 2001, s.31; Melleray, s.29-30; Maunand, s.44; Tönük, s.212; Pacteau, s.602.

¹⁸⁸ Honorat, s.98; Sağlam, s.674; Adalet Bakanının Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı olup olmaması konusundaki görüşler için bkz. Melleray, s.31-36.

¹⁸⁹ Sağlam, s.674; Honorat, s.98; (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.1, 03.11.2015.

genel olarak Mahkeme toplantılarına katılmadığından başkan vekili fiilen Mahkemeye başkanlık etmekteydi¹⁹⁰.

2015 değişikliğiyle birlikte başkan vekili belirlenmesi usulü de değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre başkanın, görevi başında olmadığı veya sağlık gibi nedenlerle geçici olarak Mahkemede bulunmadığı durumlarda başkanlık görevini, başkanla aynı yargı kolundan seçilen üyelerin en kıdemli olanı yerine getirecektir. Başkanın görev süresi dolmadan ölmesi ya da istifası gibi durumlarda ise ilk olarak başkandan boşalan üyelik için seçim yapılacaktır, bu seçimin ardından ayrılan başkanın geldiği yargı kolundan seçilen üyelerden biri olacak şekilde yeni bir başkan seçilecek ve yeni seçilen başkan, önceki başkandan kalan görev süresini tamamlayacaktır¹⁹¹.

c. Üyeler

2015 değişikliğinden önce Mahkemenin sekiz üyesi bulunmaktaydı. Üyelerin üçü Danıştay, üçü de Yargıtaydan seçilmekte; Yargıtay ve Danıştaydan seçilen üyelerin oluşturduğu altı kişilik kurul da diğer iki asıl üyeyi seçmekteydi. Yapılan değişiklikle Mahkemenin üye sayısında bir değişiklik yapılmamış¹⁹² ancak Yargıtay ve Danıştaydan seçilen üyelerin oluşturduğu altı kişilik kurulun diğer iki asıl üyeyi seçmesi uygulamasına son verilerek Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulu tarafından dörder asıl üyenin seçimi usulü getirilmiştir¹⁹³. Yargıtaydan seçilen üyelerin, “hiyerarşi dışı hakimler” arasından¹⁹⁴, Danıştaydan seçilen üyelerin de “daimi statüde” görev yapan üyeler arasından seçilmesi kararlaştırılmıştır¹⁹⁵.

¹⁹⁰ Fransa’da en son 1997 yılında Adalet Bakanı Uyuşmazlık Mahkemesine Başkanlık yapmıştır. Oyların eşit çıktığı durumlarla ilgili bkz. Kernalleguen, s.24-25; Honorat, s.98; Maunand, s.44; Sağlam, s.680; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.49.

¹⁹¹ Sağlam, s.680-681; (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.1, 03.11.2015.

¹⁹² Honorat, s.97-98; Sağlam, s.677-678.

¹⁹³ Soraya Amrani Mekki, “La Procédure de Jugement Devant le Tribunal des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.80-81; Cadiet, s.116-117; Pacteau, s.602; Ergül, s.43; (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.1-2, 03.11.2015.

¹⁹⁴ “Fransa’da adli yargı hakimlerinin sınıflandırılmasında “hiyerarşi dışı hâkimler” adlı bir kategori oluşturulmuş ve adli yargıdaki bazı üst düzey makamları işgal eden hâkimler bu kategoride sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda Yargıtay üyeleri ve savcılar “hiyerarşi dışı hakimler” kategorisinde yer alır. Yargıtayda görev yapan diğer hukukçular ise dinleyiciler (auditeurs) ve raporör üyeler (conseillers référendaires), bu gruba dâhil değildir. Öte yandan belirtilen hâkimler dışında istinaf mahkemelerinin başkanları ve başsavcılar vb. de hiyerarşi dışı hâkimler kategorisindedir. Bu kategorinin en üst basamağında Yargıtay birinci başkanı ve başsavcısı bulunur.

2015 reformuyla yedek üyelerin seçimi konusunda da değişiklik yapılmıştır. Değişiklikten önce altı kişilik kurul yüksek mahkemelerden birer yedek üye de seçmekteydi¹⁹⁶ yeni düzenlemede bu uygulamadan vazgeçilmiş ve birer yedek üyenin yüksek mahkemelerin genel kurullarınca seçilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak yedek üyeler, asıl üyelerden farklı olarak biraz daha geniş bir üye kümesinden seçilmektedir¹⁹⁷. Yedek üyeler asıl üyelerle birlikte seçilmekte olup yedek üyelerin görev süreleri asıl üyelerle aynıdır. Mahkeme üyelerinden birinin toplantılara katılamaması hâlinde o üyenin yerine, geldiği yüksek mahkemeden seçilen yedek üye katılmaktadır¹⁹⁸.

Üyeler, reformdan önce tekrar seçilebilmek kaydıyla ve üç yıllık bir süre için seçilirlerdi¹⁹⁹. 2015 reformunda üyelerin görev süreleriyle ilgili bir değişiklik

Yargıtayda görev yapan diğer hukukçuları şu şekilde açıklayabiliriz: Dinleyiciler (auditeurs), Yargıtay bünyesinde idari görevleri yerine getirirler ve yaptıkları araştırmalarla kararların alınmasında önemli rol oynarlar. Raportör üyeler (conseillers référendaires) ise hâkimler arasından belli süreliğine -en fazla 10 yıllığına- Yargıtaya atanırlar, daha sonra da önceki görevlerine dönerler. Görevleri diğer üyelere -yüksek üyelere- yargısal faaliyetlerinde yardımcı olmak ve onların işlerini hafifletmektir. Temel işlevi, görev yaptıkları dairede görüşülecek dosyaları hazırlamak, kararın alınmasını hızlandırmak ve kolaylaştırmaktır. Daha önceleri sadece istisari görüş bildiren bu üyeler 12 Temmuz 1978 tarihli Kanun sonrasında oylamaya katılmakta hatta gerektiğinde, toplantı yeter sayısına ulaşılmadığında, beş üyeye, eksik üyeyi tamamlamaktadırlar.” Sağlam, s.677, Dpn. 34.

¹⁹⁵ “Danıştayda görev yapan üyeleri iki grupta toplamak mümkündür:

Bunlardan bir grubu, “olağan ya da daimi Danıştay üyeleri” oluşturur. Bu üyeler Danıştayda görevli tetkik hakimlerinin en kıdemli grubu (maître des requêtes) ya da farklı düzeyde kamu görevi ifa eden kişiler arasından seçilir (büyükelçi, vali, idare ve istinaf mahkemesi üyeleri, siyasetçiler vb.). Daimi nitelikte görev yapan bu üyelerin iki temel fonksiyonu vardır: temyiz başvurularını incelemek ve karara bağlamak, Danıştay adına verilen istisari görüşlerin oluşturulmasına katılmak.

Diğer üye grubu ise “olağan harici ya da geçici Danıştay üyeleri”, Danıştayda dört yıllık bir süre görev yapmak üzere çağrılan yukarıdakiler dışındaki üyelerdir. Bunlar yüksek kamu görevlileri olabileceği gibi şirket yöneticileri de olabilir ve sadece Danıştayda idari kurullarda görev yaparlar.

Öte yandan Danıştayda üyelere hukuki çalışmalarında yardımcı olan tetkik hâkimleri de iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan bir grubu -ki en kıdemsiz olanlarıdır- dinleyiciler (auditeurs) oluşturur. Bunlar ENA (Ulusal İdarecilik Okulu) mezunlardır, sınavla kuruma girerler ve dosyaların tekemmül ettirilmesinde görev alırlar. Başka bir anlatımla dosyanın hakkında karar vereceği kurula sunulmasından önce derinlemesine bir çalışma ile hazırlanmasını sağlarlar.

Diğer grubu ise sayı olarak daha fazla olan ve kıdemlileri içine alan dilekçeler üstadı (maître des requêtes) adı verilen grup oluşturmaktadır. Bu hukukçular, dinleyicilere benzer bir fonksiyon yerini getirirler. Kıdemlerine göre dinleyiciler ya da kamu hizmetinde en az 10 yıl çalışmış ve 30 yaşını aşmış kişiler arasından dışarıdan seçilirler.” Sağlam, s.677, Dpn.33.

¹⁹⁶ 04.02.1950 tarihli Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Örgütlenmesine İlişkin Kanun’un 3. maddesi, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 18.01.2015; Özoguz, *Münasebetiyle*, s.360; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.22; Vigouroux, s.11.

¹⁹⁷ Sağlam, s.678; (Erişim)http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.1-2, 03.11.2015.

¹⁹⁸ Sağlam, s.681-682.

¹⁹⁹ Onar, *Esaslar*, s.1855.

yapılmamış ancak üyelerin en fazla iki dönem için seçilebilecekleri hükme bağlanmıştır²⁰⁰.

2015 reformuyla birlikte her iki Yüksek Mahkemeden de eşit sayıda üye gelmesi²⁰¹ ve toplam üye sayısının sekiz olması nedeniyle bir dosyanın görüşülmesi sırasında oyların eşitliği hâlinde ortaya çıkması muhtemel sorun ve bu sorunun çözümüyle ilgili Kanun'un 6., Kararname'nin 13. ile 16. maddeleri arasında düzenleme yapılmıştır. Kararnamenin 13. maddesinde “*Oyların eşit dağılımı hâlinde, başkan Uyuşmazlık Mahkemesini aynı heyetle bir sonraki gündemde konuyu yeniden müzakere etmek üzere toplar.*” hükmüne yer verilmiştir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere uyuşmazlık konusuyla ilgili karar verilememesi hâlinde aynı heyetle tekrar bir toplantı daha yapılacaktır. Bu toplantıdan da bir karar çıkmaması hâlinde Kararname'nin 16. maddesi gereğince genişletilmiş heyetin toplanmasına karar verilecektir. Bu noktada genişletilmiş heyetin yedek üyelerin katılımıyla mı yoksa ayrı bir heyetin oluşturulmasıyla mı teşekkül edeceği sorusu akla gelebilir. Yukarıda değinildiği üzere yedek üyelerin fonksiyonu, toplantıya katılmayan üyenin yerine toplantıya katılmaktır. Genişletilmiş heyet ise asıl üyelerin seçim usulüne tabi olan ve her iki Yüksek Mahkemeden ikişer olmak üzere seçilen dört yeni üyenin heyete dâhil olmasıyla teşekkül eder ve dosya genişletilmiş heyette müzakere edilerek karara bağlanır. Genişletilmiş heyet dışında dosyaların görüşülüp karara bağlanması için gerekli toplantı yeter sayısı sekiz, karar yeter sayısı ise beştir.²⁰²

Fransa'da başkan ve üyelerin reddi, bu yargılamanın özel ve farklı niteliği gereği kabul edilmemiştir. Zira Uyuşmazlık Mahkemesi, özellikle görev uyuşmazlıklarının çözümünde idari rejimin tatbikini sağlamakla görevli olup kişisel hak ve menfaatlere yönelik bir karar vermez. Olumsuz görev uyuşmazlıklarında davacının, uyuşmazlığın çözümünde bir menfaatinin olduğu kabul edilse de bu menfaat doğrudan davanın esasına etkili değildir. Bu sebeple Fransa uyuşmazlık yargısı sisteminde tarafların reddi hâkim talebinde bulunma hakları yoktur²⁰³.

²⁰⁰ Honorat, s.98; Sağlam, s.678.

²⁰¹ Yüksek Mahkemelerden eşit sayıda üye seçilmesi yani eşitlikçi bir yapı oluşturulmasının nedenleri için bkz. Kernalleguen, s.21-23.

²⁰² Sağlam, s.681-682, 687; Honorat, s.99; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.3, 03.11.2015; (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.2, 03.11.2015.

²⁰³ Pierre Laroque, **Les Conflits d'attributions**, R.D.P. 1932. 5 et s.16, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.19); Duran, *Selbi Vazife İhtilafı*, s.147-148.

d. Savcılık

Fransa uyuşmazlık sisteminde Mahkemenin çalışmalarına yardımcı olmak ve hukuki destek sağlamak amacıyla savcılar da görev yapmaktadır. Savcıların görevi dosyalar hakkında görüş bildirmek olup bu görüşler kamuoyuyla da paylaşılır²⁰⁴.

2015 yılında yapılan değişiklikten önce savcılar hükümet komiseri olarak adlandırılmaktaydı ve savcılık görevi, her yıl biri Danıştay kıdemli tetkik hâkimleri²⁰⁵ diğeri de Yargıtay savcıları arasından cumhurbaşkanı tarafından seçilen iki hükümet komiseri tarafından yerine getirilmekteydi²⁰⁶. Ayrıca seçilen komiserlere vekâlet etmeleri amacıyla aynı usulle birer yedek komiser de seçilmekte²⁰⁷ ve bu seçimler her yıl Uyuşmazlık Mahkemesi faaliyete başlamadan yapılmaktaydı.

2015 reformuyla birlikte savcıların seçim usulü ve görev süreleri tamamen değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre Yargıtay ve Danıştaydan eşit sayıda gelecek şekilde dört savcı seçilmektedir. Savcılardan ikisi Danıştay Genel Kurulunca Danıştay raportörleri arasından, ikisi de Yargıtay Başsavcılığı hiyerarşisine dâhil olmayan hâkimlerden oluşan genel kurul tarafından Yargıtay savcıları arasından seçilmektedir. Savcıların görev süresi üyeler gibi üç yıldır. Savcılar toplantılara katılmadıkça uyuşmazlık yargılaması yapılamaz²⁰⁸. Kararname'nin 9. maddesi gereğince savcılık görevini; dosyanın idari yargıdan gelmesi hâlinde adli yargıdan seçilen bir savcı, dosyanın adli yargıdan gelmesi hâlinde de idari yargıdan seçilen bir savcı yapmak zorundadır²⁰⁹.

e. Raportörler, Sekreteryâ ve Avukatlar

2015 reformundan önce raportörlük görevini yapacak kişi, dosyanın Mahkeme sekreterliği tarafından kaydedilmesinden sonra başkan vekili tarafından belirlenmekteydi²¹⁰. Reformdan sonra ise raportör, başkan tarafından belirlenmektedir. Reformdan önce olduğu gibi sonrasında da raportörlük görevi,

²⁰⁴ Honorat, s.99; Sağlam, s.683.

²⁰⁵ Bernard Stirn, "Table Ronde", *Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives*, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.47.

²⁰⁶ Marie-Franca Mazars, "Table Ronde", *Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives*, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.47.

²⁰⁷ Kernalguen, s.23-24; Maunand, s.44; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.360; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.49,61; Tönük, s.211; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.80,169.

²⁰⁸ Sağlam, s.681-682; Honorat, s.99-100.

²⁰⁹ (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.2, 03.11.2015; Maunand, s.44; Sağlam, s.683.

²¹⁰ 26 Ekim 1849 tarihli Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi Önündeki Yargılama Usulüne İlişkin Kararname'nin 6. maddesi, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 23.02.2015.

üyeler tarafından yapılmaktadır²¹¹. Dosyalar tek ve çift numaralar verilmek suretiyle ayrılmakta olup raportörlük görevini; dosya idari yargıdan geliyorsa Yargıtaydan seçilen bir üye, dosya adli yargıdan geliyorsa Danıştaydan seçilen bir üye yapmaktadır²¹².

Mahkemenin ayrı bir binası, sekreteryası yoktur ve Mahkeme Danıştayda, kendisine tahsis edilen yerde toplanmaktadır²¹³. 2015 reformundan önce sekreteryaya görevini, adalet bakanı tarafından belirlenen ve görevlendirilen bir sekreterin yerine getirmesi gerekirken uygulamada bu görevi, Danıştay dava dairelerinin sekreteri yerine getirmiştir²¹⁴. 2015 reformuyla da fiilî durum hukuki hâle gelmiş ve Kararname'nin 2. maddesi gereğince Mahkemenin sekreteryaya hizmetlerinin Danıştay dava dairelerinin sekreteryasınca yerine getirileceği hükme bağlanmıştır. Sekreteryaya, dosyalardaki eksiklikleri tamamlayarak karara hazır hâle getirir. Bu kapsamda dosyaların kaydedilmesi, taraf görüşlerinin alınması, taraflara dosyayla ilgili bilgilendirmelerin yapılması ve verilen kararın tebliği sekreteryanın önemli görevlerindendir²¹⁵.

Fransa Uyuşmazlık yargısı sisteminde Türkiye'dekinden farklı olarak tek hâline gelmiş avukatlık sistemi de mevcuttur. Bu sisteme göre gerçek ve tüzel kişiler, Yargıtay ve Danıştay nezdinde görev yapmaya yetkili ve toplam sayıları altmış olan avukatlar arasından birini seçmek ve kendilerini bu avukatlar marifetiyle temsil ettirmek zorundadır. Bu uygulama 19. yüzyılda Napolyon zamanında başlamış olup devam etmektedir²¹⁶. Kişilerin temsili bu şekilde olsa da Kararname'nin 5. maddesi gereğince devletin avukatla temsili zorunlu değildir. Devletin taraf olduğu dosyalarda bir avukatının bulunmaması hâlinde devlet adına sunulan görüş ve

²¹¹ 04.02.1950 tarihli Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Örgütlenmesine İlişkin Kanun'un 5. maddesi, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 23.02.2015; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.359; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.45; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.22; Honorat, s.92; Kernalleguen, s.23; Sağlam, s.686.

²¹² Maunand, s.44; Sağlam, s.683.

²¹³ Konuyla ilgili eleştiriler için bkz. Philippe Martin, "Rapports Introductifs", **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.9 ve Gonod, s.6; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.22.

²¹⁴ 26 Ekim 1849 tarihli Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi Önündeki Yargılama Usulüne İlişkin Kararname'nin 5. maddesi, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 04.3.2015; Maunand, s.44.

²¹⁵ (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.1, 03.11.2015; Sağlam, s.684.

²¹⁶ 26 Ekim 1849 tarihli Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi Önündeki Yargılama Usulüne İlişkin Kararname'nin 6. maddesi, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 04.3.2015; Maunand, s.44.

düşüncenin ilgili bakanca ya da bu amaçla yetkilendirilmiş bir kamu görevlisince imzalanması gerekir. Devlet, davalarda ilgili bakanlık tarafından temsil edilir²¹⁷.

3. Yargılama Usulü ve Mahkemenin Görevleri

a. Yargılama Usulü

2015 reformuyla kabul edilen Kararname'nin 3. maddesine göre Fransa uyuşmazlık sisteminde yazılı yargılama usulü geçerlidir. Yine Mahkemenin görüşmelerinin çekişmeli usule göre ve aleni olarak yapılacağı hususuyla yargılamanın makul sürede bitirilmesi gerektiğine ilişkin hususlar reformda hüküm altına alınmıştır²¹⁸.

Dosyaların Mahkemeye intikali ve kaydının yapılmasından sonra ilgili bakanlık ya da davanın tarafları; görev uyuşmazlıklarında bir ay, hüküm uyuşmazlıklarında da iki ay içinde görüşlerini bildirmeye davet edilir. Ancak işin önem arz etmesi ve aciliyet gerektirmesi durumunda Mahkeme başkanı bu sürelerin kısaltılmasına karar verebilir. Kararname'nin 8. maddesi gereğince dosyanın tekemmülü yani gerekli belge ve görüşlerin dosyaya girmesinden sonra başkan; toplantı zamanını, gündemi ve dosyayı sunacak raportörü belirler. Dosyanın görüşüleceği gündem belirlendikten sonra ilgili bakanlık ve dosyanın tarafları gündemden beş gün önce haberdar edilir²¹⁹.

Dosyanın görüşülmesi esnasında sırasıyla dosyanın raportörü, taraf avukatları ve savcı görüşünü bildirir. Savcının görüşünü bildirmesinin ardından istemeleri hâlinde taraflara da kısa bir sözlü açıklama hakkı tanınır. Verilecek karara ilişkin müzakere gizli oturumda, kararın açıklanması ise açık oturumda yapılır. Verilen kararlar Fransız halkı adına verilir. Kararda tarafların bilgileri, görüşleri, kararın dayanağını oluşturan hukuki kurallar ve usul hükümleri yer alır. Verilen kararlar

²¹⁷ (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.1-2, 03.11.2015; Mekki, s.76; Sağlam, s.686.

²¹⁸ Martin, s.11; Sağlam, s.685; Usule ilişkin tespit ve reform öncesi öneriler için bkz. Jean-Marc Sauvé, "Introduction", **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.53 vd.; Mekki, s.82; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.1, 03.11.2015.

²¹⁹ Sağlam, s.685-686; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.2, 03.11.2015.

tarafra ve ilgili bakanlığa tebliğ edilir. Mahkeme kararları kesindir ve tüm yargı mercilerini bağlar²²⁰.

2015 reformunda karar alma sürecinin hızlandırılmasına yönelik düzenlemelere de yer verilmiştir. Bunlardan birisi, dava konusu olayın çözümünün çok açık olması hâlinde başkanın diğer yargı kolundan seçilen en kıdemli üyeyle beraber imzalayacağı bir kararnameyle uyuşmazlığı çözmesidir. Bu şekilde çözülebilecek bir uyuşmazlık için aynı konuda daha önce Mahkeme tarafından verilmiş bir kararın bulunması ve dava konusu olaya o içtihadın uygulanması gerektiğinin çok açık olması gerekir. Böyle durumlarda Mahkemenin olağan karar alma usulü işletilmeden ve sadece tarafların görüşleri alınarak karar verilebilir. Yine Kanun'un 4. ve Kararname'nin 17. maddesine göre karar verilmesine yer olmadığı, düşme, açıkça kabul edilmezlik nedeniyle ret, maddi hataların düzeltilmesi kararı verilebilecek durumlarda Mahkemedeki geçerli usul işlemelerine başvurulmadan ve tarafların görüşü alınmadan başkan ve diğer yargı kolundan seçilen en kıdemli üye tarafından dosyayla ilgili karar verilebilir²²¹.

b. Mahkemenin Görevleri

Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi, 1848 Anayasası'nın 89. maddesine göre idari otoriteler ile adli yargı mercileri arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını çözmek için kurulmuştur ve kuruluş amacı adli yargı yerlerinin idari makamların görev alanına yapacakları müdahalelerin önlenmesidir. Ancak zaman içinde Mahkemenin görevleri artmış ve 24 Mayıs 1872 tarihli Kanun'un 26. maddesiyle birlikte Mahkeme, idari makamlar yanında idare mahkemelerinin de görev alanına adliye mahkemelerince yapılacak müdahalelere karşı bir güvence hâline gelmiştir. Mahkemenin görev alanıyla ilgili en kapsamlı değişiklik, 20 Nisan 1932 tarihli Kanun ve 25 Temmuz 1960 tarihli KHK ile yapılmıştır. Kanun'la Mahkemeye hüküm uyuşmazlıklarını çözüme yetkisi verilmiş, KHK ile de Yargıtay ve Danıştaya Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru hakkı tanınmıştır²²².

²²⁰ Gallet, s.110; Mekki, s.90; Honarat, s.93; Sağlam, s.686-687; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.2, 03.11.2015.

²²¹ Sağlam, s.688; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.3-4, 03.11.2015;(Erişim)http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.1, 03.11.2015.

²²² Maunand, s.44; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.39-40; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.351-352; Karahanoğulları, s.44-35; Sağlam, s.689.

2015 reformuyla Mahkemenin görevleri yeniden ele alınarak dağıtık metinlerdeki hükümler bir araya getirilmiş, Mahkemeye önemli yeni görevler verilmiş ve Mahkemenin işleyişi modern hukuk ilkeleriyle uyumlu hâle getirilmiştir. Mahkemenin görevleri Kanun ve Kararname’de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Yeni düzenlemeden sonra Mahkemenin görevleri; olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması yoluyla yapılan, olumsuz görev uyuşmazlığı yoluyla yapılan, yüksek mahkemeler ve ilk derece mahkemelerince görev konusunun çözümü için doğrudan yapılan ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü için yapılan başvurular ile makul sürede yargılama yapılmaması nedeniyle açılan tazminat davalarını karara bağlamaktır²²³.

aa. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılması ve Çözümü

Fransa uygulamasında olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma²²⁴ yetkisi, ülkemizden farklı olarak valilere ve 2015 reformundan önce istisnai bazı durumlarda da adalet bakanına verilmişti ancak reformla birlikte adalet bakanının bu yetkisi kaldırılmıştır²²⁵.

²²³ Honarat, s.100; Sağlam, s.689-690; (Erişim)http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, 03.11.2015.

²²⁴ Bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo II.

²²⁵ Önceki düzenlemede adalet bakanının uyuşmazlık çıkarma yetkisi, Uyuşmazlık Mahkemesi Önündeki Yargılama Usulüne İlişkin 26 Ekim 1849 Tarihli Kararname’nin 28 ile 33. maddeleri arasında düzenlenmişti. Düzenlemeye göre adalet bakanı, Danıştay dava dairesi önündeki uyuşmazlığın idari yargının görev alanına girmediği kanaatine vardığı takdirde ilgili daire başkanına görevsizlik itirazında bulunur; bu itirazın, ilgili dairenin sekreterliği tarafından kayda alınmasından sonra üç gün içinde başkan tarafından konuyla ilgili bir raportör atanır, Görevsizlik itirazı, ilgili taraflara iletilir ve başkan tarafından belirlenen süre içinde tebligat yapılır. Belgelerin raportöre gönderilmesini izleyen bir ay içerisinde rapor, daire sekreterliğine verilir ve bu rapor derhâl savcılık makamına iletilirdi. Bu rapor aleni olup dava dairesi, raporun verilmesinden itibaren bir ay içinde karar verir, bu süre içinde karar verilmemesi hâlinde adalet bakanı temyize gidebilirdi. Dava dairesinin kararı, başkan tarafından adalet bakanına iletilir, bu tebliğden itibaren on beş gün içinde bakan, başkana göndereceği bir beyan vasıtasıyla sorunu Uyuşmazlık Mahkemesi önüne götürüp götürmeyeceğini sorardı. Dairenin, ileri sürülen iddiayı reddetmesi hâlinde bakan tarafından Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmayacağını beyan edilmesine veya belirtilen on beş günlük sürenin sona ermesine kadar davanın esasının incelenmesine ve bakan tarafından Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulacağını beyan edilmesi durumunda Uyuşmazlık Mahkemesinin vereceği karara kadar ilgili daire tarafından davanın esasının incelenmesine ara verilirdi. Adalet bakanının Uyuşmazlık Mahkemesine temyiz amaçlı başvurması hâlinde Mahkemeye davanın içeriği ve değerlendirmelerini sunar; bu dilekçeye, dava dairesine verilen görev itirazı ve bakana tebliğ edilen ret kararı da eklenirdi. Verilen karar, Danıştay dava dairesine iletilir; bakanın başvurusuna neden olan kişi, karara şerh düşülürdü. Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru Usulleri ve Kararları, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 17.3.2015; adalet bakanının olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi 16 Şubat 2015 tarihli ve 2015-177 sayılı Kanun’un 25. maddesiyle kaldırılmıştır. Ancak daha önce bu yolla yapılan başvurularla ilgili karar verilebilmesini teminen Kanun maddesinin 16/8/2015 tarihinde yürürlüğe gireceği ve o tarihe kadar adalet bakanının görev uyuşmazlığı çıkarabilmesine ilişkin kanun maddesinin yürürlükte olduğu hükme bağlanmıştır. (Erişim) <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000521091>, 29.6.2015; Gallet, s.100-101; Sağlam, s.690 vd.

Fransız uyuşmazlık yargısında olumlu görev uyuşmazlığı, adli yargı mercilerinde görülen davalar sırasında idari yargı yararına valiler tarafından çıkartılmaktadır²²⁶. Bu yetki valilere tanınmış olup valinin bulunmadığı durumlarda görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi valilik genel sekreterine aittir. Valilerin görev uyuşmazlığı çıkarma yetkileri görev bölgeleri ile sınırlıdır. Valinin kendi bölgesi dışında bir mahkemede yetkisini kullanması yetki sınırlarının aşılması olarak kabul edilir²²⁷. Fransa’da bakanların doğrudan uyuşmazlık çıkarma yetkisi yoktur ve ancak valiler aracılığıyla uyuşmazlık çıkarabilirler²²⁸.

Fransız hukukunda konuya ilişkin düzenlemeler 2015 reformundan önce 1 Haziran 1828 tarihli Kanun Hükmünde Kararname’nin 7 ile 17. maddeleri arasında ve 26 Ekim 1849 tarihli Kararname’nin 17 ile 24. maddeleri arasında²²⁹, reformdan sonra da Kanun’un 12 ile 13. maddeleriyle KHK’nin 18 ile 31. maddeleri arasında düzenlenmiştir²³⁰.

Bu düzenlemelere göre adli yargı yerinde görülmekte olan bir davanın idari yargının görev alanına girdiğinin tespiti hâlinde illerde valiler, sınır aşırı yerlerde ve Yeni Kaledonya’da da devletin o yerlerdeki temsilcileri ilgili mahkemeye idari yargı yararına olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılmasına ilişkin gerekçeli taleplerini iletirler. Talebin gerekçeli olmaması kabul edilmezlik sebebidir²³¹. Talebi alan yerel

²²⁶ 2014 yılında bu başvuru yoluyla gelen 5 dosya karara bağlanmıştır. Honarat, s.100-101; Bu başvuru yoluyla gelen dosya sayısında yıllara göre azalma görülmektedir. Seiller, s.65-67.

²²⁷ Jean Louis Gallet-Hélène Nicolas, “**La Procédure d’Élevation de Conflit Le Conflit Positif**”, (Erişim) http://www.tribunal-conflits.fr/documents/Actualites/La_procedure_de_conflit.pdf, s.2, 07.3.2015.

²²⁸ Bu durumun istisnası, Adalet Bakanının Danıştay nezdinde uyuşmazlık çıkarma yetkisiydi. Jean Appleton, **Traité Élémentaire Du Contentieux Administratif**, Paris, 1927, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.68).

²²⁹ (Erişim) Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru Usulleri ve Kararları, <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 16.3.2015.

²³⁰ Sağlam, s.690-691; Honarat, s.101; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.3, 03.11.2015; (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.3, 03.11.2015.

²³¹ Daha önceki uygulamada vali ve yetkili kişiler uyuşmazlık çıkarma talebini doğrudan ilgili mahkemeye iletmezler mahkeme nezdindeki savcılara bu taleplerini iletmeleri için başvuruda bulunurdu. Fransa’da sulh hukuk ve ticaret mahkemeleri dışındaki hukuk mahkemelerinde cumhuriyet savcıları görev yapmakta olup ancak nezdinde savcı bulunan hukuk mahkemelerinde görev uyuşmazlığı çıkarılabilirdi. Talebi alan cumhuriyet savcısı ya da genel savcı, yerel mahkemeye olumlu görev uyuşmazlığı talebini iletir ve valinin haklı olduğu kanaatinde ise yerel mahkemeden dosyanın görevli yargı merciine gönderilmesini talep ederdi. Mahkeme, bu talep üzerine bir karar vermek zorundaydı. Yerel mahkeme, görev itirazını yerinde görerek görevsizlik kararı verdiği takdirde, bu kararı taraflara tebliğ eder ve bu durumda tarafların idare mahkemesinde dava açmaları gerekirdi. Yerel mahkemece talebin reddine karar verilmesi hâlinde cumhuriyet savcısı ya da genel savcı tarafından kendi görüşü ile birlikte yerel mahkeme kararı valiliğe bildirilirdi. Charles Debbasch-Jean Claude Ricci, **Précis De Contentieux**

mahkeme tarafları ve savcılığı durumdan haberdar ederek on beş gün içinde konuyla ilgili görüşlerini sunmalarını ister²³².

Görüşlerin gelmesi ve dosyanın tekemmülünden sonra yerel mahkemenin görev itirazını yerinde görerek görevsizlik kararı vermesi hâlinde tarafların idare mahkemesinde dava açmaları gerekir. Yerel mahkemece talebin reddine karar verilmesi halinde²³³ ise vali ya da yetkili kişi, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde olumlu görev uyuşmazlığı çıkarabilir²³⁴. On beş günlük süre hak düşürücü bir süredir ve sürenin geçmesinden sonra uyuşmazlık çıkarılamaz. Bu süre içinde validen bir talep gelirse yerel mahkeme yargılamayı hemen durdurur. Durma kararından sonra yerel mahkeme on beş gün süreyle valilik kararını ile eklerini kaleme tutar ve tarafları başvurudan haberdar ederek konuyla ilgili eklemek istedikleri belge ve bilgileri göndermelerini ister. On beş günlük sürenin dolmasından sonra yerel mahkeme, uyuşmazlığın çözümü için dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir.

Uyuşmazlık Mahkemesi kendisine gelen belgeler ve rapor kapsamında inceleme yaparak valinin olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması kararı hakkında başvurunun reddi ya da kabulüne karar verir. Mahkeme kararını valinin talebinin ulaşmasından itibaren üç ay içinde vermek zorundadır. Ancak bu süre, başkan tarafından gerekli görülmesi ve oyların eşit çıkması nedeniyle görüşmelerin uzaması hâlinde en fazla iki ay daha uzayabilir²³⁵. Yerel mahkeme normal bekleme süresi

Administratif, 7e éd, Paris, 1994, s.772; Gallet-Nicolas, s.4; Appleton, s.60, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.26) ; Laroque, s.36.

²³² (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s. 4vd., 03.11.2015; Honarat, s.101; Sağlam, s.691-692.

²³³ Önceki düzenlemede yerel mahkeme tarafından talebin reddi üzerine valinin olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması kararı alması hâlinde başvuru, iki farklı şekilde gerçekleştirilebilirdi. Birincisinde karar cumhuriyet savcısına gönderilir. Cumhuriyet savcısı tarafların görüşlerini alır, ilgili bilgi ve belgeleri toplar ve kendi görüşü ile birlikte kararı adalet bakanına iletir. Adalet bakanı da tüm bu bilgi ve belgeler ile birlikte olumlu görev uyuşmazlığı talebini içeren başvuruyu Uyuşmazlık Mahkemesi Sekreterliğine kayıt için gönderir. Bu aşamadan sonra yerel mahkeme, bakmakta olduğu davanın geri bırakılmasına karar verirdi. İkinci olarak da vali tarafından olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına ilişkin karar, ilgili bakanlığa, bakanlık da kararın kendisine ulaşmasından itibaren on beş gün içinde gerekli bilgi ve belgeleri toplayarak Uyuşmazlık Mahkemesi Sekreterliğine gönderir ve başvurunun yapılmasından itibaren yirmi gün içinde raportör tarafından Uyuşmazlık Mahkemesine bir rapor sunulurdu; Gallet-Nicolas, s.8; Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru Usulleri ve Kararları, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 16.3.2015; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.71; Gallet-Nicolas, s.10.

²³⁴ Önceki düzenlemede yerel mahkemenin talebi reddettiğine ilişkin karar, cumhuriyet savcısı ya da genel savcı kendi görüşü ile birlikte valiliğe bildirilirdi; Maunand, s.46; Gallet-Nicolas, s.8; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.365.

²³⁵ Önceki düzenlemede bu süre üç aydı ve bu süre içerisinde Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verilmediği takdirde yerel mahkeme, dosyanın esası hakkında karar verebilirdi. Ayrıca

olan üç ay, ilave edilen iki ay ve bu sürelerin bitmesinden itibaren de bir ay daha bekler ve altı aylık sürenin sonunda Uyuşmazlık Mahkemesinden bir karar gelmemesi hâlinde yargılamaya kaldığı yerden devam edip dosyanın esası hakkında karar verebilir²³⁶.

Fransa’da, Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş amacı idari işlem ve eylemleri adli yargının müdahalesine karşı korumak olduğundan olumlu görev uyuşmazlığı istisnalar dışında cezai konularda çıkarılamamaktadır²³⁷. Yeni düzenlemede de cezai konularda olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılamayacağı ve bunun tek istisnasının Fransa Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 136. maddesinde düzenlenen kişilerin mahkemeye götürülmesi, mahkeme huzuruna çıkarılması, tutuklama ve aramayla ilgili usul hükümlerinin ihlali kapsamında açılacak davalar olduğu hükme bağlanmıştır²³⁸.

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Fransa’da olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasında başsavcılarının herhangi bir yetkileri bulunmayıp görev uyuşmazlığı çıkarmaya yalnızca valiler yetkilidir²³⁹.

Uyuşmazlık Mahkemesi, verdiği kararın ilgililere tebliğ edilmesi için Adalet Bakanlığına gönderir ve olumlu görev uyuşmazlığı talebi bu şekilde neticelendirilirdi. Laroque, s.33, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.69).

²³⁶ Sağlam, s.692-693; Honarat, s.102.

²³⁷ Bu husus, 1 Haziran 1828 tarihli Mahkemeler ve İdare Makamı Arasındaki Görev Uyuşmazlıkları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 1. maddesinde şöyle dile getirilmisti: “*Mahkemeler ve idare makamı arasındaki görev uyuşmazlığı ceza alanı bakımından asla ileri sürülemeyecektir.*” Yine aynı Kararname’nin 2. maddesinde istisnai durumlarda ceza alanında doğabilecek görev uyuşmazlıkları düzenlenmiş ve şu ifadelerle yer verilmişti: “*Asliye ceza alanında görev uyuşmazlığı yalnızca şu iki durumda ileri sürülebilir: a- Suçun yaptırımının, yasa hükmü ile idare makamı tarafından uygulanacağını belirtmesi durumunda, b- Mahkemenin vereceği kararın, yasa hükmü uyarınca idare makamının bilgisi dâhilinde olan bir bekletici soruna bağlı olması durumunda. Bu son durumda, yalnızca bekletici sorun hakkında uyuşmazlık ileri sürülebilir.*”

Bu durumlar dışında cezai konularla ilgili görev uyuşmazlığı çıkması mümkün değildi. Kararname’nin 3, 4 ve 5. maddelerinde uyuşmazlık doğması yasak olan hususlar düzenlenmişti. Bu düzenlemeye göre memurlara karşı açılan davalarda hükümet tarafından ya da belediyelerin veya kamu kurumlarının taraf olduğu uyuşmazlıklarda idare mahkemesi tarafından bu memurların yargılanmasına izin verilmemesi durumunda ve dava açılmadan önce idare önünde tamamlanması gereken işlemlerin tamamlanmaması hâlinde uyuşmazlık doğmazdı. Mahkeme tarafından yapılan görev itirazının kabul edilmesi ve taraflardan birinin istinaf yoluna başvurusu durumu ile valinin istinaf mahkemesinde yeni bir görev itirazında bulunması ve bu başvurunun reddi hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesine görev sorunun çözümü için yaptığı başvuru dışında nihai yargı yeri olarak verilen ya da davanın kabulüne rıza gösterilen kararlar hakkında görev uyuşmazlığı çıkarılması istenemezdi. Ancak dosya istinaf aşamasında ise ve görev itirazı ilk derece mahkemesi önünde ileri sürülmemişse veya Kararname’nin 8. maddesinin öngörülen on beş günlük süre geçirilmişse yine görev uyuşmazlığı çıkarılması istenebilecekti. Bu durum istinaf aşaması için geçerli olup temyiz aşamasında görev itirazında bulunulamazdı. Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru Usulleri ve Kararları, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 18.3.2015; Gallet-Nicolas, s.7.

²³⁸ Honarat, s.101-102; Sağlam, s.693.

²³⁹ Maunand, s.46; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.365.

bb. Olumsuz Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü

Fransız uyuşmazlık yargısında olumsuz görev uyuşmazlığı²⁴⁰, önceki düzenlemede 26 Ekim 1849 tarihli Kararname'nin 17 ile 24. maddeleri arasında, reformdan sonra da KHK'nin 37 ve 38. maddelerinde düzenlenmiştir. Eski düzenlemede olumsuz görev uyuşmazlığının varlığına ilişkin şartlar aynı şekilde yeni düzenlemede de korunmuş ve ek bir düzenleme yapılmamıştır. Bu uyuşmazlık, adli ve idari yargı mahkemelerinin aynı konudaki bir davada görevsizlik kararı vermeleri üzerine ihtilafın, dosyanın taraflarınca²⁴¹ Uyuşmazlık Mahkemesine taşınmasıdır²⁴².

Olumsuz görev uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için her iki mahkemede görülen davaların “konusunun” aynı olması, mahkemelerce görevsizlik kararı verilmesi, verilen görevsizlik kararların kesinleşmesi ve son kararın kesinleşmesinden itibaren iki ay içerisinde başvuru yapılması gerekir²⁴³. Olumsuz görev uyuşmazlığı başvurusuna konu olan dosya Uyuşmazlık Mahkemesine avukatlar vasıtasıyla yani taraflarca intikal ettirilir. Uyuşmazlık Mahkemesi yapılan

²⁴⁰ Olumsuz görev uyuşmazlığının önlenmesine yönelik görüşler için bkz. Sauv , s.55 vd.

²⁴¹ 26 Ekim 1849 tarihli Kararname'de, olumsuz görev uyuşmazlığına konu davanın niteliğine göre başvuruyu kimin yapması gerektiğine ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir. Bunlardan ilki, davanın doğrudan devleti ilgilendirmesi durumudur. Bu durumda başvuruyu, ilgili idarenin bağlı bulunduğu bakan yapacaktır. İkinci durum ise görevsizlik başvurusunun bir tarafının idari makam, diğer tarafının ise sulh ceza veya asliye ceza mahkemelerinden biri olması durumudur. Bu durumda başvuruyu Adalet Bakanı yapar. Davanın ilgili tarafı olan bakan veya Adalet Bakanı tarafından, olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için başvuru yapılmasından sonra, başvurunun dosyanın diğer ilgililerine bildirilmesi gerekir. Bildirimi kimin yapacağı hususu, başvuruyu yapana göre değişmektedir. Başvurunun, özel hukuk kişileri tarafından yapılması durumunda tebligat Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından bir ay içinde, Adalet Bakanı tarafından yapılması durumunda ise mevzuatın öngördüğü diğer yollarla bir ay içerisinde yapılmalıdır. Başvurunun idari makamlar tarafından yapılması hâlinde ise dosyanın ilgilileri idari yolla bilgilendirilecektir. Doğrudan devleti ilgilendiren durumlarda müracaatın bakan yerine özel hukuk kişisi tarafından yapılması durumunda ilgili bakanlık, adalet bakanı tarafından bilgilendirilecektir.

Kendisine tebligat yapılan taraf Fransa'da yaşıyor ise tebligattan itibaren bir ay içinde cevap vermek zorundadır. Fransız kolonilerinde veya yabancı ülkelerde yaşayan tarafların cevap süresi Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından belirlenmektedir. Bu süre içinde cevap verilmemesi ve belgelerin sunulmaması hâlinde ilgili tarafa, Uyuşmazlık Mahkemesi Sekreterliği tarafından bir defaya mahsus on beş günlük bir ek süre tanınır. Bu süre zarfında da cevap verilmemesi ve belgelerin sunulmaması durumunda mahkeme inkâr edilmeyen olgular üzerinden başvuruyu karara bağlar. Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru Usulleri ve Kararları, s.4-5, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 12.4.2015.

²⁴² Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru Usulleri ve Kararları, s.4; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 12.4.2015; Genel kural bu olmakla birlikte Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi, iki ayrı yargı koluna mensup mahkemeden birisinin diğerine görevsizlik kararı dışında dosyayı göndermesinden sonra ikinci mahkemenin dosyada görevsizlik kararı vermesi ve taraflardan birisinin başvurusu üzerine bu iki karar arasında görev uyuşmazlığı doğduğuna da hükmetmiştir; Appleton, s.80, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.105); Honarat, s.94; Gallet, s.101; Sağlam, s.697.

²⁴³ Sağlam, s.697. Bu Başvuru yoluyla 2014 tarihinde yedi dosya karara bağlanmıştır; Honarat, s.101; Bu başvuru yoluyla gelen dosyaların sayısında diğer yıllara göre bir azalma görülmektedir. Seiller, s.67-68.

başvuruyu usule uygun görürse dosyanın esasını inceler ve görevli yargı yerini belirler²⁴⁴.

cc. Yargı Mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Usulü

Reformla birlikte 25 Temmuz 1960 tarihli KHK ile Danıştay ve Yargıtaya, tanınan Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru hakkı yerel mahkemelere de tanınmıştır. Bu başvuru usulünde reformdan önce sadece görevsizlik kararıyla dosyanın gönderildiği ikinci mahkeme, dosyada ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin görevli olduğunu düşünmesi hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabiliyordu.

Bu başvuru yollarına değinmek gerekirse²⁴⁵:

(1) Mahkemelerin Karşılıklı Olarak Birbirlerini Görevli Görmesi

Bu başvuru yolu, önceki düzenlemede 26 Ekim 1849 tarihli Kararname'nin 34 ile 39.²⁴⁶ maddeleri arasında²⁴⁷; yeni düzenlemede Kanun'un 12. maddesi ve KHK'nin 32 ile 34. maddeleri arasında düzenlenmiştir²⁴⁸.

²⁴⁴ Maunand, s.47; Debbasch-Ricci, s.772; Honarat, s.102; Sağlam, s.697.

²⁴⁵ Mahkemeye en çok başvuru bu yolla yapılmaktadır. 2014 yılında mahkemelerin karşılıklı olarak birbirlerini görevsiz görmeleri sonucu yirmi yedi dosya ile Danıştay ve Yargıtayın ciddi bir görev sorunu gördükleri beş dosya karara bağlanmıştır; Honarat, s.101-102; Seiller, s.68-69.

²⁴⁶ Önceki düzenlemede yerel mahkeme, önüne gelen uyuşmazlıklarla ilgili iki farklı nedenle Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilmekteydi. İlk durum, adı geçen Kararnamenin 34. maddesinde düzenlenmişti. Anılan düzenlemede *“Adli yargı düzeni ya da idari yargı düzenine ait bir mahkeme tarafından, uyuşmazlığın mahkemenin ait olduğu yargı düzeninin alanına girmedeği gerekçesiyle istinaf yolunun kapalı olduğu bir görevsizlik kararı verilmesi durumunda ve aynı uyuşmazlık için başvurulmuş diğer yargı düzenine ait herhangi bir mahkeme tarafından ise, aslında ilk başvurulmuş diğer yargı düzenine ait mahkemenin görevli olduğu düşünülüyorsa, bu durumda, bu ikinci mahkeme, görev sorununun Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi amacıyla temyiz yoluyla itiraz etmenin bile mümkün olmadığı gerekçeli bir karar vermek ve Uyuşmazlık Mahkemesi'nin vereceği karara kadar yargılamaya ara vermek zorundadır.”* hükmüne yer verilmişti ve yerel mahkemece hakkında görev uyuşmazlığı çıkartılan karar, istinaf yolu kapalı olarak verilmiş bir karardı.

İkinci durum ise yine aynı Kararname'nin 35. maddesinde düzenlenmişti. Bu düzenlemede de *“Durumundan dolayı Danıştay ve Yargıtay'ın denetiminin dışında kalan, Danıştay Dava Dairesi, Yargıtay veya diğer herhangi bir yargı yerinin önündeki davanın esası veya bir kabul edilemezlik iddiası bakımından yargı ikiliği ilkesini tehlikeye sokabilecek bir görev sorunu ortaya çıktığında, kendisine başvurulmuş yargı yeri, görev sorununun Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi amacıyla itiraz etmenin mümkün olmadığı gerekçeli bir karar vermek ve Uyuşmazlık Mahkemesi'nin vereceği karara kadar yargılamaya ara vermek zorundadır.”* hükmüne yer verilmişti ve yerel mahkemece yapılan bu başvuru türünde hakkında görev uyuşmazlığı çıkartılan karar, Danıştay ya da Yargıtay denetimi dışında kalan ve kabul edilemezlik iddiası bakımından yargı ayrılığı ilkesini tehlikeye düşürebilecek bir karardı. Her iki durumda da yerel mahkeme, görevsizlik kararı vererek kararın verildiği tarihten itibaren sekiz gün içinde dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermek ve Uyuşmazlık Mahkemesinin vereceği karara kadar yargılamaya ara vermek zorundaydı.

Uyuşmazlık Mahkemesi Önündeki Yargılama Usulüne İlişkin Kararname'nin 36. maddesinde *“Yukarıdaki 34 ve 35. maddeler kapsamında yapılan başvurularda, aşağıda yer alan 37 ila 39. maddede hükümleri saklı kalmak üzere, olumsuz görev uyuşmazlığında olduğu gibi karar verilir”* şeklindeki düzenleme ile olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin düzenlemelerin, Kararname'de hükmü bulunan hâller dışında yerel mahkemenin Uyuşmazlık Mahkemesine müracaatı usulünde de uygulanacağını belirtilmişti. Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru

Bu başvuru usulünde yerel mahkeme, açılan bir davanın görevi alanına girmediyini tespit ederse görevsizlik kararıyla dosyayı görevli olduğunu düşündüğü mahkemeye gönderir. Dosyanın gönderildiği ikinci mahkeme de dosyada ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin görevli olduğunu düşünürse dosya hakkında karar verilmesini erteleyerek görev sorunun çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurur. Uyuşmazlık Mahkemesi görev uyuşmazlığının çözümüne ilişkin talebi davanın taraflarına tebliğ eder ve tarafların görüşlerini aldıktan sonra başvuruyu ilgili kararını verir²⁴⁹. Mahkeme yapılan başvuruyu ilgili iki türlü karar verir²⁵⁰:

Uyuşmazlık Mahkemesi, başvuruda bulunan mahkemenin davanın esasına bakmakla görevli olmadığını düşündüğü takdirde o mahkemenin görev sorununun çözümüne ilişkin verdiği kararı dışındaki bütün kararlarının geçersiz olduğuna hükmederek dosyayı görevli mahkemeye gönderir. Başvuruda bulunan mahkemenin davanın esasına bakmakla görevli olduğu düşünmesi hâlindeyse dosyanın kendisine iadesi ile diğer yargı kolundaki mahkemece verilen hükmün geçersiz olduğuna karar verir²⁵¹.

(2) Mahkemelerin Görev Sorunu Nedeniyle Doğrudan Başvuru Yapmaları

Bu başvuru hakkı; ilk olarak 25 Temmuz 1960 tarihli KHK ile Danıştay ve Yargıtaya, 2015 reformuyla da yüksek mahkemelerle birlikte yerel mahkemelere tanınmıştır²⁵².

Bu başvuru yolunun amacı, göreve ilişkin sorunun davanın başında tespitiyle dosyanın karara bağlanmasında yaşanabilecek gecikmenin önüne geçmektir. Bu başvuru usulüne müracaat edilebilmesi için yüksek mahkemelerde veya yerel mahkemelerde görülmekte olan bir dava bulunması ve bu dava kapsamında göreve ilişkin ciddi sorun oluşturabilecek ve yargı ayrılığı ilkesini sıkıntıya sokacak bir

Usulleri ve Kararları, s.4,8, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 21.6.2015.

²⁴⁷ Fransa Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, Başvuru Usulleri ve Kararları, s.4, (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, 21.4.2015.

²⁴⁸ Gallet, s.101; Honarat, s.102; Sağlam, s.693-694; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.6, 03.11.2015.

²⁴⁹ Sağlam, s.694-695; Gallet, s.101; Honarat, s.102; (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarhli_konsolideversiyonu.pdf, s.3, 03.11.2015.

²⁵⁰ Bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo VI.

²⁵¹ Sağlam, s.694-695; Honarat, s.102.

²⁵² Gallet, s.101; Honarat, s.95; Sağlam, s.695; (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarhli_konsolideversiyonu.pdf, 03.11.2015.

durumun tespit edilmesi gerekir. Bu tespit üzerine ilgili mahkeme dosya hakkında vereceği kararı erteleyerek ve tarafların görüşlerini de ekleyerek bir karar vermesi için dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir. Uyuşmazlık Mahkemesi yapılan başvuruyu üç ay ve gerekli şartların varlığı hâlinde de en geç beş ay içerisinde karara bağlar. Uyuşmazlık Mahkemesinin bu başvuru kapsamında verdiği kararı istisari nitelikte olmayıp diğer kararları gibi bütün yargı mercilerini bağlar²⁵³.

dd. Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü

Fransa uyuşmazlık yargısında hüküm uyuşmazlığı; önceki düzenlemede 2 Nisan 1932 tarihli Kanun'un 1, 2 ve 4. maddelerinde²⁵⁴, yeni düzenlemede de Kanun'un 15. maddesiyle KHK'nin 39 ile 42. maddeleri arasında düzenlenmiştir²⁵⁵.

Bu düzenlemeye göre hüküm uyuşmazlığı başvurusunda bulunulabilmesi için adli ve idari yargı düzenine dâhil iki mahkeme tarafından aynı konuda²⁵⁶ hakkın yerine getirilmesini imkânsız kılacak şekilde verilmiş ve kesinleşmiş kararların bulunması gerekir²⁵⁷. Kararlar arasındaki hüküm uyuşmazlığının giderilmesi isteminin başvuruda menfaati bulunduğunu iddia eden tarafça, son kararın kesinleştiği ve adli ya da idari mahkemelerin hiçbirine müracaat imkânı kalmadığı tarihten itibaren iki ay içinde yapılması gerekir. Kararın kesinleşebilmesi için mutlaka kanun yollarına başvurulması gerekmez²⁵⁸.

Hüküm uyuşmazlığı, adli ve idari yargı kollarına dâhil mahkeme kararları arasında doğabilir. Uyuşmazlık Mahkemesi, önüne gelen uyuşmazlığın esası hakkında her iki mahkemeyi bağlayacak şekilde ve kesin olarak karar verir. Verilecek karar tarafların menfaatleri üzerinde doğrudan etkili olduğundan taraflar sözlü açıklamada da bulunabilirler. Ancak taraflar bu noktada yeni delil veya vakıa ileri süremezler. Mahkeme, kendi önünde ve daha önceki aşamalarda yapılan yargılama giderlerine de hükmeder²⁵⁹.

²⁵³ Sağlam, s.694-695; Honarat, s.102; Bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo VIII.

²⁵⁴ (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, s.9, 20.5.2015.

²⁵⁵ Honarat, s.102; Sağlam, s.697-698; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.7, 03.11.2015.

²⁵⁶ Louis Rolland, **Précis De Droit Adiministratif**, Paris, 1947, s.312-313, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.136-137).

²⁵⁷ Hüküm uyuşmazlıklarına ilişkin başvuru sayısı çok az olmakta olup 2014 yılında sadece 2 dosya karara bağlanmıştır; Honarat, s.96; Hüküm uyuşmazlığının çözümü için az sayıda başvuru olması ve bunun sebepleriyle ilgili bilgi için bkz. Seiller, s.64-65.

²⁵⁸ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.146; Sağlam, s.694-695; Honarat, s.102-103.

²⁵⁹ Martin, s.10; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.150,154; Honarat, s.96; Sağlam, s.699; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.182,190; Bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo XI.

ee. Görev Kurallarının Uygulanmasından Kaynaklı Makul Süre Davaları

2015 değişikliğiyle birlikte Uyuşmazlık Mahkemesine, göreve ilişkin davalarda makul sürede karar verilmemesi nedeniyle meydana gelen mağduriyetlerin giderilmesi için açılacak tazminat davalarını da karara bağlama yetkisi verilmiştir. Konu, Kanun'un 16. ve KHK'nin 43 ve 44. maddelerinde düzenlenmiştir²⁶⁰.

Bu dava, görev uyuşmazlığıyla ilgili olmak kaydıyla hem yerel mahkemeler hem de Uyuşmazlık Mahkemesi önündeki dosyalar kapsamında açılabilir. Açılan davada süre hesabı yapılırken davaların aynı taraflar arasında ve aynı konuya ilişkin olması şartları aranır, aynı davalar kapsamında uyuşmazlığın çözümüyle ilgili geçen sürelerin toplamı dikkate alınır. Yani dava konularının farklı olduğu dosyalarda geçen süreler dikkate alınmaz. Zararın tazminini isteyen taraf, doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvuramaz. Öncelikle talebini Adalet Bakanlığına iletmeli ve Bakanlık tarafından iki ay içinde cevap verilmelidir. Bu sürede Bakanlık tarafından cevap verilmemesi, talebin zımnen reddi anlamına gelir. Tazminat isteyen taraf, bu sürenin bitmesinden ya da talebin Bakanlık tarafından reddi hâlinde ret kararın kendisine tebliğinden itibaren iki ay içerisinde Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmalıdır. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi süre yönünden sorun gördüğü dosyanın kendi önünde olması hâlinde bu prosedürlere başvurmadan tazminata hükmedebilir. Uyuşmazlık Mahkemesi tazminat talebiyle ilgili gerekli araştırmaları yaptıktan sonra en kısa sürede kararını verir²⁶¹.

C. CEZAYİR'DE GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

1. Tarihsel Süreç

Cezayir'de 1996 yılına kadar yargı birliği sistemi geçerliyken 28/11/1996 tarihinde kabul edilen Anayasa ile Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuş, yargı ayrılığı sistemine geçilmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulmasından önce mahkemeler arasındaki görev uyuşmazlıkları Yüksek Mahkeme tarafından çözülmüştür²⁶².

²⁶⁰ Bu düzenlemenin getirilme sebebiyle ilgili açıklamalar için bkz. Sauv , s.56-57; Honarat, s.103-104; Sağlam, s.699; (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015cevirisi.pdf>, s.8, 03.11.2015; (Erişim)http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.4, 03.11.2015.

²⁶¹ Sağlam, s.700-701; Honarat, s.103-104; Bu başvuru usul  ile ilgili bkz. tablo XII.

²⁶² (Erişim) http://www.mjustice.dz/html/?p=organ_judic., 25.11.2014; Kourghli Mokdad, "Cezayir Uyuşmazlık Mahkemesi", **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşunun 70. Yılı**

2. Mahkemenin Yapısı

Mahkeme, bir başkan ve altı üyeden oluşur. Başkan, Yüksek Mahkeme ve Danıştayda görev yapan hâkim ve savcılar arasından adalet bakanının önerisi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun onayı ve Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle üç yıllık bir süre ve bir dönem için seçilir. Başkan seçiminde yargı kollarının dengeli şekilde temsiline ve bu kapsamda başkanla savcının farklı yargı kollarından olmasına özen gösterilir. Başkanın mazereti hâlinde Mahkemenin en kıdemli üyesi başkanlık görevini yerine getirir. Mahkemenin altı üyesi, başkanın seçimi usulüne göre Danıştay ve Yüksek Mahkemeden eşit sayıda ve görev yaptıkları Mahkemenin genelde daire başkanları olmak üzere en kıdemli üyeleri arasından seçilir. Üyelerin görev süreleri üç yıldır ve görev süresi dolanlar ikinci dönem için de seçilebilirler. Mahkemeye, başkan ve üyelerin seçimi usulüne göre üç yıllık süre için bir savcı ve savcı yardımcısı da seçilir. Savcının görevi dosyalar hakkında görüş bildirmektir. Mahkemenin kendi personeli yoktur. Kalem hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirilen kâtipler eliyle gerçekleştirilir²⁶³.

3.Yargılama Usulü ve Mahkemenin Görevleri

a. Yargılama Usulü

Mahkemede yazılı yargılama usulü geçerlidir. Başkanın belirleyeceği üye raportörlük yapar. Ayrıca başkan da raportörlük yapabilir. Raportör üye, dosyayı inceleyip raporunu yazdıktan sonra Mahkeme Kalemine bırakır. Rapor ilk olarak savcıya gönderilir, savcı makul bir sürede ve yazılı olarak görüşünü bildirir. Dosyanın taraflarına Cezayir’de ikamet ediyorlarsa bir ay, ülke dışında ikamet ediyorlarsa iki ay içinde savunmalarını sunmaları için süre verilir. Mahkeme, başkanın çağrısı üzerine toplanır. Toplantıda ilk olarak rapor okunur, sonrasında taraflar sözlü beyanda bulunur, daha sonra da savcının görüşü dinlenir. Tarafların avukatları da sözlü beyanda bulunabilirler ancak sözlü savunma yapamazlar²⁶⁴.

Kararlar salt çoğunlukla verilir. Oyların eşit olması hâlinde başkanın oyuna üstünlük tanınır. Mahkeme, yapılan başvuruyu altı ay içerisinde sonuçlandırmalıdır. Verilen kararlar gerekçeli olmak zorundadır ve karar ilgililere tebliğ edilir. Mahkemenin kararları kesindir ve tüm yargı mercilerini bağlar. Özel bir yargılama

Uluslararası Sempozyumu Bildiri Konuları, Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s.111.

²⁶³ (Erişim)http://www.mjjustice.dz/html/?p=organ_judic., 25.11.2014; Mokdad, s.112-113.

²⁶⁴ Mokdad, s.113-114.

usulü yerine getirmesi nedeniyle Mahkeme önünde reddi hâkim talebinde bulunulamaz²⁶⁵.

b. Mahkemenin Görevleri

Mahkeme, kanunda belirtilen şartların varlığı hâlinde ortaya çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmekle görevlidir. Görev uyuşmazlıklarında olumlu ve olumsuz görev uyuşmazlığı ayrımı yoktur ve her iki durumunda da aynı usul hükümleri uygulanır. Görev uyuşmazlığı da kendi içinde tarafların başvurusu üzerine çıkan ve mahkemelerce dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi üzerine çıkan görev uyuşmazlığı olmak üzere ikiye ayrılır²⁶⁶.

aa. Tarafların Görev İtirazı Üzerine Ortaya Çıkan Görev Uyuşmazlığı

Bu başvuru yoluna sadece dosyanın tarafları müracaat edebilir. Başvuru yazılı olarak yapılır ve Mahkeme Kalemine bırakılır. Başvuru dilekçesi Danıştay ve Yüksek Mahkeme akreditasyonuna sahip bir avukat tarafından imzalanır. Dosyanın taraflarından birisinin kamu kurumu olması hâlinde ise görev itirazı ya da savunmalar, adalet bakanı veya bakanın yetkilendireceği bir kişi tarafından imzalanır.

Bu başvuru yoluna müracaat edilebilmesi için öncelikle adli ve idari yargı kollarındaki yargı mercilerinden ikisi tarafından aynı konuda verilmiş görevlilik ya da görevsizlik kararı bulunmalıdır. Mahkemelerden sadece birisi tarafından göreve ilişkin verilmiş bir kararın bulunması yeterli değildir. Başvuru, aynı konuya ilişkin verilmiş olan ikinci kararın kesinleşmesinden itibaren iki ay içinde yapılmalıdır. Uyuşmazlık Mahkemesi, yapılan başvuruda eksiklik bulmazsa esasa ilişkin incelemeye geçer ve o dosyada görevli mahkemeyi belirleyen kararını verir²⁶⁷.

bb. Mahkemelerin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvurusu Üzerine Çıkan Görev Uyuşmazlığı

Bu başvuru yoluna da sadece mahkemeler müracaat edebilir. Bir mahkemenin bakmakta olduğu bir davayla ilgili, diğer yargı kolundaki mahkemelerden birisi tarafından göreve ilişkin farklı bir karar verildiğini öğrenmesi hâlinde vereceği kararla diğer mahkeme kararı arasında hüküm uyuşmazlığı doğmaması için gerekçelerini belirterek ve temin edeceği diğer mahkeme dosyasıyla birlikte kendi dosyasını bir ay içinde Uyuşmazlık Mahkemesine gönderip görev sorunun çözümünü

²⁶⁵ Mokdad, s.114-115.

²⁶⁶ Mokdad, s.115-116.

²⁶⁷ Mokdad, s.116 vd.

ister. Yerel mahkemenin Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru kararı kesindir ve bu karara karşı kanun yoluna başvurulamaz. Yerel mahkeme, Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yaptıktan sonra davanın görülmesini başvurunun neticelenmesine kadar erteler. Mahkeme, başvuru için gerekli şartların varlığı hâlinde dava konusu olayda görevli yargı yerini belirler ve karar bir ay içerisinde taraflara tebliğ edilir²⁶⁸.

cc. Hüküm Uyuşmazlığı

Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlıkları yanında hüküm uyuşmazlıklarını çözme görevi de vardır. Hüküm uyuşmazlıklarının çözümü için başvuruyu, dosyanın tarafları yapabilir ve başvuru için öngörölmüş bir süre sınırı yoktur. Hüküm uyuşmazlığının varlığı için farklı mahkemelerce esastan verilip kesinleşen iki kararın bulunması ve her iki kararın konusunun aynı olması yeterlidir. Davaların sebebi ve taraflarının aynı olması, kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin imkânsız olması gibi hüküm uyuşmazlığının varlığı için ülkemiz uygulamasında aranan şartlara Cezayir uyuşmazlık sisteminde yer verilmemiştir²⁶⁹.

D. ÜLKEMİZDE GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNÜN GELİŞİMİ

1. Tanzimat Öncesi Dönem

Osmanlı Devleti'nde yargı sistemi, genel mahkemeler olarak kabul edilen “kadı mahkemeleri (şeriye mahkemeleri)” şeklinde teşkilatlanmıştır. Ancak sistem içinde bu genel teşkilatlanma dışında faaliyet gösteren bazı özel mahkemeler de bulunmaktadır. Bu mahkemelere en güzel örnek “mezalim mahkemeleri (divanı-ı mezalim)” dir. İdareci pozisyonundaki kamu görevlilerinin yargılamalarını yapan bu mahkemelerin üyeleri, üst düzey yöneticilerden oluşmaktadır. Aynı şekilde, asker kişileri yargılama görevini üstlenen ve en üst rütbeli askerî hâkim olarak kabul edilen Kazaskerlik²⁷⁰ kurumu da sistem içerisinde varlığını sürdürmüş müesseselerdendir²⁷¹.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren idari yargı ve Danıştayın görevlerini yerine getiren kuruluşlara da rastlamak mümkündür. Bu kuruluşlardan en

²⁶⁸ Mokdad, s.118 vd.

²⁶⁹ Mokdad, s.121 vd.

²⁷⁰ Ekrem Buğra Ekinci, “Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri”, **Yeni Türkiye**, Ocak-Şubat 2000, Y. 6, S.31, s.764-765, (“Mahkemeler”).

²⁷¹ Halil Cin-Gül Akyılmaz, **Türk Hukuk Tarihi**, Sayram Yayınları, Konya, 2011, s.166 vd; Ahmet Akgündüz, **İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı-Kamu Hukuku**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.192-193, (“Kamu Hukuku”); Çağlayan, *Reform*, s.29; Ekinci, *Mahkemeler*, s.766; Çağlayan, *Yargılama*, s.46-47.

önemlisi Divan-ı Hümayundur. Divan-ı Hümayun; devletle ilgili siyasi, askerî, idari ve mali işlerin karara bağlandığı bir makam olmanın yanı sıra kadılar ve yerel idare mahkemeleri statüsündeki paşa divanları tarafından verilen kararların temyiz mercii, Divana doğrudan yapılan başvurular ve ikinci kez yargılama talep etme hakkı olanlar için istinaf mahkemesi ve idari davalara bakma yetkisi bulunan yüksek bir idari yargı merciidir. Divan-ı Hümayunda yargılama görevi hâkim statüsündeki kişiler ya da kazaskerler tarafından yerine getirilmiştir²⁷².

Benzer şekilde her eyalette bulunan divan-ı âli ya da paşa divanı denilen kuruluş da idari yargı yetkisine sahip bir yargı merciidir. Bu yargı mercii, eyaletlerde beylerbeyinin başkanlığında toplanan ve bölge idare mahkemesi mahiyetindeki mahkemelerdir. Bu mahkemelerin bölge idare mahkemelerinden tek farkı, Mevleviyet kadıları aracılığıyla adli ve askerî davaları da karara bağlamasıdır. Bu mahkemeler yetki itibarıyla Divan-ı Hümayunun daraltılmış şeklidir ve kararlarının temyiz mercii Divan-ı Hümayundur. Yine sancak divanı sancaklardaki idare mahkemesi, yeniçeri ağasının başkanlığında toplanan ağa divanı da askerî idare mahkemesi mahiyetindeki yargı mercileridir²⁷³.

Bu mahkemeler sistem içinde bir nevi uzmanlık mahkemesi ve özel nitelikli mahkeme olarak görev yapsalar da Tanzimat’a kadar olan dönemde yargı birliği sistemi geçerli olduğundan uyuşmazlıklar genel mahkemelerde çözülmüştür²⁷⁴.

2. Tanzimat Sonrası Dönem

Tanzimat Fermanı’nın ilanıyla birlikte geleneksel hukuki sistemin yetersizliği, yabancı ülkelerin baskıları, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile birlikte Osmanlı yargı teşkilatında da önemli ve esaslı değişiklikler olmuştur. Ancak klasik Osmanlı mahkemeleri, bu dönemde şeriye mahkemeleri olarak anılmış ve yetkileri daraltılmış olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir²⁷⁵.

Bu dönemde tek kadıdan oluşan ve tek dereceli olan klasik Osmanlı mahkeme sisteminin dışında heyet hâlinde çalışan nizamiye mahkemeleri ve ticaret mahkemeleri kurulmuş; fonksiyonunu yerine getiremeyen Divan-ı Hümayun kaldırılmış ve 24/03/1838 tarihinde II. Mahmut tarafından Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı

²⁷² Akgündüz, *Kamu Hukuku*, s.199; Cin-Akyılmaz, s.180-181; Çağlayan, *Yargılama*, s.45; Küçükyağcı, s.37.

²⁷³ Ahmet Akgündüz, “Arşiv Belgeleri Işığında Şûray-ı Devlet’ten Danıştay’a İdari Yargı Teşkilatı”, **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993, s.120 vd., (“*Teşkilat*”); Akgündüz, *Kamu Hukuku*, s.199; Cin-Akyılmaz, s.180-181; Çağlayan, *Yargılama*, s.45.

²⁷⁴ Cin-Akyılmaz, s.184; Güzel, s.1490; Ekinci, *Mahkemeler*, s.768.

²⁷⁵ Küçükyağcı, s.48 vd.

Adliye (Adalet Hukuk İşleri Yüksek Kurulu) kurulmuştur. Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye kurulduğu dönemde yalnızca danışma görevi üstlenmesine rağmen daha sonraki süreçte yasama ve yargı işlevi de görmüştür. Bu kapsamda padişahın onayını gerektiren ölüm cezalarının infazı ve diğer ağır cezalı işlerin yürütülmesi, üst düzey kamu görevlilerinin yargılanması ile tüzük ve kanun tasarılarının hazırlaması vazifelerini üstlenmiş ve bu görevlerden yargıyla ilgili olanları yerine getirirken hem ilk derece mahkemesi hem de temyiz mercii olarak görev yapmıştır²⁷⁶.

Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye, daha sonra Divan-ı Ahkâm-ı Adliye (Yargıtay) ve Şûra-yı Devlet (Danıştay) olarak ikiye ayrılmış ve bu şekilde idari yargı düzeni ortaya çıkmıştır²⁷⁷.

Divan-ı Ahkâm-ı Adliye 1868 yılında kurulmuştur. Divan-ı Ahkâmı Adliyenin görevi, adli konularla ilgili kanunlar hazırlamak ve bu kanunların uygulanmasını denetlenmek, kişiler arasında çıkan uyuşmazlıkları çözmek ve ilk derece mahkemelerince verilen kararların temyiz incelemesini yapmaktır²⁷⁸.

İki ayrı yargı düzenin oluşmasından sonra bir taraftan idarenin faaliyetlerinin yargısal denetiminin sağlanması, diğer taraftan da hükümet için bir nevi istişare heyeti olarak görev yapmak üzere 3 Nisan 1868 tarihli Şûra-yı Devlet Nizamnamesi²⁷⁹ ile Şûra-yı Devlet (Danıştay) kurulmuş ve 10 Mayıs 1868’de çalışmaya başlamıştır²⁸⁰. Şûra-yı Devletin kurulması ile birlikte adli yargı ile idari yargı arasında görev uyuşmazlıkları çıkmaya başlamış ve Nizamname’nin 2. maddesiyle Şûra-yı Devlet bünyesinde görev yapan Adliye Dairesine, diğer görevleri yanında adli ve idari yargı yerleri arasında çıkabilecek görev uyuşmazlıklarını çözme

²⁷⁶ Karahanoğulları, s.109 vd.; Küçükyağcı, s.63-64.

²⁷⁷ Mehmet Karaarslan, “Tanzimat ve Şûrayı Devlet”, *AÜHFD*, C.54, S.3, Ankara, 2005, s.353-354; Ayten Anıl, “Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Kuruluşu ve İşleyişi”, *AÜSBFD*, S.47/1-2, Ankara, 1992, s.45; Çakıroğlu-Akçay, s.192; Akgündüz, *Teşkilat*, s.123-126; Yanık, *Yönetimi*, s.55; Ekinci, *Mahkemeler*, s.768; Karahanoğulları, s.131 vd.; Güzel, s.1490; Cin/Akyılmaz, s.190-193; Çağlayan, *Yargılama*, s.46-47; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.49; Akgündüz, *Kamu Hukuku*, s.200-201.

²⁷⁸ Karahanoğulları, s.133 vd.; Küçükyağcı, s.63-64.

²⁷⁹ Şûra-yı Devlet Nizamnamesi’nde, Şûra-yı Devletin görev ve yetkileri şunlardır: 1) Her çeşit kanun ve tüzük tasarılarını incelemek ve hazırlamak 2) Kanun ve tüzük ile kendisine verilen işleri tetkik ve karara bağlamak 3) Kanun ve tüzüklere ilişkin olarak devlet dairelerinden gelen evrak konusunda görüş bildirmek 4) Her türlü mesele hakkında istenildiğinde görüş bildirmek 5) İl idare kurullarının ıslahata dair verecekleri kararları mahallerinden gelen komisyonlarla birlikte müzakere ve karara bağlamak 6) Memurları yargılamak 7) Devletle fertler arasındaki davalara bakmak 8) İdare ile adli merciler arasındaki merci ihtilaflarını tetkik ve çözümlemek; Karahanoğulları, s.156; Küçükyağcı, s.67-68.

²⁸⁰ Cin-Akyılmaz, s.191-193; Özkol, *Görev Alanı*, s.8-9; Çağlayan, *Yargılama*, s.48; Akbaba, s.158-159; Candan, s.8-9; Güzel, s.1491; Yanık, *Yönetimi*, s.55; Ekinci, *Mahkemeler*, s.771-772; Akgündüz, *Kamu Hukuku*, s.200-201.

vazifesi de verilmiştir. Adliye Dairesinin bu yetkisi daha sonra 1870 yılında kurulan Muhakemat Dairesine devredilmiştir²⁸¹.

1876 Anayasası (Kanun-i Esasi) ile Şûra-yı Devletin görevleri sınırlandırılmış, Nizamname'nin 3. maddesinde 1886 yılında yapılan değişiklikle görev uyuşmazlıklarını çözme vazifesi Şûra-yı Devletten alınarak yeni oluşturulan ve "hakem" statüsünde bir komisyon olan Encümen-i İhtilafa verilmiştir. Bu komisyon, Şûra-yı Devlet başkanının başkanlığında üçü Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ve üçü de Şûra-yı Devlet üyeleri arasından seçilen altı kişiden oluşmuştur. Komisyonun görevi Şûra-yı Devlet ile adliye mahkemeleri arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını çözmektir²⁸². Ancak Nizamname'de Komisyonun uyuşmazlıkları nasıl çözeceğine ve hangi yargılama usulünü takip edeceğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir²⁸³. Ayrıca Nizamname'ye göre Encümen-i İhtilaf tarafından verilen kararlar kendiliğinden uygulanabilen icrai nitelikte kararlar değildir. Bu kararların uygulanabilmesi yürütme organının onayına bağlıdır²⁸⁴.

İdareyle kişiler arasındaki uyuşmazlıkları çözmek üzere kurulan Şûra-yı Devletin yargısal görevleri, 1876 Anayasası'nın 85. maddesiyle kaldırılmıştır²⁸⁵. 1886 yılından itibaren de hükümet için bir danışma heyeti ve sadece memurların yargılamasını yapan bir merci durumuna gelmiş²⁸⁶ ve memur yargılaması için Şûra-yı Devlet içinde bir bidayet heyeti oluşturulmuştur. Bu heyet de daha sonra ilk derece, istinaf ve temyiz mercii olmak üzere üç dereceli hâle getirilmiştir²⁸⁷.

1896 yılında kişilerin idari işlemlerle ilgili şikâyetlerini doğrudan Şûra-yı Devlete yapabilmelerine imkânı tanınmıştır. Şûra-yı Devletin bu başvurulardaki

²⁸¹ Rüştü Aral, "Danıştay'ın Tarihçesi Kuruluş ve Görevleri", **Danıştay Dergisi**, S.3, Ankara, 1971, s.42, ("Danıştay"); Onar, *Umumi*, s.90; Yanık, *Karşılaştırılmalı*, s.49; Resuloğlu, s.5; Çağlayan, *Reform*, s.30; Çağlayan, *Yargılama*, s.48.

²⁸² Carter Vaughn Findley, **Bureaucratic Reform in The Ottoman Empire The Sublime Porte**, 1789-1922, New Jersey, 1980, s.248-249; Karaarslan, s.358.

²⁸³ Orhan Özdeş, "Danıştay ve Tarihi Gelişimi", **Danıştay Dergisi**, S.1, Ankara, 1971, s.26-27; Tikveş, s.238; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.41; Göreli, *Uyuşmazlık*, s.32.

²⁸⁴ Şûra-yı Devlet Nizamnamesi'nin 8. maddesinde "*Şûra-yı Devletin nizamnamesi aslisi hükmünce umuru idareye dair olan kararları kat'î olmadığı misillu muhakemat dairesinde deavi üzerine lahık olan hüküm ve kararların icrası dahi makamı sadaretin tasdikine ve iradei Seniyye süduruna menuttur*" ifadesine yer verilmiştir; Karahanoğulları, s.180; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.40; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.353; Özoğuz, *Vazife*, s.141; Gözübüyük-Tan, s.216; Göreli, *Uyuşmazlık*, s.31-32; Akgündüz, *Teskilat*, s.131-135.

²⁸⁵ Maddede; "*Her dava ait olduğu mahkemede rüyet olunur. Eşhas ile hükümet beynindeki davalar dahi mehakimi umumiyyeye aittir*" denilmiş olup, maddede yer verilen "*Eşhas ile hükümet beynindeki davalar*" ifadesinden idari davaların kastedilmediği anlaşılmaktadır; Karahanoğulları, s.167.

²⁸⁶ Mestav, s.19; Akgündüz, *Kamu Hukuku*, s.203; Çağlayan, *Yargılama*, s.47.

²⁸⁷ Akgündüz, *Kamu Hukuku*, s.203; Karahanoğulları, s.167; Özdeş, s.27; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.41; Tikveş, s.238; Göreli, *Uyuşmazlık*, s.32; Findley, s.249.

görevi, ilgili idarelerden yapılan işlemlerle ilgili bilgi almak ve konuyla ilgili araştırma yaparak görüşünü bakanlıklara bildirmektir. Yani Şûra-yı Devletin bu tür başvurularla ilgili yargılama görevi yoktur. Getirilen bu düzenlemenin en önemli yanı; kişilere, Şûra-yı Devlete şikâyet hakkı tanımasıdır²⁸⁸.

24 Şubat 1913'te Memurin Muhakematı Hakkında Kanun-u Muvakkat yürürlüğe girmiş ve bu Kanun'un 1. maddesiyle, Şûra-yı Devletin memurları yargılama görevi adliye mahkemelerine verilmiştir. Bu düzenlemeden sonra Şûra-yı Devletin sadece lüzum ve menî muhakeme kararları verme yetkisi kalmıştır. Encümen-i İhtilaf, yapılan bu değişiklikten sonra da varlığını sürdürmüş ancak yapacağı bir iş ve çözeceği uyuşmazlık kalmamıştır²⁸⁹. 30/10/1922 yılında 307 sayılı *"Osmanlı İmparatorluğu'nun inkıraz bulup TBMM hükümeti Teşekkül ettiğine dair heyeti umumiye kararı"* ile de Şûra-yı Devlet ve Komisyon kaldırılmıştır²⁹⁰.

3. Cumhuriyet'in İlanından Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşuna Kadar Olan Dönem

1924 Anayasası'nın 51. maddesiyle²⁹¹ idari davalara bakmak, idari uyuşmazlıkları çözmek, hükûmetçe hazırlanan kanun tasarıları, imtiyaz sözleşme ve şartnameleri hakkında görüş bildirmek üzere Danıştay kurulması öngörülmüş ancak Danıştay ile adli mahkemeler arasında doğması muhtemel görev uyuşmazlıklarını çözecek bir mercie yer verilmemiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 23/11/1925 tarihinde kabul edilen 669 sayılı Kanun'la Anayasa'nın öngördüğü esaslar çerçevesinde Danıştay kurulmuş ve 06/07/1927 tarihinde çalışmaya başlamıştır²⁹².

Danıştayın kurulmasından sonra adli, idari ve askerî yargı kolları arasında çıkacak görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilme de yargı kolları arasında görev uyuşmazlıkları çıkmaya devam etmiş ve bu durum, uyuşmazlıkları kimin çözeceği konusundaki tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Uyuşmazlıkların çözümü konusunda Yargıtay ya da Danıştayın görevli olduğunu savunanlar olduğu gibi bu uyuşmazlıkların TBMM tarafından çözülmesi gerektiğini savunanlar da olmuştur. Bu tartışmalar neticesinde

²⁸⁸ Karahanoğulları, s.167-168.

²⁸⁹ Findley, s.308; Onar, *Umumi*, s.90-91; Karahanoğulları, s.168; Özoğuz, *Vazife*, s.141; Resuloğlu, s.6; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.354; Tikveş, s.238; Görelî, *Uyuşmazlık*, s.34; Çakıroğlu-Akçay, s.192; Güzel, s.1491 vd.; Karaarslan, s.360.

²⁹⁰ Karahanoğulları, s.168.

²⁹¹ (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>. 04.12.2014.

²⁹² Mestav, s.19; Karahanoğulları, s.228 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.48-49; Findley, s.309; Küçükyağcı, s.79-80; Güzel, s.1492.

TBMM, 1926 yılında aldığı 279 sayılı Karar'la²⁹³ yargı kolları arasında çıkacak görev uyuşmazlıklarını çözme vazifesini Danıştaya vermiştir²⁹⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesinin mevcut olmaması, adli ve idari yargı kolları arasında çıkan görev uyuşmazlıklarının çözümü konusunda sıkıntılar doğmasına neden olmuştur. 1933 yılında yargı kolları arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için ayrı bir mahkemenin kurulmasına ilişkin kanun tasarısı TBMM'ye sunulmuş, çeşitli komisyonlarda görüşülmüş ancak kanunlaşamamıştır²⁹⁵. Nihayet 1943 yılında Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulmasına ilişkin hazırlanan tasarı yeniden TBMM'ye sunulmuş ve çeşitli komisyonlarda yapılan görüşmeler sonrasında 09/7/1945 tarihinde 4788 sayılı Kanun'la adli, idari ve askerî yargı kolları arasında "hukuk" işlerinden doğan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmek üzere Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur²⁹⁶. Farklı yargı kollarındaki mahkemeler arasında çıkan "cezaî" uyuşmazlıkları çözme görevi de 4 Haziran 1930 tarihinde kabul edilen 1684 sayılı Umumi Mahkemeler ve Karar Hâkimleri ve Müstantiklerle Umumi ve Hususi Kaza Salahiyetini Haiz Makamlar Arasındaki İhtilafın Halli Hakkında Kanun'la²⁹⁷ Yargıtay Ceza Genel Kuruluna verilmiş ve bu tür uyuşmazlıkların çözümünde 4/4/1929 tarihli ve 1412 sayılı (mülga) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK) hükümlerinin uygulanması kararlaştırılmıştır²⁹⁸.

Danıştayın kurulmasından yirmi yıl sonra Uyuşmazlık Mahkemesi kurulabilmiş ve hukuk sistemimizdeki önemli bir boşluk bu şekilde doldurulmuştur²⁹⁹.

²⁹³ "TBMM Umumi Heyetinin 26 teşrinisani (Kasım) 1926 tarihli ve 279 sayılı kararı: Şûra-yı Devletin mevcut olmadığı Zamanda Mercisiz Kalan ve Bizzarur Muhakemat heyetince Rüyeti Muvafık Görülen İhtilaf Mercii Mesailinin Şûray-ı Devlet Kanununun Neşrinden Sonra Şûray-ı Müşarüniyehanın Dahili Salahiyeti Olacağı Hakkında Heyeti Umumiyi Kararı. Resmi Ceride ile Neşir ve İlanı: 4 Aralık 1926-527. Düstür Tertip: 3, Cilt:8.s.11."

²⁹⁴ Karahanoğulları, s.240; Aral, *Murakabe*, s.8; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.41-42; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.354-355; Özoğuz, *Vazife*, s.141; Resuloğlu, s.7; Özdeş, s.26-28; Görelî, *Uyuşmazlık*, s.32; Aral, *Danıştay*, s.43.

²⁹⁵ Onar, *Umumi*, s.91; Çakıroğlu-Akçay, s.192; Görelî, *Uyuşmazlık*, s.35.

²⁹⁶ Şeref Gözübüyük, *İdari Yargı*, TODAİE Yayınları, Ankara, 1970, s.49, ("İdari").

²⁹⁷ 10.6.1930 tarih ve 1516 sayılı R.G.

²⁹⁸ Hüseyin Avni Göktürk, "Askerî Kaza ve Umumi Kazaya Göre Hususiyetleri Umumi Giriş", *Adalet Dergisi*, No:34, Ankara, 1943, s.460; Resuloğlu, s.7; Özoğuz, *Vazife*, s.141; Tikveş, s.238; Görelî, *Uyuşmazlık*, s.42; Zeyneloğlu, s.1080; Duran, *İctihad*, s.27; Büyükeren-Kaynak, s.134.

²⁹⁹ Resuloğlu, s.8; Gözübüyük-Tan, s.216; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.43-44; Güzel, s.1492; Onar, *Umumi*, s.91.

III. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞU

1943 yılında Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanarak TBMM’ye sevk edilen tasarının kanunlaşması üzerine 09/7/1945 tarihli ve 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkında Kanun ile Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur³⁰⁰.

4788 sayılı Kanun, 28 madde ve bir geçici maddeden oluşmuştur. 1 ile 7. maddeler arasında Mahkemenin kuruluşu, 8 ile 14. maddeler arasında ikinci bölüm başlığı altında görevi, başkanın ve üyelerin seçimi, başkana vekâlet, mahkemenin toplantı usulü ile savcıların yapacakları işler, 15 ile 18. maddeler arasında üçüncü bölüm başlığı altında görev uyuşmazlıklarıyla ilgili hususların yer aldığı “*Uyuşmazlık Mahkemesine başvurma yolları ve inceleme kurulları*”, 19 ile 21. maddeler arasında dördüncü bölüm başlığı altında; Mahkemenin karar alma süreci ve Mahkeme kararlarının niteliğinin düzenlendiği “*Uyuşmazlık Mahkemesi kararları*”, 22 ile 26. maddeler arasında beşinci bölüm başlığı altında “*hüküm uyuşmazlığı*” ve “*türlü hükümler*” başlığı altında da Mahkemede görev yapacak raportörler, idari kadro, tebligat usulü, Mahkemeye başvurudan sonra görev uyuşmazlıklarıyla ilgili sürelerin işlememesi hususu ve harçlarla ilgili düzenlemeler yer almıştır³⁰¹.

Kanun’da yer alan Mahkeme ile ilgili düzenlemeler şöyledir:

A. MAHKEMENİN KURULUŞ GEREKÇESİ VE AMACI

1. Mahkemenin Kuruluş Gerekçesi

Bakanlar Kurulu tarafından Meclise sevkine karar verilen Kanun’un genel gerekçesinde³⁰² Mahkemenin kuruluşu, işleyişi ve görevleriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş sebebinin ülkemizde uygulanan idari rejim olduğu belirtilmiş, ülkemizde adli yargıdan bağımsız ve ayrı bir idari yargı kolunun mevcudiyetine atıf yapılmış ve bu yargı kollarına dâhil mahkemeler arasında aynı konuda bir uyuşmazlık çıkması hâlinde bu uyuşmazlıkları çözme görevinin Yargıtay ya da Danıştaya verilmesinin yargı sistemimize uymayacağı belirtilerek her iki Yüksek Mahkeme üyelerinden oluşacak müstakil bir mahkemenin kurulmasının zaruri olduğu ifade edilmiştir.

³⁰⁰ 14.7.1945 tarih ve 6057 sayılı R.G.

³⁰¹ Birgül Yiğit, “Oluşumu, Görev Alanı ve Başvuru Yolları ile Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Temel Yapısına Genel Bir Bakış”, **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşunun 70. Yılı Uluslararası Sempozyumu**, (Edit. Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s.197 vd.

³⁰² **TBMM Tutanak Dergisi**, C.19, Dönem: VII, Toplantı: 2, 2.7.1945 Tarihli 81. Birleşim, TBMM Basımevi, Ankara, 1945, s.8-9, (“*Tutanak Dergisi*”); Abbas Gökçe, “Yeni Uyuşmazlık Mahkemesi Yasasının Getirdikleri”, *Yargıtay Dergisi*, Ankara, 1980, s.241.

2. Mahkemenin Kuruluş Amacı

Kanun tasarısı³⁰³ ile Adalet³⁰⁴ ve İçişleri³⁰⁵ Komisyonları raporlarına bakıldığında Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş amacının; görev ve hüküm uyuşmazlıklarının ayrı bir mercii tarafından çözülmesi sayesinde her mahkemenin kendi görev alanı içinde kalmasını sağlamak, görevsiz bir mahkeme tarafından verilecek bir kararın icrasının önüne geçmek ve idari yargıyı adli yargının müdahalelerine karşı korumak olduğu görülmektedir. Hatta Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu Hakkında Kanun, idari yargıyı adli yargının müdahalelerine karşı korurken adli yargıyı idari yargının müdahalelerine karşı korumamaktadır. Kanun'un 8. maddesinde “İdare veya askerlik yargı yerleri tarafından çözülmesi gerekli bir davaya bakmaya genel mahkemeler kendilerini vazifeli gördükleri takdirde bakanların veya valilerin haklı görecekları istekleri üzerine Danıştay savcısı, vazife konusunun Uyuşmazlık Mahkemesinde incelenmesini isteyebilir.” denilmiştir. Maddede adli yargının, idari yargı ve askerî yargının görev alanına müdahalesi durumunda bu müdahalenin önlenmesine ilişkin düzenlemelere yer verilmiş ancak adli yargının görev alanına diğer yargı kollarınca yapılabilecek müdahaleleri önlemeye ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir³⁰⁶.

³⁰³ “...Vekâletimizin görüşüne göre memleketimizde adli kazadan müstakil bir idari kaza müessesesi mevcut olduğuna göre bu müessese içtihatlarının adli mahkemeler içtihatlarıyla bir tebayün arz etmesi halinde ihtilafın halli salâhiyetini Temyiz Mahkemesine vermek kaza sistemimizin bünyesine uymaz. Bu itibarla her iki mahkemeye mensup hâkimlerden müteşekkıl bir ihtilaf mahkemesi teşkil etmek zarureti vardır.” TBMM Tutanak Dergisi, Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri, Milli Savunma ve Adalet Komisyonları Raporları, 30.06.1943. s.2. (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/tutanak/tbmm/d07/c019/tbmm07019084.pdf>, 05.12.2014, (“Komisyon Raporları”); Sarıca, Kaza, s.850-851.

³⁰⁴ “...İdarenin yürütme görevlerinden doğan davaların çözülmesi yetkisi idare mahkemelerine ait olduğundan bu gibi davaların genel mahkemelerde açılması hâlinde idarece ileri sürülecek vazife itirazlarının davaya el koyan mahkemece karara bağlanması ve bu kararların Yargıtayca incelenmesi idare mahkemelerinin ve Danıştayın kurulmasındaki maksada ve idarenin icaplarına uygun düşmeyeceğinden genel mahkemelerin kendilerini vazifeli gördükleri bu davalarda idareye vazife uyuşmazlığını ileri sürerek işin Uyuşmazlık Mahkemesince incelenmesini istemek yetkisinin tanınması idare sistemimizin gerçeklerine uygun görülmüştür.” Komisyon Raporları, s.5; Sarıca, Kaza, s.851.

³⁰⁵ “...Meslekte vukuf, mümarese ve ihtisas zihniyet, kavrayış ve anlayış; takdirde incelik icapları memleketimizde birbirine muvazi 3 kaza manzumesi kurulmuş ve yaşamakta bulunmuştur. Bunların başlarında Devlet Şûrası, Temyiz Mahkemesi ve Askerî Temyiz Mahkemesi adlı birbirlerine müsavi üç heyet bulunmaktadır. Her manzumede çıkan vazife ve hüküm ihtilafları o manzumeler başındaki heyette nihai olarak hallolunmaktadır. Ancak bu manzumeler arasında çıkan ve çıkacak olan ihtilâfları bu manzumeler başlarından birine vermek diğer manzume başlarını ve dolayısıyla o manzumeleri bu başa bağlamak demektir. Bu üç' manzumeyi ve başlarını birbirine karşı müstakil bulundurabilmek bunlar arasında çıkacak gerek vazife ve gerek hüküm ihtilâflarının bunlardan teşkil edilecek muhtelit bir heyette hallettirmekle mümkün bulunmaktadır.” Sarıca, Kaza, s.850-851; Komisyon Raporları, s.2.

³⁰⁶ Sarıca, Kaza, s.870; Duran, Vazife ve Hüküm, s.23, 183; Gökçe, s.241.

B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN GÖREV ALANI

Kanun tasarısının genel gerekçesinde adli, idari ve askerî yargı arasında çıkacak görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözme görevinin Uyuşmazlık Mahkemesine verildiği hatta Askerî Yargıtayı ilgilendiren uyuşmazlıklarda Askerî Yargıtay başsavcısı ya da yardımcısının huzurunda uyuşmazlıkların çözüleceği belirtilmiş ve bu nedenle Kanun tasarısının 1. maddesinde “*Adli mahkemelerle idari ve askerî kaza mercileri arasında hukuki işlerden ve Askerî Temyiz Mahkemesi ile Devlet Şûrası arasında idari kaza işlerden doğan vazife ihtilaflarıyla bu kaza mercileri arasında tekevvün eden hüküm ihtilâflarını nihai derecede halle yetkili olmak üzere (İhtilâf Mahkemesi) teşkil olunur.*” ifadelerine yer verilmiştir.

Kanun tasarısı bu şekilde TBMM’ye sevk edilmiş olsa da Meclis görüşmeleri sırasında bu madde değiştirilerek Mahkemenin görev alanı daraltılmış ve sadece adli yargı ile idari ve askerî yargı arasında çıkacak uyuşmazlıkları çözeceği hükme bağlanmış ancak Kanun’da idari yargı ile askerî yargı arasında çıkacak uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin bir hükme yer verilmemiştir³⁰⁷.

Tasarının TBMM’de görüşülmesi sırasında İçişleri ve Millî Savunma Komisyonlarıyla Adalet Komisyonu arasında Mahkemenin görev alanının tespiti konusunda görüş ayrılıkları çıkmıştır.

İçişleri³⁰⁸ ve Millî Savunma Komisyonları³⁰⁹ birbirlerinden ayrı ve bağımsız üç ayrı yargı kolu arasında çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarından sadece hukuki konuları ihtiva edenlerinin Mahkemenin görev alanına dâhil edilmesinin bir eksiklik olduğunu, Mahkemenin hem hukuki hem de cezai konularda çıkacak görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde görevli olması gerektiğini ve 1930 yılından itibaren cezai uyuşmazlıklarla ilgili görev uyuşmazlıklarını çözen Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bu yetkisinin Uyuşmazlık Mahkemesine verilmesini önermişlerdir. Her iki Komisyon; cezai uyuşmazlıkların Yargıtay Ceza Genel Kurulunda çözülmesinin Yargıtay dışındaki yüksek mahkemeler olan Danıştay ve Askerî Yargıtayın bağımsızlığına zarar vereceğini, bu durumun diğer Yüksek Mahkemelerin Yargıtayın denetimine sokulduğu izlenimi oluşturacağını dile getirmiş ve cezai konularda çıkacak uyuşmazlıkları çözme görevinin de Yargıtaydan alınarak yüksek

³⁰⁷ Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.360; Arık, *Düşünceler*, s.32; Yayla, s.203.

³⁰⁸ *Tutanak Dergisi*, s.8-9.

³⁰⁹ *Tutanak Dergisi*, s.9-10.

mahkeme üyelerinden oluşturulacak tarafsız, bağımsız ve müstakil bir mahkemeye verilmesinin daha uygun olacağını belirtmiştir³¹⁰.

Adalet Komisyonu ise hukuki davaların adli ve idari davalar olarak ikiye ayrıldığını, ayrı yargı kolları arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların her iki mercii (Yargıtay ve Danıştay) temsil eden üyelerden oluşan Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülmesinin bu zaruretin bir sonucu olduğunu ancak ceza yargılaması konusunda ülkemizde yargı tekliği bulunduğunu ve cezai uyuşmazlıkları sadece adli yargı mercilerinin çözdüğünü, askerî yargının istisnai bir yargı düzeni olduğunu, askerî yargının baktığı davaların idari işlemler ve idari kararlarla ilgili olmadığını, davaların sadece askerî hâkimlerden oluşan bir heyet tarafından sonuçlandırıldığını ve askerî yargının baktığı davaların Uyuşmazlık Mahkemesinde görülebilecek işlerden sayılamayacağını belirterek cezai uyuşmazlıkların Uyuşmazlık Mahkemesince çözülmesine gerek olmadığını ve bu uyuşmazlıkların -1930 yılından itibaren 1684 sayılı Kanun'da düzenlendiği gibi- yine Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından çözülmesinin daha isabetli olacağını belirtmiştir³¹¹.

Mecliste yapılan görüşmeler neticesinde TBMM Genel Kurulu, Adalet Komisyonun cezai konulara ilişkin uyuşmazlıkları Yargıtay Ceza Genel Kurulunun çözmeye devam etmesi ve kurulacak olan Uyuşmazlık Mahkemesinin sadece hukuki konulardaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmesi gerektiğine dair görüşünü benimsemiş ve 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanun'un 1. maddesi "*Genel mahkemeler, idare ve askerlik yargı yerleri arasında hukuk işlerinin doğan vazife ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili olmak üzere bir Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur.*" şeklinde kabul edilmiştir³¹².

Maddede geçen "*kaza yerleri*" ifadesiyle yargı kolları, "*genel mahkemeler*" ifadesiyle de adli yargı mahkemeleri kastedilmiş olup idare mahkemeleri ve askerî mahkemeler genel mahkemelerden kabul edilmemiştir³¹³.

Burada 4788 sayılı Kanun'da ceza işlerinden doğan uyuşmazlıkları çözme görevinin Uyuşmazlık Mahkemesine verilmemesi nedeniyle kamu davasına müdahale suretiyle veya şahsi dava yoluyla talep edilen haklarla ilgili ceza

³¹⁰ Resuloğlu, s.26; Aral, *Etüdler*, s.70.

³¹¹ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.23; *Tutanak Dergisi*, s.10.

³¹² Adil Özkol, "Yeni Bir Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun Gerekliliği", *AÜHFD*, S.1-4, C.28, Ankara, 1971, s.77-78, ("*Gerekliliği*"); Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.49-50; Resuloğlu, s.26-27; Tikveş, s.238; Görel, *Uyuşmazlık*, s.43; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.359-360; Canbilen, s.165; Aral, *Etüdler*, s.69; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.99.

³¹³ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.20-21,26; *Tutanak Dergisi*, s.11-12; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.49; Resuloğlu, s.29.

mahkemelerinde görülmekte olan hukuk davalarında görev uyuşmazlığı çıkarılıp çıkarılamayacağı sorusu akla gelmektedir³¹⁴.

Bize göre ceza mahkemelerinde görülmekte olan hukuk davalarıyla ilgili olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilesinin önünde kanuni bir engel bulunmamaktadır. Zira 4788 sayılı Kanun'un 1.maddesinde uyuşmazlıkların kapsamı belirlenirken hukuk işlerinden söz edilmekte; uyuşmazlığı çözecek yer bakımından değil, uyuşmazlığın konusu bakımından bir sınırlama getirilmektedir. Başka bir deyişle uyuşmazlık konusu davalar, görülecekleri mahkemenin sıfatına göre değil; içerik ve konularına göre sınıflandırılmaktadır. Bu nedenle bir dava veya talep, adli yargıya mensup mahkemelerden hangisinin önüne gelirse gelsin hukuk işlerini ihtiva etmesi koşuluyla görev uyuşmazlığı çıkarılabilir³¹⁵.

Her ne kadar Mahkemenin görev alanının belirlenmesinde Adalet Komisyonunun görüşü benimse de bu konuda İçişleri ve Millî Savunma Komisyonlarının belirttiği görüşlerin ne kadar isabetli olduğu, cezai konulardaki görev uyuşmazlıklarının Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına dâhil edilmesine kadar geçen 34 yıllık sürede net bir şekilde görülmüş ve UMK'nin kabulü ile hem ceza hem de hukuk alanındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözme görevi Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiştir.

1. Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü

a. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma usulü; idari ya da askerî yargı mercileri tarafından çözülmesi gereken bir davada adli yargının kendini görevli görmesi durumunda bakanların veya valilerin istekleri üzerine Danıştay başsavcısı tarafından görev hususunun Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından incelenmesinin sağlanmasıdır. Kanun tasarısının Meclise sevk edilen metninde uyuşmazlık çıkarma yetkisi Yargıtay, Danıştay ve Askerî Yargıtay başsavcılarına verilmişti³¹⁶. Ancak TBMM'deki görüşmeler neticesinde bu husus kabul edilmemiş ve olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi bakanların veya valilerin istekleri üzerine yalnızca Danıştay başsavcısına verilmiştir³¹⁷. Bu düzenlemeyle kanun koyucu idari

³¹⁴ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.30-31, 38.

³¹⁵ Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi* s.57; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.30-31,38; Arık, *Düşünceler*, s.326-327; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.168-169.

³¹⁶ Arık, *Düşünceler*, s.323; Gökçe, s.245-246; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.44.

³¹⁷ Bu yetkinin Danıştay başsavcısına verilmiş olması bazı yazarlarca eleştirilmiştir: “Pratik mülâhazalar ne olursa olsun Başkanun sözcülerini “yargı merci”i” kavramı içine sokmaya imkân yoktur. Bu statüde olanlar Anayasa'nın 137. maddesinin son fıkrası gereğince bir

pozisyonları gereği vali ve bakanların yargı işlerine müdahale etmelerini istememiş ve bu makam sahiplerine sadece Danıştay başsavcısını harekete geçirme hakkı tanımıştır³¹⁸.

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için ilgili bakan ya da vali doğrudan Danıştay başsavcısına başvurabilir. Bu durumda başsavcı, karşı tarafın da cevabını aldıktan sonra dosyanın adliye mahkemelerinde çözülmemesi gerektiğini düşünüyorsa Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilir³¹⁹. 4788 sayılı Kanun’a göre olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma, sadece adli yargıda görülen bir dava ile ilgili olarak idari yargı veya askerî yargı lehine öngörölmüş bir başvuru yoludur. Bir başka ifadeyle Kanun’a göre adli yargı lehine uyuşmazlık çıkarılması mümkün değildir. Aynı şekilde Kanun’da idari yargı ile askerî yargı arasında çıkabilecek olumlu görev uyuşmazlıklarına da yer verilmemiştir³²⁰.

4788 sayılı Kanun’da kendisine uyuşmazlık çıkartılması istemi ile başvurulmuş Danıştay başsavcısının istemi uygun bulmaması hâlinde izleyeceği usul açıkça düzenlenmediği gibi karşı görüş için dosyanın görev itirazını reddeden yargı merciinin başsavcı veya başkanun sözcüsüne gönderilmesi de düzenlenmemiştir³²¹.

4788 sayılı Kanun uyarınca olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılmasını isteyen taraf, görevlilik kararı vermiş mahkemeye dilekçe ile müracaat etmek zorundadır. Bu dilekçeyi alan mahkeme de davanın karşı tarafına dilekçeyi göndermek ve karşı taraftan alınacak cevap ile birlikte dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermekle yükümlüdür. 4788 sayılı Kanun’a göre hakem kararları aleyhine de olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması mümkündür³²².

4788 sayılı Kanun’da “olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması” düzenlenmiş ise de “olumlu görev uyuşmazlığı” ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Kanun’da idari yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın adli yargıda görülmesi durumunda bakanlar ya da valilerin bu duruma itiraz ederek konuyu Danıştay başsavcısı marifetiyle Uyuşmazlık Mahkemesine götürmeleri mümkün iken

bağımsızlığa sahip iseler de bir yargı mercii olarak düşünülemezler. Zira yargı mercii yargı yetkisini kullanan bir mercidir ve bu da ancak bağımsız mahkemelere tanınmıştır. (Anayasa, md. 7). Yargı mercilerinden kastedilen mahkemeler olduğuna göre Danıştay başkanun sözcüsünün uyuşmazlık ihdası konusunda yetkili olamayacağı ve bu konudaki bir iradesinin yargı merciinin kararı gibi karşılanamayacağı meydandadır.” Yayla, s.204-205; Gökçe, s.245.

³¹⁸ Sağlam, s.691-692; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.44; Gökçe, s.242.

³¹⁹ Aral, *Etüdler*, s.9; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.162; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.85.

³²⁰ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.21, 99; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.160; Gökçe, s.245.

³²¹ Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.163; Gökçe, s.246.

³²² Gökçe, s.246; Aral, *Etüdler*, s.72; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.163.

idari yargının görevli olduğu iddia edilen bir dosyanın adli yargıda açıldığının iddia edilmesi durumunda davaya bakan mahkemenin bu durumu kabul etmesi ve görevsizlik kararı vermesi hâlinde konunun Uyuşmazlık Mahkemesi önüne getirilebilmesi hayli zorlaşacaktır. Bu durumda bakanların veya valilerin Danıştay başsavcısını harekete geçirebilmeleri, verilen görevsizlik kararının temyiz edilip Yargıtay tarafından bozulması ve bu bozma kararına yerel mahkemenin uyması hâlinde mümkün olacaktır. Ancak görevsizlik kararına karşı temyiz yoluna başvurulmaması ya da başvurulsa dahi bu başvurunun reddi veya Yargıtayın bozmasına rağmen yerel mahkemenin bu bozmaya direnmesi hâlinde uyuşmazlığa konu olayın Uyuşmazlık Mahkemesine intikali mümkün olmayacaktır³²³.

4788 sayılı Kanun'a göre davanın ilk oturumuna kadar görev uyuşmazlığı çıkarılabilir. Ancak Kanun'un alındığı Fransa'da temyiz safhası hariç yargılamanın her aşamasında görev uyuşmazlığı çıkarılabilmektedir³²⁴.

4788 sayılı Kanun gereğince Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilen dosyalarla ilgili bekleme süresi üç aydır ve bu süre içerisinde bir karar verilmezse yerel mahkeme dosyayı esastan sonuçlandırabilir³²⁵.

Kanun'da görev uyuşmazlıklarının çözümünde istenebilecek tedbir taleplerine de yer verilmiştir. Ancak düzenleme sadece ihtiyati tedbir taleplerine ilişkindir ve düzenlemede, dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesinden sonra tedbir talep edilip edilemeyeceğine ilişkin bir hükme yer verilmemiştir.

b. Olumsuz Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü

4788 Sayılı Kanun'da olumsuz görev uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin düzenlemeye de yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre olumsuz görev uyuşmazlığı adli, idari ya da askerî yargı mercilerinin; tarafı, konusu ve sebebi aynı olan bir davada ayrı ayrı görevsizlik kararı vermeleri üzerine görevli yargı yerinin belirlemesinin Uyuşmazlık Mahkemesinden istenmesidir. 3533 sayılı Kanun'un³²⁶ vazifeli kıldığı işlerde hakemler tarafından verilen görevsizlik kararları hakkında da bu hüküm uygulanır³²⁷.

³²³ Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.164-165; Gökçe, s.246.

³²⁴ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.21,99,184.

³²⁵ Aral, *Etüdler*, s.72; Gökçe, s.246; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.21, 99.

³²⁶ Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Aid Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu İle Halli Hakkında Kanun. 29.6.1938 tarih ve 3961 sayılı R.G.

³²⁷ Lütfi Duran, "Uyuşmazlık Mahkemesi İhtihatlarına Göre Selbi Vazife İhtilafı", *İÜHFD*, C.16, S.3-4, İstanbul, 1950, s.688-691, ("Selbi Vazife İhtilafı"); Gökçe, s.242.

Olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü, ikinci görevsizlik kararının kesinleşmesinden sonra doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine ya da görevsizlik kararı veren mahkemelerden birine yapılacak başvuru üzerine gerçekleşir.

4788 sayılı kanun tasarısının TBMM’ye sunulan ilk hâlinde olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için yapılacak başvurularda bir süre sınırlaması öngörülmüş ancak süre sınırlaması başvuru yapacakların haklarını engelleyeceği düşüncesiyle tasarıdan çıkarılmış ve başvurunun “vazifesizlik hakkındaki kararlardan sonraki kesinleştikten sonra” Uyuşmazlık Mahkemesine veya görevsizlik kararı veren mahkemelerden birine yapılabileceği hüküm altına alınmıştır³²⁸.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulmasından önce yargı kolları arasında çıkan görev uyuşmazlıklarının Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözümünü sağlamak için 4788 sayılı Kanun’a geçici bir madde de eklenmiştir. Bu maddede “*Başka başka mahkeme veya yargı yerleri veya hakemler tarafından verilmiş vazifesizlik kararları yüzünden mercisiz kalmış olan davaları, geçen süre ne olursa olsun, bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere bir yıl içinde başvurulduğu takdirde Uyuşmazlık Mahkemesi inceleyerek karara bağlar.*” ifadelerine yer verilmiştir. Anılan geçici madde ile Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulmasından önce yargı kolları arasında çıkan görev uyuşmazlıkları nedeniyle hakkı zayi olan vatandaşların mağduriyetlerinin giderilmesi amaçlanmışsa da bu düzenlemeden vatandaşların çoğunun haberi olmamış ve bu nedenle Mahkemeye çok az sayıda başvuru yapılmıştır³²⁹. Ayrıca sözü edilen madde görev uyuşmazlıklarının çözümü için getirilmiş olmasına rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi, yapılan hüküm uyuşmazlığı başvurularını da bu maddeye dayanarak kabul etmiştir³³⁰.

2. Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümü

4788 sayılı Kanun’da hüküm uyuşmazlıklarının çözümü genel hatları ile düzenlenmiştir³³¹. Kararların kesin olması, aynı konuya ilişkin olması ve bu kararlar nedeniyle hakkın yerine getirilememesi, hüküm uyuşmazlığının varlığı için yeterli

³²⁸ İhsan Aktürel, “Uyuşmazlık Mahkemesi ve Usule Ait Bazı Kararları”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, Ankara, 1960, s.99; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.54; Sarica, *Kaza*, s.872; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.99-100, 105.

³²⁹ Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.70; Resuloğlu, s.8; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.116-117; Sarica, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.173.

³³⁰ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.19.

³³¹ Gökçe, s.242-243; Sarica, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.171.

kabul edilmiştir. Hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin başvuru usulü uygulanacaktır³³².

Kanun'un genel gerekçesinde tasarının 1. maddesinde yazılı yargı yerleri arasında çıkabilecek hüküm uyuşmazlıklarını çözme görevinin de Uyuşmazlık Mahkemesine verildiği, mahkemenin bu uyuşmazlıkları çözerken Danıştayda uygulanan yargılama usulünü uygulayacağı ve bu uyuşmazlıkların esası ile ilgili de karar verebileceği hüküm altına alınmıştır³³³. Tasarının Mecliste görüşülmesi sırasında hüküm uyuşmazlığının kapsamı genişletilmiş ve 1. maddede yazılı yargı yerleri arasında çıkabilecek hüküm uyuşmazlıkları yanında 3533 sayılı Kanun'un yetkili kıldığı işlerde hakemler tarafından verilen kararlar arasında çıkabilecek hüküm uyuşmazlıklarını çözme görevi de Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiştir³³⁴.

C. MAHKEMENİN YAPISI

1. Başkanın Belirlenmesi

Kanun'da Yargıtay ve Danıştay başkanlarının birer yıl arayla Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık etmeleri öngörülmüş ve Mahkeme başkanın belirlenmesi konusunda Kanun'un iktibas edildiği Fransa'dan farklı olarak adalet bakanına herhangi bir yetki verilmemiştir. Kanun tasarısında Mahkeme içtihatlarının değişmesi veya içtihat birliğinin sağlanması gereken önemli durumlarla sınırlı olmak üzere adalet bakanının istisnai olarak Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık yapması öngörülmüşse de bu düzenleme kabul görmemiştir. Fransa'da adalet bakanı aynı zamanda Danıştayın da başkanı olduğu için Kanun'un çıktığı dönem itibarıyla Uyuşmazlık Mahkemesine de başkanlık etmesi Fransa sistemi açısından normaldir³³⁵. Ancak Türkiye'de böyle olmaması nedeniyle adalet bakanının Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık yapmasına ilişkin düzenleme tasarıdan çıkarılmıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığını Yargıtay ve Danıştay başkanlarının birer yıl sıra ile yapacakları hususu TBMM'de görüşülürken Millî Savunma ve Adalet Komisyonları arasında görüş ayrılığı çıkmıştır.

Millî Savunma Komisyonu üyeleri; Yargıtay ve Danıştay başkanlarının işlerinin zaten çok olduğunu, zaman darlığı nedeniyle ek iş olarak yapacakları

³³² Kemal Galip Balkar, "Uyuşmazlık Mahkemesi", *AÜSBFD*, C.3, Ankara, 1948, s.339; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.171-172.

³³³ *Komisyon Raporları*, s.4-5.

³³⁴ Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.66; Balkar, s.339.

³³⁵ Aktürel, s.96; Gökçe, s.244-245.

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığı görevini tam olarak yerine getiremeyeceklerini, Mahkemenin her iki Yüksek Mahkemeden gelen eşit sayıdaki üyelerden oluşması nedeniyle kararların sürekli başkanın içinde bulunduğu yargı kolu lehine çıkacağını ve zaman içinde bu durumun içtihatlar arasında uyumsuzluklara neden olacağını, yıl sonuna doğru iş veriminin düşeceğini, bir sonraki başkana dosya yükünün kalabileceğini belirterek Mahkeme başkanının Yargıtay ve Danıştay başkanlarının olmaması ve başkanın TBMM tarafından dışarıdan seçilecek bir kişi olması gerektiğini, bu şekilde seçilen bir başkanın daha süratli ve düzenli bir şekilde Mahkemenin işlerini yürüteceğini dile getirmişlerdir³³⁶.

Adalet Komisyonu üyeleri ise Millî Savunma Komisyonun görüşüne katılmadıklarını, böyle bir mahkemede görev yapacak yüksek hâkimlerin beşerî zaafının etkisinde kalarak adaletten ayrılacaklarına ihtimal vermediklerini, Mahkeme üyelerinin adli ve idari yargı kollarının en yüksek makamında görev yaptıklarını ve olması gerekenden farklı davranarak kendilerinin mensubu olduğu yargı yeri lehine veya aleyhine oy vereceklerine ve başkan değiştikçe çoğunluğun olduğu taraftaki yargı kolu lehine içtihatların değişeceğine inanmadıklarını, kaldı ki adli ve askerî yargı arasındaki ceza işlerinde çıkan uyuşmazlıkları çözen Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararlarının çoğunun adli yargıya mensup mahkemeler aleyhine verildiğini³³⁷ ve bu nedenlerle yeni bir teşkilat meydana getirilerek TBMM tarafından seçilecek bir başkan, bir başkan vekili ve bir genel sekreterden oluşacak ve sürekli olarak çalışacak bir mahkemenin oluşturulmasına gerek bulunmadığını ifade etmişlerdir³³⁸.

Yapılan görüşmeler neticesinde Adalet Komisyonun görüşü kabul edilmiş ve Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlığını birer yıl sıra ile Yargıtay ve Danıştay başkanlarının yapması kararlaştırılmıştır³³⁹. Ancak 1961 yılına kadar geçen sürede ortaya çıkan uygulamalar Millî Savunma Komisyonunun dile getirdiği hususları doğrulayıcı nitelikte olmuş ve Mahkeme başkanı değiştikçe içtihatların değiştiği görülmüştür. Adalet Komisyonunun başkanın belirlenmesi yöntemine ilişkin düşünceleri iyi niyetli bir temenni olarak kalmış ve uygulamaya yansımamıştır.

³³⁶ Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.358; *Tutanak Dergisi*, s.12.

³³⁷ *Tutanak Dergisi*, s.12.

³³⁸ İsmail Hakkı Görel, “3546 Sayılı Devlet Şûrası Kanununun 23 üncü Maddesinin A Bendinin Tefsirine İhtiyaç Var mıdır?”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.2, Ankara, 1953, s.90, (“İhtiyaç”); Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.22; Resuloğlu, s.8; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.47.

³³⁹ Gözübüyük, *İdari*, s.50; Aktürel, s.96.

Uyuşmazlık Mahkemesi başkan vekilliği ile ilgili 4788 sayılı Kanun'da, başkanın bulunmadığı toplantılarda ve başkanın ayrılması durumunda başkanlık görevinin sıra kendisine gelecek olan diğer başkan tarafından yapılacağı, onun da bulunmaması hâlinde üyelerden derece olarak en yüksek olanı, aynı derecede birden fazla üye bulunması hâlinde en kıdemlisi ve kıdemde de eşitlik olması hâlinde en yaşlısının Mahkemeye başkanlık yapacağı hüküm altına alınmıştır.

2. Mahkemenin Yapısı, Toplanma ve Çalışma Usulü

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş kanunu olan 4788 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre Mahkeme, bir başkan ve altı üyeden oluşur. Yargıtay ve Danıştay birinci başkanları birer yıl sıra ile bu Mahkemeye başkanlık yapar. Mahkemenin üç üyesi Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, üç üyesi de Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından seçilir. Ancak Mahkemenin önüne gelen uyuşmazlık askerî konulara ilişkinse Yargıtay ve Danıştaydan gelen üyelerden en kıdemsiz olanların yerine Askerî Yargıtaydan seçilecek iki asıl üye Mahkeme üyeliği görevini yerine getirir³⁴⁰.

4788 sayılı Kanun'a göre başkanın görev süresi bir yıldır. Üyeler ise üç yıllık dönem için seçilir. Üç yıllık dönem dolmadan üyeliğin boşalması hâlinde yeni seçilen üye, yerine seçildiği üyeden kalan süreyi tamamlar.

Yine Kanun'da Mahkemenin iki ayda bir Adalet Bakanlığında toplanacağı ve adalet bakanının göreceği lüzum üzerine Mahkemeyi daha erken de toplantıya çağırabileceği düzenlenmiştir.

3. Müsterek Hükümler

4788 sayılı Kanun'da sadece görev uyuşmazlıklarının çözümü için yapılan başvurulardan vergi, resim veya harç alınmayacağı, yapılacak tebligatların 18/6/1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na (HUMK) göre yapılacağı ve Mahkemenin bütün kararlarının Resmî Gazete'de yayımlanacağı hüküm altına alınmıştır³⁴¹. Uyuşmazlık Mahkemesi konuyla ilgili verdiği bir kararında, Kanun'da sadece görev uyuşmazlıklarının çözümü için yapılan başvurulardan harç alınamayacağına yer verildiğini ancak bu hükmün, hüküm uyuşmazlığı başvurulardan harç alınacağı şeklinde yorumlanmaması gerektiğini, zira yargı işlemleri nedeniyle alınacak harçları gösteren tarifede hüküm uyuşmazlığı

³⁴⁰ Çakıroğlu-Akçay, s.193; Gökçe, s.244-245; Gözübüyük, *İdari*, s.49.

³⁴¹ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.164.

başvurularından harç alınacağına ilişkin bir düzenlemeye ver verilmediğini belirtmiştir³⁴².

IV. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞUNDAN SONRA YAPILAN KANUNİ DEĞİŞİKLİKLER

1945 yılında 4788 sayılı Kanun’la kurulan Uyuşmazlık Mahkemesiyle ilgili günümüze kadar birçok kanuni düzenleme yapılmış olup çalışmanın bu kısmında yapılan bu düzenlemelere yer verilecektir. Bu kapsamda 1961 Anayasası’nın kabulünden sonra yapılan düzenlemelere, 1979 tarihinde kabul edilen UMK ile yapılan düzenlemelere, 1982 tarihli ve 2592 sayılı Kanun’la ve müteakiben 1982 Anayasası’nın kabulünden sonra yapılan düzenlemelere, 2008 yılında kabul edilen 5791 Kanun’la yapılan düzenlemelere değinilecektir.

A. 1961 ANAYASASI SONRASI KANUNİ DÜZENLEMELER

Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilgili en kapsamlı değişiklik, 1961 Anayasası’nın yürürlükte bulunduğu 1979 yılında çıkarılan UMK ile yapılmıştır. UMK ayrı bir başlık altında inceleneceğinden bu kısımda, 1961 Anayasası’nın kabulünden UMK’nin kabulüne kadar geçen zaman diliminde Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilgili yapılan değişikliklere ve gelişmelere değinilecektir. Bu kapsamda Anayasa Komisyonunun yeni Anayasa ile ilgili raporuna ve bu raporla ilgili Temsilciler Meclisinde yaşanan tartışmalara, 1961 Anayasası’nda Uyuşmazlık Mahkemesinin düzenlenişine ve Anayasa’da Uyuşmazlık Mahkemesini ilgilendiren maddelere, 1964 yılında kabul edilen 44 sayılı Kanun’un Uyuşmazlık Mahkemesini ilgilendiren kısmına, 4788 sayılı Kanun’un iptali için Anayasa Mahkemesine yapılan başvurulara ve tartışmalara neden olan Uyuşmazlık Mahkemesi başkan vekilliği meselesine yer verilecektir.

1. 1961 Anayasası’nda Uyuşmazlık Mahkemesi

1961 Anayasası’nın görüşülmesi sırasında yeni Anayasa ile ilgili 09/3/1961 tarihinde Temsilciler Meclisine sunulan raporun genel gerekçesinde adli, idari ve askerî yargı düzenleri arasındaki görev uyuşmazlıklarını çözmek üzere bir Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmasının öngörüldüğü belirtilmiştir.

Raporda, Uyuşmazlık Mahkemesinin Anayasa’nın 143. maddesinde şu şekilde yer alması önerilmiştir:

³⁴² UM’nin 08.12.1973 T., 1969/509 E., 1973/62 K. sayılı kararı; 06.3.1974 tarih ve 14819 sayılı R.G.

*“Uyuşmazlık Mahkemesi; adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir. Bu Mahkemenin başkanlığını, Anayasa Mahkemesince kendi asıl veya yedek üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar.”*³⁴³

Anayasa tasarısının 25/4/1961 tarihinde Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilgili düzenlemede değişiklik yapılması için çeşitli teklif ve görüşler ileri sürülmüştür. Bu kapsamda bir milletvekili, Uyuşmazlık Mahkemesine Anayasa Mahkemesi üyelerinden birinin başkanlık yapmasının doğru olmayacağını belirterek bu hükmün tasarıdan çıkarılmasını teklif etmiştir³⁴⁴.

Başka bir milletvekili ise adli ve idari yargı arasında çıkacak görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü hususunun Anayasa’da düzenlenmesinin yerinde olduğunu, ayrıca adli ve idari yargı kolları arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların Anayasa Mahkemesi tarafından çözülebileceği gibi Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesinden seçilecek üyelerden oluşacak bir Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından da çözülebileceğini ve Anayasa Mahkemesi üyelerinden birinin bu Mahkemeye başkanlık etmesinin uygun olacağını ancak Uyuşmazlık Mahkemesinin Anayasa’da sayılan Yüksek Mahkemeler arasında yer almaması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca askerlerin özlük, personel gibi işleriyle ilgili ihtilafların çözümünde artık Askerî Yargıtayın bir görevi kalmadığından tasarıdaki “askerî” kelimesinin çıkarılmasını teklif etmiştir³⁴⁵.

Görüşmeler sırasında Anayasa Komisyonu üyelerinden bazıları, Anayasa’nın 142. maddesinin tasarıdan çıkarılarak Uyuşmazlık Mahkemesinin kaldırılmasını; bazıları, Mahkemenin başkanlığını Anayasa Mahkemesi üyelerinden birinin yapması kısmının tasarıdan çıkarılmasını ve bazıları da “*Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.*” biçimindeki hükme 142. maddenin son fıkrasında yer verilmesini teklif etmişlerdir³⁴⁶.

³⁴³ Önerilen bu maddenin gerekçesinde ise şu ifadelere yer verilmiştir: “*Esasen bugünkü adli sistemimizde mevcut olan Uyuşmazlık Mahkemesi, bu madde ile Anayasa’da yer almaktadır. Bu Mahkemenin başkanının Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilmesi uygun görülmüştür.*” (Erişim) http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM___d00/c002/b034/tm___000020340393.pdf. 02.02.2015.

³⁴⁴ **Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi**, C.4, Ankara, 25.4.1961, s.182, (“Temsilciler”); Resuloğlu, s.38.

³⁴⁵ *Temsilciler*, s.183; Resuloğlu, s.39-40.

³⁴⁶ Resuloğlu, s.43.

Sorulan soruları cevaplamak ve Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilgili tasarıda yer alan hususları değerlendirmek üzere söz alan Anayasa Komisyonu sözcüsü; Yargıtay ve Danıştay başkanlarının birer yıl arayla Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlığı yapmalarının Mahkemenin içtihatlarında değişikliğe neden olduğunu, bu nedenle Mahkemenin içtihat istikrarına kavuşması adına başkanın, Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilmesinin ve Uyuşmazlık Mahkemesinin Anayasa’da Yüksek Mahkemeler arasında yer almasının daha isabetli olacağını dile getirmiştir³⁴⁷.

Temsilciler Meclisinde yaşanan tartışmalar ve görüşmeler neticesinde Uyuşmazlık Mahkemesinin düzenlendiği Anayasa’nın 142. maddesi, Temsilciler Meclisine sunulan rapordaki şekliyle kabul edilmiştir³⁴⁸.

1961 Anayasası’nın 142. maddesi dışında Uyuşmazlık Mahkemesini ilgilendiren başka maddeleri de bulunmaktadır³⁴⁹. Bunlar, Anayasa’nın geçici 7³⁵⁰ ve 8.³⁵¹ maddeleridir.

Yapılan değişiklik ve düzenlemeler neticesinde 1945 yılında kurulan Uyuşmazlık Mahkemesi, 1961 Anayasası’yla anayasal bir kuruluş hâline gelmiş ve Yüksek Mahkemeler arasındaki yerini almıştır. Uyuşmazlık Mahkemesi yeni Anayasa’da kuruluş kanunundan farklı olarak cezai konularda çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmekle de görevlendirilmiştir. Ancak her ne kadar Anayasa’yla Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanı genişletilse de Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişine ilişkin UMK, Anayasa’nın 142. ve geçici 7. maddesine rağmen 1979 yılına kadar çıkarılamamış, aradan geçen 18 yıllık sürede Anayasa’nın geçici 8. maddesi uyarınca 4788 sayılı Kanun hükümleri uygulanmış ve cezai konularda çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıkları Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülememiştir. Mahkeme başkanlığı konusu yeni Anayasa’da ayrıca düzenlendiğinden 4788 sayılı Kanun’un sadece Mahkeme başkanıyla ilgili hükümleri bu dönemde uygulanmamış, yasal düzenlemelerin zamanında yapılmaması yargı

³⁴⁷ *Temsilciler*, s.183; Resuloğlu, s.43-45.

³⁴⁸ Resuloğlu, s.44-45.

³⁴⁹ 1961 Anayasası; (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, 12.12.2014.

³⁵⁰ Geçici 7. maddede “*Bu Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş ve işleyişleri ile ilgili kanunlar TBMM’nin ilk toplantısından başlayarak en geç altı ay içinde ve bu Anayasa ile konulması emredilen diğer kanunlarda en geç iki yıl içinde çıkarılır.*” ifadesine yer verilmiştir. Yiğit, s.204-205.

³⁵¹ Geçici 8. madde de “*Bu Anayasaya göre kurulacak organ, kurum ve kurullar, kuruluş kanunları yürürlüğe konularak görevlerine başlayıncaya kadar, bu konulardaki hükümlerin uygulanmasına devam olunur.*” ifadesine yer verilmiştir. Yiğit, s.205-206.

sistemimizde bir boşluk doğurmuş ve bu boşluk UMK'nin yürürlüğe girmesiyle doldurulmuştur³⁵².

2. 44 Sayılı Kanun'un Kabulü ve Uyuşmazlık Mahkemesine Etkisi

1961 Anayasası'nın kabulünden sonra 1962 yılında Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Yeni Anayasa'nın kabulünden sonra yapılmış olan kanuni düzenlemelerden Uyuşmazlık Mahkemesini ilgilendirenlerden biri 25/4/1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un³⁵³ kabulüdür. Zira bu Kanun'un Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri başlıklı 20/8. maddesinde "*Anayasa'nın 142. maddesi gereğince kendi asıl ve yedek üyeleri arasından Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık edecek üyeyi seçmek*" hükmüne yer verilmiş ve Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının belirlenmesi Anayasa'dan sonra yasal dayanağa da kavuşmuştur³⁵⁴.

3. 4788 Sayılı Kanun'un Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Anayasa Mahkemesinin 1962 yılında kurulmasından sonra TBMM'de grubu bulunan Adalet Partisi, Anayasa'nın geçici 9. maddesine³⁵⁵ dayanarak 4788 sayılı Kanun'un, Anayasa'nın 142. maddesine aykırı olduğunu belirterek iptalini talep etmiştir. Anılan başvurunun görüşülmesi sırasında iptali istenen hususlar ve gündeme gelen diğer konular Anayasa Mahkemesince değerlendirilmiş ve aşağıdaki şekilde karar verilmiştir³⁵⁶:

1) Görüşmeler sırasında bazı üyeler, Anayasa'nın 142. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişinin kanunla düzenleneceğinin belirtildiğini ve Anayasa'nın geçici 7. maddesi gereğince de çıkarılması emredilen kanunların TBMM'nin ilk toplantısından başlayarak en geç iki yıl içinde çıkartılması gerektiğini ancak bu emredici kurala rağmen belirlenen sürede kanunların çıkarılmadığını ve 4788 sayılı Kanun'un uygulama kabiliyetini yitirerek iki yıllık sürenin geçmesiyle kendiliğinden yürürlükten kalkacağını belirtmişler ve Kanun'un iptal edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir³⁵⁷.

³⁵² Gökçe, s.249-250; Gözübüyük-Tan, s.216; Resuloğlu, s.9-10; Zeyneloğlu, s.1081.

³⁵³ 25.4.1962 tarih ve 11091 sayılı R.G., Çağlayan, *Uygulanması*, s.625.

³⁵⁴ Sait Güran, "Uyuşmazlık Mahkemesinde Başkanvekilliği Meselesi", **İÜHF**M, Sermet Matbaası, C.XXX, S.3-4, İstanbul, 1965, s.1001; Resuloğlu, s.10; Tikveş, s.239; Çakıroğlu-Akçay, s.194.

³⁵⁵ 1961 Anayasası'nın geçici 9. maddesi "*Anayasa Mahkemesinin görevine başladığı tarihte yürürlükte olan herhangi bir kanun hakkında bu Anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açılabilir. Bu hâlde iptal davası açma hakkı, Anayasa Mahkemesinin görevine başladığının Resmî Gazete'yle yayımlandığı tarihten itibaren altı ay sonra düşer.*" (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, 15.12.2014.

³⁵⁶ AYM'nin 5.5.1964 T., 1963/89 E., 1964/36 K. sayılı kararı.

³⁵⁷ Özkoç, *Gerekliliği*, s.83; Yiğit, s.203.

Ancak bu görüş, çoğunluğu oluşturan üyeler tarafından kabul görmemiş ve çoğunluk görüşü şu şekilde oluşmuştur: Her ne kadar Anayasa'nın 142. maddesinin ikinci fıkrasında Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişinin kanunla düzenleneceği belirtilmiş ve geçici 7. maddesinde belirtilen süre içinde de yeni kanuni düzenlenme yapılmamış ise de 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanun yürürlükten kaldırılmamış ve Anayasa Mahkemesince de iptal edilmemiştir. Kaldı ki bu Kanun süreli bir kanun değildir ve özellikle de Anayasa'nın geçici 8. maddesi hükmü nedeniyle yürürlükte bulunmaktadır.

2) Görüşmeler sırasında iptal başvurusunun 4788 sayılı Kanun'un tümünü mü yoksa bazı maddelerini mi kapsadığı konusunda da görüş ayrılıkları çıkmış, bazı üyeler dava dilekçesinde 4788 sayılı Kanun'un herhangi bir maddesinden bahsedilmemesi nedeniyle iptal isteminin Kanun'un tümünü kapsadığını ve bu nedenle bütün maddelerin incelenmesi gerektiğini ileri sürmüşler, bu görüş de çoğunluk tarafından kabul edilmemiştir. Çoğunluğu oluşturan üyeler, iptal başvurusunun 4788 sayılı Kanun'un, Anayasa'nın 142. maddesini ilgilendiren *“Uyuşmazlık Mahkemesinin görevi ile bu Mahkemeye başkan seçilmesi konularına ilişkin hükümlerine”* ilişkin olduğunu ve sadece bu maddelerle ilgili inceleme yapılarak karar verilmesi gerektiğini ifade etmişler ve Kanun'un tamamının Anayasa'ya aykırılığı konusunda bir değerlendirme yapmamışlardır. Ancak Anayasa Mahkemesinin bu kararı yerinde değildir. Zira iptali istenen kanun olarak 4788 sayılı Kanun gösterilmiştir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi tarafından 4788 sayılı Kanun'un tamamının Anayasa'nın 142. maddesine aykırı olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiği açıktır³⁵⁸.

3) Görüşmeler esnasında 4788 sayılı Kanun'un 1. maddesinin ceza işlerinden doğan uyuşmazlıkları kapsamaması ve Anayasa'nın 142. maddesi ile bu uyuşmazlıkların da Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına dâhil edilmesi karşısında, 4788 sayılı Kanun'un 1. maddesinin Anayasa'ya aykırı hâle geldiği iddia edilmiş ancak bu görüş de çoğunluk tarafından kabul edilmemiş ve çoğunluk görüşü şu şekilde oluşmuştur: Bir kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğunun iddia edilebilmesi için söz konusu hükmün Anayasa'nın koyduğu esaslara aykırı olması gerekir. Sadece bir hükmün uygulama alanının genişletilmesi amacıyla veya değiştirilmesini sağlamak için yapılan düzenlemeler iptal için yeterli değildir. Bu

³⁵⁸ Yiğit, s.203; Resuloğlu, s.51.

hükmü iptal etmek, Mahkemenin hukuk işlerine ilişkin görevini de yapamaması anlamına gelir ki bu durum, Anayasa'nın sözü ve ruhu ile bağdaşmaz. Maddede eksik olan ceza işlerine ilişkin hükmün düzenlenerek tamamlanması, yasama organının yetkisindedir. Anayasa'nın geçici 8. maddesi de zaten bu amacı gerçekleştirmek için getirilmiştir.

Karara muhalif kalan üyeler ise kanunlarda Anayasa'nın zorunlu kıldığı unsurların bulunmamasının Anayasa'ya aykırılık oluşturduğunu ve bu nedenle de maddenin iptal edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir³⁵⁹.

4) Görüşülen konularından biri de 4788 sayılı Kanun'un 2. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan “*Yargıtay ve Danıştay birinci başkanları birer yıl sıra ile mahkemeye başkanlık eder.*”, 4. maddesinin birinci cümlesinde yer alan “*Başkanın bulunmadığı toplantılarda başkanlık görevini sıra kendisine gelecek olan diğer başkan görür.*” ve 5. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “*Yukarıda yazılı sebeplerle başkanın ayrılması hâlinde yerine yenisi gelinceye kadar başkanlık görevini sıra kendisine gelecek olan diğer başkan görür.*” ifadelerinin, Mahkeme Başkanın seçim usulünü düzenleyen Anayasa'nın 142. maddesine aykırı olduğu iddiasıdır. Bu iddia ile ilgili olarak iptal davası açılmadan önce yürürlüğe giren 44 sayılı Kanun'un 20/8. maddesi ile Uyuşmazlık Mahkemesi başkanın seçim usulünün yeniden düzenlenmesi ve bu maddenin de 4478 sayılı Kanun'un başkanın seçim usulünü düzenleyen hükmünü yürürlükten kaldırması nedeniyle iptal istemine ilişkin talep, konusuz kalmıştır³⁶⁰.

5) Görüşülen konulardan bir diğeri, 4788 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci cümlesinde başkana vekâlet konusuyla ilgili “*Onun da özrü olursa Mahkemeye üyelerin en yüksek derecelisi ve aynı derecede birden fazla üye varsa kıdemlisi ve kıdemde eşitlik hâlinde yaşlısı başkanlık eder.*” hükmünün Anayasa'ya aykırı olup olmadığı hususudur. 4788 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrası hükmü, başkanların mazereti hâlinde üyelerin de Mahkemeye başkanlık yapabilmesine imkân tanıyan bir düzenlemedir. Ancak Anayasa'nın 142. maddesi, Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlığını Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyeleri arasından seçilecek bir üyenin yapmasını öngörmüştür. Bu açık düzenleme karşısında Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilecek başkan dışında başka bir

³⁵⁹ Özko, *Gerekliliği*, s.79-80.

³⁶⁰ Yiğit, s.207.

kişinin mahkemeye başkanlık yapması mümkün olmadığı için 4788 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrası Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiştir³⁶¹.

Anayasa Mahkemesinin 4788 sayılı Kanun'un 4. maddesinin birinci cümlesi için verdiği talebin konusuz kaldığına dair kararını, 4478 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci cümlesi için de vermesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Zira bu hükümde Uyuşmazlık Mahkemesi başkanına vekâlet konusunu düzenlenmiş olup bu iki cümle birbirinden ayrı düşünülemez. Mahkemenin bu şekilde karar vermeyip birbirini tamamlar nitelikteki hükümlerle ilgili farklı kararlar vermesi isabetli olmamıştır³⁶².

6) İptal başvurusunun görüşülmesi sırasında tartışılan ve Anayasa'ya aykırılığı değerlendirilen konulardan biri de 4788 sayılı Kanun'un hüküm uyuşmazlığını düzenleyen 19. maddesidir. Değerlendirme konusu, 4788 sayılı Kanun'un 1. maddesinde yazılı yargı yerleri ile 3533 sayılı Kanun'un görevli kıldığı hakemlerin kararları arasında çıkan hüküm uyuşmazlıkların çözümünde sadece hukuki işlerle ilgili doğanların çözümünün Uyuşmazlık Mahkemesinden istenilip, ceza işlerinden doğanların istenilememesinin Anayasa'ya aykırılığı oluşturmaktadır. Konuyla ilgili yapılan değerlendirme neticesinde iptal başvurusuna konu olan 19. madde, ceza işlerinden doğan hüküm uyuşmazlıklarını kapsamaması nedeniyle eksik bulunmuş ancak Anayasa'nın geçici 8. maddesi nedeniyle Anayasa'ya aykırı görülmemiştir.

7) Görüşmeler sırasında tartışılan konulardan sonuncusu da 4788 sayılı Kanun'un 20. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesinin yalnız hukuk işlerinden doğan hüküm uyuşmazlıklarını, uyuşmazlığın esasına girerek çözmeye yetkili kılınmış olmasına rağmen ceza işlerinden doğan uyuşmazlıkları çözememesinin Anayasa'ya aykırı olup olmadığı hususudur. Anayasa'nın 142. maddesi ile ceza işlerinden doğan uyuşmazlıkların çözümünün de Uyuşmazlık Mahkemesine verilmesinden sonra, 4788 sayılı Kanun'da ki düzenleme nedeniyle mahkemenin görevlerinde bir eksiklik bulunduğu açık ise de, bu eksiklik Anayasa'nın geçici 8. maddesi nedeniyle Anayasa'ya aykırı görülmemiştir. Ayrıca kararda, Anayasa'nın 142. maddesinde hüküm uyuşmazlıklarının çözümünün Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından gerçekleştirileceğinin belirtilmesi karşısında, bu uyuşmazlıklarda

³⁶¹ Yiğit, s.206.

³⁶² Güran, s.1029-1030.

Mahkemenin işin esasıyla ilgili karar vermesinde Anayasa'ya aykırılık görülmediği ifade etmiştir.

Bu karardan sonra 1972 yılında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askerî Mahkemesi; 1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanun'unun, 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 259. maddesiyle yürürlükten kaldırıldığını ve bu nedenle kendi kararıyla ağır ceza mahkemesinin kararı arasında çıkan görev uyuşmazlıklarının artık Yargıtay Ceza Genel Kurulunca değil; Anayasa'nın 142. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesince çözülmesi gerektiğini ancak Anayasa'nın geçici 7. maddesinde belirtilen sürenin dolmasına rağmen 142. maddede sözü edilen kanuni düzenlemenin yapılmaması nedeniyle Uyuşmazlık Mahkemesinin genel mahkemeler, idari ve askerî yargı yerleri arasındaki hukuk işlerinden doğan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmeye devam edip ceza işlerinden doğan uyuşmazlıkları çözmediğini ve 4788 sayılı Kanun'un bu hâliyle Anayasa'nın 142. maddesine aykırı olduğunu belirterek Kanun'un iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi ise bir mahkemenin bu yola başvurabilmesi için itiraza konu ettiği kanunu bakmakta olduğu davaya tatbik etmesi gerektiğini ancak itiraz yoluna başvuran Mahkemenin bakmakta olduğu davaya 4788 sayılı Kanun'u tatbik imkânının bulunmadığını belirterek başvuruyu usulden reddetmiştir³⁶³.

4. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan Vekilliği

1961 Anayasası döneminde Uyuşmazlık Mahkemesiyle ilgili tartışmalı konulardan biri de Uyuşmazlık Mahkemesi başkanına vekâlet meselesidir. 1961 Anayasası ve 1962 yılında 44 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte Anayasa Mahkemesi üyelerinden birinin Uyuşmazlık Mahkemesine başkan seçilmesi usulü getirilmiştir³⁶⁴. 1964 yılında Mahkeme üyelerinden en kıdemlisinin başkana vekâlet etmesine ilişkin 4788 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci cümlesinin Anayasa Mahkemesince iptalinin ardından Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının herhangi bir özrünün olması durumunda başkana kimin vekâlet edeceği uygulamada ciddi sorunlara neden olmuştur³⁶⁵. Zira aynı yıl Mahkeme Başkanı uzun süren rahatsızlığı nedeniyle görevini sürdürememiş ve Başkana kimin vekâlet edeceği konusu gündeme gelmiştir. Bu olaydan sonra Uyuşmazlık Mahkemesi toplanarak konuyla

³⁶³ AYM'nin 13.5.1972 T., 1972/10 E., 1972/14 K. sayılı kararı.

³⁶⁴ Gözübüyük, *İdari*, s.51.

³⁶⁵ Güran, s.1025-1026; Resuloğlu, s.65-66.

ilgili 1964/3 numaralı ilke kararını³⁶⁶ almış ve üyelerinden birini Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı olarak görevlendirmesi için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi konuyla ilgili “...44 sayılı Kanun’un 20. maddesiyle 4788 sayılı Kanun’un Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık edecek kişilere ilişkin hükmü ortadan kaldırılmış fakat başkanın bulunmaması hâlinde en yüksek dereceli üyenin toplantıya başkanlık edeceğine ilişkin hüküm Anayasa’nın geçici maddesi uyarınca yürürlükte bulunmuş olduğu belirtilmiş,³⁶⁷ bu bakımdan Uyuşmazlık Mahkemesi toplantılarına geçici olarak başkanlık etmek üzere Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından birisinin seçilmesine kanuni imkân görülmediğini” belirterek yapılan başvuruyu reddetmiştir.

Anayasa Mahkemesinden gelen cevap üzerine Uyuşmazlık Mahkemesi tekrar toplanmış ve Danıştay başsavcısının, Mahkemenin en kıdemli üyesi başkanlığında toplanıp görevine devam etmesinde hukuki bir engel olmadığına ilişkin mütalaasından sonra şu kararı almıştır³⁶⁸:

“1) Anayasa Mahkemesinin Uyuşmazlık Mahkemesine başkan seçmeyerek bu Mahkemenin 4788 sayılı Kanun’un 4.maddesi uyarınca üyelerden en yüksek derecelisinin toplantıya başkanlık etmesini öngörmüş olması karşısında Uyuşmazlık Mahkemesinin üyeleriyle toplanmasının uygun olacağına oy çokluğu ile,

2)Uyuşmazlık Mahkemesinin, yukarıda bahsi geçen 44 sayılı Kanun’un 27. maddesinin birinci bendine dayanarak 4788 sayılı Kanun’un 4. maddesinin başkana vekâlet ile ilişkin hükmü hakkında, bu hükmü Anayasa’ya aykırı gördüğü takdirde, itiraz yoluyla işi Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderebileceğine oy çokluğu ile,

3) İkinci bentte bahsi geçen kanun hükmünün Anayasa’ya aykırı görülmesi dolayısıyla iptali için Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderilmemesine oy çokluğu ile,

4) Bu durum karşısında üyelerden en yüksek derecelisi olan İmran Öktem’in başkanlığı altında toplantı yapılarak gündemdeki işlerin karara bağlanmasına, bu kararın Resmî Gazete’de yayımlanmasına 29.2.1964 gününde oy birliğiyle karar verildi.”

³⁶⁶ UM’nin 1964/3 karar numaralı kararı. 27.4.1964 tarih ve 11690 sayılı R.G.

³⁶⁷ Uyuşmazlık Mahkemesinin görüş için Anayasa Mahkemesi’ne başvurduğu tarihte (18.02.1964) 4478 sayılı Kanun’un Başkanvekilliğini düzenleyen 4/2. maddesi hala yürürlüktedir. Anayasa Mahkemesi adı geçen maddeyi 05.5.1964 tarihinde iptal etmiştir.

³⁶⁸ Gözübüyük, *İdari*, s.51.

Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından bu kararın alınması isabetli olmamıştır. Zira karar alınmadan önce ortaya çıkan sorunun çözümü için Anayasa Mahkemesine başvurulmuş ve Anayasa Mahkemesi, başvuru zamanında yürürlükte bulunan 4788 sayılı Kanun'un 4/2. maddesini işaret ederek meselenin çözülebileceğini bildirmiştir. Anayasa Mahkemesinden alınan cevaptan sonra Uyuşmazlık Mahkemesinin bu meseleyi tekrar ele alıp görüşmesi ve hukuki dayanak olmaksızın böyle ilkesel bir karara varması doğru olmamıştır. Esasen 1961 Anayasası'nın 142. ve 44 sayılı Kanun'un 20/8. maddelerinde, Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçileceği düzenlenmiş ancak bu maddelerde başkan vekilinin seçimiyle ilgili bir hükme yer verilmemiştir. O tarihte yürürlükte bulunan ve başkan vekilinin seçilme usulünü düzenleyen 4788 sayılı Kanun'un 4/2. maddesi hükmü, 1961 Anayasası'nın 142. maddesinin kabulünden önceki dönemlerde seçilen başkanlara vekâleti düzenleyen hükümdür³⁶⁹.

1961 Anayasası'nın geçici 7. maddesi gereğince iki yıl içinde çıkarılması gereken Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu bu sürede çıkarılmamış, Mahkemenin en kıdemli üyesinin başkan vekili seçilmesi uygulaması 1979 yılına kadar kesintisiz devam etmiş ve başkan vekilliği konusundaki sorun UMK'nin kabulüyle çözüme kavuşmuştur³⁷⁰.

B. 2247 SAYILI KANUN'UN KABULÜ VE SONRAKİ SÜREÇ

Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilgili en kapsamlı kanuni düzenleme 2247 sayılı Kanun (UMK) ile yapılmıştır³⁷¹. UMK ile Mahkemenin görevleri, teşkilat yapısı ve işleyişi ile ilgili önemli yenilikler getirilmiştir. Bakanlar Kurulunca Meclise gönderilen kanun tasarısının gerekçesinde, yargı ayrılığı sisteminin ülkemizde uygulanıyor olması ve farklı yargı kollarına dâhil mahkemeler arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümü adına Uyuşmazlık Mahkemesine ihtiyaç bulunduğu ve cezai konuları da içine alacak şekilde görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözme vazifesinin Mahkemeye verildiği belirtilmiştir³⁷².

1. Mahkemenin Görev Alanı İle İlgili Yenilikler

UMK'nin 1. maddesinde “*Uyuşmazlık Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş; adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev*

³⁶⁹ Güran, s.1030-1034.

³⁷⁰ Resuloğlu, s.77-78; Tikveş, s.238 vd.; Çakıroğlu-Akçay, s.194; Güran, s.1028 vd.; Gözübüyük, *İdari*, s.51.

³⁷¹ 22.6.1979 tarih ve 16674 sayılı R.G.

³⁷² *Komisyon Raporları*, s.1; Çağlayan, *Sonuçları*, s.39.

ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili ve bu kanunla kurulup görev yapan bağımsız bir Yüksek Mahkemedir.” ifadesine yer verilmek suretiyle Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanı yeniden belirlenmiş ve Mahkemenin bir Yüksek Mahkeme olduğu hüküm altına alınmıştır. Hükûmet tasarısında ise Mahkemenin yüksek mahkeme olduğu hükmüne yer verilmemiştir. Ancak Meclis görüşmeleri sırasında Mahkemenin, Anayasa’da yüksek mahkemeler arasında sayılması, üyelerinin yüksek yargıç, ayrıca kararlarının da kesin ve bağlayıcı olması nedeniyle Kanun’da yüksek mahkeme olduğunun belirtilmesi teklif edilmiş ve bu teklif kabul edilerek madde bugünkü şekliyle yasalaşmıştır³⁷³.

4788 sayılı Kanun’un 1. maddesinde adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki hukuk davalarını ilgilendiren görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözme görevi Uyuşmazlık Mahkemesine verilmişti. Bu Kanun’un yürürlüğe girdiği 1945 yılında asker kişilerle ilgili idari davaları Askerî Yargıtay karara bağlamaktaydı ve bu nedenle idari davalar nedeniyle askerî yargı ile idari yargı arasında uyuşmazlık çıkması mümkündü. Fakat daha sonra çıkarılan bir kanunla Askerî Yargıtayın idari davalara bakma görevi sona ermiş ve idari davalarla ilgili olarak idari yargı ile askerî yargı arasında uyuşmazlık çıkma ihtimali ortadan kaldırılmıştı. Ancak 20/9/1971 tarih ve 1488 sayılı Kanun’la yapılan Anayasa değişikliği ile AYİM kurulmuş ve asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargısal denetimi görevi, AYİM’e verilmiştir. AYİM’in kurulmasıyla birlikte AYİM ile Danıştay kararları arasında da görev ve hüküm uyuşmazlığı çıkması mümkün hâle gelmiştir³⁷⁴.

4788 sayılı Kanun’da, askerî yargı ile adli yargı arasında çıkacak hukuki uyuşmazlıkları çözme görevi Uyuşmazlık Mahkemesine; askerî yargı ile adli yargı arasında çıkan cezai uyuşmazlıklar ile adli mahkemeler, karar hâkimleri ve sorgu hâkimlikleriyle idare heyetleri ve özel yargı yetkisine sahip makamlar arasında çıkabilecek uyuşmazlıkları çözme görevi de Yargıtay Ceza Genel Kuruluna verilmiştir.

1961 Anayasası’nın 142. maddesiyle adli, idari ve askerî yargı kollarındaki mahkemeler arasında çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarının tamamının Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözüleceği hükme bağlanmıştır. Daha sonra yürürlüğe giren 353 sayılı Askerî Yargılama Usulü Kanunu’nun 259. maddesi ile 1631 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış; Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerin

³⁷³ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, C.8, Dönem:5, Toplantı:2, Ankara, 30.01.1979; Gökçe, s.254.

³⁷⁴ *Komisyon Raporları*, s.1-2; Çağlayan, *Uygulanması*, s.624; Canbilen, s.167-168.

ayrı bir yargı mercii olduğuna ve 1684 sayılı Kanun'da yer alan “*diğer özel yargı yetkisine sahip makamlardan*” sayılamayacağına karar vermiş ve bu durum Anayasa Mahkemesi kararı³⁷⁵ ile de teyit edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, 1684 sayılı Kanun'da “*kaza salahiyyetini haiz sair makamlar*” olarak kabul edilen belediye makamları, gümrük komisyonları ve idari heyetlerini Anayasa'nın 142. maddesinde ifadesini bulan yargı kollarından olduğunu kabul etmemiştir³⁷⁶.

Yüksek Mahkeme kararı ve yapılan kanuni değişikliklerden sonra askerî mahkemeler, ayrı bir yargı mercii olarak kabul edilmiş ve bu şekilde faaliyetlerine devam etmişlerdir. Askerî mahkemelerle ilgili yaşanan bu gelişmeden sonra adli, idari ve askerî yargı mercileri arasında çıkan hukuki ve cezai konulardaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözüm yeri olarak bir makamın belirlenmesi ihtiyacı doğmuştur³⁷⁷. Bu ihtiyacın karşılanması için de yargı kolları arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözme işi Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiştir³⁷⁸.

UMK'ye göre özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hâllerde, hakemlik görevi bir hâkim tarafından yerine getirilmişse bu merci, davanın konusuna göre adli veya idari yargı yeri kabul edilecektir.

3533 sayılı Kanun'a göre hakeme başvurulmasının kanunen zorunlu olduğu uyuşmazlıklarda, hakem ile diğer yargı mercileri arasında çıkacak görev ve hüküm uyuşmazlıkları bu kanun hükümlerine göre çözülecektir. Hakem kararı ile diğer mahkeme kararları arasında çıkacak uyuşmazlıkların Uyuşmazlık Mahkemesince çözülebilmesi için hakemin hâkim statüsünde olması gerekir. Zira 1961 Anayasası'nın 142. maddesinde, yargı mercileri arasında çıkacak görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünden bahsedilmektedir. Anayasa açısından yargı merciiinden ne anlaşılması gerektiği Anayasa'nın 114. maddesinin gerekçesinde açıklanmıştır. Gerekçeye göre bir makamın yargı yeri olarak kabul edilebilmesi için yargısal bir usul uygulaması yanında üyelerinin de hâkim olması gerekmektedir. Bu nedenle 3533 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre Bakanlar Kurulu tarafından Bakanlar Kurulu üyelerinden birinin genel bütçeye dâhil kurumlar arasında çıkan uyuşmazlıkları çözmek için hakem olarak görevlendirilmesi hâlinde hâkim olmayan

³⁷⁵ AYM'nin 02.6.1964 gün ve 1963/88 E., 1964/44 K. sayılı kararı.

³⁷⁶ Canbilen, s.165-167; Çağlayan, *Uygulanması*, s.623-625.

³⁷⁷ Cezai uyuşmazlıkların Mahkeme'nin görev alınmasıyla ilgili UMK'nin genel gerekçesi için bkz. *Komisyon Raporları*, s.3.

³⁷⁸ Fikret Arık, “Siyasi İlimler ve Hukuk”, *AÜSBFD*, C.17, Ankara, 1962, s.83-84, (“Siyasi”); *Komisyon Raporları*, s.4; Gökçe, s.246 vd.; Çakıroğlu-Akçay, s.194.

bu hakemin faaliyetleri, Anayasa açısından yargısal faaliyet olarak kabul edilmeyecek ve sonuç olarak bir bakan tarafından çözülen uyuşmazlık ile bir yargı mercii kararı arasında çıkacak görev ve hüküm uyuşmazlıkları Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülemeyecektir.

İşte bu tür mahzurları ortadan kaldırmak ve hakemlerin çözdüğü uyuşmazlıklardan hangilerinin Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına girdiğinin tespiti için UMK'nin 1. maddesinde, hakemler tarafından çözülen uyuşmazlıklarda 4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak sadece 3533 sayılı Kanun'a atıf yapılmamış; özel kanunlar gereğince de hakemle çözülen ve hakemlik görevini bir hâkimin yaptığı uyuşmazlıklarda hakemlik merciinin davanın konusuna göre adli veya idari yargı mercilerinden sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Yani UMK ile hakemle çözülebilecek işler konusunda Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne gelebilecek uyuşmazlıkların kapsamını genişletmiştir.

2. Mahkeme'nin Görevleriyle İlgili Yenilikler

UMK ile Mahkemenin görevleriyle ilgili önemli yenilikler getirilerek görev ve hüküm uyuşmazlıklarının kapsamı genişletilmiştir. Getirilen bu değişiklikler şöyle sıralanabilir:

a. Görev Uyuşmazlıklarıyla İlgili Yenilikler

UMK ile görev uyuşmazlığı, hukuk ve cezai konuları da içine alacak şekilde ayrıntılı olarak belirlenmiş; görev uyuşmazlıkları konusunda 4788 sayılı Kanun'da olmayan olumlu görev uyuşmazlığı, yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları ve temyiz incelemesi yapan yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları düzenlenmiştir³⁷⁹. UMK'ye kadar adli yargı dışında sadece idari ve askerî yargı lehine olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabiliyor iken bu Kanun'la birlikte dört yargı kolu lehine de olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi hüküm altına alınmıştır³⁸⁰.

aa. Bakan ve Valinin Görev Uyuşmazlığı Çıkarma Yetkisi Kaldırılmıştır

4788 sayılı Kanun'da görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi bakanlar ya da valilerin başvurusu üzerine Danıştay başsavcısına aitken UMK ile bakanlar ve valilerin başvuru yapma yetkileri kaldırılmış ve bu yetki davanın taraflarına verilmiştir. Bu Kanun'la; adli, idari ve askerî yargı kollarına mensup mahkemelerde

³⁷⁹ Lütfi Duran, "Adliye, Genel Yargı Yeri", *Amme İdaresi Dergisi*, C.17, S.1-3, Ankara, 1984, s.9, ("Adliye"); Gökçe, s.256.

³⁸⁰ Gökçe, s.256; Resuloğlu, s.55.

görülen davalarda görev itirazının reddi üzerine ilgili Yüksek Mahkeme başsavcılarına olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi tanınmıştır. Yani UMK ile doğrudan başsavcılığın başvurusu usulü kaldırılarak talebin ilk olarak yargılamayı yapan mahkemeye iletilmesi usulü getirilmiş, ayrıca olumlu görev uyuşmazlığı talebini uygun bulmayan başsavcının istemi reddedebileceği ve bu kararın kesin olduğu hüküm altına alınmıştır³⁸¹.

bb. Son Kararı Veren Mahkemeye Dilekçe Verilmesi Yeterli Görülmüştür

4788 sayılı Kanun'a göre olumsuz görev uyuşmazlığı çıkarılmasını isteyen taraf, görevsizlik kararı vermiş her iki mahkemeye de birer dilekçe ile müracaat etmek zorundaydı. Bu dilekçeyi alan mahkemeler de davanın karşı tarafına dilekçeyi göndermek ve karşı taraftan alınacak cevap ile dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermekle görevliydi. UMK'de, davacının sadece son görevsizlik kararını veren mahkemeye müracaat ederek olumsuz görev uyuşmazlığının çözümünü isteyebileceği düzenlenmiş; ayrıca olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin dilekçenin karşı tarafa tebliğinden sonra dosyanın görüş için ilgili başsavcılığa gönderilmesi de zorunlu hâle getirilmiştir.

cc. Bekleme Süresi Uzatılmıştır

Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verilinceye kadar yerel mahkemelerin dosyanın esası hakkında karar vermesinin önüne geçilmesi için getirilen ve 4788 sayılı Kanun'da üç ay olarak belirlenen bekleme süresi, UMK ile altı aya çıkarılmıştır³⁸².

b. Hüküm Uyuşmazlıklarıyla İlgili Yenilikler

aa. Cezai Konular da Mahkemenin Görevlerine Dâhil Edilmiştir

UMK'de hüküm uyuşmazlığı ile ilgili cezai konuları da içine alacak şekilde düzenleme yapılmış ve hüküm uyuşmazlığının kapsamı genişletilmiştir. Yeni düzenlemeye göre hukuki konularda hüküm uyuşmazlığından bahsedebilmesi için sebebi, konusu ve en az davacıları aynı olan bir davanın bulunması; adli, idari ve askerî yargıdan en az ikisi tarafından verilmiş olup birbiriyle çelişen kesin ya da kesinleşmiş kararların bulunması ve bu kararlar nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin imkânsız olması, cezai konularda hüküm uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için ise sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması gerekir.

³⁸¹ Gökçe, s.256.

³⁸² Gökçe, s.256.

Uyuşmazlık Mahkemesi hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarını çözerken 4788 sayılı Kanun'da olduğu gibi Danıştay yargılama usulünün bu Kanun'a aykırı olmayan hükümlerini uygulamak suretiyle anlaşmazlığın esasını da karara bağlayacak, ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde CMUK'un, UMK'ye aykırı olmayan hükümleri uygulanacak ve esasa ilişkin bir karar verilmeden sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlayacağını belirtecek ve uyuşmazlık, görevli kabul edilen yargı mercii tarafından çözülecektir³⁸³.

Hükûmet tasarısında hüküm uyuşmazlığının varlığı için aranan “*hakkin yerine getirilmesinin imkânsız*” olması şartına yer verilmemiş olup hüküm uyuşmazlığı, tespit davalarına benzetilmiştir. Ancak Meclis görüşmeleri sırasında tasarıdaki metin değiştirilmiş ve hüküm uyuşmazlığı ile ilgili en önemli unsurlardan biri tekrar Kanun'a eklenmiştir³⁸⁴.

bb. Hüküm Uyuşmazlığı Başvurularından da Harç Alınmayacaktır

UMK ile 4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak görev uyuşmazlıkları yanında hüküm uyuşmazlığı başvurularında da vergi, resim ve harç alınmaması hükme bağlanmıştır.

c. Mahkemenin Yapısıyla İlgili Yenilikler

Meclise sunulan tasarıda Mahkemenin altı asıl, altı yedek üyesinin olması öngörülmüştü. Ancak Cumhuriyet Senatosundaki görüşmelerde Mahkemenin üye sayısı artırılmış ve Bölümler ile Genel Kurulun oluşturulması kararlaştırılmıştır³⁸⁵.

aa. Üye Sayısı Arttırılmıştır

UMK, Mahkemenin oluşumu ve yapısıyla ilgili de önemli yenilikler getirmiştir. 4788 sayılı Kanun'la belirlenen altı üye sayısı, UMK ile on iki asıl on iki yedek üyeye çıkarılmıştır³⁸⁶.

³⁸³ Gökçe, s.253.

³⁸⁴ Hükûmet tasarısının 24. madde gerekçesinde “...4788 sayılı Kanun'un 19 ncu maddesinde ayrı ayrı yargı mercilerinden verilmiş bulunan kararlarda ‘Hakkin yerine getirilmesinde imkânsızlık’ da şart koşulmuştur. Hâlbuki hüküm uyuşmazlıklarına konu olan bu kararlar her zaman icraya tabi ve binaenaleyh yerine getirilmesi zorunlu olan kararlar olmayabilir. Tespit davaları üzerine verilen kararlar gibi.. Ceza davalarında ise hüküm uyuşmazlığı ayrı ayrı yargı mercilerinden verilen kararlardaki cezaların gerek nevilerinin ve gerek ihtarlarının birbirinden farklı olmasıyla doğması mümkündür. Fakat bu hâl her zaman cezaların infazında imkânsızlık demek değildir. Bu bakımdan esasen her iki hukuk alanını kapsamayan ‘Hakkin yerine getirilmesi imkânsızlığı’ sözlerinin tariften çıkarılması uygun görülmüştür.” denilmiştir. **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu İçişleri, Milli Savunma ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Raporları** (M. Meclisi: 1/108; C. Senatosu: 1/628), 8.2.1979, s.15, (“Kabul Olunan Metin”); Hükûmet tasarısının bu kısmının eleştirisi için bkz. Nomer, s.219.

³⁸⁵ *Kabul Olunan Metin*, s.5;Gökçe, s.249-250.

bb. Bölümler ve Genel Kurul Öngörölmüştür

UMK ile, Ceza ve Hukuk Bölümleri ve bu iki Bölümün birleşmesiyle meydana gelen Genel Kurul oluşturulmuştur. Mahkemenin Hukuk Bölümü, Yargıtay, Danıştay ve AYİM'in ilgili kurullarının seçeceği ikişer asıl ve yedek üyeden; Ceza Bölümü ise Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtayın ilgili kurullarının seçeceği ikişer asıl ve yedek üyeden oluşacaktır. 4788 sayılı Kanun ile Mahkemenin altı üyesinin üçü Yargıtay, üçü de Danıştay üyeleri arasından seçilmekteydi. Yeni Kanun'un Danıştaydan Ceza Bölümüne üye seçilmesi usulüne ilişkin hükmü, eleştirilebilecek bir hükümdür. Zira Danıştayın memurlara verilecek disiplin cezaları dışında cezai konuları karara bağlama görevi yoktur. Kaldı ki Uyuşmazlık Mahkemesinin Ceza Bölümünün çözdüğü uyuşmazlıkların, Danıştay tarafından karara bağlanan disiplin cezalarıyla ilgisi bulunmamaktadır³⁸⁷.

cc. Başkan ve Başkan Vekili Konusu Düzenlenmiştir

UMK'de Mahkeme başkanı ve başkan vekilinin Anayasa Mahkemesi üyeleri arasında seçileceği düzenlenmiştir. 1961 Anayasası'nın kabulü ve sonrasında başkan vekilliği konusunda yaşanan sıkıntıların tekrar yaşanmaması için yeni Kanun'da, başkanın mazereti hâlinde dönem başında seçilip görevlendirilecek bir Anayasa Mahkemesi üyesinin, Uyuşmazlık Mahkemesi başkanına vekâlet edeceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre her mazeret durumunda ayrı üye başkan vekili olmayacak ve başkan vekili olarak görevlendirilen kişi, görevlendirildiği dönem içinde ve başkanın mazereti hâlinde Mahkemeye başkanlık edecektir³⁸⁸.

dd. Görev Süreleri Değişmiştir

UMK'de 4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak başkan ve üyelerin görev süresi dört yıl olarak belirlenmiştir. Eski kanunda değişimli olarak başkanların görev süreleri bir yıl, üyelerin ise üç yıl idi. Başkan ve üyeler için dört yıl olarak belirlenen görev süresi, başkan vekili için dönem başında seçilmesi suretiyle belirlenmiştir. Dönem içinde başkan vekilliğinin ya da üyeliklerin boşalması hâlinde yeni seçilecek kişi, yerine seçildiği kişinin görev süresini tamamlayacaktır. Görev süresi biten başkan ve üyeler yeniden seçilebileceklerdir³⁸⁹.

³⁸⁶ Gökçe, s.250.

³⁸⁷ Yiğit, s.206-207; Gökçe, s.250; Çakıroğlu-Akçay, s.195.

³⁸⁸ Gökçe, s.255.

³⁸⁹ Arık, *Siyasi*, s.84-85; Çakıroğlu-Akçay, s.197; Gökçe, s.250, 255.

ee. Çekinme ve Ret Konusu Düzenlenmiştir

4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak UMK'de Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve üyelerinin dava ve işlere bakmasının caiz olmadığı hâller ile çekinme ve ret hususları düzenlenmiştir³⁹⁰.

ff. Raportör ve İdari Personel Konusu Yeniden Düzenlenmiştir

UMK ile Mahkemenin raportör istihdamındaki sayı sınırlaması kaldırılmış, idari personel konusunda Mahkemenin işlerini kolaylaştırıcı düzenlemeler getirilmiş ve 4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak Mahkeme başkanı, başkan vekili, üye ve raportörlerine maaşları dışında ek ödenek verilmesi kararlaştırılmıştır. Kanun'da ek ödemeye gerekçe olarak hizmetler arasında eşitlik ve hakkaniyet sağlanması ile Yüksek Seçim Kurulu Başkan ve üyelerinde olduğu gibi Uyuşmazlık Mahkemesi başkan, başkan vekili ve üyelerinin de asıl işlerine ek olarak bu görevi yapmaları gösterilmiştir³⁹¹.

d. Uyuşmazlık Çıkarılamayacak Durumlar

4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak UMK'de, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ile Anayasa Mahkemesine açılan siyasi parti kapatma davalarında uyuşmazlık çıkarılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Anayasa Mahkemesi kararları kesin ve herkesi bağlayıcı kararlardır ve UMK'nin 36. maddesi de buna göre ihdas edilmiş yeni bir maddedir. Herhangi bir konuda mahkemeler görevsiz olduklarına dair kesin ya da kesinleşmiş bir karar verseler dahi aynı konuda Anayasa Mahkemesinin bir kararı varsa mahkemeler verdikleri görevsizlik kararlarını kaldırıp kendilerini görevli sayacaklardır. Bu durumu belirtmek adına Kanun'da *"kendilerinin Anayasa Mahkemesinin kararı ile çatışan kesin veya kesinleşmiş bir kararı bulunsa bile"* ifadesine yer verilmiştir³⁹². Bu düzenlemeye 1982 Anayasası'nın 158. maddesinde de yer verilmiştir.

Yine UMK'de Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla verdiği görev konusundaki kararlar dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamayacağı ve hüküm uyuşmazlığı konusunda yalnızca Anayasa Mahkemesi kararının dikkate alınacağı kurala bağlanmıştır³⁹³.

³⁹⁰ Gökçe, s.256.

³⁹¹ Çakıroğlu-Akçay, s.197; Gökçe, s.256.

³⁹² *Kabul Olunan Metin*, s.17.

³⁹³ Gökçe, s.256.

e. Tedbir Kararlarıyla İlgili Yenilikler

UMK ile hukuk davalarındaki tedbirlerin kapsamı genişletilmiş ve tedbir kararı konusunda son görevsizlik kararı veren mahkemeye, sanki dosya önündeymiş gibi karar verebilme yetkisi tanınmıştır. Ceza davalarında verilebilecek tedbir kararlarıyla ilgili de ilk defa UMK ile düzenleme yapılmıştır³⁹⁴.

f. Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunun İlke Kararı Alma Yetkisi

Uyuşmazlık Mahkemesince verilen kararlar kimi zaman birbiriyle çelişebilir. Çelişkili kararların bulunması görevli yargı yerinin tespiti açısından içtihat birliğine engel olur. Bu mahzurlu durumun ortadan kaldırılması adına UMK ile Bölümlerinin verdiği çelişkili kararların giderilebilmesi için Mahkeme Genel Kuruluna ilkesel nitelikte karar alma yetkisi tanınmıştır³⁹⁵.

Anayasa’da, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev ve hüküm uyuşmazlıklarıyla ilgili verdiği kararlarda ortaya çıkması muhtemel çelişkileri giderecek bir mercie yer verilmemiştir. Ancak çelişkili kararları kaldırmaya yetkili makamın, bu kararları veren Uyuşmazlık Mahkemesi olması en isabetli tercihtir. Bu nedenle UMK’de Mahkemeye böyle bir yetki verilmiştir. İlke kararları; etkisi belli olayla sınırlı olmayan, nitelikleri gereği içtihadı birleştirme kararı özelliği taşıyan kararlardır. Bu özelliği nedeniyle ilke kararı alınabilmesi için gerekli oy nisabı Bölüm kararlarından farklıdır³⁹⁶.

Görev uyuşmazlıkları ile ilgili alınan ilke kararları Uyuşmazlık Mahkemesi dâhil tüm yargı mercilerini bağlar. Hüküm uyuşmazlıklarında esasa ilişkin alınan ilke kararı ise adli, idari ve askerî yargının görev alanına giren bir konuya ilişkin olduğundan böyle bir kararın tüm yargı kollarını bağlaması, yargı kollarının görev alanına müdahale sonucu doğurabilir ki bu durum Anayasa tarafından kabul edilmiş idari rejimle bağdaşmaz. Zira her yargı kolu Anayasa’nın öngördüğü ilkeler çerçevesinde kendi görev alanına giren uyuşmazlıkları çözmekle görevlidir. Bu nedenle hüküm uyuşmazlığı ile ilgili verilmiş ilke kararları sadece Uyuşmazlık Mahkemesini bağlar³⁹⁷.

g. Mahkemenin Çalışma Usulüyle İlgili Yenilikler

4788 sayılı Kanun’da öngörülmüş olan adalet bakanının Mahkemeyi “*göreceği lüzum üzerine*” toplama yetkisine UMK ile son verilmiş ve bu yetki

³⁹⁴ Resuloğlu, s.151-153.

³⁹⁵ Gökçe, s.255.

³⁹⁶ Çakıroğlu-Akçay, s.196; Gökçe, s.254; Özkol, *Gerekliliği*, s.90.

³⁹⁷ *Kabul Olunan Metin*, s.7-8.

yalnızca Mahkeme başkanına tanınmıştır. Yine önceki Kanun'dan farklı olarak Mahkemenin toplanma yerinin Adalet Bakanlığı olduğuna ve iki ayda bir toplanacağına ilişkin hükme yeni Kanun'da yer verilmemiştir. 4788 sayılı Kanun'da toplantılara ve görüşmelere başsavcı olarak sadece Danıştay ve Askerî Yargıtay başsavcıları katılabilirken UMK'ya göre dört Yüksek Mahkemenin başsavcıları da Uyuşmazlık Mahkemesinde yapılacak toplantı ve görüşmelere katılabileceklerdir³⁹⁸.

4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak Mahkemenin tüm kararlarının değil, ilke kararlarıyla başkanın uygun göreceği kararların Resmî Gazete'de yayımlanacağı ve UMK kapsamında yapılacak tebligatların 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre olacağı hüküm altına alınmıştır.

C. 2592 SAYILI KANUN SONRASI GELİŞMELER

2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nda değişiklik yapılarak Uyuşmazlık Mahkemesine üye seçiminin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) görevleri arasına eklenmesi üzerine gerek bu değişikliğe uygun olması gerekse UMK'nin uygulanmasında aksayan bazı hususların giderilmesi amacıyla 1982 yılında 2592 sayılı Kanun'la UMK'nin bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır³⁹⁹. 2592 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten sonra 1982 Anayasası kabul edilmiş ve Uyuşmazlık Mahkemesi, Anayasa'nın 158. maddesindeki yerini almıştır. Anılan maddede “*Uyuşmazlık Mahkemesi adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar. Diğer mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.*” ifadelerine yer verilmiştir.

Madde metninde de anlaşılabacağı üzere 1961 Anayasası'nda olduğu gibi Uyuşmazlık Mahkemesi yüksek mahkemeler arasında sayılmış, Mahkemenin kuruluş ve işleyişinin kanunla düzenleneceği ve başkanın Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçileceği belirtilmiştir. 1982 Anayasası'nda, 1961 Anayasası'ndan farklı olarak UMK'nin 36. maddesiyle getirilmiş olan “*Diğer mahkemelerle Anayasa*

³⁹⁸ Gökçe, s.250.

³⁹⁹ 27.1.1982 tarih ve 17587 sayılı R.G.;2247 Sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Genel Gerekeçe, Milli Güvenlik Konseyi S.Sayı:327, 16.10.1981, s.1, (“Adalet Komisyonu Raporu”); Yiğit, s.208; Barutoğlu, Ölçütler, s.1238.

Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.” hükmüne de yer verilmiştir.

1. Mahkemenin Görevleri, Çalışma ve Karar Alma Usullerinde Değişiklikler

2592 sayılı Kanun’da yapılan Uyuşmazlık Mahkemesinin görevleriyle ilgili değişiklik, hüküm uyuşmazlığı ile ilgilidir. Uygulamadaki tereddütleri gidermek adına UMK’de yer alan *“davacıların aynı olması”* cümlesi *“tarafılardan en az birinin aynı olması”* şeklinde değiştirilmiş ve hüküm uyuşmazlığının kapsamı genişletilmiştir⁴⁰⁰.

2592 sayılı Kanun’da, görev uyuşmazlığı kapsamında yapılacak başvurularla ilgili değişiklik yapılmıştır. Bunlardan biri, ceza davaları kapsamında çıkan olumsuz görev uyuşmazlığı dosyalarının Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilme süresi ve usulüyle ilgilidir. Bu düzenlemeye göre ceza dosyaları son görevsizlik kararını veren mahkemece bu kararın kesinleşmesinden sonra doğrudan, hukuk dosyaları da son görevsizlik kararını veren mahkemece bu kararın kesinleşmesinden sonra taraflardan birinin isteğı üzerine Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilecek ve görevli mahkemenin belirlenmesi istenecektir. Daha önce de belirtildiğı üzere hukuk ve ceza dosyalarının içerik ve kapsamı farklı olduğundan bu uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili uygulanacak usul kuralları da farklı olmalıdır. Hukuk ve ceza uyuşmazlıklarının aynı usule göre çözülmesi başka sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Düzenlemeyle uygulamada yaşanan sıkıntıların giderilmesi amaçlanmıştır.

Öte yandan yeni Kanun’da Mahkemenin işleyişini hızlandıracak düzenlemelere de yer verilmiştir. Bu kapsamda daha önce Kanun’da yer alan dilekçe ile başvurma, tebligat gibi hususlar metinden çıkarılmış, yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları hâlinde bu konudaki gerekçeli kararlarıyla dosyayı Mahkemeye göndermeleri ve Mahkemenin gerekli gördüğü dosyalarda başsavcılardan görüş alması usulü getirilmiştir. Bir başka ifadeyle her dosya için değil, Mahkemenin görüş alınmasında fayda gördüğü dosyalar için başsavcılardan görüş alınması sağlanmıştır.

Ayrıca Kanun’la UMK’nin 17/3. maddesinde yer alan *“Uyuşmazlık Mahkemesine başvurma istemini kapsayan dilekçe veya yazı ile eklerini alan ilgili*

⁴⁰⁰ Anıl, s.47.

başsavcı veya başkanun sözcüsü Uyuşmazlık Mahkemesine başvurunca durumu her iki yargı merciine hemen bildirir.” hükmü de yürürlükten kaldırılmıştır.

2. Mahkemenin Yapısıyla İlgili Değişiklikler

a. Üyelerin Seçimine İlişkin Değişiklikler

UMK’de, Mahkeme üyelerinin dört Yüksek Mahkemenin ilgili kurulları tarafından seçilmesi öngörülmüştü. 2592 sayılı Kanun’la Mahkemeye üye seçim usulü ve Bölümlere Yüksek Mahkemelerden seçilecek üyelerin sayılarında değişiklik yapılmıştır. Yeni düzenlemeye göre Hukuk Bölümüne Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarının belirlediği iki katı aday arasından ikişer asıl ve ikişer yedek üyeyi HSYK, AYİM tarafından gösterilecek iki katı aday arasından iki asıl ve iki yedek üyeyi cumhurbaşkanı seçecektir⁴⁰¹.

Ceza Bölümüne, Yargıtay Ceza Genel Kurulunca gösterilecek iki katı aday arasından üç asıl ve üç yedek üye HSYK, Askerî Yargıtay Genel Kurulunca gösterilecek iki katı aday arasından üç asıl ve üç yedek üye cumhurbaşkanı tarafından seçilecektir⁴⁰². UMK’da Ceza Bölümüne Danıştaydan üye seçilmesine ilişkin kural, yeni Kanun’la yürürlükten kaldırılmıştır.

UMK ile getirilen ve Yüksek Mahkemelerin ilgili kurullarının belirlediği kişilerin Uyuşmazlık Mahkemesi üyesi olması uygulamasına 2592 sayılı Kanun’la son verilmesi, Mahkeme açısından bir geriye gidiştir. Yüksek Mahkemeler tarafından başka bir Yüksek Mahkemeye üye seçilmesi hususunda yetki Yüksek Mahkemelerde olmalıdır. Zira kendi üyelerinin hangi konularda ve konumlarda daha faydalı olacağını en iyi bilecek merci, hiç şüphesiz Yüksek Mahkemelerin ilgili kurullarıdır. Bu nedenle Yüksek Mahkemelerden seçilecek üye sayısının ikişer katı adayı belirlemelerini isteyip üye seçimini HSYK ve cumhurbaşkanına bırakmak isabetli bir tercih olmamıştır.

b. Başkanın Görev Süresine İlişkin Değişiklik

2592 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlığı aynı kişi tarafından en fazla iki dönem yapılabilecektir. Kanun’un geçici 2. maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının görev süresi sonunda yeniden seçilebilmesi, daha önce bu görevde iki dönem bulunmamış olmasına bağlıdır. Ancak üyeler için böyle bir sınırlama getirilmemiştir. Yani görev süresi dolan

⁴⁰¹ İl han Özyay, **Yargısal Korunma**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s.62, (“*Korunma*”); Barutoğlu, *Ölçütler*, s.1238; Anıl, s.46.

⁴⁰² Anıl, s.46; Yiğit, s.207-208; Özyay, *Korunma*, s.62; Barutoğlu, *Ölçütler*, s.1238.

üyelerin tekrar seçilmesine bir engel yoktur. Başkanın en fazla iki dönem için seçilecek olmasıyla ilgili kanun gerekçesinde, daha fazla dönem görev yapması durumunda başkan ve başkan vekilinin asli görevlerini aksatabileceklerinden bahsedilmişse de bu durum, hukuki bir sebebe ve somut bir olguya dayandırılmamıştır.

D. 5791 SAYILI KANUN SONRASI GELİŞMELER

UMK'nin kabulünden sonra bu Kanun'la ilgili kısmi değişiklikler yapılmışsa da uygulamada yaşanan aksaklıkların giderilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda 5791 sayılı Kanun'la⁴⁰³ Uyuşmazlık Mahkemesinin yapısı, üyelerinin seçilme usulü, görev süreleri, Mahkemenin çalışma ve karar alma usulleriyle ilgili değişiklikler yapılmıştır⁴⁰⁴.

1. Mahkemenin Yapısıyla İlgili Yapılan Değişiklikler

a. Üyelerin Seçimine İlişkin Değişiklikler

Uyuşmazlık Mahkemesinin Hukuk Bölümünde görev yapacak üyelerin Yargıtay, Danıştay ve AYİM'in ilgili kurullarınca; Ceza Bölümünde görev yapacak üyelerinde Yargıtay Ceza Genel Kurulu ile Askerî Yargıtay Genel Kurulunca seçilmeleri usulü getirilmiştir. Bu düzenlemeyle 2592 sayılı Kanun'da eleştirilere konu olan üyelerin HSYK ve cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi usulünden vazgeçilmiş ve Mahkemede görev yapacak üyelerin Yüksek Mahkemelerin ilgili kurullarınca seçilmesi usulüne geri dönmüştür⁴⁰⁵.

b. Görev Sürelerine İlişkin Değişiklikler

UMK ile getirilmiş olan, dönem içinde başkan vekilliği ya da üyeliğin boşalması hâlinde yeni seçilecek kişinin, yerine seçildiği kişiden kalan görev süresini tamamlamasına ilişkin düzenleme ile 2592 sayılı Kanun'da Mahkeme başkanının görev süresinin iki dönemle sınırlandırılmasına ilişkin düzenleme, içtihat birliği ve yönetimde istikrarın sağlanmasına hizmet etmemiştir. Bu nedenle yeni düzenlemede Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı, başkan vekili ve üyelerinin görev sürelerinin dört yıl olması kararlaştırılmış; dört yılın hesaplanmasında göreve başlama tarihi esas alınmış ve görev süresi bitenlerin tekrar seçilebilmelerine imkân tanınmıştır⁴⁰⁶.

⁴⁰³ 06.8.2008 tarih ve 26959 sayılı R.G.

⁴⁰⁴ Kanun'un Genel Gerekçesi, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 14.2.2015.

⁴⁰⁵ Hüseyin Bilgin, "5791 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler ve Uyuşmazlık Mahkemesi Üzerine Bir İnceleme", **THD**, S.26, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, s.117, ("İnceleme"); Yiğit, s.209.

⁴⁰⁶ Kayar, s.216; Bilgin, *İnceleme*, s.114-115; 5791 sayılı Kanun'un 2 ve 3. madde gerekçeleri, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 16.02.2015.

2. Mahkemenin Çalışma ve Karar Alma Usulleriyle İlgili Değişiklikler

Uyuşmazlık Mahkemesinin çalışma ve karar alma süreçlerini hızlandırmak için 5791 sayılı Kanun'la birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden biri, UMK'nin 12. maddesinin yeniden düzenlenmesidir. Yeni düzenlemeye göre dosyada yer alan evrakların asılları değil, onaylı örnekleri; uyuşmazlık çıkarılmasını istemeye yetkili başsavcılıklara, başsavcılıklar tarafından da Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilecektir⁴⁰⁷. Yine yargı mercilerinin, itiraz üzerine kararını değiştirip görev itirazını kabul edebileceği ya da itirazı reddedip dosyayı ilgili başsavcılığa göndereceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle yargılama yapan mahkemeye, kararını yeniden değerlendirme ve hatalı gördüğü takdirde kararından dönme imkânı tanınmıştır⁴⁰⁸.

UMK'ye göre uyuşmazlık çıkarılıp çıkarılmamasına karar verme yetkisi ilgili yargı kolunun başsavcısına aittir. Başsavcıların bu konuda verdikleri kararlar kesindir. Ancak Kanun'da, öngörülen süre geçtikten sonra başvuru yapılması durumunda başsavcılarının nasıl karar verecekleri düzenlenmemiştir. Bu durum uygulamada birtakım aksaklıklara neden olmuş, aksaklıkların giderilmesi ve davaların sürüncemede kalmaması için konuyla ilgili olarak 5791 sayılı Kanun'da düzenleme yapılmış ve ilgili başsavcılara süresi içinde yapılmayan başvuruları reddetme yetkisi verilmiştir⁴⁰⁹.

UMK'nin 15. maddesinde olumsuz görev uyuşmazlığında son görevsizlik kararı veren mahkemenin yapacağı işlemler düzenlenmiştir. Ancak maddede, bu mahkemenin Uyuşmazlık Mahkemesine sadece kendi dosyasını mı yoksa daha önce görevsizlik kararı verilmiş dosyayı da temin etmek suretiyle iki dosyayı mı göndereceği konusunda açık bir ifade bulunmamakta ve bu durum uygulamada birtakım aksaklıklara neden olmuştu. Belirtilen aksaklıkların giderilmesi için 15. maddede değişikliğe gidilmiş ve son görevsizlik kararı veren mahkemenin hukuk davalarında istem üzerine, ceza davalarında ise kendiliğinden, diğer mahkemenin

⁴⁰⁷ 5791 sayılı Kanun'un 4. madde gerekçesi, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 16.02.2015; Bilgin, *İnceleme*, s.120.

⁴⁰⁸ 4788 sayılı Kanunda mahkemeye böyle bir yetki verilmemesine ve bu durumun Kanun'un bir eksikliği olduğuna ilişkin görüş için bkz. Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.169.

⁴⁰⁹ 5791 sayılı Kanun'un 5. madde gerekçesi, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 16.02.2015; Bilgin, *İnceleme*, s.120.

görevsizlik kararı verdiği dosyayı da temin ederek Uyuşmazlık Mahkemesine göndereceği hüküm altına alınmıştır⁴¹⁰.

UMK'nin 17. maddesinde yer verilen olumlu görev uyuşmazlığının, olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin usul kurallarına göre çözüleceğine ilişkin hükmü 5791 sayılı Kanun'la kaldırılmış ve olumlu görev uyuşmazlığının çözümüne özgü usul kuralları getirilmişti. UMK'de olumlu görev uyuşmazlığının tanımı yapılmış ancak uygulamaya bakan mahkemeler ve davanın taraflarının bu uyuşmazlıkla ilgili yapacağı işlemlere yer verilmemişti. 5791 sayılı Kanun'la olumlu görev uyuşmazlığının varlığı hâlinde başvuru yapan kişi ve makamlar ile mahkemelerin yapması gereken işlemler ve yerine getirilmesi gereken usul kuralları ihdas edilmiştir⁴¹¹.

Daha önce Kanun'da, öngörülen sürelerin adli tatile denk gelmesi durumunda bazı sıkıntılar yaşanmaktaydı⁴¹². Zira UMK'nin, 12, 13 ve 17. maddelerde Kanunda öngörülen sürelerin bitiminin adli tatile denk gelmesi durumunda bu sürelerin uzayıp uzamayacağına ilişkin bir düzenlemeye yer almamaktaydı. Üç ayrı yargı kolunda farklı usul kurallarının uygulanması nedeniyle bu konuda hukuki birliğin sağlanması için 5791 sayılı Kanun'da düzenleme yapılarak anılan maddelerde belirtilen sürelerin bitiminin adli tatile denk gelmesi durumunda bu sürelerin adli tatilin bitiminden itibaren yedi gün uzayacağı hükme bağlanmıştır⁴¹³. Son olarak 2011 yılında kabul edilen 650 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yle⁴¹⁴, Mahkemenin her 21 Temmuz'dan 31 Ağustos'a kadar çalışmaya ara vereceği hüküm altına alınmıştır⁴¹⁵.

5791 sayılı Kanun'la, UMK'nin 19/2. maddesi de değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre görevli olmadığı kanaatinde olan mahkeme, kendisinden önce görevsizlik kararı veren mahkemenin dosyasını da temin ederek her iki dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine, Uyuşmazlık Mahkemesi de uygun görmesi hâlinde görüş

⁴¹⁰ Bilgin, *İnceleme*, s.121; 5791 sayılı Kanun'un 6. madde gerekçesi, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 16.02.2015.

⁴¹¹ 5791 sayılı Kanun'un 7. madde gerekçesi, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 16.02.2015.

⁴¹² "...2247 sayılı Yasa'da, bu Yasa'da öngörülen sürelerin adli tatil (çalışmaya ara verme) dönemine rastlaması hâlinde işlemeyeceği yolunda bir istisna hükmüne yer verilmemiş olması karşısında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılan başvurunun, aynı Yasa'nın 27. maddesi uyarınca reddi gerekmektedir." UM HB'nin 27.12.1999 T., 1999/60 E., 1999/58 K. sayılı kararı.

⁴¹³ 5791 sayılı Kanun'un 8. madde gerekçesi, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 16.02.2015; Bilgin, *İnceleme*, s.121.

⁴¹⁴ 26.8.2011 tarih ve 28037 sayılı R.G.

⁴¹⁵ Mustafa Taşkın, "Adli Tatilin Yargısal Verimliliğe Etkisi", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi** 70. Yıl Armağanı, S.5, Ankara, 2015, s.738, ("Adli Tatil").

için ilgili başsavcılığa gönderecek ya da dosyanın esası hakkında doğrudan incelemeye başlayacaktır.

V. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN MEVCUT YAPISI VE ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Bu bölümde Uyuşmazlık Mahkemesinin yapısı ve oluşumu ile ilgili bilgiler verilecek olup bu doğrultuda Bölümler, Genel Kurul, başkan, başkan vekili, üyeler, başsavcılar, raportörler, yardımcı hizmetler, Kalem teşkilatı, Mahkemenin çalışma usulü inceleme konuları olacaktır.

Uyuşmazlık Mahkemesi, yapısı ve oluşumu itibarıyla karma yapıya sahip bir mahkeme olup diğer Yüksek Mahkemelerden seçilen üyelerden oluşan, bu Yüksek Mahkemelerden bağımsız ve onlarla birlikte Anayasa’da Yüksek Mahkemelerin düzenlendiği bölümde yer alan ayrı bir Yüksek Mahkemedir⁴¹⁶.

A. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN YAPISI

UMK ile ilgili hükûmet tasarısında, Uyuşmazlık Mahkemesinin diğer Yüksek Mahkemelerden seçilerek gelen üyelerin katılımıyla oluşacak tek kuruldan oluşması yönünde teklifte bulunulmuşsa da Cumhuriyet Senatosundaki görüşmelerde “...İhtisaslaşmanın önemi göz önünde tutularak Uyuşmazlık Mahkemesinin göreceği işlere göre hukuk ve ceza bölümlerine ayrılmasının daha yararlı olacağı sonucuna varılmış ve tasarının 2. maddesi buna göre değiştirilmiştir.” ifadeleri ile uzmanlaşmaya verilen önemin göstergesi olarak Uyuşmazlık Mahkemesinin, Hukuk ve Ceza Bölümleriyle Genel Kuruldan oluşan bir yapıyla faaliyet göstermesi kararlaştırılmış ve Mahkeme bugünkü yapısına kavuşmuştur⁴¹⁷.

1. Bölümler ve Genel Kurul

4788 sayılı Kanun’un uygulandığı dönemde Mahkeme, sadece hukuki uyuşmazlıkları çözdüğünden Mahkemenin Hukuk ve Ceza Bölümleri bulunmamaktaydı. UMK ile Mahkemenin yapısı değiştirilmiş, Hukuk ve Ceza Bölümü ile Genel Kurul oluşturulmuştur.

a. Hukuk Bölümü

Uyuşmazlık Mahkemesine gelen hukuki konulara ilişkin uyuşmazlıkların çözülüp karara bağlandığı yer Hukuk Bölümüdür⁴¹⁸. UMK’nin 2. maddesine göre

⁴¹⁶ Sıddık Sami Onar, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.3, 3.Bası, İstanbul, 1966, s.1854, (“Esaslar”); Resuloğlu, s.62.

⁴¹⁷ UM GK’nın 11.7.1988 T. 1988/1 E., 1988/1 K. sayılı kararı.

⁴¹⁸ Çağlayan, *Yargılama*, s.127.

Hukuk Bölümü bir başkan ve altı üyeden oluşur. Asıl üyelerin mazeretleri hâlinde toplantı yeter sayısı yedek üyelerle tamamlanır.

Hukuk bölümü, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunun kendi daire başkan ve üyeleri arasından, AYİM Genel Kurulunun da askerî hâkim sınıfından olan daire başkan ve üyeleri arasından seçilecek ikişer asıl ve ikişer yedek üyeden oluşmaktadır⁴¹⁹.

b. Ceza Bölümü

Uyuşmazlık Mahkemesinde cezai konulara ilişkin uyuşmazlıkların çözülüp karara bağlandığı yer Ceza Bölümüdür. UMK'nin 2. maddesine göre Ceza Bölümü bir başkan ve altı üyeden oluşur. Asıl üyelerin mazeretleri hâlinde toplantı yeter sayısı yedek üyelerle tamamlanır⁴²⁰.

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü, üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından seçtiği üyeler ile üç asıl ve üç yedek üyesi Askerî Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından seçtiği üyelerden oluşmaktadır⁴²¹.

c. Genel Kurul

UMK'nin 2. maddesine göre birlikte toplanan Hukuk ve Ceza Bölümleri Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunu oluşturur. Genel Kurul, aldığı ilke kararıyla Hukuk ve Ceza Bölümlerinin kararları arasındaki çelişkiyi giderir⁴²².

Genel Kurulda üye tam sayısı hazır bulunmadıkça görüşmelere başlanamaz ve karar verilemez. Eksik olan üyelik, o üyenin geldiği Yüksek Mahkemeden seçilen yedek üye ile o da olmadığı takdirde başka bir yedek üye ile tamamlanır.

2. Mahkemenin Yönetimi

a. Başkan

UMK'nin 2/5. maddesindeki düzenleme gereğince Mahkeme başkanının Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilmesi öngörülmüş olup bu usul 1982 Anayasası'nda da benimsenmiştir. Mahkeme başkanının görev süresi dört yıldır. Dört yılın hesaplanmasında göreve başlama tarihi esas alınır ve görev süresi dolan

⁴¹⁹ Aksel, *Teşkilat*, s.108; Çağlayan, *Yargılama*, s.127; Büyükeren-Kaynak, s.135.

⁴²⁰ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.21.

⁴²¹ Serdar Özgüldür, "Açış Konuşması", **Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit. Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013, s.3, ("Açış"); Çağlayan, *Yargılama*, s.127; Aksel, *Teşkilat*, s.109; Büyükeren-Kaynak, s.135; Gözübüyük-Tan, s.217; Aksel, *Yönetim*, s.230.

⁴²² Çağlayan, *Yargılama*, s.127; Arslan-Tanrıver, s.132; Aksel, *Teşkilat*, s.109; Büyükeren-Kaynak, s.135; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.21; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.172; Aksel, *Yönetim*, s.231.

başkan tekrar seçilebilir. Kanun'un 3. maddesi gereğince Mahkemenin yönetimi ve temsili başkana aittir⁴²³.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilen Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı aynı anda hem Anayasa Mahkemesi üyeliği hem de Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığı görevini yerine getirmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesi başkan ve başkan vekilinin Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilmeleri, Anayasa'nın 146/7. maddesinde yer alan "*Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.*" hükmünün istisnasını oluşturur.

Bu kısımda, başkanın konumu ile ilgili bir değerlendirme yapılmasında yarar görülmüştür. Şöyle ki asıl görevine ek olarak görev alan Yüksek Seçim Kurulu başkanı, Türkiye Adalet Akademisi başkanı ve HSYK asıl üyeliğine seçilenlerin bu görevi yürüttükleri sürece kendi kurumlarında çalışmayıp tüm mesailerini ek görevlerine hasretmelerine rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı açısından durum böyle değildir. Zira başkanın Anayasa Mahkemesi üyeliği sona ermemekte ve başkan iki önemli işi aynı anda yürütmek zorunda kalmaktadır. Mevcut durum itibarıyla Anayasa Mahkemesinin iş hacminin, elindeki mevcut nitelikli dosyalar yanında kişilere tanınan bireysel başvuru hakkı nedeniyle de çok fazla arttığı ve yine Uyuşmazlık Mahkemesine gelen dosya sayısının da artış gösterdiği dikkate alındığında⁴²⁴, Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlığının ek bir görev olarak yapılamayacağı aşîkârdır. Kaldı ki yukarıda saydığımız görevler, idari nitelikli görevler olmasına rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı Mahkemenin temsil ve yönetimi görevlerini yürütmesi; idari, yargısal faaliyetlerine bizzat katılması nedeniyle de yargısal görevleri yerine getirmektedir. Dolayısıyla konuyla ilgili kanuni bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmakta olup bu çerçevede ek görev olarak ifa edilen diğer görevlerde olduğu gibi Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının görevi süresince Anayasa Mahkemesinin yargısal faaliyetlerine katılma zorunluluğu kaldırılmalı ve bu sayede Mahkemenin yargısal faaliyetleri ile yönetiminde etkinlik ve istikrar sağlanmalıdır.

Benzer şekilde UMK'nin 2/5. maddesinde yer verilen "*Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı, Anayasa Mahkemesince kendi asıl ve yedek üyeleri arasından*

⁴²³ Büyükeren-Kaynak, s.135; Gözübüyük-Tan, s.217; Arslan-Tanrıver, s.132; Aksel, *Teşkilat*, s.109; Çağlayan, *Yargılama*, s.127; Küçük, *Anayasa*, s.440.

⁴²⁴ Verilen karar sayılarındaki artış için çalışmanın sonunda yer alan tablo XIII'e bkz.

seçilir.” hükmünün de 07/5/2010 tarihli Anayasa değişikliği sonucu Anayasa Mahkemesi yedek üyeliğinin kaldırılması nedeniyle değiştirilmesi gerekir.

b. Başkan Vekili

UMK'nin 3/2. maddesi gereğince başkanın mazereti hâlinde başkana ait görev ve yetkiler Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilen bir başkan vekili tarafından yerine getirilip kullanılır. Başkan vekilinin görev süresi dört yıldır. Dört yılın hesaplanmasında göreve başlama tarihi esas alınır ve görev süresi dolan başkan vekili yeniden seçilebilir⁴²⁵.

Mevcut düzenleme gereğince Uyuşmazlık Mahkemesi başkan vekili Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından seçilse de yapılacak bir değişiklikte bu uygulamaya son verilmeli, Uyuşmazlık Mahkemesinin asıl üyelerinden biri başkan vekili seçilmeli ve başkanın mazereti durumunda Mahkemeye başkanlık etmelidir. Bu değişikliğe ilişkin düşüncenin temelini; asıl üyelerin Mahkemenin tüm toplantılarına katılmaları, Mahkemenin içtihatlarını ve çalışma düzenini daha iyi bilmeleri oluşturmaktadır. Mevcut durum itibarıyla başkan vekili, Mahkemenin toplantılarına istisnai olarak başkanın bulunmadığı durumlarda katılmaktadır. Mahkeme başkanı gibi başkan vekilinin de Anayasa Mahkemesi üyesi olarak görevine devam etmesi nedeniyle ek görev olarak yerine getirdiği başkan vekilliği görevinde Uyuşmazlık Mahkemesine gelen dosyaları ve Mahkemenin içtihatlarını bire bir takip etmesi zor olduğundan Mahkemenin verimli çalışması için işleyişi, dosyaları ve Mahkeme içtihatlarını daha iyi bilen asıl üyelerden birinin başkan vekili olarak seçilmesinin ve Mahkeme çalışmalarının aksamaması adına da başkan vekilinin herhangi bir sebeple hazır bulunamaması hâlinde en kıdemli asıl üyenin Mahkemeye başkanlık etmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

c. Üyeler

UMK'nin 2. maddesinin 5. ve 6. fıkralarındaki düzenleme gereğince Mahkemenin 12 asıl 12 yedek olmak üzere toplam 24 üyesi bulunmaktadır. Hâlihazırda dört Yüksek Mahkemeden seçilen üyeler aynı zamanda Uyuşmazlık Mahkemesi üyeliği görevini de yerine getirmektedirler. Üyelerin görev süresi dört yıldır. Dört yılın hesaplanmasında göreve başlama tarihi esas alınır ve görev süresi dolan üyeler yeniden seçilebilir⁴²⁶.

⁴²⁵ Arslan-Tanrıver, s.132; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.21; Aksel, *Teşkilat*, s.109.

⁴²⁶ Özgüldür, *Açış*, s.3; Aksel, *Teşkilat*, s.108; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.21.

UMK'nin 4/2. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesi üyeliğinin; görev süresinin dolması, yaş haddi nedeniyle emeklilik ve görev süresi dolmadan boşalma olarak üç durumda sona ereceği düzenlenmiş olup “görev süresi dolmadan” üyeliğinin suretle boşalacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yapılacak bir değişiklikle üyeliğinin; görev süresinin dolması ve yaş haddi nedeniyle emeklilik dışında, ölüm, emeklilik⁴²⁷, Uyuşmazlık Mahkemesi üyeliğinden ya da meslekten istifa, başka bir kuruma seçilme ya da görevlendirme (HSYK, YSK, Anayasa Mahkemesi üyeliği, Türkiye Adalet Akademisi başkanlığı) durumlarında da sona ereceği Kanun'a eklenmeli ve “görev süresi dolmadan boşalma” ifadesi açıklığa kavuşturulmalıdır. Benzer şekilde uygulamada, bir üyenin Uyuşmazlık Mahkemesinde görev yapmaktayken çalışmakta olduğu Yüksek Mahkemede daire başkanı seçilmesi durumunda Uyuşmazlık Mahkemesi üyeliğinden ayrıldığı görülmektedir⁴²⁸. Hâlbuki bir üyenin seçilerek geldiği Yüksek Mahkemede daire başkanı seçilmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi üyeliğinin sona ermesini gerektirmemektedir. Zira UMK'nin 2. maddesinde, Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerinin Yüksek Mahkemelerin kendi daire başkan ve üyeleri arasından seçileceği düzenlenmiştir. Bir başka ifadeyle daire başkanlarının da Uyuşmazlık Mahkemesi Üyeliğine seçilmelerinde hukuken bir engel yoktur ve Uyuşmazlık Mahkemesi üyesi iken daire başkanı seçilen bir üyenin görevi sona ermemelidir.

d. Başsavcılar ve Savcılar

UMK'nin 6. maddesi gereğince dört yargı kolu lehine de görev uyuşmazlığı çıkarılabildiğinden dört Yüksek Mahkemenin başsavcılarını kendilerini ilgilendiren dosyalarla ilgili yazılı görüş ya da toplantılara katılarak sözlü görüş bildirebilmektedir. Başsavcılar, toplantılara kendileri katılabilecekleri gibi yerlerine bir savcını da görevlendirebilir. Toplantıya katılan başsavcılarının veya yerlerine görevlendirecekleri savcılarının oy hakları yoktur⁴²⁹. Mevcut düzenleme gereğince diğer Yüksek Mahkemelerin başsavcılarını aynı zamanda Uyuşmazlık Mahkemesinin de savcılarıdır.

e. Yardımcı Hizmetler ve Kalem Teşkilatı

Mahkemede çalışmaların daha hızlı yürütmesi ve dosyaların mümkün olan en kısa zamanda sonuçlandırılabilmesi için Mahkeme çalışmalarına yardımcı olmak

⁴²⁷ (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/galeri/tsonmez/tsonmez.html>, 14.01.2015.

⁴²⁸ (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/galeri/1111plaket/ikiuye.html>, 14.01.2015.

⁴²⁹ Büyükeren-Kaynak, s.135; Arslan-Tanrıver, s.132; Aksel, *Teşkilat*, s.108.

üzere çalışan görevliler bulunmaktadır. Bu görevlilerin ortak özelliği tamamının görevlendirme usulüyle çalışmasıdır. Mevcut durum itibarıyla Uyuşmazlık Mahkemesinin kendisine ait personeli ve kadrosu bulunmamaktadır. Mahkemede, görevlendirme usulüyle raportörler, Yazı İşleri, Kalem İşleri ve yardımcı hizmetleri yerine getiren görevliler çalışmaktadır⁴³⁰.

aa. Raportörler

UMK'nin 31. maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesinin çalışmalarına yardımcı olmak üzere başkanın takdir edeceği yeterli sayıda raportör görevlendirilir⁴³¹. UMK ile adli ve idari yargıda görev yapan hâkim ve savcılarının yanında askerî yargıda görev yapan hâkim ve savcılarının da Uyuşmazlık Mahkemesinde görevlendirilmelerine imkân tanınmıştır.

Mahkemedeki işlerin artmasına paralel olarak UMK'de konuyla ilgili düzenleme yapılmış ve Mahkemede görevlendirilecek raportörleri belirleme işi Uyuşmazlık Mahkemesi başkanına verilmiştir. UMK'ye göre meslekte dört yılını dolduran adli, idari ve askerî yargı kolunda görev yapan hâkim ve savcılardan Mahkemede görevlendirilmek isteyenlerin başvuruları ve Mahkeme başkanının uygun görüşü üzerine keyfiyetin ilgili kuruma iletilmesiyle görevlendirme gerçekleşir⁴³². Kanun metninden, kanuni engeller dışında ilgili kurumların görevlendirme konusunda takdir yetkilerinin bulunmadığı anlaşılmaktadır⁴³³. Adli ve idari yargıda görevlendirmeyi yapacak ilgili kurum HSYK, askerî yargıda görev yapan hâkimlerle ilgili görevlendirmeyi yapacak kurum ise Millî Savunma Bakanlığıdır.

Görevlendirilen hâkim ve savcılarının raportörlükte geçirdikleri süreler mesleklerinde geçirilmiş sayılır ve terfilerinde Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının vereceği sicil notu esas alınır.

Raportörlerin yapacakları işleri ve raporunu yazacakları dosyayı belirleme yetkisi Uyuşmazlık Mahkemesi başkanına aittir. Başkan gerekli görürse dosyayı, rapor düzenlemek üzere bir üyeye de verebilir. Raporu yazan raportör ya da üyenin raporunu gerekçeli yazması gerekir.

⁴³⁰ Kayar, s.218; Gözübüyük, *İdari*, s.50.

⁴³¹ Arslan-Tanrıver, s.132.

⁴³² Aksel, *Teşkilat*, s.110; Büyükeren-Kaynak, s.135.

⁴³³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.22; Gözübüyük-Tan, s.218; Aksel, *Yönetim*, s.231.

bb. Yazı İşleri Bölümü ve Diğer Görevliler

UMK'nın 32. maddesinde, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanının isteği üzerine Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirecek ikişer kâtipten oluşacak kadronun Mahkemenin kalem ve yazı işleri görevini yerine getireceği hüküm altına alınmıştır. Her ne kadar Kanun'da Yüksek Mahkemeler ve Adalet Bakanlığından ikişer kâtip alınarak kalem işlerinin yürütüleceği ifade edilmiş ise de artan iş yükü nedeniyle kalem hizmetlerinin belirtilen sayıda kâtiplerle yürütülmesi mümkün olmadığından hâlihazırda daha fazla sayıda kâtip Mahkemede görev yapmaktadır⁴³⁴.

4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak UMK ile getirilen düzenleme gereğince Mahkeme başkanı, kâtiplerden birini Yazı İşleri müdürü olarak görevlendirmektedir. Mahkemenin mübaşirlik, dağıtım, temizlik işleri ve şoförlük hizmetleri Adalet Bakanlığınca görevlendirilecek personeller tarafından yerine getirilmektedir.

Görevlendirilen personelin Uyuşmazlık Mahkemesinde çalıştıkları süreler mesleklerinde geçirilmiş sayılmakta ve terfilerinde Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının vereceği sicil notu esas alınmaktadır. Personelin yapacağı işleri belirleme ve hizmetinden yararlanılamayan personeli geldiği kuruma gönderme yetkisi başkana aittir.

Yukarıda belirtildiği üzere Uyuşmazlık Mahkemesi bir Yüksek Mahkeme olmasına rağmen kendine ait personeli, bütçesi, araç ve gereci bulunmamaktadır. Personel ihtiyacı diğer Yüksek Mahkemelerden ve Adalet Bakanlığından, bütçesi ve araç gereç ihtiyacı da Adalet Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır⁴³⁵. Yargısal bir faaliyet yerine getiren Mahkemenin, idari faaliyet yerine getiren Bakanlıktan ve diğer Yüksek Mahkemelerden personel ve bütçe talep eden konumunda olması yargı bağımsızlığına ve Yüksek Mahkeme olmanın gereklerine aykırıdır. Uygulamaya da yansıyan bu sorunun giderilmesi, Uyuşmazlık Mahkemesinin müstakil personel ve bütçeye kavuşması amacıyla hazırlanan kanun tasarısı⁴³⁶ TBMM Genel Kurulunda yasalaşmayı beklemektedir.

⁴³⁴ http://www.uyusmazlik.gov.tr/mahkeme_hakkinda/personel.html, (Erişim) 28.02.2015; Yiğit, s.211; Gözübüyük-Tan, s.218; Arslan-Tanrıver, s.131; Tercan, s.22.

⁴³⁵ Arslan-Tanrıver, s.133; Aksel, *Yönetim*, s.231.

⁴³⁶ Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, (Erişim)<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss477.pdf>, 03.3.2015.

B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Bu başlık altında UMK'de yer alan Uyuşmazlık Mahkemesinin toplantı zamanı, yeri, toplanma dönemi, başsavcılarının ve yerlerine görevlendirecekleri savcılarının toplantıya katılmaları ile başkan, başkan vekili ve üyelerin, dava ve işlere bakmalarının yasak olduğu durumlar ile çekinme ve retleri incelenecektir.

1. Uyuşmazlık Mahkemesinin Toplantı Zamanı, Yeri ve Periyodu

4788 sayılı Kanun'un geçerli olduğu dönemde Mahkeme, Adalet Bakanlığı binasında iki ayda bir toplanmaktaydı. Adalet Bakanı gerekli gördüğü hâllerde Mahkemeyi daha erken bir zamanda da toplantıya çağırabiliyordu. Adalet Bakanının Mahkemeyi toplantıya çağırması hâlinde Mahkeme başkanının en az üç gün önceden üyelere ve savcıya toplanma gününü ve toplanma konusunu bildirilmesi gerekmektedir⁴³⁷.

UMK'nin kabulünden sonra Adalet Bakanının Mahkemeyi toplantıya çağırması usulüne son verilmiştir. Günümüzde de geçerliliğini sürdüren düzenlemeye göre Hukuk ve Ceza Bölümleri ile Genel Kurul, Mahkeme başkanının çağırısı üzerine ve belli bir süre sınırlaması olmaksızın Mahkemenin faaliyet gösterdiği Anayasa Mahkemesi binasında toplanmaktadır. Toplantı gününden en az üç gün önce toplantı gündemi raporlarla birlikte üyelere ve ilgili başsavcılıklara dağıtılmaktadır⁴³⁸. Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk ve Ceza Bölümleri ile Genel Kurulu her yıl bir eylülde başlamak ve 20 Temmuz'dan 31 Ağustos'a kadar ara vermek kaydıyla çalışmalarına devam etmektedir⁴³⁹.

2. Başsavcılarının Toplantılara Katılmaları ve Görüşlerini Bildirmeleri

4788 sayılı Kanun'un geçerli olduğu dönemde Danıştay başsavcısı ile Askerî Yargıtay başsavcısına ve yalnızca sözlü olarak dosya hakkında görüş bildirme yetkisi tanınmıştı⁴⁴⁰. Bu dönemde adli yargı lehine görev uyuşmazlığı çıkarma imkânı olmadığından Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının, AYİM'in kurulmamış olması ve 1971 yılında kurulduktan sonra da Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilgili düzenlemenin yapılmamış olması nedeniyle de AYİM başsavcısının toplantılara katılma ve dosyalarla ilgili görüş bildirme yetkileri bulunmamakta idi⁴⁴¹.

⁴³⁷ Aral, *Etüdler*, s.8; Resuloğlu, s.84; Görelî, *Uyuşmazlık*, s.46; Onar, *Esaslar*, s.1855; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.67-68; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.172.

⁴³⁸ Gözübüyük-Tan, s.218; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.21.

⁴³⁹ Taşkın, *Adli Tatil*, s.750.

⁴⁴⁰ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.168-169.

⁴⁴¹ Gökçe, s.256.

UMK ile dört yargı kolu lehine de görev uyuşmazlığı çıkarılma imkânı getirildikten sonra Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı ve AYİM başsavcısının da toplantılara katılmalarına ve yazılı olarak görüşlerini bildirmelerine imkân tanınmıştır. Başsavcıların toplantılara katılmamaları hâlinde görevlendirecekleri bir savcı, başsavcıyı temsilen toplantılara katılmaktadır. Toplantıya katılan başsavcıların veya yerlerine görevlendirecekleri savcıların oy hakları yoktur⁴⁴².

3. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve Üyelerinin Tarafsızlığı

a. Dava ve İşlere Bakmalarının Caiz Olmadığı Durumlar İle Çekinmeleri

Bu düzenleme ilk olarak UMK ile getirilmiş ve bu konuda daha sonra bir değişiklik yapılmamıştır.

UMK'nin 7. maddesine göre Mahkeme başkanı ve üyeleri aşağıdaki durumların gerçekleşmesi hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesindeki dava ve işlere bakamazlar⁴⁴³:

“a) Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işlere,

b) Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya sıhriyet yönünden usul ve fîrunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve sıhriyeti doğuran evlilik kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhriyet yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işlerine,

c) Dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyumu sıfatıyla hareket ettiği dava ve işlerine,

d) Yargıç, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veyahut tanık veya bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işlerine,

e) İstişari nitelikte düşünce ve kanaat beyan etmiş olduğu dava ve işlerine.”

b. Başkan ve Üyelerin Çekinmeleri

UMK'nin 8. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesi başkan ve üyelerinin yukarıdaki nedenlerle dava ve işlere bakmaktan çekinmeleri hâlinde, çekinme isteğinde bulunan başkan veya üyelerin katılmadığı toplantıda Mahkemece konuyla ilgili bir karar verilir. Çekinme isteğinin kabul edilebilmesi için çekinmek isteyen başkanla birlikte üye sayısının, Mahkeme heyetinin toplanma çoğunluğunu engellemeyecek olması gerekir. Aksi durumda istek kabul edilmez⁴⁴⁴.

⁴⁴² Gökçe, s.256.

⁴⁴³ Kayar, s.217.

⁴⁴⁴ Resuloğlu, s.85-86; Kayar, s.218.

Başkan ve üyelerin dosyadan çekinmeleri, genel olarak daha önce başvuruya konu dosyanın temyiz ve karar düzeltme incelemesine de katılmaları hâlinde söz konusu olup dosyanın taraflarınca başkan ya da üyelerin çekinmelerine yönelik taleple çok az karşılaşılmaktadır. Mahkeme arşivlerinde yapılan araştırma neticesinde tarafların bu zamana kadar sadece bir dosyada Mahkeme başkanının çekinmesi gerekirken çekinmediğini iddia ederek yargılamanın yenilenmesini istedikleri ve bu talebinde aşağıda izah edilen nedenlerle reddedildiği tespit edilmiştir. Başvuruya konu olay ve bu konuda Mahkemenin verdiği karar şöyledir: Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının Anayasa Mahkemesinde katıldığı bir toplantıda, başvuru yapan yerel mahkemenin görevsizliği nedeniyle yapılan başvuruyu Anayasa Mahkemesi reddetmiş ve bu karardan sonra dosya, görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine gelmiş; Uyuşmazlık Mahkemesi dosyanın esasına girip Anayasa Mahkemesi ile aynı doğrultuda bir değerlendirme yaparak dosyada idari yargının görevli olduğuna karar vermiştir. Bu kararın ardından davacı vekili tekrar Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuş ve Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının, dosyanın Anayasa Mahkemesindeki görüşmelerine katıldığını; bu nedenle aynı dosya ile ilgili Uyuşmazlık Mahkemesinde yapılan görüşmelere katılmaması gerektiğini belirtmiş ve başkanın UMK'nin 7/d maddesi gereğince çekinmeyip karara katılması nedeniyle yargılamanın yenilenmesini talep etmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, Anayasa Mahkemesinin yerel mahkemenin görevsizliğine ilişkin kararını kendi görev alanına giren, kendi kararı yerine geçecek bir karar olarak görmemiş ve konuyla ilgili esas hakkında hüküm verebileceğini belirterek dosyayı sonuçlandırmıştır⁴⁴⁵. Uyuşmazlık Mahkemesi kararında Mahkeme başkanının üye olarak görev yaptığı Anayasa Mahkemesinde “*anayasa yargısı yetkisi*” kapsamında incelemeye katıldığını, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanının adli, idari ve askerî yargı arasında çıkan uyuşmazlıkları kapsadığını ve Anayasa yargısı kapsamında ifa edilen vazifenin bu anlamda Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına girmediğini, Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerinin aynı zamanda diğer Yüksek Mahkemelerin de üyeleri olmaları nedeniyle temyiz incelemesi ya da davanın başka bir safhasında dosya ile ilgili müzakerelere katılmaları hâlinde UMK'nin 7/d maddesinde belirtilen “*hakim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veyahut tanık veya bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava*

⁴⁴⁵ UM HB'nin 01.3.2004 T., 2003/78-2 E., 2003/74-2 K. sayılı kararı.

ve işlere” bakamayacakları hükmünün kendileri için uygulanacağını, zira bu maddenin UMK kapsamında yerine getirilecek görevlere ilişkin olduğunu ancak Anayasa Mahkemesi üyelerinin yaptıkları inceleme ve verdikleri kararların UMK’de belirtilen “*hakim olarak beyanda bulunduğu*” işler kapsamında değerlendirilemeyeceğini, kaldı ki Anayasa Mahkemesi üyelerinin itiraz ve iptal davalarıyla ilgili baktıkları dosyaların esasına ilişkin bir karar vermediklerini, o dosyada uygulanacak kanun hükmünün Anayasa’ya aykırı olup olmadığını denetlediklerini ve bu nedenle başkanın, Anayasa Mahkemesi üyesi olarak uyuşmazlığa konu dosyanın Anayasa Mahkemesinde yapılan görüşmelerine katılmasının daha önce baktığı bir dosya gibi değerlendirilemeyeceğini belirterek yapılan başvuruyu reddetmiştir.

c. Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Üyelerinin Reddi

Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı ve üyeleri, tarafsız kalamayacakları düşüncesini haklı gösteren durumların bulunduğu iddiasıyla reddolunabilir. Ret istemi, ilgili bölümce reddi istenen başkan ve üyelerin katılmadığı toplantıda incelenir. Ret üzerine verilen kararlar kesindir⁴⁴⁶.

Ret istemleri kişisel olmak zorunda olup bölümlerin toplantı çoğunluğunu engelleyecek biçimde toplu ret talepleri yerine getirilemez.

Konuyla ilgili olarak Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulduğu yıllarda bir görev uyuşmazlığı dosyasıyla ilgili karar verildikten sonra üyelerden birinin ihsas-ı reyde bulunduğu iddiasıyla reddi istenmiştir. 4788 sayılı Kanun’da üyelerin reddine ilişkin bir hüküm bulunmamasına rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi, konuyla ilgili HUMK’a atıf yapmış ve başvuruya konu istemin duruşma yapıp karar verildikten sonra ileri sürülmeyeceğini belirterek talebi reddetmiştir⁴⁴⁷.

C. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN GÖREV ALANI

Anayasa’nın 158. maddesinde “*Uyuşmazlık Mahkemesi; adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.*” ve UMK’nin 1. maddesinde “*Uyuşmazlık Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş; adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili ve bu kanunla kurulup görev yapan bağımsız bir Yüksek Mahkemedir. Özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hâllerde eğer hakemlik görevi*

⁴⁴⁶ Kayar, s.218; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.22.

⁴⁴⁷ UM’nin 20.3.1947 T., 1947/3 E., 1947/3 K. sayılı kararı; 04.7.1947 tarih ve 6649 sayılı R.G.

hâkim tarafından yerine getirilmiş ise bu merci, davanın konusuna göre yukarıdaki fıkra yazılı adli veya idari yargı mercilerinden sayılır." ifadelerine yer verilerek Anayasa'da ve Kanun'da Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanı belirlenmiştir. Görüldüğü üzere Mahkemenin görevi adli, idari ve askerî yargı kolları arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmektir⁴⁴⁸.

Aynı yargı kolunda yer alan mahkemeler arasında çıkan görev uyuşmazlıkları o yargı kolunun Yüksek Mahkemesi tarafından çözüleceğinden bu uyuşmazlıklarla ilgili Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamayacağı gibi⁴⁴⁹, Kanun gereği başka bir Yüksek Mahkemenin görev alanına giren uyuşmazlıklarla ilgili de Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz⁴⁵⁰.

Aynı şekilde Anayasa'nın 158. ve UMK'nin 1. maddesinde sayılan yargı mercilerinden olmayan valilikler,⁴⁵¹ kaymakamlıklar,⁴⁵² il⁴⁵³ veya ilçe idare kurulları⁴⁵⁴, Cumhuriyet başsavcılıkları,⁴⁵⁵ askerî savcılıklar,⁴⁵⁶ il seçim kurulları,⁴⁵⁷

⁴⁴⁸ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.23; Resuloğlu, s.88-89; Çağlayan, *Yargılama*, s.126.

⁴⁴⁹ UM HB'nin 30.9.2013 T., 2013/866 E., 2013/1279 K. sayılı kararı; Yenisey-Nuhoğlu, s.251.

⁴⁵⁰ "...Memurin Muhakematı Hakkında Kanun hükümlerine göre gerek idare kurullarının gerekse Danıştayın yaptıkları "tetkikatı idariye" sonunda verdikleri lüzum veya meni muhakeme veya görevsizlik kararları ve bu hususta düzenledikleri "mazbata" lar, bir kamu davası üzerine ve o dava sebebiyle değil; kamu davasından önceki ve "Kamu davasının Hazırlanması" safhasına ait olup; 21.5.1985 günlü, 3206 sayılı, "1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" da "ilk tahkikat" ve "Son Tahkikatın Açılması Kararı" ile ilgili Usul Kanunu Hükümlerini (171-205 maddeleri) ilga etmiş bulunmaktadır. Bu nedenlerle söz konusu uyuşmazlığın Yargıtay Ceza Genel Kurulunca çözülmesi, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına girmeyen ve yöntemine uymayan istemin reddine karar verilmesi gerekmektedir." UM CB'nin 14.11.1998 T., 1988/46 E., 1988/47 K. sayılı kararı.

⁴⁵¹ "...Sulh Ceza Mahkemesince görevsizlik kararı verilerek dosyanın gönderilmesi üzerine, ...Valiliği tarafından da "idari yaptırım kararı almaya yetkili olmadıkları yönünde" karar verilmiş olup, ...Valiliğinin sözü edilen kararının görev uyuşmazlığına konu edildiği anlaşılmaktadır. ...Valiliği, belirtilen yargı mercilerinden olmadığından, ortada Uyuşmazlık Mahkemesi'nce çözümü gereken bir görev uyuşmazlığı bulunduğu söz etmek olanaksızdır." UM HB'nin 03.4.2006 T., 2006/69 E., 2006/47 K. sayılı kararı.

⁴⁵² UM HB'nin, 07.7.2008 T., 2008/137 E., 2008/205 K. sayılı kararı.

⁴⁵³ UM CB'nin 27.12.1999 T., 1999/53 E., 1999/53 K. sayılı kararı.

⁴⁵⁴ "...Görev yönünden yargı mercileri arasında olduğu ileri sürülen uyuşmazlık ...Ağır Ceza Mahkemesi ile İlçe İdare Kurulu kararı arasındadır. 2247 sayılı Yasa'nın 14. maddesinde belirtilen şekilde olumsuz görev uyuşmazlığı bulunmamaktadır." UM CB'nin 06.12.1999 T., 1999/49 E., 1999/45 K. sayılı kararı.

⁴⁵⁵ "...Mahkememiz, farklı yapı kollarına ait mahkemeler tarafından verilmiş ve kesinleşmiş kararlarla ilgili çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili bir yüksek mahkemedir. Mahkememizin, farklı yapı kollarına ait Cumhuriyet başsavcılıkları ve savcılıklar arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını çözüme görevi bulunmamaktadır. Mahkememizin görev ve yetkilerine giren konularda bir istem içermeyen dosya iade edilmiştir." Uyuşmazlık Mahkemesinin, Van C. Başsavcılığına hitaben 01.11.2013 T. ve 2013/1639 sayılı yazısı.

⁴⁵⁶ "...Askerî Savcılığınca verilen görevsizlik kararı yargı kararı niteliğinde olmadığı gibi askerî savcılık da yargı mercilerinden değildir. Bu durumda Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanı dışında kalan hususlar ile ilgili başvurunun reddine karar verilmesi gerekmektedir." UM CB'nin 06.12.1999 T., 1999/41 E., 1999/41 K. sayılı kararı.

⁴⁵⁷ UM HB'nin 14.10.1991 T., 1991/35 E., 1991/33 K. sayılı kararı.

Sayıştay,⁴⁵⁸ gümrük yolcu komisyonları,⁴⁵⁹ Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu,⁴⁶⁰ baro yönetim kurulları⁴⁶¹ ve bölge trafik denetleme istasyon amirlikleri⁴⁶² gibi kurumlarla mahkemeler arasında ya da yargılama faaliyeti yapmayan bu kurumların⁴⁶³ kendi aralarında çıkan ihtilaflar⁴⁶⁴ da görev ve hüküm uyumsuzluğuna konu olmaz.

Aynı şekilde UMK'nin 1/2. maddesinde “*Özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hâllerde eğer hakemlik görevi hâkim tarafından yerine getirilmiş ise bu merci, davanın konusuna göre yukarıdaki fıkrada yazılı adli veya idari yargı mercilerinden sayılır.*” ifadelerine yer verilmiştir. UMK'nin 1. maddesinde hakemlerce çözülecek uyumsuzluklar konusunda 4788 sayılı Kanun'dan farklı olarak sadece 3533 sayılı Kanun'a değil, diğer özel kanunlara da atıf yapılmıştır. UMK'nin 1. maddesi gereğince hakem tarafından verilen kararın yargı kararı olarak kabulü için özel kanunlar gereğince hakemle çözülmesi zorunlu olan bir uyumsuzluğun bulunması ve hakemlik görevinin “*hâkim*” unvanına sahip bir kişi tarafından yapılması gerekir⁴⁶⁵. Bu iki şartın bir arada gerçekleşmediği başvurular

⁴⁵⁸ UM HB'nin 14.11.1994 T., 1994/28 E., 1994/29 K. sayılı kararı.

⁴⁵⁹ “...Asliye Hukuk Mahkemesince görevsizlik kararı verilerek dosyanın gönderilmesi üzerine ...Gümrük Müdürlüğü Yolcu Komisyonu tarafından yetkisizlik kararı verilmiş olup ...Gümrük Müdürlüğünce sözü edilen kararların görev uyumsuzluğuna konu edildiği anlaşılmaktadır. Anılan düzenlemeye göre Gümrük İdaresi bünyesinde kurulan gümrük komisyonları, belirtilen yargı mercilerinden olmadığından, ortada Uyuşmazlık Mahkemesince çözümü gereken bir görev uyumsuzluğu bulunduğu söz etmek olanaksızdır.” UM HB'nin 06.12.2004 T., 2004/123 E., 2004/110 K. sayılı kararı.

⁴⁶⁰ “...Asliye Ceza Mahkemesince görevsizlik kararı verilerek dosyanın gönderilmesi üzerine Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından Kurumlarınca yapılacak herhangi bir işlem bulunmadığından dava dosyası iade edilmiş olup, ...Ceza Mahkemesince bu durumda Kurul ile Mahkeme arasında olumsuz görev uyumsuzluğu çıktığından bahisle dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderildiği anlaşılmaktadır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Anayasa'nın 158. ve 2247 sayılı Yasa'nın 1. maddesinde belirtilen yargı mercilerinden olmadığından ortada Uyuşmazlık Mahkemesince çözümü gereken bir görev uyumsuzluğu bulunduğu söz etmek olanaksızdır.” UM HB'nin 02.7.2007 T., 2007/51 E., 2007/131 K. sayılı kararı.

⁴⁶¹ UM HB'nin 19.12.2011 T., 2011/56 E., 2011/259 K. sayılı kararı.

⁴⁶² UM HB'nin 16.5.2005 T., 2005/21 E., 2005/39 K. sayılı kararı.

⁴⁶³ UM CB'nin 22.12.1995 T., 1995/38 E., 1995/39 K. sayılı kararı.

⁴⁶⁴ “...Savcılık anlaşmazlığın 3621 sayılı yasayı ilgilendirdiğinden bahisle ve idari para cezası kesme görevinin valiliğe ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı vermiştir. Valilik ise kendisini görevli görmeyerek Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmasına karar vermiş bulunmaktadır. Gerek savcılığın görevsizlik kararı, gerekse Valiliğin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurusu, 2247 sayılı Yasa'nın 10 ve 14. maddelerinde öngörülen bir dava niteliğinde değildir. Açıklanan nedenlerle Uyuşmazlık Mahkemesinin görevine girmeyen başvurunun reddi gerekmektedir.” UM CB'nin 20.12.1996 T., 1996/40 E., 1996/40 K. sayılı kararı.

⁴⁶⁵ Selman Özdemir, “İdareler Arası Uyuşmazlıklarda Mecburi Tahkim”, **Türk İdare Dergisi**, S.475, Ankara, 2012, s.204-205, (“Tahkim”).

reddedilir. Yani uyuşmazlığa konu kararlardan birini veren makamın adının “tahkim kurulu” olması yeterli değildir⁴⁶⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesine, genel olarak 3533 sayılı Kanun kapsamında hakem sıfatını haiz hâkimlerin verdiği kararlar ile diğer yargı kollarındaki mahkemelerce verilen kararlar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümü için başvurulmaktadır⁴⁶⁷.

UMK’de Mahkemenin görevleri düzenlenmiştir. Kanun’un 2. bölümünde “*Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Yolları ve İnceleme Kuralları*” başlığı altında görev uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili düzenlemeler yer almakta olup bu kapsamda 10 ile 13. maddeler arasında “*olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma*”, 14 ile 16. maddeler arasında “*olumsuz görev uyuşmazlığı*”, 17 ile 18. maddelerde “*olumlu görev uyuşmazlığı*”, 19. maddede “*yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları*”, 20. maddede “*temyiz yerlerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları*” ve 24. maddede “*hüküm uyuşmazlığı*” düzenlenmiştir.

Görev ve hüküm uyuşmazlıkları, farklı mahkemelerin kanun hükümlerini birbirlerinden farklı değerlendirilmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklardır. Bu uyuşmazlıkların çözümü için kanun hükümlerinin tarafsız ve üstün bir makam tarafından yorumlanması ve uyuşmazlık konusunda bu makam tarafından son sözün söylenmesi gerekir. Görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözecek makam mutlaka mahkeme olmalıdır ve ülkemizde bu görev bir Yüksek Mahkeme olarak Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiştir⁴⁶⁸.

Uyuşmazlık Mahkemesi, UMK’de öngörülen başvuru yöntemlerine uygun olarak yapılan görev ve hüküm uyuşmazlığı başvurularını kabul etmekte olup⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ “...Asliye Hukuk Mahkemesince verilen ve kesinleşen görevsizlik kararı üzerine başvuru ve Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu’nun kararıyla onanan Uyuşmazlık Çözüm Kurulu kararıyla verilen görevsizlik kararının görev uyuşmazlığına konu edildiği anlaşılmaktadır. Anayasa hükmü ve anılan düzenlemelere göre, Uyuşmazlık Çözüm Kurulu ve Türkiye Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu yargı mercilerinden olmadığından, ortada Uyuşmazlık Mahkemesi’nce çözümü gereken bir görev uyuşmazlığı bulunduğu söz etmek olanaksızdır.” UM HB’nin 21.5.2012 T., 2012/14 E., 2012/108 K. sayılı kararı.

⁴⁶⁷ “...Davanın çözümünde adli yargının görevli olduğuna, bu nedenle ...Asliye Hukuk Mahkemesi’nce (Hakem Sıfatıyla) verilen görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verildi”. UM HB’nin 05.3.2012 T., 2011/258 E., 2012/46 K. sayılı kararı; Benzer kararlar için bkz., UM HB’nin, 2013/1780 E., 2013/1989 K., 2012/70 E., 2013/167 K., 2012/27/E., 2012/140 K., 2011/98 E., 2012/94 K., 2011/258 E., 2012/46 K., sayılı kararları.

⁴⁶⁸ Marcel Waline, *Manuel Élémentaire De Droit Administratif*, Paris, 1946, s.45 (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.96).

⁴⁶⁹ “...İdare Mahkemesi; davacının, yukarıda sözü edilen kararın açıklanması talebinin reddine karar vermiştir. Davanın süre aşımı nedeniyle reddine ilişkin kararın temyizi üzerine ...İdare Mahkemesi; temyiz isteminin süre aşımı yönünden reddine karar vermiş; bu karar, Danıştay Altıncı Dairesinin kararı ile onanmış; bu kararlara karşı Danıştay Başkanlar Kuruluna yapılan

başvuru yöntemlerine uymadan yapılan başvuruları reddetmektedir. Yüksek Mahkeme, konuyla ilgili olarak AYİM'in verdiği bir karardan sonra davacının *“görev konusunun kamu düzeninden olduğu, olayda olumsuz görev uyuşmazlığı yok ise de AYİM heyetinin tümü hâkim sınıfından oluşmadığından ortada görevli mahkemece verilmiş yasaya uygun bir kararın da bulunmadığı, öte yandan AYİM kararlarına karşı temyiz yolu ve Yasa'da başvurulacak merci öngörülmediğinden zorunlu olarak Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğu ileri sürülerek bu davanın yasal hâkimler heyetinden oluşan hangi mahkemede görülmesi gerektiği konusunda bir karar ittihazi istemiyle”* yaptığı başvuruyu, başvurunun UMK'de öngörülen görev uyuşmazlıklarına ilişkin yöntemlerden hiç birine uymaması ve Kanun'da öngörülen şekilde doğmuş bir görev uyuşmazlığı bulunmaması nedeniyle reddetmiştir⁴⁷⁰.

D. DOSYALARIN GÖRÜŞÜLECEĞİ BÖLÜMÜN BELİRLENMESİ

Uyuşmazlık Mahkemesinin yapısı anlatılırken de bahsedildiği üzere Uyuşmazlık Mahkemesi, Hukuk ve Ceza Bölümleri ile Genel Kuruldan oluşmaktadır.

Hukuk Bölümünde görüşülecek uyuşmazlıkların kapsamına adli yargı koluna mensup mahkemelerce çözülen özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan davalar, idarenin işlem ve eylemleri sebebiyle idari yargı koluna açılan idari davalar ve vergi davaları, askerî idarenin işlem ve eylemleri sebebiyle AYİM'e açılan idari davalar ile UMK'nin 1/2. maddesi gereğince hâkimlerin hakem sıfatıyla baktıkları davalar girmektedir. Ceza Bölümünde görüşülecek uyuşmazlıkların kapsamına ise kanunlarda suç olarak kabul edilen eylemlerin kamu adına cezalandırılması amacıyla ceza mahkemelerinde görülen davalar ile Askerî Ceza Kanunu'nda yazılı askerî suçlar sebebiyle askerî ceza mahkemelerinde görülen davalar girmektedir⁴⁷¹.

Uyuşmazlık Mahkemesine gelen dosyaların hangi bölümde karara bağlanacağı uyuşmazlığın niteliğine göre derhâl tespit edilebilir. Ancak bazı uyuşmazlıklarla ilgili Mahkemenin verdiği kararlar arasında çelişki bulunabilir.

itiraz üzerine Danıştay Altıncı Dairesinin kararı ile istemin reddine karar verilmiştir. Davacı, bu kez Uyuşmazlık Mahkemesine hitaben verdiği dilekçe ile açıklama isteminin reddine ilişkin kararın kaldırılmasını istemiştir. Davacının Uyuşmazlık Mahkemesinden talebi; adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ya da hüküm uyuşmazlığının çözümüne ilişkin olmayıp ...İdare Mahkemesinin açıklama isteminin reddine ilişkin kararının kaldırılmasına ilişkindir”. UM HB'nin 05.10.2009 T., 2009/152 E., 2009/223 K. sayılı kararı.

⁴⁷⁰ UM HB'nin 26.02.2001 T., 2001/2 E., 2001/8 K. sayılı kararı.

⁴⁷¹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.72.

Kararlar arasındaki çelişki, Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunun alacağı ilke kararıyla giderilir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunun bugüne kadar almış olduğu beş ilke kararından biri, Mahkemeye gelen dosyaların hangi bölümde karara bağlanacağına ilişkindir. Bu ilke kararının alınmasına neden olan olayda Mahkeme, idari para cezasıyla ilgili bir dosyayı önce Ceza Bölümünde daha sonraki bir tarihte de Hukuk Bölümünde karara bağlamış ve bu iki karar arasında çelişki ortaya çıkmıştır. Bu çelişki üzerine konu Genel Kurul gündemine gelmiş ve görev⁴⁷² ve hüküm uyuşmazlıklarının⁴⁷³ hangi bölümde karara bağlanacağına ilişkin prensipler, ilke kararıyla ortaya konmuştur. Mahkemeye gelen dosyaların görüşüleceği bölümü belirleyen ve bu yönüyle Mahkeme için çok önemli olan ilke kararının sonuç kısmı şöyledir:

“Kanunun uygulanması yönünden 2 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, ‘ceza uyuşmazlıkları’ ibaresinden savcının ya da şahsi davacının talebiyle başlayan yargılanması sonunda sanığın mahkûmiyetine ya da beraatına hükmedilebilecek davalarda, askerî ve adli ceza mahkemeleri arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının anlaşılması, bunun dışında kalan tüm görev uyuşmazlıklarının ‘hukuk uyuşmazlığı’ sayılması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Uygulanması idari organlara bırakılan cezalar, adli nitelikte olmadığından bunlar hakkında yapılan itirazlar ya da açılan davalar ‘ceza davası’ olarak nitelendirilemezler. İdari niteliklerinden dolayı bu davalara ilişkin görev ve hüküm uyuşmazlıklarının Uyuşmazlık Mahkemesinin Hukuk Bölümünde incelenip çözümlenmesi gerektiğine karar verildi.”⁴⁷⁴

⁴⁷² “...Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulu’nun 13.10.1988 tarih ve 19958 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 11.7.1988 günlü, E:1988/1, K:1988/1 sayılı ilke kararının sonuç kısmında ...denilmekte olup adli ceza mahkemesi ile idare mahkemesi arasında görev uyuşmazlığı doğduğu öne sürüldüğüne göre başvurunun 2247 sayılı Yasa’nın uygulanması yönünden “hukuk uyuşmazlığı” kapsamında bulunduğu açıktır.” UM HB’nin 07.10.2002 T., 2002/65 E., 2002/54 K. sayılı kararı.

⁴⁷³ “...Ceza mahkemesi kararı ile idari yargı yerlerinin kararları arasında hüküm uyuşmazlığı doğduğunun ileri sürülmesi hâlinde isteme konu olan uyuşmazlığa Uyuşmazlık Mahkemesinin hangi bölümünde bakılacağı hususunun öncelikle incelenmesi gerekmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesi 11.7.1988 gün ve E: 1988/1, K: 1988/1 sayı ile ...ilke kararı almıştır. Belirtilen nedenle başvuru konusu hüküm uyuşmazlığının Hukuk Bölümünde incelenmesi gerektiğinde duraksamaya yer görülmemiş ve işin incelenmesine geçilmiştir.” UM HB’nin 27.3.2000 T., 1999/30 E., 2000/1 K. sayılı kararı.

⁴⁷⁴ UM GK’nin 11.7.1988 T., 1988/1 E., 1988/1 K. sayılı kararı.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜM USULÜ

I. GÖREV UYUŞMAZLIKLARI

Ülkemizde “görev” sözcüğü hem yargı yolu ilişkisi hem de aynı yargı koluna mensup mahkemeler arasındaki “vazife” ilişkisini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise “görev” sözcüğü, yargı yolu ilişkisine ve bu ilişki neticesinde çıkabilecek uyuşmazlıklara temas etmek için terim olarak kullanılmıştır.

Görev uyuşmazlıkları, UMK’nin 10 ile 23. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Görev uyuşmazlıkları “olumlu görev uyuşmazlığı” ve “olumsuz görev uyuşmazlığı” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Olumlu görev uyuşmazlıkları da “olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma” ve “olumlu görev uyuşmazlığı” olarak ikiye ayrılmaktadır.

A. OLUMLU GÖREV UYUŞMAZLIĞI

Olumlu görev uyuşmazlığı ilk defa UMK ile hukuk sistemimize girmiştir. 4788 sayılı Kanun’da sadece olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması düzenlenmiş ancak olumlu görev uyuşmazlığına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Olumlu görev uyuşmazlığı; adli, idari ve askerî yargı kollarının başsavcılar tarafından çıkartılabilen görev uyuşmazlığı olarak adlandırılabilen “olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma” (UMK, md. 10 ila 13) ve UMK’nin 17. maddesinde düzenlenen “olumlu görev uyuşmazlığı” olarak ikiye ayrılmaktadır.

1. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına ilk olarak 4788 sayılı Kanun’un 8. maddesinde yer verilmiştir. Anılan maddeye göre olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması sadece idari ve askerî yargı kolları lehine öngörülmüş olup bu yargı kollarına mensup mahkemelerde görülmeyecek bir davada olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi mümkün değildir⁴⁷⁵. Ancak uyuşmazlığın konusu askerî yargıyı ilgilendirse dahi bu konuda talepte bulunmaya Danıştay başsavcısı yetkili kılınmıştır.

⁴⁷⁵ Olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılarak Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularda esastan verilen karar sayıları ile başvurusu reddedilen dosya sayıları için bkz. tablo XIII ve XIV, ayrıca bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo I.

Danıştay Başsavcısının da uyuşmazlığı Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne getirebilmesi, ilgili bakan ya da valinin istekte bulunmasına bağlıdır⁴⁷⁶.

UMK'nin kabulüyle birlikte, dört yargı kolu lehine de ilgili yargı kollarının Başsavcılarına olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi tanınmış ve önceki Kanun'dan farklı olarak bakan ve valilerin bu konuda talepte bulunma yetkileri kaldırılmıştır⁴⁷⁷. Yeni düzenlemeyle birlikte sadece idari ve askerî yargı kolları lehine değil aynı zamanda adli yargı kolu lehine de olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilecektir⁴⁷⁸.

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma UMK'nin 10. maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre “*Görev uyuşmazlığı çıkarma; adli, idari ve askeri bir yargı merciinde açılmış olan davada ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine ilgili Başsavcı veya Başkanunsözcüsü tarafından görev konusunun incelenmesinin Uyuşmazlık Mahkemesinden istenmesidir.*”

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması suretiyle; adli, idari ve askerî yargı kollarına mensup mahkemelerden birinde açılan davada görev itirazında bulunulması ve bu itirazın reddedilmesi üzerine⁴⁷⁹ ilgili yargı kolunun başsavcısı, kendi yargı kolunun görev alanına yapılan müdahalenin önlenmesi amacıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaktadır⁴⁸⁰.

Bu yola başvurulmak suretiyle yargılamanın başında görev uyuşmazlığı çözüme kavuşturulmakta; yargı kollarından birinin, diğerinin görev alanına yapacağı müdahale kamu gücü kullanılarak engellenmekte ve her yargı kolunun kendi görev alanında kalması sağlanmaktadır⁴⁸¹. Bu başvuru yolu, idari rejimi pekiştiren ve bu özelliği nedeniyle anayasal nitelik taşıyan olağanüstü bir yoldur⁴⁸².

⁴⁷⁶ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.43.

⁴⁷⁷ Gözübüyük-Tan, s.222; Kayar, s.219.

⁴⁷⁸ UMK'nin 10. madde gerekçesinde de bu başvuru yolu sayesinde; “...*Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının kabul ettiği adli, idari ve askeri yargı mercilerinin ayrılığı prensibinin ihlali ve ayrı tanzimlere tabi tutulan adli, idari ve askeri yargı mercilerinin yekdiğerinin görev hudutlarına tecavüzleri önlenmiş olacaktır*” ifadelerine yer verilmiştir. *Komisyon Raporları*, s.5; Nurdane Topuz, “Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü İçin Uyuşmazlık Mahkemesine Yapılacak Başvurular”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.2, Ankara, 2014, s.165.

⁴⁷⁹ “...*Davalı idare vekilince, görev itirazında bulunulmadığı ve Mahkemelerince de görevlilik kararı verilmediği gözetildiğinde Danıştay Başsavcılığınca yapılan başvurunun kabulüne olanak bulunmamaktadır.*” UM HB'nin 01.4.2014 T., 2014/296 E., 2014/339 K. sayılı kararı.

⁴⁸⁰ Topuz, s.164; Yiğit, s.223; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.28; Çağlayan, *Yargılama*, s.132; Çakıroğlu-Akçay, s.200; Büyükeren-Kaynak, s.139; Resuloğlu, s.91.

⁴⁸¹ M. İlhan Dinç, “Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılması Üzerine Uyuşmazlık Mahkemesi'nce Görevli Yargı Yerinin Belirlenmesi”, **Danıştay Dergisi**, S.62-63, Ankara, 1986, s.52 (“*Çıkarma*”); Barutoğlu, *Başvuru*, s.124; Yiğit, s.223-224; Topuz, s.164; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.27-28; Çağlayan, *Yargılama*, s.132; Her ne kadar bu başvuru yolunun amacı yargılamanın başında görev konusunun netleştirilip, görevli yargı yerinde yargılamanın

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması söz konusu olduğunda görev uyuşmazlığı, farklı yargı kollarındaki mahkemeler arasında çıkmamaktadır. Bu uyuşmazlık, yargı kollarına mensup mahkemelerden biri tarafından verilen görevlilik kararından sonra ilgili yargı kolunun başsavcısı tarafından çıkarılmaktadır. Başsavcılar bu konuda yetkili makamlardır. Başka bir ifade ile bu uyuşmazlık türü, ilgili yargı kolunun başsavcısı ile diğer yargı kollarına dâhil mahkemeler arasında çıkmaktadır. Bu uyuşmazlığı başsavcılar resen çıkaramaz. Uyuşmazlığın çıkarılabilmesi için görevsizlik itirazının reddedilmesi, görevsizlik itirazı yapan tarafın itirazının ilgili yargı kolunun başsavcısına ulaşması ve başsavcının görev uyuşmazlığı çıkarılması kanaatinde olması gerekir. Başsavcının görev uyuşmazlığı çıkarılması isteğini Uyuşmazlık Mahkemesine bildirmesiyle olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmış olur⁴⁸³.

UMK'nin 10. maddesinde düzenlenen bu başvuru usulü “*olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma*” olarak adlandırılmıştır. 17. maddede de “*olumlu görev uyuşmazlığı*” düzenlenmiştir. Kanun'un teknik bir kanun olması ve bu iki başvuru yolu arasında kavram kargaşası doğması nedeniyle 10. maddede düzenlenen başvuru yolunun adının değiştirilmesinde fayda vardır. Zira Kanun'un 19. maddesinde yer alan başvuru usulü de olumsuz görev uyuşmazlığını konu almasına rağmen bu başvuru yolunun adı “*yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları*” olup “*olumsuz görev uyuşmazlığı çıkarma*” değildir.

İsim farklılığı nedeniyle benzer başvuru usulüne yer verilmiş olsa da 14 ve 19. maddedeki düzenlemeler arasında kavram kargaşası yaşanmamaktadır. Bu nedenle 10. maddede yer alan düzenlemenin “*ilgili başsavcılarının görev uyuşmazlığı çıkarması*” ya da “*ilgili başsavcılarının Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları*” olarak değiştirilmesi hâlinde belirtilen kavram kargaşası önlenmiş olacaktır.

devamının sağlanması olsa da, Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularda, yargılamanın başlamasından çok sonra (14 yıl) davaya sonradan dâhil olan tarafça görev uyuşmazlığı çıkarıldığına da rastlanmaktadır. Anılan karar için bkz; UM HB'nin 06.7.2015 T., 2015/64 E., 2015/475 K. sayılı kararı.

⁴⁸² René Jacquelin, **Les Principes Dominants Du Contentieux Administratif**, Paris, 1899, s.54, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.11); İsmail Hakkı Görelî, “Uyuşmazlık Mahkemesi Konferansı”, **İdare Dergisi**, Ankara, 1946, s.179, (“*Konferans*”).

⁴⁸³ Serdar Özgüldür, “Türk Adalet Sisteminde Uyuşmazlık Mahkemesinin Fonksiyonu”, **Yeni Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Sempozyumu**, Iğdır, 5-7 Temmuz 2013, s.2, (“*Fonksiyon*”); Kayar, s.219-220; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.27; Anıl, s.48; Dinç, *Çıkarma*, s.55; Büyükeren-Kaynak, s.138-139.

a. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılmasının Şartları

aa. Usulüne Uygun Olarak Açılmış ve Devam Eden Bir Dava Bulunması

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için öncelikle adli, idari ve askerî yargı yerlerinden birinde, bu yargı kollarının usul kanunlarında öngörülen şekilde açılmış bir dava bulunmalıdır. Dava şartları, davanın esasının incelenebilmesi için zorunlu olan ve davanın esasını inceleyecek mahkeme tarafından yargılamanın her aşmasında resen dikkate alınması gereken hususlardır⁴⁸⁴.

İdari yargı mercilerinde dava açılırken İYUK'un "*idari davaların açılmasını*" düzenleyen 3. maddesinde belirtilen hususlara riayet edilmesi gerekir⁴⁸⁵. Bu maddeye göre bir idari davanın açılmış kabul edilebilmesi için idari yargı mercilerine hitaben yazılmış ve imzalanmış bir dilekçenin bulunması (İYUK, md. 3/1)⁴⁸⁶, davacıların bizzat dava açmaları ve açılacak bu davaların 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun ilgili hükümleri ve tarifeleri gereğince harca tabi olmaları nedeniyle gerekli harcın yatırılması gerekir. İdari yargıda bu kurallara uyulmadan dava açılması hâlinde Kanun'un 15/1-d maddesi gereğince otuz gün içinde usulüne uygun dava açılmak üzere dilekçenin reddine, belirtilen sürede usulüne uygun dava açılmaması hâlinde de davanın açılmamış sayılmasına karar verilir⁴⁸⁷.

HMK'nin 114. maddesinde "*dava şartları*", 119. maddesinde de "*dava dilekçesinin içeriği*" düzenlenmiştir⁴⁸⁸. HMK'de, dava şartlarının bulunmaması hâlinde mahkemenin davayı usulden reddedeceği (HMK, md. 115/2), dava dilekçesinde eksiklikler bulunması hâlinde ise bu eksikliklerin tamamlanması için davacıya bir haftalık kesin süre verileceği ve bu sürede de eksikliklerin tamamlanmaması hâlinde davanın açılmamış sayılacağına karar verileceği düzenlenmiştir (HMK, md. 119/2)⁴⁸⁹.

⁴⁸⁴ Celal Işıklar, "Türk İdari Yargısında İlk İnceleme Kurumunun Yasal Seyri, Yeri, Gereği ve Yararı", **THD**, Seçkin Yayıncılık, S.67, Y.7, Ankara, 2012, s.49, ("*İlk İnceleme*"); Muşul, s.103 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.256 vd.

⁴⁸⁵ Celal Işıklar, "İdari Yargılamada İlk İncelemenin Sıra, Düzen ve Usulü", **TAAD**, S.6, Yıl:2, Ankara, 2011, s.106, ("*Usul*"); Gözübüyük-Tan, s.895-907; Işıklar, *İlk İnceleme*, s.50.

⁴⁸⁶ M. İlhan Dinç, "Olumsuz Görev Uyuşmazlığının Çözümü İçin Uyuşmazlık Mahkemesi'ne Başvuru", **Danıştay Dergisi**, S.60-61, Ankara, 1986, s.44, ("*Olumsuz*"); Işıklar, *Usul*, s.106.

⁴⁸⁷ UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1599 E., 2013/1747 K. sayılı kararı; Şenol Coşkun, "Görevli Olmayan Yargı Yerine Başvurulması Halinde İdari Dava Açma Süresi Sorunu ve AİHM' in Mesutoğlu/Türkiye Kararı", **TAAD**, Y.4, S.14, Ankara, 2013, s.1102; Işıklar, *Usul*, s.112; Çağlayan, *Yargılama*, s.228 vd.; Candan, s.330; Işıklar, *İlk İnceleme*, s.50.

⁴⁸⁸ Işıklar, *Usul*, s.83; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.290 vd.; Işıklar, *İlk İnceleme*, s.51-52.

⁴⁸⁹ İlker Koçyiğit, "Davanın Açılması ve Dilekçeler Aşaması", **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, S.2, Y.2, Ankara, 2015, s.45 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.256; Işıklar, *İlk İnceleme*, s.51.

Aynı şekilde AYİM Kanunu'nun 36. maddesinde AYİM'e dava açılmasının şartları, 45. maddenin B fıkrasında da usulüne uygun olarak hazırlanmayan dava dilekçesinin otuz gün içinde usulüne uygun olarak hazırlanmak üzere reddedileceği düzenlenmiştir⁴⁹⁰.

Benzer şekilde ceza mahkemelerinde "kamu davası açılması" na ilişkin şartlar CMK'nin 170. maddesinde düzenlenmiştir. İddianamenin; Kanun'un 170. maddesindeki şartları taşıması, suçun esasına etki edecek delilleri içermesi ve ön ödemeye veya uzlaşmaya tabi suçlarda da ön ödeme ya da uzlaşma usulüne uyularak hazırlanması gerekir. Bu şartları taşımayan iddianamenin iadesine karar verilir. İddianamenin iadesi kararına Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir. İtirazın kabulü hâlinde yargılama, dava açılan mahkemede başlar, itirazın reddi hâlinde ise iddianamedeki eksikliklerin tamamlanması gerekir⁴⁹¹.

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için yargı kollarının birinde usulüne uygun şekilde dava açılması yeterli olup diğer bir yargı kolunda da dava açılması gerekmez. Açılan dava hukuk davası olabileceği gibi ceza davası da olabilir⁴⁹².

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına konu olabilecek açılmış ve devam eden bir davadan bahsedebilmek için aşağıdaki şartların varlığı aranır:

(1) Esastan Karar Verilmemiş Olmalıdır

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için öncelikle ilk derece mahkemesinde usulüne uygun şekilde açılmış bir dava bulunmalıdır. Usulüne uygun açılan dava aynı zamanda derdest yani esası hakkında karar verilmemiş olmalıdır. Dosyanın esası hakkında karar verilmiş olması hâlinde ortada çözülmesi gereken bir görev uyuşmazlığı kalmadığından yapılan başvuru reddedilir⁴⁹³.

(2) Davanın Açılmamış Sayılmasına Karar Verilmemiş Olmalıdır

Hukuk yargılamalarında usulüne uygun olarak açılan bir davada tarafların ya da vekillerinin duruşmalara gelmemesi, her iki tarafın duruşmaya gelmesine rağmen davayı takip etmeyeceklerini bildirmeleri, taraflardan sadece birinin gelmesi ve duruşmaya gelen tarafın davayı takip etmeyeceğini açıkça bildirmesi durumlarında

⁴⁹⁰ Murat Yaman, **Açıklamalı-İçtihatlı-Dilekçe Örnekli Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu**, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006, s.161, ("Açıklamalı").

⁴⁹¹ Soyaslan, *Muhakeme*, s.363 vd.; Yenisey-Nuhoglu, s.855 vd.

⁴⁹² Gözübüyük-Tan, s.220; Kayar, s.219; Topuz, s.164-165; Ercan, s.66; Çağlayan, *Yargılama*, s.129; Büyükeren-Kaynak, s.138-139; Resuloğlu, s.92.

⁴⁹³ UM'nin 15.12.1949 T., 1949/10 E., 1949/15 K. sayılı kararı; Gözübüyük-Tan, s.222; Topuz, s.165; Çağlayan, *Yargılama*, s.130; Resuloğlu, s.95.

dosyanın “işlemden kaldırılmasına” karar verilir. Bu karardan sonra yargılamanın devamını isteyen tarafın, davanın yenilenmesini istemesi gerekir⁴⁹⁴. Yenileme istemi dosyanın işlemden kaldırıldığı tarihten itibaren üç ay içinde yapılmalıdır. Üç aylık süre hak düşürücü niteliktedir. Bu süre içinde yenilenmeyen davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve dosyanın esası kapatılır⁴⁹⁵.

Davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi durumunda görülmekte olan bir davadan söz edilemeyeceğinden böyle bir dosyayla ilgili olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma talebi de reddedilir⁴⁹⁶.

(3) Taraf İşlemi Sebebiyle Dava Sona Ermemiş Olmalıdır

Bazı hâllerde dava, taraf işlemleri sebebiyle sona erer. Bu nedenle davayı sona erdiren taraf işlemlerine ve bu işlemlerden sonra olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması amacıyla yapılan başvurularda Uyuşmazlık Mahkemesince nasıl karar verildiğine değinilmesinde fayda vardır.

Davayı sona erdiren taraf işlemlerinden birisi davadan feragattir. Davadan feragat, görülmekte olan davayla ilgili davacının talep ettiği sonuçtan tamamen ya da kısmen vazgeçmesidir. HMK’nın 311. maddesi gereğince feragat, tek taraflı açık bir irade beyanıyla olur ve karşı tarafın ya da mahkemenin muvafakatine bağlı değildir. Verilen hüküm kesinleşinceye kadar davadan feragat edilebilir. Davadan feragat kesin hüküm gibi sonuç doğurur⁴⁹⁷.

Davadan feragat edilmesi hâlinde dava sonlanacağından ve görülmekte olan bir davadan bahsedilemeyeceğinden feragat edilmiş bir dosya ile ilgili yapılan olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma talebi de reddedilir. Feragatin bu şekilde sonuçlanabilmesi için feragat isteğinin, dosyanın ilk derece mahkemesinde görülmesi sırasında yapılması gerekir⁴⁹⁸. Aksi takdirde görev uyuşmazlığı çıkarıldıktan ve dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine intikalinden sonra davacının davasından feragat

⁴⁹⁴ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.565-568.

⁴⁹⁵ UM HB’nin 01.11.2010 T., 2010/44 E., 2010/209 K. sayılı kararı.

⁴⁹⁶ UM HB’nin 05.10.2009 T., 2009/142 E., 2009/221 K. sayılı kararı.

⁴⁹⁷ Ercan Göktepeoğlu, **İdari Davada Davadan Feragat ve Davayı Kabul**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.3-4, (“*Feragat ve Kabul*”); Şeyma Sancar Dere-Ahmet Dere, “Genel Olarak Feragat ve İdari Yargıda Feragatin Hüküm ve Sonuçları”, **TAAD**, Y.1, S.3, C.1, Ankara, 2010, s.198-199; Melikşah Yasin, “İdari Yargılama Usulünde Davadan Feragat ve Davayı Kabul” **AÜEHFD**, C.VIII, S.3-4, Erzincan, 2004, s.150-151, (“*Feragat*”); Hasan Dursun, “Feragat Halinde Mahkemenin İrade Sakatlığının Bulunup Bulunmadığını Araştırması Gerekir mi?”, **THD**, Y.5, S.45, Sözkese Matbaası, Ankara, 2010, s.124, (“*Feragat*”); Münici Çakmak, “İdari Yargıda Davadan Feragat”, **AÜEHFD**, C.53, S.1, Ankara, 2004, s.185-186; Muşul, s.436; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.550 vd.; Gözübüyük-Tan, s.1061; Çağlayan, *Yargılama*, s.230; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.526-527; Işıklar, *Usul*, s.132-133.

⁴⁹⁸ Göktepeoğlu, *Feragat ve Kabul*, s.18-19; Yasin, *Feragat*, s.164 vd.

etmesi hâlinde Yüksek Mahkemenin feragat beyanına rağmen görev uyuşmazlığını çözmesi ve davanın esasını ilgilendiren feragat beyanıyla ilgili kararı da görevli kabul ettiği mahkemeye bırakması gerekir. Zira davacının feragatte bulunması davanın esasını ilgilendiren bir husustur ve Uyuşmazlık Mahkemesi görev uyuşmazlıklarını çözerken davanın esasıyla ilgili bir karar vermez. Ancak Yüksek Mahkeme kendisine yapılan bir başvuruda bu şekilde davranmamış ve görev uyuşmazlığı ile ilgili inceleme yaparken davacının davasından feragat beyanının kendisine ulaşması üzerine feragatin kesin hüküm gibi sonuçlanacağını ve feragat nedeniyle görev uyuşmazlığının esasının incelenmesinin mümkün olmadığını belirtmiş ve görevli yargı yerini tespit etmeden dosyayla ilgili karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir⁴⁹⁹. Daha sonraki bir başvuruda da Mahkeme, feragat nedeniyle yine karar verilmesine yer olmadığına karar vermiş ancak bu karara bazı üyeler muhalif kalmış ve muhalefet gerekçelerinde yukarıdaki açıklamalara benzer ifadelerle yer vermişlerdir⁵⁰⁰.

Davayı sona erdiren başka bir taraf işlemi, davanın geri alınmasıdır. Davanın geri alınması HMK'nin 123. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre davacı, davasını geri alabilir ancak geri almanın hukuki sonuç doğurması davalının rızasına bağlıdır. Davalının, davanın geri alınmasına rıza göstermesi hâlinde mahkeme tarafından karar verilmesine yer olmadığına ve böyle bir davanın hiç açılmamış sayılmasına karar verilir⁵⁰¹.

Davanın geri alınması hâlinde dava açılması ile ortaya çıkan sonuçlar geçmişe etkili olarak ortadan kalkacağından ve görülmekte olan bir davadan söz edilemeyeceğinden böyle bir dosyayla ilgili olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma talebi de reddedilecektir⁵⁰².

Davayı sona erdiren bir diğer taraf işlemi de davanın kabulüdür. Davanın kabulü HMK'nin 308. maddesinde düzenlenmiş olup davalının, davacının açmış olduğu davanın talep sonucunda belirttiği hususları kısmen veya tamamen kabul

⁴⁹⁹ UM HB'nin 06.02.2012 T., 2011/205 E., 2012/9 K. sayılı kararı.

⁵⁰⁰ "...Davadan feragat, davanın esasını hâlden bir usul işlemidir. ...Kamu düzenini ilgilendiren göreve ilişkin uyuşmazlığın öncelikle çözümlenmesi gerekirken ve feragate ilişkin beyanın görevli mahkemede değerlendirilmesi gereği dikkate alınmadan "feragat nedeniyle bir karar verilmesine yer olmadığına" şeklinde tezahür eden sayın çoğunluğun değerli görüşüne katılmıyoruz." UM HB'nin 30.9.2013 T., 2013/1237 E., 2013/1364 K. sayılı kararı.

⁵⁰¹ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.308.

⁵⁰² UM HB'nin 14.01.2013 T., 2012/432 E., 2013/79 K. sayılı kararı.

etmesidir⁵⁰³. Davanın kabulü, davalının yazılı veya sözlü olarak mahkemeye yapacağı tek taraflı irade beyanıyla gerçekleşir ve bu irade beyanına davacı ya da mahkemenin rızası aranmaz. Davanın kabulüyle dava kısmen ya da tamamen sona erer. Kabul, davanın kesinleşmesine kadar yapılabilir ve kararın kesinleşmesi üzerine maddi anlamda kesin hükmün ortaya çıkardığı sonuçlar söz konusudur. Kabulün şarta bağlı olarak yapılması ve kabulünden dönülmesi mümkün değildir⁵⁰⁴.

Davanın kabulü hâlinde dava sona ereceğinden kabul edilmiş bir davayla ilgili yapılan olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma talebi de reddedilecektir. Kabulün bu şekilde sonuç doğurabilmesi için kabul beyanının dosyanın yerel mahkemede görülmesi sırasında yapılması gerekir⁵⁰⁵. Aksi takdirde görev uyuşmazlığı çıkarıldıktan ve dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine intikalinden sonra davalının davayı kabul etmesi hâlinde Yüksek Mahkemenin görev uyuşmazlığını çözmesi ve davanın esasını ilgilendiren kabul beyanıyla ilgili kararı da görevli kabul ettiği mahkemeye bırakması gerekir. Zira davalının kabul beyanı, davanın esasını ilgilendiren bir husustur ve Uyuşmazlık Mahkemesi görev uyuşmazlıklarını çözerken davanın esasıyla ilgili bir karar vermez. Ancak Yüksek Mahkeme kendisine yapılan bir başvuruda bu şekilde davranmamış ve görev uyuşmazlığı ile ilgili inceleme yaparken davalının kabul beyanının kendisine ulaşması üzerine bu beyanın kesin hüküm gibi hukuki sonuçları olacağını ve davanın kabulünden sonra Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından uyuşmazlığın esasının incelenmeyeceğini belirtmiş ve görevli yargı yerini tespit etmeden dosya ile ilgili karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir⁵⁰⁶.

(4) Lehine Görev İtirazında Bulunulan Mahkeme Tarafından Aynı Davayla İlgili Görevsizlik Kararı Verilmemiş Olmalıdır

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için lehine görev itirazında bulunulan yargı mercii tarafından aynı dosyayla ilgili verilmiş bir görevsizlik kararı bulunmamalıdır. Örneğin asliye hukuk mahkemesinin görevlilik kararından önce idare mahkemesince tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada verilmiş ve kesinleşmiş bir görevsizlik kararının bulunması durumunda adli yargı merciince idari

⁵⁰³ Ercan Göktepeoğlu, “İdari Davalarda Davayı Kabul”, **THD**, Seçkin Yayıncılık, S.92, C.9, Ankara, 2014, s.40, (“*Kabul*”); Göktepeoğlu, *Feragat ve Kabul*, s.58-59.

⁵⁰⁴ Zekeriya Yılmaz, **Hukuk Davalarında Davanın Açılmasından Hükmün Verilmesine Kadar Yargılama Safhaları ve İşlemleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.1581, (“*Safhaları*”); Göktepeoğlu, *Kabul*, s.40-41; Çağlayan, *Yargılama*, s.303-306; Göktepeoğlu, *Feragat ve Kabul*, s.58-59; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.530-533.

⁵⁰⁵ Göktepeoğlu, *Feragat ve Kabul*, s.68-69.

⁵⁰⁶ UM HB’nin 02.3.2015 T., 2014/1169 E., 2015/88 K. sayılı kararı.

yargının görev alanına müdahalede bulunulduğundan söz edilemeyeceğinden böyle bir dosya ile ilgili olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma talebi reddedilir⁵⁰⁷.

bb. Süresi İçerisinde Görev İtirazında Bulunulması

Kamu düzenine ilişkin olan “görev”, yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilen ve hâkim tarafından resen göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Ancak UMK’de, bu genel kuraldan farklı olarak olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için görevsizlik itirazının yapılabileceği süreler öngörülmüş ve bu sürelerin geçirilmesi hâlinde yapılan itirazın reddedileceği hükme bağlanmıştır.

UMK’de öngörülen süreler, görev uyuşmazlığının çözümü amacıyla Uyuşmazlık Mahkemesine yapılacak başvurular için getirilmiştir⁵⁰⁸. Değilse yargılamanın sonuna kadar görev itirazında bulunulabilir. Görev itirazının yapılmasında süre sınırlamasının öngörülmesinin nedeni, davaların bu itiraz nedeniyle uzamasının engellenmesidir⁵⁰⁹. Ancak bu düzenlemenin değiştirilmesi ve görevsizlik itirazının, yargılamanın her aşamasında yapılabilmesi gerekir. Görev olgusunun arz ettiği önem, kamu düzenini ilgilendirmesi ve kanuni hâkim güvencesi ilkesinin kabul edilmiş olması, görev itirazının yargılamanın her aşamasında yapılabilmesini gerektirir.

Süre sınırlaması getirilmesinin nedeni yargılamayı uzatmak amacıyla yapılan görev itirazlarının engellenmesi olsa da yapılacak bir düzenlemeye bu maksatla yapılacak itirazları önleyici hükümler konulabilir. Örneğin ilgili başsavcıya yargılamayı uzatmak için yapıldığı açıkça anlaşılan başvuruları reddetme yetkisi verilebilir. Mevcut düzenleme gereğince başsavcılar zaten öngörülen sürede yapılmayan ve uyuşmazlık çıkarılmasına gerek olmadığını düşündükleri başvuruları reddedebilmektedir. İlgili başsavcıların uyuşmazlık çıkarılmasına ilişkin talepleri reddedebileceği hususlara davayı uzatmak için yapıldığı anlaşılan görev itirazları da eklenebilir. Aksi takdirde görev itirazının davayı uzatmak için yapılmaması ve görev konusunun yargılama devam ederken gündeme gelmesi hâlinde yargılamanın sonuna kadar yapılabilmesi gerekir. Zira davanın görevsiz bir mahkemede karara

⁵⁰⁷ UM HB’nin 03.3.2014 T., 2014/268 E., 2014/302 K. sayılı kararı; “...Uyuşmazlığa konu edilen İdare Mahkemesi’nin görevlilik kararından önce, AYİM İkinci Dairesi’nce tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada verilmiş ve kesinleşmiş bir görevsizlik kararının bulunması karşısında, genel idari yargı yerince askeri idari yargının görev alanına müdahalede bulunulduğundan söz etmek olanaksızdır.” UM HB’nin 23.12.2002 T., 2002/94 E., 2002/92 K. sayılı kararı.

⁵⁰⁸ Topuz, s.165 vd; Çağlayan, *Yargılama*, s.130; Candan, s.590; Sarica, *Kaza*, s.889 vd.

⁵⁰⁹ Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.55; Sarica, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.166; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.39-40; Gözübüyük-Tan, s.221; Aksi görüş için bkz. Resuloğlu, s.93-94; Kayar, s.219; Çağlayan, *Yargılama*, s.129; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.194.

bağlanması, davanın görev nedeniyle uzayıp geç bitmesinden daha mahzurludur. Ayrıca idari rejim de görev itirazının, yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilmesini gerektirir. Çünkü bu sistemde bir yargı kolunun diğerinin görev alanına müdahalesi kabul edilmez⁵¹⁰.

Kaldı ki Fransa’da görev itirazı, temyiz incelemesi dışında davanın her aşamasında yani ilk derece mahkemesinde olduğu gibi istinaf aşamasında da ileri sürülebilir. Hatta ilk derece mahkemesinin kararının temyiz merciince bozulup dosyanın başka bir mahkemeye gönderilmesi durumunda bile görev itirazı, ilk defa bu mahkemede ileri sürülebilir. Temyiz merciinde görev itirazının ileri sürülememesi nedeni itirazda bulunmak için geç kalındığından değil, temyiz merciinin bir derece mahkemesi olarak kabul edilmemesinden kaynaklanmaktadır⁵¹¹.

Görev itirazıyla ilgili başvurunun yapılabileceği süreler UMK’nin 10/2. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre “*Yetkili başsavcı veya başkanun sözcüsünün Uyuşmazlık Mahkemesinden istekte bulunabilmesi için görev itirazının; hukuk mahkemelerinde en geç birinci oturumda, ceza mahkemelerinde delillerin ikamesine başlamadan önce idari yargı yerlerinde de dilekçe ve savunma evresi tamamlanmadan yapılmış olması*” gerekmektedir. Görüldüğü üzere olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için sadece görev itirazında bulunulması yeterli değildir. Kanun hükmü gereğince bu itirazın ayrıca belirlenen zamanda da yapılması gerekir. Mahkemenin kendiliğinden görevli olduğuna karar vermesi durumunda da yine taraflarca yapılmış bir görev itirazı bulunmalıdır. Zira Kanun, bu uyuşmazlığın çıkarılabilmesi için mahkeme tarafından reddedilen bir görev itirazının varlığını aramaktadır⁵¹².

Görev itirazının kanunda öngörülen sürelerde yapılması hâlinde mahkeme, itirazı yerinde görüp görevsizlik ya da itirazı yerinde görmeyerek görevlilik kararı verir. Görev itirazının reddi durumunda, itirazda bulunan taraf olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması sürecini başlatabilir. Belirtilen sürelerden sonra yapılan görev itirazı ve olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması talebi, süresinde yapılmadığı için reddedilir. Görev itirazında bulunan tarafın başvurusunda, davanın hangi mahkemede görülmesi gerektiğini de belirtilmesi gerekir⁵¹³.

⁵¹⁰ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.39; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.166.

⁵¹¹ Gallet-Nicolas, s.5-6 ; Laroque, s.25, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.40); Waline, s.48, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.40).

⁵¹² Görel, *Konferans*, s.179, 223; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.54.

⁵¹³ Çakıroğlu-Akçay, s.200; Topuz, s.166; Kayar, s.221; Ercan, s.66; Resuloğlu, s.93.

(1) Hukuk Davalarında Görev İtirazı ve Birinci Oturum Kavramı

UMK’de, hukuk davalarında yapılacak görev itirazının en geç birinci oturumda yapılması gerektiği hükme bağlanmıştır⁵¹⁴. Duruşma günü kendisine tebliğ edilen davalının, mazereti olsa dahi birinci oturumdan önce vereceği mazeret dilekçesi ya da cevap dilekçesiyle görev itirazında bulunması gerekir⁵¹⁵. Birinci oturuma katılmayan davalı için daha sonra katıldığı oturum, ilk oturum olarak kabul edilmediği gibi bu oturumda yaptığı görev itirazı da süresinde yapılmış kabul edilmez. Yani görev itirazına ilişkin talep en geç birinci oturumda mahkemeye iletilmelidir⁵¹⁶. Örneğin davalının ilk oturumda cevap dilekçesi hazırlamak için HMK’nin 127/1. maddesi⁵¹⁷ gereğince süre istemesi ve bu isteğinin kabulüne rağmen bu oturumda görev itirazında bulunmayıp ikinci oturumda itirazda bulunması hâlinde yaptığı itiraz, süresinde olmadığı için reddedilir⁵¹⁸.

(2) İdari Davalarda Görev İtirazı ve Dilekçe Evresinin Tamamlanması

UMK’de, idare mahkemelerinde ve AYİM’de görülen idari davalar kapsamında yapılacak görev itirazının dilekçe evresi tamamlanıncaya kadar yapılması gerektiği belirtilmiştir. İdari davalarda dilekçe evresinin tamamlanması, cevap dilekçesinin verilme süresi olan otuz günlük sürenin dolmasıyla⁵¹⁹ ya da dava dilekçesinin tebliği üzerine davalının mahkemeden savunma için ek süre istemesi ve mahkemenin de İYUK’un 16/3. veya AYİM Kanunu’nun 46/3. maddeleri gereğince ek süre vermesi hâlinde verilen bu sürelerin bitmesiyle gerçekleşir ve davalının görev itirazını en geç bu sürelerin sonuna kadar yapması gerekir⁵²⁰. Cevap dilekçesi verilme süresinde veya verilen ek süre içerisinde görev itirazında bulunulmadığı

⁵¹⁴ “...Davalı vekili tarafından, gerek 6.2.2007 tarihli cevap dilekçesinde; gerekse de hazır olduğu 7.2.2007 tarihli birinci celsede görev itirazında bulunulmadığı anlaşılmıştır.” UM HB’nin 01.4.2014 T., 2014/269 E., 2014/324 K. sayılı kararı; Gözübüyük-Tan, s.221.

⁵¹⁵ UM HB’nin 11.3.2013 T., 2013/267 E., 2013/371 K. sayılı kararı.

⁵¹⁶ UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1726 E., 2013/1937 K. sayılı kararı.

⁵¹⁷ HMK 127/1; “Cevap süresi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak mahkeme durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, bir defaya mahsus ve iki haftayı geçmemek üzere ek bir süre verilebilir.”

⁵¹⁸ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.326-327; Görgün, s.187; Duran, Vazife ve Hüküm, s.54.

⁵¹⁹ “...Davalı vekilince dava dilekçesinin 22.4.2009 tarihinde tebliği üzerine 23.4.2009 tarihinde başlayan otuz günlük cevap verme süresi 22.5.2009 tarihinde sona erdikten sonra verilen 25.5.2009 havale tarihli savunma dilekçesinde, davanın adli yargı yerinde görülmesi gerektiği ileri sürülerek görev itirazında bulunulduğu anlaşılmıştır. Davalı vekili tarafından savunma evresi tamamlandıktan sonra verilen dilekçe ile yapılan görev itirazının süresinde olduğunun kabulü mümkün değildir.” UM HB’nin 05.7.2010 T., 2010/23 E., 2010/145 K. sayılı kararı.

⁵²⁰ HB’nin 13.4.2009 T., 2008/386 E., 2009/91 K. sayılı kararı.

takdirde bu durum, davalı için yeni bir savunma hakkı kalmadığı ve dilekçe evresinin tamamlanarak dosyanın tekemmül ettiği anlamına gelir⁵²¹.

(3) Ceza Davalarında Görev İtirazı ve Delillerin İkamesi

UMK'ye göre ceza mahkemelerinde yapılacak görev itirazı, delillerin ikamesinden yani delillerin ortaya konulmasından önce yapılmalıdır. CMK'nin 206/1. maddesi gereğince delillerin ikamesine “sanığın sorguya çekilmesinden sonra” başlanır⁵²². CMK hükmü gereğince ceza dosyalarında yapılacak görev itirazının süresinde yapılmış kabul edilebilmesi, bu itirazın sanığın sorgusuna kadar yapılmasına bağlıdır.

(4) Görev İtirazının Yapılma Zamanıyla İlgili Özellik Arz Eden Durumlar

Uyuşmazlık Mahkemesi içtihatları ışığında görev itirazının yapılma zamanıyla ilgili özellik arz eden bazı durumlar da bulunmakta olup bu durumlara değinilmesinde fayda vardır:

i. Bozma Kararından Sonra İtiraz Zamanı: UMK'nin 10/2. maddesinde öngörülen sürede yapılmayan görev itirazından sonra dosyayla ilgili esastan karar verilip bu kararın temyiz merciince bozulması ve davalının bozmadan sonraki ilk oturumda⁵²³ ya da ilk oturumdan önce verdiği cevap dilekçesiyle⁵²⁴ görev itirazında bulunması hâlinde yaptığı bu itiraz, süresinde yapılmış sayılmaz.

Aynı şekilde öngörülen sürede yapılmayan görev itirazının mahkeme tarafından kabul edilmiş olması, davalıya yeni bir başvuru hakkı verildiği anlamına gelmez ve bu şekilde yapılan başvuru reddedilir⁵²⁵.

ii. Birleştirilen Dosyalarda İtiraz Zamanı: Aynı ya da farklı mahkemelere açılan davaların aynı sebebe dayanması ve biri hakkında verilecek kararın diğerini etkilemesi hâlinde iki dava arasında bağlantı var sayılır ve davalı bu davaların birleştirilmesini isteyebilir⁵²⁶.

Aralarındaki bağlantı sebebiyle birleştirilmesine karar verilen dosyalarla ilgili davalının görev itirazında bulunması hâlinde bu itirazın kabulü, görev itirazının ilk açılan davada ve belirlenen sürede yapılmasına bağlıdır. Birleşen dosyanın davalısı,

⁵²¹ UM HB'nin 19.12.2011 T., 2011/183 E., 2011/276 K. sayılı kararı.

⁵²² Soyaslan, *Muhakeme*, s.396-397; Yenisey-Nuhoğlu, s.930 vd.

⁵²³ UM HB'nin 27.01.2014 T., 2013/1715 E., 2014/3 K. sayılı kararı; Çakıroğlu-Akçay, s.201; Gözübüyük-Tan, s.222; Topuz, s.167.

⁵²⁴ UM HB'nin 11.3.2013 T., 2012/230 E., 2013/323 K. sayılı kararı.

⁵²⁵ UM HB'nin 08.4.2013 T., 2012/445 E., 2013/561 K. sayılı kararı.

⁵²⁶ Çağlayan, *Yargılama*, s.307; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.511; Gözübüyük-Tan, s.917 vd.

birleştirme kararından hemen sonra görevsizlik itirazında bulunsa dahi ilk dosyada ve belirlenen sürede görevsizlik itirazında bulunmamış ise yaptığı görevsizlik itirazı reddedilir⁵²⁷. Zira birleştirilen davalar birbirinden ayrı davalar olmayıp ilk dosyada belirlenen sürede yapılmayan görev itirazı, birleştirilmesine karar verilen dosyada da yapılamaz.

Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan bir başvuruda davalı, belirlenen sürede görev itirazında bulunmasına rağmen itirazı mahkeme tarafından reddedilmiş ancak olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için de gerekli başvuruyu yapmamıştır. Daha sonra davacı, aynı yargı düzeni içindeki başka bir mahkemeye aynı sebeplerle ek bir dava açmış ancak davalı, bu kez de süresi içinde görev itirazında bulunmamıştır. Müteakiben talep üzerine bu iki dosyanın birleştirilmesine karar verilmiş ve dosyaların birleştirilmesinden sonraki ilk oturumda davalı, görev itirazında bulunmuş fakat itiraz, süresinde yapılmadığı için reddedilmiştir. Oysa bu olayda davalı tarafından ilk davada süresinde olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması talebinde bulunulması ve açılan ikinci davada da öngörülen sürede görev itirazında bulunulması hâlinde olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilirdi⁵²⁸.

iii. Yenilenen Dosyada İtiraz Zamanı: Açılan bir davada süresinde görev itirazında bulunulmaması ve dosyanın taraflarca takip edilmemesi hâlinde mahkeme, yenileninceye kadar dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verir. Dosyanın işlemden kaldırılması kararı ile dava açılmamış sayılmaz ve derdest kalmaya devam eder. Bu yönüyle dosyanın işlemden kaldırılması kararı, bir ara karar niteliğindedir⁵²⁹.

İşlemden kaldırılan dosyanın yenilenmesi hâlinde dava kaldığı yerden devam eder. Bir başka ifadeyle yenileme, yeni bir dava açmak değil; mevcut bir davanın canlandırılmasıdır. Dolayısıyla davalının görev itirazını dosyanın işlemden kaldırılmasından önce ve öngörülen sürede yapması gerekir⁵³⁰.

iv. Aynı Yargı Kolunda Görev Sorununda İtiraz Zamanı: Görülmekte olan bir davada, aynı yargı kolundaki başka bir mahkemenin görevli olduğu iddiasıyla görev itirazında bulunulması ve bu itirazın kabul edilerek dosyanın görevli kabul edilen mahkemeye gönderilmesi üzerine bu mahkemede başlayan yargılama

⁵²⁷ UM HB'nin 13.05.2013 T., 2012/501 E., 2013/639 K. sayılı kararı.

⁵²⁸ UM HB'nin 03.3.2008 T., 2007/361 E., 2008/39 K. sayılı kararı.

⁵²⁹ Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.399-401; Ercan, s.263.

⁵³⁰ UM HB'nin 24.12.2012 T., 2012/475 E., 2012/399 K. sayılı ve 01.4.2014 T., 2014/296 E., 2014/339 K. sayılı kararları; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.568-571; Topuz, s.167.

sırasında bu kez de dosyada başka bir yargı kolundaki mahkemenin görevli olduğunun iddia edilmesi, bir başka ifadeyle yargı yolu itirazında bulunulması hâlinde bu itirazın kabulü, davanın ilk açıldığı mahkemede süresinde görev itirazında bulunulmasına bağlıdır⁵³¹. İlk mahkemede görev itirazında bulunulmaması hâlinde ikinci mahkemede yapılan yargı yolu itirazı süresinde yapılmış kabul edilmez ve başvuru reddedilir⁵³².

v. Davaya Müdahale Halinde İtiraz Zamanı: Üçüncü bir kişinin görülmekte olan bir davaya, davanın taraflarından birine yardımcı olmak ya da davanın taraflarına dava açmak suretiyle katılmasına “davaya müdahale” denir⁵³³. Davaya müdahale “asli müdahale” ve “feri müdahale” olmak üzere ikiye ayrılır⁵³⁴.

Görülmekte olan bir dava sonunda verilecek karar üçüncü kişilerin haklarını etkileyebilir. Böyle bir durumda üçüncü kişinin davaya müdahalesinde hukuki yararı vardır. Davaya müdahale etmesinde hukuki yararı bulunan üçüncü kişinin davada bir taraf gibi yer almayıp yalnızca taraflardan birinin yanında ve ona yardımcı olarak bulunmasına ferî müdahale denir (HMK, md. 66-70). Ferî müdahil, yanında yer aldığı tarafla birlikte hareket etmek zorundadır. Tek başına kanun yollarına başvurma ve görev itirazında da bulunma yetkisi yoktur⁵³⁵.

Buna karşılık üçüncü bir kişinin, görülmekte olan davanın taraflarından birinin yanında yer almayıp davaya konu olan hak ve menfaatin kısmen ya da tamamen kendisine ait olduğunu ya da bu hak ve menfaat üzerinde hak sahibi bulunduğunu iddia ederek aynı mahkemede davanın taraflarına karşı ayrı bir dava açması ise asli müdahaledir (HMK, md. 65). Asli müdahale davası, ilk davadan ayrı

⁵³¹ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.56.

⁵³² “...İş mahkemesinin birinci oturumunda adli yargı içinde yer alan asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğu ileri sürülerek görev itirazında bulunulmuş olması nedeniyle daha sonra asliye hukuk mahkemesinde davanın görüm ve çözümünde idari yargının görevli olduğu ileri sürülerek yapılan görev itirazının süresinde olduğunun kabulü mümkün değildir.” UM HB’nin 10.7.2006 T., 2006/104 E., 2006/116 K. sayılı kararı; Kuru, *Usul*, s.748.

⁵³³ Murat Atalı, **Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s.41-42; Saadettin Yaman, “Adli ve İdari Yargıda Davaya Müdahale (Katılma) ve İdari Yargıda Asli Müdahalenin Kabulüne Duyulan İhtiyaç”, **THD**, Y.3, S.22, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, s.95, (“*Müdahale*”); Melikşah Yasin, “İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale”, **İÜHF**, C.LXIX, S.1-2, İstanbul, 2011, s.440, (“*Müdahale*”); Kuru-Arslan-Yılmaz, s.514 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.293-294; Görgün, s.242.

⁵³⁴ Mehmet Tosun-Emre Tan, “İdari Yargıda Davaya Müdahale”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi** 70. Yıl Armağanı, S.5, Ankara, 2015, s.830 vd.; Yasin, *Müdahale*, s.451.

⁵³⁵ Yargıtay 14. Hukuk Dairesinin 03.4.2009 T., 2009/705 E., 2009/4228 K., sayılı kararı; Mustafa Avcı, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun İdari Yargıda Uygulanması”, **KHHD**, C.7, S.87-88, İstanbul, 2011, s.83; Tosun-Tan, s.834-835,871; Yaman, *Müdahale*, s.96; Muşul, s.151; Çağlayan, *Yargılama*, s.293-294; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.517, Atalı, s.61-62; Görgün, s.242 vd.; Candan, s.806-807; Yasin, *Müdahale*, s.440-441.

ve bağımsız bir davadır ve dava açılmasının bütün sonuçlarını doğurur. Asli müdahillik şartlarını taşıyan kişi, derdest davanın taraflarına dava açtığı takdirde mahkeme kararına gerek olmaksızın asli müdahil sıfatını kazanır⁵³⁶.

Asli müdahil, dava sonunda kanun yollarına başvurabileceği gibi görülmekte olan davayla ilgili doğrudan⁵³⁷ ya da yanında davaya katıldığı tarafla birlikte⁵³⁸ görev itirazında da bulunabilir⁵³⁹. Ancak müdahilin başvurusunun kabulü, görev itirazının UMK'nin 10/2. maddesinde belirtilen sürelerde yapılmasına bağlıdır⁵⁴⁰.

Ceza davalarıyla ilgili olarak da UMK'nin 37. maddesinde yer verilen “*Bir ceza davasına usulünce katılanlar dahi bu Kanun’a göre taraflara tanınan yetkileri kendisiyle birlikte işlem yapacakları tarafa veya savcıya bağlı olmaksızın kullanabilirler.*” hükmü gereğince davaya müdahillğine karar verilen kişi, Kanun’da belirtilen sürede taraf gibi görev itirazında bulunabilir⁵⁴¹.

vi. Davanın İhbarı Halinde İtiraz Zamanı: Görülmekte olan bir davada, taraflardan birinin davayla ilgisi bulunan üçüncü bir kişi ya da makama davayı duyurması ve davada kendisine yardımcı olmasını istemesine davanın ihbarı denir (HMK, md. 61-64). Davanın ihbarı, mahkeme aracılığı ile yapılabileceği gibi taraflardan biri aracılığıyla da yapılabilir⁵⁴². Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi uygulamasında davanın ihbarının mahkeme aracılığıyla yapılması aranır.

Dava kendisine ihbar edilen kişi ya da makam, davanın varlığını öğrendikten sonra davaya müdahale talebinde bulunabilir. Bu talep mahkeme tarafından kabul edildiği takdirde davanın ihbar edildiği kişinin sıfatı artık “ihbar olunan” değil, “müdahil” dir. Müdahillğine karar verilen kişi ya da makamın görev itirazında bulunmak istemesi hâlinde bu itirazını, UMK'nin 10/2. maddesinde belirtilen sürelerde yapması gerekir. Aksi takdirde yapılan itiraz reddedilir⁵⁴³. Dava kendisine ihbar edilen kişinin müdahale talebinde bulunmaması ya da bulunsa dahi mahkemece kabul edilmemesi durumunda dosyadaki sıfatı “ihbar olunan” olarak kalır.

⁵³⁶ Yargıtay 14. Hukuk Dairesinin 03.4.2009 T., 2009/705 E., 2009/4228 K., sayılı kararı; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.147; Muşul, s.157-158; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.518-519; Çağlayan, *Yargılama*, s.293; Yasin, *Müdahale*, s.441; Yaman, *Müdahale*, s.96.

⁵³⁷ UM HB’nin 03.02.2014 T., .2013/1886 E., 2014/90 K. sayılı kararları.

⁵³⁸ UM HB’nin 07.10.2013 T., .2013/1339 E., 2013/1501 K. sayılı kararı.

⁵³⁹ Tosun-Tan, s.871.

⁵⁴⁰ UM HB’nin 07.10.2013 T., 2013/1335 E., 2013/1497 K. sayılı kararı.

⁵⁴¹ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.514-521; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.147-148.

⁵⁴² Çağlayan, *Yargılama*, s.289; Görgün, s.257 vd.; Avcı, s.84; Candan, s.800 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.522; Gözübüyük-Tan, s.809-811.

⁵⁴³ UM HB’nin 01.7.2013 T., 2013/1027 E., 2013/1184 K. sayılı kararı; Danıştay uygulamasında da ihbarın mahkeme tarafından yapılması aranmaktadır; Danıştay 11. Dairesinin 12.7.2005 T., 2005/1023 E., 2005/4242 K. sayılı kararı.

vii. Dosyaya Taraf Eklenmesi Hâlinde İtiraz Zamanı: UMK ve diğer usul kanunları; davanın başlamasından sonra dosyaya taraf, hasım ya da katılan olarak farklı bir kişinin eklenmesine imkân tanımaktadır. Konuyla ilgili İYUK'un 15/1-c maddesinde; dava dilekçesinde hasım gösterilmemesi veya yanlış gösterilmesi hâlinde mahkemenin doğru hasmı tespit ederek hasım düzeltme kararı vereceği, kararın tespit edilen hasma ve dosyanın taraflarına tebliğ edileceği, verilen bu kararın ara karar niteliğinde olduğu ve temyiz ya da itiraza konu olmayacağı hususu düzenlenmiştir⁵⁴⁴.

Yine HMK'nin 124. maddesinde görülmekte olan bir davada karşı tarafın rızasıyla taraf değişikliği yapılabileceği ancak bu değişikliğin maddi bir hatadan kaynaklanması ya da dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesinin kabul edilebilir bir yanılığa dayanması hâlinde tarafların rızası alınmadan da gerçekleşebileceği hükme bağlanmıştır⁵⁴⁵.

Benzer şekilde CMK'nin 237. maddesinde mağdur, suçtan zarar gören ile malen sorumlu olanların, yargılamanın her aşamasında şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilecekleri ve UMK'nin 37. maddesinde de benzer şekilde ceza davalarına katılanların taraflara tanınan yetkileri, yanında yer aldıkları tarafa ya da savcıya bağlı olmaksızın kullanabilecekleri hüküm altına alınmıştır.

İdari yargı mercilerinde görülmekte olan davalarda, dosyaya hasım olarak eklenen kişinin bu kararın kendisine tebliğinden itibaren dilekçe evresi tamamlanana kadar görev itirazında bulunması gerekir. Görülmekte olan hukuk davalarında taraf değişikliği yoluyla davaya dâhil olan kişi, bu kararın verilmesinden sonraki ilk oturumda ya da ilk oturumdan önce vereceği cevap dilekçesiyle görev itirazında bulunmalıdır⁵⁴⁶.

CMK ve UMK hükümleri gereğince ceza davalarında dosyaya katılmasına karar verilen kişinin, sanığın sorgusuna kadar görev itirazında bulunması gerekir. UMK'deki düzenlemeye göre sanığın sorgusundan sonra katılanın görev itirazında bulunması mümkün değildir. Ancak katılan, dosyanın taraflarıyla aynı hak ve yetkilere sahip olduğundan sanığın sorgusundan sonra da görev itirazında

⁵⁴⁴ Çağlayan, *Yargılama*, s.276-277.

⁵⁴⁵ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.564.

⁵⁴⁶ "...İdare Mahkemesi davanın, Atatürk Organize Sanayi Bölgesi yönetimi husumetiyle incelenmesi gerektiğinden anılan idarelerin hasım mevkiine eklenmesine karar vermiştir. İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi vekili, süresi içinde verdiği cevap dilekçesinde davanın adli yargının görev alanına girdiğini öne sürerek görev itirazında bulunmuştur." UM HB'nin 26.01.2015 T., 2014/1089 E., 2015/5 K. sayılı kararı; Benzer karar için bkz. UM HB'nin 06.7.2015 T., 2015/64 E., 2015/475 K. sayılı kararı.

bulunabilmelidir. Yukarıda yer verildiği üzere görev itirazının yapılmasıyla ilgili UMK’de öngörülen süre sınırının kaldırılması hâlinde katılan, sanığın sorgusundan sonra da görev itirazında bulunabilecektir.

cc. Görevsizlik İtirazının Reddedilmiş Olması

Olumlu görev uyumsuzluğu çıkarılabilmesi için UMK’nin 10/2. maddesinde belirtilen sürede görev itirazında bulunulmalı ve bu itiraz, Kanun’un 12/1. maddesi gereğince mahkemece reddedilmelidir. Mahkemenin, verdiği kararda görevli olduğunu açıkça belirtilmesi gerekir⁵⁴⁷.

Yapılan başvuruyla ilgili açık bir görevlilik kararı verilmemesi, yapılan itirazın zımnen reddedildiği anlamına gelmez. Zira mahkemenin görev konusunda açıkça karar vermemesinin zımnen ret kararı olarak kabul edileceğine ilişkin UMK’de bir hüküm yoktur. Kaldı ki Kanun’da görev konusunda verilecek kararlar ilgili belli bir süre de öngörülmemiştir⁵⁴⁸. Bazı mahkemeler bu kararı talepten hemen sonra verirken bazıları yargılamanın devamında⁵⁴⁹, bazıları da hükümle birlikte vermektedir⁵⁵⁰. Fransa’da ise, valinin görevsizlik itirazında bulunması üzerine mahkeme bu konuda hemen bir karar vermek zorunda olup hemen karar verilmeyen dosyalarla ilgili yapılan başvurular şekil eksikliği nedeniyle reddedilir⁵⁵¹.

Yapılacak bir düzenlemeyle ülkemizde de görev itirazında bulunulması hâlinde davaya bakmakta olan mahkemenin bu itirazla ilgili derhâl bir karar vermesi zorunlu hâle getirilmeli, mahkemenin bu konuda bir karar vermeyip dosyanın esasını incelemeye başlaması hâlinde görev itirazını reddettiği kabul edilmeli⁵⁵² ve

⁵⁴⁷ UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1630 E., 2013/1843 K. sayılı kararı; Topuz, s.167-168; Kayar, s.219; Ercan, s.66; Çağlayan, *Yargılama*, s.289 vd.

⁵⁴⁸ “...İlk celsede ve sonraki celsede verilen kararlarda mahkemelerince yargı yoluna ilişkin herhangi bir hüküm kurulmadığına göre ve Yasa’da görev konusundaki karar için bir süre öngörülmemiş bulunması karşısında davalı vekilinin başvuru dilekçesinde öne sürdüğü “mahkemece görev itirazının zımnen reddedildiği” yolundaki iddianın kabulüne olanak bulunmamaktadır.” UM HB’nin 11.3.2013 T., 2013/136 E., 2013/341 K. sayılı kararı.

⁵⁴⁹ “...Küçükçekmece 1.Asliye Hukuk Mahkemesi’nce görev itirazına ilişkin ret kararı 4.celsede verilmiş olup...” UM HB’nin 30.9.2013 T., 2013/1402 E., 2013/1398 K. sayılı kararı.

⁵⁵⁰ “...Asliye Hukuk Mahkemesi; davalı vekilinin görev itirazının esas hakkındaki hüküm ile birlikte değerlendirilmesine karar vermiştir.” UM HB’nin 19.12.2011 T., 2011/136 E., 2011/267 K. sayılı kararı.

⁵⁵¹ Laroque, s.37, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.72); Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.364.

⁵⁵² Danıştay da vermiş olduğu bir kararında bu düşüncemizi destekler tarzda şöyle demiştir: “...2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun’un 10’uncu maddesine göre adli, idari veya askerî bir yargı merciine açılmış davada, görev itirazında bulunulması hâlinde başkaca usulü işlem yapıp esasa girilmeden bu itiraz hakkında karar verilmesi, şayet görev itirazı reddedilmişse bunun tebliğ edilmesi ve böylece görev itirazında bulunan kişi veya makam, görev uyumsuzluğu çıkarılmasını isteme konusunda olanak tanınması gerekir.” Danıştay 5.Dairesinin 27.12.1993 T., 1990/4305 E., 1993/6037 K. sayılı kararı; başka bir kararında da Danıştay “...Bir davaya bakmakta olan idari yargı merciince görevsizlik veya

mahkeme, görev itirazını reddettikten sonra belli bir süre geçmeden davanın esasıyla ilgili karar verememelidir. Zira Türkiye’de, Fransa’dan farklı olarak mahkemeler görev itirazını reddettikten sonra dosyanın esasıyla ilgili hemen bir karar verebilmekte ve usul kanunlarımızda buna engel bir hüküm bulunmamaktadır⁵⁵³.

Fransa’da ise mahkemeler, görev itirazını reddedip bu kararı valiye tebliğ ettikten sonra davayı on beş gün ertelemek zorundadır. Öngörülen on beş günlük süre, valinin olumlu görev uyuşmazlığı çıkarması için gerekli olan süredir⁵⁵⁴. Ülkemizde de aynı düzenleme getirilerek görevlilik kararı üzerine davalıya olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma başvurusu yapabilmesi için imkân tanınmalı ve görevlilik kararının tebliğini izleyen günden itibaren en az on beş gün içinde davanın esasıyla ilgili bir karar verilememelidir.

dd. İlgili Yargı Kolunun Başsavcısına Sunulmak Üzere Dilekçe Verilmesi

UMK’nin 12/1 maddesinde “Görev itirazında bulunan kişi veya makam, itirazın reddine ilişkin kararın verildiği tarihten, ...başlayarak on beş gün içinde uyuşmazlık çıkarılmasını istemeye yetkili makama sunulmak üzere iki nüsha dilekçeyi itirazı reddeden yargı merciine verir.” ifadelerine yer verilerek olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması suretiyle ilgili yargı kolunun başsavcısına bağlı bulunduğu yargı kolunun görev alanına yapılan müdahaleyi önleme imkânı verilmiş ve bu sayede görev sorununun davanın başında çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu yöntemle göre uyuşmazlık çıkarma yetkisi, yararına görev itirazı ileri sürülen yargı kolunun başsavcısına aittir⁵⁵⁵.

yetkisizlik kararı verilmediği sürece o mahkemenin uyuşmazlığın çözümünde kendisini görevli ve yetkili görmüş olması olup bu hususu saptamak için mahkemenin ayrıca görevli ve yetkili olduğuna dair bir karar yani “görevlilik” ya da “yetkililik” kararı vermesi gerekmekte bu konuya ilişkin itirazların esas kararda karşılanması icap etmektedir. Bu kurala “görev” yönünden getirilen tek istisnanın “olumlu görev uyuşmazlığı” çıkarmaya ilişkin olarak 2247 sayılı Kanun’un 10.maddesiyle yer aldığını vurgulamak gerekir.” diyerek olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması için yapılan görev itirazlarında mahkemelerin, esas kararı beklemeden görevle ilgili bir karar vermeleri gerektiğini belirtmiştir; Danıştay 5. Dairesinin 23.3.1989 T., 1998/498 E., 1989/506 K. sayılı kararı; Candan, s.590-591; Yılmaz, *Paradoks*, 261-262.

⁵⁵³ Uyuşmazlık Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında, yerel mahkemenin görev itirazını reddettikten sonra dosyayla ilgili olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına ilişkin prosedürü başlatmak yerine dosyanın esasını kapatmasının 2247 sayılı Kanun’da öngörülmüş usule uymadığını belirtmiştir. UM HB’nin 06.7.2015 T., 2015/91 E., 2015/477 K. sayılı kararı; “...2247 sayılı Kanun’un 12’inci maddesine göre idarenin görev uyuşmazlığı çıkarılması isteğini içeren dilekçesi üzerine gereken işlemler yapılmadan, mahkemece uyuşmazlığın esasının karara bağlanması hukuka aykırıdır.” Danıştay 5. Dairesinin 23.02.1995 T., 1994/4415 E., 1995/812 K. sayılı kararı; Candan, s.591.

⁵⁵⁴ Gallet-Nicolas, s.9; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.73.

⁵⁵⁵ UM HB’nin 16.05.2005 T., 2005/20 E., 2005/38 K. sayılı kararı; Dinç, *Çıkarma*, s.53; Çakıroğlu-Akçay, s.201; Topuz, s.168; Ercan, s.66; Resuloğlu, s.95-96.

Bu maddede belirtilen şekilde usulüne uygun başvuru yapılabilmesi için şu hususlara dikkat edilmelidir:

(1) Dilekçenin Görev İtirazını Reddeden Mahkemeye Verilmesi

UMK ile birlikte olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi davanın taraflarına verilmiştir. Kanun'un 10. maddesi gereğince davanın tarafı olan idare ya da kişiler görev itirazında bulunabilir⁵⁵⁶. Kanun'un 12/1 maddesinde *"Görev itirazında bulunan kişi veya makam, itirazın reddine ilişkin kararın verildiği tarihten ...iki nüsha dilekçeyi itirazı reddeden yargı merciine verir."* ifadesine yer verilmiştir.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için yalnızca mahkeme tarafından görevlilik kararı verilmesi yeterli olmayıp bu karardan sonra uyuşmazlık çıkarmaya yetkili başsavcıya sunulmak üzere hazırlanan iki nüsha dilekçenin görev itirazını reddeden mahkemeye verilmesi gerekir. Başka bir ifadeyle bu iki şartın birlikte gerçekleşmesi zorunludur ve bu kurala uyulmadan yapılan başvuru reddedilir⁵⁵⁷.

Konuyla ilgili olarak idare mahkemesinde görülen bir dosyada davalı vekili yetkili makama sunulmak üzere iki nüsha dilekçeyi itirazı reddeden mahkemeye vermemiş, dilekçe verme süresi geçtikten sonraki bir duruşmada *"görevlilik kararının kaldırılmasına ve davanın görev yönünden reddine karar verilmesini"* talep etmiş ve mahkeme bu isteği, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması talebi olarak değerlendirerek AYİM başsavcısına göndermiş, AYİM başsavcısı da olumlu görev uyuşmazlığı çıkararak Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuştur. Yüksek Mahkeme ise yapılan bu başvuruyu, davalı vekilinin görev itirazını reddeden mahkemeye olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması istemiyle dilekçe vermemesi nedeniyle reddetmiştir⁵⁵⁸.

(2) Dilekçenin On Beş Gün İçerisinde Verilmiş Olması

UMK'nin 12/1. maddesi gereğince dilekçe; görev itirazının reddine ilişkin kararın verildiği tarihten, kararın tebliği gerekiyorsa tebliğ tarihinden ve itiraz yolu açık ceza davalarında ret kararının kesinleştiği tarihten başlayarak on beş gün içinde

⁵⁵⁶ 4788 sayılı Kanun'da görev itirazında bulunma yetkisi sadece idareye verilmişti ve davanın taraflarının görev itirazında bulunma yetkisi yoktu. Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.49.

⁵⁵⁷ *"...Olayda, usulüne uygun şekilde görev itirazında bulunulmuş ise de, idare mahkemesince itiraz reddedilerek görevlilik kararı verilmesi ve bunun tebliğ edilmesi üzerine, anılan Yasa'nın 12/1. maddesinde öngörülen şekilde yetkili makama sunulmak üzere dilekçe verilmeyip, uyuşmazlığın giderilmesi için doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurulmuştur."* UM HB'nin 03.5.2004 T., 2004/23 E., 2004/22 K. sayılı kararı; UM HB'nin 11.3.2013 T., 2013/282 E., 2013/385 K. sayılı kararı; Kuru, *Usul*, s.749; Topuz, s.168; Kayar, s.219.

⁵⁵⁸ UM HB'nin 13.5.2013 T., 2012/428 E., 2013/637 K. sayılı kararı.

görevlilik kararı veren mahkemeye verilmelidir⁵⁵⁹. On beş günlük süre kesin nitelikte olup tarafların görev uyuşmazlığı çıkarmak için yargı merciinden ek süre istemeleri bu süreyi durdurmadığı gibi⁵⁶⁰ başsavcılar da bu süre geçtikten sonra olumlu görev uyuşmazlığı çıkaramaz⁵⁶¹.

Hukuk ve ceza davalarında dilekçenin verilme zamanları farklıdır. Hukuk davalarında dilekçenin verilmesi için “görevlilik” kararının kesinleşmesi zorunlu değilken ceza davalarında “görevlilik” kararının kesinleşmesi zorunludur. Ancak ne UMK’de ne de CMK’de, “görevlilik” kararının hükmün kesinleşmesinden önce itiraz üzerine kesinleşebileceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. CMK’nin 223/10. maddesinde yer alan “*Adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı kanun yolu bakımından hüküm sayılır.*” düzenlemesinin kıyas yoluyla “görevlilik” kararları içinde uygulanabileceği düşünülürse verilen görevlilik kararları da hüküm olarak kabul edilecek ve bu karar temyize tabi olacaktır.

CMK’nin 223/10. maddesinin kıyas yoluyla uygulanamayacağının düşünülmesi durumunda ise mahkeme kararlarına karşı yapılacak itiraz usulünün düzenlendiği CMK’nin 267. maddesindeki “*Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.*” hükmü gereğince mahkeme kararlarına ancak kanunda gösterilen hâllerde itiraz edilebileceğinden ve ilgili kanunlarda, “görevlilik” kararına itiraz edilebileceğine ve bu itiraz üzerine kararın hükümden önce kesinleşeceğine ilişkin bir düzenleme bulunmadığından⁵⁶² “görevlilik” kararı ancak hükümle birlikte kesinleşecek ve kanun yolu olarak da itiraza değil, temyize tabi olacaktır⁵⁶³.

⁵⁵⁹ “...Görev itirazının reddine ilişkin kararın tebliğ edildiği günden başlayan on beş gün içinde uyuşmazlık çıkarılmasının istenebileceği gözetildiğinde verilen görevlilik kararının tebliği nedeniyle on altıncı gün olan 3.1.2013 günü kayda giren dilekçenin süresi içinde verildiğinin kabulü olanaksızdır.” UM HB’nin 13.05.2013 T., 2013/606 E., 2013/724 K. sayılı kararı; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.194; Gözübüyük-Tan, s.222; Topuz, s.168-169.

⁵⁶⁰ UM HB’nin 04.10.2004 T., 2004/76 E., 2004/68 K. sayılı kararı.

⁵⁶¹ “...Görev itirazının reddine ilişkin kararın, davalı vekilinin de katıldığı 29.6.2012 tarihli 1.celsede verildiği, davalı idarece olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması istemiyl, bu tarihten başlayarak on beş gün içinde uyuşmazlık çıkarılmasını istemeye yetkili makama sunulmak üzere iki nüsha dilekçenin itirazı reddeden yargı merciine verilmediği, ilk oturumdan önce verilen 30.5.2012 tarihli dilekçe ile yetinilmesine rağmen Danıştay Başsavcılığınca istemin reddedilmediği anlaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle Danıştay Başsavcılığınca yapılan başvurunun reddi gerekmiştir.” UM HB’nin 11.3.2013 T., 2013/282 E., 2013/385 K. sayılı kararı.

⁵⁶² Mustafa Özen, “Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nun Uygulamasında Bazı Maddeler Hakkında Düşünceler”, **Balıkesir Barosu Dergisi**, S.71, Y.95, Balıkesir, 2015, s.1001-102; Özlem Yenerer Çakmut, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm”, **EÜHFD**, C.11, S.3-4, Erzincan, 2007, s.39; Soyaslan, *Muhakeme*, s.534,553; Ünver-Hakeri, s.205 vd.; Kaynar-Kıldan, s.22; Yenisey-Nuhoglu, s.1069.

⁵⁶³ “...Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri dışında ayrıca, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu’nun 9.12.1931 gün ve E:1931/12, K:1931/48 sayılı kararında da belirtildiği gibi yargı

Görevlilik kararının verilen hükümle birlikte kesinleşmesinden dolayı ceza davalarında olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması zor olup Mahkeme arşivlerinde bu davalarla ilgili bugüne kadar ilgili yargı kollarının başsavcılar tarafından olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için yapılmış bir başvuruya rastlanmamıştır⁵⁶⁴. Yine Kanun gerekçesinde de olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için görevlilik kararlarının kesinleşmesinin niçin arandığına ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır⁵⁶⁵.

Ceza davalarında olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasının kolaylaştırılması için görevlilik kararının kesinleşmesi şartının gözden geçirilmesi ve bu bağlamda UMK'de ya da CMK'de değişiklik yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda UMK'de yapılacak düzenlemeyle hukuk davalarında olduğu gibi ceza davalarında da görevlilik kararından sonra ya da bu kararın tebliği gerekiyorsa tebliğinden sonra ve belirtilen sürede, ilgili mahkemeye dilekçe verilmesi suretiyle uyuşmazlık çıkarılmasına ilişkin süreç başlatılabilir, hukuk ve ceza dosyalarındaki ayırım ile görevlilik kararının kesinleşmesi şartı kaldırılabilir.

CMK'nin 5. maddesinde yapılacak değişiklikle de “görevlilik” kararlarına karşı da itiraz edilebileceği hüküm altına alınabilir⁵⁶⁶. Bu şekildeki bir değişiklik, uyuşmazlıkları daha hızlı sonuçlandıracağından usul ekonomisine de uygundur.

UMK'de, dilekçenin verilmesi için öngörülen on beş günlük sürenin başlangıç tarihi de da diğer usul kanunlarından farklılık göstermektedir. Örneğin HMK, CMK, İYUK ve AYİM Kanunu'nda süreler “*tebliğ ve tefhim tarihinden sonraki*” günden itibaren başlarken ve tebliğ veya tefhimin yapıldığı gün hesaba katılmazken⁵⁶⁷, UMK'de on beş günlük süre verilen görevlilik kararının “*tefhim ve tebliğ tarihinden*” itibaren⁵⁶⁸ başlamaktadır⁵⁶⁹.

yolunu değiştirmeye yönelik görevsizlik kararlarının temyize tabi oldukları kuşkusuzdur.” UM CB'nin 22.9.2014 T., 2014/23 E., 2014/23 K. sayılı kararı; Özen, s.102; Soyaslan, *Muhakeme*, s.553; Yenerer Çakmut, s.39.

⁵⁶⁴ <http://www.uyusmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html>.

⁵⁶⁵ *Kabul Olunan Metin*, s.5.

⁵⁶⁶ Özen, s.102.

⁵⁶⁷ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.750; Candan, s.405-407.

⁵⁶⁸ “...Görevlilik kararının, görev itirazında bulunan davalı idareye 20.05.2009 gününde tebliğ edildiği; Bu duruma göre, kararın tebliğ edildiği 20.05.2009 günü başlayan on beş günlük sürenin...” UM HB'nin 01.02.2010 T., 2009/267 E., 2010/25 K. sayılı kararı.

⁵⁶⁹ Uyuşmazlık Mahkemesi, kararın tebliğ edilmemesi durumunda görev itirazında bulunan davalı vekilinin, sonraki bir tarihte katıldığı duruşmayı kararın tebliğ tarihi olarak kabul etmiş ve on beş günlük itiraz sürenin bu duruşma tarihinden itibaren başlayacağına hükmetmiştir; UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1463 E., 2013/1648 K. sayılı kararı.

UMK'deki bu farklı düzenleme nedeniyle ilgililer süreyi kaçırabilmekte ve bunun sonucunda da mağduriyet yaşanabilmektedir⁵⁷⁰. Mağduriyete sebep olan bu durumun ortadan kaldırılması ve Tebligat Kanunu, CMK, HMK ve İYUK'taki sürelerin başlangıcına ilişkin düzenlemelerle UMK'deki düzenlemenin uyumlu hâle getirilmesi amacıyla TBMM Genel Kurulunda görüşülmeyi bekleyen UMK'de değişiklik yapılmasına ilişkin tasarıya bu konuya ilişkin bir hüküm eklenmiştir⁵⁷¹.

Süresinde yapılmayan görev itirazının reddi, görev itirazında bulunan tarafa yeni bir başvuru hakkı tanımaz. Taraflarca görev itirazının reddi üzerine ilgili başsavcılığa verilmek üzere düzenlenmiş bir dilekçe bulunmamasına rağmen yapılan görev itirazını reddeden mahkemenin, kendiliğinden olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için dosyayı ilgili başsavcılığa, başsavcılığın da Uyuşmazlık Mahkemesine göndermesiyle olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmış olmaz. Çünkü başsavcılar, ancak görevsizlik itirazında bulunan tarafça harekete geçirilebilir⁵⁷².

Yine taraflar⁵⁷³ ya da mahkemeler de ilgili başsavcılara müracaat etmeden doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvuramaz⁵⁷⁴.

(3) Görevsizlik Kararının Temyizi Halinde Süre

UMK'nin 10/3. maddesi gereğince yapılan görev itirazının mahkemece kabul edilip görevsizlik kararı verilmesi durumunda dosyanın olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmak suretiyle Uyuşmazlık Mahkemesine gelebilmesi; görevle ilgili verilen bu kararın temyiz edilmesine, temyiz merciinin verilen görevsizlik kararını bozmasına ve yerel mahkemenin bu bozma kararına uyarak görevlilik kararı vermesine bağlıdır. Ayrıca olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasını isteyen tarafın, mahkemenin bozma

⁵⁷⁰ UM HB'nin 04.6.2012 T., 2012/32 E., 2012/122 K. sayılı kararı.

⁵⁷¹ Kanun tasarısının 3.maddesinde yapılması düşünülen değişiklik şu şekilde yer almıştır: “Görev itirazında bulunan kişi veya makam, itirazın reddine ilişkin kararın verildiği tarihi izleyen günden itibaren -şayet bu kararın tebliği gerekiyorsa tebliğ tarihini izleyen günden itibaren- itiraz yolu açık bulunan ceza davalarında ise ret kararının kesinleştiği tarihi izleyen günden itibaren on beş gün içinde uyuşmazlık çıkarılmasını istemeye yetkili makama sunulmak üzere iki nüsha dilekçeyi itirazı reddeden yargı merciine verir.” (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss477.pdf>, 12.3.2015; Taşkın Çelik, “Uyuşmazlık Mahkemesi’ne Başvurulmasında ve Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar”, **Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit. Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013, s.151.

⁵⁷² UM HB'nin 14.01.2013 T., 2012/150 E., 2013/6 K. sayılı kararı; Topuz, s.170.

⁵⁷³ “...Davalı vekilince, usulüne uygun şekilde görev itirazında bulunulmuş ise de, İdare Mahkemesince itiraz reddedilerek görevlilik kararı verilmesi ve bunun tebliğ edilmesi üzerine, anılan Yasa'nın 12/1. maddesinde öngörülen yönetime uygun bir başvuru yapılmayıp, söz konusu karara karşı Uyuşmazlık Mahkemesi'ne temyiz istemiyle başvuruda bulunulmuştur.” UM HB'nin 16.6.2003 T., 2003/62 E., 2003/60 K. sayılı kararı.

⁵⁷⁴ Çağlayan, *Yargılama*, s.132.

kararına uymasından sonra uyma kararının tebliği veya tefhiminden itibaren on beş gün içinde bu isteğini içeren dilekçeyi mahkemeye vermesi gerekir. Belirlenen sürede dilekçe verilmediği takdirde başvuru reddedilir⁵⁷⁵. Bu tür dosyalarda temyiz merciinin bozma kararı, görev olgusu ile sınırlı olup dosyanın esasına ilişkin değildir.

b. Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma Usulü

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma usulü UMK'nin 12 ve 13. maddelerinde düzenlenmiştir. Her ne kadar Kanun'un 12. maddesinde “*yargı merciince yapılacak işlemler*” ve 13. maddesinde “*uyuşmazlık çıkarma isteminde bulunmaya yetkili makamca yapılacak işlemler*”e yer verilmiş ise de konunun “*Uyuşmazlık Mahkemesince yapılacak işlemler*”, “*Uyuşmazlık Mahkemesinin kararından sonra yapılacak işlemler*” ve “*yapmış olduğu görev itirazı reddedilen taraf yönünden yapılacak işlemler*” yönüyle de incelenmesinde fayda vardır⁵⁷⁶.

aa. Görev İtirazı Reddedilen Tarafça Yapılacak İşlemler

Görev itirazı reddedilen kişi ya da makamın yapacağı işlemler UMK'nin 12/1. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre itiraz eden kişi ya da makam, itirazın reddine ilişkin kararın verildiği tarihten -şayet bu kararın tebliği gerekiyorsa tebliğ tarihinden- itiraz yolu açık bulunan ceza davalarında ise ret kararının kesinleştiği tarihten başlayarak on beş gün içinde uyuşmazlık çıkarılmasını istemeye yetkili makama sunulmak üzere hazırladığı iki nüsha dilekçeyi itirazı reddeden mahkemeye verir⁵⁷⁷. Başvuru yapan kişi ya da makamın, UMK'nin 34. maddesi gereğince dilekçe için herhangi bir vergi veya harç ödemesi gerekmez.

Kısacası görevsizlik itirazı reddedilen makam ya da kişilerin bu aşamada yapmaları gereken en önemli iş, yetkili makama sunulmak üzere hazırladıkları iki nüsha dilekçeyi süresinde görevlilik kararı veren mahkemeye vermektir. Dilekçe kanuni zorunluluk gereği ilgili mahkemeye verilmelidir. Yani doğrudan yetkili başsavcıya ve Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru imkânı yoktur⁵⁷⁸. Davalıya böyle bir imkânın tanınmamış olmasının nedeni, dosyanın gönderilmesi sırasında mahkemece yerine getirilmesi gereken şeklî işlemler bulunması ve bu işlemlerin ancak kararı veren yargı merciince yapılabilecek olmasıdır⁵⁷⁹.

⁵⁷⁵ UM HB'nin 03.5.2004 T., 2004/41 E., 2004/32 K. sayılı kararı; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.69.

⁵⁷⁶ Dinç, *Çıkarma*, s.53; Resuloğlu, s.94-95; Barutoğlu, *Başvuru*, s.124-126.

⁵⁷⁷ Topuz, s.170; Çağlayan, *Yargılama*, s.133; Dinç, *Çıkarma*, s.53; Candan, s.591; Ercan, s.67; Resuloğlu, s.95-96.

⁵⁷⁸ UM HB'nin 16.05.2005 T., 2005/20 E., 2005/38 K. sayılı kararı.

⁵⁷⁹ Ercan, s.66; Dinç, *Çıkarma*, s.53; Resuloğlu, s.97.

bb. Yargı Merciiince Yapılacak İşlemler

Yargı merciiince yapılacak işlemler UMK'nin 12. maddesinin 2 ve 3. fıkralarında düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre görevsizlik itirazı üzerine bu itirazı reddeden mahkeme, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmaya yetkili başsavcılığa gönderilmek üzere kendisine teslim edilen iki nüsha dilekçenin bir nüshasını ve dilekçenin ekleri var ise bu ekleri karşı tarafa tebliğ eder. Yapılan tebligatta yedi gün içinde dilekçeye bir cevap verilmesi istenir. Eğer yedi gün içinde dilekçeye herhangi bir cevap verilmezse ilgilinin cevap vermekten vazgeçtiği kabul edilir⁵⁸⁰.

Bu aşamanın ardından görevlilik kararı veren mahkeme; kendisine verilen itiraz dilekçesini, dilekçeye mukabil verilen karşı cevabı ve görevlilik kararı ile bu kararın dayandığı belgelerin aslını ya da onaylı örneklerini uyuşmazlık çıkarma isteminde bulunacak ilgili başsavcıya gönderir. Ancak itiraz dilekçesini alan mahkeme, ilgili evrakları başsavcılığa göndermeden verdiği görevlilik kararını kaldırıp görevsizlik kararı da verebilir. Bu durumda olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasından söz edilemeyeceğinden dosya, görevsizlik kararıyla görevli kabul edilen mahkemeye gönderilir⁵⁸¹.

UMK'nin 12. maddesinin son fıkrasına göre bir dosyayla ilgili uyuşmazlık çıkarılması için bir kez başvurulabilir⁵⁸². Birden çok başvuru yapılması hâlinde yerel mahkemece her seferinde karar verilmesine gerek yoktur⁵⁸³. Ancak uygulamada daha önce karar verilmiş bir dosya ile ilgili tekrar olumlu görev uyuşmazlığı çıkarıldığına rastlanmaktadır. Bu şekilde yapılan başvurularda, Yüksek Mahkeme karar verilmesine yer olmadığına karar vermektedir⁵⁸⁴.

cc. Görev Uyuşmazlığı Çıkarmaya Yetkili Makamca Yapılacak İşlemler

UMK'nin 10/4. maddesi gereğince olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması konusunda yetkili makam, reddedilen görevsizlik itirazı adli yargı lehine ileri sürülmüşse Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı, idari yargı lehine ileri sürülmüşse

⁵⁸⁰ Çakıroğlu-Akçay, s.200; Candan, s.591; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Gözübüyük-Tan, s.223.

⁵⁸⁰ Çağlayan, *Yargılama*, s.133; Barutoğlu, *Başvuru*, s.126.

⁵⁸¹ M. İlhan Dinç, "Olumlu Görev Uyuşmazlığı ve Uyuşmazlık Mahkemesi'nce Bu Uyuşmazlığın Çözümü", *Danıştay Dergisi*, S.1, Ankara, 1987, s.54, ("Olumlu"); Resuloğlu, s.63; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Çakıroğlu-Akçay, s.201; Çağlayan, *Yargılama*, s.133.

⁵⁸² UM HB'nin 04.02.2013 T., 2013/46 E., 2013/201 K. sayılı kararı; Ercan, s.66; Gözübüyük-Tan, s.222; Kayar, s.221; Çağlayan, *Yargılama*, s.130.

⁵⁸³ Topuz, s.170; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Resuloğlu, s.98.

⁵⁸⁴ UM HB'nin 07.3.2011 T., 2010/314 E., 2011/48 K. sayılı kararı.

Danıştay başsavcısı, askerî idari yargı lehine ileri sürülmüşse AYİM başsavcısı ve askerî ceza yargısı lehine ileri sürülmüşse Askeri Yargıtay başsavcısıdır⁵⁸⁵.

Burada, hukuki uyuşmazlıkların çözümüyle ilgili bir görevi bulunmayan Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının medeni yargılama kapsamında yani hukuk dosyalarında görev uyuşmazlığı çıkarmasının yerinde olup olmadığının incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Öncelikle Yargıtay başsavcısının ceza dosyalarında görev uyuşmazlığı çıkarmasının bir sorun olmadığına belirtilmesinde fayda vardır. Ancak hukuk dosyaları açısından durum farklıdır. Zira Yargıtay Başsavcılığının hukuk dosyalarının çözümüyle ilgili tek görevi, yürürlükten kalksa da HMK'nin geçici 3. maddesi gereğince uygulanmasına devam edilen 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 429. maddesinde yer verilen *“İlk derece mahkemelerinin ve bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinin kesin olarak verdikleri kararlarla istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlara karşı yürürlükteki hukuka aykırı bulunduğu ileri sürülerek Adalet Bakanlığı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kanun yararına temyiz yoluna başvurulur.”* hükmü gereğince kanun yararına temyiz başvurusudur⁵⁸⁶.

UMK'deki düzenleme nedeniyle olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması görevi yargı kollarının başsavcılara verilmiş olup konuyla ilgili Kanun'un 10/4. maddesinde bu görevin hangi gerekçelerle başsavcılara verildiğine ilişkin bir hükme yer verilmemiş ancak bu başvuru sayesinde yargı ayrılığı sisteminin bir neticesi olarak bir yargı kolunun diğerinin görev alanına yapacağı müdahalenin önlenmek istendiği ifade edilmiştir. Yani bu görevin başsavcılara verilme sebebiyle değil, başvuru yolunun getirilme sebebiyle ilgili bir açıklamaya yer verilmiştir⁵⁸⁷.

Diğer Yüksek Mahkemelerin başsavcılarına, yargı kollarının görev alanına yapılacak müdahalelerin önlenmesi adına böyle bir yetkinin verilmesi doğaldır. Zira Danıştay, AYİM ve Askerî Yargıtay başsavcılarının, yargı kollarının görev alanına giren uyuşmazlıkların çözümünde görevleri bulunmaktadır (Danıştay Kanunu md. 60, AYİM Kanunu md. 78 ve Askeri Yargıtay Kanunu md.16-18).

⁵⁸⁵ Çakıroğlu-Akçay, s.201; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Topuz, s.168; Ercan, s.66; Resuloğlu, s.95-96; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.44.

⁵⁸⁶ Yargıtay Başsavcılığının UMK dışında, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunlar kapsamında görevleri bulunmaktadır. Ancak bu Kanunlardaki görevlerin hiç birisi hukuk uyuşmazlıklarıyla ilgili değildir. (Erişim) http://www.yargitaycb.gov.tr/belgeler/site/documents/ANAYASA_7.pdf. 20.8.2015.

⁵⁸⁷ *Komisyon Raporları*, s.13.

Yargıtay da ise durum bu yönüyle diğer Yüksek Mahkemelerden farklıdır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının görevleri 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 27. maddesinde düzenlenmiş olup maddede, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının hukuk dosyalarıyla ilgili bir görevine yer verilmemiş ve Başsavcılığın 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile diğer kanunlarda verilen görevleri yerine getireceği hükme bağlanmıştır⁵⁸⁸. Bu maddeden de, Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının hukuk dosyalarıyla ilgili olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmasının bir gereklilikten çok UMK'deki düzenlemeden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının görevleri ceza dosyalarına ilişkindir, hukuk dosyaları ve bu bağlamda hukuk daireleriyle görevsel bir bağı yoktur. Yaptığı işle ilgisi bulunmayan ve tamamen farklı hukuki konularla ilgili görev uyuşmazlığının Yargıtay başsavcısı tarafından çıkarılması ve Uyuşmazlık Mahkemesindeki görüşmelere başsavcının ya da görevlendireceği bir savcının katılması doğru bir uygulama değildir. Bu yetkinin Yargıtay başsavcısına verilmesiyle birlikte Başsavcılık, yabancı olduğu ve görev alanına girmeyen hukuki konularla ilgili görev uyuşmazlığı çıkarılmasında yetkili tek makam olmakta ve bu durum, kamu düzeninden kaynaklanan görev sorunun çözümünde isabetli karar alınması hususunda soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir.

Yapılacak bir düzenlemeyle hukuk dosyalarıyla ilgili adli yargı lehine görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi, Yargıtay başsavcısından alınarak her türlü hukuki konunun görüşüldüğü ve bünyesinde bütün hukuk dairelerinden gelen üyelerin bulunduğu Yargıtay Hukuk Genel Kurul başkanına verilmeli ve Uyuşmazlık Mahkemesindeki toplantılara da Hukuk Genel Kurulu başkanı ya da onun görevlendireceği kişi katılmalıdır. Bu değişiklik sayesinde hukuki konularla ilgili görev uyuşmazlıkları, görevi bu tür davaları çözmek olan yargı merciinin başkanı tarafından çıkarılacağından görevli yargı yerinin belirlenmesi konusunda daha isabetli kararlar alınması mümkün olacaktır.

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisi, bizzat lehine görev itirazında bulunan yargı kolunun başsavcısına ait olduğunda, bu yetkinin başsavcı vekili ya da başsavcının yetkilendireceği savcılar tarafından kullanılması mümkün değildir. Dolayısıyla adli tatilde ya da başsavcılarının herhangi bir nedenle görevleri başında bulunmadıkları zamanlarda olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılamaz. Kaldı ki

⁵⁸⁸ İsmail Hakkı Şentürk, "Türk Hukukunda Siyasi Parti Sicillerinin Tutulması", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.4, Ankara, 2014, s.461.

başsavcılarının yokluğunda başsavcı vekili, yardımcısı ya da başka bir savcının başvuru yapması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesi, başvurunun reddine de karar verebilmekte ve bu durum görev uyuşmazlığının çözümünü geciktirip mağduriyete sebep olmaktadır⁵⁸⁹. Bu nedenle yapılacak bir düzenlemeyle başsavcılarının yokluğunda vekili, yardımcısı ya da yetkilendireceği savcının da uyuşmazlık çıkarılabilmesine imkân tanınmalıdır⁵⁹⁰.

Başsavcılar, uyuşmazlık çıkarılmasına konu dilekçe ve eklerinin kendisine ulaşmasından sonra gelen evraklarla ilgili bir ön inceleme yapmakta ve bu inceleme neticesinde talebin reddi ya da kabulüne karar vermektedir. Başsavcının talebi kabul ederek görev uyuşmazlığı çıkarması hâlinde ayrıca yerel mahkeme için de bekleme süresi başlamaktadır.

(1) Ön İnceleme

Uyuşmazlık çıkarmaya yetkili başsavcı, uyuşmazlık çıkarılmasına konu dilekçe ve eklerinin gelmesi üzerine dilekçe ve eklerinde şeklî bir inceleme yapıp eksiklikler varsa öncelikle bu eksikliklerin tamamlatılmasını ister⁵⁹¹. Dilekçe ve eklerinde eksiklik bulunmaması hâlinde esasa ilişkin incelemeye geçer ve inceleme sonucu talebin kabulü ya da reddine karar verir.

(2) Talebin Reddi

Yetkili başsavcı, görevsizlik kararının doğru olduğuna kanaat getirirse ya da yapılan başvuruda Kanun'un 12/1. maddesinde öngörülen sürenin geçirildiğini tespit ederse talebi reddeder. Talebin reddi hâlinde bu karar, ilgili mahkemeye ve başvuruda bulunan kişi ya da makama hemen bildirilir. Verilen bu karar kesin olup bu kararla ilgili tekrar bir değerlendirme yapılması ya da kararın kaldırılması için herhangi bir mercie başvurulamaz⁵⁹². Hatta talebin reddi üzerine tekrar aynı taleple aynı başsavcılığa müracaat edilmesinden sonra ilgili başsavcının bu kez olumlu görev uyuşmazlığı çıkararak dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermesi hâlinde yapılan başvuru, başsavcının başvurunun reddine ilişkin kararının kesin olması

⁵⁸⁹ “...10. maddeye göre olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisinin bizzat başsavcıya tanınmış olması karşısında nöbetçi savcı tarafından başsavcı yerine Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmasına yasal olanak bulunmamaktadır. 2247 sayılı Yasa'nın 10. ve 13. maddelerinde açıkça belirtilen yetkili makamca yapılmayan başvurunun 27.madde uyarınca reddi gerekmektedir.” UM HB'nin 09.11.1998 T., 1998/68 E.,1998/65 K. sayılı kararı.

⁵⁹⁰ Uyuşmazlık Mahkemesi yeni tarihli bir kararında, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkisinin ilgili yargı kolunun başsavcısına ait olduğunu belirttikten sonra Mahkemenin kuruluş amacı ve usul ekonomisini gerekçe göstererek başsavcı vekili tarafından yapılan bir başvuruyu kabul etmiştir. UM HB'nin 06.4.2015 T., 2015/256 E., 2015/267 K. sayılı kararı.

⁵⁹¹ Kayar, s.221; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Ercan, s.66.

⁵⁹² Çakıroğlu-Akçay, s.201; Barutoğlu, *Başvuru*, s.145; Candan, s.592.

nedeniyle reddedilir. Verilen bu karar üzerine mahkeme yargılamaya devam etmek zorundadır⁵⁹³.

(3) Talebin Kabulü

Yetkili başsavcı uyuşmazlık çıkarılması kanaatindeyse UMK'nin 13/2. maddesinde belirtilen hususları yerine getirir. Bu kapsamda dilekçe ve eklerinin kendisine ulaştığı tarihten -şayet eksiklikleri tamamlamak yoluna gitmiş ise eksikliklerin tamamlandığı tarihten- başlayarak en geç on gün içinde düzenleyeceği gerekçeli düşünce yazısını hazırlar. Bu yazıda, hangi sebeplerle görevlilik kararı veren mahkemenin görevsiz olduğu ile görev uyuşmazlığı çıkartılmasına neden olan diğer hususları ayrıntılı olarak anlatır ve düşünce yazısı ile birlikte dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir⁵⁹⁴.

Başvurunun Uyuşmazlık Mahkemesine ulaşmasıyla birlikte olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmış olur. Yetkili başsavcı, Uyuşmazlık Mahkemesine olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması için yaptığı başvuruyu ilgili yargı merciine de hemen bildirir⁵⁹⁵.

(4) Bekleme Süresi

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarıldığının ilgili mahkemeye bildirilmesinden sonra bu mahkemenin nasıl bir yol izleyeceği UMK'nin 13/2. maddesi yollamasıyla aynı Kanun'un 18. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddenin birinci fıkrasında *“Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğu resmî yazı ile kendisine bildirilen yargı mercii, görev konusunda Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verilinceye kadar davanın görülmesini geri bırakır. Bu takdirde zaman aşımı süreleriyle öbür kanuni veya hâkim tarafından verilen süreler, işin yeniden incelenmesine başlanacağı güne kadar durur.”*, ikinci fıkrasında da *“Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğunu bildiren yazının alındığı günden başlamak üzere altı ay içinde bu Mahkemenin kararı gelmezse yargı mercii davayı görmeye devam eder.”* ifadelerine yer verilmiştir.

⁵⁹³ “...Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan davada verilen görevlilik kararı nedeniyle olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması istemiyle yapılan başvurunun süresinde olmadığı nedeniyle Danıştay Başsavcılığınca reddedilmesi sonrasında yine aynı Başsavcılıkça kesin olan başvurunun reddine ilişkin kararlarından sonra aynı dosyada olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasında hukuka uyarlık bulunmadığından yapılan başvurunun reddi gerektiği açıktır.” UM HB'nin 04.02.2013 T., 2013/46 E., 2013/201 K. sayılı kararı.

⁵⁹⁴ Candan, s.592; Çağlayan, *Yargılama*, s.133; s.194; Barutoğlu, *Başvuru*, s.127; Dinç, *Çıkarma*, s.54-55; Kayar, s.221.

⁵⁹⁵ Çakıroğlu-Akçay, s.201; Gözübüyük-Tan, s.223; Kuru, *Usul*, s.750; Çağlayan, *Yargılama*, s.133; Barutoğlu, *Başvuru*, s.127.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapıldığının ilgili başsavcılıkça yerel mahkemeye bildirilmesiyle birlikte görev konusunda Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından bir karar verilinceye kadar davanın görülmesi ertelenir⁵⁹⁶. Erteleme belirli bir süreyle olup bu süre en fazla altı aydır. Altı aylık süre, ilgili başsavcı tarafından olumlu görev uyuşmazlığı çıkarıldığını bildiren yazının yerel mahkemeye ulaştığı günden itibaren başlar⁵⁹⁷.

Altı aylık bekleme süresinin başlangıcının Kanun'da düzenlenmesine rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi düzenlemeden farklı olarak “...18. maddede öngörülen davanın görülmesinin geri bırakılması hâlinin ilk derece mahkemesinin görevlilik kararı vermesi ile birlikte başlayacağının kabulü gerekmektedir.” şeklinde kararlar vermiştir⁵⁹⁸. Uygulamada yaşanabilecek sıkıntıların önlenmesi için yapılacak bir kanun değişikliğiyle bekleme süresinin başlangıcı değiştirilmeli ve bekleme süresi, mahkemenin görevlilik kararı vermesi üzerine görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için öngörülen on beş günlük dilekçe verme sürenin bitmesini izleyen günden itibaren başlamalıdır. Şöyle ki yerel mahkemenin görevlilik kararı vermesinde sonra tarafların on beş gün içinde dilekçe vermemeleri ya da bu süre geçtikten sonra vermeleri hâlinde görev uyuşmazlığı çıkarılması talebi, ilgili başsavcı tarafından reddedileceğinden görev uyuşmazlığı çıkarılmasının mümkün olmadığı bu durumlarda bekleme süresinin görevlilik kararından sonra başlatılması doğru olmaz. Bekleme süresi, usulüne uygun dilekçe verilmesinden sonra başlatılmalı ve bu suretle taraflarca başvuru yapılmaması hâlinde mahkemeler, verdikleri görevlilik kararıyla birlikte dosyanın beklenmesine ilişkin bir ara karar vermek zorunda bırakılmamalıdır.

Bekleme süresiyle ilgili değişiklik yapılması gerektiğine ilişkin düşüncenin temelinde, ilgili başsavcının Uyuşmazlık Mahkemesine müracaatından önce ya da sonra bu müracaatın yerel mahkemeye bildirilmemesi ya da geç bildirilmesi hâlinde yerel mahkemenin yetkili başsavcılığın vereceği kararı beklemeden esastan bir karar verebiliyor olması ve bu şekilde karar verilmesine engel bir hükmün UMK'de

⁵⁹⁶ Gözübüyük-Tan, s.223; Dinç, *Çıkarma*, s.55; Candan, s.592; Çağlayan, *Yargılama*, s.134.

⁵⁹⁷ 4788 sayılı Kanun'da bu süre üç ay olarak öngörülmüştü ve bu yasa zamanında mahkeme iki ayda bir toplanmaktaydı. Dosyanın geri bırakıldığı üç aylık sürenin, mahkemenin toplanmadığı döneme denk gelmesi halinde üç ay içerisinde karar verilemediğinden ciddi sorunlar yaşanmaktaydı; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.85.

⁵⁹⁸ UM HB'nin 27.01.2014 T., 2013/1873., 2014/21 K. sayılı ve 05.5.2014 T., 2014/563 E., 2014/595 K. sayılı kararları.

bulunmaması vardır⁵⁹⁹. Kaldı ki yerel mahkemelerin bu ara dönemde karar vermesi, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasındaki amaçla bağdaşmamakta ve bu durum başsavcıların görev uyuşmazlığı çıkarmalarına ilişkin takdir yetkilerinin sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır⁶⁰⁰.

Bu düşünceye uygun olarak Uyuşmazlık Mahkemesi, kuruluş amacını ve görev konusunun önemini dikkate alarak ilgili başsavcılar tarafından olumlu görev uyuşmazlığı çıkarıldığının yerel mahkemelere bildirilmesinden önce bu mahkemeler tarafından esastan bir karar verilmesi durumunda dahi usulüne uygun olarak yapılan başvuruları kabul edip görevli yargı yerini belirlemekte⁶⁰¹ ve bu kararlarda şu hususlara temas etmektedir:

“...İlgili başsavcılığın olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma amacıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaya dair kararın ilgili mahkemeye ulaşmasından önce mahkemenin evvelce görevlilik kararı vermişken bu kez görev yönünden ret kararı vermesi ya da davayı esastan sonuçlandırması gibi hâller ortaya çıkacak ve bu kararlara rağmen Uyuşmazlık Mahkemesince görev konusunda karar verilmesinin pratikte uygulanabilirliği tartışmaya açık hâle gelecektir. Oysa Anayasa’nın 158. maddesi uyarınca Uyuşmazlık Mahkemesinin görevle ilgili verdiği kararlar kesindir ve ilgili mahkemeleri bağlayıcı niteliktedir.

*Şu hâlde Uyuşmazlık Mahkemesinin kendisine ilgili başsavcılıklarca yapılmış bir başvuruyu görmezlikten gelmesi ya da sonuçlandırmaması söz konusu olamayacağından; ilgili mahkemelerin de verdikleri görevlilik kararlarından sonra ilgili başsavcılıkların bu konudaki iradeleri kendilerine yazılı olarak bildirilinceye kadar görev konusunda başka bir karar veya davayı esastan çözümleyen bir karar verebilmeleri hukuken mümkün bulunmamaktadır. Dolayısıyla Mahkememizce 10. maddeye göre yapılan başvurunun sonuçlandırılması gerekmektedir.”*⁶⁰²

Uygulamada yerel mahkemeler, başsavcılar tarafından görev uyuşmazlığı çıkarıldığına dair resmî bir yazı gelmeden esastan karar verebildikleri gibi bu yazının

⁵⁹⁹ UM HB’nin 04.02.2013 T., 2013/187., 2013/295 K. sayılı kararı.

⁶⁰⁰ UM HB’nin 05.5.2014 T., 2014/563E., 2014/595 K. sayılı kararı.

⁶⁰¹ Doktrinde bazı yazarlarca, ilgili Başsavcının Uyuşmazlık Mahkemesi’ne müracaatından önce ya da yapılan müracaatın yargılama yapan mahkemeye bildirilmemesi nedeniyle, mahkemenin esastan bir karar vermesi durumunda ortada çözülecek bir görev uyuşmazlığı kalmadığından yapılan başvurunun reddedilmesi gerektiği ifade edilmiştir; Bkz. Barutoğlu, *Başvuru*, s.128.

⁶⁰² UM HB’nin 03.02.2014 T., 2014/65 E., 2014/165 K. sayılı kararı.

gelmesinden sonra altı aylık bekleme süresi dolmadan da esasa⁶⁰³ veya usule⁶⁰⁴ ilişkin kararlar verebilmektedir⁶⁰⁵.

Yukarıda yapılan açıklamalar Uyuşmazlık Mahkemesinin konuyla ilgili kararları ve UMK'nin 18. maddesi birlikte değerlendirildiğinde, süresinde uyuşmazlık çıkarılması dilekçesi verildiği takdirde 6 aylık bekleme süresi işlemeye başlamalı ve bu süre içinde yerel mahkemeler sadece UMK'nin 22 ve 23. maddelerinde yer alan tedbir talepleriyle ilgili karar verebilmeli ve yapılacak bir kanun değişikliğiyle bu hususlar hüküm altına alınmalıdır.

Bekleme süresi içinde zaman aşımı süreleri, diğer kanuni süreler ve hâkim tarafından belirlenen süreler, işin yeniden incelenmesinin başlayacağı tarihe kadar durur. Bunun dışında uyuşmazlık çıkarılacağı belirtilerek mahkemeden davanın geriye bırakılması talep edilemez. Altı aylık sürenin dolması adli tatile denk gelirse bu süre, adli tatilin bittiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır⁶⁰⁶.

dd. Uyuşmazlık Mahkemesince Yapılacak İşlemler

Başsavcının dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermesi hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından yapılacak işlemler, UMK'nin 13. maddesinin son fıkrasında düzenlenmiştir.

(1) Bildirim Yapılması

UMK'nin 13. maddesinin son fıkrasındaki düzenlemeye göre Uyuşmazlık Mahkemesi başkanı olumlu görev uyuşmazlığı çıkaran yargı kolunun başsavcısının düşünce yazısını ve varsa eklerini görev itirazını reddeden mahkemenin bağlı bulunduğu yargı kolunun başsavcısına bildirebilir⁶⁰⁷. Bu bildirim zorunlu olmayıp Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının takdirine bağlıdır. Bildirimi alan makam cevap vermek isterse yedi gün içinde yazılı olarak cevabını vermelidir. Buradaki amaç, her

⁶⁰³ “...Davalı tarafından yapılmış başvuru üzerine Danıştay Başsavcılığınca olumlu görev uyuşmazlığı çıkarıldığı, bu durumun yazı ile yargı merciine bildirildiği, buna karşın yargı merciince 18. maddede belirtildiği şekilde davanın görülmesinin geri bırakılması yerine davanın görev yönünden reddine karar verilmiş olduğu anlaşılmakla...” UM HB'nin 27.01.2014 T., 2014/25E., 2014/47 K. sayılı kararı; “...Olumlu görev uyuşmazlığının esasının incelenmesi aşamasında ...Asliye Hukuk Mahkemesince Mahkememize gönderilen yazı ve eki kararda, bakılan davaya ilişkin olarak davacılar vekilinin davasını geri alması nedeniyle anılan Mahkemenin, “HMK.123. md. uyarınca davacı tarafından davanın geri alınması nedeni ile karar verilmesine yer olmadığına” karar verdiği ve bu kararın kesinleştiği anlaşılmıştır.” UM HB'nin 14.01.2013 T., 2012/432 E., 2013/79 K. sayılı kararı.

⁶⁰⁴ “...Kanun'un işaret edilen 18. maddesinin amir hükmü uyarınca işten el çekmesi ve yargısal faaliyette bulunmaması gerekirken bu tarihten sonra Mahkemece 24.06.2013 tarihli raporun alındığı anlaşılmıştır.” UM HB'nin 30.12.2013 T., 2013/1861E., 2013/2047 K. sayılı kararı.

⁶⁰⁵ AYM İkinci Bölüm, B. No: 2013/5718, Karar Tarihi: 20.3.2014.

⁶⁰⁶ Taşkın, *Adli Tatil*, s.750; Barutoğlu, *Başvuru*, s.127.

⁶⁰⁷ Dinç, *Çıkarma*, s.56; Resuloğlu, s.102; Çakıroğlu-Akçay, s.201; Kayar, s.221.

iki yargı kolunun başsavcısının konuyla ilgili görüşlerini almaktır. Konudan haberdar edilen başsavcı isterse kendi düşüncesini karşı görüş olarak Uyuşmazlık Mahkemesine bildirebilir. Ancak bu bildirim de zorunlu değildir⁶⁰⁸. Diğer yargı kolunun başsavcısının karşı görüş bildirmesi ya da bildirmemesi hâlinde dosya tekemmül eder.

(2) Ön İnceleme

Bu aşamadan sonra dosya ile ilgili inceleme safhasına geçilir. Uyuşmazlık Mahkemesinde inceleme dosya üzerinden yapılır. UMK'nin 27. maddesinde incelemede dikkat edilecek hususlar ve gözetilmesi gereken sıra düzenlenmiştir. Mahkeme, dosyaları ilk önce süre ve şekil yönünden inceler. Örneğin görev itirazının zamanında ya da başvurunun yetkili makamlar tarafından yapıp yapılmadığına bakar ve bu hususlarda bir eksiklik varsa başvuruyu reddeder⁶⁰⁹. Bir başka ifadeyle zamanında yapılmayan bir başvuru üzerine ilgili başsavcının yine de olumlu görev uyuşmazlığı çıkararak dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermesi başvurunun kabulü için yeterli değildir. Zira Yüksek Mahkeme, UMK'de belirtilen sürede başvuru yapıp yapılmadığını resen inceler ve inceleme neticesinde başvurunun kabulüne ya da reddine karar verir⁶¹⁰.

(3) Esastan İnceleme

Yapılan inceleme neticesinde süre ve şekil yönünden bir eksiklik yoksa ve usulüne uygun şekilde başvuru yapılmışsa uyuşmazlığın esasının incelenmesine geçilir⁶¹¹.

- **Başvurunun Reddi:** İnceleme neticesinde davanın ilk açıldığı mahkemenin dosyada görevli olduğuna karar verilirse başvuru reddedilir⁶¹².

- **Başvurunun Kabulü:** İnceleme neticesinde başvuruya konu dosyadaki uyuşmazlığı çözmekle görevli yargı yerinin olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına ilişkin başvurunun kabulüne ve görev itirazının reddine ilişkin kararın kaldırılmasına

⁶⁰⁸ Gözübüyük-Tan, s.222; Dinç, *Çıkarma*, s.56.

⁶⁰⁹ Resuloğlu, s.102-103; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.91.

⁶¹⁰ UM HB'nin 02.01.2010 T., 2009/267 E., 2010/25 K. sayılı kararı.

⁶¹¹ UM HB'nin 03.02.2014 T., 2014/56 E., 2014/118 K. sayılı kararı.

⁶¹² "...İdarenin kamu görevlisi sayılan personeli ile arasındaki ilişki, idare hukuku ilkelerine dayanan ve idare hukuku ilkeleriyle düzenlenen bir kamu hukuku ilişkisidir. Açıklanan nedenlerle davada idari yargı yerinin görevli olduğu ve Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının başvurusunun reddi gerekmiştir." UM HB'nin 01.7.2013 T., 2013/682 E., 2013/1080 K. sayılı kararı; "...Davanın, haksız fiillere ilişkin özel hukuk hükümlerine göre görüm ve çözümü adli yargı yerinin görevine girmektedir. Açıklanan nedenlerle Danıştay Başsavcısının başvurusunun reddine karar verilmesi gerekmiştir." UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1579 E., 2013/1739 K. sayılı kararı.

karar verilir⁶¹³. Kararda görevli yargı yeri ve kararı kaldırılan merci açıkça belirtilir⁶¹⁴.

Kararda görevli olduğu belirtilen yargı yerinin belirtilmesi bazı yazarlarca eleştirilmektedir. Bu yazarlara göre olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasının amacı bir davada görevli yargı yerini belli etmek olmayıp görevsiz mahkemenin o davaya bakmasını engellemektir. Görevli olmayan mahkeme belirlendikten sonra görevli olan mahkemede dava açıp açmamak davacının takdirine kalmıştır. Bu nedenle Yüksek Mahkeme sadece görevsiz yargı yerini belirtmekle yetinmelidir. Ayrıca görevli olduğu belirtilen mahkemede dava açılması durumunda o mahkeme, açılan davayı görevi dâhilinde görüp görmemekte serbesttir⁶¹⁵.

Bu görüşün olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılmasının amacıyla ilgili kısmına katılmakla birlikte görevli kabul edilen mahkemede açılan davadan sonra bu mahkemenin de kendisini görevsiz görebileceği kısmına katılmak mümkün değildir. Zira UMK'nin 28/2. maddesi gereğince görevli olduğu kabul edilen mahkeme bu karara uymak zorundadır ve yargılama boyunca görevsizlik kararı veremez.

Uyuşmazlık Mahkemesi görevli yargı yerini belirlerken, dosyanın niteliğine ve özellik arz etmesine göre birden fazla yargı yerini de görevli kabul edebilir⁶¹⁶.

Ülkemizde ve Fransız uyuşmazlık sisteminde, olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması suretiyle yapılan başvurularda yargılama giderine hükmedilmez ve bu giderlerle ilgili kararı dosyayı esastan sonuçlandıracak mahkeme verir⁶¹⁷.

⁶¹³ “...Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının başvurusunun kabulü ile davalı görev itirazının reddine ilişkin Kayseri 1.İdare Mahkemesinin görevlilik kararının kaldırılması gerekmiştir.” UM HB’nin 17.11.2014 T., 2014/898 E., 2014/966 K. sayılı kararı; “...Davanın görüm ve çözümü idari yargı yerinin görevine girdiğinden, Danıştay Başsavcısının başvurusunun kabulü ile Ankara 3.Asliye Hukuk Mahkemesi’nin görevlilik kararının kaldırılması gerekmiştir.” UM HB’nin 04.5.2015 T., 2015/15 E., 2015/269 K. sayılı kararı; Gözübüyük-Tan, s.222-223; Resuloğlu, s.103.

⁶¹⁴ “...Davanın çözümünde askeri yargı yerinin görevli olduğuna, bu nedenle ...Askeri Mahkemesinin görevsizlik kararının kaldırılmasına, kesin olarak karar verildi.” UM CB’nin 11.11.2013 T., 2013/29 E., 2013/32 K. sayılı kararı; “..Davanın çözümünde adli yargının görevli olduğuna, bu nedenle ...İdare Mahkemesinin başvurusunun kabulü ile, ...İş Mahkemesinin görevsizlik kararının kaldırılmasına, kesin olarak karar verildi.” UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1830 E., 2013/2033 K. sayılı kararı.

⁶¹⁵ Gallet-Nicolas, s.11; Duran, Vazife ve Hüküm, s.93.

⁶¹⁶ “I- Davaya konu... 10 pafta, 1823 parsel sayılı taşınmaz bakımından davanın görüm ve çözümünde adli yargı yeri görevli olduğundan Danıştay Başsavcısının başvurusunun reddi gerektiği, 2- 10 pafta, 1822 parsel sayılı taşınmaz bakımından davanın görüm ve çözümünde idari yargı yeri görevli olduğundan Danıştay Başsavcısının, davanın, taşınmazın bedelinin tahsiline hükmedilmesi istemine ilişkin kısmı bakımından, başvurusunun kabulü ile, davalı vekilinin görev itirazının ...Asliye Hukuk Mahkemesince reddine ilişkin kararın kaldırılması gerekmiştir.” UM HB’nin 13.05.2013 T., 2013/295 E., 2013/658 K. sayılı kararı; Duran, Selbi Vazife İhtilafı, s.715 vd.

⁶¹⁷ Duran, Vazife ve Hüküm, s.93.

ee. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler

UMK'nın 29. maddesinde yer alan “*Bölümlerin ve Genel Kurulun kararları kesindir.*” hükmü gereğince Uyuşmazlık Mahkemesinin olumlu görev uyuşmazlığının çözümüne ilişkin verdiği karar kesindir. Görevle ilgili Uyuşmazlık Mahkemesi kararı, bu konuda verilmiş bir içtihadı birleştirme kararına aykırı olsa dahi yine de uygulanmalı ve bu kararın gerekleri yerel mahkeme tarafından geciktirilmeksizin yerine getirilmelidir⁶¹⁸. Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı altı aylık bekleme süresi içinde ya da bu süre geçse dahi dosya esastan karara bağlanmadan önce gelirse yargı mercii bu karara uymak zorundadır (UMK md. 18/2). Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı hüküm kesinleştikten sonra gelirse kesin hüküm nedeniyle Yüksek Mahkemenin kararı uygulanmayacaktır. Ancak karar temyiz incelemesi sırasında gelirse temyiz mercii tarafından değerlendirmelidir⁶¹⁹.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı, ilgili başsavcıya davanın görülmesini erteleyen mahkemeye ve olumlu görev uyuşmazlığının çıkarılmasını isteyen kişi ya da makama UMK'nın 28. maddesi gereğince bildirilir⁶²⁰.

Hukuk mahkemesinde açılan bir davada, Danıştay başsavcısı tarafından idari yargı lehine olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması ve Uyuşmazlık Mahkemesinin de idare mahkemesini görevli kabul ederek hukuk mahkemesinin kararını kaldırması durumunda, hukuk mahkemesi dosyanın esasını kapatıp görevsizlik kararı verir ve dosyayı idare mahkemesine gönderir⁶²¹.

Hukuk mahkemesinin görevsizlik kararı verip dosyayı idare mahkemesine göndermesi halinde İYUK'un 9. ve AYİM Kanunu'nun 41. maddesi gereğince idare mahkemesinde ve AYİM'de kendiliğinden dava açılmış sayılmayacağından davacının yeni bir dava açması gerekecektir. Hukuk mahkemesinde açılan dava tarihinin idare mahkemesine başvuru tarihi olarak kabulü için hukuk mahkemesi

⁶¹⁸ “*Kanunda öngörülen usule uyulmak suretiyle çıkartılan görev uyuşmazlığını inceleyen Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümünün davaya bakmaya adli yargının görevli olduğuna karar verildiği anlaşılmaktadır. Adli ve idari yargı birimleri arasında, bu davaya özgü olarak çıkartılan görev uyuşmazlığını inceleyen Uyuşmazlık Mahkemesi kararı, tarafları ve mahkemeyi bağlayıcı nitelikte olduğundan artık anılan kararın dışına çıkılarak idari yargının görevli olduğuna karar verilemez.*” Yargıtay 22. Hukuk Dairesinin 28.4.2014 T., 2014/11469 E., 2014/10088 K. sayılı kararı; Demirci, s.174; Barutoğlu, *Başvuru*, s.129; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.195; Resuloğlu, s.104; Kuru, *Usul*, s.754; Candan, s.592; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.95.

⁶¹⁹ Gözübüyük-Tan, s.224; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.92; Çağlayan, *Yargılama*, s.134; Resuloğlu, s.104; Kuru, *Usul*, s.750.

⁶²⁰ Ercan, s.68; Dinç, *Çıkarma*, s.55-56; Barutoğlu, *Başvuru*, s.124; Resuloğlu, s.105; Kayar, s.221.

⁶²¹ Çağlayan, *Yargılama*, s.134; Barutoğlu, *Başvuru*, s.128-129; Kuru, *Usul*, s.750.

kararının davacıya tebliğinden itibaren otuz gün içinde idare mahkemesinde dava açılmalıdır⁶²².

İdari yargı mahkemesinde açılan bir davada Yargıtay başsavcısının adli yargı lehine olumlu görev uyuşmazlığı çıkarması ve Uyuşmazlık Mahkemesinin de talebi yerinde görerek adli yargı mahkemesini görevli kabul etmesi hâlinde, davacının adli yargı mahkemesinde yeni bir dava açması gerekir. Her ne kadar HMK'nin 20. maddesinde *“Görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten kanun yoluna başvurmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak dava dosyasının görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. Aksi takdirde bu mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilir.”* ifadelerine yer verilmiş ise de bu hüküm, adli yargı kolundaki mahkemeler arasında verilen görevsizlik kararları hakkında uygulanmalı ve maddede belirtilen *“görevsizlik kararı”* ibaresinden iş bölümü nedeniyle verilen görevsizlik kararları anlaşılmalıdır. Bir başka ifadeyle bu kapsamdaki bir görevsizlik kararı *“yargı yolu”* na etkili değildir.

HMK'de *“görevsizlik kararı”* ile kastedilenin iş bölümü nedeniyle verilen görevsizlik kararı olduğunun göstergelerinden biri, *“dava şartları”* nın düzenlendiği 114/1-b maddesidir. Maddeye göre dava şartlarından biri *“yargı yolunun caiz olması”* olup bu şekilde Kanun'da *“yargı yolu”* kavramına ayrıca yer verilmiştir. HMK'nin 20. maddesinde belirtilen *“görevsizlik”* kararının kapsamına *“yargı yolu”* nu değiştiren görevsizlik kararları da dâhil edilmiş olsaydı 114. maddede olduğu gibi bu maddede de yargı yolu kavramına yer verilirdi. Kanun'da böyle bir düzenlemeye yer verilmemiş olması nedeniyle HMK'nin 20. maddesi hükmü, yargı yolunun değişmesi neticesini veren görevsizlik kararlarında uygulanmaz⁶²³.

HMK'deki görevsizlik kararlarıyla ilgili hükümlerin iş bölümü nedeniyle verilenleri kapsadığına dair ikinci gösterge, Kanun'un 331/2. maddesidir. Maddede *“Görevsizlik, yetkisizlik veya gönderme kararından sonra davaya bir başka mahkemede devam edilmesi hâlinde yargılama giderlerine o mahkeme hükmeder.”*

⁶²² Zülal Öztürk-Alpaslan Azapağası, “Yargı Yolunu Değiştiren Görevsizlik Kararları Nedeniyle Adli ve İdari Yargı Mercileri Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **THD**, Yıl.2 S.5, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2007, s.56-58; Ünal Demirci, “Görevli Olmayan Yargı Yerine Başvurulması Halinde İdari Dava Açma Süresi”, **THD**, Yıl.3 S.18, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2008, s.169 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.214; Işıklar, *Usul*, s.112.

⁶²³ Öztürk-Azapağası, s.57-58.

Görevsizlik, yetkisizlik veya gönderme kararından sonra davaya bir başka mahkemede devam edilmemiş ise talep üzerine davanın açıldığı mahkeme dosya üzerinden bu durumu tespit ile davacıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder.” hükmüne yer verilmiş olup hem Yargıtay⁶²⁴ hem de Uyuşmazlık Mahkemesi⁶²⁵ bu hükmün, adli yargı kolundaki mahkemeler arasındaki görevsizlik kararlarına ilişkin olduğuna karar vermiştir.

Belirtilen kararlardan da anlaşılacağı üzere usul kanunlarındaki görev kuralları aynı yargı koluna mensup mahkemeler arasındaki “iş bölümü” esasıyla ilgili olup yargı yolunun değişmesi neticesini veren bir görevsizlik kararından sonra görevli kabul edilen mahkemede yeni bir dava açılması gerekir⁶²⁶.

Ceza dosyaları kapsamında çıkarılan olumlu görev uyuşmazlıklarında da görevsiz kabul edilen mahkeme, kararın kendisine tebliğinden sonra dosyayı görevli kabul edilen mahkemeye göndermelidir. Zira konunun düzenlendiği CMK’nin 5. Maddesinde “*İddianamenin kabulünden sonra işin, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderir. Adli yargı içindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.*” ifadelerine yer verilmiştir. Yine askerî mahkemelerde uygulanacak yargılama usulünün düzenlendiği 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu’nun ek 1. maddesinde de askerî mahkemelerin verecekleri görevsizlik kararlarıyla ilgili de CMK hükümleri uygulanacağı hüküm altına alınmıştır⁶²⁷. Dolayısıyla askerî mahkemeler tarafından verilecek görevsizlik kararlarında da CMK’nin 5. maddesi hükmü uygulanacaktır.

⁶²⁴ “...Düzenleme adli yargı yerinde görülecek davalarda ve adli mahkemeler arasındaki görevsizlik kararlarında uygulanacak bir hüküm olup HMK’de düzenlenmiştir. Düzenlemede “davaya bir başka mahkemede devam edilmesi” hâli anlatılmıştır. Yargı yolu bakımından görevsizlik kararında ise davaya başka mahkemede devam edilmesi söz konusu olmayıp kendine has usul kuralları bulunan farklı yargı yerinde yeniden açılacak bir davanın görülmesi durumu söz konusudur ve bu dava adli yargı yerindeki davanın devamı niteliğinde değildir.” Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 31.10.2012 T., 2012/8494 E., 2012/15842 K. sayılı kararı.

⁶²⁵ “...Hukuk uyuşmazlıklarında, görevli veya yetkili olmayan mahkemeye açılan davanın görev veya yetki yönünden reddedilerek dava dosyasının görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesi, ancak aynı yargı düzeni içinde yer alan mahkemeler arasında olanaklı olup bu hususa ilişkin 6100 sayılı HMK’nin 20. (1086 sayılı HUMK’nin 27.) maddesiyle 2577 sayılı İYUK’un 15. maddesinin 1. fıkrası (a) bendinin ikinci cümlesinde yer alan “görev” kuralları, aynı yargı düzeni içindeki mahkemelerin iş bölümü esasına ilişkin düzenlemelerdir. Oysa yargı yolunu değiştiren görevsizlik kararı verilmesi durumunda görevli olduğundan bahisle farklı bir yargı düzeninde yer alan mahkemeye dava dosyasının gönderilebilmesine olanak tanıyan bir düzenleme bulunmamaktadır...” UM HB’nin 5.5.2014 T., 2014/520 E., 2014/558 K. sayılı kararı.

⁶²⁶ UM HB’nin 02.3.2015 T., 2015/143 E., 2015/159 K. sayılı kararı Coşkun, s.1119; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.130-132; Öztürk-Azapağası, s.57.

⁶²⁷ Kangal, *Askerî*, s.221-222.

CMK'nin 223/10. maddesi gereğince “*Adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı kanun yolu bakımından hüküm sayılır*”.

Yukarıda yer verilen kanuni düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere HMK'den farklı olarak CMK'de, yargı yolunu değiştiren görevsizlik kararlarına da yer verilmiş ve bu kararların itiraza tabi olmayıp “hüküm ” kabul edilerek CMK'nin 272. maddesi gereğince istinaf ya da 286. maddesi gereğince temyiz yoluna tabi olduğu belirtilmiştir⁶²⁸.

Uyuşmazlık Mahkemesinin görevli yargı yerini belirlemesi üzerine ceza davası, görevli kabul edilen mahkemede başlayacak olup bu mahkemeye hitaben yeni bir iddianame düzenlenmesi gerekmez⁶²⁹.

Mahkemelerden birinin sulh ceza diğerinin idare mahkemesi olduğu idari yaptırımlara ilişkin olumlu görev uyuşmazlıkları, ceza uyuşmazlığı olarak kabul edilmediğinden Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından verilen görevsizlik kararından sonra görevli kabul edilen yargı yerinde yeniden dava açılması gerekir⁶³⁰.

Adli, idari ve askerî yargı kollarının usul kanunlarında, verilen görevsizlik kararlarında görevli kabul edilen mahkemede nasıl ve hangi sürede dava açılacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Oysaki böyle bir düzenleme Anayasa'nın 40. maddesinin emredici hükmüdür. Zira bu maddede “*Devlet, işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.*” ifadelerine yer verilmiştir. Bu çerçevede görevsizlik kararından sonra hak kayıplarının yaşanmaması bakımından usul kanunlarında belirtilen düzenlemenin yapılması gerekir.

Usul kanunlarındaki bu eksiklik nedeniyle özellikle idari yargıda mahkemeler farklı şekilde davranabilmekte, bazı mahkemeler başka bir yargı kolundan görevsizlik kararıyla gelen dosyayı herhangi bir işlem yapmadan iade etmekte, bazı mahkemeler ise aynı şekilde gelen dosya ile ilgili dilekçe ret kararı vermektedir. İdare mahkemesi tarafından dosyanın iade edildiği durumlarda davacılar, çoğunlukla dosyanın idare mahkemesi tarafından ne zaman iade edildiğinden haber olamamakta ve idari yargıda dava açma süresini kaçırmaktadırlar.

Dilekçenin reddi hâlinde ise davacının kanun gereği otuz gün içinde yeni bir dava açma hakkı bulunduğundan dosyanın iade edilmesinde olduğu gibi bazı

⁶²⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 06.11.2007 T., 2007/4-158 E., 2007/225 K. sayılı kararı; Albayrak, s.50-52; Öztürk-Azapağası, s.52.

⁶²⁹ Albayrak, s.52; Barutoğlu, *Başvuru*, s.131.

⁶³⁰ Öztürk-Azapağası, s.52-53.

mağduriyetler yaşanmamaktadır. Belirtilen hususlar çerçevesinde yaşanabilecek hak kayıplarının önlenmesi adına ilgili usul kanunlarında gerekli değişikliklerin yapılması bir zorunluluk hâline gelmiştir⁶³¹.

Yapılacak değişiklikle ya dosyanın görevsizlik kararıyla gönderildiği mahkemede dava açılmış sayılacağı kabul edilmeli ya da mahkemelerin bu tür dosyalarda dilekçenin reddine karar vermeleri zorunlu hâle getirilmelidir. Bu sayede dosyanın herhangi bir işlem yapılmadan iadesinin önüne geçilerek oluşabilecek mağduriyetler engellenmeli ve davacının tekrar usulüne uygun şekilde dava açabilmesine imkân tanınmalıdır⁶³².

ff. Uyuşmazlık Çıkarılamayacak Durumlar

UMK'nin 11. maddesinde uyuşmazlık çıkarılması mümkün olmayan hâller düzenlenmiştir. Bu düzenleme mevzuatımıza UMK'nin kabulüyle girmiştir.

Konuyla ilgili Meclise sevk edilen hükûmet tasarısı, maddenin bugünkü hâlinden oldukça farklıdır. Hükûmet tasarısında: “*a- dava karara bağlanmış ve bu karar kesinleşmiş ise veya görevsizlik itirazını reddeden yargı yeri bu karardan dönerek görevsizlik kararı vermiş ve bu karar kesinleşmiş ise, b- sulh, vazgeçme veya kabul ile dava sona ermişse*” uyuşmazlık çıkarılamayacağı belirtilmişti. Ancak Cumhuriyet Senatosundaki görüşmelerde, tasarıda yer alan hususlar metinden çıkarılmış ve uyuşmazlık çıkarılamayacak durumlara, Kanun'un bugünkü hâlinde yer alan hususlar eklenmiştir⁶³³.

Kanun'un 11. maddesinde sayılan uyuşmazlık çıkarılamayacak durumlar, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ve Anayasa Mahkemesinde açılan siyasi parti kapatma davalarıdır. Bu iki durumda olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması talebiyle Yüksek Mahkeme başsavcılar tarafından Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz⁶³⁴. Bir başka ifadeyle bu iki durumda,

⁶³¹ Hasan Dursun, “İdari İşleme Karşı Dava Açma Süresinin Gösterilmemesi, İşlemi Hukuka Aykırı Hale Getirir mi?”, **THD**, Y.4, S.40, Sözkese Matbaası, Ankara, 2009, s.86-88, (“Gösterilmemesi”); Coşkun, s.1112-1113; Candan, s.421-422; Demirci, s.173-174.

⁶³² Konuyla ilgisi açısından AİHM'in Mesutoğlu/Türkiye kararında da benzer hususlara temas edilmiştir. Anılan kararda AİHM “*Davanın somutunda İdari Yargılama Usulü Kanununun 9 uncu maddesinin uygulamasının çok katı biçimde ve aşırı şekilci gerçekleşmesi nedeniyle, başvuranların mahkemeye erişim haklarının ve dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6/1 nci maddesinin ihlal edildiği sonucuna varıldığı görülmektedir.*” Mesutoğlu/Türkiye Kararı. Başvuru No: 36533/04. Karar Tarihi: 14.10.2008, (Erişim) <http://www.inhak.adalet.gov.tr/hudocr.html>, 24.3.2015; UM HB'nin 26.01.2015 T., 2015/5 E., 2015/15 K. sayılı kararı; Coşkun, s.1113 vd.

⁶³³ **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, C.43, Toplantı: 18, TBMM Matbaası, Ankara, 1979, s.510.

⁶³⁴ Dinç, **Çıkarma**, s.5; Gökçe, s.252; Resuloğlu, s.105.

başsavcılarının olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma yetkileri sınırlandırılmıştır⁶³⁵. Bu noktada yapılacak bir kanuni düzenlemeyle uyuşmazlık çıkarılamayacak durumların kapsamı genişletilmeli, UMK ile ilgili hükûmet teklifinde belirtilen hususlar ve bu hususlara benzer durumlar nedeniyle de uyuşmazlık çıkarılamayacağı kurala bağlanmalıdır. Bu kapsamda yapılacak düzenlemeyle:

- a. İlgili Başsavcılar tarafından görev uyuşmazlığı çıkarılmadan davanın karara bağlanmış olması ve bu kararın kesinleşmesi,
- b. Görevsizlik kararı veren yargı merciinin itiraz üzerine bu karardan vazgeçmesi,
- c. Sulh, feragat, kabul gibi taraf işlemleri nedeniyle davanın açılmamış sayılması,
- d. İşlemden kaldırılan davanın süresinde yenilenmemesi nedeniyle davanın açılmamış sayılması,
- e. Davanın, geri alınması nedeniyle sona ermesi,
- f. Lehine görev itirazında bulunulan yargı mercii tarafından aynı dosyayla ilgili verilmiş bir görevsizlik kararı bulunması hâllerinde de olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması yolu kapatılmalıdır. Zira yukarıda da belirtildiği üzere bu durumlarda uyuşmazlık çıkarılması hâlinde yapılan başvurular, Yüksek Mahkeme tarafından zaten reddedilmektedir. Bu hususların Kanun'da “*uyuşmazlık çıkarılamayacak hâller*” başlığı altında açıkça düzenlenmesi durumunda, başsavcılar tarafından uyuşmazlık çıkarılamayacağından sonlanmış olan bu tür davalarla ilgili yapılacak başvurular Uyuşmazlık Mahkemesi önüne gelmeden engellenmiş ve dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesinin iş yükü gereksiz yere artırılmamış olacaktır.

2. Olumlu Görev Uyuşmazlığı

a. Tanımı

4788 sayılı Kanun'da olumlu görev uyuşmazlığı ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Olumlu görev uyuşmazlığı mevzuatımıza UMK'nin kabulüyle girmiştir. Aynı şekilde yasanın örnek alındığı Fransa uyuşmazlık sisteminde de olumlu görev uyuşmazlığına ilişkin bir düzenleme yoktur. Olumlu görev uyuşmazlığı UMK'nin 17. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede bu uyuşmazlık şöyle tanımlanmıştır:

⁶³⁵ UM HB'nin 29.9.2003 T., 2003/78 E., 2003/74 K. sayılı kararı.

“Olumlu görev uyuşmazlığı; adli, idari ve askerî yargıya bağlı ayrı iki yargı merciine açılan ve tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davalarda bu yargı mercilerinin her ikisinin kendilerini görevli sayan kararlar vermiş olmaları, görev kararlarına karşı itiraz yolunun açık olduğu ceza davalarında bu kararların kesinleşmiş bulunması durumunda meydana gelir.”

Madde metninden de anlaşılacağı üzere olumlu görev uyuşmazlığı; konusu, tarafları ve sebebi aynı olan bir davada adli, idari ve askerî yargı kollarındaki iki mahkemenin kendilerini görevli kabul ederek dosyaya bakmak istemeleri olarak tanımlanabilir. Farklı yargı kollarındaki mahkemelerin birbirlerinin görev alanına müdahale etmesi şeklinde tezahür eden olumlu görev uyuşmazlığı, zamanında çözüme kavuşturulmadığı takdirde hüküm uyuşmazlığı ile sonuçlanabilmektedir. Böyle bir durumda ise tarafları ve konusu aynı olan iki farklı yargı kararı olması nedeniyle hakkın yerine getirilmesi engellenmiş olur.

Olumlu görev uyuşmazlığının çözümü; bir yandan hakkın yerine getirilmesine hizmet etmesi, diğer yandan ise farklı yargı kollarının birbirlerinin görev alanlarına yapacakları müdahaleleri önlemesi ve her yargı kolunun kendi görev sınırları içinde kalmasını sağlanması açısından önemli bir işleve sahiptir⁶³⁶.

Olumlu görev uyuşmazlığı, Uyuşmazlık Mahkemesine en az müracaatın yapıldığı başvuru türüdür⁶³⁷. Zira böyle bir uyuşmazlığın doğabilmesi; tarafı, sebebi ve konusu aynı olan iki davanın varlığını gerektirir. İki ayrı yargı kolunda açılan iki farklı davada davalı, derdestlik itirazında bulunabilir. Derdestlik tarafı, konusu ve sebebi aynı olan ikinci bir davanın açılması ve ikinci davanın açıldığı mahkemece bu durumun tespiti hâlinde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesidir. Derdestlik, bir dava şartı olup yargılamanın her aşamasında ileri sürülebileceği gibi, hâkim tarafından da resen gözetilir (HMK md. 115). HMK’deki düzenlemenin aksine derdestlik, İYUK’ta dava şartları arasında sayılmamıştır⁶³⁸.

Derdestlik itirazının davanın her aşamasında ileri sürülebilmesi nedeniyle olumlu görev uyuşmazlığına uygulamada pek rastlanmamaktadır. Ancak derdestlik

⁶³⁶ Dinç, *Olumlu*, s.15; Yiğit, s.253; Kuru, *Usul*, s.755; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.31.

⁶³⁷ Olumlu görev uyuşmazlığı yoluyla Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularda esastan verilen karar sayıları ile başvurusu reddedilen dosya sayıları için bkz. tablo XIII ve XIV, ayrıca bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo III.

⁶³⁸ Celal Işıklar, “İdari Yargıda Derdestlik”, **GÜHFD**, C.XVI, S.1, Ankara, 2012, s.90, (“Derdestlik”); Kuru-Arslan-Yılmaz, s.258 vd, 307-308; Çağlayan, *Yargılama*, s.230-231; Yılmaz, *Safahat*, s.270-271; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.32.

itirazında bulunulmaması ya da bulunulmasına rağmen mahkemece reddedilmesi hâlinde olumlu görev uyuşmazlığı çıkması mümkündür⁶³⁹.

b. Olumlu Görev Uyuşmazlığı İle Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılması Arasındaki Farklar

“Olumlu görev uyuşmazlığı” ile daha önce değinilen “olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma” lafzen benzeşmekte ise de bu iki başvuru yolu birbirinden farklıdır. “Olumlu görev uyuşmazlığı” tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davanın iki farklı yargı koluna dâhil mahkemede açılması durumunda her iki mahkemenin de kendisini görevli kabul etmesiyken; “olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma” adli, idari ve askerî yargı kollarından birinde açılan davada, taraflardan birinin görev itirazının reddi üzerine ilgili yargı kolunun başsavcısı tarafından görev konusundaki ihtilafın çözümünün Uyuşmazlık Mahkemesinden istenmesidir. Bu iki başvuru yolu arasındaki farklar şunlardır⁶⁴⁰:

1) Olumlu görev uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için adli, idari ve askerî yargı mercilerinde tarafları, konusu ve sebebi aynı olan iki dava bulunması gerekirken; olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmada üç ayrı yargı kolundan sadece birinde açılmış bir davanın varlığı yeterlidir.

2) Olumlu görev uyuşmazlığında mahkemelerin görev itirazı olsa da olmasa da kendilerini o dosyada görevli kabul etmeleri söz konusuysa, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmada yargılamanın başlamasından sonra taraflarca yapılmış ve mahkemece reddedilmiş bir görev itirazı söz konusudur.

3) Uyuşmazlığın çözümünü olumlu görev uyuşmazlığında taraflardan biri talep ederken, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmada ilgili yargı kolunun başsavcısı talep eder.

4) Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için Kanun’da öngörölmüş başvuru süreleri bulunmaktayken, olumlu görev uyuşmazlığının çözümü için yapılacak başvurularda süre sınırı yoktur.

5) UMK’de her iki uyuşmazlığın çözümüne ilişkin farklı usul kuralları öngörölmüştür. Olumlu görev uyuşmazlığının çözümü daha basit bir usule tabi iken, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması usulü ve çözüm yöntemi daha karmaşıktır.

⁶³⁹ Gözübüyük-Tan, s.220; Kuru, *Usul*, s.755.

⁶⁴⁰ Çakıroğlu-Akçay, s.202; Dinç, *Olumlu*, s.15-16; Topuz, s.178; Işıklar, *Usul*, s.113.

c. Olumlu Görev Uyuşmazlığının Şartları

aa. Açılmış İki Ayrı Dava Bulunması

Olumlu görev uyuşmazlığından söz edilebilmesi için farklı yargı koluna dâhil iki mahkemede, her bir yargı kolunun usul kurallarına göre açılmış iki dava bulunması gerekir⁶⁴¹. Bu husus UMK'nin 17/1. maddesinde *“adli, idari ve askeri yargıya bağlı ayrı iki yargı merciine açılan... davalarda”* şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca bu davaların derdestlik ya da başka bir gerekçeyle açılmamış sayılmasına da karar verilmemiş olması gerekir. Yargı kollarından birinde dava açılmasına rağmen aynı konuda diğer yargı kollarındaki mahkemelerden birinde dava açılmaması hâlinde olumlu görev uyuşmazlığı doğmaz⁶⁴².

bb. İki Davanın Konu, Sebep ve Taraflarının Aynı Olması

UMK'nin 17/1 maddesinde olumlu görev uyuşmazlığının; *“adli, idari ve askeri yargıya bağlı ayrı iki yargı merciine açılan ve tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davalarda”* meydana geleceği ve bu üç unsurun aynı olmadığı dosyalarla ilgili yapılan başvuruların reddedileceği hüküm altına alınmıştır.

Konuyla ilgili Uyuşmazlık Mahkemesi önüne gelen bir dosyada, A ilçesi Belediyesi tarafından aynı ilçe sınırlarında bulunan B (beldesi) Belediyesi sınırlarının valilikçe belirlenmesi işlemine karşı idare mahkemesinde dava açılmış ve mahkeme valilik işleminin iptaline karar vermiştir. Bu karar üzerine B Belediyesi de davaya konu ettiği ve ilk açılan dava ile ilgisi olmayan başka bir bölgenin kendi sınırları içinde kaldığının tespiti için asliye hukuk mahkemesine başvurmuş ve mahkeme dava konusu yerin B Belediyesi sınırları içinde kaldığına karar vermiştir. Verilen bu karardan sonra A Belediyesi, asliye hukuk mahkemesi ile idare mahkemesi kararları arasında olumlu görev uyuşmazlığı meydana geldiğini iddia ederek Uyuşmazlık Mahkemesine müracaat etmiş ve Yüksek Mahkeme; açılan davaların tarafları, konusu ve sebebinin farklı olduğunu belirterek başvuruyu reddetmiştir⁶⁴³.

⁶⁴¹ Topuz, s.178.

⁶⁴² “...Asker kişi sanıklar hakkında müteselsilen rüşvet almak ve müteselsilen göçmen kaçakçılığı suçlarını işledikleri ileri sürülerek cezalandırılmaları istemiyle askeri yargı yerine açılan kamu davasında, askeri yargı yerince adı geçen sanıklar hakkında rüşvet almak suçu nedeniyle cezalandırılmalarına, göçmen kaçakçılığı suçu nedeniyle ise Mahkemenin görevsizliğine karar verilerek dosyanın adli yargı yerine gönderildiği, böylece adli yargı yerine açılan kamu davasının göçmen kaçakçılığı suçuna ilişkin olduğu ve adli yargı yerinde bu sanıklar hakkında rüşvet almak suçu nedeniyle açılmış bir kamu davasının bulunmadığı anlaşılmıştır.” UM CB'nin 26.12.2005, 2005/39 E., 2005/47 K. sayılı kararı.

⁶⁴³ UM HB'nin 25.3.2002 T., 2002/22 E., 2002/15 K. sayılı kararı.

(1) Davaların Taraflarının Aynı Olması

Olumlu görev uyumsuzluğunun varlığı için farklı yargı kollarında açılan her iki davanın taraflarının aynı olması gerekir (UMK md. 17/1). Tarafların farklı olduğu dosyalarla ilgili başvurular reddedilir.

Davanın tarafları, medeni usul hukuku açısından dava dilekçesinde kendisi için hukuki koruma isteyen kişi (davacı) ile bu kişinin muhatabı olan ve kendisine karşı hukuki koruma istenilen (davalı) kişiden oluşan bütündür. Yani dava dilekçesinde taraf olarak gösterilen kişiler dışında kalanlar davanın tarafı olarak kabul edilmez. Bir davada tarafların kimler olduğu, dava dilekçesine göre belirlenir ve davanın tarafları dava dilekçesinde gösterilmelidir. Tarafların açıkları davada taraf ehliyetine ve dava ehliyetine sahip olmaları gerekir. Taraf ehliyeti, davada kişiye taraf olabilme imkânı sağlar. HMK'nın 50/1. maddesine göre "*medeni haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir.*" Medeni Kanun anlamında gerçek ve tüzel kişiler hak ehliyetine sahip oldukları takdirde bir davada taraf ehliyetine de sahiptirler (Türk Medeni Kanunu md. 8)⁶⁴⁴.

Taraf kavramı, dava açılmasına neden olan hukuki durumla ilgili değildir. Yani açılan davanın alacak davası olması durumunda taraflar arasında bu alacağın mevcut olup olmaması taraflık sıfatını etkilemez⁶⁴⁵.

Dava ehliyeti de kişinin kendisi ya da yetkilendireceği bir vekil vasıtasıyla bir davayı takip ve bu davayla ilgili usulü işleri yapabilme yeteneğidir. HMK'nın 51. maddesi gereğince "*Dava ehliyeti, medeni hakları kullanma ehliyetine göre belirlenir.*" ve hak ehliyetine sahip tüzel ve gerçek kişiler aynı zamanda dava ehliyetine de sahiptirler. Açılan dava vekil vasıtasıyla takip ediliyorsa vekilin avukat olması ve geçerli bir temsil yetkisinin bulunması gerekir. Davanın avukat olmayan bir kişi ya da temsil yetkisi olmayan bir avukat tarafından açılması hâlinde dava dilekçesi reddedilir⁶⁴⁶.

Açılan davaların olumlu görev uyumsuzluğuna konu olabilmesi için tarafların farklı kişilerden oluşması gerekir. Zira kimse kendisine karşı dava açamaz. Aynı şekilde davacının tek mirasçısının davalı olması ve davacının dava sırasında ölmesi hâlinde davanın tarafları aynı kişide birleşeceğinden tarafların farklı kişilerden

⁶⁴⁴ Çağlayan, *Yargılama*, s.248; Görgün, s.146; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.217.

⁶⁴⁵ Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C.II, 6. Baskı, Demir Demir Matbaası, İstanbul, 2001, s.1360 vd., ("*Muhakemeleri*"); Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.131; Görgün, s.146; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.217 vd.

⁶⁴⁶ Görgün, s.125 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.250; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.132-133; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.226.

oluştduğundan söz edilemez. Yine çekişmesiz yargıya konu davalarda sadece bir taraf bulunduğundan bu tür davalarında olumlu görev uyuşmazlığına konu olması mümkün değildir⁶⁴⁷.

İdari yargı açısından da dava dilekçesinde dava açan kişinin kendisini davacı, aleyhine dava açtığı idareyi de davalı olarak göstermesi gerekir (İYUK md. 3/2). Açılan davada davacının, dava ve taraf ehliyetine sahip olması gerekir. Davacının bu ehliyetlere sahip olmaması hâlinde dava, ehliyet yönünden reddedilir (İYUK md. 15/1-b). Tarafların ve varsa vekillerinin isim ve adresleri ile gerçek kişilerin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numaraları dilekçeye yazılır, verilen adresler tebligat yapılmaya uygun ve açık olmalıdır. Tüzel kişilerin de davacı olmalarında herhangi bir engel bulunmamaktadır. İYUK gereğince davanın davacı veya yetkili temsilci tarafından açılmaması hâli dava dilekçesinin reddini gerektirirken (İYUK md. 14/3-c, 15/1-b), davalının gösterilmemesi hâlinde bu eksiklik hâkim tarafından giderilir⁶⁴⁸.

Uyuşmazlık Mahkemesi bir kararında, asliye hukuk mahkemesine açılan davanın “*davacısı V.T., davalısı H.A.*” olduğu hâlde, Danıştay 6. Dairesine açılan davanın “*davacısı H.A. ve davalısının da Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü*” olması nedeniyle her iki davanın taraflarının farklı olmasını gerekçe göstererek başvurunun reddine karar vermiştir⁶⁴⁹.

Cezai uyuşmazlıklar açısından da her iki davadaki tarafların sıfatlarının aynı olması gerekir. Ceza davalarında taraflardan biri sanık, diğeri mağdur ve müdahildir. Ceza davasına konu eylemi gerçekleştiren ve hakkında kamu davası açılıp yargılanan kişiye sanık⁶⁵⁰, işlenen suçtan zarar gören kişiye mağdur, iddia makamını savcıyla birlikte işgal eden mağdura da müdahil denilir⁶⁵¹.

Olumlu görev uyuşmazlığının varlığından bahsedilebilmesi için davanın birinde sanık olan kişinin diğeri dosyada da sanık olması gerekir. Dosyanın birisinde sanık olan kişinin diğeri dosyada müşteki olması hâlinde olumlu görev uyuşmazlığı söz konusu olmaz. Zira olumlu görev uyuşmazlığının varlığı için her iki davanın bütün unsurlarıyla ve taraflarıyla aynı olması gerekir.

Uyuşmazlık Mahkemesi bir olumlu görev uyuşmazlığı başvurusunda, asker olan sanıklar hakkında hem askerî mahkeme de hem de sulh ceza mahkemesinde

⁶⁴⁷ Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.293; Kuru, *Usul*, s.885-886.

⁶⁴⁸ Çağlayan, *Yargılama*, s.214; Işıklar, *Derdestlik*, s.78-79; Işıklar, *Usul*, s.103-104.

⁶⁴⁹ UM HB’nin 12.01.1987 T., 1986/56 E., 1987/1 K. sayılı kararı.

⁶⁵⁰ Soyaslan, *Muhakeme*, s.199 vd.; Yenisey-Nuhoğlu, s.151.

⁶⁵¹ Yenisey-Nuhoğlu, s.127; Soyaslan, *Muhakeme*, s.473 vd.

açılan davaların taraflarının sanıklar ve müştekiler yönüyle aynı olduğuna ve bu suretle olumlu görev uyuşmazlığının varlığı için aranan şartlardan birinin gerçekleştiğine karar vermiştir⁶⁵².

(2) Davaların Konusunun Aynı Olması

Olumlu görev uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için farklı yargı kollarındaki mahkemelerde açılan her iki davanın konusunun da aynı olması gerekir (UMK md. 17/1). Davaların konusu aynı olmadığı takdirde başvurunun reddine karar verilir.

Medeni usul hukuku açısından usulü nitelikli talep sonucu olarak da ifade edilen dava konusu, her iki dosyada da aynı olmalıdır. Dava konusunun aynı olup olmadığını anlayabilmek için iki davanın talep konularının karşılaştırılması gerekir⁶⁵³. Her iki dosyada da dava açılması sonucunu doğuran vakıalar aynı ise dava konusunun da aynı olduğu sonucuna ulaşılır. Örneğin davalardan birinin konusunun maddi tazminata, diğerinin manevi tazminata ilişkin olması hâlinde her iki davanın konusunun aynı olduğundan söz edilemez. Ancak eda davasının menfi ya da müspet tespit davasında sonra açılması veya ilk açılan menfi tespit davasının ardından -bu davayla bağlantılı olması nedeniyle- müspet tespit davası açılması hâlinde her iki davadaki talep sonuçlarının aynı olması bu davaların konularının da aynı olduğu sonucunu ortaya çıkarır⁶⁵⁴.

Dava konusuyla ilgili en önemli dava şartları, aynı olayla ilgili daha önce kesin hükümle sonuçlanan bir davanın bulunmaması ve davacının dava açmakta hukuki bir menfaatinin bulunmasıdır. Açılmış bir davadan ve davaya konu olan hukuki ihtilaftan söz edilebilmesi için bu iki şartın bir arada gerçekleşmesi gerekir. Bu iki şartın varlığını mahkeme resen gözetir ve bu şartların gerçekleşmemesi hâlinde dava usulden reddedilir⁶⁵⁵.

İdari yargı açısından idari işlemin, hukuk dünyasında meydana getirdiği netice, oluşturduğu değişiklik ve işlemin içeriği idari davanın konusunu oluşturur⁶⁵⁶. Dava dilekçesinde dava konusunun açıkça gösterilmesi gerekir. Ancak dava dilekçesinde dava konusunun gösterilmemesi ya da dava dilekçesinden dava

⁶⁵² UM CB'nin 27.01.1986 T., 1985/142 K., 1986/7 K. sayılı kararı.

⁶⁵³ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.292; Çağlayan, *Yargılama*, s.215; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.311.

⁶⁵⁴ Işıklar, *Derdestilik*, s.83; Çağlayan, *Yargılama*, s.215.

⁶⁵⁵ Kuru, *Muhakemeleri*, s.1361; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.294-295; Görgün, s.147.

⁶⁵⁶ Ramazan Çağlayan, "Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi", *AÜEHFD*, C.VIII, S.3-4, Erzincan, 2003, s.179, ("Takdir"); Çağlayan, *İdare Hukuku*, s.316-317; Çağlayan, *Yargılama*, s.214-215.

konusunun ne olduğunun anlaşılamaması hâlinde dilekçenin reddine karar verilir (İYUK md. 15/1-d)⁶⁵⁷.

Davanın konusunun bir idari işlemin iptali olması hâlinde İYUK gereğince dava dilekçesinde dava konusu işlemin sayısı, tarihi ve delilleri somut olarak gösterilmeli; talep sonucu da dava açılmasına konu idari işlemin iptaline karar verilmesi şeklinde olmalıdır. (İYUK md. 3/1-b). Açılan davanın tam yargı davası olması hâlinde ise davanın konusu, idare tarafından verilmiş olan maddi ya da manevi bir zararın karşılığının parasal olarak ödettirilmesinin istenilmesidir. Tam yargı davalarında ve vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerle ilgili açılan davalarda uyuşmazlık konusu miktar, açıkça belirtilmelidir⁶⁵⁸.

İdari yargıdan farklı olarak dava konusu alacak miktarının dava açılması sırasında tam olarak belli olmadığı belirsiz alacak davalarının adli yargı mercilerinde açılması mümkündür. Bu davalarda dava açılırken dava konusu alacak miktarının tam olarak belirlenememesi durumunda davacı, hukuki ilişkiyi ve asgari alacak miktarını belirtmek şartıyla dava açabilir (HMK md. 107)⁶⁵⁹. Yine idari yargıdan farklı olarak adli yargı mahkemelerinde davacının bir asıl bir de yardımcı iki talebiyle ilgili kademeli olarak dava açması ve asıl talebinin reddi hâlinde tali nitelikteki talebi için karar verilmesini istemesi anlamına gelen terditli dava açması da mümkündür (HMK md. 107)⁶⁶⁰.

Uyuşmazlık Mahkemesi bir kararında, idare mahkemesi tarafından “ödeme emriyle” ilgili bir görevlilik kararı verilmesine rağmen sulh ceza mahkemesi tarafından verilen görevlilik kararının “para cezası” ile ilgili olması ve farklı mahkemelerce aynı konuda verilmiş görevlilik kararları bulunmaması nedeniyle başvurunun reddine karar vermiştir⁶⁶¹.

Ceza dosyalarında ise her iki davanın konusunun aynı olmasıyla anlatılmak istenen husus, hem askerî ceza mahkemesinde hem de adli yargı mahkemesinde kamu davası açılmasına ve sanığın yargılanmasına esas olan maddi olayın aynı olmasıdır. Ceza muhakemesinin amacı; maddi gerçeğin araştırılmasıyla işlenen suç

⁶⁵⁷ Işıklar, *Derdestlik*, s.85; Çağlayan, *Yargılama*, s.214.

⁶⁵⁸ Çağlayan, *Yargılama*, s.214.

⁶⁵⁹ Süha Tanrıver, “Belirsiz Alacak Davası ve Bu Bağlamda Uygulamada Yaşanan Güncel Sorunlar”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, Y.2, S.2, Ankara, 2015,(“Belirsiz”), s.2-3.

⁶⁶⁰ Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.303, 311; Çağlayan, *Yargılama*, s.217.

⁶⁶¹ UM HB’nin 05.3.2012 T., 2012/35 E., 2012/57 K. sayılı kararı.

neticesinde bozulan toplumsal düzenin tekrar tesisi ve suçlu olması hâlinde sanığın cezalandırılması, suçsuz olması hâlinde de beraatının sağlanmasıdır⁶⁶².

Uyuşmazlık Mahkemesi bir kararında, asker olan sanıklar hakkında hem askerî ceza mahkemesinde hem de sulh ceza mahkemesinde açılan davaların konusunun aynı olduğuna ve sanıkların “*sarkıntılık*” suçunu işlediklerine hükmetmiştir⁶⁶³.

(3) Davaların Sebeplerinin Aynı Olması

Olumlu görev uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için farklı yargı kollarındaki mahkemelerde açılan davaların sebeplerinin de aynı olması gerekir (UMK md. 17/1).

Medeni usul hukuku açısından, talepte bulunmayı gerekli kılan ve talepte bulunmaya neden olan olay ya da dava açılmasının dayanağını oluşturan hukuki ilişki olarak tanımlanabilecek davanın sebebi de her iki dosya için aynı olmalıdır⁶⁶⁴. Davacının, davasının dayanağını ve talep sonucunun haklı olduğunu gösterecek bütün olayları dava dilekçesine yazması gerekir. Çünkü hukuk yargılamalarında taraflarca hazırlanma ilkesi geçerlidir. Hâkim, dava dilekçesinde gösterilen olaylarla bağlıdır ve davacının dilekçesinde belirtmediği hususları resen araştırmaz⁶⁶⁵.

Dava açıldıktan sonra dava dilekçesinde ileri sürülmeyen hususların ileri sürülmesi davayı değiştirme yasağı kapsamına gireceğinden, yeni vakıa ileri sürülmesi ancak davalının rızası ya da ıslah yoluyla mümkün olacağından davacının, haklılığını ispatlaması zorlaşacaktır. Bu nedenle dava dilekçesinde davacının dava açmakta haklı olduğunu gösteren sebepleri ayrıntılı olarak belirtmesi kendi yararınadır. Dava sebebi maddi olaylar olabileceği gibi -taraflar arasındaki kiralama sözleşmesinde olduğu gibi- hukuki işlemler de olabilir⁶⁶⁶.

İdari yargı açısından da idareyi belli bir işlemi yapmaya zorlayan ve bu işlemi yapma konusunda harekete geçiren hukuki ya da maddi konular o işlemin sebep unsurunu oluşturur. İYUK’a göre dava konusunda olduğu gibi sebebinin de dava dilekçesinde açıkça gösterilmesi gerekir (İYUK md. 3/1-b)⁶⁶⁷. İki farklı mahkemede açılan davalardan birinin sebebinin farklı olması durumunda olumlu görev uyuşmazlığı doğmaz.

⁶⁶² Yenisey-Nuhoğlu, s.71 vd.

⁶⁶³ UM CB’nin 27.01.1986 T., 1985/142 K., 1986/7 K. sayılı kararı.

⁶⁶⁴ Işıklar, *Derdestlik*, s.86-87.

⁶⁶⁵ Görgün, s.211.

⁶⁶⁶ Kuru, *Muhakemeleri*, s.1587-1591.

⁶⁶⁷ Çağlayan, *İdare Hukuku*, s.308-309; Günday, s.152; Çağlayan, *Takdir*, s.178.

İdare hukukunda sebepsiz bir idari işlemin olması mümkün değildir ve idare yaptığı idari işlemlerin tümünde kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik bir sebep göstermelidir. Sebep gösterilmeden yapılan idari işlemler sebep unsuru açısından hukuka aykırıdır ve bu nedenle iptal edilir. İdari işlemin sebebi kanunda açıkça belirtilmişse bu işlemin hukuka uygun olması, kanunda belirtilen hususların gerçekleşmesine bağlıdır. Kanunlarda idari işlemin sebep unsuru olarak kamu düzeni için genel sağlık ve genel ahlak gibi kapsamı geniş ifadelere yer verilmiş olsa da yapılan işlemin somut bir olguya dayandırılması ve gerekçelendirilmesi gerekir⁶⁶⁸.

Kısacası iptal davalarında, yapılan idari işlemin hangi yönlerden hukuka aykırı olduğu maddi ve hukuki nedenleriyle ortaya konulmalı; tam yargı davalarında da dava açılmasına konu zararın kaynağı olan işlem ya da eylemin nelerden oluştuğu ve nasıl gerçekleştiği açıkça belirtilmelidir⁶⁶⁹.

Uyuşmazlık Mahkemesi olumlu görev uyuşmazlığının varlığı iddiasıyla yapılan bir başvuruda, mahkemelerden birinde açılan davanın sebebinin “*tescil, senet iptali ve müdahalenin önlenmesi*” iken diğerinde açılan davanın sebebinin “*3194 sayılı İmar Kanunu’nun 18. maddesi uyarınca çıkarılan genelgenin bir maddesi*” olması nedeniyle başvurunun reddine karar vermiştir⁶⁷⁰.

Cezai uyuşmazlıklarda davanın sebeplerinin aynı oluşu ile anlatılmak istenen husus, askerî ceza mahkemesinde ve adli yargı mahkemesinde sanık hakkında açılan davaların ve sanığın yargılanmasına neden olan fiillerin aynı olması ve mahkemenin de dava açılmasına sebep olan bu fiillere göre karar vermesidir. Uyuşmazlık Mahkemesi bir kararında, asker olan sanıklar hakkında hem askerî mahkeme hem de sulh ceza mahkemesinde dava açılmasına neden olan olayın, sanıkların “sözle sarkıntılıkta bulunmaları” olması nedeniyle her iki davanın sebebinin de aynı olduğunu hükme bağlamıştır⁶⁷¹.

cc. Her İki Yargı Mercii'nin Görevlilik Kararı Vermesi

Olumlu görev uyuşmazlığının varlığı için farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerde açılan davalarda, mahkemelerin kendilerini görevli kabul edip yapılan görev itirazını reddetmeleri gerekir⁶⁷². Bu husus UMK’nin 17/1. maddesinde

⁶⁶⁸ Candan, s.160 vd.; Çağlayan, *Yargılama*, s.422-425; Işıklar, *Derdestlik*, s.87-88.

⁶⁶⁹ Işıklar, *Derdestlik*, s.88.

⁶⁷⁰ UM HB’nin 12.01.1987 T., 1986/56 E., 1987/1 K. sayılı kararı.

⁶⁷¹ UM CB’nin 27.01.1986 T., 1985/142 K., 1986/7 K. sayılı kararı.

⁶⁷² “...Asliye Hukuk Mahkemesince Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin bozma ilamına uyup yargılamaya devam edilerek zımnen verilmiş bir görevlilik kararı bulunmasına karşılık, ...İdare Mahkemesi’nin kararı işin esası hakkında olup, bununla birlikte davalı tarafından yapılmış bir

“Olumlu görev uyuşmazlığı, yargı mercilerinin her ikisinin kendilerini görevli sayan kararlar vermiş olmaları durumunda meydana gelir.” şeklinde ifade edilmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi bir olumlu görev uyuşmazlığı başvurusunda hem sulh ceza mahkemesinin hem de askeri mahkemenin yapılan görev itirazını reddedip görevlilik kararı verdiklerini ve bu nedenle dosyada başvuru şartlarından birisinin gerçekleştiğini hükme bağlamıştır⁶⁷³.

Mahkemeler tarafından verilen kararlardan birinin görevlilik kararı olmasına rağmen diğerinin⁶⁷⁴ ya da her ikisinin davanın esasıyla ilgili olması⁶⁷⁵ veya her iki kararında görevlilik kararı olmaması⁶⁷⁶ hâlinde iki farklı mahkeme tarafından verilmiş görevlilik kararlarından bahsedilemeyeceğinden böyle durumlarda olumlu görev uyuşmazlığı doğmaz⁶⁷⁷.

dd. Ceza Davalarında İtiraz Yolu Açık Olan Görevlilik Kararlarının Kesinleşmiş Olması

UMK’nin 17/1. maddesi gereğince askerî ve adli ceza mahkemelerince verilen kararlar arasında olumlu görev uyuşmazlığı çıkabilmesi için her iki mahkeme tarafından verilen görevlilik kararlarının kesinleşmesi gerekir. Bu kararlar kesinleşmeden, bir başka ifadeyle mahkemelerin her birinin o dosyada görevli olduklarına dair verdikleri kararlar temyiz mercii tarafından onanmadan ya da temyiz için öngörülen süre dolmadan olumlu görev uyuşmazlığı doğmaz.

Mahkeme kararının kesinleşmesi, kanunlarda öngörülen usule uygun verildikten sonra bu kararın, kanun yollarından geçerek ya da bu yollara hiç başvurulmadan değişmez nitelik kazanması ve kararı veren hâkim de dâhil hiçbir makam tarafından değiştirilememesidir. Mahkeme kararlarının bu şekilde değişmez nitelik kazanmasına kesin hüküm denir. Mahkeme kararlarının kesinleşmesi, şekli

görev itirazı da bulunmadığından, farklı yargı mercilerince verilmiş göreve ilişkin iki ayrı karar bulunmamaktadır.” UM HB’nin 11.3.2013 T., 2013/263 E., 2013/370 K. sayılı kararı.

⁶⁷³ UM CB’nin 27.01.1986 T., 1985/142 K., 1986/7 K. sayılı kararı.

⁶⁷⁴ UM HB’nin 09.7. 2001 T., 2001/50 E., 2001/62 K. sayılı kararı.

⁶⁷⁵ UM HB’nin 25.3.2002 T. ,2002/22 E., 2002/ 15 K. sayılı kararı.

⁶⁷⁶ “...Adli ve askeri yargı yerlerince ...kendilerini görevli sayan kararların da bulunmadığı, sanıklar hakkında aynı suçlar nedeniyle açılan ve iki ayrı yargı yerinde yargılama yapıldığı anlaşılan kamu davasında, Askerî Mahkemede davanın halen derdest olup yargılamanın devam ettiği, ...Ağır Ceza Mahkemesince görevsizlik kararı verildiği anlaşıldığından, Yasa’nın 17. maddesinde belirtilen biçimde olumlu görev uyuşmazlığı oluşmadığından başvurunun reddine karar verilmesi gerekmektedir”; UM CB’nin 03.3.2014 T., 2014/5 E., 2014/5 K. sayılı kararı.

⁶⁷⁷ Gözübüyük-Tan, s.220-221.

anlamda kesinleşme ve maddi anlamda kesinleşme olmak üzere iki şekilde gerçekleşir⁶⁷⁸.

Şekli anlamda kesinleşme; mahkeme kararına karşı başvurulabilecek kanun yolunun bulunmaması, öngörülen kanun yollarının tüketilmiş olması ya da öngörülen kanun yollarına başvurulmaması nedeniyle karara karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolunun kalmamasını ifade eder. Verilen bir kararın şekli anlamda kesinleşebilmesi için esasa ilişkin olması gerekmez, usule ilişkin kararlar da şekli anlamda kesinlik kazanabilir. Şekli anlamda kesinleşme maddi anlamda kesinleşmenin ön şartıdır⁶⁷⁹.

Maddi anlamda kesinleşme ise verilen hükmün kesinleşmesinden sonra aynı konuyla ilgili tarafı ve sebebi aynı olan bir davanın tekrardan açılmaması, açılrsa bile dinlenilmemesini ifade eder (HMK md. 303). Maddi anlamda kesinleşme, taraflar arasındaki ihtilafın tamamen sonlanması ve bir daha gündeme gelmemesidir. Maddi anlamda kesinleşme sayesinde çelişkili kararların verilmesinin önüne geçilir, toplumda mahkeme kararlarına olan güven artar ve bu sayede hukuki istikrar sağlanmış olur. Olumsuz görev uyuşmazlığına konu olan kararların maddi anlamda kesin hüküm taşımasını aramak doğru değildir ve şekli açıdan kesinleşme yeterli kabul edilmelidir. Kaldı ki şekli anlamda kesinleşme için verilen kararın esasa ilişkin olması şart değildir⁶⁸⁰.

Kararların kesinleşmesi için kanun yolu incelemesinden geçmesi gerekmez⁶⁸¹. Ayrıca UMK’de kararın ne suretle kesinleşeceğine ilişkin bir düzenleme bulunmadığından kararın nasıl kesinleştiği de önem taşımaz. Kanuni zorunluluk gereği adli, idari veya askerî yargı mercilerinden en az ikisi tarafından verilen kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararları bulunmalıdır⁶⁸². Kararların kesinleşmemesi durumunda olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz⁶⁸³. Zira mahkeme, görevsizlik kararı vermiş olsa da bu karar kesinleşmeden dosyanın esasıyla ilgili bir karar verebilir.

⁶⁷⁸ Ramazan Çağlayan, “İdari Yargıda Kesin Hüküm”, **AÜEHFD**, C.III, S.1, Erzincan, 1999, s.123, (“*Kesin Hüküm*”).

⁶⁷⁹ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.684-685; Çağlayan, *Kesin Hüküm*, s.123-124; Yılmaz, *Safahat*, s.1503 vd.; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.126.

⁶⁸⁰ Yılmaz, *Safahat*, s.1503 vd.; Çağlayan, *Kesin Hüküm*, s.123-124; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.683-686; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.126-127.

⁶⁸¹ Henry Berthelemy, **Traité Élémentaire de Droit Administratif**, Paris, 1933. s.112, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.105).

⁶⁸² UM HB’nin 16.6.2003 T., 2003/39 E., 2003/44 K. sayılı kararı.

⁶⁸³ UM CB’nin 11.6.2001 T., 2001/79 E., 2001/73 K. sayılı kararı.

Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasında da bahsedildiği üzere ceza davalarında iş bölümü gereği aynı yargı düzeni içindeki mahkemelerce verilen görevsizlik kararları CMK'nin 5/2. maddesi gereğince itiraz kanun yoluna, yargı kolunun değişmesini netice veren görevsizlik kararları ise CMK'nin 223/10. maddesi gereğince temyiz kanun yoluna tabidir⁶⁸⁴. CMK'nin 223/10. maddesindeki düzenleme nedeniyle verilen görevlilik kararı en erken hükümle birlikte kesinleşmekte⁶⁸⁵ ve dosya kapsamında kanun yoluna başvurulması hâlinde de kararın kesinleşmesi ve olumlu görev uyuşmazlığının çözümü gecikmektedir. Bu mahzurlu durumun önüne geçilebilmesi için yapılacak bir kanun değişikliğiyle ceza davalarıyla ilgili başvurularda, verilen görevlilik kararlarının kesinleşmesi şartı kaldırılmalı ve hukuk davalarında olduğu gibi ceza davalarında da yargı mercilerinin kendilerini görevli sayan kararlar vermeleri ve diğer şartların varlığı hâlinde olumlu görev uyuşmazlığının gerçekleştiği kabul edilmelidir.

d. Olumlu Görev Uyuşmazlığının Çözümü Usulü

Olumlu görev uyuşmazlığının düzenlendiği UMK'nin 17. maddesinin ilk hâlinde bu uyuşmazlığın çözümünde olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin usul kurallarının uygulanacağı belirtilmişti. Ancak uygulamada her iki uyuşmazlığın aynı usul kurallarıyla çözülmesi birtakım aksaklıklara yol açmıştır. Yaşanan aksaklıkların giderilmesi için olumlu görev uyuşmazlığının çözümünün, bu uyuşmazlığa özgü usul kurallarıyla yapılmasının daha faydalı olacağı düşüncesiyle 5791 sayılı Kanun ile UMK'nin 17. maddesinde değişiklik yapılmış ve madde olumlu görev uyuşmazlığına özgü bir şekilde yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca bu maddede 2592 sayılı Kanun ile de değişiklik yapılmış ve olumlu görev uyuşmazlığı başvurusuyla ilgili bir görevleri olmasa da bu uyuşmazlıkla ilgili başvuruyu başsavcılarının yaptığı izlenimi veren üçüncü fıkra yürürlükten kaldırılmıştır⁶⁸⁶.

UMK'nin 17. maddesi gereğince olumlu görev uyuşmazlığının çözüm usulünün, bu uyuşmazlığın giderilmesini isteyen kişi ya da makam tarafından yapılacak işlemler, görevlilik kararı veren yargı merciince yapılacak işlemler, Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından yapılacak işlemler ve Uyuşmazlık Mahkemesi

⁶⁸⁴ Albayrak, s.50; Özen, s.102; Yenisey-Nuhoğlu, s.252.

⁶⁸⁵ UM CB'nin 04.6.2015 T., 2015/7 E., 2015/7 K. sayılı kararı; Özen, s.102.

⁶⁸⁶ Yürürlükten kaldırılan 3. fıkra hükmü şöyledir: “*Uyuşmazlık Mahkemesine başvurma istemini kapsayan dilekçe veya yazı ile eklerini alan ilgili başsavcı veya başkanun sözcüsü Uyuşmazlık Mahkemesine başvurunca durumu her iki yargı merciine hemen bildirir.*”

kararından sonra yapılacak işlemler açısından ayrı ayrı incelemenin daha faydalı olacağı düşünülmüştür.

aa. Görev Uyuşmazlığının Giderilmesini İsteyen Tarafça Yapılacak İşlemler

Tarafları, sebebi ve konusu aynı olan iki davada da yapılan görev itirazının mahkemelerce reddedilmesi üzerine UMK'nin 17/2. maddesi gereğince hukuk davalarında uyuşmazlığın çözümünü isteyen tarafın ya da asli müdahilin, ceza davalarında tarafların yanında ilgili makam olan Cumhuriyet savcısı ya da müdahilin, taraf sayısından iki fazla düzenleyeceği dilekçe ile görevlilik kararı veren mahkemelerden birine başvurması gerekir⁶⁸⁷.

bb. Görevlilik Kararı Veren Yargı Merciiince Yapılacak İşlemler

Başvuru yapılan mahkeme, olumlu görev uyuşmazlığının giderilmesini isteyen taraf ya da makamın olumlu görev uyuşmazlığının çözümü için verdiği dilekçelerden birini ve bu dilekçenin varsa eklerini diğer görevlilik kararı veren mahkemeye derhâl iletir ve bu mahkemeden, görevlilik kararı verdiği dosyayı kendisine göndermesini ister (UMK md.17/2-a). Mahkeme, dilekçeleri ve varsa eklerini yedi gün içinde cevabını bildirmesi için davanın karşı tarafına ve ilgili makamlara tebliğ eder. İlgili makam ya da taraf, yedi gün içinde mahkemeye cevabını bildirmezse cevap vermektен vazgeçmiş sayılır (UMK md.17/2-b)⁶⁸⁸.

Başvuru yapılan mahkeme, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması istemini içeren dilekçeyi, taraflar ya da ilgili makamlardan alınan cevapları ve varsa ekleri ile görevlilik kararı verilen her iki dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir ve görevli yargı mercii'nin belirlenmesini ister (UMK md.17/2-c).

Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından başvurunun alındığı resmî yazı ile kendisine bildirilen her iki yargı mercii de görev konusunda Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verinceye kadar UMK'nin 18. maddesi gereğince davanın görülmesini altı ay geri bırakır (UMK md.17/3).

cc. Uyuşmazlık Mahkemesince Yapılacak İşlemler

Olumlu görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru konusunda kanunda bir süre sınırlaması öngörülmemiştir. Olumlu görev uyuşmazlığının konusu doğrudan kamu düzeniyle ilgilidir. Zira yargı mercilerinden biri tarafından diğerinin görev alanına yapılan bir müdahale söz konusudur. Bu

⁶⁸⁷ Barutoğlu, *Başvuru*, s.132; Topuz, s.178; Kuru, *Usul*, s.756.

⁶⁸⁸ Kuru, *Usul*, s.756.

sebepler ve görev konusunun önemi nedeniyle davanın esasıyla ilgili bir karar verilinceye kadar olumlu görev uyuşmazlığının çözümü istenebilir⁶⁸⁹.

Davanın esasıyla ilgili karar verilmesi hâlinde iki ayrı mahkemece verilmiş görevlilik kararlarından söz edilemeyeceğinden bu yola başvurulamaz.

(1) Ön İnceleme

Uyuşmazlık Mahkemesi, ilk incelemeden sonra yapılan başvurunun usulüne uygun olmadığını tespit ederse başvuruyu reddeder. Uygun olduğunu tespit ederse dosyanın esasını incelemeye başlar.

(2) Esastan İnceleme

İnceleme neticesinde kararlar arasında olumlu görev uyuşmazlığı bulunduğu tespit edilmesi hâlinde Yüksek Mahkeme, UMK'nin 17/2-c maddesi gereğince görevli yargı merciinin hangisi olduğuna karar verir⁶⁹⁰. Kanun'da açık bir hüküm olmasa da Uyuşmazlık Mahkemesi, görevlilik kararını kaldırdığı diğer mahkemeyi de belirtmektedir⁶⁹¹. Ayrıca hukuk davalarında Yüksek Mahkeme üçüncü bir mahkemeyi de görevli kabul edebilir. Ancak ceza davalarında görev uyuşmazlığı, ceza mahkemeleri ile askerî ceza mahkemeleri arasında çıkabileceğinden üçüncü bir mahkemenin görevli kabul edilmesi mümkün değildir.

dd. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler

Uyuşmazlık Mahkemesi kararı, ceza davalarında görevlilik kararı veren her iki yargı merciine, hukuk davalarında ise yargı mercileriyle birlikte olumlu görev uyuşmazlığının çözümünü isteyen tarafa derhâl tebliğ edilir.

UMK'nin 28/2. maddesi gereğince ilgili mahkemeler ve makamlar ile kişiler Uyuşmazlık Mahkemesinin kararına uymak ve geciktirmeksizin bu kararın gereklerini yerine getirmek zorundadır. Kanun'un 29. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesinin verdiği kararlar kesin olup bu kararlar aleyhine herhangi bir merci ya da kanun yoluna başvurulamaz⁶⁹².

Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı altı aylık bekleme süresi içinde ya da bu süre geçse dahi dosyanın esasıyla ilgili bir karar verilmeden önce geldiği takdirde Uyuşmazlık Mahkemesince görevli kabul edilen mahkeme, davaya bakmaya devam eder (UMK md.18/2). Görevlilik kararı veren diğer mahkeme ise Uyuşmazlık

⁶⁸⁹ Gözübüyük-Tan, s.222; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.11.

⁶⁹⁰ Dinç, *Olumlu*, s.18; Barutoğlu, *Başvuru*, s.133.

⁶⁹¹ "...Anlaşmazlığın, niteliğine göre askerî yargı yerinde çözülmesi gerektiğine bu nedenle, Fatih 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nin davaya bakmakta kendisini görevli sayan kararının kaldırılmasına karar verildi." UM CB'nin 27.01.1986 T., 1985/142 K., 1986/7 K. sayılı kararı.

⁶⁹² Dinç, *Olumlu*, s.18; Barutoğlu, *Başvuru*, s.133; Topuz, s.179; Kuru, *Usul*, s.756.

Mahkemesinin kararından sonra görevsizlik kararı vererek dosyadan elini çeker. Görevsiz olduğu kabul edilen mahkemenin görevsizlik kararı vermek zorunda olmasının nedeni, aynı dosyayla ilgili görevlilik kararı vermiş olması ve bu karar nedeniyle dosyanın olumlu görev uyuşmazlığına konu olmuş olmasıdır.

Uyuşmazlık Mahkemesi kararının yerel mahkemenin kararının kesinleşmesinden sonra gelmesi durumunda karar, kesin hüküm nedeniyle uygulanamayacaktır. Bu durumda her iki karar arasında çelişki bulunur ve hakkın yerine getirilmesi çelişki nedeniyle mümkün olmazsa taraflar, kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilirler. Buna karşılık karar kesinleşmeden Uyuşmazlık Mahkemesi kararının gelmesi ve dosyanın temyiz incelemesine konu edilmesi durumunda temyiz mercii dosyayı görev yönünden bozmalıdır⁶⁹³.

Yapılan araştırma neticesinde Uyuşmazlık Mahkemesinin olumlu görev uyuşmazlığının varlığına dair hukuki konularda verdiği bir kararının bulunmadığı, cezai konularda ise sadece bir kararının bulunduğu tespit edilmiştir⁶⁹⁴. Yüksek Mahkemece aralarında olumlu görev uyuşmazlığı bulunduğu dair verilen kararda, asker olan sanıklar hakkında 765 sayılı TCK'nin 421. maddesi gereğince sarkıntılık suçunu işledikleri iddiasıyla hem sulh ceza mahkemesinde hem de askerî ceza mahkemesinde dava açılmış; durumun farkına varan sanıkların vekili görev itirazında bulunmuş ancak her iki mahkeme de görevlilik kararı vermiş ve dosya olumlu görev uyuşmazlığının çözümü için sulh ceza mahkemesi tarafından Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi de her iki mahkemede açılan davanın taraflarının, konusunun ve sebebinin aynı olduğuna, kararlar arasında olumlu görev uyuşmazlığı bulunduğu karar vererek sulh ceza mahkemesinin görevlilik kararını kaldırmış ve yargılamanın askerî ceza mahkemesinde yapılmasına hükmetmiştir⁶⁹⁵.

⁶⁹³ Gözübüyük-Tan, s.224; Dinç, *Çıkarma*, s.54; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.92; Çağlayan, *Yargılama*, s.134; Resuloğlu, s.104; Kuru, *Usul*, s.750.

⁶⁹⁴ Özgüldür, *Fonksiyonu*, s.4-5; Topuz, s.179.

⁶⁹⁵ UM CB'nin 27.01.1986 T., 1985/142 K., 1986/7 K. sayılı kararı.

B. OLUMSUZ GÖREV UYUŞMAZLIĞI

1. Tanımı ve Niteliği

Olumsuz görev uyuşmazlığı UMK'nin 14. maddesinde düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde bu uyuşmazlığın çözümüyle görevli yargı yerinin bir an önce belirlenmesinin amaçlandığı; olumsuz görev uyuşmazlığının, görevsizlik kararı üzerine dosyanın gönderildiği diğer mahkemenin de görevsizlik kararı vermesi üzerine doğabileceği gibi farklı mahkemelere açılan davalarda bu mahkemelerin kendilerini görevsiz görmeleri hâlinde de ortaya çıkabileceği, hukuk dosyalarında uyuşmazlığın çözümünü tarafların, ceza davalarında ise taraflarla birlikte ilgili makam olan savcıların isteyebileceği belirtilmiştir⁶⁹⁶.

Madde metninde de “*Olumsuz görev uyuşmazlığının bulunduğu ileri sürülebilmesi için adli, idari veya askerî yargı mercilerinden en az ikisinin tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması gerekir. Bu uyuşmazlığın giderilmesi istemi, ancak davanın taraflarınca ve ceza davalarında ise ayrıca ilgili makamlarca ileri sürülebilir.*” ifadeleri hükme bağlanmıştır.

Madde metninden de anlaşılabileceği üzere olumsuz görev uyuşmazlığı, bir davada mahkemenin kendisini görevsiz ve başka bir yargı kolundaki mahkemeyi görevli kabul ederek görevsizlik kararı vermesi üzerine davanın yeniden açıldığı diğer yargı kolundaki mahkemenin de dosyada görevli olmadığı kanaati ile görevsizlik kararı vermesi neticesinde davaya bakacak mahkemenin kalmaması durumudur. Bir başka ifadeyle olumsuz görev uyuşmazlığı, iki farklı yargı kolundaki mahkemenin görevli olmadıkları gerekçesiyle önlerine gelen aynı davaya bakmaktan kaçınmalarıdır. Örneğin adli yargı merciinde açılan bir davada mahkemenin, davaya AYİM’de bakılması gerektiği gerekçesiyle görevsizlik kararı vermesi üzerine davanın AYİM’de ya da başka bir yargı kolundaki mahkemede yeniden açılması hâlinde bu mahkemenin de davayı görüp karara bağlayacak mahkemenin yargı yolu yönünden kendisi olmadığını düşünerek görevsizlik kararı vermesi durumunda olumsuz görev uyuşmazlığı meydana gelir⁶⁹⁷.

Olumsuz görev uyuşmazlığının varlığından söz edebilmek için her iki yargı yerinde açılan davaların konusu, sebebi ve tarafları aynı olmalıdır.

⁶⁹⁶ Komisyon Raporları, s.13-14.

⁶⁹⁷ Dinç, *Olumsuz*, s.39; Çağlayan, *Yargılama*, s.134; Yiğit, s.246-247; Barutoğlu, *Başvuru*, s.133-134; Resuloğlu, s.106; Büyükeren-Kaynak, s.138.

UMK'nin 1. maddesi gereğince maddede sayılan şartların yerine getirilmesi durumunda verilen hakem kararları ile mahkeme kararları arasında da olumsuz görev uyuşmazlığı doğabilir. Örneğin 3533 sayılı Kanun'un 1. maddesi gereğince kamu kurum ve kuruluşları arasında özel hukuk hükümleri çerçevesinde doğan ve adli yargı kolunun görev alanına giren uyuşmazlıklar tahkim usulüne göre çözülür. Bu kapsamdaki bir uyuşmazlığa bakan hakemin, örneğin adli yargı hâkimi olması ve hakem tarafından verilen görevsizlik kararı ile idari yargı veya askerî idari yargı mahkemelerince verilen kararlar arasında görev uyuşmazlığı çıkması hâlinde bu uyuşmazlık, Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülür.

Ancak bu örnekte olduğu gibi özel hukuk hükümleri çerçevesinde doğan uyuşmazlığı çözen hakem kararı ile adli yargı koluna dâhil bir mahkeme kararı arasında çıkan uyuşmazlıkların konusu adli yargının görev alanına girdiğinden bu uyuşmazlık Yargıtay tarafından çözülür⁶⁹⁸.

Olumsuz görev uyuşmazlığında yargı kollarından birinin diğerinin görev alanına müdahalesi söz konusu değildir. Bu uyuşmazlık türünde davacının uyuşmazlığın çözülmesi bakımından bir menfaatinin olduğu muhakkak ise de alacağı sonuç, bu aşamada pek önem taşımamaktadır ve davacı için asıl önemli olan davasına bakacak mahkemenin belirlenmesidir⁶⁹⁹. Bu uyuşmazlıkta söz konusu menfaat şahsi ve özel değil kamu düzenidir. Zira kamu düzenini ilgilendiren görev konusu, halledilememiş ve uyuşmazlık bir mahkeme önüne taşınamamıştır⁷⁰⁰. Davaya bakacak bir mahkeme bulunamaması, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğüne aykırılık oluşturur. Bu tür mahzurların önlenmesi bakımından olumsuz görev uyuşmazlıklarını çözme işi Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiştir⁷⁰¹.

⁶⁹⁸ “...Asliye Hukuk Hâkimliğinin hakem sıfatı ile verdiği kararın incelenmesinden: “olayda, idari yargı yerince davanın adli yargının görevine girdiği gerekçesiyle verilmiş bir görevsizlik kararı bulunmakta ise de adli yargı yerince hakemliğin görevsizliği yolunda verilen karar, yargı düzeni bakımından görevsizliğe ilişkin bir karar niteliğini taşımadığından öngörülen şekilde olumsuz görev uyuşmazlığının doğduğundan söz etmek olanaksızdır.” UM HB'nin 22.12.1997 T., 1997/65 E., 1997/65 K. sayılı kararı.

⁶⁹⁹ Laroque, s.52, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.13).

⁷⁰⁰ Özgüldür, *Fonksiyonu*, s.3-4; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.13; Arık, *Düşünceler*, s.333.

⁷⁰¹ Waline, s.47, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.12); Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.35; Sarıca, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.171.

Mevcut durum itibarıyla Uyuşmazlık Mahkemesine gelen dosyaların büyük bir bölümünü, olumsuz görev uyuşmazlığı dosyaları oluşturmaktadır⁷⁰².

2. Olumsuz Görev Uyuşmazlığının Şartları

Olumsuz görev uyuşmazlığının oluşma şartları UMK'nin 14. maddesine düzenlenmiştir. Maddede düzenlenen ve olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için aranan şartlar şunlardır:

a. Usulüne Uygun Açılmış Bir Davanın Bulunması

Olumsuz görev uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için öncelikle adli, idari ve askerî yargı kollarındaki mahkemelerden birinde bu yargı kollarının usul kanunlarına göre açılmış bir dava bulunmalıdır. Açılmış bir davanın bulunmaması⁷⁰³ ya da açılan davanın usulüne uygun olmaması nedeniyle reddi hâlinde⁷⁰⁴ veya sanık hakkında açılmış bir kamu davası bulunmamasına rağmen sanki açılmış bir dava varmış gibi verilen görevsizlik kararı üzerine görev uyuşmazlığı doğmaz⁷⁰⁵. Açılan davanın usulüne uygun olması kuralı, görevsizlik kararı verilmesinden sonra açılacak davalar için de geçerlidir.

-Uyuşmazlık Mahkemesi Davanın Usulüne Uygun Açılıp Açılmadığını Denetlememelidir: Dava şartları, davanın esasını inceleyecek mahkeme tarafından resen dikkate alınması gereken hususlardır⁷⁰⁶. Açılan bir davanın usulüne uygun olarak açılıp açılmadığının incelenmesine ilişkin hususlar ilgili usul kanunlarında düzenlenmiştir.

Konuya, HMK'nın 137 ile 142. maddeleri arasında “ön inceleme” başlığı altında yer verilmiştir. Hukuk davalarında ön inceleme aşaması tamamlanmadan dosyanın esasına geçilemez ve bu husus HMK'nın 137/2. maddesinin emredici

⁷⁰² Büyükeren-Kaynak, s.138; Olumsuz görev uyuşmazlığı yoluyla Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularda esastan verilen karar sayıları ile başvurusu reddedilen dosya sayıları için bkz. tablo XIII ve XIV, ayrıca bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo IV.

⁷⁰³ UM HB'nin 16.5.1983 T., 1982/17 E., 1983/243K. sayılı kararı.

⁷⁰⁴ “...Adli Yargı merciiince görevsizlik kararı verilmiş ise de idari yargı mercii olan ...İdare Mahkemesince usulüne uygun bir şekilde dava açılmadığı belirtilerek noksanlıklar giderilmek ve kanuni koşulları yerine getirilmek üzere yeniden dava açılmak üzere dava dilekçesinin reddine karar verildiği ve bu duruma göre 2247 sayılı Yasa'nın 14.maddesinde olumsuz görev uyuşmazlığı için öngörülen koşullar gerçekleşmediğinden... başvurunun reddine karar verildi.” UM HB'nin 08.10.1984 T., 1984/16 E., 1984/17K. sayılı kararı.

⁷⁰⁵ “...Adli yargı yerince verilen görevsizlik kararına konu eylemler nedeniyle sanık hakkında bu mahkemeye açılmış bir kamu davası bulunmadığı, başka bir anlatımla açılmamış davada görevsizlik kararı verilmiş olduğundan verilen görevsizlik kararı yok hükmünde olup sanık hakkında bu mahkemeye açılan kamu davasında ise mahkemece bir karar verilmediği anlaşıldığından açılan kamu davası hakkında bir karar verilmek üzere dosyanın ele alınabilmesi için adli yargı yerince verilen görevsizlik kararının kaldırılması gerekmektedir.” UM CB'nin 4.5.2015T., 2015/12 E., 2015/12 K. sayılı kararı.

⁷⁰⁶ Muşul, s.103 vd.; Işıklar, *İlk İnceleme*, s.50; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.256 vd.

hükmüdür. Mahkeme ön inceleme aşamasında dava şartlarının bulunup bulunmadığını ve varsa ilk itirazları inceler, bu sayede uyuşmazlık konusunu tam olarak belirler. Yine bu aşamada davayla ilgili hazırlık işlemleri, tarafların delillerini sunması ve delillerin toplanmasıyla ilgili gerekli işlemler yapılır. Mahkeme, uyuşmazlık konusunu belirledikten sonra tarafları arabuluculuğa ya da sulha teşvik edebilir. Ön inceleme bitirildikten sonra mahkeme, tarafları ön inceleme duruşmasına çağırır ve bu duruşmada da tarafları sulha davet eder ancak sulh olmamaları hâlinde dosyanın esasına geçilmesine karar verilir⁷⁰⁷.

İYUK'ta konu "*dilekçeler üzerinde ilk inceleme*" başlığı altında 14. maddede, ilk inceleme neticesinde ne yönde karar verileceği de 15. maddede düzenlenmiştir. Kanun'un 14/3. maddesi gereğince Danıştayda açılan davlarda ilk incelemeyi daire başkanın görevlendireceği tetkik hâkimi yapar ve nihai kararı ilgili daire verir. İdare ve vergi mahkemelerinde açılan davalarda ilk incelemeyi mahkeme başkanı ya da başkanın görevlendireceği bir üye yapar ve nihai kararı mahkeme verir (İYUK md. 14/4). İlk inceleme aşamasında yapılacak işlemler dava dilekçesinin alınmasından itibaren en geç on beş gün içinde sonuçlandırılır. İlk inceleme aşamasında dava dilekçesi; İYUK'un 14/3. maddesi gereğince görev ve yetki, idari merci tecavüzü, ehliyet, idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı, süre aşımı, husumet ve 3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadığı konusunda "sırasıyla" incelenir ve incelenen hususla ilgili bir sıkıntı olmaması hâlinde diğer inceleme konusuna geçilir. İncelenen konuda sorun olması hâlinde Kanun'un 15. maddesinde öngörülen şekilde karar verilir⁷⁰⁸. AYİM Kanunu 44. ve devamı maddelerde "*dilekçeler üzerinde ilk inceleme*" başlığı altında İYUK'taki düzenlemenin benzeri bir düzenlemeye yer verilmiştir.

CMK'de ön incelemeye benzeyen düzenleme, Kanun'un 174. maddesinde yer alan "*iddianamenin iadesi*" müessesesidir. Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamede CMK'nin 170. maddesinde belirtilen hususların bulunması gerekir. Mahkeme, gönderildiği tarihten itibaren on beş gün içinde iddianamenin, Kanun'un 170. maddesine uygun olarak yazılmaması, suçun esasına etki edecek mevcut bir delil toplanmadan veya ön ödemeye ya da uzlaşmaya tabi olan dosyalarda

⁷⁰⁷ Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.375 vd.; Görgün, s.196 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.339 vd.; Muşul, s.103 vd.

⁷⁰⁸ Çağlayan, *Yargılama*, s.233 vd.; Candan, s.521 vd.; Işıklar, *İlk İnceleme*, s.50.

ön ödeme veya uzlaşma usulü uygulanmadan düzenlenmesi hâlinde iadesine karar verir. İddianamenin iadesi üzerine Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir.⁷⁰⁹

Ön inceleme ve benzeri düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere bir davanın usulüne uygun olarak açılıp açılmadığı konusunda karar mercii, davanın açılıp görüleceği mahkemedir. Dava şartları bulunmamasına rağmen açılan bir davanın mahkeme tarafından kabul edilmesi ve bu dosya kapsamında görev uyuşmazlığı çıkması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesi, yerel mahkemeye açılan davanın usulüne uygun açılıp açılmadığı konusunda bir inceleme yapmamalıdır. Zira dava şartları her yargı kolunun usul kanununda düzenlenmiş olup UMK’de Uyuşmazlık Mahkemesine bu yönde bir yetki verilmemiştir. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi kendisine yapılan başvurularda idari yargı koluna dâhil mahkemeler nezdinde açılan davaların usulüne uygun olarak açılıp açılmadığını da incelemekte ve usulüne uygun açılmayan davalarla ilgili başvuruları reddetmektedir⁷¹⁰. Fakat Yüksek Mahkeme yaptığı bu incelemeyi sadece idari yargı mercilerine açılan davalarda yapmakta olup hukuk ve ceza mahkemelerine açılan davalarda ve AYİM’e açılan davalarda böyle bir inceleme yapmamaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin hâlihazırdaki uygulaması bu yönde olsa da, Mahkeme önceki tarihli kararlarında idari yargı mercilerine İYUK’un 3 ve 9. maddelerine uygun olarak açılmayan davalar kapsamında yapılan başvuruları kabul etmiş ve bu başvuruları kabul gerekçesinde usulü eksikliklerin tespitinin ve düzeltilmesinin Uyuşmazlık Mahkemesinin görevine girmediğini, Mahkemeye intikal eden dosyalarda görev uyuşmazlığı var kabul edilerek bu uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasının usul ekonomisi ve Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş amacına daha uygun olduğunu belirtmiştir⁷¹¹.

Uyuşmazlık Mahkemesinin aynı konuda çelişkili kararları bulunması hâlinde bu çelişkinin Genel Kurul tarafından alınacak ilke kararıyla giderileceği daha önce belirtilmişti. Yukarıda yer verilen kararlardan da anlaşılacağı üzere Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümünün verdiği iki kararı arasında çelişki bulunmakta olup bu çelişki alınacak ilke kararıyla giderilmelidir. Bu noktada ilke kararının ne yönde olması gerektiği cevaplanması gereken bir sorudur.

⁷⁰⁹ Soyaslan, *Muhakeme*, s.366 vd.; Yenisey-Nuhoğlu, s.855 vd.

⁷¹⁰ UM HB’nin 26.01.2015 T., 2015/5 E., 2015/15 K. sayılı ve 02.3.2015 T., 2015/143 E., 2015/159 K. sayılı kararları.

⁷¹¹ UM HB’nin 13.6.2005 T., 2005/42 E., 2005/52 K., 29.12.2003 T., 2003/90 E., 2003/100 K. sayılı, 16.6.2003 T., 2003/31 E., 2003/37 K. sayılı kararları.

Eski ve yeni tarihli kararlarda çoğunluk görüşüne muhalif üyelerce belirtildiği gibi Yüksek Mahkeme, kendisine gelen başvurularla ilgili incelemeyi UMK’de yer verilen hususlarda yapmalıdır. Uyuşmazlık Mahkemesinin görevi, görevli yargı yerinin tespitiyle yargılamanın kanuni hâkim güvencesi ilkesine uygun olarak yasal mahkemesinde yapılmasını sağlamaktır⁷¹². Kaldı ki idare mahkemeleri, dava dilekçesini ya da görevsizlikle başka bir yargı kolundan gelen dosyaları İYUK’un 14/3. maddesi gereğince sırasıyla incelemekte olup usulüne uygun yapılmayan başvuruları reddetmektedir. Maddedeki sıralamadan da anlaşılacağı üzere idari yargı mercileri yapılan başvurularda öncelikle görev ve yetki hususunu, görevli olduğunu düşündüğü takdirde de diğer hususları inceler. Bir başka ifadeyle Mahkeme, görevsiz olduğunu düşündüğü bir dosyada diğer hususları incelemeye devam etmez ve İYUK 15/1-a maddesi gereğince davanın reddine karar verir⁷¹³.

Aynı şekilde İYUK’un 9. maddesinde yer alan ve görevsiz yargı yerine açılan davanın görev yönünden reddi üzerine bu kararın kesinleşmesini izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli mahkemede dava açılmasına imkân tanıyan düzenleme, İYUK’un 14/3-a maddesinde yer alan “süre aşımı” kapsamında değerlendirilmelidir. Sıralamaya bakıldığında “süre aşımı” konusu da “görev” den sonra incelenecek bir konu olup görevsiz olduğu kanaatinde olan bir mahkeme, açılan davanın süresinde açılıp açılmadığını incelemeyi ve İYUK’un 15/1-b maddesi gereğince davanın görev yönünden reddine karar verir⁷¹⁴. Eğer mahkeme açılan davada görevli olduğu kanaatinde olmakla birlikte yukarıda belirtilen otuz günlük süre içinde dava açmamış ise 3 ve 5. maddeler kapsamında bir eksiklik bulursa dahi öncelikle davayı süre aşımından reddeder⁷¹⁵. Bu sıralamaya dikkat edilmeden davanın reddine karar verilmesi temyiz incelemesi kapsamında bir bozma sebebidir⁷¹⁶.

⁷¹² UM HB’nin 17.11.2014 T., 2014/997 E., 2014/1041 K. sayılı ve 05.5.2014 T., 2014/520 E., 2014/558 K. sayılı kararı.

⁷¹³ “...İdari Yargılama Usul Kanunu’nun 14’üncü maddesi uyarınca dilekçeler üzerindeki ilk incelemenin maddede belirtilen sıraya göre yapılması gerektiğinden...”, Danıştay 7. Dairesinin 07.10.2009 T., 2007/5384 E., 2009/4019 K. sayılı kararı; Candan, s.525-526; Çağlayan, *Yargılama*, s.234 vd.; Işıklar, *İlk İnceleme*, s.50.

⁷¹⁴ Demirci, s.171; Candan, s.604; Çağlayan, *Yargılama*, s.276.

⁷¹⁵ “...Asliye Hukuk Mahkemesince verilen kararın, ...Belediye Başkanlığı yönünden verilmiş görevsizlik kararı olmasına karşılık; ...İdare Mahkemesince ...Belediye Başkanlığı yönünden verilmiş kararın görevsizlik kararı olmadığı; davanın ... Belediye Başkanlığına karşı açılan kısmının İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 15/1 -b maddesi uyarınca süre aşımı nedeniyle reddine karar verildiği görüldüğünden...”UM HB’nin 01.7.2013 T., 2013/266 E., 2013/1064 K. sayılı kararı.

⁷¹⁶ “...2004 sayılı Kanun’un 5. maddesi uyarınca, İcra ve İflas Dairesi görevlilerinin kusurlarından doğduğu ileri sürülen zararın tazmini istemiyle açılan davanın çözümü adli yargının görev

Uyuşmazlık Mahkemesinin, görev alanına girmemesine rağmen idare mahkemelerine İYUK'un 3 ve 9. maddelerinde öngörülen usule uygun dava açılmadığı gerekçesiyle başvuru ret kararı vermesinden sonra görev uyuşmazlığının çözümü gecikmekte ve idare mahkemesi tarafından yapılması gereken incelemenin yapılmaması veya kabul edilmemesi gereken bir davanın kabul edilmesinin sonuçlarına dosyanın tarafları katlanmaktadır. Şöyle ki idare mahkemesi tarafından verilmiş olan görevsizlik kararının İYUK'un 46. maddesi gereğince otuz gün içinde temyiz edilip kararın onanması⁷¹⁷ ya da kararın temyiz edilmeden kesinleşmesi⁷¹⁸ durumunda, görev uyuşmazlığının çözümü için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi ve Yüksek Mahkemenin İYUK'un 3 ve 9. maddelerine uygun şekilde dava açılmaması nedeniyle başvuruyu reddetmesi üzerine davacının usulüne uygun şekilde tekrar idare mahkemesinde dava açması gerekecektir.

Yeniden dava açılması durumunda idare mahkemesi, açılan davanın İYUK'un 14. maddesine uygun olup olmadığını inceleyecek ve yapılan inceleme neticesinde yine görevsiz olduğunu düşündüğü takdirde davanın görev yönünden tekrar reddine karar verecektir. Verilen bu görevsizlik kararından sonra görev uyuşmazlığının çözümü için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gelmesi, verilen kararının kesinleşmesine bağlı olacaktır. Kararın kesinleşmesi de temyiz merciinin onama kararı ya da süresi içinde temyiz edilmemesi hâlinde gerçekleşecektir. Bir başka ifadeyle açılan davanın görev nedeniyle reddi hâlinde görev uyuşmazlığının çözümü uzayacak ve aynı prosedürlere tekrar başvurulmak zorunda kalınacaktır.

Konuyla ilgili olarak, idare mahkemesince verilip Danıştay tarafından onanarak kesinleşen bir görevsizlik kararından sonra görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvuruda Yüksek Mahkeme, 30/12/2013 tarihli kararı⁷¹⁹ ile İYUK'un 3 ve 9. maddelerine uygun dava açılmaması nedeniyle başvurunun reddine karar vermiş, bu karar üzerine davacı aynı dilekçeyle yeni bir dava açmış ve idare mahkemesi de aynı gerekçelerle davanın görev yönünden reddine karar vermiştir. Bu kararın ardından dosya, görev uyuşmazlığının çözümü için tekrar Uyuşmazlık Mahkemesine gelmiş, Yüksek Mahkeme 26/01/2015 tarihli

alanına girdiğinden, İdare Mahkemesince davanın görev yönünden reddine karar verilmesi gerekirken, davanın süre aşımı yönünden reddi yolundaki kararda hukuka uyarlık bulunmamaktadır.” Danıştay 10. Dairesi’nin 20.3.2014 T., 2011 /10459 E., 2014/1710 K. sayılı kararı; Oğuz Sancakdar, “İdari Yargıda “Tek Dilekçe ile Dava Açma” (Karşılaştırmalı Hukuki Analiz), **DEÜHFD**, C.9, S.2, İzmir, 2007, s.259; Demirci, s.171-172.

⁷¹⁷ UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1584 E., 2013/1810 K. sayılı kararı.

⁷¹⁸ UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1803 E., 2013/2011 K. sayılı kararı.

⁷¹⁹ UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1584 E., 2013/1810 K. sayılı kararı.

kararıyla⁷²⁰ görev uyuşmazlığını çözüme bağlamıştır. Uyuşmazlık Mahkemesinin her iki kararının tarihlerine bakıldığında görevli yargı yerinin belirlenmesi on üç ay gecikmiştir. Hâlbuki ne davacı ne de karar veren mahkeme, Uyuşmazlık Mahkemesine yaptıkları ikinci başvuruda ilk başvurudan farklı bir işlem yapmamıştır. Kısacası Uyuşmazlık Mahkemesinin de incelememesi gereken bir hususu incelemesinin sonuçlarına taraflar katlanmak zorunda kalmıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin başvuru ret kararından sonra davanın tekrar açıldığı mahkemenin yine görevsizlik kararı vermesi hâlinde davacının dava açma hakkı bulunmakta olup yukarıdaki verilen örnekte olduğu gibi görev uyuşmazlığının çözümü uzamaktadır. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı sonrası idare mahkemesine yeniden dava açılmasının ardından mahkeme, İYUK'un 14. maddesindeki hususları inceledikten sonra dava konusu olayda bu kez görevli olduğu kanaatine varırsa -diğer hususlarla ilgili bir sorun olmasa dahi- açılan davanın altmış günlük dava açma süresinde açılmaması nedeniyle reddine karar verecektir⁷²¹. Süre aşımı nedeniyle davanın esastan reddine karar verilmesinin ardından bu karar kesinleşse dahi artık görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamayacaktır. Zira UMK'nin 14. maddesine göre olumsuz görev uyuşmazlığının varlığından söz edilebilmesi için verilen her iki kararın da görevsizlik kararı olması gerekir. Ancak bu olayda idare mahkemesince verilen karar görevsizlik kararı olmayıp davanın süreden reddi kararıdır.

Yüksek Mahkeme, hukuk dosyaları kapsamında ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlıklarının çözümü için UMK'de aranan şartlardan olan başvurunun bizzat davanın taraflarınca yapılması⁷²² ya da son görevsizlik kararı veren mahkemenin önceki görevsizlik kararını da temin edip göndermesi kuralına riayet edilmeden⁷²³ yapılan başvuruları, Mahkemenin kuruluş amacı ve usul ekonomisini gerekçe göstererek kabul etmektedir. Bu örneklerde olduğu gibi Yüksek Mahkeme idare mahkemesine usulüne uygun olarak açılmayan davalarda verilen görevsizlik kararları sonucu çıkan uyuşmazlıklarla ilgili başvuruları da reddetmemelidir. Zira bu husus, dosyanın esasına ilişkin olup yalnızca temyiz incelemesinde gündeme gelebilir.

Bu hususun temyiz incelemesinde gündeme gelmesi de dava açma şartlarındaki eksikliklere rağmen idare mahkemesince kabul edilen davayla ilgili

⁷²⁰ UM HB'nin 26.01.2015 T., 2015/72 E., 2015/39 K. sayılı kararı.

⁷²¹ Coşkun, s.1099.

⁷²² UM HB'nin 06.02.2012 T., 2011/241 E., 2012/17 K. sayılı kararı.

⁷²³ UM HB'nin 13.10.2014 T., 2014/852 E., 2014/920 K. sayılı kararı.

görev uyuşmazlığı çıkmasına, Uyuşmazlık Mahkemesinin başvuru bu nedenle reddetmeyip dosyada idari yargının görevli olduğuna karar vermesine, bu karar üzerine idare mahkemesinin davayı esastan sonuçlandırmasına ve verilen kararın temyiz edilip temyiz merciinin de kararı, davanın İYUK'un 3. ve 9. maddelerine uygun açılmadığı gerekçesiyle bozmasına bağlıdır.

Aynı şekilde İYUK'un 49/2. maddesi gereğince görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması ve usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyecek şekilde hata yapılmış olması temyiz nedeni olup bu hususlar, ancak temyiz mercii tarafından incelenebilir⁷²⁴. Bir başka ifadeyle Uyuşmazlık Mahkemesinin UMK hükümleri yanında diğer yargı kollarının usul kanunlarındaki hükümlere göre de inceleme yapması kendisini temyiz mercilerinin yerine koyması anlamına gelir.

UMK'nin 27. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesinin yapılacak başvuruları şekil ve süre yönünden inceleyeceği, süresinde yapılmayan ya da usulüne uygun olmayan başvuruları reddedebileceği hüküm altına alınmıştır. Mahkemenin yapacağı inceleme, UMK'da öngörülmüş süre şartı ve başvuru yollarındaki usule ilişkindir. Mahkemenin UMK dışında başka bir usul kanununda yer alan hükümlere göre de denetim yapması, o dosyanın esasıyla ilgili de bir inceleme yapılması anlamına gelir ki bu durum UMK ve Mahkemenin kuruluş amacı ile bağdaşmaz. Zira Mahkemenin kuruluş amacı UMK'ya uygun olarak yapılan görev ve hüküm uyuşmazlığı başvurularını çözmek olup Kanun'da Mahkemeye, diğer yargı kollarının usul kanunlarına uygun şekilde dava açılıp açılmadığını inceleme yetkisi verilmemiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi başvuru için zorunlu hususlarda bile esnek davranıp yöntemine uygun olmayan başvuruları kabul etmesine rağmen Kanun'da öngörülmeven hususlarda inceleme yapıp başvuruları reddetmesi doğru değildir. Bu nedenle UMK'nin 27. maddesinde değişiklik yapılarak hüküm uyuşmazlığı başvuruları dışında yapılacak diğer başvurularda, Mahkemenin yapacağı incelemeyi sadece UMK'de belirtilen süre ve şekil açısından yapacağı ve yöntemine uymayan başvuruları reddedeceği hüküm altına alınmalıdır. Burada hüküm uyuşmazlığı başvurularının ayırık tutulmasının nedeni, hüküm uyuşmazlığı dosyalarında Mahkemenin dosyanın esasıyla ilgili de karar verebilmesi ve her türlü hususu resen araştırıp inceleyebilmesidir.

⁷²⁴ Danıştay 10. Dairesinin 21.10.2014 T., 2010 /11806 E., 2014/6044 K. sayılı kararı.

Konuyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) de yapılmış bir başvuru bulunmaktadır. Başvuruya konu olayda, asliye hukuk mahkemesine açılan tazminat davasında mahkemece davanın görev yönünden reddine ve davacıların kararın kesinleşmesinden itibaren on gün içinde dava açmaları hâlinde dava dosyasının yetkili idare mahkemesine gönderilmesine karar verilmiş olup öngörülen sürede yapılan başvuru üzerine asliye hukuk mahkemesi tarafından dosya, ilgili idare mahkemesine gönderilmiştir. İdare Mahkemesi, İYUK hükümlerine göre açılan bir dava bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiş ve bu karar temyiz üzerine Danıştayca onanmıştır. Bu karar üzerine davacılar, adil yargılanma haklarının ihlal edildiği iddiasıyla AİHM'e başvurmuşlar ve AİHM İkinci Dairesi, somut dava bakımından İYUK'un 9. maddesinin uygulamasının çok katı ve aşırı şekilci biçimde gerçekleştiğine ve başvuranların mahkemeye erişim haklarının ve dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6/1. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir⁷²⁵.

Yukarıdaki açıklamalar ve AİHM kararı birlikte değerlendirildiğinde Uyuşmazlık Mahkemesinin, idare mahkemelerinde usulüne uygun açılmasa dahi idare mahkemeleri tarafından kabul edilen davalarda verilen görevsizlik kararları neticesinde çıkan görev uyuşmazlığı başvurularını reddetmemesi ve dosyada gerekli incelemeleri yaparak görev uyuşmazlığını çözmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Verilen görevsizlik kararının, açılmış bir dava kapsamında verildiğinin kabulü için aşağıdaki şartları taşıması gerekir:

aa. Görevsizlik Kararının Devam Eden Yargılama Kapsamında Verilmesi

Olumsuz görev uyuşmazlığına konu görevsizlik kararının derdest bir dava kapsamında verilmesi gerekir. Davanın açılmasından önce savcılık makamı tarafından soruşturma aşamasında yapılan işlemler nedeniyle verilen kararlar görev uyuşmazlığına konu olmaz⁷²⁶. Örneğin 4483 sayılı Kanun kapsamında soruşturma izni verilip verilmemesiyle ilgili yapılan itirazları değerlendiren Bölge İdare Mahkemesi, idari yargı yeri olarak kendisine açılmış bir davaya bakıp işin esasına

⁷²⁵ Mesutoğlu/Türkiye Kararı. Başvuru No: 36533/04. Karar Tarihi: 14.10.2008, (Erişim) <http://www.inhak.adalet.gov.tr/hudoctr.html>, 24.3.2015; UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1599 E., 2013/1747 K. sayılı kararı; Coşkun, s.1113 vd.

⁷²⁶ "...Memurin Muhakematı Hakkında Kanun hükümlerine göre gerek idare kurullarının gerekse Danıştayın yaptıkları "tetkikatı idariye" sonunda verdikleri lüzum veya men'i muhakeme veya görevsizlik kararları ve bu hususta düzenledikleri mazbatalar bir kamu davası üzerine ve o dava sebebiyle değil; kamu davasından önceki ve kamu davasının hazırlanması safhasına ait olup..." UM CB'nin 25.9.1989 T., 1989/24 E., 1989/26 K. sayılı kararı.

ilişkin bir karar vermemektedir. Anılan Mahkeme, belirtilen Kanun hükümleri gereğince idari makamlar tarafından soruşturma izni verilmemesine dair kararı, itiraz mercii olarak inceleyip “*soruşturma izni verilmesi kararının kaldırılmasına*” veya “*soruşturma izni verilmesi kararına yapılan itirazın reddine*” karar vermektedir. Kısaca Bölge İdare Mahkemesi açılmış bir kamu davası kapsamında karar vermeyip bir muhakeme şartı olan izin prosedürüne ilişkin işlemlerle ilgili karar verdiğinden Bölge İdare Mahkemesi tarafından bu nitelikte verilen kararlar görev uyuşmazlığına konu olmazlar⁷²⁷.

bb. Görevsizlik Kararının Yargılama Faaliyetine İlişkin Olması

Bir görevsizlik kararının olumsuz görev uyuşmazlığına konu olabilmesi, bu kararın yargılama faaliyetine ilişkin konularda verilmesine bağlıdır. Bu nitelikte olmayan kararlar görev uyuşmazlığına konu olmaz⁷²⁸. Verilen kararlardan birisi yargı mercilerince verilse dahi bu kararın yargılama faaliyetine ilişkin olmaması hâlinde yapılan başvuru reddedilir. Örneğin tutuklu bulunan şüpheli ya da sanık hakkında disiplin cezası verme yetkisi kişinin tutuklu bulunduğu cezaevi müdürlüğüne aittir. Kişiye verilecek olan disiplin cezasıyla ilgili farklı mahkemeler arasında çıkan görüş ayrılığı nedeniyle görev uyuşmazlığı doğmaz. Zira görev uyuşmazlığı, açılmış ve görülmekte olan davalarda verilen kararlar arasında doğabilir. Başvuruya konu kararların yargılama faaliyeti dışında ve yukarıdaki örnekte olduğu gibi cezaevi disiplininin sağlanmasına yönelik idari nitelikte kararlar olması hâlinde olumsuz görev uyuşmazlığından söz edilemez⁷²⁹.

cc. Görevsizlik Kararının Uyuşmazlık Mahkemesinin Görev Alanına Giren Konularda Verilmiş Olması

Olumsuz görev uyuşmazlığına konu olan kararların Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına giren hususlarda verilmesi gerekir. Örneğin bir mahkemenin, yargılamasını yaptığı sanıkla ilgili aynı suç nedeniyle başka bir mahkemede de dava açıldığını ve her iki davanın diğer mahkemede birleştirilmesi gerektiğini belirtip görevsizlik kararı vermeden olumsuz görev uyuşmazlığı olduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine yaptığı başvuruda⁷³⁰ olduğu gibi Yüksek Mahkemenin görev alanına girmeyen⁷³¹ ya da diğer Yüksek Mahkemelerin görev

⁷²⁷ UM CB’nin 23.6.2003 T., 2003/39 E., 2003/39 K. sayılı kararı.

⁷²⁸ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.101.

⁷²⁹ UM CB’nin 06.02.2012 T., 2012/4 E., 2012/4 K. sayılı kararı.

⁷³⁰ UM CB’nin 07.3.1988 T., 1988/5 E., 1988/6 K. sayılı kararı.

⁷³¹ “...Davacının görev veya hüküm uyuşmazlığının giderilmesi istemiyle başvuruda bulunmadığı

alanına giren konularda verilen kararlarla ilgili olumsuz görev uyuşmazlığı başvurusunda bulunulamaz⁷³².

dd. Görevsizlik Kararının 2247 sayılı Kanun'un 1. Maddesi Kapsamındaki Yargı Mercilerince Verilmiş Olması

Görev uyuşmazlığının varlığından söz edilebilmesi için görevsizlik kararlarının UMK'nin 1. maddesinde belirtilen yargı mercilerince verilmiş olması gerekir. Yargı mercii olarak kabul edilmeyen makamlar ile mahkemeler tarafından verilen kararlar arasında görev uyuşmazlığı doğmaz. Örneğin il idare kurulu kararı ile ceza mahkemesi kararı arasında görev uyuşmazlığı doğmaz. Çünkü il ya da ilçe idare kurulları UMK'nin 1. maddesinde sayılan yargı mercilerinden olmadığı gibi verdikleri kararlar da mahkeme kararı niteliğinde değildir⁷³³.

Benzer şekilde Cumhuriyet savcılıkları ya da askerî savcılıkların verdiği kararlar yargı kararı niteliğinde olmadığından bu makamların verdiği kararlar ile mahkeme kararları arasında da olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz⁷³⁴. Zira kanun metninde görev uyuşmazlığının mahkeme kararları arasında doğabileceği belirtilmiştir.

Fransa'da ise 2015 reformundan önce görev uyuşmazlığı müessesesi adli ve idari erklerin ayrılığı üzerine kurulduğundan bir idari merci kararıyla mahkeme kararı arasında olumsuz görev uyuşmazlığı çıkabiliyordu. Ancak reformla birlikte bu husus değiştirilmiş ve ülkemizde olduğu gibi uyuşmazlıkların mahkeme kararları arasında çıkabileceği hükme bağlanmıştır⁷³⁵.

b. Farklı Yargı Kollarındaki Mahkemelerce En Az İki Görevsizlik Kararı Verilmiş Olması

Olumsuz görev uyuşmazlığı doğabilmesi için aynı dava konusuyla ilgili verilmiş en az iki görevsizlik kararının bulunması gerekir⁷³⁶. Bu husus, UMK'nin 14/1. maddesinde "... adli, idari veya askeri yargı mercilerinden en az ikisinin ...davada kendilerini görevsiz görmeleri" şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca verilen

açık olduğu gibi Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararları nedeniyle doğduğu öne sürülen mevzuata aykırılığın ve Yargıtay Başkanlığı ile davacı arasında çıktığı öne sürülen uyuşmazlığın giderilmesi istemleriyle Uyuşmazlık Mahkemesinde dava açılması da mümkün bulunmamaktadır." UM HB'nin 11.7.1988 T., 1988/12 E., 1988/18 K. sayılı kararı.

⁷³² UM CB'nin 06.11.1992 T., 1992/42 E., 1992/41 K. sayılı kararı.

⁷³³ UM CB'nin 06.12.1999 T., 1999/49 E., 1999/45 K. sayılı kararı; Resuloğlu, s.110.

⁷³⁴ UM CB'nin 08.11.1999 T., 1999/40 E., 1999/32 K. sayılı kararı.

⁷³⁵ Rolland, s.310, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.13).

⁷³⁶ UM HB'nin 08.4.2013 T., 2013/471 E., 2013/580 K. sayılı kararı.

kararların farklı yargı kollarındaki mahkemeler tarafından da verilmesi gerekir⁷³⁷. Aynı yargı düzeni içinde yer alan mahkemeler arasında çıkacak görev uyuşmazlıklarını çözme görevi o yargı kolunun Yüksek Mahkemesine ait olduğundan bu durumda yargı yolu uyuşmazlığı doğmaz⁷³⁸.

Benzer şekilde askerî yargı koluna mensup bir mahkemece dosyada adli yargı mahkemesinin görevli olduğu düşüncesiyle görevsizlik kararı verilmesi üzerine davanın tekrar açıldığı adli yargı merciinin, dosyada adli yargının görevli olduğunu kabul edip kendisi yerine adli yargı kolundaki başka bir mahkemenin görevli olduğunu belirterek görevsizlik kararı vermesi durumunda da görev uyuşmazlığı daha doğrusu yargı yolu uyuşmazlığı doğmaz⁷³⁹. Örneğin haksız olarak fazladan tutuklu kaldığını iddia eden bir kişinin fazla tutuklu kaldığı süre için tazminat istemiyle idare mahkemesine dava açması ve idare mahkemesinin, davanın asliye hukuk mahkemesinin görevine girdiğini belirterek görevsizlik kararı vermesi üzerine davacının aynı taleple asliye hukuk mahkemesine dava açması durumunda, asliye hukuk mahkemesinin de açılan bu davanın ağır ceza mahkemesinin görevine girdiğini belirtilerek görev yönünden ret kararı vermesi hâlinde idare mahkemesi tarafından verilmiş bir görevsizlik kararı bulunmasına rağmen asliye hukuk mahkemesinin kararı başka bir yargı kolundaki mahkemenin görevli olduğu gerekçesiyle verilmediğinden adli ve idari yargı mahkemelerinin kararları arasında görev uyuşmazlığı doğmaz⁷⁴⁰.

Yine açılan bir davada mahkemenin, kendisinin değil ama aynı yargı düzeni içindeki başka bir mahkemenin görevli olduğunu düşünerek görevsizlik kararı vermesi üzerine dosyanın gönderildiği diğer mahkemenin de dosyada başka bir yargı kolundaki mahkemenin görevli olduğunu belirterek görevsizlik kararı vermesi ve bu kararın da kesinleşmesi üzerine verilen iki görevsizlik kararı arasında olumsuz görev

⁷³⁷ “...Askerî yargı yerince yargılamanın adli yargı yerine ait olduğu belirtilerek görevsizlik kararı verilmiş, buna karşın adli yargı yerince görevin sulh ceza mahkemesine ait olduğu belirtilerek görevsizlik kararı verildiği anlaşılmıştır. Bu durumda görev uyuşmazlığı oluştuğunun kabulü mümkün değildir.” UM CB’nin 09.4.2012 T., 2012/14 E., 2012/14 K. sayılı kararı; UM CB’nin 04.4.2005 T., 2005/10 E., 2005/18 K. sayılı kararı.

⁷³⁸ UM CB’nin 10.3.2003 T., 2003/14 E., 2003/14 K. sayılı kararı; Benzer karar için bkz.; UM HB’nin 26.01.2015 T., 2015/51 E., 2015/53 K. sayılı kararı; Çağlayan, *Yargılama*, s.135; Resuloğlu, s.112; Dinç, *Olumsuz*, s.44; Gözübüyük-Tan, s.227.

⁷³⁹ UM HB’nin 01.6.2015 T., 2015/438 E., 2015/444 K. sayılı ve UM CB’nin 09.4.2012 T., 2012/14 E., 2012/14 K. sayılı kararları.

⁷⁴⁰ UM HB’nin 21.5.2012 T., 2012/121 E., 2012/117 K. sayılı kararı.

uyuşmazlığı doğmaz. Zira görevsizlik kararları aynı yargı düzeni içinde yer alan mahkemeler tarafından verilmiştir⁷⁴¹.

Hukuk dosyalarında verilen görevsizlik kararından sonra bu kararda görevli olduğu belirtilen mahkemede ya da başka bir yargı kolundaki mahkemede dava açılması gerekir. Ancak Ceza Bölümünde karara bağlanacak görev uyuşmazlıkları ceza mahkemeleriyle ile askerî ceza mahkemelerinin arasında doğabileceğinden ve üçüncü bir yargı kolunun görevli kabul edilmesi mümkün olmadığından ceza dosyalarında verilen görevsizlik kararlarının karşılıklı olması gerekir.

Görevsizlik kararından sonra ikinci bir mahkemede dava açılmaması⁷⁴² ya da aynı sanıkla ilgili iki farklı mahkemede dava açılması, mahkemelerden birinin diğer mahkemede açılan davadan haberdar olup görevsizlik kararı vermesi üzerine diğer mahkemenin yargılamaya devam etmesi ve görevsizlik kararı vermemesi hâlinde görev uyuşmazlığı olduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz⁷⁴³.

Benzer şekilde bir mahkemede sanık hakkında iki ayrı suç nedeniyle açılan kamu davasında, adli yargı merciinin sanığa isnat edilen suçlardan sadece biriyle ilgili görevsizlik kararı verip diğer suçla ilgili görev konusunda herhangi bir karar vermeden ve görevsizlik kararı verilmeyen suçu tefrik etmeden dosyanın tamamını askerî yargı merciine göndermesi üzerine askerî yargı merciinin, görevsizlik kararı verilen suçla ilgili yargılama yapıp esastan bir karar verdikten sonra sanığa isnat edilen diğer suçun görev alanına girmediğini belirterek görevsizlik kararı verip adli yargı merciinin kararı ile kendi kararı arasında olumsuz görev uyuşmazlığı olduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması hâlinde yapılan başvuru reddedilir. Zira bu dosyada yargılama yapılmayan diğer suçla ilgili adli yargı mahkemesi tarafından verilmiş bir görevsizlik kararı bulunmamaktadır⁷⁴⁴.

Kısacası olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için farklı yargı kollarındaki mahkemelerce verilen en az iki görevsizlik kararının bulunması ve verilen görevsizlik kararlarının yargı kolunu değiştirecek nitelikte olması gerekir⁷⁴⁵. Verilen kararlardan birinin görevsizlik kararı olmasına rağmen diğerinin görevsizlik kararı olmadığı aşağıdaki durumlarda olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz.

⁷⁴¹ UM HB'nin 06.4.2015 T., 2015/226 E., 2015/241 K. sayılı kararı.

⁷⁴² "...Davacının adli yargıda dava açtığı ve davanın görev yönünden reddedilmesi sonrası kararın kesinleşmesi üzerine, dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderildiği anlaşılmaktadır. Aynı konu ile ilgili idari yargıda açılan ve görevsizlikle sonuçlanan bir dava bulunmamaktadır." UM HB'nin 11.11.2003 T., 2013/1368 E., 2013/1573 K. sayılı kararı.

⁷⁴³ UM CB'nin 03.3.2014 T., 2014/5 E., 2014/5 K. sayılı kararı.

⁷⁴⁴ UM CB'nin 09.4.1993 T., 1993/13 E., 1993/13 K. sayılı kararı.

⁷⁴⁵ UM HB'nin 04.5.2015 T., 2015/276 E., 2015/295 K. sayılı kararı.

- Verilen Kararlardan Birinin Yargılamanın Durdurulması Kararı Olması:

Olumsuz görev uyuşmazlığının doğabilmesi için farklı yargı kollarındaki mahkemelerce verilen her iki kararın da görevsizlik kararı olması ve bu hususun gerekçeli kararda açıkça belirtilmesi gerekir⁷⁴⁶.

Mahkemelerden birinin verdiği kararın görevsizlik kararı olmasına rağmen diğer mahkemenin kararının dosyada bulunan bir kısım eksikliklerin giderilmesi için yargılamanın durdurulması kararı olması hâlinde bu mahkemenin kararı görevsizlik kararı olmadığından iki karar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz⁷⁴⁷.

- Zaman aşımı Süresinin Dolması veya İtirazın Zamanında Yapılmaması

Nedeniyle Davanın Reddine Karar Verilmesi: Olumsuz görev uyuşmazlığına konu kararlardan biri görevsizlik kararı olmasına rağmen diğerinin zaman aşımı ya da itiraz süresi öngörülen dosyalarda bu süreler geçtikten sonra dava açılması nedeniyle davanın reddedilmesi durumunda olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz. Örneğin İYUK'un 15/1-b maddesinde öngörülen dava açma süresinin dolması nedeniyle dava dilekçesinin⁷⁴⁸ ya da verilen idari para cezasıyla ilgili sulh ceza mahkemesine yapılması gereken itirazın zamanında yapılmaması nedeniyle itirazın reddi⁷⁴⁹ hâlinde ortada yargı mercilerince verilmiş ve olumsuz görev uyuşmazlığı doğmasına neden olacak nitelikte görevsizlik kararları yoktur.

- Uyuşmazlığa Konu Kararlardan Birinin Davanın Esasına İlişkin Olması:

Görev uyuşmazlığına konu kararlardan birinin görevsizlik kararı olmasına rağmen diğerinin yapılan işlemin hukuka uygun olmaması⁷⁵⁰ veya dava şartlarının yokluğu nedeniyle davanın reddi⁷⁵¹ olması hâlinde ya da verilen görevsizlik kararından sonra

⁷⁴⁶ Uyuşmazlık Mahkemesi, verilen kararda görevsizlik kararının açıkça belirtilmediği ama kararın gerekçesinden görevsizlik kararı olduğu anlaşılan bazı başvuruları da kabul etmiştir. “...Her ne kadar askerî yargı yerince hükümde ‘mahkemenin görevsizliğine’ denmemiş ise de karar gerekçesinde askerî mahkemenin görevli olmayıp adli mahkemenin görevli olduğu açıkça belirtildiğinden ‘bir karar verilmesine yer olmadığına’ şeklinde verilen karar görevsizlik kararı olarak kabul edilmiştir.” UM CB’nin 05.02.2007 T., 2007/7, 2007/7 K. sayılı kararı; “...Her ne kadar adli yargı yerince hükümde ‘mahkemenin görevsizliğine’ denmemiş ise de karar gerekçesinde adli mahkemenin görevli olmayıp askerî mahkemenin görevli olduğu açıkça belirtildiğinden ‘mahkemenin yetkisizliğine’ şeklinde verilen karar görevsizlik kararı olarak kabul edilmiştir.” UM CB’nin 01.3.2004 T., 2004/1, 2004/1 K. sayılı kararı.

⁷⁴⁷ UM HB’nin 27.11.1992 T., 1992/45 E., 1992/46 K. sayılı kararı.

⁷⁴⁸ UM HB’nin 01.7.2013 T., 2013/266 E., 2013/1064 K. sayılı kararı; Barutoğlu, *Başvuru*, s.135.

⁷⁴⁹ UM HB’nin 01.7.2004 T., 2004/13 E., 2004/34 K. sayılı kararı.

⁷⁵⁰ “...Yargıtay 12.Hukuk Dairesince onanan karar bir görevsizlik kararı değil, esastan verilmiş ve davanın reddine ilişkin bir karar mesabesinde olduğundan ilk derece mahkemesince verilen kararın 2247 sayılı Kanunun 14 üncü maddesi uyarınca verilmiş bir ‘görev yönünden red kararı’ olarak nitelendirilebilmesine hukuken imkan olmadığı sonucuna varılmıştır.” UM HB’nin 27.01.2014 T., 2014/102 E., 2014/61 K. sayılı kararı.

⁷⁵¹ “...Asliye Hukuk Mahkemesinin kararı, davanın idareye karşı açılması gerektiğine ilişkin bulunduğu, ‘yargı yolunu değiştiren ve idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle verilmiş bir

bu kararın temyiz mercii tarafından bozulması⁷⁵² ve mahkemenin de bu bozma kararına uyarak esastan karar vermesi durumunda görev uyuşmazlığı doğmaz⁷⁵³.

Aynı şekilde verilen kararın esastan ve kesin hüküm içeren bir karar olması hâlinde⁷⁵⁴ hakkında kesin hüküm bulunan bir davada diğer yargı merciiince verilen görevsizlik kararının hukuki değeri olmayacağından bu durumda da görev uyuşmazlığı doğmaz. Zira mahkeme kararlarından biri görevsizlik kararı iken diğeri davanın esasına ilişkindir⁷⁵⁵.

- Gerçek Kişilere Karşı İdare Mahkemesinde Dava Açılması Nedeniyle Davanın Reddine Karar Verilmiş Olması: İYUK'un 2/1-a maddesi gereğince idari yargı mercilerine açılan iptal davası, sadece idari işlemlere karşı ve bu işlemler nedeniyle menfaati ihlal edilen kişilerce açılabilir. İptal davasının konusunu idari bir işlem oluşturduğuna göre bu davanın işlemi yapan idari makama karşı açılması gerekir⁷⁵⁶. Bu kurala uyulmadan adli yargı mercii tarafından görevsizlik kararı verilmesinin ardından gerçek bir kişiye karşı idare mahkemesinde dava açılması ve idare mahkemesinin de davayı esastan reddetmesi hâlinde iki mahkeme tarafından verilmiş görevsizlik kararlarından söz edilemez⁷⁵⁷.

- İptali İstenen İşlemin Gösterilmemesi Nedeniyle İdare Mahkemesinde Açılan Davanın İncelenmeksizin Reddine Karar Verilmesi: İYUK'un 14/3-b maddesine göre kişilerin idari davaya konu olabilecek işlem ve eylemler nedeniyle öncelikle idareye başvurmaları ve idareden alacakları cevaba göre dava açmaları gerekir. İdareye başvurmadan doğrudan idare mahkemesine dava açılmasına idari merci tecavüzü denilir ve böyle bir başvuruda davanın incelenmeksizin reddine karar verilir⁷⁵⁸. Zira bu durum, idareden istenilecek hususların idare mahkemesinden istenmesi anlamına gelir. Bu şekilde yapılan bir başvuruda ilk mahkemenin kararı

görevsizlik kararı niteliğinde olmadığından' adli ve idari yargı yerleri arasında görev uyuşmazlığı oluştuğundan söz etmek mümkün değildir." UM HB'nin 24.12.2001 T., 2001/97 E., 2001/105 K. sayılı ve 02.3.2015 T., 2015/154 E., 2015/169 K. sayılı kararları.

⁷⁵² "...Asliye Hukuk Mahkemesi davanın görev reddine karar vermiş ise de bu karar Yargıtay 13.Hukuk Dairesince gerekçesi değiştirilerek esas yönden red biçiminde onanmıştır. Bu durumda iki ayrı Yargı merciiince verilmiş görevsizlik kararı bulunmadığından davacının başvurusunun reddine karar verilmesi gerekmiştir." UM HB'nin 31.01.1983 T., 1983/1 E., 1983/18 K. sayılı kararı.

⁷⁵³ UM HB'nin 02.11.2009 T., 2008/102 E., 2009/239 K. sayılı kararı.

⁷⁵⁴ UM CB'nin 01.10.2007 T., 2007/38 E., 2007/38 K. sayılı kararı; Coşkun, s.1120.

⁷⁵⁵ UM CB'nin 05.6.2006 T., 2006/39 E., 2006/83 K. sayılı kararı.

⁷⁵⁶ Gözübüyük-Tan, s.263-264; Çağlayan, *Yargılama*, s.357; Yaman, *Müdahale*, s.102.

⁷⁵⁷ UM HB'nin 02.02.2009. T., 2007/376 E., 2009/1 K. sayılı kararı.

⁷⁵⁸ Çağlayan, *Yargılama*, s.223; Candan, s.425-426.

görevsizlik olsa da idare mahkemesinin kararı görevsizlik olmadığından olumsuz görev uyumsuzluğu doğmaz⁷⁵⁹.

- Görevsizlik Kararıyla Gelen Dosyanın, Mahkemesine Herhangi Bir İşlem Yapılmadan İade Edilmesi: Adli yargı mercii ya da AYİM tarafından görevsizlik kararı verilip dosyanın idari yargı merciiine gönderilmesi durumunda idari yargı merciiinde yeni bir dava açılması gerekir. Zira İYUK'ta, diğer yargı kollarındaki mahkemelerce görevsizlik kararı verilip dosyanın idari yargı merciiine gönderilmesiyle idari yargıda dava açılmış sayılacağına ilişkin bir hüküm yoktur⁷⁶⁰. Böyle bir başvuruda görevsizlik kararıyla dosyanın gönderildiği idari yargı mercii, usulüne uygun dava açılmadığı gerekçesiyle dilekçenin reddine karar verebileceği gibi herhangi bir işlem yapmadan dosyanın iadesine de karar verebilir (İYUK md. 15/1-a)⁷⁶¹. Bu durumda ise idari yargı mercii tarafından verilmiş bir görevsizlik kararından söz edilemez ve yapılan olumsuz görev uyumsuzluğu başvurusu reddedilir⁷⁶².

- Dava Dilekçesinin Usul ve Şekil Eksikliği Nedeniyle Reddi: İdari yargı mercilerine sunulan dava dilekçesinin İYUK'un 3. maddesindeki şartları taşıması gerekir⁷⁶³. Aynı şekilde idari yargı mercilerinde dava açılırken İYUK'un 5. maddesi gereğince her idari işlem için ayrı dava açılması gerekir. Örneğin idarenin aynı kararla hem idari para cezasına hem de mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar vermesi durumunda davacının mülkiyetin kamuya geçirilmesi kararına karşı adli yargıda, idari para cezasına karşı da idari yargıda dava açması gerekir. Yani her iki yaptırım kararına karşı tek dilekçeyle idare mahkemesinde dava açılmaz.

İYUK'un 3. ve 5. maddelerdeki şartlara uyulmadan hazırlanan dava dilekçesinin İYUK'un 15/1-d maddesi gereğince reddine⁷⁶⁴ ve davacıya, usulüne uygun olarak dava açması için otuz günlük bir süre verilmesine karar verilir⁷⁶⁵. İdari yargı merciiince dava dilekçesinin usul ve şekil eksikliği nedeniyle reddi kararı⁷⁶⁶ bir

⁷⁵⁹ UM HB'nin, 05.7.2010 T., 2010/126 E., 2010/173 K. sayılı kararı.

⁷⁶⁰ UM HB'nin, 26.12.2007 T., 2007/504 E., 2007/452 K. sayılı kararı; Candan, s.421.

⁷⁶¹ UM HB'nin, 12.11.2001 T., 2001/74 E., 2001/81 K. sayılı kararı; Coşkun, s.1108.

⁷⁶² UM HB'nin, 16.6.2003 T., 2003/46 E., 2003/50 K. sayılı kararı.

⁷⁶³ UM HB'nin 30.12.2013 T., 2013/1803 E., 2013/2011 K. sayılı kararı.

⁷⁶⁴ UM HB'nin, 03.02.2014 T., 2014/22 E., 2014/101 K. sayılı kararı; Sancakdar, s.258. Işıklar, *İlk İnceleme*, s.50; Çağlayan, *Yargılama*, s.223-225; Candan, s.272,778.

⁷⁶⁵ UM HB'nin, 29.12.2014 T., 2014/1077 E., 2014/1127 K. sayılı kararı.

⁷⁶⁶ Çağlayan, *Yargılama*, s.135; Barutoğlu, *Başvuru*, s.135; Gözübüyük-Tan, s.225.

görevsizlik kararı değildir⁷⁶⁷. Bu nedenle diğer yargı kollarına dâhil mahkemelerce verilen görevsizlik kararı ile anılan ret kararı arasında görev uyuşmazlığı doğmaz⁷⁶⁸.

- **Göreve İlişkin Kuralın Anayasa Aykırı Olduğu İddiasıyla Anayasa Mahkemesine Başvurulması:** Görevsizlik kararıyla dosyanın gönderildiği mahkemenin, kendisini görevli kılan kanun maddesinin anayasaya aykırı olduğu düşüncesiyle Anayasa Mahkemesine başvurup Anayasa Mahkemesinin kararına kadar da davanın geri bırakılmasına karar vermesi durumunda mahkemenin verdiği karar görevsizlik kararı olmadığından bu karar ile başka bir mahkeme tarafından verilen görevsizlik kararı arasında görev uyuşmazlığı doğmaz⁷⁶⁹.

- **Açılan Davanın Hukuki Yarar Bulunmadığı Gerekçesiyle Reddi:** Davacının açmış olduğu davada hukuki bir yararının bulunması gerekir. Buna hukuki korunma gereksinimi de denilmektedir. Davacının korunmaya değer bir yararı yoksa dava açmasının da bir anlamı yoktur. Yani hukuki yarar dışındaki ekonomik ya da ideal yarar nedeniyle açılan davanın hukuken bir dava değeri bulunmamaktadır⁷⁷⁰. Başka bir deyişle davacı, hakkına kavuşabilmek için mahkemeden alacağı bir karara ihtiyaç duymalıdır.

Dava açmada hukuki yarar, HMK'nin 114/1-h bendinde belirtildiği üzere dava şartlarındandır. Aynı şekilde İYUK'un 2/1-a maddesi gereğince menfaatleri ya da hakları ihlal edilen kişilerin iptal ve tam yargı davası açabileceği hüküm altına alınmıştır⁷⁷¹.

Örneğin dosya kapsamında takdir edilen avukatlık ücretinin, kararın kesinleştiği tarih itibarıyla karşılığı olan değerinin Türk lirasından altı sıfır atılması sonucu meydana gelen dönüşüm değerine eşit olduğunun tespitine ilişkin açılan davada, idare mahkemesinin adli yargının görevli olduğunu belirterek görevsizlik kararı vermesi üzerine bu kez sulh hukuk mahkemesine açılan davada bu mahkemenin de kararın kesinleşme tarihi itibarıyla Türk parasındaki değişimle vekâlet ücretinin değişikliğe uğramadığı, miktarının aynı olduğunun açıkça anlaşıldığı ve bu hususun tespitinde hukuki yarar bulunmadığı gerekçesiyle davanın

⁷⁶⁷ UM HB'nin 01.10.2012 T., 2012/211, 2012/207 K. sayılı kararı.

⁷⁶⁸ UM HB'nin, 26.12.2007 T., 2007/439 E., 2007/426 K. sayılı kararı.

⁷⁶⁹ UM HB'nin 06.3.2006 T., 2006/18 E., 2006/31 K. sayılı kararı.

⁷⁷⁰ DİDDK'nin 02.02.1990 T., 1989/430 E., 1990/18 K. sayılı kararı; Candan, s.112.

⁷⁷¹ Cankat Taşkın, "İdari Yargıda Menfaat", **KHHD**, S.65-66, İstanbul, 2010, s.51, ("Menfaat"); Kuru-Arslan-Yılmaz, s.261; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.162. Candan, s.114.

reddine karar vermesi neticesinde ortada en az iki farklı mahkeme tarafından verilmiş görevsizlik kararları yoktur⁷⁷².

- **Dava Şartları Bulunmadığı Gerekçesiyle Davanın Reddi:** Dava şartları, dava açıldığı sırada bulunması gereken ve mahkemenin davanın esasına girebilmesi ya da davanın görülebilmesi için aranan şartlardır. Dava şartlarının eksikliği yargılamanın her aşamasında ileri sürülebileceği gibi mahkemece de resen gözetilir. Dava şartlarından birinin eksik olması hâlinde mahkeme, davanın esası hakkında bir karar veremez ve davayı reddeder.

Dava şartları, HMK'nin 114. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede mahkemeye, taraflara ve dava konusuna ilişkin olmak üzere üç farklı dava şartı öngörülmüştür⁷⁷³. Kanun'un 114/1-b maddesinde, yargı yolunun caiz olmasına mahkemeye ilişkin dava şartları arasında yer verilmiştir. Yargı yolunun caiz olması, adli yargının görev alanına giren bir davanın adli yargı mahkemelerinde açılmasını ifade eder. Adli yargının görev alanına giren bir davanın idari yargıda açılması hâlinde dava reddedilir.

Örneğin icra hukuk mahkemeleri, İcra ve İflas Kanunu'nun 4. maddesi gereğince icra ve iflas dairelerinin işlemlerine karşı yapılan şikâyet ve itirazları karara bağlar. İdare mahkemesinde bu Kanuna dayanarak dava açılması hâlinde mahkemenin görevsizlik kararı vermesi üzerine bu kez de icra mahkemesinde dava açılması ve bu mahkemenin de açılan davanın "*amme alacaklarına ilişkin ödeme emrinin iptaline yönelik olması ve icra ve iflas dairesinin yapmış olduğu bir işlem bulunmaması*" nedeniyle reddine karar vermesi durumunda bu iki mahkeme kararı arasında görev uyuşmazlığı doğmaz. Zira idari yargı tarafından verilen karar görevsizlik kararı olmasına rağmen icra mahkemesinin kararı, görevsizlik kararı değildir⁷⁷⁴.

Benzer şekilde adli yargı mahkemelerinden birinde açılan tespit davasında mahkemenin, idari yargının görevli olduğunu belirterek görevsizlik kararı vermesi üzerine davanın yeniden açıldığı idare mahkemesinin de bakacağı dava çeşitleri arasında tespit davaları bulunmadığını belirtip davanın incelenmeksizin reddine karar vermesi⁷⁷⁵ ya da alacak miktarının tahsili için adli yargıda açılan davada

⁷⁷² UM HB'nin 01.11.2010 T., 2010/255 E., 2010/238 K. sayılı kararı.

⁷⁷³ Işıklar, *Usul*, s.77-78; Muşul, s.103 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.256 vd.

⁷⁷⁴ UM HB'nin 04.6.2013 T., 2013/887 E., 2013/1021 K. sayılı kararı.

⁷⁷⁵ UM HB'nin 23.10.2000 T., 2000/43/E., 2000/44 K. sayılı kararı; Işıklar, *Usul*, s.88; Candan, s.238 vd.; Kararda idare mahkemelerinin bakabileceği davalar arasında "*tespit davaları*"nın

mahkemenin görevsizlik kararı vermesinden sonra aynı taleple ilgili bu kez de idare mahkemesine dava açılması üzerine idare mahkemesinin, istemin idari davaya konu olmayacağı gerekçesiyle davanın incelenmeksizin reddine⁷⁷⁶ karar vermesi veya diğer mahkeme tarafından verilen kararın görevsizlik kararı olmasına rağmen idare mahkemesince verilen kararın, açılan davanın özel hukuk hükümlerine göre çözülmesi gerektiği ve dava konusu işlemin idari davaya konu olabilecek kesin ve yürütülebilir bir işlem olmaması nedeniyle incelenmeksizin reddi olması⁷⁷⁷ durumlarında olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz. Çünkü kararlardan biri görevsizlik kararı olsa da diğeri görevsizlik kararı değildir⁷⁷⁸.

- Davanın İdari Bir İşlemi Gerektirmesi ve Adli Yönünün Bulunmaması

Nedeniyle Reddi: Mahkemelerden birinin verdiği kararın görevsizlik kararı olmasına rağmen diğerinin verdiği kararın, dava konusunun dava yolu ile istenemeyecek idari bir işlemi gerektirmesi ve adli bir yönünün bulunmaması nedeniyle reddi⁷⁷⁹ olması halinde iki farklı mahkeme tarafından verilmiş görevsizlik kararlarından söz edilemez⁷⁸⁰. Zira verilen ikinci karar görevsizlik kararı olmayıp dosyanın esasına ilişkindir.

aa. Görevsizlik Kararlarının Niteliği

Görevsizlik kararı, mahkemenin dosyanın sonuçlandırılmasında kanunen görevli olmaması nedeniyle dosyaya bakamayacağına dair verdiği bir karar olup davanın açılmasına engel bir durum ya da dava konusu hususun sabit olmaması nedeniyle verilen bir karar değildir⁷⁸¹. Görevsizlik kararı verildiği açıkça belli olmamakla birlikte davanın yargılamanın başında ya da sonunda reddedilmesi, o dosya ile ilgili görevsizlik kararı verildiği anlamına gelmez⁷⁸². Bu açıklamalar

bulunmadığı belirtilmişse de doktrinde bazı yazarlarca idari yargılama usulünde tespit davalarına yer verilebileceği ifade edilmektedir; Celal Erkut, “Tespit Davasının İdari Bir Dava Türü Olarak Kabul Edilip Edilemeyeceği Sorununa Uyuşmazlık Mahkemesinin Yaklaşımı”, **İdare Hukuku ve İlimler Dergisi**, S.1-3, Y.11, İstanbul, 1990, s.17; Hasan Dursun, “İdari Yargıda Tespit Davasına Yer Verilmesi Bir Zorunluluktur”, **THD**, Y.3, S.24, Sözkesen Matbaası, Ankara, 2008, s.132-135, (“Tespit”); Çağlayan, *Yargılama*, s.223-225.

⁷⁷⁶ UM HB’nin 01.11.2010 T., 2010/245/E., 2010/237 K. sayılı kararı.

⁷⁷⁷ UM HB’nin 04.5.2015 T., 2015/276 E., 2015/295 K. sayılı kararı.

⁷⁷⁸ UM HB’nin 04.02.2008 T., 2007/478/E., 2008/23 K. sayılı kararı.

⁷⁷⁹ “...Asliye Hukuk Mahkemesince, davacının isteminin, tapudaki doğum tarihinin düzeltilmesine ilişkin olduğu, doğum tarihinin düzeltilmesinin dava yolu ile istenemeyeceği, söz konusu talebin idari bir işlemi gerektirdiği, davacının tapu idaresine başvurmasını sağlamaya yönelik bulunduğu, ‘yargı yolunu değiştiren ve idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle verilmiş bir görevsizlik kararı niteliğinde olmadığından’ görev uyuşmazlığı olduğundan söz etmek mümkün değildir.” UM HB’nin 01.4.2014 T., 2014/333 E., 2014/373 K. sayılı kararı.

⁷⁸⁰ UM HB’nin 04.5.2015 T., 2015/276 E., 2015/295 K. sayılı kararı.

⁷⁸¹ Duran, *Selbi Vazife İhtilafı*, s.699; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.105.

⁷⁸² UM HB’nin 27.01.2014 T., 2014/102 E., 2014/61 K. sayılı kararı.

verilen hakem kararları ile mahkeme kararları arasında çıkan görev uyuşmazlıkları için de geçerlidir⁷⁸³.

bb. Görevsizlik Kararlarının Karşılıklılığı Meselesi

Öğretide bir kısım yazarlar, görevsizlik kararlarının karşılıklı verilmesi gerektiğini belirtirler de⁷⁸⁴ olumsuz görev uyuşmazlığından söz edilebilmesi için bir mahkeme tarafından verilen görevsizlik kararı üzerine, bu kararda belirtilen mahkemede dava açılması ve ikinci görevsizlik kararının da bu mahkeme tarafından verilmesi gerekmez. Zira Kanun'un 14/1. maddesinde bu konuda sınırlayıcı ve ikinci görevsizlik kararının ilk kararda belirtilen mahkeme tarafından verilmesini zorunlu kılan bir düzenleme bulunmadığı gibi ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin görevli olduğunu düşündüğü mahkemeyi de belirtmesi zorunlu değildir (UMK md.14/1). Bu konuda zorunlu olan husus, en az iki farklı mahkemece aynı konuda verilmiş görevsizlik kararlarının bulunmasıdır⁷⁸⁵. Yine davanın açıldığı diğer mahkemenin de üçüncü bir mahkemeyi görevli kabul ederek görevsizlik kararı vermesi hâlinde olumsuz görev uyuşmazlığı doğabilir⁷⁸⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesinin önceki tarihli kararlarında olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için, verilen görevsizlik kararında görevli olduğu belirtilen yargı merciinde bu yargı merciinin usul kurallarına uygun şekilde ikinci bir dava açılması ve açılan bu dava sonucunda bir görevsizlik kararı verilmesi aranmaktaydı⁷⁸⁷. Örneğin askerî mahkeme tarafından adli yargı mahkemesinin görevli olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmesi üzerine bu karardan sonra adli yargı mahkemesi yerine idare mahkemesinde dava açılıp bu mahkeme tarafından da görevsizlik kararı verilmesi hâlinde bu iki karar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğmayacağı belirtiliyordu⁷⁸⁸. Bir başka ifadeyle Yüksek Mahkeme eski tarihli kararlarında görevsizlik kararlarının karşılıklı verilmesi şartını aramaktaydı⁷⁸⁹.

⁷⁸³ UM HB'nin 22.12.1997 T., 1997/65 E., 1997/65 K. sayılı kararı.

⁷⁸⁴ Gözübüyük-Tan, s.232; Barutoğlu, *Başvuru*, s.137.

⁷⁸⁵ Ufuk Yeşil, "Olumsuz Görev Uyuşmazlığına Konu Görevsizlik Kararlarının Karşılıklı Verilmesi Gerekir mi?" **HUKAB**, S.14, Ankara, 2015, s.74; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.104.

⁷⁸⁶ UM HB'nin 29.12.2014 T., 2014/1149 E., 2014/1189 K. sayılı kararı.

⁷⁸⁷ "...Davacı vekilinin, *AYİM İkinci Dairesi'nce verilen görevsizlik kararı üzerine adli yargı yerinde dava açması gerekirdi. Bu durumda, askeri idari yargı yerince verilen görevsizlik kararında işaret edilen adli yargı yerinde açılmış bir davanın bulunmaması karşısında, olayda olumsuz görev uyuşmazlığı doğduğundan söz etmek olanaksızdır.*" UM HB'nin 01.11.2009 T., 2009/255 E., 2009/268 K. sayılı kararı; Benzer kararlar için bkz. UM HB'nin 07.02.2011 T., 2010/105 E., 2011/13 K. sayılı kararı; Yeşil, s.75; Aksi görüş için bkz., Gözübüyük-Tan, s.232.

⁷⁸⁸ UM HB'nin 14.7.2014 T., 2014/630 E., 2014/729 K. sayılı kararı; Yeşil, s.75.

⁷⁸⁹ Yüksek Mahkeme konuyla ilgili bir kararında "...*Adli yargı merciince idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmiş olmasına rağmen, idari yargı mercilerince*

Kanun’da, görevsizlik kararlarının karşılıklı olarak verilmesi gerektiğine ilişkin bir hüküm bulunmamasına ve farklı yargı kollarındaki mahkemelerden en az ikisi tarafından verilmiş görevsizlik kararlarının varlığı yeterli görülmesine rağmen Yüksek Mahkeme, yapılan başvuruları görevsizlik kararlarının karşılıklı verilmemesi nedeniyle reddetmiştir. Kanun koyucu görevsizlik kararlarının karşılıklı verilmesi gerektiği düşüncesinde olsaydı yine olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin şartların aynen arandığı ve aynı usul kurallarının uygulandığı UMK’nin 19. maddesinde düzenlenen başvuru yoluna müracaat şartları arasında yer alan “*görevsizlik kararı üzerine kendisine gelen bir davayı incelemeye başlayan veya incelemekte olan bir yargı mercii davada görevsizlik kararı veren merciin görevli olduğu kanısına varırsa*” ifadesinin benzerine 14. maddede de yer verirdi. Kanun’da böyle bir hüküm bulunmamasına rağmen Yüksek Mahkemenin önceki uygulamasında olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için aradığı görevsizlik kararlarının karşılıklı verilmesi gerektiğine ilişkin kararları bu sebeple yerinde değildir.

Karşılıklı olarak verilmese de en az iki farklı görevsizlik kararı bulunmasının olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için yeterli görülmesinin sebebi, iki farklı mahkemenin açılmış olan davada kendilerini görevsiz görmeleri nedeniyle davaya bakacak mahkemenin kalmamasıdır. Kaldı ki davacının, ilk görevsizlik kararında belirtilen mahkeme dışında başka bir mahkemede dava açması ve ikinci mahkemenin bu davayı kabul etmesi hâlinde zaten görev uyuşmazlığı doğmayacaktır.

Uyuşmazlık Mahkemesi daha sonraki bir kararıyla bu uygulamasından vazgeçmiş, olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin şartları yeniden yorumlayarak olumsuz görev uyuşmazlığının uygulama alanını genişletmiştir. Olumsuz görev uyuşmazlığının çözümüyle amaçlanan, davaya bakacak bir mahkemenin bulunmasını sağlamaktır. Verilen görevsizlik kararları nedeniyle davaya bakacak mahkeme kalmadığından kamu düzeninden olan görev hususunun bir an önce çözüme kavuşması için kanun koyucu, görevsizlik kararlarının karşılıklı olması şartını aramamış ve madde gerekçesinde “*Olumsuz görev uyuşmazlıkları, açılan bir dava hakkında bir yargı merciinin görevsizlik kararı vermesinden sonra görevli gösterilen yargı merciine dosyanın verilmesi üzerine, bu yargı merciinden de aynı mahiyette karar verilmesi suretiyle doğabileceği gibi bir iş hakkında ayrı ayrı yargı mercilerine*

verilen üç karardan hiçbirinin adli yargının görevli olduğu gerekçesiyle verilmiş bir görevsizlik kararı” olmaması nedeniyle yapılan başvuruyu reddetmiştir. UM HB’nin 01.02.2010 T., 2009/245 E., 2010/19 K. sayılı kararı.

dava açılması üzerin, bu yargı mercilerinin kendilerini görevsiz görmeleri suretiyle verdikleri kararlar üzerine de doğabilir.”⁷⁹⁰ ifadelerine yer vermiştir.

Görüldüğü üzere olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için aranan görevsizlik kararları, karşılıklı olabileceği gibi birbirini görevli görmeyen mahkemeler tarafından da verilebilir. Çünkü UMK’nin 14/1. maddesinde “*yargı mercilerinden en az ikisinin; tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri*” şartı aranmıştır. Yani olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerce verilmiş görevsizlik kararlarının bulunması yeterlidir.

Aynı şekilde 19. maddede düzenlenen başvuru yolunda, görevsizlik kararı üzerine davanın bu kararda belirtilen mahkemede açılmasından sonra bu mahkemenin de dosyada ilk kararı veren mahkemenin görevli olduğu kanaatine varması hâlinde görevli yargı yerinin belirlenmesini Uyuşmazlık Mahkemesinden istemesi kanuni zorunluluk olup ikinci mahkemenin görevsizlik kararı verme yetkisi yoktur. 14. madde kapsamında yapılacak başvurularda ise görevsizlik kararlarının karşılıklı verilmesi şartı aranmadığından ve birden fazla mahkeme tarafından verilmiş görevsizlik kararının olabileceği kabul edildiğinden davanın ikinci kez açıldığı mahkemenin de görevsizlik kararı vermesi mümkündür⁷⁹¹.

Uyuşmazlık Mahkemesinin olumsuz görev uyuşmazlığı konusunda uygulamasını değiştirdiği ve olumsuz görev uyuşmazlığı şartlarını yeniden yorumladığı güncel kararında, davacıların tazminat istemiyle açtığı davada AYİM, açılan davanın adli yargının görev alanına girdiğini belirterek görevsizlik kararı vermiş; bu karar üzerine davacılar vekili aynı istemle adli yargıda değil de idari yargıda dava açmış ancak idare mahkemesi de dosyada AYİM’i görevli kabul ederek görevsizlik kararı vermiştir. İkinci görevsizlik kararından sonra davacılar vekili, iki karar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı bulunduğunu iddia ederek Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuş ve Yüksek Mahkeme, başvuruyu kabul ederek dosyada AYİM’in görevli olduğuna karar vermiştir⁷⁹².

Yüksek Mahkeme bu konudaki içtihat istikrarını daha sonraki kararlarında da devam ettirmiştir. Konuyla ilgili olarak adli yargı merciinde açılan bir davada mahkemenin dosyada idari yargı merciinin görevli olduğunu belirterek görevsizlik

⁷⁹⁰ Komisyon Raporları, s.13-14.

⁷⁹¹ Yeşil, s.76.

⁷⁹² UM HB’nin 29.12.2014 T., 2014/1149 E., 2014/1189 K. sayılı kararı; Yeşil, s.76.

kararı vermesi üzerine davacı, idari yargı mercii yerine AYİM’de dava açmış; AYİM’in de dava konusu olayda adli yargı merciinin görevli olduğunu belirterek görevsizlik kararı vermesi üzerine dosya olduğu ileri sürülen görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine gelmiş, Yüksek Mahkeme başvuruyu kabul ederek dosyada adli yargı merciinin görevli olduğuna karar vermiştir⁷⁹³.

Görüldüğü üzere Uyuşmazlık Mahkemesi, ilk kararda belirtilen yargı yeri dışındaki bir mahkemece verilen görevsizlik kararı nedeniyle iki karar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı oluşabileceğini kabul etmiş ve bu uyuşmazlığı çözüme bağlamıştır. Mahkemenin bu kararıyla birlikte aynı bölüm tarafından verilmiş kararlar arasında çelişki ortaya çıkmış olup bu çelişkinin Genel Kurul tarafından alınacak ilke kararıyla giderilmesi gerekmektedir.

Burada ilke kararının ne yönde olması gerektiği sorusunun cevaplanması gerekmektedir.

Yerinde olan, Mahkemenin eski tarihli kararlarından vazgeçmesi ve verdiği son kararlarını dikkate alarak uyuşmazlıkları çözmesidir. Zira konunun düzenlendiği madde metni, verilen ikinci görevsizlik kararının, mutlaka ilk görevsizlik kararında belirtilen mahkemece vermesi gerektiğine ilişkin bir hüküm içermemektedir. Maddeye göre görev uyuşmazlığı oluşması için farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerden en az ikisinin, aynı davayla ilgili⁷⁹⁴ kendilerini görevsiz görmeleri yeterli olup görevsizlik kararlarının karşılıklı verilmesi şart değildir. Yüksek Mahkemenin yeni tarihli kararı; 14. maddedeki düzenlemeye, Mahkemenin kuruluş amacına ve usul ekonomisine daha uygundur⁷⁹⁵.

cc. İlk Görevsizlik Kararından Sonra Yapılması Gereken Hususlar

İlk görevsizlik kararından sonra açılacak ikinci dava dosyasında, ilk yargı yerince verilen görevsizlik kararına ilişkin evrak ve belgeler de bulunmalıdır. Davacının şifahi olarak dava açtığını ve bu dava neticesinde görevsizlik kararı verildiğini beyan etmesi yeterli değildir⁷⁹⁶.

⁷⁹³ UM HB’nin 01.6.2015 T., 2015/407 E., 2015/417 K. sayılı kararı; Yiğit, s.248-249.

⁷⁹⁴ UM HB’nin 14.7.2014 T., 2014/630 E., 2014/729 K. sayılı karar; Yeşil, s.77.

⁷⁹⁵ UM HB’nin 1984/25 E., 1984/25 K. sayılı ve 29.12.2014 T., 2014/1127 E., 2014/1170 K. sayılı kararları; Dinç, *Aksaklık*, s.33; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.129-130.

⁷⁹⁶ “...Davacının, ...İl Encümenince verilen idari para cezasının kaldırılması istemiyle adli yargı yerine itirazda bulunduğu ve Mahkemece görevsizlik kararı verildiği, bu işlem ile ilgili olarak idari yargı yerine dava açılıp açılmadığı konusunda bir bilgi olmadığı gibi, idari yargı yerince verilmiş bir görevsizlik kararı da olmadığı, davacının sözü edilen bu iki görevsizlik kararı arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğduğunu ileri sürerek uyuşmazlığın giderilmesi istemiyle başvurduğu anlaşılmıştır.” UM HB’nin 14.01.2013 T., 2012/518 E., 2013/97 K. sayılı kararı.

İkinci açılan davanın, o mahkemenin usul kurallarına uygun olarak açılması gerekir. Örneğin, adli ya da askerî yargı koluna dâhil bir mahkemece görevsizlik kararı verilmesinin ardından yazı ekiyle dosyanın idare mahkemesine gönderilmesi hâlinde idare mahkemesinde kendiliğinden dava açılmış olmaz⁷⁹⁷. Dosyanın gönderilmesiyle birlikte kendiliğinden davanın açılmış kabul edilmesi, mahkemenin şahısların yerine geçerek işlem yapması anlamına gelir ki bu durum usul kurallarına uymaz⁷⁹⁸.

Görevsizlik kararı verildikten sonra görevli olduğu belirtilen yargı yerinde dava açılmasının şartları İYUK'un 9 ve AYİM Kanunu'nun 41. maddelerinde düzenlenmiştir. Ancak HMK'de, yargı yolunu değiştirecek bir görevsizlik kararı verilmesi üzerine yapılması gereken işlemlerle ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

HMK'nin 20. maddesinde, adli yargı merciinde açılan bir davayla ilgili görevsizlik kararı verilmesi ve bu kararın kesinleşmesi üzerine taraflardan birinin iki hafta içinde görevsizlik kararı veren mahkemeye başvurup dosyayı görevli mahkemeye göndermesini istemesi gerektiği düzenlenmiş ise de bu düzenleme, iş bölümü gereğince verilmiş görevsizlik kararları için geçerli olup yargı yolunu değiştiren görevsizlik kararlarında uygulanamaz. Bir başka ifadeyle dosyanın, idari ya da askerî yargı merciinden görevsizlik kararıyla adli yargı merciine gönderilmesi hâlinde kendiliğinden dava açılmış sayılmaz; adli yargı mercilerinde HMK'de belirtilen şekilde yeni bir dava açılması gerekir⁷⁹⁹.

AYİM Kanunu'nun 41 ve İYUK'un 9. maddesi gereğince de çözümü idari veya askerî idari yargının görev alanına girdiği hâlde adli yargı yerinde açılmış davalarda görevsizlik kararı verilmesi ve bu kararın kesinleşmesini izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli yargı yerinde dava açılması gerekir. Davanın otuz gün içinde açılmamasına rağmen idari dava açılması için kanunda öngörülen süre henüz dolmamışsa bu süre zarfında da idare mahkemesinde yeni bir dava açılabilir⁸⁰⁰.

Benzer şekilde hakem kararları neticesinde uyuşmazlığın çözüm yerinin idari yargı olduğu düşünülerek görevsizlik kararı verilmesi üzerine, bu kararın

⁷⁹⁷ UM HB'nin 08.4.2013 T., 2013/451 E., 2013/567 K. sayılı kararı.

⁷⁹⁸ UM HB'nin 24.12.2001 T., 2001/98 E., 2001/ 106 K. sayılı kararı.

⁷⁹⁹ UM HB'nin 05.5.2014 T. 2014/520 E., 2014/558 K. sayılı kararı; Öztürk-Azapağası, s.55-56; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.130 vd.

⁸⁰⁰ Çağlayan, *Yargılama*, s.137; Kuru, *Usul*, s.738, 741.

kesinleşmesinden itibaren otuz gün içinde idare mahkemesinde usulüne uygun şekilde dava açılması gerekir⁸⁰¹.

c. Her İki Davanın Tarafları Konusu ve Sebebinin Aynı Olması

Olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için en az iki yargı kolunda açılmış olan davaların taraf, sebep ve konularının aynı olması gerekir (UMK. md. 14/1)⁸⁰². Belirtilen hususlarının tamamının aynı olmadığı davalarda, sadece bir mahkemenin diğerini görevli kabul ederek görevsizlik kararı vermesi, olumsuz görev uyuşmazlığı doğması için yeterli değildir. Örneğin idare mahkemesinde açılan ve görevsizlik kararı verilen davanın konusu ve sebebi “*A Belediyesi Encümenince 3194 sayılı Kanun’a göre verilen idari para cezası*” iken, görevsizlik kararı sonrası adli yargı yerinde açılan davanın konusu ve sebebinin, “*B Belediye Encümenince 1580 sayılı Kanun’a göre verilen para cezası*” olması durumunda her iki davanın konusu ve sebepleri farklı olduğu gibi davalısı olan belediyeler, bir başka ifadeyle tarafları da farklıdır ve böyle bir başvuru reddedilir⁸⁰³.

Fransız uyuşmazlık sisteminde, olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için görevsizlik kararlarının konularının aynı olması yeterlidir⁸⁰⁴.

aa. Her İki Davanın Taraflarının Aynı Olması

Davanın tarafları, dava dilekçesinde kendisi için hukuki koruma isteyen kişi (davacı) ile bu kişinin muhatabı olan ve kendisine karşı hukuki koruma istenilen (davalı) kişiden oluşan bütündür. Yani dava dilekçesinde taraf olarak gösterilen kişiler dışında kalanlar, davanın tarafı olarak kabul edilmez⁸⁰⁵.

Olumsuz görev uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için açılmış olan her iki davanın taraflarının aynı olması gerekir. Davanın konusu ve sebebinin aynı olmasına rağmen taraflarının farklı olması durumunda olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz. Uyuşmazlık Mahkemesi, açılan davaların davalısı aynı olmasına rağmen, davacılarının farklı olması nedeniyle yapılan bir başvuruyu reddetmiştir⁸⁰⁶.

⁸⁰¹ Danıştay 10. Dairesinin 19.6.1996 T., 1996/3409 E., 1996/3754 K. sayılı kararı.

⁸⁰² “...Asliye Hukuk Mahkemesi’nde açılan dava, zarar gören taraftan açılmış bir tazminat davası iken, idare mahkemesinde açılan dava, zarar verenlerden tazminatın tamamını ödemiş bulunan taraftan diğerine karşı açılmış bir rücu alacak davası olması karşısında, olayda davaların konuları ve sebepleri farklı olduğu gibi tarafların aynı olması koşulu da bulunmamaktadır.” UM HB’nin 25.3.2002 T. 2002/16 E., 2002/13 K. sayılı kararı; Barutoğlu, *Başvuru*, s.134; Duran, *Selbi Vazife İhtilafı*, s.703 vd.; Kuru, *Usul*, s.757.

⁸⁰³ UM HB’nin, 01.11.2004 T., 2004/80 E., 2004/79 K., sayılı kararı.

⁸⁰⁴ Laroque, s.58, (Akt: Duran, *Vazife ve Hükiim*, s.112); Sağlam, s.697.

⁸⁰⁵ Çağlayan, *Yargılama*, s.248; Görgün, s.146; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.217.

⁸⁰⁶ “...Her iki yargı yerinde davacılar (adli yargıda Enkaya ...Limited Şirketi, idari yargıda Estaş...Limited Şirketi) farklı olduğundan, davada tarafların (davacı yönünden) aynı olması

Benzer şekilde, farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerce verilen görevsizlik kararları aynı kişiyle ilgili olmasına rağmen, görev uyuşmazlığına konu olan dava konusu ve sebebinin farklı olması durumunda da görev uyuşmazlığı doğmaz. Örneğin asker olan kişinin karıştığı bir kavga sırasında birden fazla suç işlemesi durumunda, kişinin eylemleri nedeniyle adli yargıda dava açılması sonucu adli yargı merciince, kişinin fiilinin “görevi kötüye kullanma” suçunu oluşturduğu düşüncesiyle görevsizlik kararı verilip dosyanın askerî mahkemeye gönderilmesi ve askerî mahkemenin de eylemlerin “memura mukavemet ve hakaret” suçlarını oluşturduğu ve bu suçları görüp karara bağlayacak yerin adli yargı mercileri olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı vermesi durumunda, kişiye isnat edilen fiiller ve açılan kamu davaları aynı değildir. Her iki davanın tarafları aynı olsa da dava konusu ve sebebinin farklı olması nedeniyle bu kararlar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz⁸⁰⁷.

bb. Her İki Davanın Sebeplerinin Aynı Olması

Medeni usul hukuku açısından, talepte bulunmayı gerekli kılan ve talepte bulunmaya neden olan olay ya da dava açılmasının dayanağını oluşturan hukuki ilişki olarak tanımlanabilecek davanın sebebi de her iki davada aynı olmalıdır⁸⁰⁸. Davacının, davasının dayanağını ve talep sonucunun haklı olduğunu gösterecek bütün olayları dava dilekçesine yazması gerekir. İdari yargı açısından, idareyi belli bir işlemi yapmaya zorlayan ve bu işlemi yapma konusunda harekete geçiren hukuki ya da maddi konular, o işlemin sebep unsurunu oluşturur. İYUK’ a göre, dava konusu gibi sebebinin de dava dilekçesinde açıkça gösterilmesi gerekir (İYUK, md. 3/1-b)⁸⁰⁹.

Olumsuz görev uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için, açılmış olan her iki davanın sebebinin de aynı olması gerekir. Davaların sebeplerinin farklı olması durumunda başvuru reddedilir. Örneğin, idari yargıda “iş akdinin feshi” nedeniyle açılan davada, mahkemenin uyuşmazlık konusu olayın İş Kanununun uygulanmasından kaynaklandığını gerekçe göstererek görevsizlik kararı vermesi üzerine, davacının adli yargıda açtığı davayı, “sürekli işçi veya sözleşmeli personel

koşulu gerçekleşmemiştir.” UM HB’nin 05.10.2009 T., 2008/435 E., 2009/210 K. sayılı kararı; “...Olayda, adli yargı yerinde R.D.’ ye, idari yargı yerinde ise Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü’ne karşı dava açılmış olduğundan, davada tarafların (davalı yönünden) aynı olması koşulu gerçekleşmemiştir.” UM HB’nin 02.10.2006 T., 2006/236 E., 2006/166 K. sayılı kararı.

⁸⁰⁷ UM CB’nin 23.6.2003 T., 2003/26 E., 2003/26 K. sayılı kararı.

⁸⁰⁸ Işıklar, *Derdestlik*, s.86-87.

⁸⁰⁹ Çağlayan, *İdare Hukuku*, s.308-309; Günday, s.152; Çağlayan, *Takdir*, s.178.

statüsüne geçirilmesine hak kazandığının tespitine” karar verilmesi istemiyle açması ve mahkemenin açılan davada idari yargının görevli olduğuna karar vermesinin ardından, iki görevsizlik kararı arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğduğu iddiasıyla yapılan başvuru, her iki davanın sebebinin farklı olması nedeniyle reddedilmiştir⁸¹⁰.

Olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı için her iki dava sebebinin aynı olması gerekmektedir birlikte bu şart olumsuz görev uyuşmazlığının oluşması için tek başına yeterli değildir. Bu şartla birlikte davanın tarafları ve konusunun da aynı olması gerekir. Örneğin iki farklı araç sürücüsü hakkında, farklı tutanaklarla idari para cezası ve araçların trafikten menine karar verilmesi üzerine, “(A) sürücüsünün verilen idari para cezasının ve aracın trafikten men” kararının iptaline yönelik adli yargı dava açması ve bu mahkemenin görevsizlik kararı vermesi üzerine bu kez de idari yargıda “(B) sürücüsü tarafından kendisine verilen idari para cezası ile aracın trafikten meni” kararının kaldırılmasına yönelik dava açması ve bu mahkemenin de görevsizlik kararı vermesi üzerine her iki karar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğduğu iddiasıyla yapılan başvuru, davaların sebebinin aynı olmasına rağmen tarafları ve konusunun farklı olması nedeniyle reddedilmiştir⁸¹¹.

cc. Her İki Davanın Konularının Aynı Olması

Medeni usul hukuku açısından, usulü nitelikli talep sonucu olarak da ifade edilen dava konusunun da her iki dava bakımından aynı olması gerekir. Dava konusunun aynı olup olmadığını anlayabilmek için her iki davanın talep konularına ilişkin kısımlarının karşılaştırılması gerekir. Her iki dosyada da dava açılması sonucunu doğuran vakıalar aynı ise, dava konusunun da aynı olduğu sonucuna ulaşılabilir⁸¹².

İdari yargı açısından, idari işlemin hukuk dünyasında meydana getirdiği netice, oluşturduğu değişiklik ve işlemin içeriği idari işlemin konusunu oluşturur. Dava dilekçesinde dava konusunun açıkça gösterilmesi gerekir⁸¹³.

Olumsuz görev uyuşmazlığından söz edilebilmesi için, her iki davanın taraf ve sebepleri yanında konularının da aynı olması gerekir. Taraf ve sebepleri aynı olan dosyaların konularının farklı olması durumunda olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz. Örneğin, davacının adli yargıda açtığı davanın konusunun “yapılan haksız ödeme

⁸¹⁰ UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/1393 E., 2013/1775 K. sayılı kararı.

⁸¹¹ UM HB’nin, 05.11.2012 T., 2012/13 E., 2012/228 K. sayılı kararı.

⁸¹² Kuru-Arslan-Yılmaz, s.292; Çağlayan, *Yargılama*, s.183; Pekcanitez-Atalay-Özekes, s.311.

⁸¹³ Çağlayan, *Takdir*, s.179; Çağlayan, *Yargılama*, s.214-215.

nedeniyle kendisine ödenen paranın belli bir miktarının iadesi isteminin reddine ilişkin” olması ve adli yargı yerince bu davada görevsizlik kararı verilmesi üzerine, idari yargıda açılan davada dava konusunun, “yaşlılık aylığı bağlanması kararının iptaline ilişkin” işlemin olması ve bu mahkemenin de görevsizlik kararı vermesi üzerine her iki karar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğduğu iddiasıyla yapılan başvuru, davaların konusunun farklı olması nedeniyle reddedilmiştir⁸¹⁴.

Konuları aynı olsa da sebebi ya da tarafları farklı olan dosyalarda verilen görevsizlik kararları arasında da olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz. Örneğin adli yargıda açılan davanın davacısının, (X) günü meydana gelen kaza sırasında “aracı kullanan (A), davalısının (B)”, dava konusunun meydana gelen kaza neticesinde araçta oluşan zararın tazmini istemi ve davanın sebebinin ise “davalı idarenin ihmalden kaynaklanan hizmet kusurunun” oluşturduğu dosyada, mahkemenin görevsizlik kararı vermesi üzerine, idari yargıda açılan davanın davacısının, kazaya karışan “aracın ruhsat sahibi (C), davalısının (B)”, dava konusunun (X) günü meydana gelen kazada araçta oluşan zararın tazmini istemi, davanın sebebinin “davalı idarenin ihmalden kaynaklanan hizmet kusurunun” oluşturduğu dosyada da mahkemenin görevsizlik kararı vermesi üzerine her iki karar arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğduğu iddiasıyla yapılan başvuru, davaların taraflarının farklı olması nedeniyle reddedilmiştir⁸¹⁵.

d. Görevsizlik Kararlarının Kesin Ya da Kesinleşmiş Olması

Olumsuz görev uyuşmazlığının varlığından bahsedilebilmesi için farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerce verilen görevsizlik kararlarının da kesinleşmiş olması gerekir⁸¹⁶. Bu husus UMK’nin 14/1. maddesinde; “...kararların kesin veya kesinleşmiş olması gerekir” şeklinde ifade edilmiştir. Yani olumsuz görev uyuşmazlığının varlığından söz edilebilmesi için farklı mahkemelerce verilmiş görevsizlik kararlarının bulunması yeterli değildir. Ayrıca bu kararların kesin ya da kesinleşmiş olması gerekir⁸¹⁷. Bu nedenle, mahkemelerce göreve ilişkin verilen ara kararlar olumsuz görev uyuşmazlığına konu olmazlar⁸¹⁸. Kararın kesinleşmesinin

⁸¹⁴ UM HB’nin, 06.4.2015 T., 2015/186 E., 2015/202 K. sayılı kararı.

⁸¹⁵ UM HB’nin 30.9.2013 T., 2013/1342 E., 2013/1395 K. sayılı kararı.

⁸¹⁶ UM HB’nin 6.4.2015 T., 2015/186 E., 2015/202 K. sayılı kararı, Benzer kararlar için bkz UM CB’nin 09.3.1981 T., 1980/594 E., 1981/93 K. sayılı ve UM CB’nin 19.6.2000 T., 2000/16 E., 2000/16 K. sayılı kararları; Dinç, *Olumsuz*, s.10.

⁸¹⁷ Dinç, *Aksaklık*, s.29; Çağlayan, *Yargılama*, s.138; Resuloğlu, s.115; Gözübüyük-Tan, s.234; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.108-109.

⁸¹⁸ UM HB’nin 16.5.1983 T., 1983/4 E., 1983/26 K. sayılı kararı.

ardından bu kararlar ilgili kanun yararına bozma talebinde bulunulması kararın kesinliğini etkilemez⁸¹⁹.

Daha önce değinildiği üzere, mahkeme kararların kesinleşmesi maddi ve şekli anlamda iki türlüdür. Mahkeme kararları belli bir aşamadan geçerek kesinleştiği gibi, bazı kararlarda verildikleri anda kesin olup, bu kararın kesinleşmesi için ayrıca bir kanun yoluna ya da belli bir sürenin geçmesine ihtiyaç duyulmaz. Bu tür kararlara kesin kararlar denilir. Örneğin HMK'nın 341/2. maddesi gereğince; "*Miktar veya değeri binbeşyüz Türk Lirasını geçmeyen malvarlığı davalarına ilişkin kararlar*" verildikleri anda kesin olan kararlardır⁸²⁰.

Mahkeme kararlarının kesinleşmesi aşağıdaki biçimlerde olabilir:

- **Kanun Yolu Süresinin Geçmesi:** Verilmiş görevsizlik kararının kesinleşme biçimlerinden birisi, itiraza tabi kararlarda itiraz süresinin, temyize tabi kararlarda da temyiz süresinin geçmiş olmasıdır. Bu süreler bitmeden yapılan başvuru, kararın kesinleşmemesi nedeniyle reddedilir⁸²¹.

- **Kararın, Kanun Yolu Başvurusu Sonunda Onanması:** Verilmiş görevsizlik kararının kesinleşme biçimlerinden bir diğeri, itiraza tabi kararlarda yapılan itirazın, itiraz mercii tarafından reddedilmesi ya da karar temyize tabi ise, temyiz mercii tarafından görevsizlik kararının onanmasıdır⁸²².

İtiraz ya da temyiz mercii, görevsizlik kararını kaldırması⁸²³ ya da bozması⁸²⁴ halinde veya bu merciler tarafından yapılan başvuruyla ilgili herhangi bir karar verilmemesi durumunda, görevsizlik kararının kesinleşmesinden söz edilemez⁸²⁵. Örneğin, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 29. maddesi gereğince,

⁸¹⁹ UM HB'nin 30.11.2015 T., 2015/773 E., 2015/747 K. sayılı kararı.

⁸²⁰ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.684.

⁸²¹ "...Verilen karar; ilgiliye tebliğ edilmiş, ancak bu tarihe göre şu an için temyiz süresi henüz geçmemiştir. Bu duruma göre alınan karar kesinleşmediği gibi bu kararda kesinleşme şerhi de bulunmamaktadır." UM HB'nin 09.3.1987 T., 1987/22 E., 1987/26 K. sayılı kararı.

⁸²² Resuloğlu, s.115; Barutoğlu, Başvuru, s.133-136.

⁸²³ "...Verilen görevsizlik kararının, itiraz üzerine ağır ceza mahkemesince kaldırıldığı anlaşılmıştır. Bu durumda, görev uyuşmazlığına konu edilen ...Sulh Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararı kesinleşmediğinden yapılan başvurunun öngörülen koşulları taşıdığından söz etmek mümkün değildir." UM HB'nin 01.02.2010 T., 2009/274 E., 2010/26 K. sayılı kararı.

⁸²⁴ "... İş Mahkemesi'nin görevsizlik kararı temyiz edilmiş ve Yargıtay'ca da söz konusu karar bozulmuş olup, ortada adli yargı yerine ait kesinleşmiş bir görevsizlik kararı bulunmadığından, mercilerinden en az ikisi tarafından verilen kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararları olması koşulu gerçekleşmemiştir." UM HB'nin 16.6.2003 T., 2003/39 E., 2003/44 K. sayılı kararı.

⁸²⁵ "...Adli yargı yerince verilen görevsizlik kararının, sanıklar tarafından temyiz edildiği, Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nce, verilen bu görevsizlik kararına karşı yalnızca itiraz yolu açık olduğu gerekçesiyle temyiz incelemesi yapılmaksızın dosyanın karar mahkemesine geri gönderildiği anlaşılmıştır. ...Adli yargı yerince verilen ve temyiz edilen görevsizlik kararının, temyiz incelenmesi yapılmadan karar mahkemesine geri gönderilmesi nedeniyle, kesinleşmesinden söz edilmesine olanak yoktur. Adli yargı yerince verilen görevsizlik kararının usule uygun biçimde

sulh ceza mahkemesinin verdiği karara karşı yapılacak itiraz ağır ceza mahkemesine yapılır ve sulh ceza mahkemesinin kararının kesinleşmesi, ağır ceza mahkemesinin itiraz üzerine bir karar vermesine bağlıdır. Ağır ceza mahkemesinin itiraz dosyası ile ilgili olumlu ya da olumsuz bir karar vermek yerine, adli yargı ile idari yargı mahkemelerinin kararları arasında olumsuz görev uyuşmazlığı bulunduğu iddiasıyla görevli yargı yerinin belirlenmesi için CMK'nın 4. maddesi gereğince dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermesi durumunda, itiraz merciince bir karar verilmediğinden ve ortada adli yargı mahkemesine ait kesinleşmiş bir görevsizlik kararı bulunmadığından olumsuz görev uyuşmazlığı doğmaz⁸²⁶.

Benzer şekilde idare mahkemesi tarafından verilen görevsizlik kararına itiraz edilmesi üzerine itirazı inceleyecek bölge idare mahkemesinin itirazla ilgili her hangi bir karar vermemesi durumunda da görevsizlik kararının kesinleştiğinden söz edilemez⁸²⁷.

Aynı şekilde, dosyanın temyiz incelemesine gönderilmesi⁸²⁸ ya da temyiz edilen kararın temyiz mercii yerine Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi⁸²⁹ veya temyiz mercii tarafından dosyanın, temyiz incelemesi yapılmadan Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi durumlarında da kararın kesinleşmesinden bahsedilemez⁸³⁰.

- Bozmaya Uyuma Kararı Verilmesi: Kanun yolu mercii tarafından bozma kararı verildikten sonra bu kararın kesinleşebilmesi için, yerel mahkemenin temyiz merciiinin kararına uyma kararı vermesi gerekir. Bu konuda herhangi bir karar verilmeden, dosyanın olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi halinde yapılan başvuru reddedilir⁸³¹.

Benzer şekilde, bir mahkemenin kendisine görevsizlik kararıyla gelen dosyada karşı görevsizlik kararı vermesi ve ilk mahkemenin verdiği görevsizlik

temyiz incelemesi yapılmalı, dava dosyası kesinleştikten sonra, dosyanın Mahkememize gönderilmesi gerekmektedir. " UM CB'nin 10.7.2006 T., 2006/16 E., 2006/17 K. sayılı kararı.

⁸²⁶ UM HB'nin 21.11.2005 T., 2005/88 E., 2005/108 K. sayılı kararı.

⁸²⁷ UM HB'nin 06.11.2006 T., 2006/86 E., 2006/173 K. sayılı kararı.

⁸²⁸ UM HB'nin 03.3.2014 T., 2014/193 E., 2014/238 K. sayılı kararı.

⁸²⁹ UM CB'nin 02.3.2009 T., 2008/12 E., 2009/12 K. sayılı kararı.

⁸³⁰ "...Verilen görevsizlik kararı sanık vekili tarafından temyiz edilmiş olduğu halde, temyiz incelemesi yapılmadan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca, Mahkememize gönderildiği, bu nedenle yöntemine uygun bulunmayan başvurunun reddine, dosyanın, vaki temyiz isteminin karara bağlanmasının sağlanması bakımından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine karar verildi. " UM CB'nin 26.2.2001 T., 2001/22 E., 2001/17 K. sayılı kararı.

⁸³¹ UM HB'nin 02.6.2008 T., 2008/78 E., 2008/173 K. sayılı kararı.

kararının temyiz merciince bozulması⁸³² üzerine, mahkemenin de bu bozma kararına uyarak dosyaya tekrar bakmaya başlayıp⁸³³, esastan bir karar vermesi durumunda, ortada verilmiş görevsizlik kararı kalmadığı için daha önce verilen görevsizlik kararının kesinleşmesinden söz edilemez⁸³⁴.

Yine itiraza tabi kararlarda, itiraz merciinin görevsizlik kararını kaldırması halinde⁸³⁵ mahkeme tarafından verilmiş bir görevsizlik kararı kalmadığından bu kararın kesinleşmesi de mümkün değildir⁸³⁶. Örneğin, AYİM Kanunu'nun "*Kanun yolları*" başlığını taşıyan 66. maddesinde "*Daireler ve Daireler Kurulundan verilen kararlar hakkında bir defaya mahsus olmak üzere kararın düzeltilmesi istenebilir.*" ifadeleri hükme bağlanmıştır. Karar düzeltme istenilmesi halinde incelemeyi yapan aynı daire tarafından görevsizlik kararının kaldırılıp esas hakkında karar verilmesi durumunda, Mahkeme tarafından verilmiş bir görevsizlik karardan söz edilemeyeceği için bu kararın kesinleşmesi mümkün değildir⁸³⁷.

- Hükümün Usulüne Uygun Tebliğe Çıkarılması ve Tebliği: İdari davalar ve ceza davalarından farklı olarak hukuk davalarında, Hukuk Muhakemeleri Yönetmeliği'nin⁸³⁸ 58. maddesi gereğince; "*hâkimin resen harekete geçtiği haller ile kanunlardaki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla taraflardan birinin talebi olmadıkça hüküm tebliğe çıkarılmaz*" ve hükmün kesinleşmesi, öncelikle kararın usulüne uygun olarak tebliğe çıkarılmasına bağlıdır. İstisnalar dışında taraflardan birinin talebi olmadan karar tebliğe çıkarılamayacağından ve tebliğe çıkarılmayan kararın da kesinleşmesi söz konusu olamayacağından bu şekilde yapılan başvurular reddedilir⁸³⁹.

Görevsizlik kararı tebliği gereken bir karar ise bu kararın kesinleşebilmesi; taraflara, müdahile ya da vekillerine⁸⁴⁰ usulüne uygun olarak tebliğe çıkarılmasına ve

⁸³² "...Asliye Hukuk Mahkemesi davanın görev reddine karar vermiş ise de; bu karar Yargıtay 13.Hukuk Dairesince gerekçesi değiştirilerek esas yönden ret biçiminde onanmıştır. Bu durumda iki ayrı yargı merciince verilmiş görevsizlik kararı bulunmadığından ...başvurunun reddine karar verilmesi gerekmiştir." UM HB'nin 31.1.1983 T., 1983/1 E., 1983/18 K. sayılı kararı.

⁸³³ UM HB'nin 29.12.2014 T., 2014/1038 E., 2014/1090 K. sayılı kararı.

⁸³⁴ UM HB'nin 02.11.2009 T., 2008/102 E., 2009/239 K. sayılı kararı.

⁸³⁵ UM HB'nin 05.10.2009 T., 2009/103 E., 2009/218 K. sayılı kararı.

⁸³⁶ UM HB'nin 01.02. 2010 T., 2009/274 E., 2010/26 K. sayılı kararı.

⁸³⁷ UM HB'nin 10.3.2003 T., 2003/12 E., 2003/14 K. sayılı kararı.

⁸³⁸ 03.4.2012 tarih ve 28253 sayılı R.G.

⁸³⁹ "...Başkanlığımızın yazısı ile görevsizlik kararının kesinleşme durumunu gösteren onaylı bir örneği istenilmiş; bunun üzerine mahkemece, tarafların gerekçeli kararın tebliğine ilişkin herhangi bir müracaatta bulunmaması nedeniyle dosyanın henüz kesinleşmemiş olduğu belirtilmiştir." UM HB'nin 02.3.2015 T., 2015/111 E., 2015/128 K. sayılı kararı.

⁸⁴⁰ UM CB'nin 07.3.2005 T., 2005/5 E., 2005/13 K. sayılı kararı.

eksiksiz olarak tebliğ edilmesine bağlıdır⁸⁴¹. Verilen kararın taraflara usulünce tebliğ edildiğini ispatlayan tebligat parçası gibi belgelerin dosya içinde bulunmaması⁸⁴², yapılması gereken tebligatın taraflardan birine yapılmasına rağmen diğerine yapılmaması⁸⁴³ ya da görevsizlik kararıyla dosya kendisine gelen mahkemenin de dosyada görevsiz olduğunu düşünüp görevsizlik kararı vermesinden sonra bu kararı taraflara tebliğ etmeden, ilk mahkeme kararıyla kendi kararı arasında olumsuz görev uyuşmazlığı doğduğunu belirterek Uyuşmazlık Mahkemesine başvurusu örneklerinde olduğu gibi⁸⁴⁴, usulüne uygun şekilde tebliğ edilmeyen görevsizlik kararlarının kesinleşmesi mümkün değildir ve görevsizlik kararları kesinleşmeden yapılan başvurular reddedilir⁸⁴⁵.

Verilmiş olan görevsizlik kararının kesinleşebilmesi için, dosya içinde kararın kesinleştiğine dair bir kayıt ve şerhin de bulunması gerekir. Bu şerhin bulunmaması durumunda da kararın kesinleştiğinden söz edilemez⁸⁴⁶. Uyuşmazlık Mahkemesi, yerel mahkemeden kararın kesinleştiğine dair belgelerin gönderilmesini istemesine rağmen, yerel mahkemenin sadece onaylı karar örneğini göndermesini görevsizlik kararının kesinleşmesi için yeterli görmemiştir⁸⁴⁷.

- Başvuru Yolunun Gösterilmesi: Anayasa'nın 40/2. maddesinde “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.”⁸⁴⁸, CMK'nın 34/2. maddesinde “Kararlarda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilir.” ve HMK'nın 297/1-ç ve 2. maddelerinde; “Hüküm sonucu, varsa kanun yolları ve süresinin ...açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gereklidir.” ifadelerine yer verilmiştir. Belirtilen emredici kurallar karşısında, görevsizlik

⁸⁴¹ UM CB'nin 07.02.2005 T., 2004/46 E., 2005/1 K. sayılı kararı.

⁸⁴² UM HB'nin 30.9.2013 T., 2013/1342 E., 2013/1395 K. sayılı kararı.

⁸⁴³ UM HB'nin 11.6.2001 T., 2001/79 E., 2001/73 K. sayılı kararı.

⁸⁴⁴ UM CB'nin 30.12.2013 T., 2013/34 E., 2013/37 K. sayılı kararı.

⁸⁴⁵ UM HB'nin 27.01.2014 T., 2013/1874 E., 2014/22 K. sayılı kararı.

⁸⁴⁶ Dinç, *Olumsuz*, s.42.

⁸⁴⁷ UM HB'nin 02.11.2009 T., 2008/421 E., 2009/251 K. sayılı kararı.

⁸⁴⁸ Anayasa'nın bu hükmü doğrudan uygulanabilen ve ilgili kanunlarda bu konuda bir hüküm bulunmasa bile Devlet kurumlarının uymaları gereken yükümlülüğün sınırını çizen bir düzenlemedir. Anayasa Mahkemesinin 08.12.2014 T., 2004/84 E., 2004/124 K. sayılı kararı; “..Anayasanın 40 ncı maddesinin ikinci fıkrası, ayrı bir yasal düzenlemeyi gerektirmeyen, doğrudan uygulanabilir nitelikte bir kural olup, öncelikle uygulanma zorunluluğu vardır. Buna göre; yasama, yürütme ve yargı organlarının, idare makamlarının ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının işlemlerinde, bu işlemlere karşı başvurulacak idari mercileri ve kanun yolları ile sürelerini belirtmeleri zorunludur.” Danıştay 4. Dairesinin 13.11.2006 T., 2005/2134 E., 2006/2156 K. sayılı kararı; Yeliz Şanlı Atay, “İdari İşlemlerde Başvuru Yollarının Gösterilmesi Yükümlülüğü”, **TBB Dergisi**, S. 96, Ankara, 2011, s.303.

kararında taraflara başvurabilecekleri kanun yolu, mercii ve şekli gösterilmeli⁸⁴⁹ ve böylece kişilerin haklarına kavuşabilmeleri için iddialarını yargı mercileri önüne taşıma imkanı, bir başka ifadeyle mahkemeye erişim hakları sağlanmalıdır⁸⁵⁰.

Taraflara kanun yollarına ilişkin hak ve yetkileri hatırlatılmadan⁸⁵¹, hatırlatılrsa dahi davacının itirazı üzerine ilgili mercie gönderilmeden itirazın reddedildiği⁸⁵² veya karara karşı başvurabilecek kanun yollarının açıkça gösterilmeyip sadece kanun yolu açık olmak üzere verilen⁸⁵³ ya da kanun yolları yanlış gösterilen⁸⁵⁴ kararların kesinleşmesi mümkün değildir⁸⁵⁵.

Yargı kolunun değişmesini netice veren görevsizlik kararı nihai bir karar olduğundan, nihai bir kararda yer verilmesi gereken bütün hususlara görevsizlik kararlarında da yer verilmeli ve görevsizlik kararları kesinleştikten sonra Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmelidir⁸⁵⁶.

3. Olumsuz Görev Uyuşmazlığının Çözüm Usulü

UMK'nin 15 ve 16. maddelerinde olumsuz görev uyuşmazlığının çözümüne ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. 15. maddede yargı mercilerince yapılacak işlemler düzenlenirken, 16. maddede Uyuşmazlık Mahkemesinin yapacağı işlemlere

⁸⁴⁹ “...Hükmün yasa yolu bildiriminde başvuru süresinin başlangıcını belirtilmemesi, hükmü temyiz etme hakkı bulunanlar yönünden yanıltıcı nitelikte bir eksikliktir.” Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 06.7.2010 T., 2010/139 E., 2010/171 K. sayılı kararı; “...Yasa yolu bildiriminde, yasa yolunun türü, süresi ve mercinin yanında başvuru şeklinin de gösterilmesi zorunludur. Yerel mahkemenin bu eksikliği gidermek için yasa yoluna başvuru şekline ilişkin eksikli gidermeye yeterli açıklamalı tebligat ile hükümlüyü bilgilendirmesi gerekir. Böyle bir bilgilendirme yapılmadan yapılan bildirimin ve tebliğin geçerliliğinden ve buna bağlı olarak verilen kararın kesinleştiğinden söz edilemez.” Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 07.7.2009 T., 2009/81 E., 2009/196 K. sayılı kararı; Albayrak, s.626; Yenerer Çakmut, s.42.

⁸⁵⁰ Soyaslan, *Muhakeme*, s.430; Şanlı Atay, s.300; Kuru, *Mütalaalar*, s.652; Çolak-Özdemir, s.18-19; Dursun, *Gösterilmemesi*, s.93-94; Coşkun, s.1106-1107.

⁸⁵¹ “...Adli yargı yerince verilen görevsizlik kararının sanıklardan M.D. tarafından temyiz edildiği, bu talebin yerel mahkemece görevsizlik kararlarına karşı temyiz yolunun açık olmadığı gerekçesiyle reddedildiği anlaşılmış, dosya içinde red kararının sanığa ya da vekiline tebliğ edildiğine dair herhangi bir belge bulunmadığı görülmüştür. ...verilen görevsizlik kararının kesinleşmemiş olması nedeniyle, ...yöntemine uygun bulunmayan başvurunun reddine karar verilmesi gerekmiştir.” UM CB’nin 6.3.2006 T., 2006/3 E., 2006/3 K. sayılı kararı.

⁸⁵² “...Yasa yolları açık olmak üzere karar verildiği, görevsizlik kararının kaldırılması için davacı vekilince yapılan itiraz başvurusunun ise, muhatap Ağır Ceza Mahkemesine intikal ettirilmeksizin reddedildiği; dolayısıyla adli yargı yerine ait kesinleşmiş bir görevsizlik kararı bulunmadığından "kararların kesin veya kesinleşmiş olması" koşulunun gerçekleşmediği anlaşılmıştır.” UM HB’nin 3.4.2006 T., 2008/77 E., 2006/54 K. sayılı kararı.

⁸⁵³ UM CB’nin 03.10.2011 T., 2011/23 E., 2011/22 K. sayılı kararı.

⁸⁵⁴ “...Verilen görevsizlik kararına karşı duruşmada sanığa, acele itiraz yolunun açık olduğunun belirtildiği görülmektedir. Acele itiraz yolunun açık olduğu bildirilen kararın kesinleşmesinden söz edilmesine olanak yoktur. Sanığa, haklarını belirtir nitelikte tebligat yapılarak temyiz süresinin beklenmesi, dava dosyası kesinleştikten sonra, dosyanın Mahkememize gönderilmesi gerekmektedir.” UM CB’nin 18.7.2005 T., 2005/24 E., 2005/32 K. sayılı kararı.

⁸⁵⁵ UM CB’nin 30.12.2013 T., 2013/35 E., 2013/38 K. sayılı kararları.

⁸⁵⁶ UM CB’nin 03.02.2014 T., 2014/4 E., 2014/4 K. sayılı kararı.

yer verilmiştir. Ancak, aşağıda ilgili kişi ya da merciin yapacağı işlemler ile Uyuşmazlık Mahkemesi kararından sonra yapılacak işlemlere de değinilecektir.

a. İlgili Kişi Ya da Makam Tarafından Yapılacak İşlemler

Hukuk ve ceza davalarına ilişkin dosyaların Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi açısından usulü farklılıklar bulunmaktadır. UMK'nin 15. maddesi gereğince; hukuk davaları, idari davalar ve vergi davalarında olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için tarafların ya da asli müdahilliğine karar verilen kişi ya da makamın⁸⁵⁷ bu yönde bir istekte bulunması gerekir⁸⁵⁸. Tarafların böyle bir isteğinin olmaması halinde mahkeme kendiliğinden dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine gönderemeyeceği⁸⁵⁹ gibi, kararı veren mahkemeye müracaat edilmeden, taraflarca doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine de başvuru yapılamaz⁸⁶⁰.

Ceza davalarında ise davanın tarafları yanında ayrıca ilgili makamlar olan Cumhuriyet savcısı veya müdahil de dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesini isteyebilir (UMK. md. 15).

- Olumsuz Görev Uyuşmazlığının Çözümünde Süre:4788 sayılı Kanun Tasarısı'nın TBMM'de görüşülmesi sırasında tartışılan hususlardan birisi bu konu olmuştur. Tasarı metninde; *“Vazifeszlik kararları üzerine uyuşmazlığın giderilmesi ve davaya bakmağa vazifeli yerin belli edilmesi isteği, vazifeszlik hakkındaki kararlardan sonrakinin kesinleştği tarihten başlamak üzere altı ay içinde Uyuşmazlık Mahkemesi'ne veya vazifeszlik kararı veren mahkemelerden herhangi birine dilekçe vermek suretiyle yapılabilir.”* hükmüne yer verilmişti. Ancak metinde yer alan Uyuşmazlık Mahkemesine başvuruyla ilgili süre sınırı, başvuru yapacakların haklarını engellediği düşüncesiyle tasarıdan çıkarılmış ve başvurunun *“ vazifeszlik hakkındaki kararlardan sonraki kesinleştikten sonra”* Uyuşmazlık Mahkemesine veya görevsizlik kararı veren mahkemelerden her hangi birine yapılabileceği hüküm altına alınmıştır.

⁸⁵⁷ UM HB'nin 04.02.2008 T. 2007/134 E., 2008/6 K. sayılı kararı.

⁸⁵⁸ UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1368 E., 2013/1573 K. sayılı kararı; Dinç, *Olumsuz*, s.40; Barutoğlu, *Başvuru*, s.138; Resuloğlu, s.117; Gözübüyük-Tan, s.224; Dinç, *Aksaklık*, s.29.

⁸⁵⁹ *“...2247 sayılı Yasa'nın 14. maddesine göre bu uyuşmazlığın giderilmesi istemi, hukuk uyuşmazlıklarında ancak davanın taraflarınca ileri sürülebileceğinden, yargı yerlerince anılan 14. madde kapsamında olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi için re'sen Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulabilmesine olanak bulunmadığı kuşkusuzdur.”* UM HB'nin 01.6.2009 T., 2009/138 E., 2009/139 K. sayılı kararı; Benzer karar için bkz. UM HB'nin 05.10.1987 T., 1987/22 E., 1987/25 K. sayılı;03.4.2006 T., 2006/36 E., 2006/40 K. sayılı kararları.

⁸⁶⁰ UM HB'nin 05.10.2009 T., 2009/71 E., 2009/217 K. sayılı kararı.

4788 sayılı Kanun'da ve Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilgili diğer Kanunlarda olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için yapılacak başvuruyla ilgili bir süreye yer verilmemiştir. Benzer şekilde Fransa uygulamasında da başvuru için bir süre öngörülmemiştir⁸⁶¹.

Bu noktada, olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için en son ne zamana kadar Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulabileceği sorusu akla gelmektedir. Bu konuda bazı yazarlar, Kanun'un bir süre sınırlaması getirmediğini, bu nedenle olumsuz görev uyuşmazlığının Uyuşmazlık Mahkemesi'nden her zaman talep edilebileceğini⁸⁶², bazı yazarlar, kanunda başvuru için belli bir süre öngörülmemiş ise de genel zamanaşımı süresi olan on yıl içinde her zaman⁸⁶³, bazı yazarlar ise başvurunun, uyuşmazlığa konu davanın zamanaşımına uğrayacağı süreye kadar yapılabileceğini ileri sürmüşlerdir⁸⁶⁴.

Öncelikle cevabı aranan sorunun, hukuk dosyalarına ilişkin olduğunun belirtilmesinde fayda vardır. Zira UMK'nin 15. maddesi gereğince görevsizlik kararı verilen ceza dosyalarıyla ilgili başvuru, ikinci kararı veren mahkemece resen yapılacağından ve başvuru yapılması tarafların inisiyatifine bırakılmadığından ceza dosyaları bu soru kapsamında değerlendirilemez.

Öğretide farklı görüşler olsa da; UMK'da, olumsuz görev uyuşmazlığının çözümünde başvuruyla ilgili bir süre şartı öngörülmemesi nedeniyle, başvurunun her zaman yapılabileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Eğer kanun koyucu bir süre sınırlaması getirmek isteseydi, bir önceki bölümde olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması konusunda ifade edildiği gibi bir başvuru süresi öngörürdü. Kaldı ki olumsuz görev uyuşmazlığında davacı, davasına bakacak mercii tespit ettirememiş olup, hukuk davalarında taraflardan olumsuz görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için istemde bulunmaları istenmiş, ceza davalarında ise bu davaların kamu düzeninden olması nedeniyle mahkemenin doğrudan dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndereceği düzenlemesine yer verilmiştir. Olumsuz görev uyuşmazlığında bir yargı kolunun görev alanına diğeri tarafından yapılan bir müdahale olmayıp, daha önce belirtildiği üzere davacı açısından davadan elde edeceği sonuç bu aşamada çok önem taşımamaktadır. Zira davacı henüz davasına bakacak bir mahkeme bulamamıştır.

⁸⁶¹ Aktürel, s.99; Sarica, *Kaza*, s.872; Gökçe, s.252; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.99-100,105; Özoğuz, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.54; Büyükeren-Kaynak, s.138; Maunand, s.47.

⁸⁶² Sarica, *Uyuşmazlık Mahkemesi*, s.171; Arık, *Düşünceler*, s.333; Görel, *Uyuşmazlık*, s.51; Görel, *Konferans*, s.227.

⁸⁶³ Çağlayan, *Yargılama*, s.139; Gözübüyük-Tan, s.235; Resuloğlu, s.118.

⁸⁶⁴ Duran, *Selbi Vazife İhtilaftı*, s.710 vd.; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.115.

UMK, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanıyla ilgili usul hükümlerinin düzenlendiği kanundur. Bu Kanun'da, Mahkeme'ye yapılacak her bir başvuru için izlenecek yol ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Kanun'un, hüküm uyuşmazlığı ile ilgili inceleme usulünü düzenleyen 25. maddesinde, bu uyuşmazlığın çözümüyle ilgili UMK'da hüküm bulunmayan hallerde İYUK ve CMK hükümlerinin uygulanacağına yer verilmiş, ancak olumsuz görev uyuşmazlığının çözümünün düzenlendiği maddelerde, UMK'da hüküm bulunmayan hallerde diğer usul kanunlarına atıf yapılmamıştır.

Doktrinde ileri sürülen, başvurunun esas davanın tabi olduğu zamanaşımı süresi doluncaya kadar yapılabileceğinin kabulü bir noktaya kadar mümkünse de, başvurunun genel zamanaşımı süresi olan 10 yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğunun kabulü mümkün değildir. Zira Uyuşmazlık Mahkemesi dört yargı koluna dâhil mahkemelerce yapılan başvuruları karara bağlamakta olup, her yargı kolunun uyguladığı usul kuralı ve kanunlarında yer alan zamanaşımı süreleri farklıdır. Görev alanı tüm yargı kollarını kapsayan bir mahkemenin, öngörülecek zamanaşımı süresiyle ilgili sadece bir yargı koluna ait zamanaşımı süresini dikkate alıp diğerlerini dikkate almaması doğru olmaz. Bu nedenle başvuru için 10 yıllık zamanaşımı süresi bulunduğu görüşünün kabul edilmesi güçtür. Kaldı ki diğer yargı kollarında zamanaşımı sürelerinin daha kısa olması öngörülmüştür.

Başvurunun, esas davanın tabi olduğu zamanaşımı süresine kadar yapılabileceği görüşü de isabetli değildir. Şöyle ki; UMK'nin 27. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesine yapılacak başvurularla ilgili incelemenin, yine bu Kanun'da belirtilen şekil ve süre yönünden yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bir başka ifadeyle, görev uyuşmazlıklarının çözümü için yapılan başvurularda Yüksek Mahkeme tarafından 27. maddede belirtilen hususlara uygun başvuru yapıp yapılmadığına bakılır. Dosyanın esasıyla ilgili bir inceleme yapılmadığı gibi, dosyanın esasını ilgilendiren zamanaşımı süresinin dolup dolmadığına da bakılmaz. Bu nedenle usulüne uygun yapılmış bir başvuruda Uyuşmazlık Mahkemesi, esas davayla ilgili zamanaşımı süresi dolmuş olsa bile görevli yargı yerini belirleyen kararını verir. Kaldı ki görev hususu kamu düzenini ilgilendirmekte olup, görev konusunda çıkan uyuşmazlıkları çözmekle görevli mahkemenin usulüne uygun yapılan başvuruyu zamanaşımının dolması nedeniyle reddetmesi mahkemenin kuruluş amacıyla bağdaşmaz.

Esas davanın tabi olduğu zamanaşımı süresi dolmasına rağmen, görevli yargı

yerinin belirlenmesinden sonra davacı, görevli yargı yerine müracaat etse dahi ilgili mahkeme zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle davayı reddedeceğinden, bu kararın sonuçlarına davacı katlanacaktır. Bu nedenle davacının, esas davayla ilgili zamanaşımı süresi doluncaya kadar olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için başvuruda bulunması gerekir ki, zamanaşımı nedeniyle davanın reddi sonucuyla karşılaşmasın. Bir başka deyişle, doktrinde ileri sürülen, başvurunun zamanaşımı süresi doluncaya kadar yapılması gerektiği görüşü aslında davacı açısından önem arz eden bir husus olup, Uyuşmazlık Mahkemesi esastan incelemeyeceği görev uyuşmazlığı dosyalarında davanın esasını ilgilendirecek konularla ilgili değerlendirme yapamayacağından, olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için Yüksek Mahkemeye her zaman başvurulabilir. Davacının görevli yargı yerinde zamanaşımı dolmadan açtığı davada alacağı netice nasıl Uyuşmazlık Mahkemesini ilgilendirmiyorsa, zamanaşımının dolması nedeniyle davanın reddedilmesi de Uyuşmazlık Mahkemesini ilgilendirmez. Zira mahkeme, görevli yargı yerini belirleyip görev uyuşmazlığını çözmekle o dosyadan elini çekmiştir.

- **Talepten Feragat:** İlgili kişi ya da mercilerin, görev uyuşmazlığının çözümüyle ilgili önce talepte bulunup daha sonra bu taleplerinden vazgeçmeleri halinde olumsuz görev uyuşmazlığının incelenmesi olanağı ortadan kalkar ve Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından karar verilmesine yer olmadığı kararı verilir⁸⁶⁵.

- **Aynı Dosyayla İlgili Daha Önce Sonuçlanmış Bir Başvuru Bulunmamalı:** Uyuşmazlık Mahkemesine olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için aynı dosyayla ilgili daha önce yapılmış ve neticelenen bir başvuru bulunmamalıdır. Aynı dosya kapsamında yeni bir durum ortaya çıkmadan yapılan ikinci başvuruyla ilgili, karar verilmesine yer olmadığı kararı verilir⁸⁶⁶. Benzer şekilde, yapılan başvurunun reddi üzerine taraflardan birinin, kararın yeniden incelenmesi yönünde yeni bir durum ve verilen kararı etkileyecek husus olmadan başvuruda bulunması halinde yaptığı bu başvurusu incelenmeksizin reddedilir⁸⁶⁷.

b. Yargı Mercilerince Yapılacak İşlemler

Yargı mercilerince yapılacak işlemler UMK'nin 15. maddesinde düzenlenmiştir. Hukuk dosyalarında son görevsizlik kararı veren mahkeme, bu

⁸⁶⁵ UM HB'nin 05.10.2009 T., 2009/71 E., 2009/217 K. sayılı kararı.

⁸⁶⁶ UM HB'nin 20.12.2010 T., 2010/185 E., 2010/348 K. sayılı kararı.

⁸⁶⁷ UM HB'nin 03.3.2014 T., 2014/262 E., 2014/298 K. sayılı kararı.

kararın kesinleşmesinden sonra davanın taraflarından birinin isteği üzerine⁸⁶⁸ ilk görevsizlik kararı veren mahkemeye ait dosyayı da temin ederek⁸⁶⁹ Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir ve görevli mahkemenin belirlenmesini ister. Görevsizlik kararlarıyla mahkemeler dosyadan ellerini çekerler⁸⁷⁰.

Görevsizlik kararının kesinleşmesinden itibaren hukuk davaları, idari davalar ve vergi davalarıyla ilgili dava açma süreleri ve zamanaşımı süreleri işlemeye devam eder. Bu sürelerin durması Uyuşmazlık Mahkemesine yapılacak başvurudan sonra mümkün olur. Bu nedenle, hak kayıpları yaşanmaması için tarafların dosyanın bir an önce Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesini istemelerinde fayda vardır⁸⁷¹.

Ceza davalarında ise, son görevsizlik kararı veren mahkeme, verdiği görevsizlik kararının kesinleşmesinin ardından resen ilk görevsizlik kararı veren mahkemeye ait dosyayı da temin ederek görevli yargı yerinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurur (UMK. md. 15). Kanun'un bu emredici hükmüne rağmen, son görevsizlik kararı veren ceza mahkemesinin resen harekete geçip dosyaları Uyuşmazlık Mahkemesine göndermemesi halinde, tarafların veya ilgili makamın talepte bulunulması üzerine de her iki dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi gerekir⁸⁷².

c. Uyuşmazlık Mahkemesi Tarafından Yapılacak İşlemler

UMK'nin 16. maddesine göre, Uyuşmazlık Mahkemesi olumsuz görev uyuşmazlıklarının çözümü için yapılan başvurularla ilgili önce bir ilk inceleme yapar. İlk incelemede dosyada eksiklik bulunup bulunmadığına ve her iki dosyasının gelip gelmediğine bakılır. Dosyada eksiklik bulunması halinde bu eksiklik tamamlatılır. Eksikliklerin tamamlatılmasından sonra görev uyuşmazlığı talebi dosyanın karşı tarafına iletilir ve belirlenecek süre içinde cevap vermesi istenir. İlk

⁸⁶⁸ "...Sulh Ceza Mahkemesi tarafından, öncelikle görevsizlik kararı verilmekle birlikte bununla yetinilmemiş, doğabilecek görev uyuşmazlığının halli için dosyanın, karar kesinleştiğinde 2247 sayılı Yasa'nın 15/a. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmek üzere ilk görevsizlik kararını veren ...İdare Mahkemesine gönderilmesine de karar verilmiştir." UM HB'nin 03.4.2006 T., 2006/71 E., 2006/49 K. sayılı kararı.

⁸⁶⁹ "...İlk görevsizlik kararını veren ...İş Mahkemesi'ne ait dava dosyasının da temin edilmesi gerekmekte iken, sadece idari yargı dosyasının gönderildiği saptanmıştır." UM HB'nin 03.4.2006 T., 2006/70 E., 2006/48 K. sayılı kararı.

⁸⁷⁰ "...İdare Mahkemesinin görevsizlik kararından sonra sulh ceza mahkemesi görevsizlik kararı vermiştir. Mahkemelerin bu görevsizlik kararları Uyuşmazlık Mahkemesince kaldırılmadıkça sulh ceza mahkemesinin talep üzerine dosyayı ele alıp inceleme sonrası verdiği kararı inceleyen ağır ceza mahkemesinin karar hukukun geçerli bir karar değildir. Bu nedenle kanun yararına bozma konusu yapılamaz." Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 27.10.2009 T., 2009/206 E., 2009/25 K. sayılı kararı; Albayrak, s.49.

⁸⁷¹ Barutoğlu, *Başvuru*, s.138.

⁸⁷² Çağlayan, *Yargılama*, s.140; Dinç, *Olumsuz*, s.41; Resuloğlu, s.118.

inceleme sırasında ve gerekli görülmesi halinde dosyanın ilgilisi olan Başsavcılardan görüş istenebilir⁸⁷³. Başsavcılardan görüş istenmesi ve istenen görüşün sunulması halinde, görev uyuşmazlığının çözümü UMK'nin 26 ilâ 30. maddeleri arasında belirtilen usule göre yapılır.

Bu kapsamda;

aa. İlk İnceleme

Uyuşmazlık Mahkemesi, görev uyuşmazlığıyla ilgili incelemeleri dosya üzerinden yapar ve duruşma yapılması isteği kabul edilmez. Zira Kanun'un 26. maddesinde, Mahkemenin incelemeleri dosya üzerinden yapacağı hüküm altına alınmıştır. Yüksek Mahkeme, olumsuz görev uyuşmazlığına konu bir dosyada duruşma yapılması isteğiyle ilgili olarak "...yasada görev uyuşmazlıklarına ait incelemelerin kâğıt üzerinde yapılacağının yazılı olmasına binaen davacının duruşmalı tetkikat yapılması hakkındaki dileğinin reddine" karar vermiştir⁸⁷⁴.

Ülkemizdeki uygulamanın aksine Fransa'da, görev uyuşmazlıklarının çözümünde taraflara Mahkeme'de sözlü açıklama yapma imkânı verilmiştir. Ancak yapılacak bu açıklama, dosyada daha önce değinilen ve ele alınan konulara ilişkin olmak zorunda olup, dosyadaki mevcut durum dışında bir açıklama yapılmaz⁸⁷⁵.

Uyuşmazlık Mahkemesi UMK'nin 27. maddesi gereğince yapılan başvuruyu öncelikle şekil yönünden inceler ve inceleme neticesinde bir eksiklik bulduğu takdirde başvuruyu reddeder. Yapılan başvurularla ilgili dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de, ceza davaları dışındaki dosyalarda olumsuz görev uyuşmazlığının çözümünü davanın taraflarından birinin istemesi kuralına uyulup uyulmadığıdır⁸⁷⁶. Uyuşmazlık Mahkemesi, eski tarihli kararlarında bu kurala uyulmadan yapılan başvuruları reddetmekteyken⁸⁷⁷, yeni tarihli kararlarında gerek usul ekonomisi, gerekse Mahkemenin kuruluş amacını göz önünde bulundurarak,

⁸⁷³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.173; Çağlayan, *Yargılama*, s.134; Barutoğlu, *Başvuru*, s.138; Resuloğlu, s.120; Dinç, *Olumsuz*, s.41.

⁸⁷⁴ Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 05.6.1947 T., 1947/8 E., 1947/10 K. sayılı kararı; Duran, *Selbi Vazife İhtilafı*, s.708; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.117.

⁸⁷⁵ Sağlam, s.686-687; Duran, *Selbi Vazife İhtilafı*, s.706; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.117.

⁸⁷⁶ Resuloğlu, s.120; Dinç, *Olumsuz*, s.41-42; Duran, *Selbi Vazife İhtilafı*, s.709-710.

⁸⁷⁷ "...Olumsuz görev uyuşmazlığının bulunması halinde, bu uyuşmazlığın giderilmesi istemi hukuk uyuşmazlıklarında ancak davanın taraflarınca ileri sürülebileceğinden, yargı yerlerince olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi için re'sen Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulabilmesine olanak bulunmadığı da açıktır. Belirtilen nedenlerle, yöntemine uygun bulunmayan başvurunun reddi gerekmektedir." UM HB'nin 06.12.2004 T., 2004/110 E., 2004/97 K. sayılı kararı.

tarafların herhangi bir talebi olmadan gelen başvuruları, diğer şartların bulunması halinde karara bağlamakta ancak bu hususu kararda eleştiri konusu yapmaktadır⁸⁷⁸.

Benzer şekilde, Kanun'da son görevsizlik kararını veren mahkemenin önceki görevsizlik kararını da temin ederek Uyuşmazlık Mahkemesine göndermesi gerektiği belirtilmişse de, bu kurala uyulmadan yapılan başvurulara da rastlanmaktadır. Mahkeme, bu şekilde yapılan başvuruları da aynı gerekçelerle kabul etmekte ve ilgili mahkemeden dosyayı isteyerek uyuşmazlığı çözmektedir⁸⁷⁹.

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Yüksek Mahkeme, başvuru şartlarının yokluğu halinde talebi reddetmekte ancak, usulü eksikliklerin bulunması halinde bu kadar katı davranmayıp eksiklikleri kendisi gidermekte ve dosyanın esasına geçmektedir. Konuyla ilgili Duran'da, bu şartların eksiksiz bir şekilde aranmasının bazı durumlarda adalet ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceğini, olumsuz görev uyuşmazlığı şartlarının bulunmasına rağmen bir kısım usulü eksiklik nedeniyle yapılan başvuruların reddedilmesi halinde hak kayıplarının yaşanabileceğini dile getirmiştir⁸⁸⁰.

bb. Esastan İnceleme

Uyuşmazlık Mahkemesi, ilk incelemeden sonra yapılan başvurunun usulüne uygun olduğunu tespit ettikten sonra, dosyanın esasını incelemeye başlar. İnceleme neticesinde, olumsuz görev uyuşmazlığının oluşabilmesi için gerekli şartları da dikkate alarak dosyada görevli yargı merciini belirleyen kararını verir. Bu kararlar birlikte görevli olduğuna karar verilen mahkemenin görevsizlik kararı kaldırılır ve davaya bakmakla görevli yargı yeri belirlenmiş olur⁸⁸¹.

Olumsuz görev uyuşmazlığının çözümüyle Uyuşmazlık Mahkemesinden istenilen, görevli yargı merciinin belirlenmesi olsa da; Yüksek Mahkeme verdiği kararında, görevli yargı merciini belirlemekle kalmamakta ve kanuni bir düzenleme bulunmamasına rağmen görevsiz mahkemenin kararını da kaldırmaktadır. Ancak, kararlarda yer verilen “*kaldırılma*” ifadesi doğru ve yerinde bir ifadedir.

⁸⁷⁸ UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1441 E., 2013/1628 K. sayılı kararı.

⁸⁷⁹ UM HB'nin 03.02.2014 T., 2014/3 E., 2014/96 K. sayılı kararı.

⁸⁸⁰ Duran, *Selbi Vazife İhtilaftı*, s.704-705; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.119.

⁸⁸¹ “...Sanığa yüklenen “*sarkıntılık ve hakaret*” suçları, askeri suç olmadığından, asker kişiye karşı veya askeri mahalde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işlendiği de ileri sürülmediğinden, açılan kamu davasının adli yargı yerinde çözümlenmesi ve ...Sulh Ceza Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılması gerekmektedir.” UM CB'nin 26.02.2001 T., 2001/11 E., 2001/6 K. sayılı kararı; “...Davanın çözümünde idari yargının görevli olduğuna, bu nedenle ...İdare Mahkemesi'nin görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verildi.” UM HB'nin 06.7.2015 T., 2015/541 E., 2015/551K. sayılı kararı; Görel, *Uyuşmazlık*, s.51; Dinç, *Olumsuz*, s.41; Barutoğlu, *Başvuru*, s.140 vd.; Arık, *Düşünceler*, s.333-334.

Kaldırılmasına karar verilmesiyle birlikte yerel mahkeme kararı yok hükmünde olacağından bu durum, temyiz merciinin görevsizlik kararını bozmasından farklı nitelik taşır. Şöyle ki; temyiz mercii, görevsizlik kararını bozduktan sonra yerel mahkemenin yerine geçerek görevlilik kararı veremez. Bu kararı, temyiz merciinin kararına uymak suretiyle yerel mahkeme verebilir. Ayrıca, yerel mahkeme bu karara uymak zorunda da olmayıp direnebilir. Uyuşmazlık Mahkemesinin görevsizlik kararını kaldırması durumunda ise, yerel mahkemenin bu konuda tekrar bir karar vermesine gerek ve hatta imkân olmayıp, yerel mahkemeye yalnızca dosyayı esastan karara bağlamak düşmektedir. Bir başka ifadeyle, yerel mahkemenin Uyuşmazlık Mahkemesinin kararına uyup uymama konusunda takdir yetkisi yoktur. Görevli kabul edilen mahkeme, yargılama sonuna kadar görev hususunu gündeme getiremez⁸⁸².

Ülkemiz uygulamasında Fransa'dan farklı olarak hükümde kararı kaldırılan mahkemeye birlikte görevli kabul edilen mahkemede açıkça belirtilir. Fransa'da ise, sadece görevsiz mahkemenin hangisi olduğu belirtilir⁸⁸³. Konuyla ilgili olarak doktrinde bazı yazarlarca; *“Yüksek Mahkemece mevzu bahis kararlardan birinin bozulması üzerine, o işte vazifeli yerin belli edilmesine lüzum yoktur; zira görevsizlik kararı iptal edilen mahkeme o davada vazifeli demektir”* denilse de⁸⁸⁴ bu görüşe, Uyuşmazlık Mahkemesinin, üçüncü bir mahkemeyi de görevli kabul edebilmesi⁸⁸⁵ ve bu konuda taraflardan gelen taleplerle bağlı olmaması nedeniyle katılmak mümkün değildir⁸⁸⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesine görev uyuşmazlıklarının çözümü için yapılan başvurulardan herhangi bir resim, vergi ve harç alınmaz. Aynı şekilde görev uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin kararda herhangi bir yargılama giderine de hükmedilmez. Zira yargılama giderine hükmedecek merci, dosyanın esası hakkında karar verecek olan yerel mahkemedir⁸⁸⁷. Danıştay da, temyiz incelemesi yapır

⁸⁸² Resuloğlu, s.121-122; Barutoğlu, *Başvuru*, s.139; Özoğuz, *Münasebetiyle*, s.358.

⁸⁸³ Duran, *Selbi Vazife İhtilaftı*, s.713-714; Laroque, s.60, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.120).

⁸⁸⁴ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.120.

⁸⁸⁵ *“...Uyuşmazlık Mahkemesi davaların çözümünde adli, idari ve askeri yargı yerleri arasında meydana gelen görev ve hüküm uyuşmazlıklarında görevli yargı yerini tayin etmekle yükümlü kılınmış olduğuna göre, aralarında görev uyuşmazlığı çıkan yargı yerlerinin dışında kalsa bile, görevli yargı yerini belli etme yetkisine sahiptir. Davanın çözümü idari yargı düzeninde yer alan AYİM’e ait olduğundan; ...İdare Mahkemesi ve ...İş Mahkemesinin görevsizlik kararları sonucu itibarıyla yerinde olmaktadır. Bu nedenle, davanın AYİM’de görülmesi gerekmiştir.”* UM HB’nin 03.3.2014 T., 2014/244 E., 2014/283 K. sayılı kararı.

⁸⁸⁶ Dinç, *Olumsuz*, s.44; Gözübüyük-Tan, s.234-235.

⁸⁸⁷ UM HB’nin 17.11.2014 T., 2014931 E., 2014/976 K. sayılı kararı.

bozduğu dosyalarda talep edilen yargılama giderleriyle ilgili kararı yerel mahkemenin vermesi gerektiğine hükmetmektedir⁸⁸⁸.

Fransa uygulamasında ise, Uyuşmazlık Mahkemesi olumsuz görev uyuşmazlıklarını çözerken yargılama giderlerine kendisi karar verebileceği gibi, bu konudaki kararı, davayı kaybedecek kişiye yükletilmek kaydıyla yerel mahkemeye de bırakabilmektedir⁸⁸⁹.

d. Uyuşmazlık Mahkemesinin Kararından Sonra Yapılacak İşlemler

Uyuşmazlık Mahkemesinin, görev uyuşmazlığını çözdüğü dosya hukuk davalarıyla ilgili olduğu takdirde bu karar davacıya, her iki yargı koluna dâhil mahkemelere ve dosyadaki ilgili Başsavcılara hemen bildirilir. Dosya ceza davalarıyla ilgiliyse, farklı yargı kollarındaki mahkemelere hemen bildirilir. Kararın bildirilmesi üzerine ilgili makam ve yargı mercileri bu karara uymak ve gereğini geciktirmeden yerine getirmek zorundadır. Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı sadece ilgili dosya için bağlayıcı olup, görevli olduğuna karar verilen mahkeme dava sürecince görev konusunu tekrar tartışamaz⁸⁹⁰.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, görevli yargı yerini belirlemesinden sonra, görevli mahkemede yargılama kaldığı yerden devam eder. Davacı tarafından görevli kabul edilen mahkemede tekrar dava açılmasına gerek yoktur. Ancak, mahkeme olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine gönderirken dosyanın esasını kapattığından, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararından sonra dosyanın yeni bir esas numarasına kaydedilmesi gerekir. Dosyada görevli olmadığına karar verilen mahkeme, Uyuşmazlık Mahkemesi kararını gerekçe göstererek dosyanın esasını kapatır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, uyuşmazlığın çözümü için başvuruda bulunan mahkemeler dışında üçüncü bir yargı yerini görevli kabul etmesi durumunda davacının, bu kararla birlikte görevli olduğuna karar verilen yargı yerinde yeni bir dava açması gerekir. Çünkü daha önce, görevli kabul edilen yargı yerinde bu yargı kolunun usul kurallarına göre açılmış bir dava yoktur ve yargılamanın başlayabilmesi

⁸⁸⁸ Danıştay 10. Dairesinin 21.10.2014 T., 2010 /11806 E., 2014/6044 K. sayılı kararı.

⁸⁸⁹ Appleton, s.88, (Akt: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.172); Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.178;

⁸⁹⁰ "...Olumsuz görev uyuşmazlığının çıkması sonucunda görevsizlik kararı kaldırılan ve davayı görmeye başlayan yargı yeri hangi nedene ve amaca dayanırsa dayansın, artık o davada yasanın 19. maddesinde öngörülen yola başvuramaz." UM HB'nin 20.4.1981 T., 1980/973 E., 1981/213 K. sayılı kararı; Resuloğlu, s.121-122; Barutoğlu, *Başvuru*, s.139.

yeni bir dava açılmasına bağlıdır⁸⁹¹. Uyuşmazlık Mahkemesi kararından sonra yapılacak işlemler hukuk ve ceza dosyaları için aynıdır⁸⁹².

C. YARGI MERCİLERİNİN UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNE BAŞVURMASI

Görevli yargı yerinin belirlenmesi amacıyla, yargı mercilerinin doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurması usulü hukuk sistemimize UMK ile girmiştir. UMK'nin genel gerekçesine göre bu başvuru usulü, görevsizlik kararları nedeniyle davaların uzamasının engellemesi ve bu sebeple yaşanacak mağduriyetlerin azaltılması amacıyla getirilmiştir⁸⁹³. Başvuru usulü UMK'nin 19. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Adli, idari, askeri yargı mercilerinden birisinin kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararı üzerine kendisine gelen bir davayı incelemeye başlayan veya incelemekte olan bir yargı mercii davada görevsizlik kararı veren merciin görevli olduğu kanısına varırsa, gerekçeli bir karar ile görevli merciin belirtilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurur.”

Madde metninden de anlaşılacağı üzere bu başvuru usulünde, bir yargı kolunda açılan dava ile ilgili verilen görevsizlik kararı üzerine dosyanın gönderildiği diğer yargı kolundaki mahkeme, davada kendisinin değil, görevsizlik kararıyla dosyayı gönderen mahkemenin görevli olduğu kanaatine vardığı takdirde görevsizlik kararı vermez ve görevli mahkemenin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine müracaat eder. Bu başvuru usulüyle görev uyuşmazlığının bir an önce çözülmesi amaçlanmıştır⁸⁹⁴. Bu başvuru usulü, olumsuz görev uyuşmazlığına nazaran daha hızlı işleyen ve netice veren bir yöntemdir.

Bu başvuru usulünün ve olumsuz görev uyuşmazlığının çözümünün aynı amaca yönelik olduğu söylenebilir. Zira her iki başvuru usulünde de mahkemeler, görevli olmadıklarını düşündükleri bir dosyada görevli yargı yerinin tespitini

⁸⁹¹ Gözübüyük-Tan, s.224; Resuloğlu, s.122; Barutoğlu, *Başvuru*, s.142.

⁸⁹² Bazı yazarlar, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin kararından sonra dosyada idari yargı yerinin görevli kabul edilmesi halinde İYUK 9. madde ve AYİM Kanununun 41. maddeleri gereğince kararın kendisine tebliğinden itibaren davacının, 30 gün içinde idari yargı yerinde yeni bir dava açması gerektiğini söylemiştir; bkz. Barutoğlu, *Başvuru*, s.141-142.

⁸⁹³ *Komisyon Raporları*, s.3; Yargı mercilerince Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularda esastan verilen karar sayılarıyla başvurusu reddedilen dosya sayıları için bkz. tablo XIII ve XIV, ayrıca bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo VII.

⁸⁹⁴ M. İlhan Dinç, “Görevli Yargı Yerinin Belirlenmesi Amacı ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne Başvuru”, *Danıştay Dergisi*, S.58-59, Ankara,1985, s.38-39, (“*Başvuru*”); Barutoğlu, *Başvuru*, s.144-145; Topuz, s.179; Çakıroğlu-Akçay, s.204; Gözübüyük-Tan, s.238-239; Resuloğlu, s.169-171; Dinç, *Aksaklık*, s.33; Kuru, *Usul*, s.763; Yiğit, s.249.

istemektedirler. Nitekim bu benzerlikten dolayı UMK'nin 21. maddesinde “mahkemelerin gönderdikleri işlerin incelenmesinde Uyuşmazlık Mahkemesince olumsuz görev uyuşmazlıkları ile ilgili usul kuralları uygulanır” denilmiştir⁸⁹⁵.

Aralarındaki benzerliğe rağmen iki başvuru usulü arasında bir takım farklılıklar da bulunmaktadır:

- **Görevsizlik Kararı ve Kesinleşme Zorunluluğunun Bulunmaması:** İki başvuru usulü arasındaki farklardan birisi, 19. maddede düzenlenen başvuru usulünde dosyanın görevsizlik kararıyla gönderildiği ikinci mahkemenin görevsizlik kararı vermek zorunda olmamasıdır. Bu başvuru yolunda ikinci mahkeme, davayı görüp karara bağlama konusunda ilk mahkemeyi görevli gördüğü takdirde, görevsizlik kararı vermeden doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvurur. Olumsuz görev uyuşmazlığında ise görevsizlik kararı ile dosyanın gönderildiği ikinci mahkeme tarafından da görevsizlik kararı verilmeli ve bu görevsizlik kararı kesin ya da kesinleşmiş olmalıdır. Görevsizlik kararları kesinleşmeden yapılan başvurular reddedilir. 19. maddede düzenlenen başvuru usulünde ise, sadece ilk mahkemenin verdiği görevsizlik kararının kesin ya da kesinleşmiş olması yeterlidir.

- **Tarafların Başvuru Zorunluluğunun Bulunmaması:** İki başvuru usulü arasındaki başka bir fark, olumsuz görev uyuşmazlığında her iki yargı yeri de görevsizlik kararı vererek dosyadan el çektiği için görev uyuşmazlığının çözümüyle ilgili başvuruyu dosyanın taraflarının ya da ilgili makamın yapmasına karşılık, 19. maddede düzenlenen başvuruyu, ikinci yargı merciinin görevsizlik kararı vermemesi ve dosyadan el çekmemesi nedeniyle doğrudan kendisinin yapabilmesidir⁸⁹⁶.

- **Karşılıklılık İlkesinin Varlığı:** İki başvuru yolu arasındaki diğer bir fark da, 14. maddeye göre yapılacak başvurularda verilecek görevsizlik kararlarının karşılıklı olarak verilmesi gerekmezken, 19. maddeye göre yapılacak başvurularda görevsizlik kararıyla dosyanın gönderildiği ikinci mahkemenin, ilk görevsizlik kararı veren merciin görevli olduğu kanaatinde olması gerekir.

Her ne kadar UMK'nin 21. maddesinde, 19. madde kapsamında yapılan başvuruların çözümünde olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin usul kuralları uygulanacağı belirtilmiş ise de; olumsuz görev uyuşmazlığının varlığı halinde bu uyuşmazlığın çözümü için izlenen başvuru usulü yukarıda anlattığımız gibi daha

⁸⁹⁵ Özgüldür, *Fonksiyonu*, s.4; Yiğit, s.247-248.

⁸⁹⁶ UM HB'nin 21.11.2005 T., 2005/92 E., 2005/112 K. sayılı kararı; Gözübüyük-Tan, s.239.

uzun ve karmaşıktır. Ancak 19. maddede düzenlenen başvuru usulünde uyuşmazlığın çözümü için izlenen yol daha sade ve pratiktir.

Bir kanun değişikliğiyle 14 ve 19. maddelerde düzenlenen başvuru yolları birleştirilerek iki başvuru yolu arasındaki farklı düzenlemeler kaldırılmalı ve bu başvuru yolu “*olumsuz görev uyuşmazlığı*” olarak adlandırılmalıdır. Böyle bir değişikliğin yapılma gerekçesi, 14. maddedeki düzenlemenin görev uyuşmazlıklarının çözümünü geciktirmesidir. Her iki başvuru yolu için de uygulanan usul ve başvuru şartları aynıdır. Aralarındaki fark, yukarıda değinildiği üzere, 14. maddeye göre yapılacak başvurularda her iki kararın kesinleşmesi şartı ile yine bu maddeye göre yapılacak başvuruyu davanın taraflarının isteyebilmesidir. 14. maddedeki başvuru yoluna müracaat için görevsizlik kararlarının kesinleşmesi gerektiğinden ve görevsizlik kararları temyiz incelemesine tabi olduğundan bu iki kararın kesinleşmesi uzun zaman almaktadır.

Görev uyuşmazlığının çözümüyle amaçlanan husus, görevli yargı yerinde yargılamanın bir an önce başlamasını sağlamak olduğuna göre, görev uyuşmazlığı en hızlı nasıl çözülecekse o yolun tercih edilmesi gerekir. 19. madde kapsamındaki başvurularda sadece ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin görevsizlik kararının kesinleşmesi yeterli olup, görevsizlik kararıyla dosyanın kendisine geldiği mahkemenin de tekrar görevsizlik kararı vermesine gerek yoktur. Bu başvuru yolunda zaten mahkeme görevsizlik kararı vermeden ve dosyanın esasını kapatmadan Uyuşmazlık Mahkemesinden görevli yargı yerini belirlemesini istemektedir⁸⁹⁷. Yine bu başvuru yolunda ikinci kararın kesinleşmesi için tüketilmesi gereken bir prosedür, diğer bir deyişle bir temyiz safhası bulunmayıp, bu durum olumsuz görev uyuşmazlığının daha hızlı çözümünü sağlamaktadır. Uygulamada da 14. maddede ki başvuru usulüne göre ikinci kararın temyiz incelemesinden dönmesine başka bir ifadeyle kesinleşmesine kadar geçecek sürede, Uyuşmazlık Mahkemesi 19. maddeye göre görev uyuşmazlığını çözebilmektedir. Bu nedenle her iki başvuru yolunun 19. maddedeki düzenlemeye benzer şekilde yeniden düzenlenmesinde fayda vardır.

Yapılacak kanuni düzenlemeye;

⁸⁹⁷ “...Yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmalarını düzenleyen 19. maddeye göre hareket eden mahkemenin, dosya esas kaydını kapatmaması; diğer bir ifadeyle, işten el çekmemesi ve işin incelenmesini ertelemekle yetinerek ara karar niteliği taşıyan gerekçeli bir başvuru kararıyla dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermesi gerekmektedir.” UM HB'nin 10.3.2003 T., 2003/6 E., 2003/8 K. sayılı kararı.

a- İkinci mahkemenin, yargılama devam ederken görevsiz olduğuna kanaat getirdiği dosyada, görevsizlik kararı vermeden görev uyuşmazlığının çözümü için resen Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabileceği,

b- Görev itirazı yapılması halinde, itirazın reddi ve bu kararın kesinleşmesi üzerine, tarafların da görev uyuşmazlığının çözümü için başvuruda bulunabilecekleri ve tarafların talepte bulunmaları halinde, ikinci görevsizlik kararını veren mahkemenin, ilk görevsizlik kararına ilişkin dosyayı da temin ederek Uyuşmazlık Mahkemesine göndereceği, bir başka ifadeyle görevsizlik kararının kesinleşmesi üzerine taraflarca yapılan başvurudan sonra ilgili mahkemenin dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi konusunda takdir yetkisinin bulunmadığı, ancak yargılama devam ederken taraflarca yapılan görev itirazından sonra mahkemenin, dosyada görevli olduğunu düşünmesi halinde Uyuşmazlık Mahkemesine gönderme zorunluluğu olmadığı ve yargılamaya devam edebileceği,

c- Görevsizlik kararından sonra açılacak davanın mutlaka bu kararda belirtilen yargı yerinde açılması şartının aranmayacağı,

d- İkinci kez açılan davada mahkemenin, görevsizlik kararı veren mahkemeyi görevli görebileceği gibi üçüncü bir yargı merciini de görevli görmesi halinde bu uyuşmazlığın çıkabileceği hususları eklenmeli ve bu şekilde, olumsuz görev uyuşmazlığının oluşma şartları kolaylaştırılmalıdır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin de kanun değişikliğine ilişkin düşüncelerimizi destekleyen kararları bulunmaktadır. Yüksek Mahkeme, bu kararlarında usul ekonomisi ve uyuşmazlıkların bir an önce çözümü adına, 14. madde kapsamında yapılan başvurularda ikinci mahkemenin görevsizlik kararı verip bu kararın kesinleşmesinden sonra tarafların istemi üzerine dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderileceği kuralına uyulmadan, yerel mahkemece resen yapılan başvuruları 19. maddeye göre yapılmış kabul etmekte ve dosyanın esasını inceleyerek uyuşmazlığı çözmektedir⁸⁹⁸.

1. Yargı Mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Şartları

a. Görevsizlik Kararı Verilmesi

Kanun'un 19. maddesinde düzenlenen usulün uygulanabilmesi için, ilk olarak adli, idari ve askerî yargı yerlerinden birinde açılmış bir dava ve bu dava kapsamında

⁸⁹⁸ UM HB'nin 01.4.2014 T., 2014/351 E., 2014/391 K., sayılı, 14.7.2014 T., 2014/609 T., 2014/726 K. sayılı, 27.01.2014 T., 2013/1871 E., 2014/19 K. sayılı ve 30.12.2013 T., 2013/1501 E., 2013/1787 K. sayılı kararları.

başka bir yargı kolundaki mahkemenin⁸⁹⁹ görevli olduğu gerekçesiyle verilmiş görevsizlik kararı bulunmalıdır⁹⁰⁰. Bu şekilde verilmiş bir görevsizlik kararı olmadan açılan ikinci dava kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz⁹⁰¹.

Bu başvuru yoluna, itiraz üzerine dosyanın gönderildiği bölge idare mahkemesi de müracaat edebilir. Bölge idare mahkemesi, başka bir yargı kolundaki mahkemece verilip kesinleşen görevsizlik kararı üzerine idare mahkemesine açılan ve idare mahkemesi tarafından esastan ve itiraz yolu açık olarak verilen kararlarla ilgili itiraz mercii olarak yaptığı inceleme sırasında, dava konusu olayda başka bir yargı kolundaki mahkemenin görevli olduğunu düşünmesi halinde, 19. madde kapsamında görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilir⁹⁰². Dosyada idare mahkemesince esastan karar verilmesi bölge idare mahkemesinin başvurusuna engel değildir⁹⁰³.

Yargı kollarından birinde açılan davada görevsizlik kararı veren mahkeme, dosyayı görevli kabul ettiği mahkemeye gönderilmelidir. İki farklı yargı kolundaki mahkemelerden yalnızca birincisi tarafından verilmiş bir görevsizlik kararının bulunması yeterlidir. Görevli kabul edilerek dosyanın gönderildiği ikinci mahkeme tarafından da görevsizlik kararı verilmesi durumunda yapılan başvuru reddedilir⁹⁰⁴.

Görevsizlik kararı verildikten sonra kararın gönderildiği ikinci mahkemenin bu başvuru yoluna müracaat etmesi gerekir. Örneğin adli yargıda açılmış bir dava ile ilgili daha önce diğer yargı kollarına mensup mahkemeler tarafından verilmiş bir

⁸⁹⁹ “...Askeri Savcılığı’na verilen görevsizlik kararı yargı kararı niteliğinde olmadığı gibi Askeri Savcılık da ...yargı mercilerinden değildir. Bu durumda, Uyuşmazlık Mahkemesi’nin görev alanı dışında kalan hususlar ile ilgili başvurunun reddine karar verilmesi gerekmektedir.” UM HB’nin 06.12.1999 T., 1999/41 E., 1999/41 K. sayılı kararı.

⁹⁰⁰ “...İdare Mahkemesi’nce davanın çözümünün adli yargı yerine ait olduğu gerekçesiyle 2247 sayılı Kanun’un 19. maddesi uyarınca görevli yargı yerinin belirtilmesi için yaptığı başvurunun, idari yargı yerinde açılan davanın öncesinde adli yargı yerince verilmiş kesin veya kesinleşmiş bir görevsizlik kararı bulunmadığı anlaşıldığından, yöntemine uygun bulunmayan başvurunun reddine karar verilmesi gerekmiştir.” UM HB’nin 26.01.2015 T., 2015/4 E., 2015/14 K. sayılı kararı; Topuz, s.180; Dinç, Başvuru, s.39.

⁹⁰¹ “...Asliye Hukuk Mahkemesi’nin kararının, davanın idareye karşı açılması gerektiğine ilişkin bulunduğu, anılan kararın “yargı yolunu değiştiren ve idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle verilmiş bir görevsizlik kararı niteliğinde olmadığından”, görev uyuşmazlığı olduğundan söz etmek mümkün değildir.” UM HB’nin 26.01.2015 T., 2015/10 E., 2015/18 K. sayılı kararı; “...Mahkemece, Yargıtay bozma ilamına uyularak husumet yokluğundan dava dilekçesinin reddine karar verildiği anlaşılmaktadır.” UM HB’nin 29.12.2014 T., 2014/1037 E., 2014/1089 K. sayılı kararı; “...Sulh Ceza Mahkemesi’nin işaret ettiği ...İdare Mahkemesinin kararında Mahkemece, davanın reddine karar verildiği; İdare Mahkemesindeki dava süreci sonucunda kesinleşen kararın ise görevsizlik değil, işin esasına yönelik bulunduğu anlaşılmıştır.” UM HB’nin 04.6.2012 T., 2012/97 E., 2012/116 K. sayılı kararı.

⁹⁰² UM HB’nin 26.10.2015 T., 2015/715 E., 2015/718 K. sayılı kararı.

⁹⁰³ UM HB’nin 06.7.2015 T., 2015/495 E., 2015/511 K. sayılı kararı.

⁹⁰⁴ UM HB’nin 11.11.1983 T., 1983/9 E., 1983/29 K. sayılı kararı; Resuloğlu, s.171.

görevsizlik kararı bulunmamasına rağmen, adli yargı mahkemesinin ilk olarak kendisinin verdiği görevsizlik kararından sonra görev hususunun incelenmesi için doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması halinde yaptığı başvuru reddedilir. Zira yerel mahkeme, öncelikle görevsizlik kararı vererek işten el çekmeli ve dosyayı görevli olduğunu düşündüğü mahkemeye göndermelidir. Uyuşmazlık Mahkemesi, ilk derece mahkemeleri tarafından kendisine doğrudan yapılacak başvurularla ilgili 19. maddedeki şartların varlığını aramakta ve bu maddede öngörülen başvuru yolu dışında ilk derece mahkemelerinin resen kendisine başvuramayacağını belirtmektedir⁹⁰⁵.

Bu başvuru usulüne göre uyuşmazlığın çözümünün sağlanabilmesi için, davanın ilk açıldığı mahkeme tarafından verilen kararın görevsizlik kararı olması gerekir. Açılan bir davada ilk mahkemenin, dilekçenin⁹⁰⁶ ya da davanın reddine⁹⁰⁷ karar vermesine rağmen bu karar üzerine başka bir yargı kolundaki mahkemede dava açılması durumunda; dava açılan ikinci mahkemenin, dosyada ilk kararı veren mahkemenin görevli olduğunu düşünerek görev konusunun çözümü için 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması halinde, yapılan başvuru verilen ilk kararın görevsizlik kararı olmaması nedeniyle reddedilir⁹⁰⁸. Zira verilen ilk karar mutlaka görevsizlik kararı olmalıdır ve davanın açıldığı ikinci mahkemenin, ilk mahkemenin kararının görevsizlik kararı olduğu yönündeki değerlendirmesinin bir önemi yoktur⁹⁰⁹.

Görevsizlik kararının yargı yolunu değiştirici nitelikte olması gerekir⁹¹⁰. Aynı yargı kolundaki mahkemelerden biri tarafından diğerinin görevli olduğu gerekçesiyle verilen görevsizlik kararı nedeniyle uyuşmazlığın çözümü için 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz⁹¹¹.

Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurunun incelenebilmesi için, dosyada görevsizlik kararı veren mahkeme ve karara ait bilgiler de mevcut olmalıdır. Bir başka deyişle, uyuşmazlığın hangi mahkeme kararları arasında çıktığı ve görevli olduğu belirtilen mahkemede dava açılıp açılmadığının anlaşılması gerekir⁹¹². Konuyla ilgili Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne gelen bir dosyada, davacı vekili

⁹⁰⁵ UM HB'nin 03.3.2008 T., 2007/548 E., 2008/67 K. sayılı kararı.

⁹⁰⁶ UM HB'nin 26.12.2007 T., 2007/248 E., 2007/384 K. sayılı kararı.

⁹⁰⁷ UM HB'nin 08.4.2013 T., 2013/65 E., 2013/493 K. sayılı kararı.

⁹⁰⁸ UM HB'nin 07.10.2002 T., 2002/64 E., 2002/53 K. sayılı kararı.

⁹⁰⁹ UM HB'nin 20.12.2010 T., 2010/309 E., 2010/364 K. sayılı kararı.

⁹¹⁰ UM HB'nin 29.12.2014 T., 2014/1127 E., 2014/1170 K. sayılı kararı; Dinç, *Başvuru*, s.39.

⁹¹¹ UM HB'nin 11.3.2003 T., 2013/223 E., 2013/360 K. sayılı kararı.

⁹¹² UM HB'nin 14.7.2014 T., 2014/ 684 E., 2014/743 K. sayılı kararı.

idare mahkemesine sunduğu dava dilekçesinde, aynı konuda açtıkları dava ile ilgili olarak adli yargı mercii tarafında görevsizlik kararı verildiğini belirtmiş ancak bu kararın verildiği mahkeme ve kararlar ilgili bilgileri dosyaya sunmamıştır. İdare mahkemesi tarafından bu konuda herhangi bir araştırma yapılmamış ve davacı vekilinin beyanına itibar edilerek mevcut dosyadaki bilgiler çerçevesinde yargılamaya başlanmıştır. Yargılama neticesinde idare mahkemesi, davayla ilgili adli yargı mahkemesinin görevli olduğu kanaatine ulaşarak 19. madde kapsamında uyuşmazlığın çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuştur. Yüksek Mahkeme ise, ilk görevsizlik kararı verdiği beyan edilen mahkemenin belli olmaması ve karara ilişkin bilgilerin dosyada bulunmaması nedeniyle yapılan başvuruyu reddetmiştir⁹¹³.

b. Görevsizlik Kararının Kesin veya Kesinleşmiş Olması

Yukarıda da yer verildiği üzere, olumsuz görev uyuşmazlığı ile 19. maddede düzenlenen başvuru usulü arasındaki farklardan biri verilen görevsizlik kararlarının kesinleşmesiyle ilgilidir. Olumsuz görev uyuşmazlıklarında her iki mahkemenin verdiği kararın kesin ya da kesinleşmiş olması gerekirken, 19. madde gereğince sadece ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin kararının kesin ya da kesinleşmiş olması yeterlidir⁹¹⁴. Ancak, verilen ilk görevsizlik kararı kesinleşmeden ikinci mahkemede dava açılması halinde yapılan başvuru reddedilir⁹¹⁵. Bu başvuru usulünde, davanın açıldığı ikinci mahkeme tarafından verilmesi gereken bir görevsizlik kararı aranmamaktadır.

Verilen görevsizlik kararının kesinleşebilmesi için davanın her iki tarafına da usulüne uygun şekilde tebliğ edilmesi gerekir. Usulüne uygun yapılmayan ya da taraflardan birine tebliğ edilmeyen⁹¹⁶ kararın kesinleştiğinden söz edilemez ve kesinleşmeyen kararlar ilgili yapılan başvuru reddedilir⁹¹⁷.

Verilen görevsizlik kararı temyize ya da itiraza tabi bir karar ise ve bu karara karşı itiraz⁹¹⁸ ya da temyiz⁹¹⁹ merciine müracaat edilmişse kararın kesinleşmesi, bu merciler tarafından kararın onanmasına bağlıdır. İlk mahkeme tarafından görevsizlik kararı verilmesi üzerine, bu kararlar ilgili temyiz ya da itiraz merciinin kararı

⁹¹³ UM HB'nin 01.02.2010 T., 2009/228 E., 2010/17 K. sayılı kararı.

⁹¹⁴ Topuz, s.183; Dinç, *Başvuru*, s.39.

⁹¹⁵ UM HB'nin 17.11.2014 T., 2014/1008 E., 2014/1048 K. sayılı kararı.

⁹¹⁶ UM HB'nin 30.12.2013 T., 2013/1625 E., 2013/1838 K. sayılı kararı.

⁹¹⁷ UM HB'nin 03.6.2014 T., 2014/803 E., 2014/835 K. sayılı kararı.

⁹¹⁸ UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/365 E., 2013/1535 K. sayılı kararı.

⁹¹⁹ UM HB'nin 01.7.2013 T., 2013/362 E., 2013/1068 K. sayılı kararı.

beklenmeden görevli olduğu belirtilen yargı merciinde dava açılması durumunda, ortada kesinleşmiş bir görevsizlik kararı bulunmadığından yapılan başvuru reddedilir.

Benzer şekilde, itiraz⁹²⁰ ya da temyiz mercii⁹²¹ tarafından görevsizlik kararının kaldırılması ve mahkemenin bu karara uyması durumunda, görevsizlik kararı ortadan kalkacağından ve kararı veren mahkeme dosyada yargılamaya devam edeceğinden, bu durumda da verilmiş bir görevsizlik kararından söz edilemez.

Görevsizlik kararının itiraz ya da temyiz mercii tarafında kaldırılmasından sonra, bu kararla ilgili Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulabilmesi, mahkemenin bu karara direnmesi ve direnme kararının da onanması halinde mümkün olabilir. Temyiz mercii tarafından görevsizlik kararının bozulması üzerine, yerel mahkemenin bozma kararına uyup uymadığına ilişkin bir karar vermesi gerekir. Mahkemenin herhangi bir karar vermeyip görev konusundaki ihtilafın çözümü için dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermesi halinde yapılan başvuru reddedilir⁹²².

Verilmiş olan görevsizlik kararının kesinleşebilmesi için, kararla ilgili kanun yollarına hiç başvurulmaması ya da kanun yollarına başvurulsa dahi onanması ve kesinleşmeye ilişkin şerhin karar üzerine yazılması gerekir⁹²³. Böyle bir şerh olmadan Uyuşmazlık Mahkemesine yapılacak başvurular kararın kesinleştiğinin tespit edilememiş olması nedeniyle reddedilir⁹²⁴.

c. Görevli Yargı Yerinde Usulüne Uygun Şekilde Dava Açılması

Açılan bir dava sonucu verilen görevsizlik kararının ardından, görevli olduğu belirtilen yargı yerinde, o yargı yerinin usul kurallarına uygun şekilde bir dava açılması gerekir. Örneğin idari yargıda dava, İYUK'un 3 ve 5. maddelerinde öngörülen şekilde açılmalıdır. Bu kapsamda dava, davacı ya da vekili tarafından bizzat açılmalı, idare mahkemesine hitaben yazılmış bir dilekçe bulunmalı ve dava harcı yatırılmış olmalıdır. Yine farklı yargı kollarının görev alanına giren iki işlem tek dilekçe ile dava konusu edilmemeli ve bu işlemlerle ilgili ayrı ayrı dava açılmış olmalıdır.

Bu sayılan hususlara riayet edilmeden, örneğin adli yargı mahkemelerinden biri tarafından görevsizlik kararı verilip dosyanın idare mahkemesine gönderilmesi

⁹²⁰ UM HB'nin 07.4.2008 T., 2007/546 E., 2008/104 K. sayılı kararı.

⁹²¹ UM HB'nin 10.3.2003 T., 2003/6 E., 2003/8 K. sayılı kararı.

⁹²² UM HB'nin 02.6.2008 T., 2008/78 E., 2008/173 K. sayılı kararı.

⁹²³ UM HB'nin 02.3.2015 T., 2015/129 E., 2015/146 K. sayılı kararı.

⁹²⁴ UM HB'nin 08.4.2013 T., 2013/600 E., 2013/1076 K. sayılı kararı.

üzerine, mahkemenin “*idare mahkemesine hitaben yazılmış bir dilekçe*” bulunmadığını gözetmeden açılan bu davayı kabul etmesi ve dosyaya bakmaya başlayıp dosya kapsamında görevsiz olduğunu düşünerek, bu uyuşmazlığın çözümü için 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması halinde, Uyuşmazlık Mahkemesi usulüne uygun şekilde idare mahkemesinde dava açılmaması nedeniyle yapılan başvuruyu reddetmektedir. Yüksek Mahkeme başvuruyu ret gerekçesinde öncelikle idare mahkemesine usulüne uygun şekilde dava açılması gerekirken bu kurala uyulmadığını ve usulüne uygun açılmayan davanın idare mahkemesi tarafından kabul edilmesinin o davaya idari dava hüviyeti kazandırmayacağını belirtmiştir⁹²⁵.

Ancak daha önceki açıklamalarda yer verildiği üzere, Yüksek Mahkemenin görev uyuşmazlığı dosyalarında davanın esasıyla ilgili bir durum olan dava şartlarının mevcut olup olmadığını incelememesi gerektiği düşüncesiyle bu karara katılmamaktayız. Zira UMK’nin 19. maddesi kapsamında yapılacak başvurularda, İYUK’un 3 ve 5. maddelerine uygun dava açılmaması nedeniyle yapılan başvurunun Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından reddi halinde, ret kararı kendisine ulaşan idare mahkemesi bu başvuru yoluna müracaat ederken görevsizlik kararı vermediği ve dosyanın esasını kapatmadığı için kabul ettiği davayla ilgili dilekçe ret kararı verecektir. Dilekçe ret kararı üzerine davacının, İYUK’un 15/1-d maddesi gereğince usulüne uygun olarak 30 gün içinde yeniden dava açması gerekecektir⁹²⁶. Belirtilen sürede dava açılması hâlinde idare mahkemesi, ilk başvuruda olduğu gibi görevsiz olduğunu düşünürse ya tekrar görev uyuşmazlığının çözümü için 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvuracak ya da görevsizlik kararı verecektir. İdare mahkemesinin görevsizlik kararı vermesinden sonra görev uyuşmazlığının çözümü için 14. maddeye göre başvuru yapılacak ve görev uyuşmazlığının çözümü daha da uzayacaktır.

19. madde kapsamında yapılan başvurularda Uyuşmazlık Mahkemesinin başvuru ret kararı vermesi durumunda, dosyanın derdest olması ve idare mahkemesinin dilekçenin reddine karar vermesinden sonra otuz gün içinde davacı yeniden dava açabileceğinden 14. madde kapsamında yapılan başvurulara göre davacının daha az mağduriyet yaşayacağı söylenebilir. Ancak bu başvuru usulünde de davacı aynı başvuruyu ikinci kez yapacağından, idare mahkemesine usulüne

⁹²⁵ UM HB’nin 11.11.2013 T., 2013/1375 E., 2013/1577 K. sayılı kararı.

⁹²⁶ Çağlayan, *Yargılama*, s.213; Işıklar, *Usul*, s.88; Coşkun, s.1099.

uygun dava açmasından sonra görev uyuşmazlığının çözümü için yaşanan hukuki süreç tekrarlanacağından ve görev uyuşmazlığının çözümü gecikeceğinden -özellikle belli süreli verilen idari yaptırımların iptali için açılan davalarda- görevli yargı yerinin belirlenmesine kadar idari yaptırımla ilgili süre dolmuş olacak ve idare mahkemesinin hatasının sonucuna yine davacı katlanmak zorunda kalacaktır.

Bu kapsamında yapılan bir başvuruda, davacıya idari yaptırım olarak idari para cezası ve altı ay sürücü belgesine el koyma cezası verilmiş, davacı bu yaptırım kararının kaldırılması için sulh ceza mahkemesine dava açmış, sulh ceza mahkemesi dosyada idari yargının görevli olduğunu düşünerek görevsizlik kararı vermiş, bu karar üzerine davacı bu kez de idare mahkemesine dava açmış ve idare mahkemesi dava konusu olayda adli yargı merciinin görevli olduğunu düşünerek 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuştur. Yüksek Mahkeme yaptığı inceleme neticesinde idare mahkemesine usulüne uygun şekilde dava açılmaması nedeniyle başvuruyu reddetmiştir. Somut olaydan hareketle -sürücü belgesine el koyma süresinin altı ay olduğu düşünüldüğünde- Uyuşmazlık Mahkemesinin başvuruyu reddetmesi, idare mahkemesinin de bu karara istinaden dilekçe ret kararı vermesinden sonra davacının usulüne uygun şekilde idari yargıda dava açması, dosyanın tekrar Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi ve görevli yargı yerinin belirlenmesine kadar altı aylık süre dolmuş, el koyma süresinde görevli yargı yeri dahi belirlenememiş ve bu yaptırımın kaldırılması için tekrar dava açılmasının bir anlamı kalmamıştır⁹²⁷.

d. Her İki Davanın Aynı Olması

Yukarıda da değinildiği üzere 19. maddede düzenlenen başvuru usulünün 14. maddede düzenlenen olumsuz görev uyuşmazlığının çözüm usulüne benzemesi nedeniyle, bu başvuru usulünde de göreve ilişkin ihtilafın Uyuşmazlık Mahkemesine intikali için her iki davanın aynı olması gerekir. Bir başka ifadeyle açılan her iki davanın taraf, konu ve sebepleri aynı olmalıdır⁹²⁸.

Bu üç ortak paydanın her iki davada aynı olmaması hâlinde başvuru reddedilir. Örneğin sürücüsü ve ruhsat sahibi farklı olan bir araçla izinsiz taşıma yapılması nedeniyle araç sürücüsü yönünden “*idari para cezası*”, ruhsat sahibi yönünden ise *aracın trafikten men edilmesi cezası*” verilmesi üzerine “ruhsat sahibinin” idari yargıda dava açması ve idari yargı yerince davanın sulh ceza

⁹²⁷ UM HB’nin 17.11.2014 T., 2014/997 E., 2014/1041 K. sayılı kararı.

⁹²⁸ Topuz, s.180.

mahkemesinde açılması gerektiği düşüncesiyle görevsizlik kararı verilmesi üzerine ikinci davayı ruhsat sahibi yerine “araç sürücüsünün” kendisine verilen trafik idari para cezasının iptali için açması ve idare mahkemesinin, dava konusu olayda sulh ceza mahkemesinin görevli olduğunu düşünerek 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması hâlinde davaların tarafı, konusu ve sebeplerinin farklı olması nedeniyle yapılan başvuru reddedilir⁹²⁹.

Taraflar Aynı Olmalıdır: Tarafların aynı olmasından kasıt, sadece davacının aynı olması değildir. Aleyhine dava açılan davalının ya da birden fazla davalı var ise davalılardan en az birinin aynı olmasıdır. Örneğin adli yargı yerinde açılan davanın davalısının “gerçek kişi A” olmasına karşın idari yargıda açılan davada davalının “bir tüzel kişilik olan B” olması durumunda davalılar aynı olmadığından yapılan başvuru reddedilir⁹³⁰.

Uyuşmazlık Mahkemesi, tazminat istemiyle adli yargıda açılan ve *davacısının A.D.* olduğu davada görevsizlik kararı verilmesi üzerine bu kez idari yargıda açılan ve davacısı “*A.D. ve diğerleri*” olan davada, tarafların aynı olması koşulunun, A.D.nin her iki davada da davacı olması nedeniyle gerçekleştiğine karar vererek görev uyuşmazlığını çözmüştür⁹³¹.

Konular Aynı Olmalıdır: Davaların konularının farklı olması hâlinde başvuru reddedilir. Örneğin bir kamu kurumu tarafından birer hafta arayla verilen iki farklı idari para cezasından ilkinin iptali için adli yargıda, ikincisinin iptali için de idari yargıda dava açılması durumunda davanın tarafları ve sebebi aynı olduğu hâlde dava konusu işlemler farklı olduğundan yapılan başvuru reddedilir⁹³².

Dava Sebepleri Aynı Olmalıdır: Görev uyuşmazlığına konu her iki dava sebebinin de aynı olması gerekir⁹³³. Davaların sebebinin farklı olması durumunda yapılan başvuru reddedilir. Örneğin adli yargıda sebebi “*idari para cezası, posta masrafı ve gecikme zammı*” olan bir davada görevsizlik kararı verilmesi üzerine idari yargıda açılan davanın sebebinin “*tahakkuk primi, gecikme zammı, temerrüt faizi ve*

⁹²⁹ UM HB’nin 11.11.2013 T., 2013/365 E., 2013/1535 K. sayılı kararı.

⁹³⁰ “...Olayda, davanın konusu ve sebebi aynı ise de, adli yargı yerinde açılan davada husumetin A.H.A ve N.C Mirasçılarına yönelik bulunmasına karşılık, idari yargı yerinde açılan davada husumet Giresun Belediye Başkanlığına yöneltilmiş olduğundan, davada tarafların (davalı yönünden) aynı olması koşulu gerçekleşmemiştir.” UM HB’nin 25.3.2002 T., 2002/14 E., 2002/11 K. sayılı ve 29.12.2014 T., 2014/1037 E., 2014/1089 K. sayılı kararları.

⁹³¹ UM HB’nin 16.6.2003 T., 2003/48 E., 2003/52 K. sayılı kararı.

⁹³² UM HB’nin 02.6.2008 T., 2007/203 E., 2008/144 K. sayılı kararı.

⁹³³ “...Olayımızda her iki davanın ortak olan dava sebebi, uyuşmazlığa konu parselde hisse sahibi olan davacı M.U.nun, zeminde hissesinden fazla yer kullandığıdır.” UM HB’nin 28.9.2015 T., 2015/584 E., 2015/596 K. sayılı kararı.

posta masrafı” olması durumunda açılan davaların sebebi aynı olmadığından yapılan başvuru reddedilir⁹³⁴.

e. İlk Görevsizlik Kararını Veren Mahkemenin Görevli Bulunması

19. maddede düzenlenmiş usule göre başvuru yapılabilmesi için görevsizlik kararı üzerine dosyanın gönderildiği mahkemenin, dosya da kendisinin görevsiz olduğunu değil; görevsizlik kararıyla dosyayı kendisine gönderen mahkemenin görevli olduğunu düşünmesi gerekir⁹³⁵. Mahkeme, kendisine dosyayı gönderen merciin değil de başka bir yargı kolundaki mahkemenin görevli olduğunu düşünmesi hâlinde 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine müracaat edemez⁹³⁶.

Benzer şekilde adli yargı merci tarafından görevsizlik kararı verilmesi üzerine dosyanın gönderildiği idari yargı yerinin “*inceleme olanağı bulunmadığı*” gerekçesiyle dosyayı adli yargı merciine iade etmesi üzerine adli yargı merciinin, dosyayı görev yönünden incelenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine göndermesi durumunda yapılan başvuru reddedilir. Zira adli yargı merciinin kararı bir görevsizlik kararı olsa da idari yargı merciinin kararı, adli yargı yerinin görevli olduğu gerekçesiyle verilmiş bir karar değildir⁹³⁷. Diğer yandan idare mahkemesine usulüne uygun şekilde dava açılmaması nedeniyle dosyanın geldiği mahkemeye iade edilmesi hâlinde de bu iade kararı idare mahkemesi tarafından verilmiş bir karşı görevsizlik kararı olmadığından böyle bir durumda, ilk kararı veren mahkemece 19. maddeye istinaden yapılan başvuru reddedilir⁹³⁸.

f. Dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine Gönderilmesi

Bu başvuru yoluna müracaat için görevsizlik kararıyla dosyanın gönderildiği ikinci mahkemenin, dosyayı kendisine gönderen mahkemenin o dosyada görevli olduğunu düşünmesi hâlinde görevsizlik kararı vermeyip Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak görevli yargı yerinin belirlenmesini istemesi gerekir⁹³⁹. Bu husus kanunun

⁹³⁴ UM HB’nin 04.02.20008 T., 2007/97 E., 2008/5 K. sayılı kararı.

⁹³⁵ “...Sıkıyönetim Mahkemesinin, kendisine görevsizlik kararı verilmek suretiyle yollanan davayı incelerken verdiği kararda, görevsizlik kararı veren yargı yerinin görevli olduğunu açıklaması ve bunun dayanağı olan gerekçeyi belirtmesi gerekirken kendisinin görevsiz olduğunu hüküm altına alması ve ayrıca olumsuz uyuşmazlıktan ve bunun giderilmesinden söz etmesi, istemin 19. maddenin saptadığı yönteme uyulmadan yapıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü Mahkeme kararda yer verilen bu biçimdeki açıklamalarla görevsizlik karar vermiş ve davadan elini çekmiş olmakta ve ayrıca bu karar da kesinleşmemiş bulunmaktadır.” UM CB’nin 10.3.1980 T., 1980/10 E., 1980/15 K. sayılı kararı. Dinç, *Başvuru*, s.39.

⁹³⁶ UM HB’nin 09.11.1998 T., 1998/69 E., 1998/66 K. sayılı kararı.

⁹³⁷ UM HB’nin 02.6.2008 T., 2007/516 E., 2008/160 K. sayılı kararı.

⁹³⁸ UM HB’nin 14.01.2013 T., 2012/346 E., 2013/38 K. sayılı kararı.

⁹³⁹ “...İstemde bulunan sıkıyönetim mahkemesi; kendisine görevsizlik kararı verilmek suretiyle yollanan davayı, işin özüne girerek incelemiş ancak bu inceleme sonunda verdiği hükümlülük

emredici hükümdür. Bir başka ifadeyle mahkemenin Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru konusunda takdir yetkisi bulunmamaktadır. Zira kanun metninde, yerel mahkeme için “başvurur” ifadesine yer verilmiştir. Ancak bu hükme rağmen mahkemelerin bu kurala uymadan görevsizlik kararı verdikleri ve bu karar üzerine ancak 14. maddede belirtilen başvuru yoluna müracaat edilerek görevli yargı yerinin belirlenebildiği, 14. maddede düzenlenen başvuru yoluna müracaat için de verilen görevsizlik kararlarının kesinleşmesi gerektiğinden görev uyuşmazlığının çözümünün geciktiği görülmektedir.

Konuyla ilgili olarak Danıştay; yerel mahkemelerin görevsizlik kararıyla kendilerine gelen dosyalarda görevsizlik kararı veren mahkemenin görevli olduğunu düşünmelerine rağmen görev hususunun belli edilmesi için UMK’nin 19. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmak yerine davayı görev yönünden⁹⁴⁰ ya da başka bir sebepten reddetmelerini⁹⁴¹ bozma nedeni kabul etmiştir.

Görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulabilmesi, daha önce aynı dosya ile ilgili Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından bir karar verilmemiş olmasına bağlıdır⁹⁴². Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından karara bağlanan bir dosya ile ilgili görev uyuşmazlığı çözüme kavuştuğundan ortada bir görevsizlik kararının varlığından söz edilemez ve aynı konuyla ilgili ikinci kez yapılan başvuru reddedilir⁹⁴³. Daha önce yapılan başvuru neticesinde verilen kararın

kararı Askerî Yargıtayca görev yönünden bozulmuştur. Bozma üzerine mahkeme, elindeki tek seçeneği kullanmış ve bozma kararına uymuştur. Bir mahkemenin görev yönünden bozma kararına uyması, doğal olarak önündeki uyuşmazlıktan elini çekmesi sonucunu doğurur. 2247 sayılı Yasa’nın 19. maddesi ...yargı yerlerinin, önündeki işten elini çekmeden görev konusunda bir karar vermesini sağlamak amacıyla Uyuşmazlık Mahkemesi’ne başvurabilmelerine olanak tanıdığına göre bozma kararına uyan ve önündeki işten elini çeken mahkemenin bu olanaktan yararlanması düşünülemez.” UM HB’nin 17.3.1980 T., 1980/13 E., 1980/77 K. sayılı kararı.

⁹⁴⁰ “...Dosyanın incelenmesinden uyuşmazlığı çözmekle sulh ceza mahkemesinin görevli olduğu sonucuna ulaşıldığından, 2247 sayılı yasanın 19. maddesi uyarınca görevli mahkemenin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulması gerekirken davanın görev yönünden reddine karar verildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, temyize konu ...İdare Mahkemesi kararı 2247 sayılı Kanun’a aykırı bulunmaktadır. Açıklanan nedenlerle temyiz isteminin kabulü ile ...İdare Mahkemesi’nin kararının bozulmasına, ...görevli merciin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmak üzere dosyanın anılan mahkemeye gönderilmesine karar verildi.” Danıştay 10. Dairesinin 18.6.2014T., 2014/670 E., 2014/4112 K. sayılı kararı.

⁹⁴¹ “...Asliye Hukuk Mahkemesinin idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle verdiği görevsizlik kararı üzerine ...İdare Mahkemesinde açılan bu davada da Mahkemece, Dairemizin bozma kararına uyulması hâlinde görevli mahkemenin belirlenmesi için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi gerektiği tabiidir.” Danıştay 10. Dairesinin 17.10.2014 T., 2012/4322 E., 2014/5918 K. sayılı kararı.

⁹⁴² Dinç, *Başvuru*, s.40.

⁹⁴³ UM HB’nin 02.11.2009 T., 2008/418 E., 2009/250 K. sayılı kararı.

aynı başvuru yolu kapsamında verilmesi de gerekmez. Burada önemli olan husus, görevli yargı yerinin Uyuşmazlık mahkemesi tarafından belirlenmiş olmasıdır⁹⁴⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesinin verdiği karar, görevli yargı yerinin belirlenmesine yönelik olabileceği gibi yapılan başvurunun reddine yönelik de olabilir. Her iki durumda da verilen karardan sonra tekrar başvuruda bulunulabilmesi, ikinci başvurunun gerekçe ve sonuç yönünden ilk verilen kararda değişiklik gerektirecek bir husus içermesine bağlıdır⁹⁴⁵. Örneğin Uyuşmazlık Mahkemesinin görevli yargı yerini belirleyen kararından sonra mahkemelerin görev alanlarının belirlendiği kanunlarda değişiklik yapılması durumunda, görev konusunun kamu düzeninden olması ve yargılamanın sonuna kadar göz önüne alınması gerektiğinden yapılan bu değişiklik Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından da dikkate alınır⁹⁴⁶.

2. Uyuşmazlığın Çözümü

a. Yargı Mercilerince Yapılacak İşlemler

Yargı mercileri tarafından görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapılması durumunda izlenecek usul kuralları, aynı Kanun'un 21. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre olumsuz görev uyuşmazlıklarının çözüm usulü, 19. madde kapsamında yapılacak başvurular için de uygulanacaktır. UMK'nin 19/2. maddesine göre ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin dosyada görevli olduğunu düşünen ikinci mahkeme, öncelikle ilk görevsizlik kararı veren mahkemeden bu dava dosyasını temin etmelidir⁹⁴⁷.

İlk görevsizlik kararı verilen dosyanın temin edilmesinin ardından ikinci mahkeme, ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin hangi gerekçelerle o dosyada görevli olduğunu kararında açıkça belirtilmeli ve bu kararla birlikte her iki dosyayı görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine göndermelidir⁹⁴⁸. Her ne kadar Kanun, ikinci mahkemenin gerekçeli olarak ve hangi sebeplerle o dosyada ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin görevli olduğunu açıklamasını istemişse de Uyuşmazlık Mahkemesi, bu kurala uyulmadan ikinci mahkemenin sadece dosyada

⁹⁴⁴ UM HB'nin 03.3.2008 T., 2007/146 E., 2008/31 K. sayılı kararı.

⁹⁴⁵ UM HB'nin 26.12.2007 T., 2007/213 E., 2007/379 K. sayılı kararı.

⁹⁴⁶ "...Uyuşmazlık Mahkemesinin görevi belirleyen kararından sonra 1602 sayılı Yasa'nın 20. maddesinde 2658 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikten sonra ve bu değişiklikten bahisle yeniden görevsizlik kararı verildiğinden, durumun buna göre yeniden ele alınması ve anılan değişikliğin niteliğinin tetkiki gerekir." UM HB'nin 16.5.1983 T., 1983/4 E., 1983/26 K. sayılı kararı; Dinç, *Başvuru*, s.42; Resuloğlu, s.174; Dinç, *Aksaklık*, s.34; Barutoğlu, *Başvuru*, s.149.

⁹⁴⁷ Barutoğlu, *Başvuru*, s.145; Resuloğlu, s.171.

⁹⁴⁸ Dinç, *Başvuru*, s.39; Dinç, *Aksaklık*, s.33.

“yetkisiz” olduğuna karar vermek suretiyle yaptığı başvuruyu, mahkemenin dosyada kendini görevli görmediği şeklinde yorumlayarak kabul etmiştir⁹⁴⁹.

Bu başvuru usulünde tarafların talepte bulunması gerekmez. Mahkemeler görev hususundaki ihtilafın giderilmesi için doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvurur. Bu konuda taraflardan gelecek bir talep mahkeme için bağlayıcı değildir⁹⁵⁰.

UMK’nin 19. maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesine görev hususunun belirlenmesi için başvuran mahkeme, başvuru yaptığı dosya ile ilgili incelemeyi Uyuşmazlık Mahkemesinden gelecek karara kadar beklemek zorundadır⁹⁵¹. Yani başvuru yapacak mahkeme için UMK’nin 18. maddesinde belirtilen altı aylık bekleme süresi, bu başvuru usulünde uygulanmayacak ve mahkeme, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı gelinceye kadar bekleyecektir. Bu başvuru usulünde mahkeme, görevsizlik kararı vermediği için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurudan sonra dosyasının esasını kapatmaz⁹⁵². Genel kural bu olmakla birlikte uygulamada, ikinci mahkemelerin hem görevsizlik kararı verip hem de görev ihtilafının giderilmesi için 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yaptıkları da görülmektedir. Bu şekilde yapılan başvurular usulüne uygun olmasa da Yüksek Mahkeme, usul ekonomisi ve kendi kuruluş amacını gerekçe göstererek başvuruları kabul etmektedir⁹⁵³.

Yerel mahkeme, 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurduktan sonra bu başvurusundan vazgeçerek görevsizlik kararı verirse artık olumsuz görev uyuşmazlığı doğma ihtimali ortaya çıkar. Ancak verilmiş olan görevsizlik kararı henüz kesinleşmediği için Uyuşmazlık Mahkemesi, yapılan başvuruyu olumsuz görev uyuşmazlığı başvurusu olarak da değerlendiremez ve böyle bir durumda karar verilmesine yer olmadığına karar verir⁹⁵⁴.

⁹⁴⁹ UM HB’nin 24.6.2002 T., 2002/57 E., 2002/43 K. sayılı kararı.

⁹⁵⁰ Dinç, *Aksaklık*, s.34.

⁹⁵¹ “...19. madde uyarınca Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmasına karar verildikten sonra başvuran mahkemenin Uyuşmazlık Mahkemesinin bu konudaki kararını beklemesinin yasa buyruğu olduğunda kuşku ve duraksamaya yer bulunmamaktadır.” UM CB’nin 13.12.1981 T., 1981/1069 E., 1981/811 K. sayılı kararı; Barutoğlu, *Başvuru*, s.148.

⁹⁵² Topuz, s.183; Dinç, *Başvuru*, s.40; Barutoğlu, *Başvuru*, s.150-151.

⁹⁵³ UM HB’nin 14.7.2014 T., 2014/609 T., 2014/726 K. sayılı kararı.

⁹⁵⁴ UM CB’nin 09.11.1981 T., 1980/719 E., 1981/726 K. sayılı kararı; Gözübüyük-Tan, s.240; Dinç, *Başvuru*, s.40-4; Resuloğlu, s.174.

b. Uyuşmazlık Mahkemesi Tarafından Yapılacak İşlemler

aa. İlk İnceleme

Uyuşmazlık Mahkemesi, UMK'nin 19. maddesi kapsamında bir uyuşmazlığın çözümü için kendisine yapılan bir başvuruyu, UMK'nin 27. maddesi gereğince inceler ve usulüne uyulmadan yapılmış olanları reddeder⁹⁵⁵. Gerekli görülmesi hâlinde ilgili başsavcılardan görüş de alabilir.

bb. Esastan İnceleme

Uyuşmazlık Mahkemesi ilk incelemeden sonra yapılan başvurunun kanuna uygun olduğunu tespit ederse dosyanın esasını incelemeye başlar. İnceleme neticesinde dosyada görevli yargı merciini belirleyen kararını verir. Uyuşmazlık Mahkemesi, başvuru yapan mahkemenin davaya bakmakla görevli olduğuna kanaat getirirse başvuruyu reddeder⁹⁵⁶. Buna karşılık ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin o dosyada görevli olduğu sonucuna varırsa başvuruyu kabul eder ve ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin bu kararını kaldırır⁹⁵⁷.

c. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler

UMK'nin 28. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesi, verdiği kararın neticesini başvuru yapan mahkemeye bildirir. Kararın bildirilmesi üzerine başvuru yapan mahkeme ile ilk görevsizlik kararı veren mahkeme bu karara uymak ve kararın gereğini geciktirmeden yerine getirmek zorundadır. Uygulamada, Uyuşmazlık Mahkemesinin 19. madde kapsamında yapılan bir başvuruyu karara bağlamasına rağmen başvuru yapan mahkemenin bu karara uymayarak görevsizlik kararı vermek suretiyle bu kez de olumsuz görev uyuşmazlığı çıkardığına da rastlanmaktadır⁹⁵⁸.

Uyuşmazlık Mahkemesinin ilk görevsizlik kararı veren mahkemeyi görevli kabul etmesi hâlinde başvuru yapan mahkeme, kararın kendisine ulaşmasından sonra dosyanın esasını kapatır ve görevsizlik kararıyla dosyayı görevli kabul edilen mahkemeye gönderir. Mahkemenin görevsizlik kararı vermesinden sonra taraflar verilen bu görevsizlik kararıyla ilk mahkeme tarafından verilen görevsizlik kararı

⁹⁵⁵ Resuloğlu, s.120; Dinç, *Olumsuz*, s.41-42; Duran, *Selbi Vazife İhtilafı*, s.709-710.

⁹⁵⁶ “...Davanın çözümünde askerî yargı yerinin görevli olduğuna, bu nedenle ...Sulh Ceza Mahkemesince yapılan başvurunun kabulü ile ...Askerî Mahkemesinin görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verildi.” UM CB’nin 07.12.2009 T., 2009/32 E., 2009/32 K. sayılı kararı.

⁹⁵⁷ “‘...Asker kişiye ilgilendirme’ ve ‘askerî hizmete ilişkin bulunma’ koşulları birlikte gerçekleştiğinden davanın görüm ve çözümünde askerî idari yargı yeri görevli bulunmaktadır. Açıklanan nedenlerle Askerî Yüksek İdare Mahkemesi 3.Dairesince verilen görevsizlik kararının kaldırılması gerekmiştir.” UM HB’nin 02.3.2015 T., 2015/122 E., 2015/139 K. sayılı kararı; Topuz, s.184; Dinç, *Olumsuz*, s.4; Barutoğlu, *Başvuru*, s.145; Arık, *Düşünceler*, s.334.

⁹⁵⁸ UM CB’nin 09.5.1983 T., 1981/1381 E., 1983/222 K. sayılı kararı; Dinç, *Başvuru*, s.42; Resuloğlu, s.173; Dinç, *Aksaklık*, s.34.

arasında olumsuz görev uyuşmazlığı çıktığını ileri sürüp dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesini isteyemez. Zira dosya kapsamında görev hususu çözüme kavuşmuş olup aynı konuda ikinci kez Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapılamaz⁹⁵⁹.

Uyuşmazlık Mahkemesinin başvuru yapan mahkemeyi görevli kabul etmesi durumunda bu mahkeme, yargılamaya kaldığı yerden devam eder ve dosyayı esastan sonuçlandırır⁹⁶⁰. Uyuşmazlık Mahkemesi kararından sonra yapılacak işlemler, hukuk ve ceza dosyaları için aynıdır.

D. TEMYİZ MERCİİNİN UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNE BAŞVURMASI

Temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkemelerin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurularına ilişkin düzenleme, UMK ile hukuk sistemimize girmiştir⁹⁶¹. UMK'nin genel gerekçesinde bu başvuru usulünün getirilme nedeniyle ilgili *“görevsizlik durumunun çok açık bulunması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesini boş yere çalıştırmanın bir anlamı yoktur. Böyle durumlarda temyiz mercileri inceledikleri kararı görev yönünden bozarak işi daha kestirme bir yoldan çözüme kavuşturabilirler. Ancak görev yönünden hukuk açısından tartışılabilir nitelikte bulunduğu durumlarda bu mahkemelerin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurma yetkilerini kullanmaları olağandır.”* denilmiştir.

Bu başvuru usulü, UMK'nin 20. maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

“Daha önce Uyuşmazlık Mahkemesince yargı mercii belirtilmemiş olan bir davada temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkeme, davanın davaya bakan mahkemenin görevi dışında olduğu kanısına varırsa incelediği kararı bozacak yerde, incelemeyi ertelleyerek yargı merciiinin belirtilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaya karar verebilir.”

Madde metninden de anlaşılacağı üzere bu yola başvurulabilmesi temyiz incelemesi sırasında söz konusu olabilir. Bu başvuru usulünün ihdasındaki amaç, görev uyuşmazlıklarının hızlı bir şekilde çözümünün sağlanmasıdır. Zira temyiz incelemesi yapan mercilerin dosyayı görev yönünden bozmaları hâlinde dosya tekrar ilk derece mahkemesine gidecek, derece mahkemesinin bozma kararına uyması

⁹⁵⁹ UM HB'nin 07.12.2009 T., 2009/250 E., 2009/350 K. sayılı kararı.

⁹⁶⁰ Barutoğlu, *Başvuru*, s.153; Dinç *Başvuru*, s.40; Çağlayan, *Yargılama*, s.140-141; Resuloğlu, s.122; Gözübüyük-Tan, s.224.

⁹⁶¹ *Adalet Komisyonu Raporu*, s.1; Temyiz mercilerince Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularda esastan verilen karar sayıları ile başvurusu reddedilen dosya sayıları için bkz. tablo XIII ve XIV, ayrıca bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo IX.

hâlinde görevsizlik kararıyla dosya başka bir mahkemeye gönderilecek, bozma kararına direndiği takdirde dosya yeniden temyiz mercii önüne gelecek ve sırf görevli yargı yerinin belirlenmesi için uzun zaman geçecektir. Bu nedenle hak kayıplarının yaşanmaması ve görevli yargı yerinin bir an önce belirlenmesi için temyiz mercilerine böyle bir başvuru imkânı tanınmıştır⁹⁶². Ancak uygulamada temyiz mercileri, bu yola çok az başvurmakta ve ilk derece mahkemesinin dosyada görevli olmadığını tespit etmelerine rağmen dosyayı UMK'nin 20. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesine göndermek yerine görev yönünden bozarak yerel mahkemeye göndermektedirler.

Konuyla ilgisi açısından Yargıtay Hukuk Dairesi tarafından yapılan bir temyiz incelemesinde, davaya bakması gereken mahkemenin idare mahkemesi olduğu belirtilerek dosya bozulmuş ve yerel mahkemeden UMK'nin 19. maddesi gereğince görevli yargı yerinin tespiti için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurusu ve gelecek karara kadar yargılamayı ertelemesi istenmiş ancak bu kadar açık şekilde bozma yapılırken UMK'nin 20. maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmamıştır⁹⁶³.

Benzer şekilde bir idare mahkemesi, dava konusu olayda dosyayı kendisine gönderen adli yargı mahkemesinin görevli olduğunu düşünmesine rağmen görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmamış ve davayı görev yönünden reddetmiştir. Bu kararın temyizi üzerine dosya, Danıştaya gelmiş ve Danıştay, idare mahkemesinin UMK'nin 19. maddesi gereğince Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmamasını bozma nedeni saymış ve 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurusu için dosyayı yerel mahkemeye geri göndermiş ancak UMK'nin 20. maddesinde kendisine tanınan başvuru yetkisini kullanmamıştır⁹⁶⁴.

⁹⁶² Uygulamada çok az başvuru bu yöntemle çözülen uyuşmazlıklara örnek olarak, UM HB'nin 02.6.2008 T., 2007/395 E., 2008/150 K. sayılı; 02.6.2008 T., 2007/396 E., 2008/151 K. sayılı; 02.6.2008 T. 2007/397 E., 2008/152 K. sayılı; 02.6.2008 T., 2007/407 E., 2008/153 K. sayılı; 02.6.2008 T., 2007/408 E., 2008/154 K. sayılı ve 11.11.2013 T., 2013/1539 E., 2013/1711 K. sayılı kararları gösterilebilir; Büyükeren-Kaynak, s.141; Özgüldür, *Fonksiyonu*, s.6; Yiğit, s.244-245; Gözübüyük-Tan, s.240; Barutoğlu, *Başvuru*, s.146.

⁹⁶³ Yargıtay 22. Hukuk Dairesinin 12.12.2012 T., 2012/ 8329 E., 2012/27921 K. sayılı kararı.

⁹⁶⁴ Danıştay 10. Dairesinin 18.6.2014 T., 2014/280 E., 2014/4111 K. sayılı kararı.

1. Şartları

a. Başvurunun Temyiz Merciiince Yapılması

Bu başvuru yoluna ancak temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkemeler başvurabilir⁹⁶⁵. Ancak 2576 sayılı Kanun'un 3/A maddesinin b fıkrası gereğince bölge idare mahkemelerine “*istinaf başvurularını inceleyip karara bağlama*” ve 5235 sayılı Kanun'un 33/1. maddesi gereğince de bölge adliye mahkemelerine “*adli yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karar bağlama*” yetkisi verildiğinden bölge idare ve bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçmesinden sonra bu mahkemelerin de bir nevi temyiz incelemesi yapacak olmaları nedeniyle temyiz mercilerine verilen başvuru hakkının bu mahkemelere de verilmesi gerekir.

Konuyla ilgili olarak Uyuşmazlık Mahkemesi; bölge idare mahkemesi tarafından 20. madde kapsamında yapılan başvuruyu, bu mahkemenin temyiz incelemesi yapan bir Yüksek Mahkeme olmaması nedeniyle reddetmiş ve kararda, istinaf incelemesi yapan mahkemelerin de bu maddeye dayanarak başvuru yapabilmeleri için 2247 sayılı Kanun'un 20. maddesinde değişiklik yapılması gerektiğini belirtmiştir⁹⁶⁶.

Yüksek Mahkemeler, hem temyiz hem de karar düzeltme dosyalarıyla ilgili 20. maddeye istinaden Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak görev uyuşmazlığının çözümünü isteyebilir⁹⁶⁷. Alt derece mahkemesi bulunmayan AYİM, ilk derece mahkemesi olarak açılan davalarda, 20. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine müracaat edemez. AYİM, ilk derece mahkemesi sıfatıyla 19. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak görev uyuşmazlığının çözümünü talep edebilir. Ancak AYİM, karar düzeltme yoluyla kendisine başvuru dosyalarında yaptığı incelemeyi ilk derece mercii olarak yapmadığından 20. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilir.

b. Görevli Yargı Merciiin Daha Önce Belirlenmemiş Olması

Temyiz mercileri tarafından 20. madde kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru dosyalarıyla ilgili, daha önce Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından göreve ilişkin verilmiş bir karar bulunmamalıdır⁹⁶⁸. Aksi takdirde başvuru reddedilir. Zira görev uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı yalnızca

⁹⁶⁵ UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1539 E., 2013/1711 K. sayılı kararı.

⁹⁶⁶ UM HB'nin 06.7.2015 T., 2015/495 E., 2015/511 K. sayılı kararı.

⁹⁶⁷ Barutoğlu, *Başvuru*, s.146.

⁹⁶⁸ Kuru, *Usul*, s.766.

ilgili dosya için bağlayıcı olup bu yola sadece bir kez başvurulabilir⁹⁶⁹. Uyuşmazlık Mahkemesinin görevle ilgili kararı, temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkemeleri de bağlayacağından bu merciiler tarafından daha önce karara bağlanmış bir dosyayla ilgili 20. madde kapsamında yapılacak başvurular da reddedilecektir⁹⁷⁰.

c. Davaya Bakan Mahkemenin Görevsiz Olduğunun Anlaşılması

Temyiz merciinin 20. maddede düzenlenen başvuru usulüne göre müracaatta bulunabilmesi için temyiz incelemesine konu davanın, o davaya bakan mahkemenin görev alanına girmediğini düşünmesi ve bu konuya ilişkin gerekçeli kararıyla birlikte Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması gerekir. Temyiz merciinin, başvurusunda hangi sebeplerle davaya bakan mahkemenin görevsiz, diğer yargı koluna dâhil mahkemenin görevli olduğunu belirtmesi gerekir⁹⁷¹.

Yapılacak bir kanun değişikliğiyle temyiz mercilerinin sadece “temyiz incelemesi sırasında” kararı veren mahkemenin görevli olmadığını düşündükleri dosyalarda değil, “görevsizlik kararıyla” gelen ve görevsizlik kararı veren mahkemenin görevli olduğunu düşündükleri dosyalarda da görevli yargı yerinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapabilmelerine imkân tanınmalıdır. Zira temyiz mercii görevsizlik kararını bozduktan sonra yerel mahkeme bu bozma kararına direnebilir ve görev konusundaki ihtilafın çözümü gecikebilir⁹⁷². Bu nedenle görevsizlik kararına karşı yapılan itirazlar üzerine de temyiz mercileri, bu yola başvurabilmelidir.

d. Esas Hakkında Karar Verilmeksizin Dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine Gönderilmesi

Temyiz mercii dosya ile ilgili yaptığı inceleme neticesinde, davaya bakması gereken yargı yerinin o davaya bakan mahkeme olmadığı ve görev sorunun çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulması gerektiği kanaatine vardığı takdirde temyiz incelemesini erteleyerek esas hakkında bir karar vermeksizin ve dosyanın

⁹⁶⁹ UM CB’nin 09.3.1981 T., 1980/629 E., 1981/96 K. sayılı kararı.

⁹⁷⁰ UM HB’nin 02.6.2008 T., 2007/408 E., 2008/154 K. sayılı kararı.

⁹⁷¹ Danıştay 9. Dairesi bir dosyada “...İş yerinde yer altı suyunun kullanılması sonucunda oluşan atık sudan İSKİ tarafından istenen atık su bedelinin vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülük olmadığı, sözleşmeye dayandığı veya sözleşmeye dayanmak durumunda olduğu, bunun sonucu olarak da temelde akdi nitelik taşıdığı ve anlaşmazlığın idari yargının görevine girmediği sonucuna varılmış ve UMK’nin 20. maddesi uyarınca temyiz incelemesi ertelenerek görevli mahkemenin belirlenmesi için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesine karar verilmiştir.” diyerek başvuruda bulunmuş ve yapılan inceleme ve değerlendirme neticesinde Uyuşmazlık Mahkemesi talebi yerinde görerek adli yargı yerini görevli kabul etmiştir. UM HB’nin 14.11.1991 T., 1991/29 E., 1991/29 K. sayılı kararı; Barutoğlu, *Başvuru*, s.146.

⁹⁷² Kuru-Arslan-Yılmaz, s.170-171.

esasını kapatmaksızın dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermelidir. Temyiz mercileri bu başvuru yoluna müracaat etme noktasında takdir yetkisine sahiptir⁹⁷³. Zira kanun metninde “*Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaya karar verebilir.*” ifadelerine yer verilmiştir. Bu başvuru yoluna müracaat eden temyiz mercii, Uyuşmazlık Mahkemesinden gelecek kararı bekler ve dosya ile ilgili bir karar vermez.

Görev hususunun önemi, kamu düzenini ilgilendirmesi ve temyiz merciince dosyanın görev nedeniyle bozulup yerel mahkemeye gönderilmesinden sonra yerel mahkemenin bu karara direnebileceği ve görev hususundaki ihtilafın çözümünün bu nedenle gecikeceği de dikkate alındığında temyiz mercilerinin, bu başvuru usulüne müracaatının zorunlu hâle getirilmesi gerekir. Zira görev konusunun önemine binaen ülkemizde, sadece bu uyuşmazlıkları çözmekle görevli bir Yüksek Mahkeme kurulmuş olup temyiz incelemesi yaptıkları dosyalarda görev konusunda tereddüt yaşayan Yüksek Mahkemelerin, konunun netleştirilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru hususunda takdir yetkisine sahip olmaları, bir başka ifadeyle yargı yolu uyuşmazlığının çözüme kavuşturulmasının Yüksek Mahkemelerin inisiyatifine bırakılması, Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş amacıyla bağdaşmaz.

2. Temyiz Mercilerince Yapılan Başvuruların Çözüm Usulü

a. Temyiz Mercilerince Yapılacak İşlemler

Temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkeme, Uyuşmazlık Mahkemesine müracaat etmeye karar verdiği takdirde öncelikle gerekçeli bir kararla dosyada niçin diğer bir yargı kolundaki mahkemenin görevli olduğunu belirtmeli ve temyiz incelenmesinin ertelenmesine karar vererek dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermelidir⁹⁷⁴. Temyiz merciinin başvurusundan sonra Uyuşmazlık Mahkemesinin karar vermesi için kanunda öngörölmüş bir süre yoktur. Bu nedenle temyiz mercii, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı gelene kadar dosyanın esasıyla ilgili bir karar vermemelidir.

b. Uyuşmazlık Mahkemesi Tarafından Yapılacak İşlemler

aa. İlk İnceleme

Uyuşmazlık Mahkemesi, yapılan başvuruyu öncelikle UMK’nin 27. maddesinde belirtildiği üzere şekil yönünden inceler. Yapılan inceleme neticesinde başvurunun usule uygun olduğu görülürse dosyanın esasıyla ilgili incelemeye geçilir.

⁹⁷³ Kuru, *Usul*, s.766.

⁹⁷⁴ Barutoğlu, *Başvuru*, s.146.

Bu kapsamda ilgili başsavcılardan görüş istenebilir. Bu konuyla ilgili, maddenin ilk hâlinde başsavcıların, daha önce uyuşmazlık konusu dosyada görüş bildirmeleri durumunda tekrar görüşlerinin alınmayacağına ilişkin düzenleme mevcuttu. Ancak 2592 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra bu düzenleme kaldırılmış ve her durumda Uyuşmazlık Mahkemesinin ilgili başsavcılardan görüş alabileceği hükmüne bağlanmıştır⁹⁷⁵.

bb. Esastan İnceleme

Uyuşmazlık Mahkemesi yaptığı inceleme neticesinde davada görevli olan yargı mercii belirler ve verilen bu karar, başvuruda bulunan temyiz mercii derhâl bildirilir⁹⁷⁶. Temyiz mercii, verilen karara uymak ve kararın gereklerini yerine getirmek zorundadır⁹⁷⁷.

c. Uyuşmazlık Mahkemesin Kararından Sonra Yapılacak İşlemler

Uyuşmazlık Mahkemesi başvuruyu reddettiği takdirde bu kararı alan temyiz mercii, ertelemesine karar verdiği dosyanın esasıyla ilgili kararını verir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kararından sonra temyiz mercii, görev konusunu inceleyemeyeceğinden bu konuda bir karar veremez ve dosyayı görev konusu dışındaki hususlardan bozar ya da onar.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, temyiz mercii'nin başvurusunu kabul edip temyiz incelemesine konu kararı veren mahkemenin görevsiz olduğuna hükmetmesi durumunda; karar kendisine tebliğ edilen temyiz mercii, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararına istinaden dosyayı görev yönünden bozarak yerel mahkemeye gönderecektir. Bu durumda verilen karar kendisi için de bağlayıcı olan yerel mahkeme de dosyayı görevli kabul edilen mahkemeye gönderecektir⁹⁷⁸.

Hukuk davalarında, İYUK'un 9 ve AYİM Kanunu 41. maddeleri gereğince görevsizlik kararıyla dosyanın gönderildiği mahkemede kendiliğinden dava açılmış olmaması ve HMK'nin 20. maddesi hükmünün de yargı yolunu değiştiren görevsizlik kararlarında uygulanmaması nedeniyle Uyuşmazlık Mahkemesinin

⁹⁷⁵ UM HB'nin 12.6.2000 T., 1999/54 E., 2000/12 K. sayılı kararı.

⁹⁷⁶ "...Davanın çözümünde adli yargının görevli olduğuna, bu nedenle Danıştay 13. Dairesinin başvurusunun kabulü ile ...Asliye Hukuk Mahkemesinin davalı Maliye Hazinesi bakımından vermiş olduğu görevsizlik kararının kaldırılmasına karar verildi." UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1539 E., 2013/1711 K. sayılı kararı; "...Sözleşmeli personel statüsünde çalışan davacının emekli olması nedeniyle kendisine tazminat ödenmesi isteminden doğan davanın görüm ve çözümünde idari yargı yerinin görevli olduğu açıktır. Danıştay Onuncu Dairesince 2247 sayılı Yasa'nın 20. maddesine göre yapılan başvurunun reddi gerekmektedir." UM HB'nin 11.11.2013 T., 2013/1539 E., 2013/1711 K. sayılı kararı.

⁹⁷⁷ Barutoğlu, *Başvuru*, s.146.

⁹⁷⁸ Kuru, *Usul*, s.767.

kararından sonra davanın, görevli kabul edilen mahkemede ve o mahkemenin usul kurallarına göre yeniden açılması gerekir. Zira Uyuşmazlık Mahkemesi kararından önce görevli olduğu kabul edilen mahkemede, o mahkemenin usul kurallarına göre açılmış bir dava bulunmamaktadır⁹⁷⁹.

Ceza davalarında Uyuşmazlık Mahkemesinin diğer yargı koluna mensup mahkemeyi görevli kabul etmesi hâlinde CMK'nin 5. maddesi gereğince dosya, bu mahkemeye gönderilecek ve yargılama bu mahkemede devam edecektir. Görevli kabul edilen mahkemenin bu karara uymama yetkisi yoktur⁹⁸⁰.

II. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI

Hüküm uyuşmazlığı ilk olarak 4788 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. Ancak bu Kanun'un ihtiyaçlara cevap verememesi ve yeni bir kanuna ihtiyaç duyulması nedeniyle 1979 yılında yürürlükten kaldırılmasından sonra kabul edilen UMK ile hüküm uyuşmazlığının kapsamı daha da genişletilmiş ve cezai konularda çıkabilecek hüküm uyuşmazlıklarını çözme görevi de Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiştir⁹⁸¹.

Hüküm uyuşmazlığı, UMK'nin 24. maddesinde şu şekilde kabul düzenlenmiştir: *"1 nci maddede gösterilen yargı mercilerinden en az ikisi tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, birbirine uymayan kararlar arasında hüküm uyuşmazlığının varlığının kabul edilebilmesi için bu kararların aynı konuya ve sebebe ilişkin ve en az davacılarının aynı olması ve kararlar arasındaki uyuşmama yüzünden hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması gerekir. Ceza kararlarında sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması hâlinde hüküm uyuşmazlığı varsayılır. İlgili kişi veya makam, Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyebilir. Bu hâlde olumsuz görev uyuşmazlığının çıkarılması ile ilgili 15 ve 16 ncı maddelerdeki usul kuralları uygulanır."*

Hüküm uyuşmazlıklarında uygulanacak inceleme kurallarının düzenlendiği Kanun'un 25. maddesi⁹⁸² şöyledir: *"Hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Danıştay yargılama usulünün bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygulamak suretiyle anlaşmazlığın esasını da karara bağlar."*

⁹⁷⁹ Öztürk-Azapağası, s.55.

⁹⁸⁰ Barutoğlu, *Başvuru*, s.131; Öztürk-Azapağası, s.52.

⁹⁸¹ M. İlhan Dinç, "Hüküm Uyuşmazlıkları ve Çözümü", *Danıştay Dergisi*, S.70-71, Ankara, 1988, s.6-7, ("Hüküm Uyuşmazlığı").

⁹⁸² 25. maddenin gerekçesinde şu hususlara yer verilmiştir; *"Hüküm uyuşmazlıklarında hukuk ve ceza davalarının gösterdikleri özellik nazarı itibara alınarak çözümlerinde Danıştay yargılama usulü kanunlarının bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir."* Komisyon Raporları, s.15.

Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygular ve esasa ilişkin bir karar vermeksizin sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle anlaşmazlığı çözer. Kazanılmış haklar saklı tutulur. Uyuşmazlık Mahkemesi hüküm uyuşmazlıklarını dosya üzerinde inceleyerek karara bağlar. Gerekli gördüğü hâllerde veya istek üzerine tarafları dinleyebilir.”.

Görüldüğü üzere UMK'da hüküm uyuşmazlığının kapsamı, cezai konuları da içine alacak şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre hukuki konularda hüküm uyuşmazlığından bahsedebilmesi için sebebi, konusu ve en az davacıları aynı olan iki dava ile adli, idari ve askerî yargıdan en az ikisi tarafından verilmiş ve birbiriyle çelişen kesin veya kesinleşmiş kararların bulunması ve birbiriyle çelişen kararlar nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin imkânsız olması gerekir.

Ceza kararlarında hüküm uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için ise, sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması gerekir.

Uyuşmazlık Mahkemesi hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarını çözerken Danıştay yargılama usulünün bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygulamak suretiyle uyuşmazlığın esasını da karara bağlayacak, ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde CUMK'un⁹⁸³, UMK'ya aykırı olmayan hükümleri uygulanacak ve esasa ilişkin bir karar verilmeden sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlayacağı belirtilmek suretiyle uyuşmazlık çözülecektir. Hükûmet tasarısında, hüküm uyuşmazlığının varlığı için “*hakkın yerine getirilmesinin imkânsız*” olması şartı aranmamış ancak Meclis görüşmeleri sırasında tasarıdaki metin değiştirilmiş ve hüküm uyuşmazlığının en önemli unsurlarından olan bu şart tekrar kanuna eklenmiştir⁹⁸⁴.

İlerleyen zamanlarda hüküm uyuşmazlığı ile ilgili uygulamada sıkıntı yaşanması üzerine bu uyuşmazlığın oluşma şartlarında 2592 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklikle, 24. maddenin birinci fıkrasında yer alan “*davacıların aynı olması*” hükmü “*taraflardan en az birinin aynı olması*” şeklinde değiştirilmiş ve hüküm uyuşmazlığının kapsamı daha da genişletilerek madde bugünkü halini almıştır⁹⁸⁵.

⁹⁸³ Ceza Muhakemeleri Kanunu yürürlükten kalktığı için uygulanacak kanun CMK'dır.

⁹⁸⁴ *Kabul Olunan Metin*, s.15; Nomer, s.219; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.41.

⁹⁸⁵ Tercan, *Esas Hakkında*, s.790; Anıl, s.47; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.10.

A. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ UNSURLARI VE FARKLILIKLARI

1. Hüküm Uyuşmazlığının Unsurları

Hüküm uyuşmazlığının unsurlarına UMK'nin 24. maddesinde yer verilmiştir. Maddede yer verildiği şekliyle bu uyuşmazlığın unsurları şunlardır:

a) Adli, idari ve askerî yargı kollarına mensup mahkemelerden en az ikisi tarafından verilmiş ve kesinleşmiş kararlar bulunmalıdır.

b) Verilen kararlar hukuk davalarıyla ilgili ise davanın konusu ve sebebi, taraflarından ise en az biri; ceza davalarıyla ilgili ise sanığı, fiili ve maddi olayı aynı olmalıdır.

c) Verilen kararlar göreve ilişkin olmamalı ve işin esası hakkında verilmelidir.

d) İşin esası hakkında verilmiş bu kararlar arasında çelişki bulunmalı ve bu çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesi imkânsız olmalıdır.

e) Kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkı yerine getirilemeyen ve bu nedenle mağdur olan kişi, hakkın yerine getirilmesi ve kararlar arasındaki çelişkinin giderilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmalıdır.

f) Uyuşmazlık Mahkemesi, aralarında çelişki bulunan ve kesinleşmiş olan kararlardan hukuk davalarıyla ilgili olanlardan birini kaldırıp diğerini kabul etmek ya da her ikisini kaldırarak yeni bir hüküm vermek; ceza davalarında ise uyuşmazlıkla ilgili yargılama yapacak mahkemeyi tespit etmek suretiyle hakkın yerine getirilmesini sağlayacak bir karar vermelidir.

Hüküm uyuşmazlığının varlığı ve çözümü için sayılan bu unsurların tamamının bir arada bulunması gerekir. Bir uyuşmazlıkla ilgili 24. maddede sayılan unsurların bulunduğu ancak bu uyuşmazlığın Uyuşmazlık Mahkemesine getirilmediği bir başka ifadeyle Yüksek Mahkeme tarafından bu konuda bir karar verilmediği durumlarda hüküm uyuşmazlığının varlığından söz edilemez. Zira çelişkili kararlar arasında hüküm uyuşmazlığının varlığını tespit edip bu uyuşmazlığı çözecek tek mercii Uyuşmazlık Mahkemesidir⁹⁸⁶.

⁹⁸⁶ Duran; *Vazife ve Hüküm*, s.124-125; Yiğit, s.119; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.46; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.6; Resuloğlu, s.142-143; Gözübüyük-Tan, s.241 vd.; Tercan, *Esas Hakkında*, s.789-790.

2. Hüküm Uyuşmazlığının Varlık Sebebi

İdari rejimi benimseyen ülkemizde, bu sistemin bir sonucu olarak dört yargı kolu faaliyet göstermektedir. Farklı yargı kollarına mensup mahkemelerden en az ikisi tarafından aynı konuya ilişkin farklı kararlar verilmesi ve bu kararların kesinleşmesi mümkün olabilmektedir. Kesinleşen kararların icrasını isteyen tarafın ilgili makamlara bu kararın icrası için başvurusu hâlinde bu makamlar, aynı konuda iki ayrı mahkeme tarafından verilmiş ve kesinleşmiş yargı kararları bulunması ve verilen kararlar arasında çelişki olması nedeniyle kararların hiçbirini dava konusu olaya uygulayamamakta ve bu durum tarafların mağduriyetine neden olmaktadır. Birinci bölümde Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş sebepleri arasında da değinildiği üzere hak arama hürriyeti ile kanuni hâkim güvencesinin anayasal bir ilke olarak kabul edilmesi ve hukuk devletinin doğal bir sonucu olarak kararlar arasındaki çelişkinin giderilip hakkın yerine getirilmesinin sağlanması için hüküm uyuşmazlığı müessesesine mevzuatımızda yer verilmiştir⁹⁸⁷.

Hüküm uyuşmazlığında geçen “uyuşmazlık” ifadesiyle iki kişi arasındaki uyuşmazlık veya verilen kararı beğenmeyen taraf ile kararı veren hâkim arasındaki uyuşmazlık kastedilmeyip aynı konuda verilip kesinleşen -birbirine zıt ve hakkın yerine getirilmesini engelleyen iki kararın bulunması nedeniyle- başka bir üst yargı mercii tarafından çözülmesi gereken uyuşmazlık kastedilmektedir⁹⁸⁸.

3. Hüküm Uyuşmazlığı - Görev Uyuşmazlığı Mukayesesi

Bir önceki bölümde ifade edildiği üzere görev uyuşmazlıkları, farklı yargı koluna mensup mahkemelerin kendilerini görevli kabul ederek aynı konuya ilişkin davaya bakmak istemeleri ya da kendilerini görevsiz görerek bakmak istememeleri olarak tanımlanabilir. Görev uyuşmazlıklarının çözümüyle, hak arama hürriyeti kısıtlanmış kişilere bu hakları tekrar verilmek istenmektedir. Görev uyuşmazlıklarının çözümünde davanın esasıyla ilgili bir karar verilmeyip sadece görevli yargı mercii belirlenmektedir.

Hüküm uyuşmazlığı ise farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerin en az ikisi tarafından göreve ilişkin olmaksızın aynı konuda verilmiş kesin kararlar arasındaki çelişki hâlidir ve bu çelişki, hakkın yerine getirilmesine mani olmaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin yargısal görevi, farklı yargı kolları arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmektir. Her iki uyuşmazlık türünün benzeyen

⁹⁸⁷ Onar, *Esaslar*, s.1859; Tercan, *Esas Hakkında*, s.789-790.

⁹⁸⁸ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.44.

yönleri bulunduğu gibi birçok farklı yönleri de bulunmaktadır. İşte bu kısımda görev uyuşmazlıklarıyla hüküm uyuşmazlıkları arasında benzerlik ve farklılıklara değinilecektir.

a. Görev ve Hüküm Uyuşmazlıkları Arasındaki Benzerlikler

Görev uyuşmazlığı ile hüküm uyuşmazlığı arasındaki benzerlikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1) Her iki uyuşmazlık da Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözülmekte olup her ikisinde de uyuşmazlığa konu kararların farklı yargı kollarındaki mahkemelerce verilmesi gerekir.

2) Görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü amacıyla başvuruda bulunulabilmesi için farklı yargı kollarındaki mahkemelerce verilen kararların kesinleşmesi gerekir. İlgili kararlar kesinleşmeden yapılan başvurular reddedilir.

3) Her iki uyuşmazlığın çözümü için öngörülen başvuru usulü gayet basit ve sadedir. Başvuru yapabilecek kişi ya da makamlar Kanun'da öngörülen evrak örneklerini ve dilekçelerini ilgili yerlere vermek suretiyle başvuruyu gerçekleştirebilir. Başvuru esnasında herhangi bir harç ya da masraf ödenmesi gerekmez⁹⁸⁹.

4) Görev ve hüküm uyuşmazlıklarının ortaya çıkma nedeni, idari rejimin kabul edilmesi ve bu rejimin kabulünün sonucu olarak birden fazla yargı kolunun faaliyet göstermesidir. Her iki uyuşmazlığın çözümü, uygulamada ortaya çıkan anormal durumun düzeltilmesini sağlamaktadır⁹⁹⁰.

5) Her iki başvuru yoluna yalnızca bir kez başvurulabilir. Daha önce karara bağlanan uyuşmazlıklarla ilgili yapılan başvurular reddedilir⁹⁹¹.

b. Görev ve Hüküm Uyuşmazlıkları Arasındaki Farklılıklar

Görev uyuşmazlığı ile hüküm uyuşmazlığı arasındaki farkları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1) Görev uyuşmazlıklarında kişilerin hak arama özgürlükleri kısıtlandığı hâlde hüküm uyuşmazlıklarında hakkın yerine getirilmesi engellenmektedir. Görev uyuşmazlıklarının çözümü sayesinde yargı kollarının görev alanları belirlenmekte, davaların sonuçlandırılmasıyla ilgili tıkanan hukuki yol açılmakta, idari rejim korunmakta ve yargı kollarının birbirlerinin görev alanına müdahaleleri

⁹⁸⁹ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.9; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.18.

⁹⁹⁰ Laroque, s.36, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.13).

⁹⁹¹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.61-63.

önlenmektedir⁹⁹². Bu özelliği nedeniyle görev uyuşmazlıklarının çözümü, yargı kolları arasında dengeleyici ve düzenleyici bir işleve sahip olmakta, hüküm uyuşmazlıklarının çözümü ise tarafların haklarına kavuşmasını sağlamaktadır⁹⁹³.

2) Görev uyuşmazlıklarının çözümünde işin esasıyla ilgili bir karar verilmeyip yalnızca görevli yargı yeri tespit edilmektedir. Hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde ise çelişkili kararlardan biri kaldırılabilirdiği gibi dosyanın esası hakkında da karar verilebilmektedir⁹⁹⁴.

3) Görev uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, dosyayla ilgili incelemeyi evrak üzerinde yapar ve yazılı yargılama usulü uygular. Hüküm uyuşmazlıklarında ise Mahkeme, hem yazılı hem de sözlü yargılama usulüne başvurabilir. Zira hukuki konularda ortaya çıkan hüküm uyuşmazlıklarında İYUK, cezai uyuşmazlıklarda da CMK hükümleri uygulanmakta olup bu usul kanunları gereğince de Mahkeme, tarafların talebi ile veya resen dinlenmesinde fayda gördüğü kişileri veya tarafları dinleyebilir (UMK md. 25)⁹⁹⁵.

4) Görev uyuşmazlığı ile ilgili verilen karar, davanın esasıyla ilgili olmadığı ve sadece görevli yargı yerinin belirlenmesini sağladığı için taraflara görevli yargı yerine başvurma hakkı sağlamakta ve dosyanın esasıyla ilgili kesin hüküm teşkil etmemektedir. Hüküm uyuşmazlığında ise Yüksek Mahkeme, dosyanın esasıyla ilgili karar verebildiği için bu karar taraflar için kesin hüküm teşkil etmektedir⁹⁹⁶.

5) Görev uyuşmazlıklarının çözümü için temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkemeler ve diğer mahkemelerin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilmeleri mümkün iken (UMK md. 19 ve 20) hüküm uyuşmazlığının çözümü için sadece davanın tarafları ile ilgili kişi veya merciler başvurabilir. Görev uyuşmazlıklarının çözümünde Yüksek Mahkeme başsavcılar daha aktif rol oynarken hatta UMK'nin 10. maddesinde düzenlenen olumlu görev uyuşmazlığını bizzat başsavcılar çıkarabilirken (UMK md. 10 ve 12), hüküm uyuşmazlıklarında başsavcılar, sadece Uyuşmazlık Mahkemesi başkanının uygun görmesi hâlinde görüş bildirebilirler. Başsavcıların görev uyuşmazlığı çıkarabildikleri durumlarda başvuru için belli bir

⁹⁹² Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.13.

⁹⁹³ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.8; Laroque, s.72, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.19).

⁹⁹⁴ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.60-61; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.7.

⁹⁹⁵ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.8.

⁹⁹⁶ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.145; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.8.

süre öngörülmüşken, hüküm uyuşmazlığına başvuruya ilgili bir süre öngörülmemiştir⁹⁹⁷.

6) Görev uyuşmazlığına ilişkin davaların konusu, sebebi ve taraflarının aynı olması gerekirken (UMK md.14, 17 ve 19), hukuki konularda çıkan hüküm uyuşmazlıklarında davanın konusu ve sebebinin, taraflardan ise sadece birinin aynı olması yeterlidir. Cezai konulardaki uyuşmazlıklarda ise sanığın, maddi olayların ve fiillerin aynı olması gerekir.

7) Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması, olumsuz görev uyuşmazlığı ve olumlu görev uyuşmazlıklarının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulması hâlinde başvuru yapan mahkemenin altı ay süreyle yargılamayı geri bırakması gerekirken (UMK md. 18), hüküm uyuşmazlığında böyle bir bekleme süresi yoktur. Zira hüküm uyuşmazlığına konu davalarla ilgili mahkemeler, esas hakkında karar vermiş ve aynı mahkemeler açısından beklenilmeyi ve çözülmeyi gerektiren bir husus kalmamıştır⁹⁹⁸.

8) Görev uyuşmazlıklarının bir kısmının çözümü, kamu düzenini ilgilendirir ve anayasal bir nitelik taşır. Ancak hüküm uyuşmazlıklarının çözümünün yargı mercilerinde karara bağlanan diğer davalardan farkı yoktur. Zira bu uyuşmazlık, göreve değil; davanın esasına ilişkin olup mahkeme hükmünün etkisi, sadece davanın taraflarına münhasırdır⁹⁹⁹.

9) Görev uyuşmazlığı kapsamında alınan ilke kararları, kararı veren mahkemede dâhil herkesi bağlarken, hüküm uyuşmazlığı kapsamında alınan ilke kararları sadece dosyada karar veren mahkemeleri bağlar.

B. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ ŞARTLARI

Hüküm uyuşmazlığının oluşma şartları UMK'nin 24. maddesinde düzenlenmiştir¹⁰⁰⁰. Belirtilen maddede “*1 nci maddede gösterilen yargı mercilerinden en az ikisi tarafından görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ve kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi olanaksız bulunan hâllerde hüküm uyuşmazlığının varlığı kabul edilir. Ceza kararlarında sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması hâlinde hüküm uyuşmazlığı varsayılır. İlgili kişi veya*

⁹⁹⁷ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.62.

⁹⁹⁸ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.62-63.

⁹⁹⁹ Waline, s.47, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.12); Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.11.

¹⁰⁰⁰ Hüküm uyuşmazlığı kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularda esastan verilen karar sayılarıyla başvurusu reddedilen dosya sayıları için bkz. tablo XIII ve XIV, ayrıca bu başvuru usulü ile ilgili bkz. tablo X.

makam Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyebilir.” hükmüne yer verilmiştir.

Maddedeki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere hüküm uyuşmazlıkları hukuk ve ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıkları olarak ikiye ayrılmakta olup oluşma şartları farklılık gösterir.

Hüküm uyuşmazlığının varlığı için gerekli şartlar şunlardır:

1. İki Ayrı Hükümün Bulunması

UMK’nin 24. maddesinde, aynı Kanun’un 1. maddesine atıf yapılarak maddede sayılan yargı kollarındaki mahkemelerin verdikleri kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı çıkabileceği belirtilmiştir¹⁰⁰¹. Hüküm uyuşmazlığının varlığından söz edilebilmesi için adli, idari veya askerî yargı mercilerinden en az ikisi tarafından verilmiş hükümler bulunmalıdır¹⁰⁰². Hüküm uyuşmazlığı, bazen üç ayrı mahkeme tarafından verilmiş kararlar arasında da çıkabilir¹⁰⁰³.

Hüküm uyuşmazlığının varlığı için, kararları veren mahkemelerin aynı zamanda dava konusu olayda görevli olmaları da gerekir. Uyuşmazlık Mahkemesi, verilen kararın görevli mahkemece verilip verilmediğini de inceler ve görevsiz mahkemece hukuka uygun bir karar verilmiş olsa bile bu kararın kaldırılmasına hükmeder¹⁰⁰⁴. Burada, aynı dava konusu olayda birden fazla mahkemenin nasıl görevli olabileceği sorusu akla gelebilir. Örneğin özel mülkiyetteki bir taşınmazla ilgili, bu taşınmazın “orman alanına” dâhil edilip idare adına tescil edilmesine ilişkin kesinleşen bir adli yargı kararı bulunmasına rağmen aynı taşınmazla birlikte bir kısım taşınmazların “konut alanı” olarak tespitine ilişkin bir idari yargı kararının bulunması

¹⁰⁰¹ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.9; Yiğit, s.220-221; Gözübüyük-Tan, s.242; Resuloğlu, s.145-146; Kuru, *Usul*, s.768; Tercan, *Esas Hakkında*, s.794.

¹⁰⁰² “...Hüküm uyuşmazlığı bulunduğu ileri sürülen idari yargı ve adli yargı kararlarının incelenmesinden, ortada idari ve adli yargı yerlerince verilmiş ...kararlar bulunduğu; anlaşılmıştır.” UM HB’nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı; “...Hüküm uyuşmazlığına neden olduğu ileri sürülen kararların, yalnızca idari yargı düzenine dâhil mahkemece verilen bir karar ile bu karara karşı yasal başvuru yollarından biri olan yargılamanın yenilenmesi istemi üzerine yine aynı mahkemece verilen karara ilişkin bulunduğu, dolayısıyla ortada,1. maddede gösterilen farklı yargı düzenlerine dâhil en az iki mahkeme tarafından verilmiş kararlar bulunmadığı anlaşılmaktadır.” UM HB’nin 09.02.1998 T., 1998/3 E., 1998/5 K. sayılı kararı; Benzer kararlar için bkz.; UM HB’nin 26.10.2015 T., 2015/732 E., 2015/731 K. sayılı ve 26.10.2015 T., 2015/733 E., 2015/732 K. sayılı kararları.

¹⁰⁰³ “...Görevle ilgili olmaksızın aynı konuya ve sebebe ilişkin ve tarafları aynı olan ve aralarındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunduğu anlaşılan a) ...İdare Mahkemesi’nin kararı ile ...Sulh Hukuk Mahkemesi’nin kararı arasında oluşan hüküm uyuşmazlığının ...İdare Mahkemesi’nin kararının kaldırılması sureti ile giderilmesine; b) ...İdare Mahkemesi’nin kararı ile ... Asliye Hukuk Mahkemesinin kararı arasında oluşan hüküm uyuşmazlığının ...İdare Mahkemesinin kararının kaldırılması sureti ile giderilmesine karar verildi.” UM HB’nin 03.3.2014 T., 2012/164 E., 2014/143 K. sayılı kararı.

¹⁰⁰⁴ Tercan, *Esas Hakkında*, s.800.

hâlinde¹⁰⁰⁵ dava konusu yerle ilgili birden fazla işlem yapılması veya yapılan işlemin yargı kollarından birkaçını ilgilendirmesi ve bu işlemler nedeniyle davanın taraflarının, davanın idari yönü nedeniyle idari yargıda; adli yönü nedeniyle de adli yargıda dava açması ve bu mahkemelerce verilen kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin imkânsız olması mümkündür¹⁰⁰⁶. Bu örnekte olduğu gibi aynı taşınmazla ilgili yapılan birden fazla tasarruf nedeniyle her iki yargı merciinin de açılan davada kendini görevli kabul ederek yargılama yapıp karar vermesi doğrudur. Zira açılan davalar ilgili yargı kolunun görev alanına girmektedir¹⁰⁰⁷. Uyuşmazlık Mahkemesinin bir mahkemenin kararını görevli olmaması gerekçesiyle kaldırmasından anlatılmak istenen ise bu değildir.

Görevli olmayan mahkemenin kararının kaldırılması, dava konusu olayla ilgili görevsiz bir mahkemenin karar vermesi ve aynı konuda görevli mahkeme tarafından da farklı bir karar verilmesi üzerine iki karar arasında çelişki bulunması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesinin, görevsiz mahkemece verilen kararı kaldırmasıdır. Yani görevsiz mahkemece verilen kararın kesinleşmesi bu karara tek başına icra kabiliyeti kazandırmaz. Verilen kararın aynı zamanda o uyuşmazlığı çözmekle görevli mahkeme tarafından da verilmesi gerekir¹⁰⁰⁸.

UMK'nin 1/2. maddesinde “*Özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hâllerde eğer hakemlik görevi hâkim tarafından yerine getirilmiş ise bu merci, davanın konusuna göre yukarıdaki fıkra yazılı adli veya idari yargı mercilerinden sayılır.*” ifadesine yer verilmek suretiyle hakemler tarafından verilen kararların da birer mahkeme kararı olduğu kabul edilmiştir. Anılan fıkra gereğince hakem kararlarının hüküm uyuşmazlığına konu olabilmesi için özel kanunlar uyarınca hakemle çözülmesi zorunlu bir uyuşmazlığın bulunması ve hakemlik

¹⁰⁰⁵ UM HB'nin 05.11.2012 T., 2010/104 E., 2012/211K. sayılı kararı.

¹⁰⁰⁶ “...Davalı SGK'ca tahakkuk ettirilen “ek sigorta primi, gecikme zammı ve faiz tutarı”nın hukuka aykırılığı iddiasıyla açılan davada, 5510 sayılı Kanunun 88. ve 101.maddeleri uyarınca iş mahkemesi görevli olup davalı SGK'ca aynı hukuki nedene dayalı olarak tesis edilen ‘idari para cezası’ tasarrufunun hukuka aykırılığı iddiasıyla açılan davada ise 5510 sayılı Kanun’un 102.maddesi gereğince idare mahkemesi görevli bulunmaktadır.” UM HB'nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹⁰⁰⁷ “...Dava taraflarının, farklı yargı kollarında aynı sebebe ve aynı konuya ilişkin istemlerini farklı şekilde ve farklı mevzuat çerçevesinde ortaya koymaları davaların konusunun, sebebinin, taraflarının ve sonuçlarının aynı olması durumunu değiştirmemektedir.” UM HB'nin 03.3.2014 T., 2012/164 E., 2014/143 K. sayılı kararı.

¹⁰⁰⁸ “...Adli yargı yerince verilen kararın sonucu hukuka uygunluk arz etse de, 4733 sayılı Kanunun 8 nci maddesinin 10 uncu fıkrası uyarınca, bu Kanundan doğan idari para cezalarına karşı yapılacak itirazlarda açıkça idari yargı yerinin görevli kılınması karşısında; görevsiz mahkemece verilmiş bir kararın varlığı gözetildiğinde, ...Sulh Ceza Mahkemesince verilen kararın kaldırılması gerektiği...” UM HB'nin 01.4.2014 T., 2013/1148 E., 2014/314 K. sayılı kararı. Tercan, *Esas Hakkında*, s.800.

görevinin “hâkim” unvanına sahip bir kişi tarafından yerine getirilmesi ve bu iki şartın aynı anda gerçekleşmesi gerekir¹⁰⁰⁹. Bu iki şartın bir arada gerçekleşmediği ve uyuşmazlığa konu kararlardan birini veren makamın sadece adının tahkim kurulu veya hakem olduğu durumlarda hüküm uyuşmazlığı doğmaz¹⁰¹⁰.

Uyuşmazlık Mahkemesine, genel olarak 3533 sayılı Kanun kapsamında hakem sıfatını haiz hâkimlerin görev yaptıkları yargı koluna ilişkin verdikleri kararlar ile diğer bir yargı koluna dâhil mahkemeler arasında çıkan hüküm uyuşmazlıklarının çözümü için başvurulmaktadır¹⁰¹¹.

Aşağıda sayılan durumlarda hüküm uyuşmazlığı doğmaz:

a. Aynı Yargı Düzeni İçinde Yer Alan Mahkemelerce Verilen Kararlar

Hüküm uyuşmazlığı, aynı yargı düzeninde yer alan mahkemeler tarafından verilen kararlar arasında doğmaz. Kararların farklı yargı kollarındaki mahkemelerce verilmesi gerekir. Bir başka ifadeyle hüküm uyuşmazlığı adli yargı koluna mensup, iki hukuk¹⁰¹² ya da iki ceza mahkemesi¹⁰¹³ ile hukuk ve ceza mahkemeleri arasında¹⁰¹⁴ veya üç ayrı mahkeme tarafından verilen¹⁰¹⁵ kararlar arasında doğmayacağı gibi idari yargı koluna mensup idare¹⁰¹⁶ ve vergi mahkemeleri ile askerî yargı koluna dâhil mahkemeler¹⁰¹⁷ tarafından verilen kararlar arasında da doğmaz. Yine aynı yargı kolundaki hâkimlerce hakem sıfatıyla verilen kararlar arasında da hüküm uyuşmazlığı doğmaz¹⁰¹⁸.

b. Yüksek Mahkemelerin Görevine Giren Konularda Verilen Kararlar

Yüksek Mahkemelerin görev alanına giren konular¹⁰¹⁹ ile bir Yüksek Mahkemenin farklı daireleri tarafından verilen kararlar¹⁰²⁰ arasında da hüküm uyuşmazlığı doğmaz.

c. Yargı Mercii Olmayan Yerlerce Verilen Kararlar

Hüküm uyuşmazlığından bahsedilebilmesi için başvuruya konu kararların UMK'nin 1. maddesinde yazılı yargı mercileri tarafından verilmesi gerekir.

¹⁰⁰⁹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.107-108.

¹⁰¹⁰ UM HB'nin 21.05.2012 T., 2012/14 E., 2012/108 K. sayılı kararı.

¹⁰¹¹ UM HB'nin 2011/202 E., 2012/97 K. sayılı kararı.

¹⁰¹² UM HB'nin 03.5.2004 T., 2004/23 E., 2004/24 K. sayılı kararı.

¹⁰¹³ UM CB'nin 02.3.2015 T., 2015/3 E., 2015/3 K. sayılı kararı.

¹⁰¹⁴ UM HB'nin 3.5.1999 T., 1999/5 E., 1999/12 K. sayılı kararı.

¹⁰¹⁵ UM HB'nin 18.11.2002 T., 2002/91 E., 2002/78 K. sayılı kararı.

¹⁰¹⁶ UM HB'nin 09.7.2001 T., 2001/67 E., 2001/69 K. sayılı kararı.

¹⁰¹⁷ UM CB'nin 14.10.1985 T., 1985/120 E., 1985/153 K. sayılı kararı.

¹⁰¹⁸ UM'nin 22.12.1962 T., 1962/15 E., 1962/202 K. sayılı kararı.

¹⁰¹⁹ UM HB'nin 27.12.1993 T., 1993/59 E., 1993/57 K. sayılı kararı.

¹⁰²⁰ UM HB'nin 26.12.2007 T., 2007/541 E. 2007/456 K. sayılı kararı.

Kararlardan birinin mahkemeler tarafından verilmesine rağmen diğer kararın il seçim kurulu¹⁰²¹, valilik¹⁰²², baro başkanlığı¹⁰²³, kaymakamlık¹⁰²⁴, gümrük müdürlüğü yolcu komisyonu¹⁰²⁵ ve Sayıştay¹⁰²⁶ gibi yargı mercii olmayan idari mercilerce verilmesi hâlinde bu kararlar arasında hüküm uyumsuzluğu doğmaz¹⁰²⁷.

Benzer şekilde yargısal bir faaliyet yerine getirseler de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı¹⁰²⁸ ve cumhuriyet başsavcılıkları¹⁰²⁹ UMK'nin 1. maddesinde belirtilen yargı mercilerinden olmadıklarından bu mercilerce verilen kararlar da hüküm uyumsuzluğuna konu olmaz.

Hukuk Bölümünde karara bağlanan hüküm uyumsuzlukları, kural olarak hukuk mahkemeleri, idari yargı ve askerî idari yargı kollarında faaliyet gösteren mahkemeler arasında; Ceza Bölümünde karara bağlanan hüküm uyumsuzlukları ise ceza mahkemeleri ile askerî mahkemeler tarafından verilen kararlar arasında çıkmaktadır. Ancak 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'yla birlikte idari yaptırım kararlarını idari makamların vermesine rağmen bu yaptırımlarla ilgili itirazlara sulh ceza mahkemesi baktığından¹⁰³⁰ dosyaların Hukuk ve Ceza Bölümlerinde karara bağlanmasıyla ilgili genel kural dışında¹⁰³¹ sulh ceza mahkemesi kararıyla idare mahkemesi kararı arasında da hüküm uyumsuzluğu doğabilir¹⁰³². Benzer şekilde asliye ceza mahkemesi kararıyla Danıştay kararı arasında da hüküm uyumsuzluğu çıkması mümkündür¹⁰³³.

2. Hükümlerin Esasa İlişkin Olması

UMK'nin 24/1. maddesine göre hüküm uyumsuzluğunun varlığından söz edilebilmesi için verilen kararların “görevle ilgili olmaksızın” uyumsuzluğun esası hakkında verilmesi gerekir. Ancak buradaki ifadeyi, görev dışındaki usule ilişkin verilmiş ret kararlarının hüküm uyumsuzluğuna konu olabileceği şeklinde anlamamak

¹⁰²¹ UM HB'nin 14.10.1991 T., 1991/35 E., 1991/33 K. sayılı kararı.

¹⁰²² UM HB'nin 16.5.2005 T., 2005/19 E., 2005/37 K. sayılı kararı.

¹⁰²³ UM HB'nin 19.12.2011 T., 2011/56E., 2011/259 K. sayılı kararı.

¹⁰²⁴ UM HB'nin, 07.7.2008 T., 2008/137 E., 2008/205 K. sayılı kararı.

¹⁰²⁵ UM HB'nin 07.3.2005 T., 2005/3 E., 2005/15 K. sayılı kararı.

¹⁰²⁶ UM HB'nin 14.11.1994 T., 1994/28 E., 1994/29 K. sayılı kararı.

¹⁰²⁷ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.125; Çağlayan, *Yargılama*, s.142-143.

¹⁰²⁸ UM HB'nin 07.12.2009 T., 2009/256 E., 2009/313 K. sayılı kararı.

¹⁰²⁹ “...Hüküm uyumsuzluğunun giderilmesi istemine konu edilen kararlardan birisi idari yargı merciiince verilmiş olmasına karşılık, hazırlık soruşturması sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararı veren Cumhuriyet Savcılığı makamı bir yargı mercii değildir.” UM HB'nin 18.11.2002 T., 2002/89 E., 2002/76 K. sayılı kararı.

¹⁰³⁰ Ramazan Çağlayan, *İdari Yaptırımlar Hukuku (Kabahatler Kanunu Yorumu)*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s.72, (“Yaptırımlar”).

¹⁰³¹ UM GK'nin 11.7.1988 T., 1988/1 E., ve 1988/1 K. sayılı ilke kararı.

¹⁰³² UM HB'nin 01.4.2014 T., 2013/1148 E., 2014/314 K. sayılı kararı.

¹⁰³³ UM HB'nin 25.12.1989 T., 1989/36 E., 1989/37 K. sayılı kararı.

gerekir. Bu ifadeden, iki farklı mahkeme tarafından verilen kararların dosyanın esasıyla ilgili olması gerektiği anlaşılmaktadır¹⁰³⁴. Bir uyuşmazlığı, esas dışında sadece verilen görevsizlik kararı sonlandırmaz. Hukuk davalarıyla ilgili dosyalarda verilen dilekçenin reddi¹⁰³⁵, davanın reddi¹⁰³⁶, yetkisizlik kararı, zaman aşımı, dava ehliyetinin yokluğu¹⁰³⁷ ve davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararlar ile ceza davalarıyla ilgili verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararı, yetkisizlik kararı, şartla salıverme¹⁰³⁸, dava şartlarının bulunmaması nedeniyle davanın reddi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, durma ve düşme kararları da davayı sona erdiren

¹⁰³⁴ “...Uyuşmazlığa konu olayda davacının T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve T. Halk Bankası A.Ş. Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı aylık bağlanmasına ilişkin olarak davacının adli yargıdaki davasının reddine karar verirken, idari yargıda davacının T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı Vakfınca emekli aylığı bağlanması gerektiği ve davacının Emekli Sandığına bağlanan emekli aylığının iptal edilmesi için yaptığı başvurunun reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmediği gerekçesiyle iptaline hükmederek davaların esastan karar verildiği anlaşılmıştır.” UM HB’nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı; “...Olaylarda, iki ayrı yargı yerinde açılmış davalar nedeniyle görevle ilgili olmaksızın verilmiş kararlar mevcuttur.” UM HB’nin 28.6.1993 T., 1993/27 E., 1993/27 K. sayılı kararı.

¹⁰³⁵ “...Aralarında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu iddia edilen Yargıtay 14. Hukuk Dairesi kararının, ferağa icbar suretiyle tapuya tescil davasının kabulüne ilişkin ...Asliye Hukuk Mahkemesinin kararının temyizi üzerine verilen ve harç ücreti vekalet yönünden bozmaya ilişkin bir karar olduğu, Danıştay 6. Dairesi’nin kararının ise imar planının iptaline ilişkin bir davada davanın süresinde açılmamış olması nedeniyle ve süre yönünden reddine ilişkin bir karar bulunduğu görülmekle 24. maddesindeki hüküm uyuşmazlığı için öngörülen koşulların gerçekleşmediği ortadadır.” UM HB’nin 23.12.1985 T., 1985/30 E., 1985/36 K. sayılı kararı.

¹⁰³⁶ “...İdare Mahkemesince verilen karar Danıştay ilgili Dairesince onanarak kesinleşmiş ise de onama kararının işin esasına yönelik bir karar niteliğinde olmadığı, 2577 sayılı Yasa’nın 14/3-d maddesinde belirtilen idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olmadığı yönünde dilekçeler üzerine ilk inceleme aşamasında verilen kararlardan olduğu kuşkusuzdur ...ve Yasa’nın 24. maddesinde öngörülen koşulların birlikte gerçekleşmemesi karşısında başvurunun reddi gerekmiştir.” UM HB’nin 05.3.2012 T., 2011/69 E., 2012/34 K. sayılı kararı; “...idari yargıda, aynı parselasyon işleminin iptali yolundaki başka bir yargı kararı bulunduğundan bahisle işin esasına girmeden davanın incelenmeksizin reddine karar verildiği; bu bağlamda öncelikle İdare Mahkemesi kararının işin esasına yönelik olmaması nedeniyle hüküm uyuşmazlığının varlığı için gerekli olan davanın esasının karara bağlanması koşulunun gerçekleşmediği...” UM HB’nin 30.9.2013 T., 2012/329 E., 2013/1262 K. sayılı kararı.

¹⁰³⁷ “...İdare Mahkemesince davanın ehliyetsizlik nedeniyle reddine karar verilirken adli yargıda işin esasına girilerek taşınmazın orman olduğu gerekçesiyle orman sınırlandırmasının iptaline ilişkin davanın reddine karar verildiği görülmektedir. ...Koşulları taşımayan başvurunun reddi gerekmiştir.” UM HB’nin 02.6.2014 T., 2013/1472 E., 2014/615 K. sayılı kararı.

¹⁰³⁸ “...Somut olayda 4616 sayılı Yasa’ya göre verilmiş bulunan kararlar, hükmün özünü ve esasını değiştirmediklerinden bir ceza belirlemesi olup duruşma yapılmaksızın evrak üzerinde verilmiş ve itiraza konu kararlardandır. Hüküm, bir kimseye suç isnat edilmesi ve bu iddianın araştırılmasının istenilmesi için açılan ceza davası sonunda verilmiş, davanın esasını halleden, son karardır. Temyiz edilebilmesi hükmün başlıca özelliğini teşkil etmektedir. Açıklanan nedenlerle askerî ve adli yargı yerlerince verilen kararlar ‘hüküm’ niteliğinde bulunmadığından başvurunun reddine karar verilmesi gerekmektedir.” UM CB’nin 31.12.2002 T., 2001/161 E., 2002/70 K. sayılı kararı.

kararlardır. Ancak bu kararlar, davanın esasına ilişkin olmadıkları için hüküm uyumsuzluğuna konu olmaz¹⁰³⁹.

Kısacası dosyanın bu kararlardan birinin verilmesi suretiyle sonlandırılması hâlinde iki karar arasında hüküm uyumsuzluğu doğmaz. Zira hüküm uyumsuzluğunun varlığı için, esastan verilmiş ve aralarında çelişki bulunan iki karar bulunmalıdır. Uyuşmazlık Mahkemesi de bir kararında, yargılama harçlarıyla ilgili verilen kararların, davanın esasına ilişkin olmadığını belirterek başvurunun reddine karar vermiştir¹⁰⁴⁰.

Hukuk davalarında hüküm uyumsuzluğuna konu kararlar, davanın kabulü ya da reddine ilişkin olabilir. Davanın reddi kararı sadece usule ilişkin bir eksiklikten dolayı verilmez. Dava sonunda verilen ret kararının usule mi yoksa esasa mı ilişkin olduğuna dair bir netlik yoksa kararın gerekçesine bakılmalıdır. Aynı şekilde ceza davalarında verilen kararların her ikisinin mahkûmiyet ya da beraat olması mümkündür. Her iki kararın mahkûmiyet olması durumunda¹⁰⁴¹ farklı cezaların infazı konusunda tereddüt yaşanacağından bu kararlar arasında da hüküm uyumsuzluğu doğabilir¹⁰⁴².

3. Hükümlerin Kesin Olması

Farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerin kararları arasında hüküm uyumsuzluğu doğabilmesi için verilen bu kararların kesinleşmesi gerekir¹⁰⁴³. Bu şart UMK'nin 24. maddesinde “...kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş... karar” şeklinde yer almıştır. Maddedeki ifadeden, kararlardan sadece birinin kesinleşmesinin yeterli olmadığı ve her iki karında kesinleşmesi gerektiği anlaşılmaktadır¹⁰⁴⁴.

Bir önceki kısımda mahkeme kararlarının kesinleşmesinin şeklî ve maddi anlamda olmak üzere iki şekilde olabileceği, görev ve hüküm uyumsuzluklarına konu kararların kesinleşmiş kabul edilebilmesi için şekli anlamda kesinleşmesinin yeterli

¹⁰³⁹ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.126; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.119,529; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.10; Yiğit, s.227; Tercan, *Esas Hakkında*, s.789.

¹⁰⁴⁰ UM HB'nin 24.9.2012 T., 2012/47 E., 2012/180 K. sayılı kararı.

¹⁰⁴¹ “...adli ve askerî yargı yerlerinin mahkûmiyete ilişkin ve birbirlerine uymayan kararları arasında her iki hükme konu olan sanık, fiil ve maddi olayın aynı olması nedeniyle Yasa'nın 24. maddesindeki koşullar gerçekleşmiş ve iki yargı yerinin kesinleşmiş kararları arasında hüküm uyumsuzluğu oluşmuştur.” UM CB'nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 K. sayılı kararı.

¹⁰⁴² Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.124,533; Tercan, *Esas Hakkında*, s.790.

¹⁰⁴³ UM HB'nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı.

¹⁰⁴⁴ “...İdare Mahkemesinin kararı, Danıştayca onanmış olmasına karşılık davalı ...Belediye Başkanlığının karar düzeltme başvurusu Danıştay incelemesine sunulmadan dava dosyası Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmiş olduğundan henüz kesinleşmemiştir.” UM HB'nin 28.4.2003 T., 2002/88 E., 2003/20 K. sayılı kararı.

olduğu ve maddi anlamda kesinleşmenin aranmaması gerektiği belirtilmişti. Şekli anlamda kesinleşme, karara karşı başvurulabilecek olağan kanun yollarının tüketilmesidir¹⁰⁴⁵.

Verilen bir karara karşı kanun yollarına başvurulması imkânı yoksa bu karar derhâl kesinleşir ve bu şekilde kesinleşen kararlara karşı hüküm uyumsuzluğuna başvurulabileceğini belirtmek için Kanun'un 24. maddesinde “*kesin olarak verilmiş*” cümlesine yer verilmiştir. Aynı şekilde Kanun'da “*kesinleşmiş*” kararlara karşı da hüküm uyumsuzluğuna başvurulabileceği belirtilmiştir. Verilen kararların kesinleşmesi açısından öngörülen kanun yollarına başvurulması ya da başvurulmaması arasında fark yoktur. Önemli olan, yargı kollarının usul kanunları gereğince kararların kesinleşmiş olmasıdır¹⁰⁴⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesi, hüküm uyumsuzluğuna konu kararlara ilgili her iki kararında kesinleşmesi gerektiği kuralına sıkı sıkıya uymakta ve bu şarta uymadan yapılan başvuruları reddetmektedir¹⁰⁴⁷.

4. Hukuk Davalarında, Konu Sebep ve Taraflardan En Az Birinin Aynı Olması

Hukuk davalarında hüküm uyumsuzluğunun varlığı için farklı yargı kollarındaki mahkemeler tarafından verilen kararların konusu ve sebebinin aynı olması gerekir. Ancak tarafların tamamının değil, sadece birinin aynı olması yeterlidir. Bu husus, UMK'nin 24/1. maddesinde “*...aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ...kararlar ...*” şeklinde ifade edilmiştir.

Yüksek Mahkeme kararları konu, sebep ve tarafları yönünden incelerken verilen kararlar nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin mümkün olup olmadığını denetlemektedir. Başvuruların büyük çoğunluğu, kararlar arasında bu üç unsurun bir arada bulunmaması nedeniyle reddedilmektedir¹⁰⁴⁸.

a. Kararların Konularının Aynı Olması

Hüküm uyumsuzluğunun varlığı için farklı yargı kollarındaki mahkemeler tarafından verilen kararların konularının aynı olması gerekir. Davanın konusu, dava açılması ile elde edilmek istenen sonuçtur¹⁰⁴⁹. Her iki kararın konularının aynı olup

¹⁰⁴⁵ Yiğit, s.223 vd.; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.8; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.126-127; Gözübüyük-Tan, s.242; Resuloğlu, s.148.

¹⁰⁴⁶ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.130-131; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.126.

¹⁰⁴⁷ UM HB'nin 27.12.1999 T., 1999 E., 1999/54 K. sayılı kararı.

¹⁰⁴⁸ UM HB'nin 23.3.1987 T., 1987/4 E., 1987/10 K. sayılı kararı.

¹⁰⁴⁹ “*...Dava konusu; dava ile elde edilmek istenen sonuçtur. Dava konusunun netice-i talep ve dava sebebi ile karıştırılmaması gerekir. Dava sebebi, daha önce de belirttiğimiz gibi davacının*

olmadığını anlamak için verilen kararların hüküm fıkralarının karşılaştırılması gerekir. Verilen kararların ikisi de aynı hususları ihtiva ediyorsa davaların konularının özdeş olduğu kabul edilir¹⁰⁵⁰. Kararların hüküm fıkralarında bir açıklık yoksa gerekçe kısımlarına bakılır. Zira gerekçede de dava konusuyla ilgili hususlara yer verilir¹⁰⁵¹.

Uyuşmazlık Mahkemesi, konuların aynı olup olmadığını incelerken her iki karar arasında tam bir ayniyet aramayıp kararlar arasında hakkın özünü zedeleyen bir “ortak payda”nın bulunmasını yeterli görmekte; davaların açılmasına neden olan olaylara bakarak dava açılmasıyla varılmak istenen sonucu tespit etmekte ve dava konularının ayniyetiyle ilgili kararını vermektedir¹⁰⁵².

Dava konularının ayniyetiyle ilgili Uyuşmazlık Mahkemesi, özel mülkiyetteki taşınmazın bir bölümünün orman alanına dâhil edilmesine ilişkin adli yargı kararıyla, bu taşınmazın özel orman statüsüne alınmasına ilişkin idari yargı kararının konusunun aynı olduğuna, zira bu kararlar nedeniyle mülkiyet hakkının kullanılmasının olanaksız hâle geldiğine karar vermiştir¹⁰⁵³.

Yüksek Mahkeme; üç ayrı mahkeme kararı arasında varlığı ileri sürülen bir hüküm uyuşmazlığı başvurusunda mimari projeye aykırı tadilatlar nedeniyle kiracının tahliyesi amacıyla sulh hukuk mahkemesinde, sürekli iş yeri açma ve çalıştırma ruhsatının iptali sonucu oluşan zararının giderilmesi amacıyla asliye hukuk mahkemesinde ve iş yeri açma ve çalıştırma ruhsatının iptali amacıyla da idari yargıda açılan davalarda verilen kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğunu kabul ederek her üç karardaki ortak paydanın “*yapılan tadilatlar nedeniyle kiracının taşınmazdan yararlanma hakkının engellenip engellenmediği*” olduğunu tespit ederek verilen kararların aynı konuya ilişkin olduğuna hükmetmiştir¹⁰⁵⁴.

davasını dayandırdığı vakıalardır. Netice-i talep ise; davacının dava açmakla elde etmek istediği hukuki korumadır.” UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹⁰⁵⁰ “...Adli yargıda davanın konusu; davacının T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve T. Halk Bankası A.Ş. Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı aylık bağlanmasına ilişkin olup davacının davasının reddine karar verilirken, idari yargıda davacının T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı Vakfınca emekli aylığı bağlanması gerekmekte olup, davacının Emekli Sandığına bağlanan emekli aylığının iptal edilmesi için yaptığı başvurusunun reddine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmediği gerekçesiyle iptaline hükmetmiş ve hüküm uyuşmazlığı olduğu iddia edilen kararlar arasında dava konuları da aynıdır.” UM HB’nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı.

¹⁰⁵¹ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.137; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.131; Tercan, *Esas Hakkında*, s.789.

¹⁰⁵² UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹⁰⁵³ UM HB’nin 01.10.2012 T., 2011/224 E., 2012/190 K. sayılı kararı.

¹⁰⁵⁴ UM HB’nin 03.3.2014 T., 2012/164 E., 2014/143 K. sayılı kararı.

Başka bir kararında da Yüksek Mahkeme, iki tezsiz yüksek lisans bitiren davacının, iki programın birbirinden farklı olduğunun tespiti için idari yargıda açtığı davayla, bitirdiği ikinci yüksek lisansın da kıdemine sayılması için AYİM'e açtığı davada verilen kararlar arasında hüküm uyumsuzluğu bulunduğunu, davacının her iki davayı açmaktaki amacının *“ikinci yüksek lisans programının birincisinden farklı olduğunu tespit ettirerek bu yüksek lisansın da sicil ve mesleki kıdeminden sayılmasını sağlamak”* olduğunu ve bu nedenle davaların konusunun aynı olduğunu karara bağlamıştır¹⁰⁵⁵.

Yukarıdaki açıklamalar ve yer verilen kararlardan da anlaşılacağı üzere Yüksek Mahkeme, hüküm uyumsuzluğuna konu dosyalarda iki kararın konularının aynı olmasıyla ilgili “ortak payda” aramakta ancak aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere dava konularının ortak bir payda da buluşamadığı başvuruları reddetmektedir¹⁰⁵⁶.

Yüksek Mahkeme vermiş olduğu bir kararında, idare mahkemesince verilen kararın konusunun *“5434 sayılı Kanun’un 54. maddesine göre adi malullük aylığı bağlanması”* olmasına rağmen iş mahkemesince verilen kararın konusunun, *“506 sayılı Kanun’un 53. maddesine göre malullük aylığı bağlanması”* olduğuna ve kararların aynı konuya ilişkin bulunmadığına karar vermiştir¹⁰⁵⁷.

Başka bir kararında, idare mahkemesine açılan davanın konusunun *“kiralanan taşınmazın amacı dışında kullanıldığından bahisle belediye meclisince alınan kararın iptali”* olmasına rağmen asliye hukuk mahkemesine açılan davanın konusunun *“davalı şirket tarafından edimlerin yerine getirilmemesi nedeniyle sözleşmeye aykırılığın tespiti, akdin feshi, kiralananın tahliyesi ile müdahalenin menî istemi”* olması nedeniyle her iki davanın konusunun aynı olmadığını belirterek yapılan başvuruyu reddetmiştir¹⁰⁵⁸.

Bir başka kararında da, adli yargıda açılan davanın konusunun *“kazada ölen polis memurlarına ödenen nakdi tazminat miktarının rücuen tazmini istemi”* olmasına rağmen idari yargıda açılan davanın konusunun *“kaza nedeniyle panzerde*

¹⁰⁵⁵ UM HB’nin 08.4.2013 T., 2011/196 E., 2013/468 K. sayılı kararı.

¹⁰⁵⁶ *“...idari yargı yerinde bakılan davanın konusunu yapılan ihalenin iptali istemi oluştururken, adli yargı yerinde bakılan davanın konusunu ise kıdem tazminatı ve yıllık ücretli izin alacaklarının ödenmesi isteminin oluşturduğu; dolayısıyla aynı konu ve sebebe dayanmayan adli ve idari yargı kararları arasında hüküm uyumsuzluğu bulunduğu sonucuna ulaşılamayacağı anlaşılmıştır.”* UM HB’nin 17.4.2014 T., 2013/1515 E., 2014/712 K. sayılı kararı.

¹⁰⁵⁷ UM HB’nin 17.11.1997 T., 1997/32 E., 1997/47 K. sayılı kararı.

¹⁰⁵⁸ UM HB’nin 01.11.2010 T., 2009/273 E., 2010/201 K. sayılı kararı.

*oluşan hasar miktarının tazmini istemi” olduğuna ve her iki kararın aynı konuya ilişkin bulunmadığına karar vermiştir*¹⁰⁵⁹.

b. Kararların Sebeplerinin Aynı Olması

Adli yargı açısından talepte bulunmayı gerekli kılan ve talepte bulunmaya neden olan olay ya da dava açılmasının dayanağını oluşturan hukuki ilişki olarak tanımlanabilecek dava sebebi, idari yargı açısından idareyi belli bir işlemi yapmaya zorlayan ve işlem yapma konusunda harekete geçiren hukuki ya da maddi durumlar olarak tanımlanabilir¹⁰⁶⁰.

Hüküm uyumsuzluğunun varlığı için farklı mahkemelerce verilmiş olan kararların dayanağını oluşturan dava sebebi ve olguların aynı olması gerekir¹⁰⁶¹. Her iki davanın sebebinin aynı olmasından kasıt, açılan davalarda davacının haklı olduğunu ispatlamak için ortaya koyduğu sebeplerin aynı olmasıdır¹⁰⁶². Açılan davalardan birinde ortaya konulan sebep ve vakıaların diğerinden farklı olması hâlinde davaların sebebinin aynı olduğundan bahsedilemez ve başvuru reddedilir¹⁰⁶³.

Uyuşmazlık Mahkemesi bir kararında, dava sebeplerinin aynı olmasından ne anlaşılması gerektiğini şöyle açıklamıştır:

¹⁰⁵⁹ UM HB’nin 21.5.2012 T., 2011/202 E., 2012/97 K. sayılı kararı.

¹⁰⁶⁰ Çağlayan, *İdare Hukuku*, s.308-309; Günay, s.152; Çağlayan, *Takdir*, s.178; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.139-140; Tercan, *Esas Hakkında*, s.790.

¹⁰⁶¹ “...Her iki kararda da dava konusu edilen işlemler SGK müfettiş raporunun hukuka uygun olup olmadığı iddiasına dayanmaktadır. Bu itibarla her iki kararın da aynı sebebe ilişkin olduğunu söylemek ve bu yönü ile 2247 sayılı Kanun’un 24. maddesindeki sebep unsurunun oluştuğunu kabul etmek mümkündür.” UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹⁰⁶² “...Her iki yargı kolunda açılan tazminat davaları, ...Büyükşehir Belediye Başkanlığının kusurlu bulunduğu sebebine dayanmakta ise de...” UM HB’nin 24.9.2012 T., 2012/114 E., 2012/181 K. sayılı kararı; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.140; Tercan, *Esas Hakkında*, s.798.

¹⁰⁶³ “...Akaryakıt istasyonundan alınan süper benzin numunesinin analizi sonucunda TS 2885 standardına aykırı olduğu nedeniyle verilen idari para cezasının iptali istemiyle açılan davada, idare mahkemesince işlemde yasaya aykırılık görülmeyerek davanın reddi yolunda karar verildiği, Valiliğin ihbarı üzerine Cumhuriyet Başsavcılığınca adı geçen Şirketin sorumlusu hakkında düzenlenen iddianame ile ticarete hile karıştırmak suçu nedeniyle açılan kamu davasında, asliye ceza mahkemesinde yapılan yargılama sonunda sanığın cezalandırılmasına yeterli, kesin ve inandırıcı delil elde edilemediği nedeniyle beraatına karar verildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda ...adli ve idari yargı yerlerinde açılan davaların sebepleri farklıdır.” UM HB’nin 24.6.2002 tarih, 2002/2 E., 2002/29 K. sayılı kararı; “...adı geçen sabıka durumu, idari işlemin; Ağır Ceza Mahkemesi kararı ise askerî idari yargıda açılan davanın sebeplerini oluşturduğundan esasen iki dava arasında bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmaktadır.” UM HB’nin 13.6.2005 tarih, 2005/1 E., 2005/47 K. sayılı kararı; “...adli yargı yerinde görülen davanın sebeplerinden birini, ilgilinin vatandaşlık durumu ve nüfus kayıtları oluşturmakta; buna karşılık idari yargı yerinde, davanın sebebi vatandaşlık hukuku ile uluslararası anlaşma ve bunlara ilişkin uygulama olduğundan iki dava arasındaki ilişki, bir sebep sonuç ilişkisinden ibaret bulunmaktadır. Yasa’da öngörülen öncelikli koşullardan dava sebeplerinin aynı olması koşulunun gerçekleşmemiş bulunması karşısında başvurunun reddi gerekmektedir.” UM HB’nin 03.05.2004 T., 2003/60 E., 2004/17 K. sayılı kararı.

“...2247 sayılı Kanunu’nun 24. maddesinde açıkça ‘dava sebebi’ kavramı kullanılmıştır. Hüküm uyuşmazlığına konu kararların aynı sebeple açılmış olmasından kasıt, aynı dava sebebine dayanmış olmalarıdır. Bu noktada dava sebebi ile hukuki sebebin karıştırılmaması gerekir. Dava sebebi, davacının davasını dayandırdığı vakialardır. Hukuki sebep ise davacının davasına dair nitelendirmesidir. Örneğin bir trafik kazasında yaralanan mağdurun açtığı tazminat davasının dava sebebi, ‘trafik kazası’ iken, hukuki sebebi ‘haksız fiil’ dir.”¹⁰⁶⁴

Yüksek Mahkeme vermiş olduğu bir kararında hüküm uyuşmazlığına konu her iki davanın açılma sebebinin, davacının iki farklı kurumda çalışması nedeniyle emeklilik, ikramiye ve diğer haklarının bu kurumlardan hangisi tarafından ödeneceği hususu olduğunu ve bu nedenle de iki davanın sebebinin yani maddi vakıaların ayniyet taşıdığını hükme bağlamıştır¹⁰⁶⁵.

Uyuşmazlık Mahkemesi, hüküm uyuşmazlığı başvurularında genel olarak uyuşmazlığa ilişkin davaların konusunu¹⁰⁶⁶ ve sebebini¹⁰⁶⁷ birlikte değerlendirmektedir. Mahkeme, davaların konusunun ve sebebinin aynı hakka ya da vakıalara dayanması, bu durumun kararlar arasında çelişkiye neden olması ve kararların infazını engellemesi hâlinde iki davanın konusu ve sebebi yönünden aynı olduğuna karar vermektedir¹⁰⁶⁸. Bu şartların bulunmaması hâlinde ise yapılan başvuruyu reddetmektedir¹⁰⁶⁹.

¹⁰⁶⁴ UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı; Benzer şekilde; UM HB’nin 03.3.2014 T., 2012/164 E., 2014/143 K. sayılı kararı.

¹⁰⁶⁵ UM HB’nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı.

¹⁰⁶⁶ “...Her iki davanın sebebi ...Müdürlüğünde çalışan A.Ö. 18.11.2005-14.01.2009 tarihleri arasında ödenen denetim tazminatının hukuka aykırı olarak ödenip ödenmediğine ilişkindir. Bir taraf söz konusu ödemenin hukuka uygun olarak yapıldığı iddiası ile geri istenemeyeceği iddia ve savunmasında bulunurken diğer taraf tam aksine yapılan ödemenin hukuka aykırı olduğundan geri istenebileceği iddia ve savunmasında olduğundan her iki dava sebebi yani maddi vakıalar aynıdır. Dava konusuna gelince idari yargıda davanın konusu, denetim tazminatının geri ödenmesine ilişkin idari işlemin iptali ve idari işlem nedeniyle yapılan ödemelerin iadesi olarak belirlenirken; adli yargıda da haksız yapıldığı iddiası ile yapılan ödemenin idareye geri ödenmesine ilişkin olması nedeniyle hüküm uyuşmazlığı olduğu iddia edilen kararlar arasında dava konuları da aynıdır.” UM HB’nin 13.10.2014 T., 2013/1607 E., 2014/887 K. sayılı kararı.

¹⁰⁶⁷ “...Her iki davanın konusunu ve sebebini tespit etmek gerekirse her iki davada da dava sebebinin, mimari projesine aykırı olarak yapıldığı iddia edilen tadilatlar, dava konusunu yapılan bu tadilatlar nedeni ile kiracı şirketin dava konusu taşınmazı kullanabilip kullanamayacağı, netice-i taleplerin ise kiracı şirket açısından taşınmazın kullanılmasına devam edilmesi, kiralayan Belediye Başkanlığı yönünden ise kiracı şirketin taşınmazdan tahliyesi olduğu ortadadır.” UM HB’nin 03.3.2014 T., 2012/164 E., 2014/143 K. sayılı kararı.

¹⁰⁶⁸ Tercan, *Esas Hakkında*, s.789-790; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.140-141.

¹⁰⁶⁹ UM HB’nin 14.7.2014 T., 2013/1515 E., 2014/712 K. sayılı kararı.

c. Taraflarından En Az Birinin Aynı Olması

Hüküm uyumsuzluğunun varlığı için farklı yargı kolundaki mahkemelerce verilen kararlarda yer alan taraflardan en az biri aynı olmalıdır¹⁰⁷⁰. Bu kurala uyulmaması durumunda başvuru reddedilir. Daha önce de değinildiği üzere “taraf” kavramı, dava dilekçesinde kendisi için hukuki koruma isteyen kişi (davacı) ile bu kişinin muhatabı olan, başka bir deyişle kendisine karşı hukuki korunma talep edilen (davalı) kişilerden oluşan bütündür¹⁰⁷¹.

Kanun’un 24. maddesinde yer alan “*taraflardan en az birinin aynı olması*” kuralı UMK’nin ilk hâlinde “*en az davacılarının aynı olması*” şeklinde yer almıştır¹⁰⁷². Bu hüküm 2592 sayılı Kanun ile değiştirilmiş ve bugünkü hâlini almıştır¹⁰⁷³. Yapılan bu değişiklik sonucu hüküm uyumsuzluğunun varlığı için aranan şartlar daha da kolaylaştırılmış, uyumsuzluğun kapsamı genişletilmiş ve tarafların aynı olması yanında davalı ya da davacılarından en az birinin aynı olması da hüküm uyumsuzluğunun varlığı için yeterli kabul edilmiştir¹⁰⁷⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesi, hüküm uyumsuzluğunun çözümü için yapılan başvurularda öncelikle tarafları belirlemekte, taraflardan bir ya da ikisinin aynı olması durumunda taraflar için aranan şartın gerçekleştiğine karar vermektedir¹⁰⁷⁵. Tarafların davalardaki rolleri aynı olabileceği gibi¹⁰⁷⁶ farklı da olabilir¹⁰⁷⁷. Daha somut bir ifadeyle davanın birinde davacı olan tarafın, diğerinde davalı olması

¹⁰⁷⁰ “...Hüküm uyumsuzluğu bulunduğu ileri sürülen idari yargı ve adli yargı kararlarının incelenmesinden davanın taraflarının en az birinin (O.T) aynı olduğu anlaşılmıştır.” UM HB’nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/143 K. sayılı kararı.

¹⁰⁷¹ UM HB’nin 18.12.2000 T., 2000/60 E., 2000/67 K. sayılı kararı; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.217.

¹⁰⁷² UM HB’nin 24.12.1979 T., 1979/24 E., 1979/23 K. sayılı kararı.

¹⁰⁷³ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.10; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.129-130; Gözübüyük-Tan, s.242; Resuloğlu, s.145-146; Yiğit, s.222 vd.

¹⁰⁷⁴ UM HB’nin 28.6.1993 T., 1993/27 E., 1993/27 K. sayılı kararı.

¹⁰⁷⁵ “...adli yargı yerinde davacı... H.T.nin manevi tazminat isteminin reddine, maddi tazminat isteminin kısmen kabulüne; idari yargıda ise hüküm uyumsuzluğu çıkarılması talebinde bulunan S.Ü.nün isteminin reddine karar verilmiştir. Farklı davacıların, birbirlerinden bağımsız olarak iki ayrı yargı kolunda açtıkları davaların konularının aynı olmasından söz edilemeyeceği gibi, üç farklı davacı hakkında verilen üç farklı kararda çelişki bulunduğundan söz etmek de olanaksızdır.” UM HB’nin 01.6.2015 T., 2014/932 E., 2015/343 K. sayılı kararı.

¹⁰⁷⁶ “...Davanın tarafları yönünden gerek ...İdare Mahkemesinin dosyasında ve gerekse de ...İş Mahkemesinin dosyasında, davacı ...İşletmeleri A.Ş. tarafından, davalı Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığına karşı dava açıldığı görülmekle dava taraflarının aynı olduğu tespit edilmiştir.” UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹⁰⁷⁷ “...Hüküm uyumsuzluğu bulunduğu ileri sürülen idari yargı ve adli yargı kararlarının incelenmesinden ...davanın taraflarının en az birinin(A. Ö) aynı olduğu anlaşılmıştır.” UM HB’nin 13.10.2014 T., 2013/1607 E., 2014/887 K. sayılı kararı; “...Tüm kararlarda ...Belediye Başkanlığı yönünden taraflardan en az birinin aynı olması koşulunun gerçekleştiği anlaşılmaktadır.” UM HB’nin 28.4.2003 T., 2002/88 E., 2003/20 K. sayılı kararı.

mümkündür. Hüküm uyuşmazlığının varlığı için aranan şart, uyuşmazlığa konu kararlardaki taraflardan en az birinin ortak olmasıdır¹⁰⁷⁸.

Dosyanın tarafları dışında asli müdahiller de ayrı bir taraf kabul edilir. Asli müdahiller, verilen kararlara karşı kanun yollarına başvurabilecekleri gibi hüküm uyuşmazlığının çözümünü de isteyebilir¹⁰⁷⁹. Feri müdahiller ise davada taraf sıfatına sahip olmadıklarından davanın tarafından ayrı olarak hüküm uyuşmazlığı başvurusunda bulunamaz¹⁰⁸⁰.

5. Ceza Davalarında Sanık, Fiil ve Maddi Olaylarının Aynı Olması

Ceza dosyalarında hüküm uyuşmazlığı çıkabilmesi için aranan şartlar hukuk dosyalarından farklıdır. UMK'nin 24/2. maddesindeki “*Ceza kararlarında sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması hâlinde hüküm uyuşmazlığı var sayılır.*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere sanıkların, karara konu maddi olayların ve sanığa dava açılmasını gerektiren sebepleri oluşturan fiillerin kararlarda aynı olması gerekir. Bu unsurların aynı olmaması durumunda yapılan başvuru reddedilir¹⁰⁸¹.

a. Her İki Kararının Sanıklarının Aynı Olması

Ceza hukuku açısından sanık, üzerine atılı suçlar nedeniyle hakkında kamu davası açılan ve bu suçlardan dolayı yargılanması talep edilen kişidir. İsnat edilen suçu işlediği konusunda şüphe duyulan kişi ise şüphelidir¹⁰⁸².

Ceza davalarında taraflar hukuk davalarından farklıdır. Hukuk davalarında taraf olarak davalı ve davacı bulunmaktayken; ceza davalarında cumhuriyet savcısının temsil ettiği iddia makamı, sanık ve müdafinin yer aldığı savunma makamı ile suçtan zarar gören mağdur, şikâyetçi, katılan ve bu kişilerin vekilleri bulunur. Hüküm uyuşmazlığının varlığı için hukuk davalarında taraflardan sadece birinin aynı olması yeterliyken, ceza davalarında sanığın her iki dosyada aynı olması gerekir. Örneğin aynı kişinin davalardan birinde sanık, diğerinde müşteki ya da mağdur olması hâlinde başvuru reddedilir¹⁰⁸³.

¹⁰⁷⁸ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.10; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.145-146; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.141.

¹⁰⁷⁹ “...İ.F.Y., idari yargıda açılan iptal davasında davacının murisi, adli yargıda açılan davada ise müdahil olduğu hususları dikkate alındığında taraflardan en az birinin (İ.F.Y.) aynı olduğunun kabulü gerekir.” UM HB’nin 05.4.2010 T., 2010/49 E., 2010/60 K. sayılı kararı.

¹⁰⁸⁰ UM HB’nin 05.12.2012 T., 2011/200 E., 2012/212 K. sayılı kararı; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.514-521; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.147-148; Tosun-Tan, s.870-871.

¹⁰⁸¹ Tercan, *Esas Hakkında*, s.790; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.535.

¹⁰⁸² Ünver-Hakeri, s.281; Yenisey-Nuhoğlu, s.148; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.535.

¹⁰⁸³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.535-536.

Uyuşmazlık Mahkemesi, trafik kazasına karışması nedeniyle hakkında hem asliye ceza mahkemesinde hem de askerî mahkemede kamu davası açılan K.B.nin her iki davanın da sanığı olması nedeniyle iki karar arasında hüküm uyuşmazlığının varlığı için aranan “*sanıkların aynı olması*” şartının gerçekleştiğine hükmetmiştir¹⁰⁸⁴.

b. Her İki Kararın Maddi Olaylarının Aynı Olması

UMK’nin 24/2. maddesinde, ceza mahkemelerince verilen kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı doğabilmesi için kararların maddi olaylarının aynı olması şartı aranmış ancak maddi olaylardan ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir. Maddi olayların aynı olmasıyla anlatılmak istenen husus, sanığa yöneltilen ve yargılamaya konu vakıaların aynı olmasıdır. Suçlamaya konu olayların kararlarda aynı olması durumunda maddi olaylarda aynı demektir¹⁰⁸⁵. Maddi olayların tespitinde yapılacak hukuki niteleme ve işlenen fiilin hangi suçu oluşturacağı önem taşımaz¹⁰⁸⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesinin bir kararına konu olan olayda, sanıkların gece binalara yasa dışı yazı yazmaları nedeniyle haklarında hem sulh ceza mahkemesi hem de sıkıyönetim mahkemesinde dava açılmış; yargılama neticesinde sanıklardan biri, iki mahkeme tarafından da cezalandırılmış ve her iki karar da kesinleşmiştir. Aynı sanık hakkında aynı eylem için iki farklı ceza verilmesi nedeniyle kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmuş ve Yüksek Mahkeme, kararlara konu maddi olayın aynı olduğuna hükmetmiştir¹⁰⁸⁷.

c. Her İki Karara Konu Fiillerin Aynı Olması

Ceza davalarında hüküm uyuşmazlığı oluşabilmesi için aranan diğer şart, farklı mahkemelerce verilen kararlara konu fiillerin aynı olmasıdır. “*Fiil; belli bir amaca yönelen, kişinin isteğine ve iradesine bağlı, dış dünyada etki doğuran icrai yahut ihmali bir insan davranışdır. Bu davranış, tüm suçların ortak ve tek temeli ve unsuru olan fiili ortaya koymaktadır.*”¹⁰⁸⁸ Ceza hukuku anlamında suçun maddi unsurlarından birisi “fiil” dir. Fiil, bütün suçlar için geçerli olan temel bir unsur ve

¹⁰⁸⁴ UM CB’nin 22.12.1995 T., 1995/31 E., 1995/35 K. sayılı kararı.

¹⁰⁸⁵ “...Her iki yargı kararında maddi olay, sanığın ...Derneği tarafından hazırlanmış bulunan “Faşist Teröre Karşı Savaşalım - Dev – Genç” başlıklı bildiriye dağıtılmasından ibarettir. Bu duruma göre maddi olayda birlik mevcuttur.” UM CB’nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

¹⁰⁸⁶ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.538.

¹⁰⁸⁷ UM CB’nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 K. sayılı kararı.

¹⁰⁸⁸ Mehmet Emin Artuk-Ahmet Gökçen-Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.213.

bütün suç tiplerine tatbiki mümkün olan kavramdır. Suçun diğer unsurlarının tamamı fiil üzerine kurgulanmaktadır. Fiil olmadan suçun kanuni unsurlarının nitelenmesi, kişinin suçlu olup olmadığının tespiti ve hukuka aykırılığın belirlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle fiil, ceza hukuku açısından önem arz eden her davranışı (kast, ihmali davranış, taksir) bünyesinde barındıran ve suçun diğer unsurlarına da esas teşkil eden, başka bir ifadeyle suç teorisinin üzerine oturtulduğu ceza hukukunun maddi unsurudur¹⁰⁸⁹.

Fiillerin aynı olmasından kasıt, sanığın işlediği ileri sürülen ve cezalandırılmasına esas teşkil eden eylemlerin ayniyetidir. Aynı fiilin hukuki nitelemesinin mahkemelerce farklı yapılarak farklı ceza tayinine gidilmesi, fiillerin ayniyetini etkileme; fiillerin ayniyetinde önemli olan unsur, her iki kararda da aynı fiil nedeniyle sanığın cezalandırılmasıdır. Uyuşmazlık Mahkemesi de fiillerin aynı olmasından, işlenen suçların her iki dosyada da aynı olmasını anlamaktadır¹⁰⁹⁰. Kararlardaki fiillerin aynı olup olmadığını anlamak için kararların hüküm fıkralarına bakmak gerekir. Hüküm fıkralarında sanığa isnat edilen fiillerin aynı olması hâlinde bu şartın gerçekleştiği kabul edilir. Kararların hüküm fıkralarında fiillerin aynı olduğuyla ilgili bir açıklık bulunmadığı takdirde kararın gerekçe kısmına bakılır. Gerekçe kısımlarında sanığa isnat edilen fiiller aynı ise bu şart gerçekleşmiş demektir¹⁰⁹¹.

Uyuşmazlık Mahkemesi bir kararında, aynı fiil nedeniyle iki farklı mahkemenin sanığa iki farklı ceza vermesini, kararlara konu fiilin farklı olduğu şeklinde yorumlamayarak “...Sanığın fiili; dağıttığı bildiri ile TCK’ nin 142/1 ve 312. maddelerini ihlal etmek gibi ayrı ayrı fiiller olarak görülerek sanık, adli ve askerî yargı yerlerince anılan maddelere göre ayrı ayrı cezalandırılmış ise de her iki mahkeme mahkûmiyet kararlarında bildiri içeriğini esas alarak ayrı sonuçlara ulaşmışlardır. Oysa her iki mahkemenin, kararlarında esas aldıkları bildiri içeriği ve buna göre fiil yani işlenen suç aynıdır. Bu itibarla sözü edilen her iki yargı merciince verilen kararların konusu aynı bildiri içeriği olmakla 2247 sayılı Yasa’nın 24.

¹⁰⁸⁹ Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6.B., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2014, s.239, (“GeneI”); Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.213.

¹⁰⁹⁰ “...Her iki mahkemenin, kararlarında esas aldıkları bildiri içeriği ve buna göre fiil yani işlenen suç aynıdır.” UM CB’nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

¹⁰⁹¹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.539-540.

maddesinde yer alan 'fiilin aynı olması' koşulu da gerçekleşmiştir." şeklinde karar vermiştir¹⁰⁹².

Hüküm uyumsuzluğunun varlığı için maddi olaylarla fiillerin aynı olması şartının birlikte aranması doğru değildir. Zira bunlar birbirinden ayrı ve biri diğerinin unsuru olan kavramlar olmadığı gibi her iki kavramın karşılık geldiği maddi olaylar aynıdır ve sanığa isnat edilen fiil ya da maddi olayın birbirinden ayrılması mümkün değildir¹⁰⁹³. Kaldı ki Uyuşmazlık Mahkemesi de aralarında hüküm uyumsuzluğu bulunduğu hükmettiği bir dosyada hem maddi olayın hem de cezalandırmaya konu fiilin aynı olduğuna karar vermiştir¹⁰⁹⁴. Bu nedenle yapılacak bir kanuni düzenlemeyle hüküm uyumsuzluğuna konu dosyalarda maddi olayın aynı olması şartı kaldırılmalı ve cezalandırmaya konu fiillerin aynı olması hâlinde bu şartın gerçekleştiği kabul edilmelidir. Çünkü maddi olay kavramı geniş kapsamlı bir kavram olup işlenen suçlarla ilgili hukuki nitelendirmenin sağlıklı yapılabilmesine her zaman müsait değildir. Ayrıca cezalandırmaya esas alınacak unsur maddi olay değil, işlendiği iddia edilen fiil ya da fiillerdir; işlenen fiiller üzerinden suçla ilgili hukuki nitelendirme yapılır ve cezanın bireyselliği gereğince sanık ya da sanıklar işledikleri fiiller nedeniyle ceza kanunlarında öngörülen cezalara çarptırılır.

Yargılamaya esas olacak temel unsurun işlenen fiiller olması sebebiyle her iki kararda aranması gereken husus fiillerin ayniyeti olmalıdır. Örneğin bir kavga sırasında asker olan tarafların birbirlerini yaralamaları ve tehdit etmeleri durumunda maddi olay kavgadır. İşlenen fiiller ise yaralama ve tehditte bulunma eylemleridir. Maddi olayın aynı olması şartı, kavga açısından gerçekleşmiştir. Fiillerin ayniyetinin gerçekleşmesi, her iki eylem için iki farklı mahkeme tarafından da yaralama ve tehdit eylemleri nedeniyle ceza verilmesine bağlıdır. Mahkemelerden birisinin yaralama, diğerinin tehdit suçundan ceza vermesi hâlinde maddi olay aynı olsa da cezalandırmaya konu fiillerin farklı olması nedeniyle bu iki karar arasında hüküm uyumsuzluğu doğmayacaktır. Fiillerin aynı olması, doğal olarak maddi olayında aynı olmasını gerektireceğinden ve fiil, maddi olaydan ayrı düşünülmemeyeceğinden her iki unsurun aynı anda aranmasına gerek yoktur. Ayrıca Uyuşmazlık Mahkemesi yerel mahkemelerin suça ilişkin hukuki nitelemesiyle de bağlı değildir. Mahkemeler suça

¹⁰⁹² UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

¹⁰⁹³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.539.

¹⁰⁹⁴ "...Her iki yargı mercii kararında maddi olay, sanığın duvarlara yazı yazmasından ibarettir. Fiilin aynı olup olmadığına gelince ... sonuçta sanık M.T. a duvarlara yazı yazmak eyleminden dolayı ...hapis cezası verilmiştir." UM CB'nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 K. sayılı kararı.

konu eylemleri farklı yorumlasalar bile Yüksek Mahkeme, bu nitelemeyi suça konu fiiller üzerinden yapmaktadır¹⁰⁹⁵.

6. Çelişki Nedeniyle Hakkın Yerine Getirilmesinin İmkânsız Olması

Farklı mahkemeler tarafından verilmiş kararlar arasında hüküm uyumsuzluğu doğabilmesi için diğer şartların varlığı yanında aranan en önemli şart; verilen kararlar arasında bulunan çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilememesi, daha açık bir ifadeyle kararların icrasının mümkün olmamasıdır¹⁰⁹⁶. Kararlar arasında çelişki durumu genel olarak verilen ikinci kararın kesinleşmesinden sonra ve bu kararın infazı sırasında ortaya çıkmaktadır¹⁰⁹⁷.

Bu şartın gerçekleşebilmesi için aranan birinci unsur, kararlar arasında bir çelişki bulunmasıdır. Kararlar arasındaki çelişkinin nasıl oluştuğu önemli değildir. Bu çelişki hukuk davalarında, davacının ileri sürdüğü hususların ya da talebin bir mahkeme tarafından reddedilip diğeri tarafından kabul edilmesi¹⁰⁹⁸ şeklinde olabileceği gibi uyumsuzluk konusu olayın, birden fazla yönünün olması durumunda kararların birinde değinilen ve davanın esasına etkili hususlara diğeriinde yer verilmemesi şeklinde de olabilir¹⁰⁹⁹.

Yine ceza davalarında verilen kararlardan birinin mahkûmiyet, diğeriinin beraat olması ya da her iki kararın mahkûmiyet olması veya mahkûmiyet kararlarının farklı cezalar içermesi nedeniyle hangisinin infazının yapılacağı konusunda tereddüt yaşanması durumunda da çelişki olabilir¹¹⁰⁰. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi konuyla ilgili bir hüküm uyumsuzluğu dosyasında, yukarıdaki açıklamalardan farklı olarak cezada teklik kuralı gereğince aynı suç nedeniyle iki ayrı ceza verilmemesi

¹⁰⁹⁵ UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

¹⁰⁹⁶ "...hüküm uyumsuzluğuna konu ...İdare Mahkemesinin kararı ile arazinin toplam ...hektarlık kısmının özel orman sayılmasına ilişkin işlemin hukuken geçerli olduğuna karar verilip işlemin iptali talebi reddedilerek mülkiyet hakkında tasarruf yetkisinin sınırlandırılması sonucu doğmuş ancak ...Asliye Hukuk Mahkemesinin kararı ile hukuki açıdan haksız bir fiil ve el atma kabulü ile el atmanın önlenmesi ile özel orman kararının iptali ve tapudaki özel orman şerhinin kaldırılmasına karar verilmiştir. Böylece adli ve idari yargı yerlerinde verilen çelişik kararlar nedeniyle davaya konu arazinin mülkiyet hakkının tam olarak kullanımı olanaksız hâle gelmiştir." UM HB'nin 01.10.2012 T., 2011/224 E., 2012/190 K. sayılı kararı.

¹⁰⁹⁷ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.131; Yiğit, s.229 vd.; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.150,160; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.13; Çağlayan, *Yargılama*, s.142-143.

¹⁰⁹⁸ "...Davacının, sağlık gideri olarak eksik ödenen kısmın ödenmesi talebinin reddine ilişkin idari yargıda verilen karara karşılık adli yargıda davanın kabulü ile malzeme bedelinin ödenmesine karar verildiği; kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin olanaksız hâle geldiği..." UM HB'nin 05.5.2014 T., 2013/665 E., 2014/501 K. sayılı kararı.

¹⁰⁹⁹ Tercan, *Esas Hakkında*, s.791.

¹¹⁰⁰ UM CB'nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 K. sayılı kararı.

kuralına¹¹⁰¹ aykırı olarak sanığa farklı mahkemelerce verilmiş cezaların bulunmasını bir çelişki olarak görmemiş ve yapılan başvuruyu reddetmiştir¹¹⁰².

Fakat her iki kararın beraat olması hâlinde, verilen kararlar arasında bir çelişki bulunmaması ve verilen kararların hakkın yerine getirilmesine engel bir durum oluşturmaması nedeniyle bu kararlar arasında hüküm uyumsuzluğu doğmaz¹¹⁰³.

Benzer şekilde 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi uyarınca hukuk mahkemesi, ceza hâkiminin kusur durumuyla ilgili ceza hukukunun sorumluluk ilkeleri gereğince verdiği kararlarla bağlı olmadığı gibi ceza mahkemesince verilmiş olan zaman aşımı sebebiyle düşme ya da delil yetersizliği nedeniyle beraat kararları da idare ya da hukuk mahkemelerini bağlamaz¹¹⁰⁴. Hukuk mahkemesi, verilen beraat kararından sonra tazminat kararı verebileceği gibi idare mahkemesi de verilen disiplin cezası ya da idari yaptırım kararına karşı açılan iptal davasını reddedebilir. Yani kamu görevlisi olan kişiye, yeterli delil elde edilememesi nedeniyle verilen beraat kararı bu kişiye disiplin cezası verilmesini engellemediği gibi¹¹⁰⁵ bir şahsa delil yetersizliği nedeniyle verilen beraat kararı da bu şahsa aynı eylem nedeniyle idari yaptırım kararı verilmesini engellemez ve bu iki karar arasında çelişki bulunduğu da ileri sürülemez¹¹⁰⁶.

Kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hüküm uyumsuzluğu bulunduğu iddia edilebilmesi için her iki kararın konu ve sebebinin aynı olması gerekir. Konu ve sebebi farklı olan kararlar arasında çelişkiden söz edilemez¹¹⁰⁷. Benzer şekilde hüküm uyumsuzluğuna ilişkin kararların tarafları ve konularının farklı olması durumunda da kararların birbirinden bağımsız olarak uygulanma kabiliyetinin bulunması nedeniyle çelişkiden söz edilemez¹¹⁰⁸.

Yine talepte bulunan kişinin talebinin mahkeme tarafından reddi hâlinde¹¹⁰⁹, verilen kararlardan birinin bu uyumsuzluğun çözümünü isteyen kişi yararına bir hak doğurması ve yerine getirilmesi mümkün bir hakkın varlığından söz edilememesi

¹¹⁰¹ UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

¹¹⁰² UM CB'nin 14.02.1983 T., 1982/641 E., 1983/23 K. sayılı kararı.

¹¹⁰³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.154, 542.

¹¹⁰⁴ Soyaslan, *Muhakeme*, s.380-381; Aras, s.88 vd.

¹¹⁰⁵ UM HB'nin 16.5.1983 T., 1983/3 E., 1983/21 K. sayılı kararı; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.160; Kuru, *Mütalaalar*, s.536.

¹¹⁰⁶ UM HB'nin 24.6.2002 tarih, 2002/2 E., 2002/29 K. sayılı kararı.

¹¹⁰⁷ UM HB'nin 14.7.2014 T., 2013/1515 E., 2014/712 K. sayılı kararı.

¹¹⁰⁸ "...Köyler arasındaki sınırın idarece tespiti ile ilçe belediye ve köy idari sınırlarının, kadastrası yapılacak yerlerde çalışma alanı sınırı olarak alınmasının, farklı amaç ve farklı sonuca yönelik olmaları itibarıyla idare ve kadastro mahkemesi kararlarının bir biriyle çeliştiğinden söz edilemez." UM HB'nin, 03.7.1995 T., 1995/25 E., 1995/29 K. sayılı kararı.

¹¹⁰⁹ UM HB'nin, 22.02.1999 T., 1998/75 E., 1999/4 K. sayılı kararı.

nedeniyle bu durumda da kararlar arasında bir çelişkiden ve dolayısıyla hüküm uyumsuzluğunun varlığından bahsedilemez¹¹¹⁰.

Uyuşmazlık Mahkemesi, kararlar arasında çelişki bulunmasını kararların icrası açısından değil; davacının hakkının yerine getirilip getirilememesi açısından değerlendirmektedir. Yüksek Mahkeme bir kararında, idare mahkemesinin davaya konu iş yerinde çalışan işçilerin işe giriş bildiriminin tam ve doğru yapıldığına karar vermesine rağmen iş mahkemesinin bu bildirimin eksik yapıldığı ve bu nedenle ek prim tahakkuk ettirilmesi gerektiğine karar vermesi nedeniyle işçilerin ilgili kuruma eksik bildirilip bildirmediği noktasında çelişki ortaya çıktığını ve bu çelişki nedeniyle davacı olan işverenin çalışma hakkı ile ilgili kurum talimatlarına uyma yükümlülüğünün yerine getirilmesinin imkânsız hâle gelerek kararlar arasında hüküm uyumsuzluğu bulunduğuna hükme bağlamıştır¹¹¹¹.

Hüküm uyumsuzluğunun oluşması için sadece kararlar arasında çelişki bulunması yeterli olmayıp aynı zamanda bu çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesi de imkânsız olmalıdır¹¹¹². Hakkın yerine getirilememesi, mahkeme tarafından verilip kesinleşen bir kararın icra edilememesi ve hak sahibinin aynı konuda başka bir mahkeme tarafından verilmiş çelişkili karar nedeniyle hakkını alamaması, başka bir deyişle lehine verilmiş kararın icrasını sağlayamamasıdır¹¹¹³. “Hakkın yerine getirilmesi” kavramı yalnızca eda davaları kapsamında verilen icraya konulabilecek kararlar için geçerli değildir. Zira icraya konulamasa dahi tespit davaları ve inşai davalarla ilgili verilen kararlar arasında da hüküm uyumsuzluğu doğabilir. Kaldı ki boşanma, nafaka ve tazminat davası gibi inşai hüküm taşıyan

¹¹¹⁰ UM HB’nin, 05.7.1989 T., 1989/14 E., 1989/15 K. sayılı kararı.

¹¹¹¹ UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹¹¹² “...idari yargıda yapılan yargılama sonucu idari işlemin iptali ile davacının Emekli Sandığından olan emeklilik aylığının iptal edilmesine karar verilirken, adli yargıda davacının T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve T. Halk Bankası A.Ş. Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı aylık bağlanmasına ilişkin olarak davanın reddine karar verilmiştir. İdari yargı yerinde verilen karar ile adli yargıda verilen kararlar birlikte değerlendirildiğinde davacının hakkının yerine getirilmesi olanaksız hâle getirilmiştir.” UM HB’nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı.

¹¹¹³ “...Hüküm uyumsuzluğunun giderilmesi istemiyle başvuru vergi dairesi tarafından yapılmıştır. Danıştay, bozma ve iptal kararı vergi dairesinin vergi alacağının tahsili yolunu kapatmış değildir. Zira bu idare vergi alacağını borçlunun diğer mallarından takip ve tahsil olanağına her zaman sahiptir. Borçlunun bu araçtan başka mal varlığı bulunmadığı yolunda öne sürülmüş ve kanıtlanmış bir iddia da yoktur. Öte yandan asliye hukuk mahkemesinin satışın iptali isteğinin reddine dair kararı da araç üzerinde mülkiyet muhafaza hakkı bulunan ilk satıcının aracın bedelini dava yoluyla tahsiline engel değildir. Esasen kararda bu hak saklı tutulmuştur. Bu durumda ‘hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması’ koşulunun gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.” UM HB’nin 14.10.1991 T., 1991/17 E., 1991/26 K. sayılı kararı.

davalarda kararın icraya konulmasına gerek olmayıp hak sahibinin elde ettiği haktan yararlanması için de her zaman icra yoluna başvurulması gerekmez¹¹¹⁴.

Yüksek Mahkeme vermiş olduğu bir kararında da hakkın yerine getirilmesinin imkânsız olmasının davalı ve davacı açısından ne anlama geldiğini şu ifadelerle açıklamıştır: “...Hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması durumu, davacı yönünden sübjektif bir nitelik taşımakta ve yargı kararı ile kendisine tanınmış bir hakkın yerine getirilmemesi söz konusu iken; davalı idare yönünden ilamı yerine getirmekle yükümlü olması bakımından objektif bir nitelik taşımakta ve davacıya yargı kararı ile tanınmış olan bir hakkın idarece yerine getirilmesinin olanaksızlığını ifade etmektedir.”¹¹¹⁵

Kararlar arasında çelişki bulunsa dahi bu kararların birbirini etkilememesi¹¹¹⁶, kararlardan birinin diğerinin uygulanmasına engel teşkil etmemesi¹¹¹⁷, kararın icrası¹¹¹⁸ ve infazının mümkün olması¹¹¹⁹, hak sahibinin hakkını alması¹¹²⁰,

¹¹¹⁴ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.155; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.133.

¹¹¹⁵ UM HB’nin 02.02.2009 T., 2008/134 E., 2009/17 K. sayılı kararı.

¹¹¹⁶ “...Adli Yargı merciince müdahalenin men’i ve eski hale iadesi yolunda verilen karar, hakkın yerine getirilmesini olanaksız kılmamaktadır.” UM HB’nin , 04.02.2013 T., 2012/176 E., 2013/172 K. sayılı kararı.

¹¹¹⁷ “...Şirket vekili tarafından, anılan kararlarda şirketin 31.12.2005 tarihli mali tablolarının mevzuata uygunluğu konusunda çelişki olduğu; bu çelişkinin varlığı sebebiyle şirket mali tablolarının kesinleşmediği, bu mali tablolardan çıkan hakların kullanılmadığı ileri sürülmüş ise de 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 47/A maddesi uyarınca idari para cezası verilmesine ilişkin işlemlerin iptali yolundaki ...Sulh Ceza Mahkemesinin kararının, şirketin mali tablolarının kesinleşmesi, bu mali tablolardan çıkan hakların kullanılmamasıyla ilişkilendirilmesi söz konusu olmayacağı gibi bu kararlardan birinin diğerinin uygulanmasına engel teşkil etmediğinden kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması koşulunun da gerçekleşmediği anlaşılmış olup hüküm uyuşmazlığından söz edilemeyeceği açıktır.” UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/63 E., 2013/1754 K. sayılı kararı; “...idari yargı yerindeki davaya konu ihalenin iptali isteminin reddine ilişkin karar, adli yargı yerinde açılan maddi alacakların ödenmesi istemine ilişkin davanın kabulüne ilişkin kararın uygulanmasına engel teşkil etmediğinden kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması koşulunun da gerçekleşmediği açıktır.” UM HB’nin 17.4.2014 T., 2013/1515 E., 2014/712 K. sayılı kararı; “...Valiliğin idari tedbir niteliği taşıyan men kararının iptali yolundaki idari yargı kararı, üstün hakkın saptanmasına ilişkin adli yargı kararının uygulanmasına engel teşkil etmediğinden hakkın yerine getirilmesinin imkânsızlığından söz edilemez.” UM HB’nin 13.6.2005 T., 2004/87 E., 2005/45 K. sayılı kararı.

¹¹¹⁸ “...idari yargı yerince verilen iptal kararı, idarece yerine getirildiğinden birbiriyle çelişen adli ve idari yargı kararları yüzünden hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması koşulu gerçekleşmemiştir.” UM HB’nin 16.5.1983 T., 1982/6 E., 1983/24 K. sayılı kararı.

¹¹¹⁹ “...Kararın gerekçesi gözetildiğinde tahliyeyle ilişkin işlemin yetkili mercii olan mülki idare amirliğince verilmediği, işlemin kesin ve yürütülebilir bir işlem niteliği taşımadığı, kesinleşen adli yargı kararının infazında engel bir durumun olmadığı, İdare Mahkemesi kararının onama gerekçesine göre yetkili mercie müracaatla işlem tesis ettirilmesi hâlinde infaz kabiliyetinin bulunduğu nedenleriyle hakkın yerine getirilmesinin olanaksızlığından söz edilemeyeceği açıktır.” UM HB’nin, 05.3.2012 T., 2011/69 E., 2012/34 K. sayılı kararı.

¹¹²⁰ “...İzale-yi şuyu kararı uyarınca verilen satış kararı üzerine satılan, ihale ve satışı kesinleşen, mülkiyeti bu ihale ile alıcısına geçen ve alıcının tamamına malik olmak suretiyle paydaşlığın giderildiği taşınmaz ile ilgili adli yargı yerinin izale-yi şuyu kararı, infaz olduğundan ve esasen idari yargı yerince karar verildiği tarihte, taşınmazın tamamı alıcının mülkiyetine geçip

başvuruda bulunan tarafa yargı kararı ile tanınmış bir hak bulunmaması¹¹²¹, hüküm uyuşmazlığına konu kararlardan birisi lehine olsa da diğer kararda üçüncü kişi durumunda bulunan kişinin, lehine olan kararın ilgili idarelerce uygulanmaması hâlinde adli ya da idari yargı mercilerinde dava açma imkânının bulunması¹¹²² veya kişinin lehe olan karar açısından üçüncü kişi durumunda olması, diğer kararın da aleyhine olması nedeniyle kendisine tanınmış bir hak bulunmaması hâllerinde¹¹²³, hakkın yerine getirilmesinin imkânsız oluşundan söz edilemeyeceği için hüküm uyuşmazlığı da doğmaz¹¹²⁴.

C. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ ÇÖZÜM USULÜ

Hüküm uyuşmazlığının çözüm usulüyle ilgili olarak UMK'nin 24/3. maddesinde “İlgili kişi veya makam Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyebilir. Bu hâlde olumsuz görev uyuşmazlığının çıkarılması ile ilgili 15 ve 16 ncı maddelerdeki usul kuralları uygulanır.” ifadelerine yer verilmiştir. Görüldüğü üzere hüküm uyuşmazlığının çözümü konusunda bu uyuşmazlığa özgü usul kuralları belirlenmemiş ve olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin usul kurallarına göre hüküm uyuşmazlığının çözüleceği belirtilmiştir.

Olumsuz görev uyuşmazlıklarının çözümü konusu gibi hüküm uyuşmazlığının çözümü konusunun da ilgili kişi ya da merci tarafından yapılacak

paydaşlık kalmadığından birbiriyle çelişen adli ve idari yargı kararları yüzünden hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması koşulu gerçekleşmemektedir.” UM HB’nin, 31.01.1983 T., 1980/5 E., 1983/13 K. sayılı kararı.

¹¹²¹ “...İş Mahkemesince davanın kabulü yolunda verilen hükmün, Danıştayca verilen redde ilişkin hüküm üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı gibi, Y.Ç. hakkındaki hükmü yerine getirmekle yükümlü bulunan davalı idarenin, bu davada üçüncü kişi konumunda olan M. S. bakımından aynen uygulama yükümlülüğü bulunmamaktadır. Esasen M.S. tarafından açılan dava retle sonuçlandığından adı geçen yargı kararı ile kendisine tanınmış bir hakkının bulunduğundan da söz etmek olanaksızdır. Belirtilen duruma göre olayda ‘hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması’ koşulu gerçekleşmediğinden başvurunun reddi gerekmiştir.” UM HB’nin, 02.02.2009 T., 2008/133 E., 2009/16 K. sayılı kararı; “...F.K. açtığı davada borcunun bulunmadığını ispatlayamamış ve davası reddedilmiş olduğundan adı geçen yargı kararı ile kendisine tanınmış bir hakkının bulunduğundan da söz etmek olanaksızdır.” UM HB’nin, 12.6.2000 T., 2000/7 E., 2000/17 K. sayılı kararı.

¹¹²² UM HB’nin, 07.7.2008 T., 2008/62 E., 2008/179 K. sayılı kararı.

¹¹²³ “...Hüküm uyuşmazlığının giderilmesi istemiyle başvuruda bulunan davacı A.Ö., Y.G. hakkında İdare Mahkemesince verilmiş bulunan iptal kararı bakımından üçüncü kişi konumunda olduğu gibi davanın reddi yolundaki AYİM kararı ile kendisine tanınmış bir hak da olmadığından, bahsi geçen kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin olanaksızlığından söz edilemez.” UM HB’nin 18.12.2000 T., 2000/60 E., 2000/67 K. sayılı kararı.

¹¹²⁴ “...idari yargı yerinde açılan davada davacıların gayrimenkuller üzerindeki takyidatların kaldırılması istemleri yerinde görülerek davanın iptalle sonuçlanıp kesinleştiği ve adli yargı yerinde görülen davaların da retle sonuçlanıp kesinleştikleri, davalardaki konu ve dava sebebinin aynı olması koşulunun oluşmadığı anlaşılmış ise de tarafları yönünden aynı sonuçların doğduğu gözetildiğinde Maliye Hazinesi yönünden hakkın yerine getirilmesinin imkânsızlığından söz edilmesi olanaksızdır.” UM HB’nin, 19.12.2011 T., 2010/134 E., 2011/254 K. sayılı kararı; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.150 vd.

işlemler, yargı mercilerince yapılacak işlemler, Uyuşmazlık Mahkemesince yapılacak işlemler ve Uyuşmazlık Mahkemesi kararından sonra yapılacak işlemler olmak dört başlık altında incelenmesi faydalı olacaktır.

1. İlgili Kişi veya Mercii Tarafından Yapılacak İşlemler

a. Talebe Yetkili Olanlar

UMK'nin 24/3. maddesinde “İlgili kişi veya makam, Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyebilir.” ifadelerine yer verilmiş ancak başvuruda bulunabilecek ilgili kişi ya da makamın kimler olduğu açıkça belirtilmemiştir. İlgili kişi, hukuk davalarında hüküm uyuşmazlığına konu olan kararlar nedeniyle hakkı yerine getirilemeyen taraf ve asli müdahil,¹¹²⁵ ceza davalarında ise davanın tarafları ve müdahildir. İlgili makam ise cumhuriyet savcılığıdır¹¹²⁶.

Taraflardan birinin hüküm uyuşmazlığının çözümü için başvuruda bulunması hâlinde diğer tarafın da başvuru yapması gerekmez; başvuru yapılsa bile bu, yeni bir başvuru olarak değerlendirilmez ve diğer başvuruyla birleştirilir. Çünkü ilk başvuruyla birlikte davanın her iki tarafıyla ilgili tek bir karar verilecektir¹¹²⁷.

b. Hukuki Yarar Şartı

Hüküm uyuşmazlığı dosyalarında öncelikle aranan şart, başvuru yapan tarafın başvurusunda hukuki bir yararının bulunmasıdır. UMK'de başvuru şartları arasında hukuki yarar şartının aranacağına ilişkin bir hükme yer verilmemişse de hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde, atıf yapılan İYUK'un 2/1-a ve b maddelerinde iptal ve tam yargı davalarının açılabilmesi için bu davaları açan kişilerin dava açmada bir hakkı ya da menfaatlerinin bulunması şartı aranmıştır. Yine HMK'nin 114. maddesinin 1-h bendinde “*davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması*” dava şartları arasında sayılmıştır¹¹²⁸.

Kararlardan biri aleyhine olan veya hakkını alamayan taraf, bu yola başvurabilir. Kararlardan biri başvuranın hakkını zedelemiş olmalıdır. Aksi takdirde başvuru reddedilir¹¹²⁹. Daha önce de belirtildiği üzere hüküm uyuşmazlığının varlığı için kararlar arasında çelişki bulunması, bu çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin imkânsız olması, verilen kararlardan birinin uyuşmazlığın

¹¹²⁵ UM HB'nin 05.12.2012 T., 2011/200 E., 2012/212 K. sayılı kararı; Tosun-Tan, s.871-872.

¹¹²⁶ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.19; Tercan, *Esas Hakkında*, s.792-793.

¹¹²⁷ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.794 vd.; Tercan, *Esas Hakkında*, s.795.

¹¹²⁸ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.261; Taşkın, *Menfaat*, s.74; Çağlayan, *Yargılama*, s.507.

¹¹²⁹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.161-168 vd.

giderilmesini isteyen kişi yararına bir hak ya da menfaat doğurması, bu menfaatin hukuki ve meşru olması ve davanın her aşamasında bulunması gerekir¹¹³⁰. Dolayısıyla yalnızca dava açılırken hukuki yarar bulunması yeterli olmayıp hüküm uyuşmazlığının çözümü için yapılan başvuru sırasında da hukuki yarar mevcut olmalıdır. Zira hukuki yararın bulunmaması, hem idari yargıda hem de medeni yargıda davanın esasa geçilmeden reddini gerektirir¹¹³¹.

c. Dilekçenin Verileceği Mercii

Olumsuz görev uyuşmazlığının çözüm usulünde olduğu gibi hukuk davalarında, hüküm uyuşmazlığının çözümünü yalnızca davanın tarafları isteyebilir. Taraflardan birinin talebi olmadan mahkemeler, hüküm uyuşmazlığının çözümünü Uyuşmazlık Mahkemesinden isteyemez. Hukuk dosyalarında taraflar, hüküm uyuşmazlığının çözümü için doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilecekleri gibi (UMK md. 24/3) son kararı veren mahkemenin kararının kesinleşmesinden sonra bu mahkemeye başvurarak da uyuşmazlığın çözümünü isteyebilirler. Bu şekilde yapılan başvuru üzerine son kararı veren mahkeme, ilk kararı veren mahkemenin kararını da temin ederek dosyaları Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir¹¹³².

UMK'nin 24/3. maddesi hükmünün bu şekilde anlaşılması gerekir. Aksi takdirde tarafların doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilecekleri belirtildikten sonra hüküm uyuşmazlığının çözümünde aynı Kanun'un 15. maddesindeki usul kurallarının uygulanacağını söylenmesi bir tezat oluşturur. Şöyle ki Kanun'un 15. maddesinde *"...kararını veren yargı merciince, bu kararın kesinleşmesinden sonra ceza davalarında doğrudan doğruya; diğer davalarda ise taraflardan birinin istemi üzerine ilk görevsizlik kararını veren yargı merciine ait dava dosyası da temin edilerek Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilir ve görevli yargı merciinin belirlenmesi istenir."* hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemeden, hukuk davalarıyla ilgili yapılacak başvurunun mutlaka son kararı veren mahkemeye yapıp bu mahkeme tarafından, diğer mahkemeye ait kararın da temin edilerek Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi gerektiği anlamı çıkmaktadır. Ancak UMK'nin 24/3. maddesinde, ilgili kişi ya da makamın doğrudan hüküm uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabileceği açıkça düzenlenmiştir.

¹¹³⁰ Danıştay 7. Dairesinin 07.3.1996 T., 1996/5890 E., 1996/820 K. sayılı kararı.

¹¹³¹ Candan, s.107,120; Taşkın, *Menfaat*, s.74-75.

¹¹³² Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.19.

Yapılacak bir düzenlemeyle bu karmaşıklığa son verilebilir ve hukuk dosyalarında tarafların hem Uyuşmazlık Mahkemesine hem de son kararı veren mahkemeye başvuru yapabilecekleri hususu ile doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine yapılacak başvurularda başvuruya ilgili eksiklikleri Yüksek Mahkemenin gidereceği, son kararı veren mahkemeye başvurulması hâlinde ise bu mahkemenin, ilk kararı veren mahkemeye ait dosyayı da temin ederek Uyuşmazlık Mahkemesine göndereceği hususu hüküm altına alınabilir.

Uyuşmazlık Mahkemesi; taraflarca doğrudan kendisine yapılan bir başvuruda yukarıdaki açıklamalardan farklı olarak ve tarafların da Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapabileceklerine ilişkin UMK'nin 24/3. maddesi hükmünü görmezden gelerek başvurunun, UMK'nin 15. maddesi gereğince son kararı veren mahkeme yerine kendisine yapılmasını eleştiri konusu yapmıştır¹¹³³.

Ceza davalarında ilgili kişi ya da makam doğrudan Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak uyuşmazlığın çözümünü isteyebilir. Bu imkân UMK'nin 15. maddesinde “...ceza davalarında doğrudan doğruya, ...ilk görevsizlik kararını veren yargı merciine ait dava dosyası da temin edilerek Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilir ve görevli yargı merciinin belirlenmesi istenir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır¹¹³⁴. Kanun'un 24/3. ve 15. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde taraflar, cumhuriyet savcısı¹¹³⁵ ve UMK'nin 37. maddesi gereğince müdahiller, uyuşmazlığın çözümü için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesini yerel mahkemeden isteyebilecekleri gibi kendileri de doğrudan Yüksek Mahkemeye başvurabilirler. Yine ceza dosyalarında ikinci mahkeme, UMK'nin 15. maddesi gereğince kendiliğinden ilk mahkemenin verdiği kararı da temin ederek hüküm uyuşmazlığının çözümünü ister. Ancak ilk kararı veren mahkemenin böyle bir başvuru hakkı yoktur¹¹³⁶.

Başvuru dilekçesinde dosyanın; karşı tarafının kim olduğu, hüküm uyuşmazlığına konu olabilecek kararların hangi mahkemeler tarafından verildiği,

¹¹³³ UM HB'nin 10.10.2005 T., 2004/14 E., 2005/65 K. sayılı kararı.

¹¹³⁴ Özgüldür, *Fonksiyonu*, s.7; Büyükeren-Kaynak, s.43; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.165-166; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.8.

¹¹³⁵ “...Aynı sanık hakkında aynı suçtan dolayı biri adli yargıya, diğeri askerî yargıya ait olmak üzere iki kesin hüküm bulunduğu, temyiz inceleme mercilerinin ayrı olması nedeniyle ihtilafın yazılı emir yolu ile çözülmesinin mümkün olmadığı, ortada oluşmuş bir hüküm uyuşmazlığı bulunduğundan ihtilafın Uyuşmazlık Mahkemesince çözülmesi gerektiği gerekçeleri ile yazılı emir yolu ile bozma isteminin reddine karar vermiştir. ...Askerî Savcılığı oluşan hüküm uyuşmazlığının çözümü için dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermiştir.” UM CB'nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 K. sayılı kararı.

¹¹³⁶ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.544; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.19.

kararlar arasında olduğu ileri sürülen çelişki ile bu çelişki nedeniyle hangi hakların yerine getirilemediği belirtilmelidir¹¹³⁷.

d. Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Başvuru Süresi ve Sayısı

Hüküm uyuşmazlığının çözümüyle ilgili üzerinde durulması gereken ve UMK’de açık hüküm bulunmayan konular da mevcuttur. Bu konulardan birisi hüküm uyuşmazlığının çözümü için öngörülmüş bir başvuru süresinin olup olmadığı, diğeri de hüküm uyuşmazlığının giderilebilmesi için kaç kez başvuru yapılabileceğidir.

aa. Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Başvuru Süresi

UMK’nin 24. maddesinde ve bu maddenin atıf yaptığı aynı Kanun’un 15. maddesinde başvuruya ilgili bir süre sınırı öngörülmemiştir. Yine Kanun’un 25. maddesinde, bu uyuşmazlığın çözümüyle ilgili UMK’de hüküm bulunmayan hâllerde İYUK ve CMK hükümlerinin uygulanacağı kararlaştırılmış ancak bu iki usul kanununda da konuyla ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Hüküm uyuşmazlığına, en erken verilen ikinci kararın kesinleşmesinden sonra başlamak üzere hükmün icrasının gerçekleştirilmesine kadar başvurulabilir. En erken bu şekilde başvuru imkânı bulunmakla birlikte en son ne zamana kadar hüküm uyuşmazlığının çözümünün istenebileceği ve bu yola başvurma konusunda belli bir süre sınırı olup olmadığı, tartışılmasında yarar bulunan konulardır.

(1) Hukuk Davalarında

Her ne kadar UMK’de ve bu Kanun’un atıf yaptığı usul kanunlarında başvuru ile ilgili bir süre sınırı öngörülmemiş ise de olumsuz görev uyuşmazlıklarının çözümü için yapılacak başvurulardan farklı olarak hukuk dosyalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlığı başvurularında bir süre sınırı getirilmeli ve bu sürenin aşılmasından sonra yapılacak başvurular reddedilmelidir. Getirilecek süre sınırı da kanunlarda ilamların icrası için öngörülen 10 yıllık zaman aşımı süresi olmalıdır¹¹³⁸.

İlamların icrası ile ilgili 6098 sayılı Borçlar Kanunu’nun 156. maddesinde “Zaman aşımının kesilmesiyle yeni bir süre işlemeye başlar. Borç, bir senetle ikrar edilmiş veya bir mahkeme ya da hakem kararına bağlanmış ise yeni süre her zaman on yıldır.” hükmüne yer verilmek suretiyle ilama bağlanmış alacaklar için 10 yıllık zaman aşımı süresi öngörülmüştür. Aynı Kanun’un 146. maddesinde “Kanunda

¹¹³⁷ Büyükeren-Kaynak, s.43; Tercan, *Esas Hakkında*, s.795; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.171; Resuloğlu, s.149-150; Barutoğlu, *Başvuru*, s.156.

¹¹³⁸ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.159; Tercan, *Esas Hakkında*, s.795.

aksine bir hüküm bulunmadıkça her alacak on yıllık zaman aşımına tabidir.” hükmü ile alacaklar için de 10 yıllık bir genel zaman aşımı süresi öngörülmüştür.

Yine 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’nun 39. maddesinde “*İlama müstenit takip, son muamele üzerinden on sene geçmekle zaman aşımına uğrar. Noter senedine müstenit takip, senedin mahiyetine göre borçlar veya ticaret kanunlarında muayyen olan zaman aşımına tabidir.*” hükmü ile de ilama bağlı takipler yönünden 6098 sayılı Kanun’a benzer şekilde, son muamele tarihinden itibaren 10 yıl geçmekle takibin zaman aşımına uğrayacağı hüküm altına alınmıştır.

İlamların icrası ile ilgili İYUK’ta bir düzenleme bulunmasa da Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, (DİDDK) açılan bir davada tutmuş olduğu nöbetler nedeniyle davacıya ödenmeyen ek ödeme tutarlarının kanuni faiziyle birlikte “*ilamların infazına ilişkin 10 yıllık genel zaman aşımı süresi içinde*”¹¹³⁹ istenebileceğine hükmederek idari yargıda verilen kararlar için de 10 yıllık icra süresinin bulunduğunu karara bağlamıştır¹¹⁴⁰.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kesinleşen kararların icrasının gerçekleştirilebilmesi ve hak sahiplerinin haklarına kavuşabilmeleri için kanunlarda belli süreler öngörülmüştür. Bu sürelerin geçirilmesi hâlinde davası lehine sonuçlanan taraf, hak iddia edemez. Hüküm uyuşmazlığının çözümü, ilamın icrasına imkân tanınmasını amaçlamaktadır. İcrası konusunda önünde engel olmayan ilamlar için dahi getirilmiş olan süre sınırı, hüküm uyuşmazlığına başvuru için de getirilmelidir. Aksi takdirde Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı, dava konusu olayla ilgili verilmiş yeni bir karar olacağından ve ilamların icrası için öngörülen 10 yıllık süre bu karardan itibaren yeniden başlayacağından, dolayısıyla olağan yollarla hakkını talep etmeyen tarafa yeni bir başvuru hakkı tanınacağından davanın diğer tarafının mağduriyeti yanında hukuki güvenlik, öngörülebilirlik ve istikrar ilkeleri de zedelenmiş olacaktır¹¹⁴¹.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, görev uyuşmazlığı dosyalarından farklı olarak hukuk davalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlığı dosyalarında esastan karar verebildiği ve bu dosyaların çözümünde İYUK ve CMK’ye yapılan atıf nedeniyle her türlü konuyu resen araştırabilirdiği de dikkate alındığında Yüksek Mahkemenin bu başvurularda, başvuruya konu kararların icra kabiliyetinin bulunup bulunmadığını da resen

¹¹³⁹ DİDDK’nin 02.6.2011 T., 2011/217 E., 2011/616 K. sayılı kararı.

¹¹⁴⁰ Candan, s.753; Sancakdar, s.268.

¹¹⁴¹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.169-170; Tercan, *Esas Hakkında*, s.795; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.146; Kuru, *Usul*, s.776.

araştırması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Kaldı ki Uyuşmazlık Mahkemesinin özellikle işin esasına girerek verdiği kararların ilk derece mahkemelerinde verilen kararlardan bir farkı yoktur. Hatta yukarıda belirtildiği üzere dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesinin cari olduğu hukuk dosyalarında dahi Mahkeme, her türlü araştırma ve incelemeyi resen yapabilmektedir.

Kısacası başvuruda bulunan kişinin, lehine olan kararın kesinleşmesinden itibaren 10 yıl geçtikten sonra hüküm uyuşmazlığının çözümü için başvurması hâlinde bu kararın artık bu kişi lehine bir hak doğurması söz konusu olamaz. Bu nedenle Uyuşmazlık Mahkemesi, hukuk dosyalarında ilamların icrası için öngörülen süre içinde başvurunun yapıp yapılmadığını incelemeli; süresi içinde başvuru yapılmışsa talebi kabul etmeli, aksi takdirde kişinin başvuruda meşru ve güncel bir menfaatinin olmaması nedeniyle başvuruyu ya reddetmeli ya da kabul etse dahi kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu ilişkin bir tespitle yetinerek kararın icra kabiliyeti bulunmaması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar vermelidir¹¹⁴².

(2) Ceza Davalarında

Hukuk davalarıyla ilgili başvuruların ilamların icrası için öngörülen sürede yapılabileceği düşünülmekte ise de ceza davalarıyla ilgili başvuru süresinin farklı olduğunun kabulü gerekir. Ceza davalarında, hükmedilen cezalardan biri ya da ikisi ceza zaman aşımına uğrasa dahi Uyuşmazlık Mahkemesi başvuruyla ilgili bir karar vermeli ve UMK'nin 25/2. maddesi gereğince yargılama yapacak mahkemeyi belirlemelidir. Zira ceza zaman aşımı; kesinleşen bir cezanın kanunda belirlenen sürede infazının yapılamaması nedeniyle bu cezanın infazından devletin koşulsuz olarak vazgeçmesi olup ceza zaman aşımı süresi dolsa dahi hüküm, infazı dışında bütün sonuçlarıyla varlığını devam ettirir¹¹⁴³.

Yürürlükten kaldırılan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, ceza zaman aşımı süresinin dolmasıyla verilen cezanın “*ortadan kalkacağı*” hüküm altına alınmışken, 5237 sayılı yeni Kanun'da ceza zaman aşımı süresinin dolmasıyla cezanın ortadan kalkmadığı ve bu durumun sadece “*infaz engeli*” oluşturduğu belirtilmiştir. 5237

¹¹⁴² Tercan, *Esas Hakkında*, s.795.

¹¹⁴³ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.683; Kubilay Taşdemir, **Ceza Hukukunda Zaman aşımı**, Cantekin Matbaacılık, Ankara, 2011, s.403; Fahri Gökçen Taner, **Ceza Hukukunda Zaman aşımı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.174; Soyaslan, *Genel*, s.617; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.947.

sayılı Kanun'un 68/4. maddesi ile ceza zaman aşımı süresinin dolmasıyla cezanın “*ortadan kalkacağı*” şeklindeki ifade “*infaz edilmez*” olarak değiştirilmiştir¹¹⁴⁴.

Ceza zaman aşımı süresinin dolmasıyla birlikte cezanın infazı artık mümkün değilse de mahkûmiyete bağlı olarak ortaya çıkan ve ceza sayılmayan yükümlülükler devam etmektedir. Verilen ceza zaman aşımına uğramış olsa dahi daha sonra işlenen bir suçta tekerrüre esas teşkil edebilir veya ikinci cezanın ertelenmesini engelleyebilir. Aynı şekilde cezanın zaman aşımına uğraması; şahsi haklar, tazminat ve yargılama giderlerine ilişkin hükümleri etkilemediği gibi (TCK m. 74/3) mahkûmiyete bağlı olarak verilen disiplin cezası ya da idari yaptırım uygulanmasına da engel teşkil etmez. Ceza zaman aşımı süresinin dolmasıyla birlikte verilen ceza, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından silinir ve arşiv kaydına alınır (5352 sayılı Adli Sicil Kanunu m. 9)¹¹⁴⁵.

5237 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikten sonra zaman aşımına uğramış olması hâlinde cezanın değil; sadece bu cezanın infazının ortadan kalkıyor olması ve mahkûmiyet hükmünün diğer sonuçlarının varlığını devam ettirmesi nedeniyle sanığın, ceza zaman aşımına uğramış olsa dahi¹¹⁴⁶ hüküm uyuşmazlığının çözümünü istemesinde hukuki yararı vardır. Zira eylemleri nedeniyle sanığın yeniden yargılanması durumunda daha önce verilen cezalardan daha az ceza alması ya da beraat etmesi mümkündür. Kaldı ki sanığın, yeniden ceza almış olsa dahi zaman aşımına uğrayan bu cezalar infaz edilemeyeceğinden hüküm uyuşmazlığının giderilmesini istemesi bir anlamda sanığa tekrar yargılanıp daha az ceza alabilmesi için bir fırsat tanımak anlamına gelir. Yine UMK'nin 25/2. maddesi gereğince kazanılmış haklar saklı tutulacağından ve ikinci yargılama neticesinde verilecek ceza hiçbir şekilde ilk cezadan fazla olamayacağından sanık, ceza zaman aşımına uğramış olsa dahi hüküm uyuşmazlığının çözümünü talep edebilir.

Ayrıca amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması olan ceza yargılamasında, sanığın aleyhine verilen hükme karşı kanun yoluna başvurulmasında her durum ve şartta hukuki yararı vardır. Öyle ki 5271 sayılı CMK'nin kanun yararına bozmayı düzenleyen 309. maddesinde, kanun yararına bozma talebinin kabulü hâlinde hükümlünün cezasının kaldırılması gerekiyorsa cezanın kaldırılmasına, daha hafif bir

¹¹⁴⁴ Taşdemir, s.404; Hakeri, s.685; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.948; Taner, s.217.

¹¹⁴⁵ Taner, s.209; Soyaslan, *Genel*, s.618; Hakeri, s.685; Taşdemir, s.436-438; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.948.

¹¹⁴⁶ Doktrinde bazı yazarlar, cezai konulardaki hüküm uyuşmazlıklarının çözümü için en geç ceza zaman aşımı süresinin dolmasına kadar başvuru yapılabileceğini söylemektedirler, Bkz. Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.545.

ceza verilmesi gerekiyorsa bu hafif cezaya Yargıtay Ceza Dairesinin doğrudan karar verebileceği düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere ceza yargılamasının kendisine has bu özelliği nedeniyle hükümlü hakkında verilen karar, lehe sonuç doğurmakta ve konu, kararın kesinleşmesi ya da infazın tamamlanması açısından farklı düzenlemelerle sınırlandırılmamaktadır. Aynı usul, UMK'nin 25/2. maddesindeki düzenleme gereğince hüküm uyuşmazlıklarında da uygulanmalı ve sanığın hüküm uyuşmazlığının çözümünü istemede her hâlükârda hukuki yararının bulunduğu kabul edilmelidir.

bb. Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Kaç Kez Başvurulabileceği

Hüküm uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine kaç kez başvurulabileceğine ilişkin UMK'de bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Olumlu görev uyuşmazlığının çözümü konusunda Kanun'un 12. maddesinde bu uyuşmazlığın çözümü için sadece bir kez başvurulabileceği düzenlenmiştir. Ancak bu maddenin hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde uygulanma imkânı yoktur. Zira Kanun'da, hüküm uyuşmazlığının çözümünde olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir¹¹⁴⁷.

(1) Hukuk Davalarında

Hukuk dosyalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde verilen kararlardan birinin olaya uygulanmasına karar verilebileceği gibi her iki karar kaldırılarak esastan yeni bir karar da verilebilir.

Yüksek Mahkemenin çelişkili kararlardan birini kaldırıp diğerinin olaya uygulanmasına karar verdiği durumlarda, hüküm uyuşmazlığının varlığı için aranan farklı mahkemelerce verilmiş çelişkili iki karar bulması şartı ortadan kalktığından ve olaya uygulanacak sadece bir karar kaldığından, tek kararlar da hüküm uyuşmazlığı doğamayacağından ikinci kez hüküm uyuşmazlığının çözümü istenemez¹¹⁴⁸.

Aynı şekilde Uyuşmazlık Mahkemesinin dosyanın esasına girerek verdiği kararlarda da Mahkemenin her iki kararı kaldırması nedeniyle olaya uygulanabilecek adli, idari ve askerî yargı mercilerince verilmiş bir mahkeme kararı kalmadığından tekrar hüküm uyuşmazlığının çözümü için başvurulamaz.

¹¹⁴⁷ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.163-164.

¹¹⁴⁸ "...Taşınmaz malın mülkiyeti konusundaki hüküm uyuşmazlığı evvelce malın mülkiyeti konusundaki kesin olarak çözülmüş ve taşınmaz malların Hazine adına tesciline karar verilmiştir. Davacı bu kerre evvelce tapu kaydı kendi üzerine iken üçüncü kişiler aleyhine açtığı tecavüzün men'i davasını kazandığını ileri sürerek yeni bir hüküm uyuşmazlığının varlığını iddia etmektedir. Oysa taşınmaz mal kesin bir hükümle Hazine adına tescil edildiğine göre ortada oluşmuş bir hüküm uyuşmazlığının varlığından söz edilemeyeceği için istem reddedilmelidir." UM HB'nin 08.10.1979 T., 1979/10 E., 1979/8 K. sayılı kararı.

(2) Ceza Davalarında

Ceza dosyalarının çözümünde Uyuşmazlık Mahkemesi, verilen kararları kaldırıp sadece o dosyada yargılama yapacak mahkemeyi belirlediğinden ve ortada hüküm uyuşmazlığına konu olabilecek bir mahkeme kararı kalmadığından tekrar hüküm uyuşmazlığının çözümü için başvuru yapılamaz¹¹⁴⁹.

Kısacası Kanun'da konuyla ilgili açık bir düzenleme bulunmasa da -hüküm uyuşmazlığının niteliği ve kararların özelliği gereği- bu yola ikinci kez başvurulması mümkün değildir. İkinci kez başvuru yapılması hâlinde karar verilmesine yer olmadığına¹¹⁵⁰ ya da başvurunun reddine¹¹⁵¹ karar verilir. Hüküm uyuşmazlığının çözümü için yapılan başvurunun bir kısım usulü eksiklikler nedeniyle reddedildiği durumlarda bu eksiklikler giderildikten sonra yeniden başvuru yapılabilir. Bu durumda başvuru ikinci kez yapılmış sayılmaz¹¹⁵².

e. Başvuru Yapanlardan Herhangi Bir Vergi ve Harç Alınmaması

Hüküm uyuşmazlığı başvurusunda bulunanlardan UMK'nin 34. maddesi gereğince herhangi bir vergi, resim ve harç alınmaz¹¹⁵³. Fransa uyuşmazlık sisteminde ise hüküm uyuşmazlığı başvurularından da vergi ve harç alınmaktadır. Doktrinde de hüküm uyuşmazlığı dosyalarının niteliği gereği dosyanın esasıyla ilgili karar verilmesi ve ilk derece mahkemelerinde yapılan yargılamalardan farkının olmaması nedeniyle harç alınması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır¹¹⁵⁴. Ancak ülkemiz uygulamasında, dosyaların taraflarından daha önceki yargılamalarda başvuru ve karar harcı alındığından hüküm uyuşmazlığının çözümü için yaptıkları başvuruda herhangi bir harç alınmaz. İdari rejimde aynı konuda farklı yargı kollarındaki mahkemelerce yargılama yapıp karar verilebilmesi nedeniyle yargı düzenin işleyişinden kaynaklanan bir sorun olarak ortaya çıkan hüküm uyuşmazlığının çözümü için yapılan başvurulardan harç alınmaması yerinde ve hakkaniyete uygun bir uygulamadır.

2. Yargı Mercilerince Yapılacak İşlemler

Hüküm uyuşmazlığının çözümünde yargı mercilerince yapılacak işlemler UMK'nin 24. maddesi yollamasıyla aynı Kanun'un 15. maddesinde düzenlenmiştir. Hüküm uyuşmazlığının varlığının ileri sürüldüğü hukuk dosyalarında, son kararı

¹¹⁴⁹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.543-544.

¹¹⁵⁰ UM HB'nin 06.6.2011 T., 2011/33 E., 2011/120 K. sayılı kararı.

¹¹⁵¹ UM HB'nin 08.10.1979 T., 1979/9 E., 1979/7 K. sayılı kararı.

¹¹⁵² Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.158; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.163-164.

¹¹⁵³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.182-183,190; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.173.

¹¹⁵⁴ Göreli, *Konferansı*, s.228; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.179; Arık, *Düşünceler*, s.388.

veren mahkeme, bu kararın kesinleşmesinden itibaren davanın taraflarından birinin isteği üzerine ilk kararı veren mahkemeye ait dosyayı da temin ederek her iki dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir¹¹⁵⁵.

Ceza dosyalarında ise son kararı veren mahkeme, verdiği kararının kesinleşmesinin ardından kendiliğinden ilk görevsizlik kararı veren mahkemeye ait dosyayı da temin edip Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir. Bazı dosyalarda, bu kurala uyulmaması nedeniyle dosyalardaki eksiklik Uyuşmazlık Mahkemesince giderilmekte ve bu durum zaman kaybına neden olmaktadır¹¹⁵⁶. Son kararı veren mahkemenin bu yönde bir isteği ya da kararının olmadığı, buna karşılık davanın taraflarının veya ilgili makamların talep ettiği durumlarda da mahkeme dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine göndermelidir¹¹⁵⁷. Aynı şekilde Uyuşmazlık Mahkemesine intikal eden bir hüküm uyuşmazlığı dosyasında olduğu gibi yargılamanın yenilenmesi talebi üzerine dosyayı incelemekte olan temyiz mercii, talebe konu olayda hüküm uyuşmazlığı bulunduğunu tespit ettiği takdirde bu uyuşmazlığın çözümü için de Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilir¹¹⁵⁸. Ancak temyiz mercileri hüküm uyuşmazlığının varlığını tespit ettikleri her dosyada aynı şekilde davranmamaktadır. Örneğin yazılı emir yoluyla gelen bir başvuruda Askerî Yargıtay, başvuruya konu kararlar arasında hüküm uyuşmazlığının bulunduğunu tespit etmesine rağmen yazılı emir yoluyla bozma isteminin reddine karar vererek dosyayı yerel mahkemeye göndermiş ve bu dosyada hüküm uyuşmazlığının çözümü için başvuru, yerel askerî savcılık tarafından yapılmıştır¹¹⁵⁹.

3. Uyuşmazlık Mahkemesince Yapılacak İşlemler

a. Usule İlişkin İnceleme

Hüküm uyuşmazlığının çözümünde Uyuşmazlık Mahkemesince yapılacak işlemler UMK'nin 24. maddesi yollamasıyla aynı Kanun'un 16. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre Mahkeme hüküm uyuşmazlığı talepleriyle ilgili önce ilk inceleme yaparak dosyada eksiklik bulunup bulunmadığını ve her iki

¹¹⁵⁵ Barutoğlu, *Başvuru*, s.138; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.19.

¹¹⁵⁶ UM HB'nin 13.6.2005 T., 2004/87 E., 2005/45 K. sayılı kararı.

¹¹⁵⁷ Çağlayan, *Yargılama*, s.140; Resuloğlu, s.118; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.19.

¹¹⁵⁸ "...Cezada teklik kuralı uyarınca aynı suçtan dolayı iki ayrı ceza verilmemesi gerekiyorsa da bu kurala aykırı olarak sanığı, fiili ve maddi olayları aynı olan adli ve askerî yargı yerlerinden verilmiş birbirine uymayan kararları mevcut olduğundan ortada hüküm uyuşmazlığı vardır. Bu husus ise Uyuşmazlık Mahkemesinin görevi dâhilindedir. Bu nedenle hüküm uyuşmazlığının hâlli için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi gerektiğine, anlaşmazlık yargılamanın yenilenmesi konusu yapılamayacağından istemin reddine karar verilmiştir." UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

¹¹⁵⁹ UM CB'nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 K. sayılı kararı.

dava dosyasının gönderilip gönderilmediğini kontrol eder. Dosyada eksiklik bulunduğu takdirde eksiklikler tamamlatılır. İlk inceleme sırasında dosyanın ilgilisi olan yargı kollarının başsavcılardan görüş istenebilir. Başsavcılardan görüş istenmesi ve görüş gelmesi hâlinde hüküm uyuşmazlığı şartlarının varlığı ayrı ayrı incelenir¹¹⁶⁰ ve kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunmadığı kanaatine varılırsa başvurunun reddine¹¹⁶¹, bu şartların varlığının tespiti hâlinde de başvurunun kabulüne, başka bir ifadeyle kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğuna karar verilir¹¹⁶². Bu karar üzerine hüküm uyuşmazlığına ilişkin dilekçe ve ekler İYUK ve CMK’de öngörülen sürede cevap vermesi için dosyanın diğer tarafına gönderilir ve belirlenecek süre içinde bir cevap vermesi istenir¹¹⁶³. Dosyanın diğer tarafınca verilecek cevap dilekçesi ve ekleri de hüküm uyuşmazlığının çözümünü isteyen tarafa tebliğ edilerek dosyanın tekemmülü sağlanır ve bu işlemlerden sonra Başkanlıkça belirlenen günde işin esasının görüşülmesi kararlaştırılır¹¹⁶⁴.

¹¹⁶⁰ “...Hüküm uyuşmazlığı bulunduğu ileri sürülen adli ve idari yargı kararlarının incelenmesinden: a) Ortada, adli ve idari yargı yerlerince verilmiş kararlar bulunmaktadır. b) ...Ticaret A.Ş. tarafından mutemet sıfatıyla gerçekleştirilen ithalat kapsamında Gümrük İdaresine verilen banka teminat mektupları ile ilgili olarak her iki yargı yerinde görülen davada konu aynı olduğu gibi, dava nedeni ve taraflar da aynıdır. c) Her iki karar da derecattan geçerek kesinleşmiştir. d) Söz konusu kararlarda davanın esası hükme bağlanmıştır. e) VERGİ MAHKEMESİNCE, davacı şirket tarafından mutemet sıfatıyla teşvik belgelerine dayalı olarak ithal edilen eşyaya ait katma değer vergilerinin 3065 sayılı Yasa ve bu Yasa’nın uygulanmasına ilişkin 9 ve 24 seri numaralı Genel Tebliğler ile getirilen düzenlemelere dayanan ve katma değer vergisi ile ilgili mutemet veya bu firmayı mutemet tayin eden firmanın yükümlülüklerinin yerine getirilmesinden sonra söz konusu teminat mektuplarının iadesi gerektiği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesine karşılık;

ASLİYE TİCARET MAHKEMESİ’nce davacı şirket tarafından mutemet firma olarak vergiden muaf eşyanın ithaline dayanak oluşturan teşvik belgeleri ile listelerinin sahteliğinden mutemet firmaya bir kusur yüklenemeyeceğine göre, belgelerin sahteliğinin Mahkemece araştırılmasının sonuca etkili olamayacağı, ödeme emirlerinin de Vergi Mahkemesinin kesinleşmiş ilamları ile iptal edilmiş bulunduğu, varsa vergi alacağının ithalatçı firmadan alınmasının gerekmesi karşısında, davalı yönetim yönünden dosyanın kabulüne, davalılar Yapı ve Kredi Bankası ve Ege bankın ise davacı lehine teminat mektupları vermeleri nedeniyle davanın bunlara yöneltilmesi mümkün görülmediğinden bunlar yönünden davanın reddine, karar verilmiş olup adli yargı kararı ile teminat mektuplarının iadesi yolunda verilen hükmün idari yargı yerince verilen iade isteminin reddi yolundaki karar nedeni ile infaz edilebilme olanağının kalmadığı anlaşılmaktadır.” UM HB’nin 21.5.2012 T., 2010/95 E., 2012/93 K. sayılı kararı.

¹¹⁶¹ “...2247 sayılı Yasa’nın 24. maddesinde öngörülen ‘konu ve dava sebebinin aynı olması’, ‘hakkın yerine getirilmesinin imkansız bulunması’ koşullarını taşımayan başvurunun reddi gerekmiştir.” UM HB’nin 30.12.2013 T., 2013/64 E., 2013/1755 K. sayılı kararı.

¹¹⁶² “...Belirtilen nedenlerle İstanbul 2. Vergi Mahkemesi ile İstanbul 7. Asliye Ticaret Mahkemesi kararları arasında 2247 sayılı Yasa’nın 24.maddesinde öngörülen koşulların gerçekleştiği, verilen kararlar arasında HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI BULUNDUĞUNA karar verilmiştir.” UM HB’nin 21.5.2012 T., 2010/95 E., 2012/93 K. sayılı kararı.

¹¹⁶³ Tercan, *Esas Hakkında*, s.796-797; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.19; Barutoğlu, *Başvuru*, s.138; Çağlayan, *Yargılama*, s.134; Resuloğlu, s.120; Dinç, *Olumsuz*, s.41; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.173.

¹¹⁶⁴ “...2247 sayılı Yasanın 25. maddesi hükümleri uyarınca, a) İdari Yargılama Usulü Yasası gazetilerle Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvuruya ait dilekçe ve eklerinin otuz gün içinde yanıt verilmek üzere ...Ticaret ve Sanayi A.Ş.’ ne

b. Esastan İnceleme

UMK'nin 25. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesinin esasını incelemeye başladığı dosyada uyması gereken usul kuralları düzenlenmiştir. Bu maddede *“Hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Danıştay yargılama usulünün bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygulamak suretiyle anlaşmazlığın esasını da karara bağlar.*

Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygular ve esasa ilişkin bir karar vermeksizin sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle anlaşmazlığı çözer. Kazanılmış haklar saklı tutulur.

Uyuşmazlık Mahkemesi hüküm uyuşmazlıklarını dosya üzerinde inceleyerek karara bağlar. Gerekli gördüğü hâllerde veya istek üzerine tarafları dinleyebilir.”

UMK'de, hukuk dosyalarıyla ilgili uyuşmazlıkların çözümünde 2575 sayılı Danıştay Yargılama Usulü'nün, UMK'ye aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nda, yapılacak yargılamaya ilişkin usulü kurallara yer verilmemiş olup konu İYUK'un 1. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede *“Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinin görevine giren uyuşmazlıkların çözümü; bu Kanun'da gösterilen usullere tabidir.”* hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemeden hareketle Danıştayın yaptığı yargılamalarda İYUK hükümlerinin uygulanması ve UMK'de 2575 sayılı Kanun'a atıf yapılması nedeniyle hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde İYUK hükümleri uygulanacağı sonucuna varılmaktadır¹¹⁶⁵.

Ceza dosyalarının çözümünde ise CMK'nin, UMK'ye aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Görev uyuşmazlıklarından farklı olarak Kanun'un 25/3. maddesi gereğince Yüksek Mahkeme, tarafları dinleyebilir¹¹⁶⁶. Aynı şekilde Yüksek Mahkeme, UMK'nin 35. maddesinde yer alan *“Uyuşmazlık Mahkemesi; incelediği işlerde bütün organ, makam veya kuruluşlarla doğrudan doğruya yazışmaya girebilir ve onlardan her türlü bilgi veya belgeyi ya da belgelerin onanmış*

bildirilmesine, anılan Şirketçe verilen yanıtın karşı tarafa tebliği suretiyle dosyanın tekemmülünün sağlanmasına, b) Usulü işlemler tamamlandıktan ve esas hakkındaki rapor yazıldıktan sonra Başkanlıkça belirlenecek günde işin esasının görüşülmesine, KARAR VERİLDİ...” UM HB'nin 21.5.2012 T., 2010/95 E., 2012/93 K. sayılı kararı.

¹¹⁶⁵ Işıklar, *İlk İnceleme*, s.48.

¹¹⁶⁶ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.21; Tercan, *Esas Hakkında*, s.796-797; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.155.

örneklerini isteyebilir. Bilgi veya belgenin verilmesinden ancak 521 sayılı Danıştay Kanunu'nda gösterilen şartlar altında kaçınılabılır.” hükmüne istinaden dosyalarla ilgili her türlü belge ve bilgileri isteyebilir.

UMK'nin 25. maddesi metninden de anlaşılacağı üzere hukuk ve ceza uyuşmazlıklarının çözüm usulleri farklılık arz ettiğinden hukuk ve ceza uyuşmazlıklarının çözüm usulünün ayrı ayrı incelenmesinde fayda vardır.

aa. Hukuk Dosyalarıyla İlgili Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü

Hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde uygulanacak usul kurallarının yer aldığı İYUK'ta (md. 20) resen araştırma ilkesi geçerli olup¹¹⁶⁷ bu ilke gereğince Uyuşmazlık Mahkemesi, hukuk davalarıyla ilgili uyuşmazlıkları çözerken her türlü araştırmayı yapabilir; dosya ile ilgili diğer belge ve bilgileri toplayabilir, tanık dinleyebilir¹¹⁶⁸ hatta gerekli gördüğü takdirde keşif yapabilir ve bilirkişi incelemesi yaptırabilir. Aynı şekilde İYUK'a yapılan atıf nedeniyle tarafların talebi üzerine veya resen Yüksek Mahkeme, duruşma yapılmasına karar verebilir (İYUK md. 17)¹¹⁶⁹. Duruşma yapılması hususu daha önce belirtildiği üzere hüküm uyuşmazlığıyla görev uyuşmazlığı arasındaki farklardan biridir.

UMK'nin 25/1. maddesinde, Uyuşmazlık Mahkemesinin hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında anlaşmazlığın esasını da karara bağlayacağı hüküm altına alınmıştır. Esasa ilişkin incelemesinden sonra Yüksek Mahkeme üç şekilde karar verebilir. Bunlar, hüküm uyuşmazlığı talebinin reddi, hüküm uyuşmazlığına konu kararlardan birinin kabulü ile diğerinin kaldırılması, hüküm uyuşmazlığına konu kararlardan ikisinin de kaldırılarak yeni bir karar verilmesidir¹¹⁷⁰.

¹¹⁶⁷ Sancakdar, s.226.

¹¹⁶⁸ Her ne kadar UMK'nin hukuk dosyalarında atıf yaptığı İYUK'ta yazılı yargılama usulü geçerli olsa ve tanık deliliyle ilgili bir düzenleme ve İYUK'un 31. maddesinde konuyla ilgili HMK'ye yapılmış bir atıf bulunmasa da yazılı yargılama usulüne tabi İYUK'ta, sözlü yargılamanın en belirgin unsurlarından birisi olan duruşma yapılması kabul edilmekte olup duruşma yapılarak tarafların dinlenebildiği bir yargılama sisteminde davayla ilgili bilgisi olan kişilerin dinlenmesi de mümkün olmalı ve mahkemeler de tanık deliline başvurabilmelidir. Ramazan Çağlayan, “İdari Yargılama Usulünde Tanık Delilinin Yeri”, **SÜHFD**, S.3-4, C.11, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları, Konya, 2003, s.198, (“*Tanık*”); Müslüm Akıncı, “İdarî Yargılama Hukukunda Savunmada Fırsat Eşitliği”, **TAAD**, S.2, Y.1, Ankara, 2010, s.45; Hasan Dursun, “İdari Yargıda Tanığa ve Tanıklığa Yer Verilmesi Bir Zorunluluktur”, **THD**, Y.3, S.28, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, s.99 vd. (“*Tanık*”); Çağlayan, *Yargılama*, s.327 vd.

¹¹⁶⁹ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.155; Candan, s.626, 632-634; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.176.

¹¹⁷⁰ Barutoğlu, *Başvuru*, s.157; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.20; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.182.

(1) Başvurunun Reddi Kararı

Yapılan başvurunun hüküm uyuşmazlığı şartlarını taşınamaması hâlinde başvuru reddedilir¹¹⁷¹. Başvurunun reddine konu kararlar kesinleşmiş olduğundan her iki karar da icrai niteliği haiz olup bu kararlarda hükmedilen hususlar yerine getirilmelidir¹¹⁷². UMK'nin 34. maddesi gereğince başvuruda bulunan kişiye herhangi bir resim ve harç yükletilmez. Ancak karşı tarafın kendisini avukatla temsil ettirmesi hâlinde, başvurusu reddedilen kişi aleyhine vekâlet ücretine de hükmedilmesi gerekir (Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi md. 5 ve HMK md. 323).

(2) Hükümlerden Birinin Kaldırılması

Uyuşmazlık Mahkemesi hukuk dosyalarıyla ilgili yaptığı inceleme sonucunda iki karar arasında hüküm uyuşmazlığının varlığını tespit ettiği takdirde, işin esasına girerek uyuşmazlığın nasıl çözüleceğini inceler. Bu inceleme neticesinde kararlardan birini kaldırıp diğerinin olaya uygulanmasına karar verebileceği gibi her iki kararı da kaldırarak kendisi esastan yeni bir karar verebilir. Yani Mahkeme, diğer Yüksek Mahkemelerden farklı olarak hüküm uyuşmazlığı dosyalarında verilmiş tüm kesin hükümleri kaldırabilmekte ve bu dosyaları esastan karara bağlayabilmektedir. Temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkemeler ise sadece kanunda yazılı sebepler nedeniyle ilgili hükmü bozabilmekte ve dosyanın esasıyla ilgili bir karar vermemektedir¹¹⁷³.

Mahkemenin, esasa ilişkin inceleme sonucunda verilen kararlardan birini benimseyip diğerini kaldırdığı dosyalarda yerel mahkemelerin yaptığı gibi dosyanın esasına girmekte ve yerel mahkemelerin dosyada mevcut belge, bilgi ve deliller ışığında karar verip vermediğini değerlendirmektedir¹¹⁷⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesi iki karardan birini kaldırarak verdiği kararlarda uyuşmazlığın esasıyla ilgili yeni bir karar vermemekte, kararlardan o olaya uygulanmasını istediği kararı bir nevi onamakta ve benimsediği kararın önündeki

¹¹⁷¹ UM HB'nin 01.6.2015 T., 2014/932 E., 2015/343 K., 17.4.2014 T., 2013/1515 E., 2014/712 K., 02.6.2014 T., 2013/1472 E., 2014/615 K., 12.2013 T., 2013/285 E., 2013/1756 K., 30.12.2013 T., 2013/64 E., 2013/1755 K., 30.12.2013 T., 2013/63 E., 2013/1754 K. sayılı kararları.

¹¹⁷² Tercan, *Esas Hakkında*, s.797.

¹¹⁷³ Germain Watrin, *L'administration De La In Ème République*, 2ème éd., Beyrouth, Les Lettres Francaises, 1944, s.114, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.155-156); Tercan, *Esas Hakkında*, s.798 vd.

¹¹⁷⁴ "...Türkiye İstatistik Kurumu Edirne Bölge Müdürlüğünde sözleşmeli TÜİK uzmanı olarak görev yapan A.Ö.ye 18.11.2005-14.01.2009 tarihleri arasında yersiz olarak ödenen denetim tazminatının geri istenilmesine ilişkin işlemin hukuka uygun olduğunun saptanması karşısında..." UM HB'nin 13.10.2014 T., 2013/1607 E., 2014/887 K. sayılı kararı; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.183-184; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.20.

hukuki engelleri kaldırmaktadır¹¹⁷⁵. Karar tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmaktadır¹¹⁷⁶.

Kaldırılan kararın daha önce temyiz incelemesinden geçmiş olması, durumu değiştirmez. Karar tüm hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kalktığından o karara bağlı olarak doğan sonuçlar da kendiliğinden ortadan kalkar. Örneğin kaldırılan kararın başka bir dosyada kesin delil olarak kullanılması hâlinde bu karar aleyhine sonuçlanan taraf, kaldırılan karar nedeniyle kendi davalarında kullanılan kesin delilin ortadan kalktığını ve oluşan yeni duruma göre tekrar karar verilmesi gerektiğini belirterek kaldırılan karar nedeniyle HMK'nın 375. maddesi uyarınca yargılamanın yenilenmesini talep edilebilir. Aynı şekilde kaldırılan kararda faiz ödenmesine hükmedilmesi durumunda, bu kararın Uyuşmazlık Mahkemesince kaldırılmasından itibaren faiz ödenmesine son verilir.

Hüküm uyuşmazlığı bulunduğu dair verilen kararların büyük bir kısmı, kararlardan birinin kaldırılması ve diğerinin olaya uygulanması şeklindedir¹¹⁷⁷. Daha önce de belirtildiği üzere hüküm uyuşmazlığı iki karar arasında çıkabileceği gibi kimi zaman da üç karar arasında çıkabilmektedir¹¹⁷⁸.

(3) Esastan Karar Verilmesi

Uyuşmazlık Mahkemesi UMK'nin 25. maddesi gereğince şartların varlığı hâlinde ilk derece mahkemesi gibi ve tarafların taleplerine bağlı olarak her iki kararı da kaldırıp dosyanın esası hakkında yeni bir karar verebilir¹¹⁷⁹. Dosyanın esası hakkında karar verilmesiyle anlatılmak istenen husus, Yüksek Mahkemenin ilk derece mahkemelerince verilmiş kararlarla bağlı olmaması ve dava konusu olayla

¹¹⁷⁵ “...Ecri misil ihbarnamesinin iptali için açılan dava sonunda, davanın reddine karar veren ...İdare Mahkemesi kararının kaldırılması, hukuk ve usule uygun bulunan ...Asliye Hukuk Mahkemesinin kararının kabulü ve bu surette hüküm uyuşmazlığının giderilmesine karar verilmesi gerekmektedir.” UM HB'nin 01.7.2013 T., 2011/120 E., 2013/1057 K. sayılı kararı; Benzer kararlar için bkz.; UM HB'nin 13.10.2014 T., 2013/1607 E., 2014/887 K., 03.3.2014 T., 2012/164 E., 2014/143 K., 30.12.2013 T., 2012/328 E., 2013/1752 K.

¹¹⁷⁶ Watrin, s.114, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.155); Tercan, *Esas Hakkında*, s.798.

¹¹⁷⁷ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.185-186; Tercan, *Esas Hakkında*, s.798.

¹¹⁷⁸ “...Olayı aydınlatmaya haiz nitelikteki ...Sulh Hukuk Mahkemesinin kararı ile ... Asliye Hukuk Mahkemesinin kararının korunması ve Borçlar Kanunu'nun 2. Kısım 8. Bap' ta düzenlenen kira sözleşmesine ilişkin maddeleri ile 20103 sayılı İş yeri Açma ve Çalıştırma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik maddelerine uygun düşmeyen ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde düzenlenen 'Hakkın Kötüye kullanılması Yasağı'nı dikkate almayan ...İdare Mahkemesinin kararının kaldırılması sureti ile hüküm uyuşmazlığının giderilmesi gerektiğine karar verilmiştir.” UM HB'nin 30.12.2013 T., 2013/285 E., 2013/1756 K. sayılı kararı.

¹¹⁷⁹ Uyuşmazlık Mahkemesi'nin dosyanın esasına girerek karar verdiği hüküm uyuşmazlığı dosyaları için bkz. UM HB'nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı, 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı, 05.5.2014 T., 2013/665 E., 2014/501 K. sayılı, 01.4.2014 T., 2013/1148 E., 2014/314 K. sayılı ve 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararları.

ilgili değişik gerekçelerle farklı bir karar verebilmesidir¹¹⁸⁰. Yüksek Mahkemenin esastan vereceği kararın sınırını, davaya konu edilen uyumsuzluk oluştur ve dava konusuyla ilgili olsa bile taraflarca talep edilmeyen bir hususta tarafların yerine geçmek suretiyle bir karar verilemez¹¹⁸¹. Çünkü aksi durumun kabulü, dava açıldıktan sonra ortaya çıkabilecek işlemlerle ilgili dava açma hakkının engellenmesine neden olabilir¹¹⁸².

HMK'nin 319. maddesinde ifadesini bulan iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına benzer bir düzenlemeye, ayrı bir başlık ve isim altında olmasa da İYUK'un 16/4. maddesinde yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre dava başladıktan sonra Kanun'da öngörülen sürelerin geçmesiyle birlikte taraflar, dava konusu olayla ilgili olsa bile yeni bir hak iddia edemezler¹¹⁸³. Bu hüküm taraflar için iddia ve savunmaların sınırlandırılması anlamına gelir ve bu hükme aykırı davranılması bir bozma nedenidir¹¹⁸⁴. Taraflar için getirilen bu sınırlamanın benzeri, verilecek karar açısından davaya bakan mahkeme için de geçerlidir ve mahkeme dava dilekçesinde belirtilen ve taraflarca talep edilen

¹¹⁸⁰ Tercan, *Esas Hakkında*, s.799.

¹¹⁸¹ “...İlk dava dilekçesindeki istemden farklı olarak ek dilekçeyle Zabıta Müdürlüğü'nün işleminin de iptalinin istenilmesi davanın genişletilmesi kapsamında olması nedeniyle davanın bu kısmı hakkında incelenmeksizin ret kararı verilmesi gerekirken bu işlemin hukuki denetimi yapılarak karar verilmesinde yasal isabet görülmemiştir.” Danıştay 8. Dairesinin 28.4.2015 T., 2014/11744 E., 2015/3320 K. sayılı kararı.

¹¹⁸² “...Öte yandan, dava açıldıktan sonra gerçekleşen işlemlerin yargısal denetime esas alınması, idari işlemlerin yargısal denetiminin, işlemin tesis edildiği tarihteki hukuksal duruma göre yapılacağına ilişkin usul kuralına aykırı olduğu ve davanın genişletilmesi sonucunu doğurduğu gibi bu durum aynı zamanda ihaleye katılan isteklilerin, dava açıldıktan sonraki aşamalarda oluşan işlemlere yönelik olarak daha sonra dava açabilme haklarını da engelleyecek bir durum yaratmaktadır.” DİDDK'nin 02.4.2014 T. ve YD İtiraz No: 2014/52.

¹¹⁸³ Bu kurala 2013 yılında yapılan bir değişiklikle istisna getirilmiş ve tam yargı davalarında bir defaya mahsus olmak üzere dava dilekçesinde gösterilen miktarın artırılmasına imkân tanınmıştır (İYUK m.16); Çağlayan, *Yargılama*, s.232-233.

¹¹⁸⁴ “...İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinde ‘İddia ve savunmayı genişletme ve değiştirme yasağına ilişkin’ Hukuk Usulü Kanunu’na atıf yapılmamış ise de bu yasak idari yargıda da içtihatlar yoluyla uygulanı gelmiştir. İdari yargıda bu yasağın dayanağı olarak İdari Yargılama Usulü Kanunun 16/4 maddesi gösterilmektedir.” Danıştay 8. Dairesinin 24.02.2015 T., 2014/11246 E., 2015/1130 K. sayılı kararı; “...Her ne kadar davacı tarafından dava dilekçesinden sonra verilen ikinci dilekçede, 2006-6 sayılı TYİUT'nin 14 ve 14.1 maddelerinin iptali ve savcı düşüncesine cevap dilekçesinde 5.000 TL manevi tazminata hükmedilmesi istenilmiş ise de dava dilekçesinde yer verilmeyen bu istemlerin davanın genişletilmesi yasağı karşısında iş bu davada değerlendirilmesine olanak bulunmamaktadır.” Danıştay 2. Dairesinin 30.12.2014 T., 2010/673 E., 2014/13988 K. sayılı kararı; “...Dava dilekçesinde dava konusu işlem nedeniyle yoksun kaldığı parasal haklarla ilgili bir talebi bulunmadığı hâlde dava açma süresinden sonra ve idarenin birinci savunmasına cevaben verdiği dilekçesinde ‘davanın genişletilmesi’ yasağına aykırı bir şekilde istediği parasal hak talebinin Mahkemesince kabul edilmeyerek istem doğrultusunda hüküm kurulmamasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.” Danıştay 12. Dairesinin 29.4.2014 T., 2010/603 E., 2014/3036 K. sayılı kararı; Cemil Kaya-Recep Akcan, “Madeni ve İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı” *İÜHFİM*, C.LXVII, S.1-2, İstanbul 2009, s. 136 vd.

konularla sınırlı olarak karar vermek zorundadır. Hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde UMK'nin 25/1. maddesi gereğince İYUK hükümleri uyguladığından ilk derece mahkemelerine ilişkin bu husus, esas hakkında karar verirken Uyuşmazlık Mahkemesi için de geçerlidir.

Her ne kadar İYUK'un 20. maddesinde düzenlenen resen araştırma ilkesi gereğince Mahkemenin hüküm uyuşmazlığı dosyalarında her türlü araştırma ve incelemeyi yapabileceği ve talep edilmeyen konularda da karar verebileceği düşünülse bile bu ilkenin varlık sebebi, talep edilmeyen konularda Mahkemenin karar verebilmesine imkân tanımak olmayıp¹¹⁸⁵ idari yargıda taraflar arasında eşitsizlik bulunması ve davacının dava konusu olayla ilgili belge ve bilgilere ulaşma imkânının kısıtlılığı karşısında, taraflar arasındaki eşitsizliğin giderilerek davaya konu edilen olayla ilgili dosyada bulunmayan ancak tarafların iddia ve savunmalarında belirttikleri hususların doğruluğunu tespit amacıyla gerekli görülen her türlü araştırmanın mahkemece yapılabilmesini sağlamaktır¹¹⁸⁶. Başka bir ifade ile resen araştırma ilkesi, "dava konusu" olayın hukuka uygunluğunun denetimini yapmak üzere davaya ilişkin delil niteliğindeki belge ve bilgilerin toplanması için kabul edilmiştir¹¹⁸⁷.

Dava dilekçesinde talep edilmeyen ya da hâkimin resen araştırma yapmasını gerektirmeyen örneğin faiz ya da duruşma yapılması gibi konularda resen araştırma ilkesi gerekçe gösterilerek mahkemece kendiliğinden bir karar verilemez. Bu şekilde verilecek bir karar, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına girer¹¹⁸⁸.

Yapılan açıklamalar ışığında İYUK'ta yer verilen resen araştırma ilkesi ve İYUK'un 16/4. maddesinde ifadesini bulup Danıştay içtihatlarıyla şekillenen

¹¹⁸⁵ Danıştay 3. Dairesinin 01.6.2015 T., 2014/11404 E., 2015/3982 K. sayılı kararı.

¹¹⁸⁶ "...Bu ilke uyarınca idari yargı yerleri, uyuşmazlık konusu olayı hukuki çözüme kavuşturma açısından her türlü inceleme ve araştırmayı yapma, iddia ve savunmalarda ortaya konan hususlara ilişkin bilgi ve belgeleri isteme ve inceleme yetkisine sahiptir." Danıştay 3. Dairesinin 05.3.2015 T., 2013/4164 E., 2015/1030 K. sayılı kararı; "...Bu ilke gereği idari yargıç, tarafların iddia ve savunmalarıyla sınırlı olmaksızın 'dava konusunun' hukuka uygunluğunun denetimini yapmak üzere her türlü bilgi ve belgeyi getirterek inceleme yapmakla yetkili ve yükümlüdür." Danıştay 4. Dairesinin 15.10.2014 T., 2011/7656 E., 2014/5683 K. sayılı kararı.

¹¹⁸⁷ Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunun 05.3.2014 T., 2013/227 E., 2014/150 K. sayılı kararı; Danıştay 4. Dairesinin 24.9.2014 T., 2014/2355 E., 2014/5287 K. sayılı kararı.

¹¹⁸⁸ "...Re'sen araştırma yetkisi, dava konusu yapılan idari işlemin hukuka uygunluğunu denetleme amacını güder. Buna göre, davacının tutum ve davranışı ile idarenin inceleme ve araştırma yapmasını önlemesi sonucu tesis edilen işlemin iptal davasına konu edilmesi durumunda, idari yargı yerinin idarece yapılamayan inceleme ve araştırmayı yapması idarenin yerine geçmesi sonucunu doğuracağından böyle bir inceleme ve araştırma yapılmasının re'sen araştırma yetkisinin kullanılması olarak kabulüne olanak bulunmamaktadır." Danıştay 4. Dairesinin 17.02.2015 T., 2012/2448 E., 2015/384 K. sayılı kararı; Çağlayan, *Yargılama*, s.286.

savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı ilkesi birlikte değerlendirildiğinde Mahkemenin; dava konusu olayla sınırlı olarak resen araştırma yapıp belge, bilgi ve delil toplaması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi, davacıya bağlanacak yaşlılık aylığının hangi kurum tarafından bağlanması gerektiğine ilişkin olan bir hüküm uyuşmazlığı dosyasında, yukarıda anlatılanlardan farklı bir tutum benimsemiş ve davacı tarafından talepte bulunulmayan bir konuda da karar vermiştir. Hüküm uyuşmazlığına konu bu olayda emekliliğe hak kazanan davacı, kendisine daha önce çalıştığı Banka Yardım Sandığı Vakfı tarafından yaşlılık aylığı bağlanmasını istemiş ancak davalı Vakıf bu talebi reddetmiş ve davacıya Emekli Sandığı tarafından aylık bağlanmıştır. Vakfın bu işlemi üzerine davacı vekili tarafından adli ve idari yargı mercilerinde dava açılmış; açılan davalar kapsamında idari yargı mercii, davacıya Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından maaş bağlanması işleminde hukuka aykırılık görmeyerek davayı reddetmiş, adli yargı mercii ise davacıya bağlanan emekli aylığının iptaline karar vermiş ve bu karardan sonra davacı, SGK tarafından ödenen aylığı da alamaz hâle gelmiştir.

Bunun üzerine davacı vekili, iki karar arasında çelişki nedeniyle hüküm uyuşmazlığı bulunduğunu belirterek Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuştur. Davacı vekili başvuru dilekçesinde, uyuşmazlığın adli yargı mahkemesince verilen kararın kaldırılıp lehlerine olan idare mahkemesi kararının uygulanması suretiyle giderilmesini, ayrıca davalı Vakfın yaptığı işlemin iptal edilerek müvekkiline Emekli Sandığı yerine Vakıf tarafından aylık bağlanmasını talep etmiştir. Yüksek Mahkeme davacı vekilinin bu talebini yerinde görerek istem işlemi doğrultusunda karar vermiş, ayrıca davacı vekili tarafından bir talepte bulunulmasa da SGK'nin, davacıya ödenen emekli aylığı ve ek ödemenin geri istenmesine ilişkin işlemi de davayla bağlantılı görerek iptal etmiştir¹¹⁸⁹.

Oysa Yüksek Mahkemenin dava konusu edilmeyen bir konuyla ilgili karar vermemesi ve davacının, kendisine ödenen aylıkların ve ek ödemenin geri istenmesi işleminin iptali için yeni bir dava açması gerekirdi. Yüksek Mahkeme, talep olmadan verdiği bu kararla davacı yerine geçerek hüküm tesis etmiş; dava konusu olmayan ve

¹¹⁸⁹ Yüksek Mahkeme kararında “...İdare Mahkemesinin kesinleşen iptal kararına davalı Sosyal Güvenlik Kurumunca tesis edilen ‘15.02.2006- 30.06.2012 tarihleri arasında ödenen emekli aylığı ve ek ödeme tutarı 65.323,35 TL’nin davacıdan takip ve tahsiline’ ilişkin işlemde hukuka aykırılık görülmediğinden her iki işlemin iptaline...” karar vermiştir. UM HB’nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı.

belki de davacı tarafından daha sonra dava konusu edilmeyecek bir hususla ilgili de karar vermiştir. Ayrıca Mahkeme, talepte bulunulmayan konuyla ilgili hangi nedenlerle hüküm verdiğinin gerekçesini de kararda belirtmemiştir. Mahkeme için bir ilk olma özelliği taşıyan bu kararın, somut olaya mı özgü olduğu yoksa bundan sonra verilecek hüküm uyuşmazlığı kararlarına da emsal teşkil edip etmeyeceği Mahkemenin daha sonraki içtihatlarında görülecektir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, her iki mahkeme kararını da kaldırıp karar verdiği dosyalarda hangi sebeplerle kararları kaldırdığına ve uyuşmazlığın ne şekilde çözülmesi gerektiğine ayrıntılı olarak yer vermektedir¹¹⁹⁰. Mahkeme her iki kararı kaldırabileceği gibi bu kararların belli bölümlerini kabul edip diğer bölümlerini kaldırmak suretiyle de yeni bir karar verebilir. UMK'nin 25. maddesinde ifade edilen anlaşmazlığın esasının çözülmesi ile kastedilen budur¹¹⁹¹.

Yüksek Mahkemenin esastan karar vermesi değişik şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bunları kısaca şu şekilde ifade edebiliriz:

i. Verilen Kararların İsbetli Olmaması Nedeniyle Kaldırılması: Hüküm uyuşmazlığına konu kararların görevli mahkemelerce verilmesi ve kararlardan birisinin dava konusu olaya uygulanabilecek nitelikte olması durumunda Uyuşmazlık Mahkemesi, dava konusu olaya uygulanmasını uygun gördüğü kararın önündeki hukuki engelleri kaldırarak bu karara icrai nitelik kazandırır. Ancak yapılan inceleme neticesinde, hüküm uyuşmazlığının çözümü ve hakkın yerine getirilmesi bakımından verilen kararların isabetsiz olduğunun anlaşılması hâlinde Yüksek Mahkeme, bu kararları kaldırır ve kendisi dosyanın esasıyla ilgili yeni bir karar verir. Yani hüküm uyuşmazlığına konu hukuk dosyalarında Yüksek Mahkeme, temyiz mercilerinin yaptığı gibi her iki kararının isabetli olup olmadığını da denetler¹¹⁹².

Konuyla ilgili olarak 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu uyarınca davalıya kullanması ve işlemesi için verilen arazinin davalı tarafından üst üste üç yıl mazeretsiz olarak işlenmediğinin tespiti üzerine Valilik kararıyla arazinin geri alınmasına karar verilmiş ve aynı Kanun'un 57. maddesi gereğince de davalı şahıs üzerine olan tapu kaydının Hazine adına tescili istemiyle asliye hukuk mahkemesine tapu iptal davası açılmıştır. Asliye Hukuk Mahkemesi, verilen arazinin geri alınmasının ön şartının Kanun'un 7. maddesinde yer verildiği üzere durumun ilgili

¹¹⁹⁰ UM HB'nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı.

¹¹⁹¹ Watrin, s.114, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.160); Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.190; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.20; Tercan, *Esas Hakkında*, s.799 vd.

¹¹⁹² Tercan, *Esas Hakkında*, s.798-799.

Bakanlıkça incelenerek arazinin kullanılmadığının tespit edilmesi olduğunu ve dava konusu olayda bu işlemin yapılmadığını belirterek davanın reddine karar vermiştir. Valiliğin araziyi geri alma kararı üzerine de arazi kendisine verilen kişi, idare mahkemesine dava açmış ve Mahkeme, idarenin yaptığı işlemi hukuka aykırı görerek iptal etmiş, bu karara karşı yapılan temyiz istemini değerlendiren Danıştay da kararı onamıştır.

Daha sonra 4753 Sayılı Kanun'un 7. maddesine göre gerekli inceleme yapılmadan tapu iptali davası açılmayacağı yönündeki adli yargı kararı ile toplanan delillerin, toprağın geri alınmasını haklı göstermesi hâlinde bunun idarece, mahkemeden istenmesi gerektiği yolundaki idari yargı kararı arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu ileri sürülerek Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmuş; dosyaları inceleyen Yüksek Mahkeme, iki karar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğuna hükmetmiş ancak her iki kararın da isabetsiz olduğunu belirterek bu kararları kaldırmış ve kendisi işin esası hakkında yeni bir karar vermiştir. Yüksek Mahkeme verdiği kararında dosyadaki delillerin, şahsın kendisine verilen araziye geçerli bir mazereti bulunmadan üç yıl üst üste işlemediğini gösterdiğini ve Kanun'un 57. maddesindeki toprağın geri alınması için gerekli koşulların bulunduğunu belirterek dava konusu yerin idare adına tesciline karar vermiştir¹¹⁹³.

ii. Verilen Kararların Doğru Olmakla Birlikte Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Yeterli Olmamaları Nedeniyle Kaldırılması: Hüküm uyuşmazlığına konu kararları veren mahkemelerin dava konusu olayda görevli ve verdikleri kararların hukuka uygun olmasına rağmen bu kararların, dava konusu olayın farklı yönlerini ilgilendirmeleri ve uyuşmazlığın çözümü için “yeterli” olmamaları hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesi her iki kararı da kaldırmakta ve kendisi dosyanın esasına girerek yeni bir karar vermek suretiyle uyuşmazlığı çözmektedir¹¹⁹⁴.

Yüksek Mahkeme konuyla ilgili olarak vermiş olduğu bir kararında, adli ve idari yargı mahkemesinin de dava konusu olayda görevli olduğunu ancak olaya adli yargı mahkemesinin kararının uygulanması hâlinde idare mahkemesince hükme bağlanan “*idari para cezasıyla*” ilgili uyuşmazlığın çözüme kavuşturulamayacağını, idare mahkemesi kararının olaya uygulanması hâlinde de “*ek sigorta primi, gecikme zammı ve faiz tutarı*” ile ilgili uyuşmazlığın çözüme kavuşturulamayacağını belirterek her iki kararı kaldırmış ve hem idari para cezası hem de ek sigorta primi,

¹¹⁹³ UM'nin 08.12.1973 T., 1969/509 E., 1973/62 K. sayılı kararı; 06.3.1974 T. ve 14819 sayılı R.G.

¹¹⁹⁴ Tercan, *Esas Hakkında*, s.804 vd.

gecikme zammı ve faiz tutarıyla ilgili uyuşmazlıkların çözümü sağlayacak şekilde yeni bir karar vermiştir¹¹⁹⁵.

iii. Verilen Kararlardan Birinin İsabetli, Diğerinin İsabetli Olması ve İsabetli Kararın da Hüküm Uyuşmazlığının Çözümü İçin Yeterli Olmaması Nedeniyle Her İki Kararın Kaldırılması: Hüküm uyuşmazlığına konu kararların görevli mahkemelerce verilmesine ve kararlardan birinin isabetli olmasına rağmen, isabetli olan karara üstünlük tanınması halinde hüküm uyuşmazlığının çözümü ve hakkın yerine getirilmesi bakımından sorunun çözilemeyeceğinin anlaşılması halinde, Yüksek Mahkeme iki kararı da kaldırır ve kendisi dosyanın esasıyla ilgili yeni bir karar verir.

Konuyla ilgili olarak Ziraat Bankası ve Halk Bankası Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı Vakfında (Vakıf) çalışmakta iken 4046 sayılı Kanunun 22. maddesi uyarınca 657 sayılı Kanun’a tabi bir kamu kurumuna nakli yapılan davacı, bu kurumda çalışırken daha önce çalıştığı kurum olan Vakfa bağlı olarak emekli olmak ve yaşlılık aylığı almak için talepte bulunmuş ancak bu talebi reddedilerek 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre ve Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından emekli edilmiştir. Davacı, bu kararın iptali için adli yargıda dava açmış; adli yargı mahkemesi, davacının Vakıf kapsamındaki hizmetinden sonra 657 sayılı Kanun kapsamında bir göreve “*istihdam fazlası*” olduğu gerekçesiyle naklen atanmasını “*bağlı olduğu kurumun yasa ile değiştirilmesi*” olarak kabul etmiş ve davacının son görev yaptığı kamu kurumunun bağlısı olan T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünce emekli aylığı bağlanmasının yerinde olduğuna hükmederek karar kesinleşmiştir.

Davacı, daha sonra Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığının iptal edilmesi ve kendisine Vakıf tarafından aylık bağlanması için Emekli Sandığına başvurmuş ancak bu başvurusu da reddedilmiştir. Başvurunun reddi üzerine davacı, ret işleminin iptali için idari yargıda dava açmış; açılan davada idare mahkemesi, davacının Vakıf kapsamındaki hizmetinden sonra 657 sayılı Kanun kapsamında bir göreve “*istihdam fazlası*” olduğu gerekçesiyle naklen atanmasını “*bağlı olduğu kurumun kanunla değiştirilmesi*” olarak nitelendirmemiş ve son yedi yıllık hizmetinin yarısından fazlasını Vakıf hizmetinde geçirmesi nedeniyle Vakıf

¹¹⁹⁵ UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

tarafından yaşlılık aylığı bağlanması gerektiğine hükmetmiş ve karar temyiz incelemesinden de geçerek kesinleşmiştir.

İdare mahkemesinin kararından sonra SGK, daha önce kendisi tarafından bağlanan emekli aylığının kesilmesine ve ödenen emekli aylıklarının borç çıkarılmasına karar vermiş ve davacı hem Vakıftan hem de Emekli Sandığından emekli aylığı alamaz hâle gelmiştir. Bunun üzerine davacı, kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hüküm uyumsuzluğu bulunduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuştur. Başvuruyu inceleyen Yüksek Mahkeme, verilen kararlardan adli yargı kararının isabetsiz, idari yargı kararının ise isabetli olduğunu ancak idari yargı kararından sonra SGK'nin, ödenen aylığı kesip daha önceden ödenenleri de borç çıkarması nedeniyle idari yargı kararının olaya uygulanması hâlinde davacının yine aylık alamayacağını ve bu durumda da hakkın yerine getirilmesinin mümkün olmadığını belirterek her iki kararı da kaldırmış ve son yedi yıllık hizmetinin yarısından fazlasını Banka Sandığı Vakfı bünyesinde çalışarak geçirmesi nedeniyle davacıya, 2829 sayılı Kanun'un 8. maddesi uyarınca Vakıf tarafından yaşlılık aylığı bağlanması ile aylığa hak kazandığı tarihten itibaren ödenmeyen aylıkların hesaplanarak ödenmesine karar vermiştir¹¹⁹⁶.

iv. Kararlardan Birinin Görevsiz, Diğerinin Görevli Mahkemece Verilmesi ve Görevli Mahkemece Verilen Kararın da İsabetli Olmaması Nedeniyle Her İki Kararın Kaldırılması: Hüküm uyumsuzluğuna konu olayla ilgili “görevsiz” mahkemece isabetli bir karar verilse dahi “görevli” mahkemece verilen karar isabetli ve uyumsuzluğun esasını çözmeye yeterli değilse, Uyuşmazlık Mahkemesi her iki kararı da kaldırır ve kendisi işin esası hakkında yeni bir karar verir¹¹⁹⁷.

Yüksek Mahkeme konuyla ilgili verdiği bir kararında, dava konusu olayla ilgili adli yargı merciinin vardığı sonucu doğru bulmuş ancak bu mahkemenin görevsiz olması nedeniyle verdiği karara uymamıştır. İdari yargıda görülen dava ile ilgili ise davaya bakan mahkemenin görevli olduğunu ancak bu mahkemenin ulaştığı sonucun isabetli olmadığını ve bu nedenle de kararın kaldırılması gerektiğine

¹¹⁹⁶ UM HB'nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı.

¹¹⁹⁷ “...Adli yargı yerince verilen kararın sonucu hukuka uygunluk arz etse de mahkemelerin görevine ilişkin olarak yapılan açıklamalardan hareketle ...İş Mahkemesi kararının kaldırılması gerektiği izahtan varestedir. ...İdare Mahkemesi kararını bozan ve davanın esastan reddine karar veren ...Bölge idare Mahkemesi davada görevli ise de belirtilen nedenlerle bu mahkemece verilen kararda hukuki isabet bulunmadığından, bu kararın da kaldırılması gerekmektedir. Bu saptama uyarınca uyumsuzluğun esası hakkında hüküm tesisi yoluna gidilmesi ve davacı lehine eksik ödenen tedavi malzemesi bedeline hükmedilmesi gerekmektedir.” UM HB'nin 05.5.2014 T., 2013/665 E., 2014/501 K. sayılı kararı; Tercan, *Esas Hakkında*, s.804 vd.

hükmederek görevsiz olan mahkemenin verdiği kararla görevli olmasına rağmen konuyla ilgili doğru olmadığını düşündüğü mahkemenin kararını kaldırmış ve uyuşmazlığın esasıyla ilgili kendisi karar vermiştir¹¹⁹⁸.

(4) Hüküm Uyuşmazlığının Çözümünde Yargılama Giderleri

Uyuşmazlık Mahkemesi, görev uyuşmazlıklarının çözümünde yargılama giderleriyle ilgili bir karar vermeyip bu konudaki kararı yerel mahkemelere bırakmasına rağmen hüküm uyuşmazlıklarını çözdüğü dosyaların bir kısmında yargılama giderlerine de hükmetmektedir. Hüküm uyuşmazlığının çözümüne ilişkin verilen kararların yerel mahkemelerde verilenlerden farklı olması ve Uyuşmazlık Mahkemesi kararıyla birlikte aynı dava konusuyla ilgili birden fazla karar ve yargılama gideri ortaya çıkmasından dolayı, bu uyuşmazlıkların çözümünde yargılama giderleriyle ilgili Yüksek Mahkemenin nasıl karar verdiği ve/veya vermesi gerektiği konusunun da incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin hüküm uyuşmazlığının çözümüne yönelik verdiği kararlar, kesin hükmün bütün sonuçlarını doğuracağından ve yargılama giderleriyle ilgili Yüksek Mahkemesinin kararı doğrultusunda işlem yapılacağından¹¹⁹⁹ bu kararlarda, diğer mahkeme kararlarında olduğu gibi yargılama giderlerine de yer verilmelidir. Kaldı ki hüküm uyuşmazlığının çözümünde atıf yapılan İYUK ve İYUK'un bu konuda atıf yaptığı HMK'de, verilen kararda yargılama giderlerinin de gösterilmesi zorunlu kabul edilmiştir (HMK md. 332). Ancak HMK'deki bu düzenlemeye rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi, yargılama giderlerine sadece esastan karar verdiği dosyalarda yer vermektedir. Mahkeme, yargılama giderlerine hükmettiği dosyalarda vekâlet ücreti ve diğer yargılama giderlerine yer vermekte olup bu çalışmada konu, Uyuşmazlık Mahkemesi kararları doğrultusunda iki başlıkta incelenecektir.

i. Vekâlet Ücreti

Yargılama giderleriyle ilgili İYUK'un atıf yaptığı HMK'nin 323/1. maddesinde, vekille takip edilen davalarda takdir olunacak vekâlet ücretinin yargılama giderlerinden olduğu belirtilmiştir. Dava lehine sonuçlanan taraf için vekâlet ücretine karar verilebilmesi, davanın başından itibaren avukatla takip

¹¹⁹⁸ UM HB'nin 01.4.2014 T., 2013/1148 E., 2014/314 K. sayılı kararı.

¹¹⁹⁹ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.162; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.193; Tercan, *Esas Hakkında*, s.815.

edilmesine bağlı değildir¹²⁰⁰. Zira konunun düzenlendiği Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi' nin 5. maddesinde “*Hangi aşamada olursa olsun, dava ve icra takibini kabul eden avukat, tarife hükümleri ile belirlenen ücretin tamamına hak kazanır.*” ifadesine yer verilmiştir¹²⁰¹. Yine aynı tarifenin “*Yargı Yerleri ile İcra ve İflas Dairelerinde Yapılan ve Konusu Para Olmayan veya Para ile Değerlendirilemeyen Hukuki Yardımlara Ödenecek Ücretler*” kısmında da Uyuşmazlık Mahkemesinde görülecek davalar için belirlenmiş olan maktu vekâlet ücretinin ödenmesi gerektiğine yer verilmiştir.

Vekâlet ücreti ödenmesiyle ilgili bu açık yasal düzenlemelere rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi, işin esasına girerek sonuçlandığı hüküm uyuşmazlığı dosyalarında vekâlet ücretine hükmetmekte¹²⁰², kararlardan birini kaldırıp diğerinin uygulanmasına karar verdiği dosyalarda ise vekâlet ücretine hükmetmemektedir¹²⁰³. Ancak Yüksek Mahkemenin, uyuşmazlığı ne şekilde çözdüğüne bakmaksızın kendisini vekille takip ettiren taraf lehine sonuçlanan hüküm uyuşmazlığı dosyalarında da vekâlet ücretine hükmetmesi gerekir¹²⁰⁴.

ii. Diğer Yargılama Giderleri

Vekâlet ücreti dışındaki diğer yargılama giderlerinin hangileri olduğuna HMK'nin 323/1. maddesinde yer verilmiştir¹²⁰⁵. Uyuşmazlık Mahkemesi, vekâlet

¹²⁰⁰ Hüsnü Aldemir, **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s.463; Refik Ay, “Yargı Makamlarınca Hükmedilen Vekâlet Ücretlerine İlişkin Bir Sorun ve Çözüm Önerisi”, **THD**, Y.6, S.54, Sözkese Matbaası, Ankara, 2011, s.34; Candan, s.844.

¹²⁰¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 30.9.2004 T., 2003/14388 E., 2004/9088 K. sayılı kararı.

¹²⁰² “...Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nin 2.bölümünün 20. fıkrası uyarınca saptanan 1.100 TL avukatlık ücretinin davalı idareden alınarak davacıya verilmesine...” UM HB'nin 05.05.2014 T., 2013/665 E., 2014/501 K. sayılı kararı; “...Davada haksız çıktığı gerekçesiyle önceki adli yargılamada davacı aleyhine hükmedilen ...avukatlık ücretlerinin davalılardan alınarak davacıya verilmesine...” UM HB'nin 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararı; “...Davada haksız çıktığı gerekçesiyle önceki adli yargılamada davacı aleyhine hükmedilen 22.847,64 TL (yirmi iki bin sekiz yüz kırk yedi lira altmış dört kuruş) nispi vekalet ücretinin davalı kurumca davacıya iadesine, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nin 2.Bölümünün 20. fıkrası uyarınca saptanan 1.100 TL avukatlık ücretinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine...” UM HB'nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹²⁰³ Bkz. UM HB'nin 13.10.2014 T., 2013/1607 E., 2014/887 K. ve 01.4.2014 T., 2013/1148 E., 2014/314 K. sayılı kararları.

¹²⁰⁴ Tercan, *Esas Hakkında*, s.815.

¹²⁰⁵ HMK'nin 323. maddesinde yargılama giderlerinin şunlardan oluşacağı belirtilmiştir: a) Celse, karar ve ilam harçları, b) Dava nedeniyle yapılan tebliğ ve posta giderleri, c) Dosya ve sair evrak giderleri, ç) Geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler, d) Keşif giderleri, e) Tanık ile bilirkişiye ödenen ücret ve giderler, f) Resmî dairelerden alınan belgeler için ödenen harç, vergi, ücret ve sair giderler, g) Vekil ile takip edilmeyen davalarda tarafların hazır bulundukları günlere ait gündelik, seyahat ve konaklama giderlerine karşılık hâkimin takdir edeceği miktar; vekili bulunduğu hâlde mahkemece bizzat dinlenmek, isticvap olunmak veya yemin etmek üzere çağrılan taraf için takdir edilecek gündelik, yol ve konaklama giderleri, ğ) Vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücreti, h) Yargılama sırasında yapılan diğer giderler.

ücretine hükmedilmesinde olduğu gibi dosyanın esasına girerek verdiği kararlarda da diğer yargılama giderlerine hükmetmekte, kararlardan birini kaldırıp diğerinin olaya uygulanmasına karar verdiği dosyalarda ise bu yargılama giderlerine hükmetmemektedir.

Yüksek Mahkeme, vekâlet ücreti dışında diğer yargılama giderlerine hükmettiği hüküm uyuşmazlığı dosyalarında¹²⁰⁶ “*yargılama giderlerinin 2577 sayılı Kanun’un 31. maddesi gereğince davalı üzerinde bırakılmasına*” ve “*davada haksız çıktığı gerekçesiyle önceki adli yargılamada davacı aleyhine hükmedilen yargılama giderinin davalılardan alınarak davacıya verilmesine*” şeklinde kararlar vermektedir. Ancak kararlarda yargılama giderleriyle ilgili sadece bu hükümlere yer verilmesi yeterli değildir. Çünkü İYUK’un yargılama giderleriyle ilgili atfı yaptığı HMK’nin 332. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında yargılama giderlerine mahkemece resen hükmedileceği¹²⁰⁷ ile yargılama giderlerinin neler olduğunun, tutarının, hangi tarafa ve hangi oranda yükletileceğinin ayrıntılı olarak gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir¹²⁰⁸.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, kararlarında belirttiği şekilde yargılama giderine hükmedip bu yargılama giderlerinin nelerden oluştuğunun belirtmemesi, bu giderlerin geri alınmasını yani kararın bu kısmının icrasını zorlaştıracaktır. Zira Uyuşmazlık Mahkemesinin işin esasına girerek karar verdiği dosyalarda, daha önce verilen her iki karara ilişkin yargılama giderleri ile dosyanın Yüksek Mahkemeye intikalinden sonra da yapılan yargılama giderleri bulunabileceğinden kararda haksız çıkan tarafa yükletilecek yargılama giderinin nasıl tespit edileceği, bu bağlamda sadece dosyanın Yüksek Mahkemeye intikalinden sonraki yargılama giderlerinin mi yoksa bu giderlere ek olarak daha önce karar verilen her iki dosya kapsamındaki yargılama giderlerinin de eklenilmesi suretiyle bulunacak miktara mı hükmedilmesi gerektiği cevaplanması gereken bir sorudur. Her ne kadar Uyuşmazlık Mahkemesinin önceki kararları kaldırmasıyla birlikte bu kararlar yok hükmünde olsa da haklı çıkan tarafın mağduriyetine sebebiyet verilmemesi adına daha önce yargılaması bitip kesinleşen her iki dosya kapsamındaki giderlerle Uyuşmazlık

¹²⁰⁶ UM HB’nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı, 05.5.2014 T., 2013/665 E., 2014/501 K. sayılı ve 28.9.2015 T., 2014/783 E., 2015/563 K. sayılı kararları.

¹²⁰⁷ Avcı, s.96; Candan, s.840; Aldemir, s.460-461; AY, s.34.

¹²⁰⁸ CMK’nin 324/2. maddesinde “*Hüküm ve kararda yargılama giderlerinin kimlere yükletileceği gösterilir.*”, 324/3. maddesinde de “*Giderlerin miktarı ile iki taraftan birinin diğerine ödemesi gereken paranın miktarını mahkeme başkanı veya hâkim belirler.*” ifadelerine yer verilmek suretiyle HMK’deki düzenlemeye benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir; Candan, s.840.

Mahkemesi önündeki yargılama kapsamındaki giderlerin tamamı haksız çıkan tarafa yükletilmelidir¹²⁰⁹. Konuyla ilgili olarak Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş kanunu olan 4788 sayılı Kanun'un hükûmet gerekçesinde de “*Hüküm ihtilaflarının hâllinde, ihtilaf mahkemesi esasa hükmeden bir mahkeme vazifesi gördüğünden gerek evvelki muhakeme masraflarını gerek kendi önünde cereyan eden muhakeme masraflarının haksız taraftan alınmasına da hükmeder.*” hükmüne yer verilmiştir¹²¹⁰.

Kısacası yargılama giderleri konusunda yargılama bir bütün olarak değerlendirilmeli ve haklı çıkan tarafın önceki dosyalarda ödediği yargılama giderlerini alabilmesine imkân tanınmalıdır¹²¹¹. Bu açıklamalar, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararlardan birini kaldırıp diğerinin olaya uygulanmasına karar verdiği dosyalar için de geçerlidir. Daha açık ifade etmek gerekirse haksız çıkan tarafa, sadece olaya uygulanmasına karar verilen dosya kapsamında yapılan yargılama giderleri değil; kaldırılmasına karar verilen dosya kapsamında yapılan yargılama giderleri de yükletilmelidir. Aksi düşüncenin kabulü hakkaniyete aykırı olacağı gibi, haklı çıkan tarafın da mağduriyetine sebep olacaktır. Kaldı ki önceki dosyalarda yapılan yargılama giderleriyle ilgili Uyuşmazlık Mahkemesinden başka karar verebilecek bir merci de yoktur. Zira haklı çıkan taraf, lehine olan Uyuşmazlık Mahkemesi kararıyla önceki kararı veren mahkemelere müracaat ederek yargılama giderlerinin ödenmesini istese dahi bu mahkemeler dosyadan el çekmiş olmaları ve yargılama giderlerinin asıl davadan ayrı bir dava konusu yapılamaması nedeniyle¹²¹² yapılan başvuruyu reddedeceklerdir¹²¹³.

Fransa uygulamasında Uyuşmazlık Mahkemesi, dosyanın kendisine intikalinden önce her iki dosyada yapılan yargılama giderlerine de hükmetmektedir¹²¹⁴.

bb. Ceza Davalarıyla İlgili Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü

Ceza alanındaki uyuşmazlıkların çözümünde Uyuşmazlık Mahkemesi, CMK'deki resen araştırma ilkesi gereğince her türlü bilgi ve belgeyi isteyebilir; tanık dinleyebilir. Ancak bu uyuşmazlıkların çözümünde Mahkeme esasa ilişkin bir karar vermeyip¹²¹⁵ görev uyuşmazlıklarında olduğu gibi sadece o davayı hangi ceza

¹²⁰⁹ Komisyon Raporları, s.5.

¹²¹⁰ Özkol, *Gerekliliği*, s.77 vd.; Komisyon Raporları, s.151; Tercan, *Esas Hakkında*, s.815.

¹²¹¹ Tercan, *Esas Hakkında*, s.815; Aldemir, s.49 vd.

¹²¹² Aldemir, s.131 vd.

¹²¹³ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.743; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.183; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.179.

¹²¹⁴ Sağlam, s.699; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.178.

¹²¹⁵ UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

mahkemesinin karara bağlayacağını tespit ettiğinden genel olarak bir delile ihtiyaç duymamaktadır¹²¹⁶. Ayrıca bu düzenleme nedeniyle cezai konulardaki hüküm uyuşmazlıklarında, CMK'deki soruşturma ve kovuşturmayla ilgili birçok hükmün uygulanma imkânı yoktur¹²¹⁷.

Ceza konularındaki hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde Uyuşmazlık Mahkemesi, yaptığı inceleme sonucunda hüküm uyuşmazlığı talebinin reddine ya da kabulüne karar vermektedir.

(1) Talebin Reddi

Yapılan başvuru, hüküm uyuşmazlığı şartlarını taşımadığı takdirde reddedilir¹²¹⁸. Başvurunun reddine konu olan kararlar kesinleşmiş olduğundan icrai niteliği haiz olan bu kararlarda belirtilen hususların yerine getirilmesi gerekir. UMK'nin 34. maddesi gereğince başvuruda bulunan kişiye herhangi bir vergi ve harç yükletilmez.

(2) Talebin Kabulü

UMK'nin 25/2. maddesinde “*Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, ...esasa ilişkin bir karar vermeksizin sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle anlaşmazlığı çözer.*” denilmesi nedeniyle Yüksek Mahkeme, yaptığı inceleme sonucunda verilen kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin imkânsız olduğunu ve hüküm uyuşmazlığı bulunduğunu düşünürse dosyanın esasına girmeyip her iki kararı da kaldırmakta ve hangi yargı kolundaki ceza mahkemesince uyuşmazlığın çözüleceğine karar vermektedir¹²¹⁹.

Uyuşmazlık Mahkemesinin cezai konularda çıkan uyuşmazlıkların çözümünde uyguladığı yöntem, hüküm uyuşmazlıklarının çözümünden daha çok görev uyuşmazlıklarının çözümüne benzemektedir. Zira Mahkemenin yetkisi, birbiriyle çelişen iki karardan birini kaldırıp diğerinin olaya uygulanmasına karar vermek ya da her ikisini de kaldırıp yeni bir karar vermek olmayıp birbiriyle çelişen her iki kararı da kaldırıp uyuşmazlığa konu olayın bu iki mahkemeden hangisi tarafından çözüleceğine karar vermekten ibarettir¹²²⁰. Bir başka ifadeyle Yüksek Mahkeme, kararlardan birini kaldırıp benimsediği kararın dosyada uygulanmasına

¹²¹⁶ Barutoğlu, *Başvuru*, s.160; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.20.

¹²¹⁷ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.176-177, 540-541.

¹²¹⁸ UM CB'nin 14.10.1985 T., 1985/119 E., 1985/152 K. sayılı kararı.

¹²¹⁹ Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.20; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.552.

¹²²⁰ UM CB'nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 karar sayılı kararı; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.556; Dinç, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.20-21.

karar vermemekte, kararlardan birinin doğru olduğunu düşünse dahi her iki kararı da kaldırmakta ve o dosyaya bakmakla görevli mahkeme tarafından uyuşmazlığın tekrar çözülmesini istemektedir¹²²¹.

Yüksek Mahkeme bir kararında, dosyaların esas hakkında karar verememesiyle ilgili getirilmiş kanuni düzenlemenin nedeninin, cezai uyuşmazlıkların kendine özgü niteliğinden kaynaklandığını; özellikle delillerin ve sanığın durumunun ilk yargılamayı yapan mahkemece değerlendirilmesinin daha sağlıklı olacağını ve bu durumun kişi hak ve özgürlükleri için zorunlu olduğunu belirtmiştir¹²²². Her ne kadar kararda böyle belirtilse de aynı yetkiler, hukuk dosyalarında olduğu gibi ceza dosyalarının çözümünde de Yüksek Mahkemeye verilebilir, Mahkeme bu dosyalarda da tarafları, tanıkları dinleyebilir; keşif yapabilir ve dosya ile ilgili her türlü araştırmayı yaparak uyuşmazlığı çözebilirdi. Kaldı ki böyle bir yetkinin Uyuşmazlık Mahkemesine verilmeyip yargılamanın tekrar başlanmasına karar verilmesi usul ekonomisine de uymaz.

Yüksek Mahkemenin, doğru bulduğu kararın olaya uygulanmasına hükmedemeyip çelişen iki karar bulunması nedeniyle görevli ve isabetli karar verdiğini düşündüğü mahkemenin kararını da kaldırması doğru değildir. Zaten doğru karar veren mahkeme yapacağı yargılamada farklı bir karar da vermeyecektir. Aynı mahkemeye aynı konuyla ilgili ikinci kez yargılama yaptırılmasına neden olan bu uygulama değiştirilmelidir. Zira doğru verilmiş bir kararın, görevsiz ya da yanlış verilmiş bir mahkeme kararıyla çeliştiği için kaldırılmasının herhangi bir hukuki izahı da bulunmamaktadır¹²²³.

Yapılacak bir kanun değişikliğiyle hukuk uyuşmazlıklarının çözümünde olduğu gibi Yüksek Mahkemeye, hüküm uyuşmazlığına konu kararlardan birini kaldırıp diğerini olaya uygulayabilme veya her iki kararı da kaldırıp dosyanın esasına ilişkin bir karar verebilme yetkisi tanınmalı ya da her iki kararın da kaldırılması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesinin görevli kabul ettiği mahkemeye dosyayı göndermesi uygulaması getirilmelidir.

(3) Hüküm Uyuşmazlığının Çözümünde Yargılama Giderleri

Ceza davalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde görev uyuşmazlıklarının çözümünde olduğu gibi sadece yargılama yapacak mahkeme

¹²²¹ UM CB'nin 22.12.1995 T., 1995/31 E., 1995/35 K. sayılı kararı.

¹²²² UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

¹²²³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.558-559.

belirlendiğinden Uyuşmazlık Mahkemesi, bu dosyalarda yargılama giderleriyle ilgili bir karar vermemekte ve bu konudaki kararı yerel mahkemelere bırakmaktadır¹²²⁴.

(4) Ceza Davalarının Çözümünde Özellik Arz Eden Durumlar

UMK'nin 25/2. maddesinde, hukuk davalarından farklı olarak ceza davalarında kazanılmış hakların saklı tutulacağı hükmüne yer verilmiştir. Kazanılmış hakların saklı tutulmasıyla ne kastedildiği ile birden çok sanıklı dosyalarda hüküm uyuşmazlığının çözümü için yapılan başvurunun, başvuru yapmayan sanıkları nasıl etkileyeceği hususlarının incelenmesinde fayda vardır.

i. Kazanılmış Hakların Saklı Tutulması

Cezai uyuşmazlıklarla ilgili olarak UMK'nin 25/2. maddesinde kazanılmış hakların saklı tutulacağı ifade edilmiştir. Yüksek Mahkeme, aralarında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu karar verdiği dosyalarda anlaşmazlığın “*kazanılmış haklar saklı tutularak karara bağlanması*” gerektiğine hükmetmiş ancak kazanılmış hakların neler olduğuna değinmeyip değerlendirmeyi yerel mahkemelere bırakmıştır¹²²⁵.

Kazanılmış hak kavramı, Uyuşmazlık Mahkemesinde yapılacak yargılamayla ilgili değildir. Zira kazanılmış hakların saklı tutulması hususu, yeniden yapılacak yargılamada gündeme gelecek bir konudur ve Uyuşmazlık Mahkemesince yargılama yapacak mahkeme belirlendikten ve yeni yargılama sırasında sanığın durumu açıklığa kavuştuktan sonra ortaya çıkar. Ceza dosyalarıyla ilgili bu düzenleme nedeniyle ikinci karar, birincisinden daha ağır olamaz. Ancak birinci karar beraat kararı ise ikinci karar da mecburen beraat olacağı için hüküm uyuşmazlığı incelemesinden sonra tekrar yargılama yapılmasının pek bir anlamı yoktur. Bu nedenle beraat kararının kazanılmış haklar kapsamında değerlendirilmemesi ve kazanılmış hakların daha önceki kararda verilen cezalar için kabul edilmesi gerekir. Yapılacak yasal değişiklikle kazanılmış hak kavramına hangi hususların girdiğinin tespit edilmesi ve bu kavramın kapsamının netleştirilmesi faydalı olacaktır¹²²⁶.

ii. Hüküm Uyuşmazlığı Başvurusunun Diğer Sanıklara Etkisi

Ceza konularında ortaya çıkan hüküm uyuşmazlıklarının çözümü sırasında dosyada birden fazla sanık bulunması ve bu sanıklardan bazılarının hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesi kararı, bu yola

¹²²⁴ UM CB'nin 22.12.1995 T., 1995/31 E., 1995/35 K. sayılı kararı.

¹²²⁵ UM CB'nin 27.6.1983 T., 1983/60 E., 1983/417 K. sayılı; 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı ve 22.12.1995 T., 1995/31 E., 1995/35 K. sayılı kararları.

¹²²⁶ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.559-560.

başvurmayan sanıklar lehine de sonuç doğurur. Zira yukarıda da anlatıldığı üzere ceza uyuşmazlıklarının çözümünde CMK hükümleri uygulanmakta olup CMK'nin 306. maddesinde *“Hüküm, sanık lehine bozulmuşsa ve bu hususların temyiz isteminde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanması olanağı varsa bu sanıklar da temyiz isteminde bulunmuşçasına hükmün bozulmasından yararlanırlar.”* hükmüne yer verilmiştir¹²²⁷. CMK'nin bu hükmünün, kıyas yoluyla hüküm uyuşmazlığının giderilmesi için başvurmayan sanık için de uygulanması hakkaniyete uygun olacaktır. Ancak hüküm uyuşmazlığına başvurmamış olan sanığın bundan yararlanabilmesi için verilen kararın lehe olması; bir başka deyişle Uyuşmazlık Mahkemesinin, ceza muhakemesinin sanığın lehine olan kararı veren mahkeme tarafından sonuçlandırılması gerektiğine karar vermiş olması gerekir. Yani kararlardan biri beraatsa beraat kararı veren mahkemenin, kararlardan biri düşme veya ret kararıyken diğerinin mahkûmiyet olması durumunda mahkûmiyet dışında kararı veren mahkemenin ya da her iki kararın da beraat olması hâlinde kararın gerekçesine göre delil yetersizliği dışında başka bir sebeple beraat kararı veren mahkemenin dosyayı sonuçlandıracağına karar verilmiş olması gerekir.

CMK'nin 306. maddesindeki düzenlemeden sadece sanıklar yararlanabilmekte olup dosyada yer alan diğer kişilerin bu hükümden yararlanması mümkün değildir¹²²⁸.

4. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararından Sonra Yapılacak İşlemler

Uyuşmazlık Mahkemesince verilen karar yerel mahkemelere derhâl bildirilir. Hüküm uyuşmazlığı neticesinde verilen kararlar dosyanın taraflarını bağlamakta olup üçüncü kişileri bağlamaz. Uyuşmazlık Mahkemesi verdiği bir kararında bu durumu; *“...Bilindiği üzere mahkeme kararı, kural olarak davanın taraflarını bağlar ve bunlar için kesin hüküm sonucunu doğurur. Ancak verilen karar, üçüncü kişileri*

¹²²⁷ Soyaslan, *Muhakeme*, s.573; Yenisey-Nuhoglu, s.1285.

¹²²⁸ *“...Çelişen hükümler nedeniyle ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarının çözümleyen Uyuşmazlık Mahkemesi; bu işlevini yaparken çelişen hükümleri kaldırdığına göre bu işlevi, ceza usulündeki bozmaya benzetip kısmen onun sonuçlarını doğurduğunu ve CMUK'un 325. maddesinin olayda uygulanabileceği kabul etmek gerekir. Durum böyle olunca ...Sulh Ceza Mahkemesinde aynı kararla mahkûm olan sanık H. U., Askerî Mahkemesince de hakkında muvakkat tatil kararı verilen sanık E. A. dan ayrı olarak ve fakat aynı suçtan, aynı ceza miktarı ile ama ayrı bir kararla mahkûm olduğuna göre aynı mahkemeden aynı hükmümlerle cezalandırılmaya ilişkin sirayetin koşulu, anılan kararlar Mahkememizce kaldırılmış olmakla gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bu itibarla sanık H. U. nun CMUK'un 325. maddesinde öngörülen hükümden yararlanması için ...Askerî Mahkemesinin kararının da kaldırılmasına karar verilmelidir.”* UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

bağlamaz."¹²²⁹ şeklinde ifade etmiştir. Yüksek Mahkemenin her iki kararı kaldırıp işin esasına girerek verdiği karar da yeni bir karardır. Verildiği anda kesin olan, kesinleşen mahkeme kararlarının tüm hüküm ve sonuçlarını doğuran ve aleyhine başka bir mercie başvurulamayan bu kararın diğer mahkeme ilamları gibi icrası mümkündür¹²³⁰.

a. Hukuk Davalarında

Hukuk davalarında, kararlardan birinin kaldırılıp diğerinin uygulanmasına karar verilmesi durumunda uygulanmasına karar verilen karar daha önceden kesinleşmiş olduğundan, diğer mahkeme kararları gibi sonuç doğurur ve İcra İflas Kanunu'nun ilamların icrasına ilişkin hükümlerine göre icra edilir. Kararlardan birinin olaya uygulanması gerektiğine karar verilmesi durumunda kararı kaldırılan mahkeme, karar defterine kararının kaldırıldığına dair şerh düşmelidir. Her iki kararın kaldırılması ve Uyuşmazlık Mahkemesinin işin esası hakkında karar vermesi durumunda da ilgili mahkemelerce karar defterine, kararın kaldırıldığına dair şerh düşülmelidir.

b. Ceza Davalarında

Ceza davalarında, her iki mahkemenin kararı da kaldırılıp yargılama yapacak mahkemenin hangisi olduğunun tespiti yapıldığından iki mahkemenin de verdikleri kararın kaldırıldığına dair şerh düşmeleri, yargılama yapmasına karar verilen mahkemenin ise ayrıca Uyuşmazlık Mahkemesinin kararına istinaden yeniden yargılama yapacağını bu şerhte belirtmesi gerekir¹²³¹.

¹²²⁹ UM HB'nin 09.4.2012 T., 2011/66 E., 2012/61 K. sayılı kararı.

¹²³⁰ Kuru, *Usul*, s.777; Tercan, *Esas Hakkında*, s.823; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.205.

¹²³¹ Tercan, *Esas Hakkında*, s.843.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYUŞMAZLIK YARGILAMASININ ÖZELLİKLERİ VE YARGILAMA KAPSAMINDA ORTAYA ÇIKAN ÖZEL DURUMLAR

Bu bölümde Uyuşmazlık Mahkemesinin karar alma sürecine ilişkin görüşmeleri, alınan kararları, kararların çeşitleri ve niteliği ile aleyhine başvuru yollarının mümkün olup olmadığı, görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde Anayasa Mahkemesi kararlarının etkisi, Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının bireysel başvuruya konu olup olamayacağı, Uyuşmazlık Mahkemesinin somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunup bulunamayacağı, Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının içtihadı birleştirme kararlarına aykırı olup olamayacağı konuları incelenecektir.

I. KARAR ALMA SÜRECİ VE KARARLARIN NİTELİĞİ

A. KARAR ALMA SÜRECİ

1. Toplantı ve Karar Yeter Sayıları

UMK'nin 26. maddesinde Bölümler ile Genel Kurulun toplantı ve karar alma süreçlerine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Maddedeki düzenlemeye göre Bölümler ve Genel Kurul, üye tam sayısı bulunmadıkça görüşmeye başlayamaz ve karar alamaz. Bölümler, başkan ve altı üye ile Genel Kurul da başkan ve bölümlerin toplam sayısı olan on iki üye ile toplanır. Asıl üyelerden birinin mazeretli olması ya da daha önce asıl görevli olduğu Yüksek Mahkemede görüşmesine katıldığı bir dosyanın bu kez Uyuşmazlık Mahkemesine gelmesi nedeniyle buradaki toplantıya katılamayacak olması hâlinde o asıl üyenin yerine, seçilerek geldiği Yüksek Mahkemeden seçilen bir yedek üye toplantıya katılır. Yedek üyenin de aynı sebeplerle toplantıya katılamaması hâlinde toplantı yeter sayısı diğer yedek üyelerden birinin katılımıyla sağlanır¹²³². Fransa uyuşmazlık sisteminde 2015 reformundan önce toplantı için üye tam sayısı aranmazken¹²³³, reformdan sonra üye tamsayısı sağlanmadan toplantıya başlanılamamaktadır¹²³⁴.

Genel Kurulda ve Bölümlerde incelemeler, dosya üzerinden yapılır. Ancak hüküm uyuşmazlığı dosyalarında UMK'nin 25/3. maddesi gereğince Mahkeme

¹²³² Resuloğlu, s.155.

¹²³³ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.168.

¹²³⁴ Sağlam, s.681-682, 687.

kendiliğinden ya da istek üzerine tarafları dinleyebilir. Ayrıca Mahkeme, esasına girerek karar verdiği hüküm uyuşmazlığı dosyalarında isterse tanık da dinleyebilir.

Bölümlerde kararlar salt çoğunlukla alınır. Genel Kurulda ilke kararı alınması sırasında yapılan ilk toplantıda üçte iki (2/3) çoğunluk aranır. Bu çoğunluğun sağlanamaması hâlinde yapılacak ikinci toplantıda salt çoğunluk yeterlidir¹²³⁵.

2. İnceleme Usulü

Uyuşmazlık Mahkemesi, görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin başvuruları, öncelikle süre ve şekil yönünden inceler; usulüne uygun olmayanları reddeder. Yapılan başvurunun usulüne uygun olduğu kanaatine vardığı takdirde dosyayı esastan inceler. İnceleme neticesinde görev uyuşmazlıklarıyla ilgili başvurularda, görevli yargı yerini belirlemek suretiyle; hüküm uyuşmazlıklarında, hukuk dosyalarında kararlardan birinin olaya uygulanmasına karar vermek veya başvuruya konu kararları kaldırarak yeni bir hüküm kurmak suretiyle, ceza dosyalarında ise davaya hangi ceza mahkemesinin bakması gerektiğine karar vermek suretiyle uyuşmazlığı çözer¹²³⁶.

GÖREV UYUŞMAZLIKLARI	HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARI		
	HUKUK		CEZA
Görevli yargı yerini belirlemek suretiyle	Kararlardan birinin olaya uygulanmasına karar vermek suretiyle	Kararları kaldırarak yeni bir hüküm kurmak suretiyle	Davayı hangi ceza mahkemesinin karara bağlaması gerektiğine karar vermek suretiyle

B. KARARLARIN NİTELİĞİ

1. Karar Çeşitleri

UMK ile birlikte Mahkeme, Hukuk ve Ceza Bölümleriyle Genel Kurul şeklinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Mahkemenin yapısında meydana gelen bu değişiklikten sonra Mahkeme tarafından verilen kararların çeşitleri de artmıştır. Mevcut durum itibarıyla Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından iki çeşit karar verilmektedir. Bunlar, görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde Bölümler

¹²³⁵ Çağlayan, *Yargılama*, s.145; Resuloğlu, s.155.

¹²³⁶ Resuloğlu, s.155; Çağlayan, *Yargılama*, s.145.

tarafından verilen bölüm kararlarıyla gerekli şartların varlığı hâlinde Genel Kurul tarafından verilen ilke kararlarıdır.

a. Bölüm Kararları

Hukuk ve Ceza Bölümleri iş bölümü gereği kendilerine gelen dosyaları karar bağlamaktadır. Bölümlerin her ikisi de görev ve hüküm uyumsuzluklarının çözümüne karar verir. UMK'nin 29. maddesi gereğince başkanın uygun göreceği Bölüm kararları Resmî Gazete'de yayımlanır. Ayrıca verilen tüm kararlar Mahkemenin resmî İnternet sitesinde de yayımlanmaktadır¹²³⁷.

b. İlke Kararları

Bölümler arasında çelişkili kararlar verilmesi hâlinde bu çelişki, Genel Kurulun alacağı ilke kararıyla giderilir. İlke kararı almaya Genel Kurul yetkilidir. Ancak ilke kararı alınmasına gerek olup olmadığına Bölümlerce karar verilmektedir. Alınmış olan bir ilke kararının değiştirilmesi ya da kaldırılması alınacak yeni bir ilke kararıyla olur. İlgili Bölümün ilke kararı alınmasını gerekli görmesi hâlinde başkan, çelişkiye neden olan eski karar ile yeni kararı ve olduğu ileri sürülen çelişki gerekçesini içeren yazıyı, görüşlerini bildirmeleri için ilgili başsavcılara gönderir. Başsavcılardan gelen cevap yazısından sonra ilke kararının görüşülmesi için hazırlanan gündem üyelere dağıtılır. Gündemin dağıtılmasıyla görüşmenin yapılacağı gün arasında geçecek süre on beş günden az olamaz. Yapılan görüşme neticesinde yeterli çoğunluğun sağlanması durumunda yeni bir ilke kararı alınır ve bu karardan sonraki uyumsuzluklarda bu karar uygulanır. Yeterli çoğunluk sağlanmadığı takdirde mevcut ilke kararı kaldırılmamış olacağından uyumsuzluklar bu ilke kararına göre çözülmeye devam eder¹²³⁸. Kanun'un 29. maddesi gereğince ilke kararlarının tamamı Resmî Gazete 'de yayımlanır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulu tarafından UMK'nin kabulünden itibaren toplam beş ilke kararı alınmıştır. Bu ilke kararlarından bir tanesi Ceza Bölümü¹²³⁹, dördü ise Hukuk Bölümü ile ilgilidir¹²⁴⁰.

¹²³⁷ Kararların yayımlandığı adres için bkz. <http://www.uyusmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html>.

¹²³⁸ UM GK'nın 11.7.1988 T. 1988/1 E., 1988/1 K. sayılı kararı.

¹²³⁹ “Ceza Bölümünü İlgilendiren İlke Kararı: (a) Özeti: Sıkıyönetim ilanına neden olan olaylara ilişkin olarak, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın 2301 sayılı Yasa ile değişik 13/a maddesindeki üç aylık süre dışında işlenen TCK'nin 142.maddesinde yazılı suçlara ait davaların, aynı maddenin (b) bendi gereğince sıkıyönetim askerî mahkemelerinde görülebilmesi için bu suçla sıkıyönetim askerî mahkemelerinin el koyduğu herhangi bir suç arasında, örgütsel ve organik bağlantı içinde işlendiğini gösterir somut kanıt bulunması gerektiği hk.(UM GK'nın 4.5.1981 T., 1981/1 E.,1981/1 K. sayılı kararı).” Büyükeren-Kaynak, s.143-144.

¹²⁴⁰ “Hukuk Bölümünü İlgilendiren İlke Kararları: (a) Özeti: Ceza Uygulamasına ilişkin idari kararlar nedeniyle açılan davalarla ilgili görev uyumsuzluklarının, Uyuşmazlık Bölümünün

Çalışmamız açısından önem arz eden ve incelenmesinde fayda olan ilke kararı, idari para cezalarıyla ilgili uyuşmazlıkların Hukuk Bölümünde çözülmesine ilişkin 11/7/1988 tarihli ve 1988/1 E., ve 1988/1 K. sayılı ilke karardır. Bu ilke kararı, idari para cezasıyla ilgili bir dosyanın önce Ceza Bölümünde, daha sonra da Hukuk Bölümünde karara bağlanması ve kararlar arasında çelişki meydana gelmesi üzerine idari cezaların hangi bölümde karara bağlanacağına ve bu uyuşmazlıkların hukuk mu yoksa ceza uyuşmazlığı mı olduğuna ilişkindir.

Kararda idari yaptırımları idari makamların vermesi, bu yaptırımlara karşı yapılacak itirazların idari yargı mercilerince incelenmesi; bu uyuşmazlıkların -idari yönünün ağır basması nedeniyle ve Uyuşmazlık Mahkemesi bölümlerinin oluşumu ile üyelerin geldiği Yüksek Mahkemeler de dikkate alındığında- hukuk bölümünde çözülmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Alınan bu ilke kararı halen geçerliliğini korumaktadır. Bu ilke kararının önemi, mahkemeye gelen dosyaların hangi bölümde karara bağlanacağını belirlemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Anılan ilke kararıyla bölümlerin görev alanlarının sınırı çizilmiş ve idari yaptırımlarla ilgili uyuşmazlıkların, yaptırım kararını hangi mahkemenin verdiği bakılmaksızın Hukuk Bölümünde çözüleceği kararlaştırılmıştır¹²⁴¹.

Alındığı tarihte yürürlükte olan mevzuat dikkate alındığında birkaç husus dışında anılan ilke kararının doğru bir karar olduğu söylenebilir de özellikle 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra idari yaptırımlarla ilgili yapılan değişiklikler dikkate alındığında ilke kararında belirtilen ve aşağıda yer verilen kısımların tekrar gözden geçirilmesi ve bu suretle kararın güncellenmesi gerektiği açıktır.

Hukuk Bölümünde görülüp çözümlenmesi gerektiği hk.(UM GK'nın 11.7.1988 tarih ve E.1988/1, K.1988/1 sayılı kararı)

(b) Özeti: 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun 75.maddesi uyarınca devletin özel mülkiyeti veya hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerin haksız işgali nedeniyle idarece ecri misil takdiri ve istenilmesi üzerine açılan davalarla ilgili uyuşmazlıkların idari yargı yerinde görülüp çözümlenmesi gerektiğine dair ilke kararı hk. (UM GK'nın 20.2.1989 tarih ve E.1988/2, K.1989/1 sayılı kararı)

(c) Özeti: Bir idarenin sahip olduğu taşınmaza diğer bir kamu tüzel kişinin kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uyulmadan kamu hizmeti amacıyla el atması hâlinde açılan el atmanın önlenmesi davasının adli yargı yerinde çözümlenmesi hk.(UM GK'nın 29.4.1991 tarih ve E.1991/2, K.1991/2 sayılı kararı)

(d) Özelleştirilen veya özelleştirme kapsamında bulunmayan Kamu İktisadi Teşebbüslerinde sözleşmeli veya kapsam dışı personel statüsünde çalışanların kurumlarıyla olan ilişkileri nedeniyle meydana gelen anlaşmazlıkların, idari yargı yerinde çözümlenmesi gerektiği hk. (UM GK'nın 22.1.1996 tarih ve E.1995/1, K.1996/1 sayılı kararı. ”; Büyükeren-Kaynak, s.144.

¹²⁴¹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.81.

Karar değerlendirilmeden önce idari yaptırımlarla ilgili kısaca bilgi verilmesinde fayda vardır:

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 27. maddesinde *“İdari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde sulh ceza mahkemesine başvurulabilir.”* hükmüne yer verilmek suretiyle idari yaptırımlar nedeniyle açılacak davalarda sulh ceza mahkemesinin görevli olduğu belirtilmiştir¹²⁴². Ancak kanunlarda özel hükümler bulunması hâlinde idari yaptırım kararları için başvuru mercii idari yargı yerleridir. 5326 sayılı Kanun'un kabulünden önce idari yaptırımlarla ilgili açılacak davalarda görevli yargı mercii, kural olarak idari yargı yerleri iken; 5326 sayılı Kanun'un kabulünden sonra genel görevli mahkeme, sulh ceza mahkemeleri olmuştur¹²⁴³. Kanun'un 29/1. maddesi gereğince sulh ceza mahkemesinin kararına CMK hükümlerine göre itiraz edilebilir. Yine Kanun'un 28/5. maddesi gereğince sulh ceza mahkemesinde yapılacak yargılamada da CMK hükümleri uygulanacaktır¹²⁴⁴. Dolayısıyla sulh ceza mahkemesi, idari yaptırımlar açısından genel görevli mahkeme; CMK ise genel usul kanunu mahiyetindedir.

Bu hükümler dışında idari yaptırımlarla ilgili hata (5326 SK md.10), hukuka uygunluk nedenleri, sorumluluğu ortadan kaldıran nedenler (5326 SK md.12), teşebbüs ve gönüllü vazgeçme (5326 SK md.13) konularında da TCK hükümleri uygulanacaktır¹²⁴⁵. Bu hükümlere 5326 sayılı Kanun'da yer verilmiş olması, bu yaptırımlara önceki düzenlemeden farklı olarak cezai bir nitelik de kazandırılmak istendiğini göstermektedir.

Yine Kanun'un 23/1. maddesindeki *“Cumhuriyet savcısı, kanunda açıkça hüküm bulunan hâllerde bir kabahat dolayısıyla idari yaptırım kararı vermeye yetkilidir.”* ve 24. maddesindeki *“Kovuşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun*

¹²⁴² Anayasa Mahkemesi, Kanun'un 27/1. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla yapılan başvuruyu şu gerekçeyle reddetmiştir: *“...Yaptırımın adının yasa ile “idari” olarak değiştirilmesinin, bu tür yaptırım uygulanacak eylemlerin gerçekte ceza hukuku alanına giren suç olma özelliklerini etkilemeyeceği açıktır. 5326 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin iptal gerekçesi doğrultusunda cezai karakteri ağır basan bu eylemler açısından verilen idari para cezası ve/veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarına karşı başvurunun sulh ceza mahkemesince kanunda belirtilen usule göre incelenmesinde Anayasa'nın 2., 125. ve 155. maddelerine aykırılık bulunmamaktadır.”* AYM'nin 01.3.2006 T., 2005/108 E., 2006/35 K. sayılı kararı.

¹²⁴³ Ramazan Çağlayan, “İdari Yaptırımlarda Görevli Mahkeme Sorunu”, **Prof. Dr. Fırat Öztan' a Armağan**, C.2, Ankara, 2010, s.2602 (“Görevli”); Ali Ulusoy, **İdari Yaptırımlar**, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.191; Zeynel T. Kangal, **Kabahatler Hukuku**, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.291-292 (“Kabahatler”); Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.89.

¹²⁴⁴ Ulusoy, s.190-191; Çağlayan, *Yaptırımlar*, s.85-86; Bilgin, *Değişiklik*, s.78; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.86-87.

¹²⁴⁵ Çağlayan, *Yaptırımlar*, s.107-108.

anlaşılması hâlinde mahkeme tarafından idari yaptırım kararı verilir.”¹²⁴⁶ hükümleriyle ceza yargılaması sükûti olan cumhuriyet savcısı ve mahkemeye, idari yaptırım kararı verme yetkisi tanınmıştır. Ancak bu yetki, Anayasa Mahkemesinin kararında da belirttiği üzere¹²⁴⁷ istisnai durumlar ve davaların bir an önce sonuçlandırılması amacıyla verilmiştir. Kanun’da cumhuriyet savcılarının idari yaptırım kararı verme yetkisi isabetli olamamıştır. Bize göre cumhuriyet savcısının işlendiğini öğrendiği idari yaptırımla ilgili eylemi, ilgili kuruma bildirmesi daha yerinde bir düzenleme olurdu¹²⁴⁸.

İdari yaptırımlarla ilgili bu açıklamalardan sonra yukarıda belirtilen ilke kararının değerlendirmesinin yapılmasında yarar vardır. İlke kararında “*İdari cezalar hakkındaki itiraz ve davalardan bir bölümünün adli yargı yerlerinde inceleneceğinin öngörülmüş olması, anlaşmazlığın niteliğinin idari davalardan farklı olduğunu göstermeye yeterli değildir.*” ifadelerine yer verilerek idari yaptırımlarla ilgili açılacak davalarda görevli yargı merciinin kural olarak idari yargı, istisnai durumlarda ise adli yargı olduğu belirtilmiştir. Bu durum 5326 sayılı Kanun’un kabul edilmesiyle birlikte değişmiş ve idari yaptırımlar konusunda genel görevli yargı yeri, Kanun’un 27. maddesinde belirtildiği üzere sulh ceza mahkemeleri olmuştur. Sulh ceza mahkemeleri tarafından verilecek kararlara itiraz da, Kanun’un 29/1. maddesi gereğince CMK hükümlerine göre yapılacaktır. İdari yargı mercileri kanunlarda özel olarak belirtilmeleri halinde görevli olacaklardır¹²⁴⁹. Yeni düzenlemeden sonra, ilke kararının bu kısmının yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

İlke kararında yer alan; “*idari davalar, kısa ve basit bir anlatıyla, idari eylem ve işlemlerden dolayı açılan davalar olarak tarif edildiğine göre, idare organlarının kamu gücüne, başka bir ifadeyle idarenin cezalandırma yetkisine dayanarak verdiği cezaya ilişkin kararın idari işlem, buna karşı yapılan itirazın ya da açılan davanın idari dava olduğundan kuşku duymamak gerekir. İdari kararın cezaya ilişkin olması*

¹²⁴⁶ Bu maddenin iptali istemiyle yapılan başvuruda Anayasa Mahkemesi “...Bu düzenleme biçimiyle, kovuşturma evresinde fiilin kabahat olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilerek dosyanın görevli idari mercii veya cumhuriyet savcısına gönderilmesi yerine, işin süratle sonuçlandırılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır.” diyerek maddenin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir. AYM’nin 01.3.2006 T., 2005/108 E., 2006/35 K. sayılı kararı.

¹²⁴⁷ Bu maddenin İptali istemiyle yapılan başvuruda Anayasa Mahkemesi; “...Cumhuriyet savcısına bu yetkinin tanınması nedeninin görevsizlik kararı verilerek işin uzatılması yerine süratle bitirilmesi olduğu anlaşıldığından, düzenlemelerin Anayasa’nın 123., 125. ve 128. maddelerine aykırı olmadığı gibi, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını öngören Anayasa’nın 141. maddesiyle de uyumlu olduğu kanısına varılmıştır.” demiştir. AYM’nin 01.3.2006 T., 2005/108 E., 2006/35 K. sayılı kararı.

¹²⁴⁸ Çağlayan, *Yaptırımlar*, s.177.

¹²⁴⁹ Candan, s.568; Çağlayan, *Yaptırımlar*, s.85-86.

ve adli yargı yerlerinde itiraza konu edilebilmeleri, bu itirazların ‘ceza davası’ olarak nitelendirilmesini gerektirmez.” ifadesinin de 5326 sayılı Kanun ile birlikte yeniden değerlendirilmesi gerekir. İlke kararında belirtildiği üzere; idari makamlar tarafından verilen yaptırımların idari nitelik taşıması nedeniyle, bu yaptırımların yargısal denetimlerinin de normal şartlarda idari yargı mercilerince yapılması gerekir. Ancak 5326 sayılı Kanun ile bu kuralın dışına çıkılarak, adli yargı yerleri için daha önce istisnai olan bu durum kural haline getirilmiştir¹²⁵⁰.

Yeni düzenlemeyle, idari işlem sonucu verilse dahi bu yaptırımlara karşı açılacak davalar artık bütünüyle idari dava değildir. Yeni kanunla birlikte karma bir niteliğe kavuşan idari yaptırımları tamamen hukuki nitelikte kabul edip cezai yönünü göz ardı etmek doğru olmaz¹²⁵¹. Bu nedenle ilke kararının bu kısmının da yeniden değerlendirilmesi gerekir.

İlke kararında yer alan; *“Uyuşmazlık Mahkemesi bölümlerinin oluşum biçimine göre, Kanunda yer alan ‘ceza uyuşmazlığı’ ibaresinden, ceza mahkemeleri ile askeri ceza mahkemeleri arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının anlaşılması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bölümlerin oluşumu yönünden varılan bu sonuç, söz konusu mahkemeler arasında idari ceza nedeniyle görev ve hüküm uyuşmazlığı doğması söz konusu olamayacağından, bu tür uyuşmazlıkların, 2247 sayılı Kanun uygulaması yönünden, ‘ceza uyuşmazlığı’ sayılmadığını göstermektedir.”* ifadesinin de yeniden gözden geçirilmesi gerekir. İlke kararında ceza uyuşmazlıklarının adli yargı mahkemeleri ile askerî mahkemeler arasında, hukuk uyuşmazlıklarının da hukuk mahkemeleri, idare mahkemeleri ve AYİM arasında çıkabileceği öngörülmüş ancak farklı yargı kollarındaki mahkemeler arasında çıkabilecek uyuşmazlıklar dikkate alınmamıştır. Kaldı ki, idari para cezalarıyla ilgili uyuşmazlıklar idari yargı mercileriyle sulh ceza mahkemeleri arasında çıkmaktadır. Bu uyuşmazlıkların tamamına yakını görev uyuşmazlığına konu olsalar da, istisnai olarak hüküm uyuşmazlıklarına da konu olabilmektedirler¹²⁵². Benzer şekilde ağır ceza mahkemesiyle AYİM kararları arasında da uyuşmazlık çıkabilmektedir¹²⁵³. Bu nedenle ilke kararında belirtilen, farklı yargı kollarına dâhil mahkemeler arasında uyuşmazlık çıkamayacağı ve idari

¹²⁵⁰ Bilgin, *Değişiklik*, s.82; Candan, s.565-566.

¹²⁵¹ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.88-89.

¹²⁵² UM HB’nin 01.4.2014 T., 2013/1148 E., 2014/314 K. sayılı kararı; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.94-95.

¹²⁵³ UM HB’nin 08.4.2013 T., 2013/246 E., 2013/517 K. sayılı kararı.

yaptırımlarla ilgili uyuşmazlıkların ceza uyuşmazlığı sayılamayacağı hükmünün yeniden gözden geçirilmesinde yarar vardır.

Kararın güncellenmesi gerektiği düşünülen kısımlarına değinildikten sonra, ilke kararında belirtilen, idari para cezalarıyla ilgili uyuşmazlıkların Hukuk Bölümünde çözülmesi gerektiğine ilişkin kısmına da değinilmesinde yarar vardır.

Bölümlerin oluşumu açısından, seçilerek geldikleri Yüksek Mahkemelerde hukuki konuları çözmekle görevli üyeler Hukuk Bölümünde, cezai konuları çözmekle görevli üyeler de Ceza Bölümünde görev yapmaktadır. Hukuk Bölümünde adli, idari ve askerî yargı kolunda faaliyet gösteren Yüksek Mahkemelerin üyeleri görev yapmakta olup, ceza bölümünde idari yargı kollarında görev yapan üye bulunmamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere idari yaptırımlar karma bir nitelik taşımaktadır. Özellikle 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun kabulüyle birlikte idari yaptırımların cezai niteliği de bulunmakla birlikte, her şart altında idari nitelikleri daha ağır basmaktadır. İdari yaptırımlara konu kararlar, adli ve idari yargı kollarını ilgilendiren makamlar tarafından verilmekte olup her iki yargı kolunun temsil edildiği hukuk bölümünde bu uyuşmazlıkların karara bağlanması daha doğrudur. Ceza Bölümünde idari yargı kollarında görev yapan üye bulunmadığından¹²⁵⁴ bu bölümde yapılacak inceleme bu nedenle eksik kalabilir. Hukuk Bölümünde de ceza yargısıyla ilgili üye olmadığı söylenebilirse de Yargıtaydan seçilen üye adli yargı kolunu temsil ettiği ve bu yargı kolunun usul ve yargılama kurallarını bildiği için bu uyuşmazlıkların hukuk bölümünde çözülmesi, uyuşmazlığın tarafı olmasına rağmen idari yargı temsilcisinin bulunmadığı Ceza Bölümünde çözülmesinden daha isabetli bir tercihtir.

İdari yargılama usulü, kendine özgü kuralları nedeniyle ceza yargılamasından farklı olduğundan bu yargı kolunu temsil eden üye bulunmayan Ceza Bölümünde idari yaptırımlarla ilgili bir karar verilmesi sağlıklı olmayabilir. Bu nedenle idari yaptırımların Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümünde çözülüp karara bağlanması daha doğru bir yaklaşımdır¹²⁵⁵.

¹²⁵⁴ UMK'nin ilk hâlinde Ceza Bölümünde Danıştaydan seçilen bir üye de görev yapmaktaydı ancak Danıştayın çözmüş olduğu cezai bir uyuşmazlık bulunmaması nedeniyle 2592 sayılı Kanun'da bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Bu değişiklikten sonra ve mevcut uygulama itibarıyla Ceza Bölümünde idari yargı kolundan seçilip gelen bir üye bulunmamaktadır.

¹²⁵⁵ Aksi görüş için bkz., Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.95-98.

2. Kararların Bağlayıcılığı

Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından verilen kararların bir kısmı diğer Yüksek Mahkeme kararlarından farklı olarak herkesi bağlarken, kararların büyük kısmı sadece dosyada karar veren yargı mercilerini bağlamaktadır. Verilen bölüm kararları ile ilke kararlarının bağlayıcılığı konusunda Kanun'dan kaynaklı bu farklı düzenleme nedeniyle kararların bağlayıcılığının bölüm ve ilke kararları açısından ayrı ayrı incelenmesinde fayda vardır.

a. Bölüm Kararları

Görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü neticesinde verilen bölüm kararlarının bağlayıcılığı ile ilgili UMK'nin 28/2. maddesinde *“İlgili yargı mercileri ile bütün makam, kuruluş ve kişiler; mahkeme kararlarına uymak, geciktirmeksizin onları uygulamakla ödevlidirler.”* ifadesine yer verilmiştir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere görev ve hüküm uyuşmazlıkları kapsamında verilen bölüm kararları sadece dosyada karar veren yargı mercilerini bağlamakta ve benzer dosyalar için bu kararların bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır¹²⁵⁶.

Yapılacak bir değişiklikte, görev uyuşmazlıklarının çözümünde bölümlerce verilen kararların yalnızca ilgili yargı mercilerini bağlaması kuralı değiştirilmeli ve bölüm kararları, diğer Yüksek Mahkemelerin kararları gibi tüm yargı mercilerini ve idari kuruluşları bağlamalıdır. Görev konusunun kamu düzeninden olması ve önemi nedeniyle aynı konuda Uyuşmazlık Mahkemesine intikal eden bir dosyada, Yüksek Mahkemenin idari yargıyı görevli kabul etmesine rağmen Uyuşmazlık Mahkemesine intikal etmeyen bir dosyada adli yargı merciinin dosyayı karara bağlaması ve bu kararın kesinleşmesi mümkündür. Böyle bir durum, hem hukuki güvenlik ilkesine hem de Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş amacına aykırıdır. Bu nedenle Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ile ilgili kural değiştirilmelidir.

Kararların bağlayıcı olmaması, Uyuşmazlık Mahkemesinin iş yükünü de arttırmaktadır. Mahkemeye gelen dosyaların büyük bir kısmı aynı nitelikteki dosyalardan oluşmaktadır. Mahkemenin görev uyuşmazlığıyla ilgili verdiği kararların herkesi bağlayıcı olması durumunda, yerel mahkemeler aynı konuda Uyuşmazlık Mahkemesi kararı bulunması nedeniyle görevli olmadığı dosyaya

¹²⁵⁶ “...2247 sayılı Kanun'un 30. maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesinin tüm yargı mercilerini bağlayıcı nitelikteki kararları, sadece Genel Kurulun görev konusundaki ilke kararlarıyla sınırlı olmaları nedeniyle eldeki davada yapılan temyiz incelemesi yönünden Yargıtay Hukuk Genel Kurulunu bağlayıcı nitelikte değil ise de...” YHGK'nin 31.5.2006 T.,2006/4-294 E., 2006/327 K. sayılı kararı.

bakmayacak ve dosyayı görevli mahkemeye gönderecektir. Bu şekilde görev konusunda yaşanması muhtemel belirsizlik önlenerek yargılamanın uzaması engellenmiş olacaktır¹²⁵⁷.

b. İlke Kararları

Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulu tarafından alınan ilke kararlarının bağlayıcılığı ile ilgili UMK'nin 30/7. maddesinde *“Görev konusundaki ilke kararları, Uyuşmazlık Mahkemesini ve bütün yargı mercilerini; hüküm uyuşmazlıkları dolayısıyla verilecek esasa ilişkin ilke kararları ise yalnız Uyuşmazlık Mahkemesini bağlar.”* hükmüne yer verilmiştir. Madde metninden görev uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili alınan ilke kararlarının Uyuşmazlık Mahkemesini ve tüm yargı mercilerini; hüküm uyuşmazlıklarıyla ilgili alınan ilke kararının ise sadece Uyuşmazlık Mahkemesini bağladığı sonucu ortaya çıkmaktadır¹²⁵⁸.

Görev uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili verilen ilke kararlarının herkesi, hüküm uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili verilen ilke kararlarının ise sadece o dosyada karar veren mahkemeleri bağlaması yerinde bir düzenlemedir. Zira madde gerekçesinde de belirtildiği üzere hüküm uyuşmazlığına ilişkin ilke kararı adli, idari ve askerî yargının görev alanına giren bir konuya ilişkin olacağından bu kararın tüm yargı kollarını bağlaması yargı kollarının görev alanına müdahalesi sonucunu doğurabilir¹²⁵⁹. Bu nedenle hüküm uyuşmazlığı ile ilgili alınan ilke kararları sadece Uyuşmazlık Mahkemesini bağlar.

Kısacası yapılacak kanun değişikliğiyle Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlıklarına ilişkin Bölümlerin verdiği kararlar ile Genel Kurulun verdiği ilke kararlarının bağlayıcılığı konusundaki ayrım kaldırılmalı ve anılan kararların tamamı herkes için bağlayıcı hâle getirilmelidir. UMK'nin 29. maddesinde yer alan Bölümlerin ve Genel Kurulun verdiği kararların kesin olmasına dair hüküm de değişiklik yapılması gerektiğine ilişkin görüşü destekler mahiyettedir. Verildiği anda kesin olan ve aleyhine herhangi bir olağan kanun yoluna başvurulamayan Bölüm kararlarının sadece ilgili dosyada bağlayıcı olması doğru değildir. Hüküm

¹²⁵⁷ Fransa ve Cezayir uyuşmazlık sisteminde Uyuşmazlık Mahkemesinin verdiği kararlar tüm yargı mercilerini bağlayıcı nitelik taşır. Mokdad, s.114-115; Gallet, s.110; Mekki, s.90; Honarat, s.93; Sağlam, s.686-687.

¹²⁵⁸ *“Uyuşmazlık Mahkemesinin kendisi dâhil tüm yargı mercilerini bağlayıcı nitelikteki kararları, sadece bölümler arasındaki çelişmelerle ilgili olarak Genel Kurulun vereceği görev konusuna ilişkin ilke kararlarıdır. Bunun dışındaki kararlar, sözü edilen türden bir bağlayıcılık taşımamaktadır.”* YHGK'nin 23.11.2005 T.,2005/13-616 E., 2005/668 K. sayılı kararı.

¹²⁵⁹ *Kabul Olunan Metin*, s.7-8.

uyuşmazlığıyla ilgili verilen kararların ise sadece Uyuşmazlık Mahkemesini bağlaması doğru ve yerinde bir uygulama olup bu şekilde devam etmelidir.

II. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ ETKİSİ, KANUN YOLLARI VE BİREYSEL BAŞVURU

A. GÖREV VE HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNDE ANAYASA MAHKEMESİNİN ROLÜ

Anayasa'nın 158/3. maddesinde “*Diğer mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.*” hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemenin Anayasa’da yer alma nedeni Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu gerekçesinde şöyle belirtilmiştir:

“...Anayasa Mahkemesinde def’i yoluyla dava açan mahkemelerin o davaya bakmaya görevli olup olmadığını Anayasa Mahkemesi aramaktır. Dava açan mahkeme, elindeki davaya bakmaya görevli değilse Anayasa Mahkemesinde dava açamaz ve Anayasa Mahkemesi görevsiz mahkemece açılmış bir davaya bakamaz. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi dava açan mahkemenin görevli olup olmadığını araştırır ve orasını görevli bulmadığı takdirde kendisinin de iptal davasına bakmaya yetkisi ve bakma görevi bulunmadığına karar verir. Yerel mahkeme ile bir başka mahkeme arasında aynı konu üzerinde çıkan görev uyuşmazlığı Anayasa Mahkemesinin kararına göre çözümlenmez ise de sözü geçen iki yerel mahkemenin arasındaki görev uyuşmazlığını çözümlen karar Anayasa Mahkemesini bağlamaz. Anayasa Mahkemesi, kendisinin görevli gördüğü mahkemenin def’i yoluyla açacağı iptal davasına bakabilir, görevsiz saydığı mahkemenin açtığı davaya bakamaz. Bu bakımdan sözü geçen fıkranın bulunması gereklidir ve fıkra bu nedenle getirilmiştir.”¹²⁶⁰

Anayasa Mahkemesi kendisine intikal eden bir dosyada, gerekçede belirtilen hususlara benzer değerlendirmelerde bulunmuş ve yerel mahkemelerce Anayasa Mahkemesine bir kanunun iptali için başvuru yapılabilmesinin, davanın usulüne uygun şekilde açılmasına bağlı olduğunu ve açılan davanın o mahkemenin görev alanına girmesi gerektiğini belirtmiştir. Anayasal denetim yetkisinin kullanılabilmesi için Mahkeme, yapılan başvuruyla ilgili şartların gerçekleşip gerçekleşmediğini ve

¹²⁶⁰ Ömer İzgi-Zafer Gören, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Yorumu**, TBMM Basımevi, C.1, Ankara, 2002, s.1390, (“Anayasa”).

bu kapsamda itiraz başvurusu yapan mahkemenin o davayı görüp karar bağlayacak mahkeme olup olmadığını denetleme yetkisine sahiptir¹²⁶¹.

UMK'nin 36. maddesinde de “*Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak verdiği görev konusundaki kararlar dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz. Bütün yargı mercileri; Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak görev konusundaki verdiği kararlara, kendilerinin Anayasa Mahkemesinin kararı ile çatışan kesin veya kesinleşmiş bir kararı bulursa bile uymak zorundadırlar. Hüküm uyuşmazlığı durumunda yalnızca Anayasa Mahkemesi kararı göz önünde tutulur ve uygulanır.*” hükmüne yer verilmiştir.

Anayasa ve kanun metni birlikte değerlendirildiğinde Anayasa Mahkemesinin kararıyla diğer mahkeme kararları arasında görev veya hüküm uyuşmazlığı çıkması hâlinde Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınacaktır.

Bu kısımda Anayasa Mahkemesi kararlarının görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümüne etkisine ve bu kapsamda UMK’de değişiklik yapılması gerektiği düşünülen hususlara yer verilecektir.

1. Görev Uyuşmazlıklarının Çözümünde Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etkisi

Görev uyuşmazlığına konu dosyanın daha önce Anayasa Mahkemesince incelenmesi ve bu dosyada görevle ilgili bir karar verilmesinden sonra aynı dosyayla ilgili görevli yargı yerinin tespiti için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulması hâlinde Mahkeme nasıl karar verecektir? Talebi kabul edip dosyanın esasıyla ilgili bir karar mı verecek yoksa Anayasa Mahkemesi kararı nedeniyle başvuruyu incelemeden ret mi edecektir?

Bu sorulara cevap olabilecek nitelikte bir olayda, adli yargı kolundaki bir mahkeme tarafından davada uygulanacak kanun maddesinin Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulmuş ancak Yüksek Mahkeme, adli yargı mahkemesinin idari nitelikteki bir davaya bakamayacağını belirterek başvuruyu reddetmiştir¹²⁶².

Bu karar üzerine adli yargı mahkemesi, dava konusu olayla ilgili görevli yargı yerinin tespiti için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuş; Yüksek Mahkeme dosyanın esasına geçmeden önce yerel mahkemenin yaptığı başvurunun Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiş olmasının kendisinin vereceği karara etkisini ve

¹²⁶¹ AYM’nin 13.7.1994 T., 1994/60 E., 1994/54 K. sayılı kararı.

¹²⁶² AYM’nin 04.6.2003 T., 2003/46 E., 2003/46 K. sayılı kararı.

bu konuda nasıl hareket etmesi gerektiğine ilişkin olarak şu tespitleri yapmıştır: Anayasa Mahkemesinin verdiği kararın görevle ilgili verilmiş bir Yüce Divan kararı olması hâlinde diğer mahkeme kararıyla Anayasa Mahkemesi kararı arasında görev uyuşmazlığı bulunduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz. Ancak dava konusu olayda Anayasa Mahkemesi, verdiği kararı Yüce Divan sıfatıyla vermemiştir ve bu nedenle yapılan müracaat başvuru yasağı kapsamında değerlendirilemez¹²⁶³.

Bu tespitlerden sonra Yüksek Mahkeme, dosyanın esasına girmiş ve Anayasa Mahkemesi gibi dosyada idari yargı yerinin görevli olduğuna karar vermiştir. Diğer bir ifadeyle Anayasa'nın 158. maddesine atıf yaparak durum tespitiyle yetinmemiş ve dosyanın esasına girerek uyuşmazlığı çözmüştür.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, Anayasa Mahkemesinin görevle ilgili verdiği kararları dikkate alarak çözdüğü uyuşmazlıklar da bulunmaktadır.

Bunlardan biri Uyuşmazlık Mahkemesinin, 5754 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce gerçekleşen bir olayla ilgili Anayasa'nın 158. maddesine ve Anayasa Mahkemesinin bu konuda verdiği kararına atıf yaparak bu kararın uyuşmazlığın çözümünde esas alınacağını tartışmasız olduğunu belirttiği ve dosyada idari yargıyı görevli kabul ettiği karardır¹²⁶⁴.

Bir diğeri, 2918 sayılı Kanun'un 110. maddesinin birinci fıkrasının birinci ve ikinci cümlelerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla yapılan başvuruda Anayasa Mahkemesinin verdiği karardır. Anılan kanun maddesinde, 2918 sayılı Kanun'dan doğan sorumluluk davalarının adli yargıda görüleceği hüküm altına alınmıştır. Bir idare mahkemesi tarafından bu hükmün Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali istenmiş ve Anayasa Mahkemesi başvuruyu, mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddetmiştir. Daha sonra adli yargı kolundaki bir mahkeme tarafından Kanun'da düzenlenen konunun idare mahkemelerinin görev alanına girdiği belirtilerek iptali istenmiş ancak Anayasa Mahkemesi; haklı nedenler ya da kamu yararı bulunması durumunda kanun koyucunun, idari yargının görev alanına giren bir konuyu adli yargının görev alanına dâhil edebileceğini belirterek bu başvuruyu da reddetmiştir¹²⁶⁵.

¹²⁶³ UM HB'nin 29.9.2003 T., 2003/78 E., 2003/74 K. sayılı kararı.

¹²⁶⁴ UM HB'nin 30.12.2013 T. 2013/1760 E., 2013/1971 K. sayılı kararı.

¹²⁶⁵ AYM'nin 26.12.2013 T., 2013/68 E., 2013/165 K. sayılı kararı.

Anayasa Mahkemesinin bu kararından sonra aynı konuyla ilgili Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmuş ve Mahkeme, dosyada Anayasa Mahkemesinin kararına atıf yaparak verilmiş olan bu kararın göreve ilişkin olduğunu ve diğer yargı mercileri gibi kendisini de bağladığını belirterek Anayasa Mahkemesi kararı doğrultusunda uyuşmazlığı çözmüştür¹²⁶⁶.

Her ne kadar Anayasa'nın 158/3. maddesinde “*Diğer mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.*” hükmü yer alsa da uygulamada farklı şekilde davranıldığı da görülmektedir. Örneğin 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 110. maddesinin uygulamasıyla ilgili olarak Yargıtay 17. Hukuk Dairesi ve Danıştay 15. Dairesi, Anayasa Mahkemesinin bu konudaki kararının aksine kararlar vermiştir.

Bahse konu kararlarda, Yargıtay 17. Hukuk Dairesi “*...Bir kamu hizmeti görmekle yükümlü olan davalı KGM, karayollarının yapım ve onarım hizmetleri sırasında verdiği zararlardan dolayı özel hukuk hükümlerine tabi değildir. Hizmet kusurundan kaynaklanan zararlar yönünden İdari Yargılama Usulü Hakkındaki Kanun'un 2.maddesi gereğince idare aleyhine tam yargı davasının idari yargı yerinde açılması gereklidir.*”¹²⁶⁷ ifadelerine, Danıştay 15. Dairesi ise “*... Karayolları Genel Müdürlüğü'nün kuruluş yasasında belirlenen, 2918 sayılı Yasa'da tekrarlanan görevlerinden yani yol yapım, bakım, işletme, trafik güvenliğini sağlama şeklinde yürüttüğü kamu hizmetinden kaynaklanan hukuki sorumluluğunun idare hukuku ilke ve kurallarına göre belirlenmesi; bu sebeple açılacak tam yargı davalarının da idari yargı yerinde çözümlenmesi gerekmektedir. Bu durumda idare mahkemesince uyuşmazlığın esası incelenerek bir karar verilmesi gerekirken görev yönünden davanın reddi yolunda verilen kararda hukuki isabet görülmemiştir.*”¹²⁶⁸ ifadelerine yer vermiştir.

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Uyuşmazlık Mahkemesi, görev konusunda Anayasa Mahkemesi tarafından verilmiş bir kararın bulunması durumunda bu karara üstünlük tanımakta ve uyuşmazlığı bu karara dayanarak çözmektedir.

Bu noktada Anayasa'nın 153. maddesinde yer verilen “*Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir, ...Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazete'de*

¹²⁶⁶ UM HB'nin 30.12.2013 Tarih, 2012/1617 E., 2013/1830 K. sayılı kararı.

¹²⁶⁷ Yargıtay 17. Hukuk Dairesinin 23.3.2014 T., 2014/4769 E., 2014/3876 K. sayılı kararı.

¹²⁶⁸ Danıştay 15. Dairesinin 06.3.2014 T., 2014/452 E., 2014/1478 K. sayılı kararı.

hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.” ve 158/3. maddesinde yer verilen “Diğer mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.” hükümleriyle, UMK’nin 36. maddesinde “Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak verdiği görev konusundaki kararlar dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz. Bütün yargı mercileri, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak görev konusundaki verdiği kararlara, kendilerinin Anayasa Mahkemesinin kararı ile çatışan kesin veya kesinleşmiş bir kararı bulunsa bile uymak zorundadırlar.” hükmünün kavram kargaşasına ve bu suretle uygulamada tereddütlere neden olup olmadığı hususuna değinilmesinde fayda olduğu düşünülmektedir.

Anayasa’nın 153 ve 158/3. maddelerindeki zikredilen düzenlenmelere rağmen UMK’nin 36. maddesinin lafzi yorumundan Anayasa Mahkemesinin sadece Yüce Divan sıfatıyla verdiği görevle ilgili kararlarına karşı Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamayacağı, diğer kararlarına karşı ise başvurulabileceği gibi bir anlam çıkmaktadır¹²⁶⁹. Ancak Anayasa Mahkemesi, yalnızca Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamalarda görevle ilgili karar vermez; Anayasa’nın 158. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere kendisine itiraz yoluyla başvuran mahkemenin o davada görevli olup olmadığını araştırır, mahkemeyi görevsiz kabul ederse başvuruyu reddeder ve itiraza konu olayda görevle ilgili de bir karar verir¹²⁷⁰. Yine Yüksek Mahkeme, yapılan bireysel başvurular kapsamında da göreve ilişkin kararlar verebilir. Kısacası Anayasa Mahkemesi Yüce Divan yargılamaları dışında da görevle ilgili karar verebilir ve bu kararların bağlayıcılık yönüyle Yüce Divan kararlarından bir farkı yoktur.

Anayasa’nın 158. maddesi hükmü ile UMK’nin 36. maddesinin gerekçesi de bu görüşü destekler niteliktedir¹²⁷¹. Zira bu düzenlemelerde Anayasa Mahkemesi

¹²⁶⁹ Uyuşmazlık Mahkemesi de bir kararında aynı yorumu yapmıştır: “...Yasa’nın 36. madde hükmünden de anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak görev konusunda verdiği kararlar nedeniyle diğer mahkemelerle arasında doğacak görev uyuşmazlıklarından dolayı Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulması yasaklanmak suretiyle Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak verdiği göreve ilişkin kararlarının incelenmesi, Uyuşmazlık Mahkemesinin yetkisi dışında bırakılmıştır.” UM HB’nin 29.9.2003 T., 2003/78 E., 2003/74 K. sayılı kararı.

¹²⁷⁰ İzgi-Gören, *Anayasa*, s.1390.

¹²⁷¹ “Anayasa Mahkemesi kararlarının Anayasa’nın 152 nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca kesin oluşunun ve sözü edilen maddenin son fıkrası uyarınca bütün organları ve herkesi bağlayıcı nitelikte bulunmasının Uyuşmazlık Mahkemesi görevleri üzerindeki etkisi, Anayasa Mahkemesi kuruluş kanununda olduğu gibi Uyuşmazlık Mahkemesi kuruluş kanununun dahi konusudur, 34 ncü madde bu düşünceye ve Anayasa’nın az önce belirtilen ilkelerine göre

kararları arasında ayırım yapılmadan Mahkemenin görev konusunda bir kararının bulunması durumunda dava konusu olaya bu kararın uygulanacağı ve kararın herkesi bağlayacağı hususuna yer verilmiştir.

UMK'nin 36. maddesinin başlığının Anayasa'ya uygun olarak “*Anayasa Mahkemesi Kararları Dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesine Başvurulmaması ve Anayasa Mahkemesi Kararlarının Yargı Mercilerini Bağlayıcılığı*” olmasına rağmen madde içeriğinin tam olarak başlığa uymadığı ve bu yönüyle de amacını aşan bir ifadeye sahip olduğu görülmektedir. Yapılacak bir düzenlemeyle, hem Anayasa'nın 158/3. hem de UMK'nin 36. maddesi “*Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı görev ve hüküm uyuşmazlığı başvurusunda bulunulamaz.*” şeklinde değiştirilmeli ve ortaya çıkabilecek kavram kargaşası önlenmelidir.

2. Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözümünde Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etkisi

Anayasa Mahkemesi kararı ile başka bir mahkeme kararı arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu iddia edilmesi hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesinin; nasıl bir yol izleyeceği, bu bağlamda yapılan başvuruyu hemen ret mi edeceği yoksa iddia edildiği gibi iki karar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunup bulunmadığı konusunda bir araştırma yapıp hüküm uyuşmazlığının varlığını tespit ettiği takdirde sadece bu tespitle mi yetineceği cevap aranması gereken sorulardır.

Bu konuda Anayasa'da bir hüküm yoktur. UMK'nin 36/3. maddesinde ise “*Hüküm uyuşmazlığı durumunda yalnızca Anayasa Mahkemesi kararı göz önünde tutulur ve uygulanır.*” hükmüne yer verilmiştir. Böyle bir başvuruda bulunulması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesi öncelikle Anayasa Mahkemesi kararı ile diğer mahkeme kararı arasında iddia edildiği şekilde hüküm uyuşmazlığı bulunup bulunmadığını araştırmalı ve iki karar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunması durumunda da bu uyuşmazlığın UMK'nin 36. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesinin verdiği karar doğrultusunda çözülmesi gerektiğinin tespitini yapmalıdır. Yani kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunması hâlinde sadece bu tespitle yetinilmelidir. Zira kanun metninde “*hüküm uyuşmazlığı durumunda*” ifadesine yer verilmiştir ve hüküm uyuşmazlığı durumunun tespitini ülkemizde

düzenlenmiştir. Yargı mercilerinin görevsiz olduklarını bildiren kesin ya da kesinleşmiş kararları olsa bile Anayasa Mahkemesi kararı karşısında bu kararlarını kaldırıp kendilerini görevli sayacaklarını belirtmek üzere ‘kendilerinin Anayasa Mahkemesinin kararı ile çatışan kesin veya kesinleşmiş bir kararı bulunsa bile’ deyimi ikinci fıkraya konulmuştur.” Komisyon Raporları, s.17.

yapabilecek tek merci Uyuşmazlık Mahkemesidir. Yüksek Mahkemenin böyle bir tespit yapmaması hâlinde kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunup bulunmadığı anlaşılamaz.

Yapacağı bu tespit, Uyuşmazlık Mahkemesine Anayasa Mahkemesinin kararını kaldırma yetkisi vermez. Ayrıca UMK'nin 36/3. maddesinde Anayasa Mahkemesi kararıyla diğer mahkeme kararları arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu iddiasıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmayacağına ilişkin bir hüküm yoktur ve bu madde, kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunması hâlinde yalnızca Anayasa Mahkemesi kararının uygulanmasına imkân tanıyan bir maddedir¹²⁷².

Konuyla ilgili olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünün yargı harçlarından muaf olmadığına ilişkin kararı ile aksi yöndeki Ankara 6. Vergi Mahkemesinin ve Anayasa Mahkemesinin kararları arasında olduğu ileri sürülen hüküm uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmuş; Yüksek Mahkeme yukarıda yapılan açıklamalardan farklı olarak görev alanının adli, idari ve askerî yargı mahkemelerince verilen kararların incelenmesiyle sınırlı olduğunu ve Anayasa Mahkemesi kararlarının bu kapsamda değerlendirilemeyeceğini belirterek Anayasa Mahkemesinin kararıyla ilgili herhangi bir inceleme ve tespit yapmadan başvurunun reddine karar vermiştir¹²⁷³.

Daha sonraki bir başvuruda ise davacılar, beraat ettikleri bir dosya kapsamındaki yargılama sırasında Anayasa'nın 17 ve 36. maddelerinde yer verilen haklarının ihlal edildiğini ileri sürerek uğramış oldukları haksızlıkların giderilmesi için Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Anayasa Mahkemesi, 36. madde kapsamında uzun yargılama nedeniyle lehlerine manevi tazminata hükmetmiş; diğer haklarının ihlali yönünden ise olağan kanun yollarına müracaat etmemeleri nedeniyle başvurunun reddine karar vermiştir. Bunun üzerine davacılar, Anayasa Mahkemesinin adil yargılanma haklarının ihlali yönündeki kararı ile başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle başvurunun reddine ilişkin kararı arasında “*olumsuz hüküm uyuşmazlığı*” doğduğunu belirterek bu uyuşmazlığın çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuşlardır. Uyuşmazlık Mahkemesi ise yapılan başvuruyu, UMK'nin 24. maddesindeki şartları taşımaması ve UMK'nin

¹²⁷² Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.12; Ercan, s.71.

¹²⁷³ UM HB'nin 23.12.2002 T., 2002/23 E., 2002/79 K. sayılı kararı.

36/3. maddesinin amir hükmü gereğince böyle bir talebin incelenmesinin mümkün olmaması nedeniyle reddetmiştir¹²⁷⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesinin başvuru ret kararı, başvurunun 24. maddesindeki şartları taşımaması nedeniyle doğru ve yerinde bir karardır. Ancak kararda, UMK'nin 36/3. maddesi hükmü gerekçe gösterilerek Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı yapılacak hüküm uyuşmazlığı başvurularının değerlendirmeye alınmayacağı ve bu nedenle yapılan başvurunun incelenmesinin mümkün olmadığı yönündeki kısmı ise doğru değildir. Zira yukarıda da değinildiği üzere UMK'de, diğer mahkeme kararlarıyla Anayasa Mahkemesi kararları arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu ileri sürülmesi ve hüküm uyuşmazlığı durumunun tespiti hâlinde yalnızca Anayasa Mahkemesi kararının göz önünde tutulacağı hükmüne yer verilmiş olup bu konu da başvuru yapılamasına engel bir hükme yer verilmemiştir.

Burada Anayasa'nın 153/1. ve 153/6. maddelerinin varlığı karşısında UMK'nin 36/3. maddesi hükmüne gerek olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Zira Anayasa'nın 153. maddesi hükmü gereğince Anayasa Mahkemesinin kararları tüm organ ve mercileri bağlar ve bu kararlar aleyhine başka bir makama başvurulamaz. Yine Anayasa'nın 158. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanının adli, idari ve askerî yargı mercileri arasında çıkan hüküm uyuşmazlıklarını çözmek olduğu açıkça belirtilmiştir¹²⁷⁵.

Anayasadaki bu düzenlemeler karşısında UMK'nin 36/3. maddesinde, Anayasa Mahkemesi kararıyla diğer mahkeme kararları arasında hüküm uyuşmazlığı doğabileceği ve doğacak bu uyuşmazlığın Uyuşmazlık Mahkemesince çözülebileceği anlamına gelecek bir hüküm ile Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanının adli, idari ve askerî yargı kollarıyla sınırlı olmasına rağmen Anayasa Mahkemesinin de bu yargı kollarından birine dâhilmiş anlamındaki bir hükme yer verilmesi isabetli olmamıştır.

Aynı şekilde maddede kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu tespit hâlinde olaya Anayasa Mahkemesi kararının uygulanacağı belirtilmiş olup bu düzenleme karşısında sonucu belli bir başvuru için hüküm uyuşmazlığı dosyasının esasa kaydedilip incelenmesinin usul ekonomisine bir katkısı olmayacağı gibi bu durum, Uyuşmazlık Mahkemesinin iş yükünü arttırmaktan başka bir işe de

¹²⁷⁴ UM HB'nin 26.10.2015 T., 2015/732 E., 2015/731 K. sayılı ve 26.10.2015 T., 2015/733 E., 2015/732 K. sayılı kararları.

¹²⁷⁵ UM HB'nin 23.12.2002 T., 2002/23 E., 2002/79 K. sayılı kararı.

yaramayacaktır. Anayasa'nın 153. maddesi karşısında UMK'de böyle bir hükme yer verilmesine gerek yoktur ve yapılacak bir düzenlemeyle UMK'nin 36/3. maddesindeki hüküm uyuşmazlığıyla ilgili kısım çıkarılarak görev uyuşmazlıklarının çözümünde -Anayasa Mahkemesi kararlarının etkisi anlatılırken de yer verildiği üzere- madde metni "*Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı görev ve hüküm uyuşmazlığı başvurusunda bulunulamaz.*" şeklinde değiştirilmelidir.

3. Anayasa Mahkemesince Verilen İptal Kararının Görevli Yargı Yerinin Değişmesi Sonucu Doğurması

Anayasa Mahkemesinin verdiği iptal kararının görevli yargı yerinin değişmesi sonucunu doğurması hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesinin ne şekilde karar vereceği hususu da akla gelen sorulardan biridir.

Anayasa'nın "*Anayasa Mahkemesinin kararları*" kenar başlıklı 153. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarında verilen iptal kararlarının, Resmî Gazete'de yayın tarihinde yürürlükten kalkacağı; Anayasa Mahkemesinin gerekli hâllerde iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabileceği ancak bu sürenin bir yılı geçemeyeceği ve TBMM'nin iptal kararı sonrası oluşan boşluğu dolduracak düzenlemeleri öncelikle yapacağı hükme bağlanmıştır.

Anayasa'nın 153. maddesi gereğince bir uyuşmazlıkla ilgili idari yargının görevli kabul edildiği kanun hükmünün Anayasa Mahkemesince iptal edilerek bu uyuşmazlıkların çözümünde adli yargının görevli kabul edilmesi ve iptal hükmünün altı ay sonra yürürlüğe gireceğinin kararlaştırılması hâlinde, bu süre sonunda iptal kararı hükmünü doğacak ve görevle ilgili kural yürürlükten kalkacaktır. Yasama organının kendisine verilen sürede herhangi bir düzenleme yapmaması hâlinde sürenin bitiminden sonra görevli yargı yeri, hukukun genel ilkelerine göre belirlenecektir. Yasama organı tarafından, Anayasa Mahkemesince verilen süre içinde iptal hükmü doğrultusunda kanuni düzenleme yapılması hâlinde ise işaret edilen yargı yeri, yeni düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren görevli olacaktır¹²⁷⁶.

İptal kararından sonra görevli yargı yerinin belirlenmesiyle ilgili Anayasa'nın amir hükmü böyle olsa da Uyuşmazlık Mahkemesi, Anayasa Mahkemesinin yargı yolunun değişmesi sonucunu doğuran bir iptal kararından sonra iptal edilen kuralla

¹²⁷⁶ UM HB'nin 04.10.2004 T., 2004/55 E., 2004/61 K. sayılı kararı; Adnan Küçük, "Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen İptal Kararlarının Erken Açıklanmasına ve Yürürlüğün Ertelenmesine Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S.3, Ankara, 2014, s.320-323, ("*Bazı Sorunlar*").

ilgili karar Resmî Gazete’de yayımlanmadan aynı konudaki bir uyuşmazlığı, Anayasa Mahkemesinin henüz hükmünü icra etmeyen kararına dayanarak çözmüştür.

Uyuşmazlığa konu olay, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 45. maddesinin sekizinci bendinde “...personelle akdedilecek sözleşmelerin uygulanmasından doğacak her türlü ihtilaflar adli yargı mercilerince karara bağlanır.” hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesiyle ilgilidir. İptal kararının yayımlanmasından önce bu tür uyuşmazlıkların adli yargıda çözüleceğine şüphe bulunmadığından karar Resmî Gazete’de yayımlanmadan önce bir idare mahkemesi bu konuyla ilgili kendisine açılan davada görevsizlik kararı vermiş ve sonrasında oluşan görev uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmuştur¹²⁷⁷.

Yüksek Mahkeme, Anayasa’nın açık hükmüne ve uyuşmazlığa konu olayda kararname hükmü gereğince hâlâ adli yargının görevli olmasına rağmen bu hususu dikkate almamış ve başka bir Anayasa Mahkemesi kararına atıf yaparak idari yargının görevli olduğuna karar vermiştir¹²⁷⁸. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesinin henüz hükmünü icra etmeyen bir karara dayanarak uyuşmazlığı çözmesi isabetli olmamıştır¹²⁷⁹.

B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI VE KANUN YOLLARI

UMK’nin 29. maddesinde “Bölümlerin ve Genel Kurulun kararları kesindir.” denilmiştir. Maddede, kararların kesin olmasıyla ilgili görev ya da hüküm uyuşmazlığı ayrımı yapılmamıştır¹²⁸⁰. Verilen kararların kesinliğiyle anlatılmak istenen; bu kararlar aleyhine olağan kanun yolları olan itiraz, temyiz ve karar düzeltme¹²⁸¹ yoluna gidilememesidir¹²⁸². Bir başka ifadeyle Uyuşmazlık Mahkemesi

¹²⁷⁷ UM HB’nin, 23.3.1992 T., 1992/9 E., 1992/12 K. sayılı kararı.

¹²⁷⁸ Küçük, *Bazı Sorunlar*, s.325.

¹²⁷⁹ Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü, 04.6.2012 T., 2012/107 E., 2012/134 K. sayılı kararında “...2918 sayılı Yasa’nın 110.maddesinin 19.1.2011 tarihinde yürürlüğe girdiği gözetildiğinde göreve ilişkin hükmün bu tarihten önce idari yargı yerinde açılmış olan davalara uygulanmayacağı açıktır. Bu durumda görev maddesinin yürürlük tarihi olan 19.1.2011 tarihinden önce (14.5.2010 tarihinde) idari yargı yerinde açılmış olan iş bu davanın idari yargı yerinde çözümlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.” demek suretiyle yukarıda anlatılanlara uygun ve yerinde bir karar vermiştir.

¹²⁸⁰ Özgüldür, *Fonksiyonu*, s.7; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.196; Çelik, s.175.

¹²⁸¹ “...2247 sayılı Yasa’da Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının kesin olduğunun belirtildiğine ve CMU ve Askerî Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunlarında olduğu gibi 2247 sayılı Kanun’la karar düzeltilmesi müessesesi kabul edilmediğine göre Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümünün ...sayılı kararının düzeltilmesine ilişkin Askerî Mahkemenin başvurusunun reddine karar verildi.” UM CB’nin 10.10.1983 T., 1982/506 E., 1983/529 K. sayılı kararı; “...Hüküm uyuşmazlıkları hakkında yapılacak incelemelerde Danıştay Kanunu’na atıfta bulunulmuş ve bu

kararları aleyhine başvurulabilecek olağan bir kanun yolu bulunmamasıdır. Uyuşmazlık Mahkemesi kararları verildikleri anda şekli anlamda kesin hüküm teşkil etmekte olup bu kararlar aleyhine olağan kanun yollarına başvurulamaz¹²⁸³.

Peki, Uyuşmazlık Mahkemesince verilen kararlar aleyhine olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesine gidilebilir mi?

Bu soruya cevap verilmeden önce yargılamanın yenilenmesi müessesesiyle ilgili kısa bir bilgi verilmesinde yarar vardır.

1.Yargılamanın Yenilenmesi

Yargılamanın yenilenmesi olağanüstü bir kanun yolu olup kesin hükümle sonuçlanmış bir davaya tekrar bakılmayacağı kuralının istisnasıdır. Kararın kesin hüküm niteliği kazanması; kararın verildiği anda kesin olmasına, karara karşı kanun yollarına başvurulması üzerine bu kararın onanmasına veya karara karşı kanun yollarına başvuru süresinin geçirilmiş olmasına bağlıdır. Burada kesin hükümle anlatılmak istenen, maddi anlamda kesinliktir. Verilen kararlar şekli anlamda kesinleşmesine rağmen maddi anlamda kesinleşmediği takdirde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez. Maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararlar tekrar dava konusu olamazlar ve bütün bir gelecek için taraflar arasındaki hukuki ilişkinin tespit edilmesini ifade eder¹²⁸⁴. İşte maddi anlamda kesin hükmü ortadan kaldıracabilecek tek yol yargılamanın yenilenmesidir. Bu kanun yolunun olağanüstü nitelikte olması da bu özelliğinden ileri gelmektedir¹²⁸⁵. Bir başka ifadeyle kararın kesinleşmesinden sonra olağanüstü durumlar nedeniyle yargılamanın tekrarlanması durumudur.

Yargılamanın yenilenmesi talebi; CMK'nin 318/1, HMK'nin 378/1, İYUK'un 53/2 ve AYİM Kanunu'nun 64. maddeleri gereğince hükmü veren mahkemeye veya daireye yapılır. Talep, yine hükmü veren mahkeme ya da daire

kanununun 7 nci faslında muhakeme usulleri kanun yollarından ayrı ve müstakil bir fasıl olarak tesis edilmiş olduğu gibi atfen tesis edilen bu kabil hükümler ancak matuf oldukları hususlara münhasır bulunmuş olduğundan, hüküm uyuşmazlıkları hakkında çıkan kararların düzeltme yolu ile incelenmesi mesağ bulunmadığı ve 4788 sayılı Kanun'un 21 inci maddesinde mevcut Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının kesin şeklindeki hüküm de bu hususu teyit eylediği cihetle inceleme kabiliyeti bulunmayan dileğin reddine karar verildi." UM'nin 20.3.1947 T., 1943/3 E., 1947/1 K. sayılı kararı.

¹²⁸² Berthelemy, s.112; Laroque, s.50,60, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.148).

¹²⁸³ Ramazan Çağlayan, "İdari Yargıda Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri ve Sınırlılığı", **AÜEHFD**, C.VI, S.1-4, Erzincan, 2002, s.61, ("*Yenilenmesi*"); Gözübüyük-Tan, s.1085-1086; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.196-197; Tercan, *Esas Hakkında*, s.815 vd.

¹²⁸⁴ Akbaba, s.163; Çağlayan, *Kesin Hüküm*, s.124-125; Kalabalık, s.382-383; Candan, s.1081; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.197; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.683.

¹²⁸⁵ Yılmaz, *Safahat*, s.1533 vd.

tarafından karara bağlanır. Ayrıca İYUK'un 55/1. maddesindeki "*İsteğin ilişkin olduğu konu, diğer bir daire veya mahkemenin görevine girmiş ise karar bu daire veya mahkemece verilir.*" hükmü gereğince de yargılamanın yenilenmesine ilişkin konunun başka bir daire ya da mahkemenin görev alanına girmesi durumunda karar bu daire ya da mahkeme tarafından verilir¹²⁸⁶.

Yargılamanın yenilenmesiyle ilgili bu genel açıklamadan sonra Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının yargılamanın yenilenmesine konu olup olmayacağına değinmek gerekir.

a. Görev Uyuşmazlığı

Görev uyuşmazlıklarının çözümünde Uyuşmazlık Mahkemesinin dosyanın esasıyla ilgili karar vermemesi, verdiği kararların şekli anlamda kesin hüküm teşkil etmesi ve şekli anlamda kesinleşen kararlar aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilememesi nedeniyle görev uyuşmazlıklarının çözümünde verilen kararlar aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamaz¹²⁸⁷.

b. Hüküm Uyuşmazlığı

Hüküm uyuşmazlığına konu olan hukuk dosyalarında, kararlardan birinin kaldırılıp diğerinin olaya uygulanması şeklinde verilen kararlarda ve ceza dosyalarında Uyuşmazlık Mahkemesinin verdiği kararlar şekli anlamda kesin hüküm olup esastan verilmeyen bu kararlar, yargılamanın yenilemesine konu olmaz¹²⁸⁸.

Burada cevaplanması gereken en önemli soru, Yüksek Mahkemenin dosyanın esasına girerek karar verdiği hukuk dosyalarında yargılamanın yenilenmesinin mümkün olup olmadığıdır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin dosyanın esasına girerek verdiği kararlarda yargılamanın yenilenmesine başvurulabilmesiyle ilgili olarak bazı yazarlar, bu kararların verildikleri anda maddi anlamda kesin hüküm niteliğini haiz olmaları nedeniyle şartların varlığı hâlinde yargılamanın yenilenmesine konu olabileceklerini ifade etmişlerdir¹²⁸⁹. Yine bu yazarlara göre hukuk davalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde UMK'nin 25. maddesi yollamasıyla İYUK hükümleri uygulanacağından ve İYUK'ta yargılamanın yenilenmesi müessesesi düzenlendiğinden

¹²⁸⁶ Muşul, s.592; Çağlayan, *Kesin Hüküm*, s.126; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.197; Gözübüyük-Tan, s.1097; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.718.

¹²⁸⁷ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.684; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.199.

¹²⁸⁸ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.198 vd.

¹²⁸⁹ Kuru, *Usul*, s.777; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.200.

yapılan başvuruyla ilgili anılan Kanun'un 53. maddesindeki yargılamanın yenilenmesine ilişkin şartların varlığının araştırılması gerekir¹²⁹⁰.

Hüküm uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili UMK'nin 25. maddesinde, bu kanuna aykırı olmaması ve bu kanunda hüküm bulunmaması kaydıyla hukuk davalarında İYUK; ceza davalarında da CMK hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu hükme dayanılarak İYUK ve CMK'de yargılamanın yenilenmesi müessesesine yer verildiğinden hüküm uyuşmazlığı dosyalarında da bu yola başvurulabilir. Zira Yüksek Mahkemenin dosyanın esasına girerek verdiği kararlar, maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiğinden yargılamanın yenilenmesi için aranan en önemli şart, bu dosyalarda gerçekleşmiş olmaktadır.

UMK'nin 25. maddesinde İYUK hükümlerine atıf yapılması nedeniyle yargılamanın yenilenmesi talebinin kabulü, UMK'nin herhangi bir hükmüne aykırılık oluşturmaz. Kanun'un 29. maddesinde yer verilen Bölüm ve Genel Kurul kararlarının kesin olduğuna ilişkin hüküm, yargılamanın yenilenmesinin talep edilebilmesine engel teşkil etmediği gibi yargılamanın yenilenmesine karar verilmesi, bu kararların kesinliğini etkilemez. Zira kararların kesin olması, UMK'nin 29. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere Mahkemenin “...kuruluşundan doğan bir zorunluluk ve Anayasa hükmü gereğidir.”¹²⁹¹ kararlarının kesin olmasından kasıt, verilen kararlara karşı olağan kanun yollarına başvurulamamasıdır¹²⁹². Yargılamanın yenilenmesi ise olağan değil, olağanüstü bir kanun yoludur.

Hüküm uyuşmazlığı da yargılamanın yenilenmesi gibi sıklıkla karşılaşılan bir durum olmayıp olağanüstü bir hukuki yoldur. İstisnai ve özel bir yargılama şekli olan hüküm uyuşmazlıklarıyla ilgili verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesi, istisnai bir hukuki duruma yeni bir istisna getirilmesi anlamına geleceğinden bu yola başvurulmaması gerektiği düşünülebilir. Ancak istisnai bir durum olan hüküm uyuşmazlığının çözümünden sonra yargılamanın yenilenmesini gerektirecek olağanüstü bir durumun bulunduğu tespit hâlinde tarafların böyle bir yola başvurmalarını engellemek, hakkaniyete ve hak arama hürriyetine aykırı olur. Ayrıca Uyuşmazlık Mahkemesinin hüküm uyuşmazlığı dosyalarında esastan verdiği kararlar ile ilk derece mahkemelerinin verdiği kararlar arasındaki tek fark,

¹²⁹⁰ Tercan, *Esas Hakkında*, s.817 vd.; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.201.

¹²⁹¹ *Komisyon Raporları*, s.6.

¹²⁹² Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.199.

Yüksek Mahkemenin kararının verildiği anda kesin olmasıdır. Bu nedenle Yüksek Mahkemenin dosyanın esasıyla ilgili verdiği kararlarla ilgili diğer kanun yollarına başvurulamasa dahi yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilmelidir. Kaldı ki Danıştay Dava Daireleri Kurulunun ilk derece mahkemesi olarak verdiği kararlar ile AYİM kararları da verildikleri anda kesin olmalarına rağmen bu kararlar aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmektedir¹²⁹³.

Diğer yandan Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesine yasak getirilmek istenseydi Kanun'da, bu konuyla ilgili açık bir düzenlemeye yer verilir ve Fransa uyuşmazlık sisteminde olduğu gibi hüküm uyuşmazlıkları neticesinde verilen kararlara karşı hiçbir yargı yoluna başvurulamayacağı hüküm altına alınırdı¹²⁹⁴.

UMK'da hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde İYUK hükümlerinin uygulanacağını kurala bağlayıp, İYUK'un diğer hükümlerinin hüküm uyuşmazlığının çözümünde uygulanacağını kabul edip İYUK'ta düzenlenen yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyeceğini kabul etmenin hukuki bir dayanağı yoktur. Bu nedenle hüküm uyuşmazlığı dosyalarında Yüksek Mahkemenin dosyanın esasıyla ilgili verdiği kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceğinin kabul edilmesi gerekmekte olup ayrıca UMK'de ve İYUK'ta bu kabule engel bir hüküm bulunmamaktadır.

Yapılan araştırma neticesinde, Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına karşı bu güne kadar yapılan yargılamanın yenilenmesi taleplerinin tamamının görev uyuşmazlıklarına ilişkin olduğu; hüküm uyuşmazlıklarıyla ilgili böyle bir başvurunun yapılmadığı görülmüştür. Ayrıca yapılmış olan yargılamanın yenilenmesi taleplerinin de tamamı reddedilmiştir¹²⁹⁵. Bu kararlardan sadece birinde dosyayı inceleyen raportör tarafından yargılamanın yenilenmesi talebinin kabulü yönünde rapor yazılmış ancak bu talep de Hukuk Bölümü tarafından kabul edilmemiştir¹²⁹⁶.

Yüksek Mahkeme yargılamanın yenilenmesi talepleriyle ilgili başvuruları; verdiği kararların kesin olması, UMK'de verilen kararlara karşı başvuru yolu öngörülmemesi, yargılamanın yenilenmesinin ancak davanın esastan karara

¹²⁹³ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.150; Tercan, *Esas Hakkında*, s.818.

¹²⁹⁴ Sağlam, s.688; Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.196; Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.150.

¹²⁹⁵ UM HB'nin 12.6.2000 T., 1999/60-2 E., 1999/58-2 K. sayılı, 01.3.2004 T., 2003/78-2 E., 2003/74-2 K. sayılı, 30.12.2013 T., 2013/1861 E., 2013/2047 K. sayılı ve 03.3.2014 T., 2014/137 E., 2014/186 K. sayılı kararları.

¹²⁹⁶ UM HB'nin 30.12.2013 T., 2013/1861 E., 2013/2047 K. sayılı kararı.

bağlandığı dosyalarda ve davanın esasını karara bağlayan mahkemeden istenebileceği nedenleriyle reddetmiştir¹²⁹⁷.

Verilen kararlar, yapılan başvurunun görev uyuşmazlığına ilişkin olması nedeniyle yerindedir. Zira kararlarda da yer verildiği üzere görev uyuşmazlığının çözümünde dosyanın esasına ilişkin bir karar verilmez, bu kararlar maddi anlamda değil şekli anlamda kesin hüküm oluşturur ve görev uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili İYUK'a yapılmış bir atıf yoktur. Ancak hüküm uyuşmazlığı kararlarından sonra yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulsaydı aynı gerekçeyle başvuru reddedilemezdi. Zira UMK'nin 25. maddesiyle İYUK'a yapılmış atıf mevcut olup bu atfın amacı, Kanun'da hüküm bulunmayan durumlarda ortaya çıkabilecek hukuki boşlukları doldurmaktır. İYUK'a yapılan atfın nedeni 25. maddenin gerekçesinde¹²⁹⁸ hüküm uyuşmazlığı dosyalarının özellikleri gereği, hukuk davalarına benzemesi gösterilirken, 4788 sayılı Kanun'un gerekçesinde hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde Devlet Şûrası Muhakeme Usul hükümlerinin uygulanmasının, bu uyuşmazlıkların çözümü için daha uygun olması gösterilmiştir¹²⁹⁹.

Yüksek Mahkeme, yukarıdaki açıklamalardan farklı olarak eski tarihli bir kararında, İYUK'a yapılan atfın kanun yollarını kapsamadığını belirterek yapılan yargılamanın yenilenmesi başvurusunu reddetmiştir¹³⁰⁰.

Uygulamada yaşanabilecek sıkıntıların önüne geçmek için yapılacak bir kanun değişikliğiyle görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde yargılamanın yenilenmesini mümkün kılacak bir düzenleme yapılmalıdır. Zira yargılamanın yenilenmesi, olağanüstü durumların gerçekleşmesi hâlinde mümkün olan bir yoldur. Bu yola başvurulabilmesi, verilen kararların kesinliğini etkilemez. Görev uyuşmazlıklarında ve dosyanın esasına girilmeden verilen hüküm uyuşmazlığı dosyalarında esasla ilgili bir karar verilme de verilen bu tür kararlardan sonra da ortaya çıkan ve kararın esasını etkileyebilecek olağanüstü bir durum nedeniyle yargılamanın yenilenmesi gerekebilir¹³⁰¹. Özellikle hüküm uyuşmazlığı dosyalarıyla

¹²⁹⁷ UM HB'nin 03.3.2014 T., 2014/137 E., 2014/186 K. sayılı kararı.

¹²⁹⁸ *Komisyon Raporları*, s.6.

¹²⁹⁹ *Komisyon Raporları*, s.5.

¹³⁰⁰ UM'nin 20.1.1968 T., 1967/477 E., 1968/164 K. sayılı kararı, 01.6.1968 T. ve 12913 sayılı R.G.

¹³⁰¹ "...Davacı vekili yazdığı yargılamanın yenilenmesi talepli dilekçesinde özetle Mahkememizin ...Karar sayılı kararı ile ...parsel sayılı taşınmaza davalı idare tarafından fiilen el atılmaması nedeni ile davada idari yargının görevli olduğuna karar verilerek ...Asliye Hukuk Mahkemesinin görev itirazının reddine ilişkin kararının kaldırılmasına karar verildiğini ancak Mahkemeye dosyanın görev uyuşmazlığı çıkarılması istemi ile Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesinden sonra, yargılamaya devam edildiğini, mahallinde keşif yapıldığını ve rapor alındığını, dilekçe ekinde sunulan bilirkişi raporunda dava konusu taşınmaza fiilen el atıldığının belirlendiğini,

ilgili yapılan başvuruların kabul edilme oranının çok düşük ve hakkını arayan kişiler için son çare olduğu düşünüldüğünde taraflara yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilme hakkının verilmesinin faydalı olacağı açıktır.

Yargılamanın Yenilenmesi Talebinin Hüküm Uyuşmazlığı Başvurusuna Etkisi: Hüküm uyuşmazlığı başvurusunda bulunulan bir kararla ilgili, yargılamanın yenilenmesi talebinde de bulunulması hâlinde nasıl bir yol izlenecektir? Uyuşmazlık Mahkemesi yargılamanın yenilenmesi talebinin sonucu mu bekleyecek yoksa yerel mahkemeye yapılan başvuruyu kendisi için bağlayıcı görmeyip karar mı verecektir?

Bu sorunun cevabını oluşturacak bir hüküm uyuşmazlığı başvurusunda, davacı aleyhine olan karara karşı yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunduğunu ve bu talebinin sonucunun beklenilmesini istemiş ancak Uyuşmazlık Mahkemesi, UMK'nin 24. maddesinde böyle bir düzenlemeye yer verilmemesi nedeniyle başvuruyu reddetmiştir¹³⁰².

Her ne kadar Kanun'un 24. maddesinde konuyla ilgili bir düzenleme bulunmasa da bu başvurunun Yüksek Mahkeme tarafından kabul edilmesi ve sonucunun beklenmesi gerekirdi. Zira yargılamanın yenilenmesi talebinin kabul edilmesi hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvuru konusuz kalabilirdi. Şöyle ki hüküm uyuşmazlığının çıkma nedeni, davacının yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunduğu dosya kapsamında verilen karar olduğundan ve yerel mahkemece talebin kabul edilmesi hâlinde kararlar arasındaki çelişki ortadan kalkmış olacağından hüküm uyuşmazlığına başvuruyu gerektirecek bir ihtilaf kalmayacaktır. Uyuşmazlık Mahkemesinin, yargılamanın yenilenmesiyle ilgili yerel mahkeme kararını beklemeden hüküm uyuşmazlığını çözmesi ve sonrasında yerel mahkemenin de davacı lehine karar vermesi hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesi, konusuz kalmış ve şartları oluşmamış bir uyuşmazlıkla ilgili karar vermiş olacaktır.

Yaşanması muhtemel sorunların önüne geçilmesi için Kanun'a, hüküm uyuşmazlığına konu kararlar hakkında olağanüstü kanun yollarına başvurulmasının hüküm uyuşmazlığının incelenmesine engel teşkil etmeyeceği ancak yapılan ilk incelemede başvuruya konu kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu

Danıştay Başsavcılığınca mahallinde keşif yapıp durum tespit edilemeden olumlu görev uyuşmazlığı çıkartıldığını ve Uyuşmazlık Mahkemesince bu kapsamda değerlendirme yapıldığını belirterek bilirkişi raporunun, İYUK'un 53/1-a maddesi kapsamında yeni delil kabul edilerek yargılamanın yenilenmesi ve davada adli yargının görevli olduğuna karar verilmesi istemi ile Mahkememize müracaat ettiği anlaşılmıştır.” UM HB'nin 30.12.2013 T., 2013/1861 E., 2013/2047 K. sayılı kararı; Tercan, Esas Hakkında, s.817-818.

¹³⁰² UM HB'nin 30.10.1989 T., 1989/23 E., 1989/24 K. sayılı kararı.

tespiti hâlinde dosyanın esasına ilişkin incelemenin bu başvurunun sonuçlanmasına kadar bekletileceği hükmü eklenebilir.

2. Açıklama ve Yanlışlıkların Düzeltilmesi

UMK’de Uyuşmazlık Mahkemesi kararının yeterince açık olmaması, birbirine aykırı hükümler içermesi; mahkemenin ismi, tarafların ad, soy ad, sıfat ve iddia sonucuyla ilgili yanlışlıklar ile hüküm fıkrasında yapılmış olan hesap yanlışlıklarının düzeltilmesiyle ilgili taleplerde nasıl karar verileceği konusunda da bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Yapılacak bir kanun değişikliğiyle, bu konularda yapılan hataların düzeltilmesi amacıyla İYUK, HMK ve AYİM Kanunlarında yer alan “açıklama”, “tavzih”, “hükümün tashihi”, “hükümün tavzihi” ve “yanlışlıkların düzeltilmesi” benzeri müesseselere UMK’de de yer verilmelidir¹³⁰³. 2015 değişikliğinden önce Fransa uyuşmazlık sisteminde de tarafların açıklama ve yorum başvurusunda bulunabileceklerine ilişkin bir düzenleme bulunmamakta ancak Uyuşmazlık Mahkemesi içtihat yoluyla yerleştirdiği uygulama sayesinde tarafların bu yöndeki taleplerini karşılamaktaydı. 2015 değişikliğinde ise bu hususa Kanun’da yer verilmiş ve tarafların tavzih ve yorum başvurusu yapabilmeleri yasal dayanağa kavuşmuştur¹³⁰⁴.

Her ne kadar UMK’de kararlardaki hataların düzeltilmesine ilişkin bir hükme yer verilme de Uyuşmazlık Mahkemesi, bir hüküm uyuşmazlığı dosyasının karara bağlanmasından sonra kararın açıklanması talebiyle yapılan başvuruda bu taleplerin incelenmesinde hukuki bir engel bulunmadığına karar vermiştir¹³⁰⁵. Yine bir hüküm uyuşmazlığı dosyasının karara bağlanmasından sonra kararla ilgili açıklama yapılması talebi üzerine Mahkeme “...davacının talebi, 2577 sayılı Kanun’un 29. maddesi kapsamında bir açıklama istemi olarak nitelenmiş ve 2247 sayılı Kanun’un 25. maddesi ile yapılan atıf nedeni ile Mahkememiz yargılamasında da hüküm uyuşmazlıkları ile sınırlı olarak uygulanabileceği sonucuna varılmıştır.” ifadelerine yer vermek suretiyle hüküm uyuşmazlığı dosyalarında İYUK’a yapılan atıf nedeniyle açıklama yapılmasının istenebileceğini hükme bağlamıştır¹³⁰⁶.

Aynı şekilde bir görev uyuşmazlığı dosyasında da davacının kararda bulunduğunu iddia ettiği hatanın düzeltilmesine ilişkin başvurusunu kabul eden

¹³⁰³ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.204-205; Çağlayan, *Yargılama*, s.344 vd.; Yılmaz, *Safahat*, s.1536 vd.; Tercan, *Esas Hakkında*, s.821.

¹³⁰⁴ Sağlam, s.688.

¹³⁰⁵ UM HB’nin 08.7.1991 T., 1989/23 E., 1989/24 K. sayılı kararı.

¹³⁰⁶ UM HB’nin 06.02.2012 T., 2008/437 E., 2009/211 K. sayılı kararı.

Mahkeme, dosyayı esastan incelemiş ve “*maddi hata olduğu ileri sürülen hususların önceki kararda görevli yargı kolunun belirlenmesinde esasa ilişkin olarak görülüp değerlendirildiği ve karardaki gerekçenin buna göre oluşturulması nedeniyle maddi hata olarak kabul edilmesinin olanaksız olduğu sonucuna varılmıştır.*”¹³⁰⁷ diyerek başvuruyu reddetmiştir. Yüksek Mahkeme, başka bir görev uyuşmazlığı dosyasındaki yanlışlığı ise talep üzerine düzeltmiş; ilgili mahkeme ve makamlara durumu bildirmiştir¹³⁰⁸.

Uyuşmazlık Mahkemesi, yapılan başvuruların çoğunu reddetse de bu ret kararları, başvuruya konu kararlarda maddi hata bulunmaması ya da kararların yeterince açık olması nedeniyle verilmiştir. Yüksek Mahkemenin maddi hata veya yanlışlıkların düzeltilmesine ilişkin talepleri kabul etmesi, bu hata veya yanlışlıklar nedeniyle kararın infazı ve icrasında yaşanabilecek sorunları önlemesi açısından doğru ve yerinde bir uygulamadır.

C. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI VE BİREYSEL BAŞVURU

1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru

AİHS’nin 35/1. maddesi gereğince AİHM’ye başvuru yapılabilmesi için öncelikle iç hukuktaki başvuru yolları tüketilmiş olmalıdır¹³⁰⁹. Ülkemiz açısından da AİHM’ye başvurulmadan önce Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulmalı, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen karardan sonra hak ihlalinin ortadan kalkmadığının düşünülmesi hâlinde AİHM’ye müracaat edilmelidir¹³¹⁰. AİHM’ye, iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin kararın kesinleşmesinden itibaren altı ay içinde başvuru yapılmalı¹³¹¹; yapılan başvurular açıkça dayanaktan yoksun olmamalı ve başvuru başvurusunda sözleşme hükümlerinin ihlal edildiğine dair

¹³⁰⁷ UM HB’nin 02.3.2015 T., 2015/127 E., 2015/144 K. sayılı kararı.

¹³⁰⁸ “...17.03.2014 tarihinde Bolu 1. Sulh Ceza Mahkemesine gönderilen Mahkememiz kararının sonuç kısmında her ne kadar ‘Bursa 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin kararının kaldırılması’ denilmiş ise de söz konusu kararın sehven gönderildiği, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı ile ‘Davanın çözümünde Adli Yargının görevli olduğuna, bu nedenle Bolu 1. Sulh Ceza Mahkemesinin görevsizlik kararının kaldırılmasına’ karar verilmiştir.” Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığının 28.4.2014 tarih ve 2014/239 esas numaralı yazısı.

¹³⁰⁹ Hüseyin Ekinci, “Kabul Edilebilirlik Kriterleri”, **Bireysel Başvuru, İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, (Edit.: Musa Sağlam), Şen Matbaa, Ankara, 2013, s.113 vd., (“Kriterler”); Özcan Özbey, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s.97, (“Yöntem”).

¹³¹⁰ Hüseyin Ekinci-Musa Sağlam, **Sorularla Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2014, s.127-128; Musa Sağlam-Hüseyin Ekinci, **66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru**, Şen Matbaası, Ankara, 2012, s.37.

¹³¹¹ Faruk Bilir, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yapısı ve 14 Nolu Protokol”, **AÜHFD**, C.55, S.1, Ankara, 2006, s.146; Özbey, **Başvuru Yöntemleri**, s.98; Ekinci, **Kriterler**, s.130.

belge ve bilgileri sunmalıdır¹³¹². Ayrıca yapılan başvuruda başvuru hakkı kötüye kullanılmamalı¹³¹³ ve başvuruya konu olayla ilgili daha önce başka bir uluslararası yargı merciine başvuru yapılmamış olmalıdır¹³¹⁴.

AIHM'ye başvuru şartları yukarıda belirtildikten sonra Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına karşı AIHM'ye başvuru yapıp yapılmadığı hususuna da değinmek gerekirse yapılan araştırma neticesinde Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına karşı AIHM'ye yapılmış doğrudan bir başvuruya rastlanmamış, Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının sadece dosyada karar veren mahkemeleri bağlaması ve konusu aynı olan bir davada AYİM ve idare mahkemesinin verdiği farklı kararlar nedenleriyle AIHM'ye bir başvuru yapıldığı tespit edilmiştir¹³¹⁵. Yapılan başvuru AIHM tarafından kabul edilmiş ancak başvuru ile ilgili herhangi bir hak ihlali olmadığına karar verilmiştir. Her ne kadar başvuruda ihlal kararı verilmese de özellikle karara muhalif kalan yargıçlar tarafından dile getirilen hususlar dikkat çekicidir. Muhalif kalan yargıçların görüşleri, UMK'de değişiklik yapılması gerektiğine ilişkin önceki bölümlerde de ifade edilen görüşleri destekler niteliktedir.

Başvuruya konu olayda, başvuruçuların oğlu askerî bir uçağın düşmesi sonucu şehit olmuş ve başvuruçular 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 21. maddesinde öngörülen haktan yararlanmak amacıyla Uyuşmazlık Mahkemesinin kararlarına dayanarak¹³¹⁶ AYİM'e dava açmışlar ancak dava AYİM tarafından reddedilmiştir. Bu karardan sonraki bir tarihte aynı kazada şehit olan diğer askerlerin yakınları da aynı taleple bu kez idare mahkemelerine dava açmışlar ve bu davalar kabul¹³¹⁷ edilmiştir. Bu karar üzerine başvuruçular, AYİM'e açtıkları davada yapılan yargılamanın adil olmadığını iddia ederek aynı olay için iki farklı mahkemeden iki farklı hukuki değerlendirme yapılmasının eşitlik ve yargı birliği ilkesine aykırılık

¹³¹² Cüneyt Durmaz, "Esasa İlişkin Kabul Edilmezlik Kriterleri", **Bireysel Başvuru, İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, Şen Matbaası, Ankara, 2013, s.237; Bülent Algan, "Bireysel Başvurularda Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kriterinin Anayasa Mahkemesi Tarafından Yorumu ve Uygulanması", **AÜHFD**, S.63 (2), Ankara, 2014, s.268.

¹³¹³ Ekinci, *Kriterler*, s.159; Bilir, s.146; Özbey, *Yöntem*, s.99-100.

¹³¹⁴ Özbey, *Yöntem*, s.10; Ekinci, *Kriterler*, s.155.

¹³¹⁵ Nejdî ve Perihan Şahin / Türkiye Kararı. B. No: 13279/05. Karar Tarihi: 20.11.2011. (Erişim) <http://www.inhak.adalet.gov.tr/hudoctr.html>, 07.6.2015.

¹³¹⁶ UM HB'nin 14.5.2001 T., 2000/77 E., 2001/22 K. sayılı kararı.

¹³¹⁷ Uyuşmazlık Mahkemesinin aynı konuya ilişkin AYİM'i görevli kabul ettiği karar tarihi 14 Mayıs 2001 olmasına rağmen Ankara idare mahkemelerinde açılan dört dava 2002 yılı içinde açılmıştır. (E.2002/1059-K.2003/27, E.2002/100-K.2003/1073, E.2002/101-K.2003/1053 ve E.2003/148-K.203/522), (Erişim) <http://www.inhak.adalet.gov.tr/hudoctr.html>, 10.6.2015.

oluşturduğunu ve bu durumun Sözleşme'nin 6. maddesini ihlal ettiğini savunarak AİHM'ye başvurmuşlardır¹³¹⁸.

Başvuruyla ilgili incelemeyi AİHM'nin İkinci Dairesi yapmış ve Daire; aynı yargı kolu içinde faaliyet gösteren mahkemeler arasında bile doğabilen içtihat farklılıklarının birden fazla yargı kolunun bulunduğu yargı sistemlerinde bulunmasının normal olduğunu ve bu durumun tek başına hukuki güvenlik ilkesine aykırılık oluşturmayacağını, hâkimlerin özgür karar vermeleri nedeniyle aynı metni farklı şekilde yorumlayabileceklerini, başvuruya konu olayda ortaya çıkan içtihat farklılığının, idari yargı sisteminin yapısından ve bünyesinde iki ayrı yargı kolu barındırmasından kaynaklandığını; idari yargı alanında faaliyet gösteren bu mahkemelerin, iç hukuk gereğince kendi yetki sınırlarına riayet etmediklerini; başvuru sahiplerinin şikâyet ettikleri hukuki yorum farklılıklarının kaynağının da bu olduğunu, başvuruya konu ihtilafta Uyuşmazlık Mahkemesinin AYİM'in görevli olduğuna karar vererek¹³¹⁹ bu konudaki hukuki yorum farklılığını kaldırıldığını ve sivil idare mahkemelerinin AYİM'in yetkisinde olan davalara bakmasına ilke olarak son verdiğini, ilk bakışta benzer konularla ilgili olsa da bu kararların bağımsız mahkemelerce verilmesi nedeniyle başvuru konusu olayla ilgili karar karşılaştırması yapmadığını, somut olayda AYİM'i güçlendiren Uyuşmazlık Mahkemesi kararından sonra ihtilafın AYİM tarafından çözüme kavuşturulması nedeniyle başvuru sahiplerinin, görevli mahkemenin davaya bakmaktan kaçındığını ve haksızlığa uğradıklarını iddia edemeyeceklerini belirterek başvuru konusuyla ilgili bir ihlal bulunmadığına karar vermiştir¹³²⁰.

Bu karardan sonra başvuru, Büyük Daire önüne gelmiş ve Büyük Daire, Uyuşmazlık Mahkemesi kararının ilke kararı olmaması nedeniyle sadece ilgili uyuşmazlığa uygulanabileceğini ve bu nedenle başvuruya konu olayda başvuru sahiplerinin herhangi bir hakkının ihlal edilmediğini hükme bağlamıştır¹³²¹.

Büyük Dairede karara muhalif kalan yargıçlar, Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ile ilgili eleştirilerini dile getirmişler ve başvuruya konu uyuşmazlıkla ilgili verilmiş bir ilke kararı olmadığı için uyuşmazlığın uzadığına

¹³¹⁸ Yiğit, s.247 vd.

¹³¹⁹ UM HB'nin 11.12.2006 T., 2006/246 E., ve 2006/236 K. sayılı kararı.

¹³²⁰ (Erişim)

¹³²¹ (Erişim)

değinererek mevcut yasal düzenlemeyi“...ilgili tüm mahkemeler için bağlayıcı olan yargı yetkisine ilişkin herhangi bir kararın bulunmayışı, sadece sonuçta meydana gelen içtihadı ilişkin uyumsuzlıkların ve ortaya çıkan belirsizliğin uzamasına hizmet edebilir.” diyerek eleştirmişlerdir¹³²².

2. Anayasa Mahkemesine Başvuru

7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandum sonucu kabul edilmesiyle birlikte kişilere Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilme hakkı tanınmıştır¹³²³.

Bireysel başvuru hakkı kapsamında hangi hususların yer aldığı 6216 sayılı Kanun’un 45. maddesinde şöyle düzenlenmiştir:

*“Herkes, Anayasa’da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.”*¹³²⁴. Böylelikle 6216 sayılı Kanun, Anayasa’daki düzenlemeyi genişleterek temel hak ve hürriyetlerden sadece AİHS kapsamında yer alanları değil; ülkemizin taraf olduğu ek protokollerde güvence

¹³²² Karara muhalif kalan üyeler muhalefet gerekçelerinde şu hususlara temas etmişlerdir: “...Uyuşmazlık Mahkemesinin ‘ilke’ kararlarının bağlayıcı olduğu anlaşılmakla beraber diğer kararlarının, sadece yerel mahkemelerin değerlendirmelerine yol göstermeyi amaçlayan emsal değerine ve gücüne sahiptir. Bize ayrıca bir kararın ancak ‘ilke kararı’ olduğu belirtildiği takdirde bir ‘ilke kararı’ olduğu ve Uyuşmazlık Mahkemesinin Askerî Yüksek İdare Mahkemesine yargı yetkisi verdiği kararların bu seçkin kategoriye girmediği söylenmiştir. Dolayısıyla uyuşmazlıkları çözmeye yönelik bir mekanizma olarak Uyuşmazlık Mahkemesinin, 3713 sayılı Kanun’da öngörülen emeklilik haklarına ilişkin davalarda olağan idare mahkemelerinin kendi yargı yetkisi alanlarını tutarsız bir biçimde yorumlamalarından kaynaklanan hukuki belirsizliği önlemek veya nihayetinde çözüme kavuşturmak için yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Hükümetin atıfta bulunduğu Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının tüm olağan idare mahkemeleri tarafından benimsenmesi için söz konusu kararların ihtiva ettiği ikna gücünün tek başına yeterli olmadığı açıktır. Bu da Uyuşmazlık Mahkemelerinin müdahalesine rağmen, olağan idare mahkemeleri ile askerî idare mahkemeleri arasındaki yetki dağılımına ilişkin belirsizliğin daima sürdüğü anlamına gelmektedir. İlgili tüm mahkemeler için bağlayıcı olan yargı yetkisine ilişkin herhangi bir kararın bulunmayışı, sadece sonuçta meydana gelen içtihadı ilişkin uyumsuzlıkların ve ortaya çıkan belirsizliğin uzamasına hizmet edebilir.” (Erişim)

¹³²³ Ekinci-Sağlam, s.1.

¹³²⁴ Recep Ünal, **Bireysel Başvuru Çerçevesinde İfade Özgürlüğü**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale, 2014, s.30; Ekinci-Sağlam, s.6.

altına alınan temel hak ve hürriyetleri de bireysel başvuruya dâhil etmiş ve bireysel başvuruya konu hakların kapsamını genişletmiştir¹³²⁵.

Anayasa'nın 148 ve 6216 sayılı Kanun'un 45 ila 47. maddeleri çerçevesinde bireysel başvuruda bulunabilmek için gerekli şartlar şunlardır:

Gerçek ya da tüzel kişilerin bireysel başvuru kapsamındaki temel hak ve hürriyetleri kamu gücü kullanılarak ihlal edilmiş olmalı¹³²⁶, bireysel başvuruya konu işlem ya da eylem nedeniyle başvurucunun güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenmeli¹³²⁷, kanunlarda öngörülen idari ve yargısal başvuru yollarının tamamı bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmeli¹³²⁸; başvuru, başvuru yollarının tüketildiği tarihten -başvuru yolu öngörülmemiş ise ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılmalı¹³²⁹, yapılan başvuru daha önce Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanmamış olmalı; başvuru, bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullanmamalı¹³³⁰; başvuru, kanunda başvuru yapılabilecek konularda yapılmalı¹³³¹, başvuru önemli bir zarara uğramalı ve başvuru açıkça dayanaktan yoksun bulunmamalıdır.

Bireysel başvuruyla ilgili bu açıklamalardan sonra Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının, bireysel başvuruya konu olup olamayacağı meselesi üzerinde de durulmasında yarar vardır. Öncelikle konuyla ilgili olarak 6216 sayılı Kanun'un bireysel başvuruya konu olamayacak işlem ve kararların düzenlendiği 45/3. maddesinin incelenmesinde fayda vardır. Kanun'un 45/3. maddesi şöyledir: *“Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.”*

Görüldüğü üzere maddede Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına karşı bireysel başvuruya engel bir hüküm yoktur. Uyuşmazlık Mahkemesi kararları verildiği anda kesin nitelikte ise de bireysel başvuruya konu olması açısından kesinleşmiş diğer mahkeme kararlarından farkı yoktur. Dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesince verilen bir karar nedeniyle anayasal bir hakkının ihlal edildiğini düşünen kişi, başvuru için

¹³²⁵ Seda Duysak Fidan, **Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu ve Türkiye’de Gelişimi**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s.40-41.

¹³²⁶ Sağlam-Ekinci, s.13; Duysak Fidan, s.46.

¹³²⁷ Ekinci, *Kriterler*, s.124-125; Ünal, s.25; Ekinci-Sağlam, s.44; Duysak Fidan, s.72.

¹³²⁸ AYM Birinci Bölüm, Başvuru No: 2012/363, Karar Tarihi: 5.3.2013.

¹³²⁹ Sağlam-Ekinci, s.25; Duysak Fidan, s.79; Ekinci-Sağlam, s.79.

¹³³⁰ Ekinci, *Kriterler*, s.154,159; Duysak Fidan, s.101.

¹³³¹ Duysak Fidan, s.117; Sağlam-Ekinci, s.14.

gerekli diğer şartların varlığı hâlinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilir.

Yapılan araştırma neticesinde bireysel başvurunun başladığı tarihten bu tarafa Uyuşmazlık Mahkemesinin vermiş olduğu biri doğrudan, üçü de dolaylı dört kararı aleyhine bireysel başvuru yoluna gidildiği tespit edilmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin verdiği karar nedeniyle doğrudan yapılan başvuruda¹³³² başvuru; adli yargı yerinde açtığı davada Uyuşmazlık Mahkemesinin önceki tarihli kararlarından farklı olarak idari yargı yerini görevli kabul ettiğini¹³³³, bu kararın mülkiyet hakkının ihlaliyle eşitlik ilkesine aykırı olduğunu, ayrıca idare mahkemesinde dava açmak zorunda bırakılması nedeniyle de hak arama hürriyetinin elinden alınarak adil yargılanma hakkı ve kanuni hâkim güvencesinin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Anayasa Mahkemesi ise başvurunun açıkça dayanaktan yoksun ve esasına geçilmeksizin kabul edilemez olduğuna karar vererek başvuru konusunda hak ihlali bulunmadığına hükmetmiştir.

Anayasa Mahkemesi, başvuruçunun adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin iddialarının özünün, Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından delillerin değerlendirilmesi ile hukuk kurallarının yorumlanmasında ve esas itibarıyla de yargılamanın sonucunda isabet olmadığına ilişkin olduğunu belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi; yargılamanın Uyuşmazlık Mahkemesince hukuka uygun olarak yapıldığını, başvuruçunun yerel mahkemelerde delillerini sunma fırsatı bulduğunu ve bu hususların Uyuşmazlık Mahkemesinde de gereği gibi değerlendirildiğini belirterek iddiaların kanun yolu şikâyeti kapsamında olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca Mahkeme, benzer konularda yargı mercileri arasındaki içtihat farklılıkları ile temyiz mercilerinin yorum farklılıklarının tek başına adil yargılanma hakkının ihlali olarak kabul edilemeyeceğini ve Uyuşmazlık Mahkemesi kararının bariz bir şekilde keyfîlik de içermediğini belirterek başvurunun adil yargılanma hakkı açısından “*açıkça dayanaktan yoksun olması*” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir¹³³⁴.

Başvuruçunun, Uyuşmazlık Mahkemesinin verdiği karardan sonra idare mahkemesinde dava açmak zorunda kalması nedeniyle kanuni hâkim güvencesinin ihlal edildiğini ileri sürdüğü iddialarıyla ilgili olarak da Anayasa Mahkemesi; Uyuşmazlık Mahkemesinin Anayasa ile kurulmuş bir Yüksek Mahkeme olduğunu,

¹³³² AYM İkinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/1586, Karar Tarihi: 18.9.2013.

¹³³³ UM HB’nin 24.12.2012 T., 2012/581 E., 2012/474 K. sayılı kararı.

¹³³⁴ Yiğit, s.249-250.

uyuşmazlığa konu olayın hangi mahkemece çözüleceğine karar verdiğini, davanın esasını çözmekle görevlendirilen idare mahkemesinin Uyuşmazlık Mahkemesi kararından veya uyuşmazlığın doğmasından sonra kurulan bir mahkeme olmayıp görev ve yetkilerinin daha önceden kanunla belirlendiğini ve bu durumun kanuni hâkim güvencesi açısından sorun oluşturmadığını belirterek başvurucunun iddialarının “açıkça dayanaktan yoksun olduğuna” karar vermiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesince verilen karar aleyhine doğrudan olmasa da bir kararıyla bağlantılı olarak yapılan başka bir başvuruda¹³³⁵ başvuruçuların adli yargı yerine açtıkları tazminat davasında davalı idare, dosyada idari yargının görevli olduğunu belirterek görev itirazında bulunmuş; mahkemenin itirazı reddetmesi üzerine davalı idare olumlu görev uyuşmazlığı çıkartması için Danıştay başsavcısına, talebi uygun gören Danıştay başsavcısı da olumlu görev uyuşmazlığı çıkararak Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmuştur. Görev itirazının yerel mahkemece reddedildiği 16/10/2002 tarihi ile Uyuşmazlık Mahkemesinin karar tarihi olan 28/4/2003 tarihi arasında Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verilmemiş, Uyuşmazlık Mahkemesinin bekleme süresi olan altı ay içinde karar vermemesi nedeniyle yerel mahkeme, davayı esastan sonuçlandırmış ve davacı daha sonra idari yargı yerinde dava açmak zorunda kalmıştır. Sonuç olarak bu dava başvuruçusu lehine sonuçlansa da karar, 29/4/2013 tarihinde kesinleşmiştir. Kararın kesinleşmesi üzerine başvuruçusu vekili, adli yargı yerinde ilk olarak 22/7/2002 tarihinde açtığı davayla başlayan sürecin 29/4/2013 tarihine kadar sürdüğünü ve hak arama özgürlüğü ile temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ilişkin haklarının ihlal edildiğini belirterek Anayasa Mahkemesine müracaat etmiştir¹³³⁶.

Anayasa Mahkemesi, görevli yargı yerinin belirlenmesinde ve dosyanın geç karara bağlanmasında yargı sisteminin yapısından kaynaklanan iş yükü ve organizasyon eksikliğinin etkin bir rol oynadığını ancak Anayasa’nın 36. maddesi gereğince makul sürede yargılama yapılmasının, adil yargılanma hakkının bir gereği olduğunu ve hukuk sistemindeki eksikliklerin, yargılamanın makul sürede bitirilmesi için mazeret teşkil etmeyeceğini belirterek Uyuşmazlık Mahkemesince görevli yargı yerinin belirlenmesi sırasında geçirilen süre de dâhil olmak üzere davanın açıldığı tarih ile kararın verildiği tarih arasında 10 yıldan fazla zaman geçmiş olması nedeniyle davacının hak arama özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmederek davacılar

¹³³⁵ AYM İkinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/5718, Karar Tarihi: 20.3.2014.

¹³³⁶ Yiğit, s.250 vd.

lehine manevi tazminat ödenmesine karar vermiştir. Yüksek Mahkeme, başvuru Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenmiş olan temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ilişkin haklarının ihlal edildiğine ilişkin iddiasını “*açıkça dayanaktan yoksun olması*” nedeniyle reddetmiştir¹³³⁷.

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamında verdiği ve çalışmayı ilgilendiren başka bir kararı da AİHM'nin daha önce ihlal kararı vermediği benzer bir olayda Anayasa Mahkemesinin ihlal kararıdır. İhlal kararı verilmesinin nedenini de dolaylı olarak Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının sadece ilgili dosya için bağlayıcı olması oluşturmaktadır.

Başvuruya konu olayda, başvuru askerlik görevini yapan oğulları yapılacak atış eğitimine giderken askerî aracın devrilmesi sonucu yaşamını yitirmiştir. Başvurucular, iç güvenliğinin ve asayişin sağlanmasının bir parçası olan eğitim amaçlı atışa katılmak üzere görevlendirilen oğullarının meydana gelen kazada vefat etmesi nedeniyle nakdi tazminat ödenmesi talebiyle İçişleri Bakanlığına başvurmuşlar ve yaptıkları başvuru, ölüm olayının 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamına girmediği gerekçesiyle reddedilmiştir. Başvurucular bu işlemin iptali istemiyle idare Mahkemesine dava açmışlar ancak açtıkları dava, dava konusu olayda AYİM'in görevli olduğu gerekçesiyle; bu karar üzerine AYİM'de açtıkları dava da idarenin yaptığı işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Diğer taraftan aynı trafik kazasında hayatını kaybeden başka bir askerin yakınları, idarenin ret işlemine karşı aynı taleple başka bir idare mahkemesine dava açmış ve açılan bu dava kabul edilerek işlemin iptaline karar verilmiş ve bu karar Danıştay tarafından da onanmıştır.

Başvurucular, oğullarının askerlik görevini yaptığı sırada meydana gelen trafik kazasında yaşamını yitirmesi nedeniyle kendilerine nakdi tazminat ödenmesi yönünde yaptıkları başvurunun idarece ve AYİM tarafından reddedildiğini ancak aynı kazada hayatını kaybeden bir başka askerin yakınlarının açtığı davanın başka bir idare mahkemesince kabul edildiğini, aynı olaya ilişkin aynı istemle açılan davalarda farklı kararlar verilmesinin kamuya duyulan güveni zedelediğini, bu durumun Anayasa'nın 10. maddesinde tanımlanan “*kanun önünde eşitlik*” ilkesini ihlal ettiğini

¹³³⁷ Aynı nitelikte olan karar için bkz. AYM İkinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/1793, Karar Tarihi: 18.9.2014.

belirterek bireysel başvuru kapsamında dava konusu işlemin iptalini istemişler ve tazminat talebinde bulunmuşlardır.

Anayasa Mahkemesi; aynı konuda farklı yargı kollarına dâhil mahkemelerde açılan davalarda farklı sonuçlara ulaşıldığının açık olduğunu, uygulamada bu tür farklılıkları giderecek mekanizmaların bulunduğunu ancak yetersiz kaldığını, ayrıca etkili bir çözüm sunamadığının görüldüğünü, örneğin içtihadı birleştirme kararları sayesinde aynı yargı koluna dâhil mahkemeler arasındaki içtihat farklılıklarının, Uyuşmazlık Mahkemesinin varlığı sayesinde de farklı yargı kolları arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarının giderildiğini ancak somut olay açısından gerek pratikte gerekse mevzuattan kaynaklı nedenlerle bu mekanizmaların işletilemediğini, aynı dava konusu olayla ilgili farklı yargı kollarındaki mahkemelerce farklı kararlar verilmiş olmasının, başvuru sahiplerinin açtığı davanın görülmesi bakımından hukuki belirsizliğe ve güvensizliğe neden olduğunu, bu durumun başvuru sahipleri tarafından öngörülemediğini belirterek Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ve hukuki belirlilik ilkesinin ihlal edildiğine karar vermiştir¹³³⁸.

Başvuruya konu olayla ilgili Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmamış, daha doğrusu Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru şartları olayda gerçekleşmemiştir. Aslında dava konusu olayda AYİM'in görevli olduğuna dair Uyuşmazlık Mahkemesi kararları bulunmaktadır¹³³⁹. Ancak UMK'nin 28/2. maddesi gereğince bu kararların başka dosyalar için bir bağlayıcılığı yoktur. Kararların bağlayıcı olmaması nedeniyle diğer mahkemelerin Uyuşmazlık Mahkemesince aynı konuda verilen kararlara uyma zorunlulukları bulunmamaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesi kararları diğer Yüksek Mahkeme kararları gibi bağlayıcı olsaydı somut olayda idare mahkemesi kendisine açılan davada Uyuşmazlık Mahkemesinin AYİM'i görevli kabul ettiği kararları bulunduğunu, bu kararların kendisi için de bağlayıcı olduğunu ve bu nedenle davaya bakamayacağını belirterek görevsizlik kararı verecek ve dosya AYİM'de görülüp karara bağlanacaktı. Anayasa Mahkemesinin kararında da belirtildiği üzere Uyuşmazlık Mahkemesinin kararlarının bağlayıcı olmaması, aynı konuda farklı mahkemeler tarafından farklı kararlar verilmesine ve bu durum da hukuki belirsizlik ve güvensizliğe neden olmaktadır.

¹³³⁸ AYM Birinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/135, Karar Tarihi: 21.01.2015.

¹³³⁹ UM HB'nin 30.12.2013 T., 2013/1290 E., 2013/1772 K. sayılı, 27.01.2014 tarih ve 2013/1878 E., 2014/24 K. sayılı, 03.3.2014 tarih ve 2014/244 E., 2014/283 K. sayılı kararları.

Uyuşmazlık Mahkemesinin varlık nedeni, farklı yargı kolları arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünü sağlamaktır. Ancak Mahkemenin kararlarının, sadece ilgili yargı mercilerini bağlaması nedeniyle emsal olaylarda tatbiki mümkün olmadığından Uyuşmazlık Mahkemesinin varlık nedeni bir yönüyle anlamını yitirmektedir. Hukuki güvenlik ilkesinin sağlanması ve özellikle adil yargılanma hakkı ihlallerine neden olunmaması için UMK'nin 28/2. maddesindeki Mahkeme kararlarının bağlayıcılığıyla ilgili hükmün değiştirilerek kararların herkes için bağlayıcı hâle getirilmesi gerekir. Nitekim AİHM'ye göre içtihat farklılıklarının uyumlaştırılmaması bazı durumlarda adil yargılanma hakkının ihlaline neden olabilmektedir¹³⁴⁰.

Anayasa Mahkemesinin çalışmayı ilgilendiren başka bir kararında da başvuru, idari para cezasından kaynaklanan ödeme emrine karşı idare mahkemesinde dava açmış ancak açtığı dava, ödeme emrinin tebliğinden itibaren yedi gün içinde açılmadığı, bu karar üzerine BİM'e yaptığı karar düzeltme talebi de dava konusu olayda iş mahkemesinin görevli olduğu gerekçeleriyle reddedilmiştir. Kararın kesinleşmesi üzerine başvuru, doğru yargı yerine ve süresinde dava açtığını ancak dava konusu olayla ilgili hangi mahkemeye hangi sürede dava açılacağına dair mahkemelerin farklı kararlar verdiklerini, ortaya çıkan içtihat farklılıklarının hukuk karmaşasına neden olduğunu ve bu durumun hak arama özgürlüğü ile etkili başvuru hakkını ihlal ettiğini belirterek Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

Başvuruyu kabul eden Anayasa Mahkemesi verdiği kararında, idari para cezalarına ilişkin olarak hazırlanan ödeme emirlerine karşı açılacak davalara bakmakla görevli mahkemenin hangisi olduğunun daha önceki tarihlerde Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından belirlendiğini ve Mahkemenin istikrarlı şekilde bu tür davalarda, 5510 sayılı Kanun'un 88. maddesi uyarınca iş mahkemelerinin görevli olduğunu belirttiğini; dava konusu olayda görevli yargı yerinin hangisi olduğuyla ilgili mahkemelerce farklı kararlar verildiği iddia edilmişse de Uyuşmazlık Mahkemesinin mahkemeler arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili mercii olduğunu ve içtihat farklılıklarını giderme konusunda etkili bir mekanizma sunduğunu belirterek başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bulmuş ve kabul edilmez olduğuna karar vermiştir¹³⁴¹.

¹³⁴⁰ Nejdett Şahin and Perihan Şahin v. Türkiye, B. No: 13279/05, 20.10.2011, §.52-53.

¹³⁴¹ AYM İkinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/9669, Karar Tarihi: 19.11.2015.

3. Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Yapılması Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yapılmasından Önce Tüketilmesi Gereken Bir Yol mudur?

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılabilmesi için gerekli şartlardan biri; başvuru yapılmadan önce başvuruya konu ihlal iddiasını gidermede etkili, erişilebilir ve makul bütün idari ve yargısal yolların tüketilmesi olup öngörülen yollara müracaat edilmeden yapılan başvurular reddedilir¹³⁴². Bu kuralın amacı hak ihlalleriyle ilgili iddiaların, Anayasa Mahkemesinden önce idari ve yargısal makamlar tarafından karşılanmasını sağlamaktır¹³⁴³. Bu durum, bireysel başvuru yolunun ikincil bir yargı yolu olmasından kaynaklanmaktadır¹³⁴⁴. Ancak ihlal iddialarına karşı öngörülmüş bir başvuru yolunun mevcudiyeti, bu kuralın tek başına uygulanması sonucunu doğurmaz. Bu başvuru yolunun ayrıca etkili ve ulaşılabilir bir yol da olması yani bu yolun teoride olduğu kadar pratikte de bulunması gerekir¹³⁴⁵.

Anayasa Mahkemesi uygulamasında, bireysel başvuruda bulunulabilmesi için başvuruya konu kararla ilgili öngörülmüş olağan kanun yollarının bulunması durumunda öncelikle bu kanun yollarına müracaat edilmelidir. Yani temyiz ve itiraz ile yürürlüğe girmesi durumunda istinaf kanun yolları tüketilmesi gereken kanun yollarıdır¹³⁴⁶. Ancak olağanüstü kanun yolları, başvuru yolunun doğrudan ulaşamaması ve bu başvuru yollarına müracaatın başka bir makamın takdirine bağlı olması nedeniyle¹³⁴⁷ “etkili” ve “ulaşılabilir” bir yol olarak kabul edilmemektedir¹³⁴⁸. Bir

¹³⁴² AYM Birinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/1205, Karar Tarihi: 17.9.2013.

¹³⁴³ **Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, (Edit.: Musa Sağlam-Hasan Tuna Göksu), Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2014, s. 101; Murat Şen, “Başvuru Yollarının Tüketilmesi Kuralı”, **Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, (Edit.: Hüseyin Turan-Recep Kaplan), Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s.85; Hüseyin Ekinci, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurularda Bir Kabul Edilebilirlik Koşulu Olarak “Başvuru Yollarının Tüketilmesi” Sorunu”, **TAAD**, Y:3, S.11, Ankara, 2012, s.17-18, (“Tüketilmesi”); Ekinci-Sağlam, s.46-47.

¹³⁴⁴ AYM İkinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2012/946, Karar Tarihi: 26.3.2013.

¹³⁴⁵ Ekinci, *Tüketilmesi*, s.17; Şen, s.99; Ekinci-Sağlam, s.48-49.

¹³⁴⁶ “...Ceza muhakemesinde tüketilmesi gereken son başvuru yolu kural olarak temyizdir”, AYM Birinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/1999, Karar Tarihi: 09.01.2014; Kabul Edilebilirlik Kriterleri, s.112-113; Şen, s.97 vd.

¹³⁴⁷ “...Ceza yargılamasında tüketilmesi gereken son başvuru yolu temyiz aşaması olup temyiz incelemesinden geçen kararlara karşı itiraz yolu, 5271 sayılı Kanun’un 308. maddesi gereğince Yargıtay cumhuriyet başsavcısına tanınmıştır. Dolayısıyla başvuru yolunun itiraz yoluna gidilmesi istemi, sadece Yargıtay cumhuriyet başsavcısının takdirini harekete geçirmeye yönelik bir taleptir. Bu kapsamda yapılan başvurular bireysel başvuru öncesinde tüketilmesi gereken bir yol olarak kabul edilmediğinden, bu yola gidilmesinin bireysel başvuru süresi üzerinde herhangi bir etkisi olmayacaktır.” AYM İkinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/2001, Karar Tarihi: 16.5.2013.

¹³⁴⁸ “...5271 sayılı Kanun’un 309. ve 310. maddeleri uyarınca kanun yararına bozma; hâkimler ve mahkemeler tarafından verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen kararlar için öngörülen ve bu kararların Yargıtayca denetlenmesini sağlayan bir kanun yoludur. Amacı kesinleşen kararlardaki hukuka aykırılıkları gidermek ve kanunların ülke içinde eşit bir şekilde uygulanmasını sağlamak olan kanun yararına bozma, kesin kararlara karşı başvuru

kanun yolunun olağan kanun yolu olarak kabul edilmesi için sadece kanunlarda olağan kanun yolları arasında sayılmış olması yeterli değildir. Ayrıca bu kanun yolunun kişiler açısından belirgin olması, dolambaçlı ve karmaşık olmaması yani bu başvuru yoluna ulaşılmasının engellenmemiş olması gerekir¹³⁴⁹.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapılmasının bireysel başvuru yoluna müracaat açısından tüketilmesi gereken bir yol olup olmadığı ve Uyuşmazlık Mahkemesine yapılacak başvurunun, bu bağlamda Anayasa Mahkemesi açısından etkili ve ulaşılabilir bir başvuru yolu olarak kabul edilip edilmeyeceğinin değerlendirilmesinde fayda vardır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin varlık sebebi yargı ayrılığı sistemidir ve yargı kolları arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünü sağlamaktır. Bu noktada Uyuşmazlık Mahkemesi, içtihat farklılıklarının adil yargılanma hakkı açısından neden olabileceği hak kayıplarının engellenmesi adına önemli bir görev ifa etmektedir. Nitekim AİHM’ye göre de idari rejimin uygulandığı yargı sistemlerinde içtihat farklılıklarından kaynaklanacak hak kayıplarını önlemesi için, içtihatları uyumlaştıracak mekanizmaların kurulması gerekmektedir. Bu yönde bir mekanizma adil yargılanma hakkının gereklerindendir¹³⁵⁰.

Mahkemenin söz konusu işlevi dikkate alındığında öncelikle kendisine yapılan başvuruların olağan mı yoksa olağanüstü bir başvuru yolu mu olarak kabul edileceği sorusu açıklığa kavuşturulmalıdır. Çünkü Uyuşmazlık Mahkemesine başvurunun, tüketilmesi gereken bir yol olup olmadığı öncelikle buna bağlıdır. Zira bireysel başvuruda kural olarak olağanüstü kanun yollarının tüketilmesi gerekmemektedir¹³⁵¹. Diğer taraftan bireysel başvuru öncesi olağan kanun yollarının tüketilmesi bu yolların etkili olmasına bağlıdır. Yani tüketilmesi gerekli olağan kanun yolu, başvuruya konu ihlal iddiasını gidermede etkili, erişilebilir ve makul olmalıdır.

Bize göre Uyuşmazlık Mahkemesi diğer yargı kollarından bağımsız olsa da görevi gereği yargı sisteminden kaynaklı sorunları çözmektedir ve kendisine yapılacak başvurularda bu anlamda olağan başvuru yolu kapsamında

bir yol olduğundan, olağanüstü bir kanun yoludur. Öte yandan kanun yararına bozma, kişiler için doğrudan ulaşılabilir bir yol olmayıp olağanüstü bir kanun yolu niteliği taşımakla, tüketilmesi gereken bir yol değildir.” AYM Birinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2012/644, Karar Tarihi: 05.3.2012.

¹³⁴⁹ Şen, s.99; Ekinci, *Tüketilmesi*, s.9 vd.; Ekinci-Sağlam, s.58 vd.

¹³⁵⁰ Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Türkiye, B. No: 13279/05, 20.10.2011, p.52-53.

¹³⁵¹ Anayasa’nın 148/3. maddesi.

değerlendirilmelidir. Ancak Mahkemeye başvuru yollarının, tüketilmesi gereken etkili bir yol olup olmadığı başvuru usullerine göre değişmektedir.

Çalışmanın önceki kısmında yer verildiği üzere Uyuşmazlık Mahkemesine altı ayrı başvuru yoluyla müracaat edilebilir. Bunlardan olumlu görev uyuşmazlığı, olumsuz görev uyuşmazlığı ve hüküm uyuşmazlığının çözümü için yapılacak başvurunun dosyanın taraflarınca yapılması gerektiğinden bu başvuru yollarının bireysel başvuru açısından tüketilmesi gereken etkin ve ulaşılabilir bir yol olduğunun kabulü gerekir.

Yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurularında, tarafların Mahkemeye yapılacak başvurularla ilgili talepte bulunması zorunlu değildir ve talepte bulunsalar da bunun ilk derece mahkemesi için bağlayıcılığı yoktur. İlk derece mahkemesi görevsiz olduğunu düşünürse resen Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmak zorundadır. Ancak uygulamada mahkemelerin resen başvuru yapmayıp görevsizlik kararı verdiklerine de rastlanmaktadır. Böyle bir durumda taraflar, kararın kesinleşmesinin ardından kendileri başvuru yapabilirler. Yani bu başvuru yolunun netice itibarıyla kişilerin Mahkemeye erişimini engellemeye yönelik bir yanı yoktur ve bu başvuru yolunun da bireysel başvuru açısından tüketilmesi gereken etkin ve ulaşılabilir bir yol olduğu kabul edilmelidir.

Ancak Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yolları arasında yer alan olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması ve temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurularının, Anayasa Mahkemesi tarafından etkili bir başvuru yolu olarak kabul edilmeyebileceği düşünülmektedir. Zira bu başvuru yollarından olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması konusunda, sadece dosyanın taraflarının talep yetkileri vardır. Ancak son aşamada bu yola başvurulup vurulmayacağına UMK'nin 10/4. maddesi gereğince yargı kollarının başsavcılarını karar vermektedir. Başsavcılarının olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması talepleriyle ilgili verdikleri karar kesin olup bu karara karşı başka bir mercie başvurulamamakta ve başsavcılardan bağımsız olarak Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurular reddedilmektedir¹³⁵².

Temyiz mercilerinin başvurularında ise tarafların görev uyuşmazlığı çıkarılmasına ilişkin bir talep yetkileri bulunmadığı gibi Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapılıp yapılmaması da tamamen temyiz mercilerinin takdirindedir.

¹³⁵² UM HB'nin 16.5.2005 T., 2005/20 E., 2005/38 K. sayılı kararı.

Konuyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi; temyiz incelemesinden geçen kararlara karşı CMK'nin 308. maddesi gereğince yapılacak "itiraz" başvurusunu, yalnızca Yargıtay cumhuriyet başsavcısının yapabiliyor olması, talepte bulunanların bu konuda bir yetkilerinin bulunmaması ve taleplerinin sadece başsavcının takdirinin harekete geçirilmesine yönelik olması nedeniyle tüketilmesi gereken bir yol olarak kabul etmemiştir¹³⁵³.

Anayasa Mahkemesinin bu kararı ile olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması ve temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurusu birlikte değerlendirildiğinde her iki başvuru yolunun, dosyanın tarafları açısından doğrudan ulaşılabilen bir yol olmaması; bu başvuru yollarına müracaatın başka bir makamın takdirine bağlı olması ve görev uyuşmazlığı çıkarılması taleplerinin reddi durumunda tarafların hiçbir şekilde Uyuşmazlık Mahkemesine ulaşamamaları nedeniyle her iki başvuru yolunun da etkin bir yol olarak kabul edilememesi gerektiği düşünülmektedir.

III. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ ÖNÜNDE ANAYASAYA AYKIRILIK İTİRAZI

Anayasa'nın 148/1. maddesinde sayılan Anayasa Mahkemesinin görevlerinden biri de "*kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu*" denetlemektir. Bu denetimin yollarından bir tanesi de Anayasa'nın 152. maddesinde "*Anayasa'ya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi*" kenar başlığı altında düzenlenmiş olan itiraz yolu ya da doktrindeki ifadesiyle somut norm denetimidir¹³⁵⁴.

Bu başvuru yolunun düzenlendiği Anayasa'nın 152. maddesinin yanı sıra 6216 sayılı Kanun'un 40. maddesinde "*Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.*" hükmüne yer verilmiştir.

¹³⁵³ AYM İkinci Bölüm, Bireysel Başvuru No: 2013/1610, Karar Tarihi: 13.6.2013.

¹³⁵⁴ Meral Kaya, **Anayasa Yargısında İtiraz Yolunda İlk İnceleme**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s.74; Tanör-Yüzbaşıoğlu, s.502; Özbudun, s.428-429.

A. İTİRAZ YOLUYLA BAŞVURU ŞARTLARI

1. Davaya Bakan Makamın Mahkeme Olması

Önceki kısımlarda da belirtildiği üzere mahkemeler; kanunla kurulan, özel yargılama usulleri bulunan, uyuşmazlıkları çözüp karara bağlayabilen, kararları kesin hüküm teşkil edebilen, tarafsız ve bağımsız, yargılama yapan kişilerin yargı mensubu olduğu ve temyiz mercii olarak bir Yüksek Mahkemenin hukuki denetim altındaki yargı düzenlerinden birine dâhil olan mercilerdir.

Bu tanımdan hareketle adli, idari ve askerî yargı kollarında faaliyet gösteren ilk derece mahkemeleriyle; Yüksek Mahkeme olarak görev yapan Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi, AYİM ve Askerî Yargıtay mahkeme tanımına dâhildir¹³⁵⁵.

Mahkeme olarak kabul edilmeyen baro hakem kurulları, vergi itiraz ve temyiz komisyonları, il ve ilçe idare kurulları Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla başvuru yapamaz¹³⁵⁶.

2. Görülmekte Olan Bir Dava Olması

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya uygunluk denetimi açısından dava kavramını şöyle açıklamaktadır: “...çözüme bağlanmak üzere, görevli bir mahkeme önüne kanuna uygun biçimde getirilen özel veya kamu hukukuna ilişkin anlaşmazlıklar ve işler...dir.”¹³⁵⁷

Somut norm denetimine başvurulabilmesi için bir mahkemede usulüne göre açılmış, mahkemenin görevine giren ve görülmekte olan bir davanın varlığı gerekir. Dava sonuçlanmışsa artık bu yola başvurulamaz. Davanın varlığından kasıt sadece davanın devam ediyor olması değildir¹³⁵⁸. Kanun yolları aşaması da bu sürece dâhildir. Bir başka ifadeyle hüküm kesinleşinceye kadar bu yola başvurulabilir. Anayasa Mahkemesi, somut norm denetimi kapsamında başvuru yapan mahkemenin o dosyada görevli olup olmadığını da incelemektedir. Ancak bu durum, farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasındaki görev konusuna karar vermeye yetkili makamın Uyuşmazlık Mahkemesi olması nedeniyle itirazlara konu olmaktadır¹³⁵⁹.

¹³⁵⁵ Başlar, *Anayasa Yargısında*, s.223-224; Tanör-Yüzbaşıoğlu, s.503; Özbudun, s.430; Kaya, s.77.

¹³⁵⁶ Yavuz Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, 5.Baskı, Konya, 2009, s.319; Kaya, s.77 vd., Özbudun, s.430-431.

¹³⁵⁷ AYM'nin 20.12.1977 T., 1997/128 E., 1997/140 K. sayılı kararı.

¹³⁵⁸ Ülkü Müge Kadıgil, “İtiraz Başvurularında Davada Uygulanacak Kural Sorunu”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.265 vd.; Kadir Özkaya, “Sınırlama Sorunun ve Davada Uygulanacak Kural Kavramıyla İlişkisi”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.293 vd.; Kaya, s.115.

¹³⁵⁹ Özbudun, s.430; Atar, s.319; Tanör-Yüzbaşıoğlu, s.505; Kaya, s.115-116.

3. Davaya Uygulanacak Kuralla İlgili Başvuru Yapılması

İtiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunabilmek için Anayasa'ya aykırılığı iddia edilen kuralın, davaya uygulanacak bir kanun ya da kanun hükmünde kararnameye ait olması gerekir. Bunlar dışında TBMM İçtüzüğü, yönetmelik veya tüzüklerin iptali için itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Bu düzenlemelerle ilgili yapılacak başvurular reddedilir.

Davaya uygulanacak kuraldan kasıt, itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvuruya konu olan kanun ya da kanun hükmünde kararname hükümlerinin görülmekte olan davada uygulanacak olmasıdır¹³⁶⁰. Somut norm denetimine konu kanun hükümleri, uyuşmazlığı çözmeye ya da kararın dayanağını oluşturmaya elverişli olmalıdır¹³⁶¹. Görülmekte olan davayla ilgili olmayan bir kanun hükmü için başvuruda bulunulamaz¹³⁶². Bir başka deyişle başvuruya ilişkin hüküm davada uygulanacak¹³⁶³ ve davayı sonuçlandırmaya etkisi olacak bir hüküm olmalıdır¹³⁶⁴.

Anayasa Mahkemesi, davayı görmekte olan mahkemenin kendi kuruluş ve yargılama usulüne ilişkin hükümlerin iptali için yaptığı başvuruyu da davaya uygulanacak kural olarak kabul etmiştir¹³⁶⁵.

4. Anayasa'ya Aykırılık İddiasının Ciddi Olması

Somut norm denetimine başvurulabilmesi için diğer bir şart, davaya bakmakta olan mahkemenin davaya uygulayacağı hükmün Anayasa'ya aykırı olduğunu düşünmesi ya da taraflardan birinin bu konudaki iddiasını ciddi bulmasıdır. Mahkemenin, somut norm denetimine başvurduğu hükümle ilgili Anayasa'ya

¹³⁶⁰ “...Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla yapılacak başvurular, itiraz yoluna başvuran mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulayacağı yasa kuralları ile sınırlı tutulmuştur.” AYM'nin 17.3.2011 T., 2009/58 E., 2011/52 K. sayılı kararı.

¹³⁶¹ “...Bakılmakta olan davayı yürütmeye, uyuşmazlığı çözmeye, davayı sona erdirmeye veya kararın dayanağını oluşturmaya yarayacak kurallar...” AYM'nin 20.6.1995 T., 1995/26 E., 1995/13 K. sayılı kararı.

¹³⁶² “...Gerek dava evrelerine gerekse 4788 sayılı Kanun'un konusu ve kapsamına göre bu kanunu itiraz yoluna başvuran mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulamasına olanak yoktur. Böylece Anayasa'nın değişik 151. maddesinde mahkemelerin itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurabilmeleri için varlığı zorunlu görülen ikinci koşul gerçekleşmemiştir. İtirazın itirazda bulunan mahkemenin yetkisizliği yüzünden reddi gerekir.” AYM'nin 13.5.1972 T., 1972/10 E., 1972/14 K. sayılı kararı.

¹³⁶³ Özkaya, s.294-295; Kadıgil, s.265; Kaya, s.124 vd.; Özbudun, s.431-432; Atar, s.320-321; Tanör-Yüzbaşıoğlu, s.505-506.

¹³⁶⁴ “...Uygulanacak yasa kuralından amaç, bir davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan ya da tarafların istek ve savunmaları çerçevesinde bir karar vermek için göz önünde tutulması gereken kurallardır.” AYM'nin 04.9.1997 T., 1997/56 E., 1997/62 K. sayılı kararı.

¹³⁶⁵ Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi, 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 1. ve 6. maddelerinin biçim ve esas yönlerinden Anayasa'ya aykırı olduğu yolundaki Cumhuriyet Savcısı'nın iddiasını ciddi görerek Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. AYM'nin 06.5.1975 T., 1974/34 E., 1975/126 K. sayılı kararı.

aykırılık iddiasını gerekçelendirmesi gerekir. Aynı şekilde tarafların da Anayasa'ya aykırılık iddialarını gerekçeleriyle ileri sürmeleri ve bu yola başvurularında davayı uzatma niyet ve gayretlerinin olmaması gerekir. Taraflarca yapılacak başvuruda mahkemenin değerlendirme yapma ve ciddi bulmadığı başvuruları reddetme yetkisi vardır¹³⁶⁶. Başvurunun ciddi bulunmasıyla anlatılmak istenen, itiraz konusu düzenlemenin Anayasa'ya aykırılığıyla ilgili kuvvetli bir şüphenin varlığıdır¹³⁶⁷.

B. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNDE İTİRAZ YOLU

Somut norm denetimiyle ilgili yapılan bu açıklamalardan sonra Uyuşmazlık Mahkemesi'nin, görev alanına giren görev ve hüküm uyuşmazlığı dosyalarında uygulanacak hükümlerin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvuru yapıp yapamayacağı hususuna da değinilmesinde yarar vardır.

1. Uyuşmazlık Mahkemesinin somut norm denetimi için aranan şartlardan olan davayı görüp karara bağlayacak yerin mahkeme olması kuralına uyduğu ve bir mahkeme olduğu konusunda şüphe yoktur.

2. Görülmekte olan bir davanın bulunması şartı da Uyuşmazlık Mahkemesinin somut norm denetimine başvurusu için mevcut şartlardandır. Mahkeme, görev alanına giren konularda karar verme yetkisine sahip olup Mahkemenin verdiği karlar kesindir. Uyuşmazlık Mahkemesine intikal eden ve Mahkemenin sonuçlandırdığı dosyaların tamamı bu anlamda “görülmekte olan dava” kapsamına girmektedir.

3. Bu başlık altında esas itibarıyla en önemli başvuru şartı, davaya uygulanacak kural hususudur. Doktrinde bazı yazarlar, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlıklarında davanın esasıyla ilgili bir karar vermediğini ve bu sebeple de somut norm denetimi yoluna başvuramayacağını, bazı yazarlar ise hüküm uyuşmazlığı dosyalarında Mahkemenin esasa girerek karar vermesi nedeniyle hüküm uyuşmazlıklarıyla sınırlı olarak bu yola başvurabileceğini dile getirmişlerdir¹³⁶⁸.

Bize göre Uyuşmazlık Mahkemesi, gerek görev uyuşmazlığı gerekse hüküm uyuşmazlığı dosyalarında inceleme yaparken uygulanacak kanun hükümleriyle ilgili somut norm denetimi yoluna başvurabilir. Şöyle ki “*davada uygulanacak kural*”ı Anayasa Mahkemesi, “...bakılmakta olan davayı yürütmeye, uyuşmazlığı çözmeye,

¹³⁶⁶ “Başvuran hakkında verilmiş çelişkili kararlar bulunmadığından hakkın yerine getirilmesinin imkânsızlığından ve dolayısıyla 24. madde hükmünün Anayasa'ya aykırılığı iddiasının ciddiyetinden söz edilemez.”. UM HB'nin 28.6.1993 T., 1993/27 E., 1993/27 K. sayılı kararı.

¹³⁶⁷ Özbudun, s.433-434; Atar, s.321; Üner, s.77; Tanör-Yüzbaşıoğlu, s.506-507.

¹³⁶⁸ Güran, s.1022-1024; Tanör-Yüzbaşıoğlu, s.503; Özbudun, s.431; Atar, s.321; Kaya, s.124.

davayı sona erdirmeye veya kararın dayanağını oluşturmaya yarayacak kurallar”¹³⁶⁹ şeklinde anlamaktadır. Başka bir ifadeyle davanın devamı ve sonuçlandırılması için önemli olan ve o davanın çözümüne dayanak oluşturacak hükümler, davaya uygulanacak kural olarak kabul edilir. Görev uyuşmazlıklarının çözümünde açılmış olan davayla ilgili yargılama yapacak mahkeme bulunamadığı ve yargılamaya başlanamadığı için görevli yargı yerinin tespiti Uyuşmazlık Mahkemesinden istenmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kararıyla görevli yargı merciinde yargılama yani dava yürümeye başlamaktadır.

İlk derece mahkemeleri, yargılamaya başlamadan önce dava konusu olayda görevsiz olduğunu ve olaya uygulanacak kanun hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğunu ileri sürebilir. Örneğin adli yargı koluna mensup mahkemelerden ikisi, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 110/1. maddesinde yer alan *“İşleteni veya sahibi devlet ve diğer kamu kuruluşları olan araçların sebebiyet verdiği zararlara ilişkin olanları dâhil bu Kanun’dan doğan sorumluluk davaları, adli yargıda görülür. Zarar görenin kamu görevlisi olması, bu fıkra hükmünün uygulanmasını önlemez.”* hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğunu ve maddede yer verilen hususlarda idari yargının görevli olması gerektiğini belirterek bu maddenin iptali için başvuruda bulunmuşlardır¹³⁷⁰. Anayasa Mahkemesi bu başvuruyu kabul ederek esastan inceleme yapmış ve karar vermiştir. Benzer şekilde soyut norm denetimi yoluyla ana muhalefet partisi, HMK’nin 3. maddesinde yer alan *“ölüm veya vücut bütünlüğünün yitirilmesinden doğan zararların tazmini davalarında görev’ konusu düzenlenmiştir. Maddenin birinci tümcesinde, her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine yahut kişinin ölümüne bağlı maddi ve manevi zararların tazminine ilişkin davalara asliye hukuk mahkemelerince bakılacağı”* hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğunu iddia ederek başvuru yapmış ve Anayasa Mahkemesi bu hükmü iptal etmiştir¹³⁷¹. Bu başvurulara konu kanuni düzenlemelerin konusu, yargı kollarının görevlerine ilişkin hususlardır. 6100 sayılı HMK’nin 3. maddesinin iptalinin soyut norm denetimi yoluyla istenmiş olması durumu değiştirmez. Pekâlâ bu maddenin Anayasa’ya aykırılığı iddiasını, yürürlükte bulunduğu dönemde mahkemeler de ileri sürebilirlerdi.

¹³⁶⁹ AYM’nin 20.6.1995 T., 1995/26 E., 1995/13 K. sayılı kararı.

¹³⁷⁰ AYM’nin 26.12.2013 T., 2013/68 E., 2013/165 K. sayılı kararı.

¹³⁷¹ Güzel, s.1512 vd.

Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlıklarının çözümünde esastan bir karar vermediği için somut norm denetimine başvuramayacağını söylemek, yerel mahkemelerin de esastan karar vermedikleri göreve ilişkin kanuni düzenlemelerle ilgili somut norm denetimine başvuramayacakları anlamına gelir. Kaldı ki Anayasa Mahkemesi, hâkim olmayan üyeleri bulunan disiplin mahkemelerinin başvurularını dahi kabul etmiş ve somut norm denetimi yoluyla bu mahkemenin Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunabileceğine karar vermiştir¹³⁷². Aynı şekilde mahkeme niteliği tartışmalı olan Sayıştayın somut norm denetimi yoluyla yaptığı başvuru da kabul edilmiş ve başvuruya konu kanunun bazı maddeleri iptal edilmiştir¹³⁷³.

Benzer şekilde Yüksek Mahkemeler de yaptıkları temyiz incelemesi kapsamında Anayasa'ya aykırı gördükleri kanuni düzenlemeler için Anayasa Mahkemesine başvurabilmektedir. Yüksek Mahkemelerin başvurusuna konu olan kanuni düzenleme, göreve ilişkin olabileceği gibi davanın esasına ilişkin de olabilir. Özellikle görevle ilgili bir hususun somut norm denetimiyle Anayasa Mahkemesine getirildiği dosyalarda Yüksek Mahkemeler, esasa ilişkin bir inceleme yapmamaktadır. Yine temyiz mercileri -istisnai durumlar dışında- temyiz incelemesini yaptıkları dosyaların esasına girmemekte, verilen kararı onamakta ya da bozmaktadır. Bozdukları dosyalarda yanlış gördükleri hususların verilen karar doğrultusunda düzeltilmesini istemekte ve esasa ilişkin kararı yerel mahkemelere bırakmaktadır¹³⁷⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlıklarının çözümünde izlediği yol ve yaptığı iş, bu yönüyle diğer Yüksek Mahkemelerden farksızdır. Uyuşmazlık Mahkemesi, görev uyuşmazlıklarının çözümünde görevli kabul edilen yargı kollarının görev alanını belirleyen bir kanunu Anayasa'ya aykırı gördüğünde iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilmelidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlığı dosyalarında bu başvuru yoluna müracaat edemeyeceğini söylemek, Mahkemenin Anayasa'ya aykırı gördüğü bir kanuni düzenlemeye rağmen karar vermesi anlamına gelir ki bu durum, somut norm denetiminin varlık gayesiyle bağdaşmaz.

¹³⁷² AYM'nin 04.6.1970 T., 1970/6 E., 1970/29 K. sayılı kararı.

¹³⁷³ AYM'nin 13.11.2014 T., 2014/172 E., 2014/170 K. sayılı kararı.

¹³⁷⁴ Kaya, s.81, 199.

Uyuşmazlık Mahkemesi görevli yargı yerini belirlerken öncelikle dava konusu olayın hukuki niteliği ve mahiyetini araştırmaktadır¹³⁷⁵. Bir başka ifadeyle Mahkemenin yaptığı inceleme, şekli bir incelemenin ötesinde görevli kabul edilen yargı kolunun hangi sebeplerle görevli kabul edildiğine dair ayrıntılı bir incelemedir¹³⁷⁶. Yüksek Mahkeme görünürde sadece görev konusunda karar verse de aslında bu karar davanın sonucunu etkilemektedir. Zira Mahkemenin görevli yargı yerini belirlemesiyle birlikte o davada uygulanacak hukuki rejim ve kurallar netleşmekte ve karar verecek mahkeme, Yüksek Mahkemenin kararının hukuki sonuçlarını olaya uygulamakla yetinmektedir¹³⁷⁷.

Mahkeme, hüküm uyuşmazlıklarını çözerken de iki karardan birinin dava konusu olaya uygulanmasına karar verebileceği gibi her iki kararı da kaldırarak kendisi esas hakkında yeni bir karar verebilir. Yüksek Mahkeme, her iki kararı da kaldırıp esastan karar verdiği dosyalarda ilk derece mahkemeleri gibi, iki karardan birinin olaya uygulanmasına karar verdiği dosyalarda da -görev uyuşmazlıklarında olduğu gibi- Anayasa'ya aykırı olduğunu düşündüğü hükmün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Zira Uyuşmazlık Mahkemesi açısından davaya uygulanacak kural, yukarıda ifade edildiği gibi Anayasa'ya aykırı olduğu düşünülen kanun hükmüdür.

Anayasa Mahkemesi, davaya bakmakta olan mahkemenin kuruluş ve yargılama usulüne ilişkin hükümlerin iptali için yapılacak başvuruyu da davaya uygulanacak kural olarak kabul etmektedir. Bu kapsamda Uyuşmazlık Mahkemesi de kendi yargılama usul kanunu olan UMK ile ilgili bir hükmü Anayasa'ya aykırı gördüğü takdirde bu hükmün iptalini Anayasa Mahkemesinden isteyebilir. Örneğin Kanun'un 28. maddesinde düzenlenmiş bulunan Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının

¹³⁷⁵ Laroque, s.63, (Akt.: Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.16).

¹³⁷⁶ "...Bu durumda, 5510 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden önce iştirakçi sıfatıyla çalışmakta olan memurlar ve diğer kamu görevlileri ile emekli sıfatıyla 5434 sayılı Kanuna göre emekli, dul ve yetim aylığı almakta olanlar ve ayrıca memurlar ve diğer kamu görevlilerinden ileride emekliliğe hak kazanacaklar yönünden Sosyal Güvenlik Kurumunca tesis edilen işlem ve yapacağı muamelelerin "idari işlem" ve "idari eylem" niteliğini korumaya devam edeceği, dolayısıyla, İdari Yargılama Usulü Kanununun 2/1-a maddesinde belirtilen idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları kapsamında bulunan, 5754 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce, Emekli Sandığı iştirakçisi olup isteği ile emekliye sevk edilen davacının, 22.4.1982-25.10.1983 tarihleri arasında Belediye Başkanı olarak görevlendirilmesinden dolayı, makam ve görev tazminatından yararlandırılması istemiyle yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali ile yoksun kalınan tazminat tutarının yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açtığı davanın; 5434 sayılı Kanun hükümleri dikkate alınarak çözüme kavuşturulacağı gözetildiğinde; idari yargı yerinde görüleceği...." UM HB'nin 13.10.2014 T., 2014/912 E., 2014/940 K. sayılı kararı.

¹³⁷⁷ Duran, *Vazife ve Hüküm*, s.8-9,15.

sadece ilgili mahkemeleri bağlayacağı hükmünü ya da görev hususunun kamu düzeninden olması ve yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilmesine rağmen, Kanun'un 10. maddesinde görev itirazının yapılmasıyla ilgili getirilen süre sınırını Anayasa'ya aykırı görürse bu hükümlerin iptalini isteyebilir. Bu maddelerle ilgili somut norm denetimi talebi görev uyuşmazlıklarında olabileceği gibi hüküm uyuşmazlıklarında da olabilir¹³⁷⁸.

Özetle Uyuşmazlık Mahkemesinin görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözerken bir kanuni düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olduğu kanaatine varması hâlinde somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurmasında herhangi bir engel olmadığı gibi bu denetim yoluna başvurulabilmesi için gerekli tüm unsurlar Mahkemenin çözdüğü uyuşmazlıklarda mevcuttur.

IV. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI İLE İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME KARARLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

İçtihat birliğiyle anlatılmak istenen husus, birbirine benzeyen olaylar nedeniyle mahkemelerin benzer kararlar vermeleridir. Başka bir ifadeyle kanunların herkese aynı yorum şekli esas alınarak uygulanmasıdır. Zira kanunlar olaylara uygulanırken yorum ve takdir yetkisi nedeniyle farklı sonuçlara ulaşılması mümkündür. Bu farklılıkların artması hâlinde adalet duygusunu zedeleyeceği, kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık oluşturacağı ve ülkede hukuk birliğinin sağlanması zorlaşacağı için aynı yargı kolunda yargılama yapan mahkemeler tarafından verilen kararlar arasında birliğin sağlanması adına Yüksek Mahkemeler kurulmuştur. Bu bağlamda Yüksek Mahkemelerin en önemli görevlerinden biri, içtihadı birleştirme kararı almak suretiyle denetimine tabi olan yargı kolunda çelişkili kararların verilmesinin önüne geçerek uygulamada uyum ve istikrarı sağlamaktır¹³⁷⁹.

İçtihadı birleştirme kararı alma yetkisi, Yüksek Mahkemelerin tamamına tanınmıştır. İçtihadı birleştirme kararları, benzer hukuki konularda o yargı kolundaki mahkemelerin hepsini bağlar. Bu kararlar, bağlayıcılığı ve olaya uygulanmaları yönüyle kanunlara benzer ancak kanunlar herkes için bağlayıcı iken bu kararların

¹³⁷⁸ AYM'nin 13.5.1972 T., 1972/10 E., 1972/14 K. sayılı kararı.

¹³⁷⁹ M. Kürşak Coşkun, "İçtihatların Birleştirilmesi", **Ankara Baro Dergisi**, S.1, Ankara, 2001, s.93-94; Mehmet Altundiş, "Hukuki Güvenlik İlkesi", **Yasama Dergisi**, S.10, Ankara, 2008, s.80-81; Celal Işıklar, "İdari Yargıda İçtihatların Birleştirilmesinin Hal ve Şartları", **TAAD**, Y.4, S.14, Ankara, 2013, s.498-499, ("Şartlar"); Kuru-Arslan-Yılmaz, s.677.

bağlayıcılığı ilgili yargı koluyla sınırlıdır ve kapsamı kanunlar kadar geniş değildir. Ayrıca bu kararlar kanunlara aykırı olamaz¹³⁸⁰.

İçtihadı birleştirme kararlarının geçmişe yürüme özelliği olmadığı gibi bu tür kararlar kesinleşmiş mahkeme kararları aleyhine yargılamanın yenilenmesine de gerekçe oluşturmaz. Bu kararlar, alındıkları sırada derdest olan davalarda uygulanır¹³⁸¹.

Anayasa Mahkemesi bir kararında içtihadı birleştirme kararlarını, objektif hukuk kurallarının uygulanma şeklini gösteren ve bu yönüyle de yenilik doğurucu nitelikte olmayıp hukuki bir durumu açıklayıcı nitelikte olan kararlar olarak tanımlamıştır¹³⁸².

Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu da bu kararları; genel, objektif nitelikteki düzenleyici bir hükmün anlam ve kapsamının belirlenmesine, onun yorumlanmasına ilişkin olan, yürürlükte kaldığı sürece geçerliliğini koruyan ve idari yargı mercileri ile idarenin uymak zorunda olduğu kurallar olarak tanımlamıştır¹³⁸³.

İçtihadı birleştirme kararlarıyla ilgili bu açıklamalardan sonra farklı Yüksek Mahkemelerce verilmiş içtihadı birleştirme kararları arasında uyuşmazlık çıkıp çıkmayacağı, çıkarsa bu uyuşmazlığın nasıl çözüleceği, Uyuşmazlık Mahkemesinin başka bir Yüksek Mahkemeye ait içtihadı birleştirme kararına aykırı hüküm verip veremeyeceği sorularının cevaplanmasında fayda vardır.

Yukarıda da değinildiği üzere bir Yüksek Mahkemece verilen içtihadı birleştirme kararı, o Yüksek Mahkemenin temyiz denetimine tabi olan ve o yargı koluna dâhil mahkemeleri bağlar. Ülkemizde birden fazla yargı kolu ve bu yargı kollarının Yüksek Mahkemeleri bulunduğu için benzer konularda bu Yüksek Mahkemelerin aldığı içtihadı birleştirme kararları arasında uyuşmazlık çıkması mümkündür. Hatta ülkemizde idari yargı alanında iki ayrı yargı kolu ve bu yargı kollarının iki ayrı Yüksek Mahkemesi vardır. Hâl böyle olunca benzer konularda

¹³⁸⁰ Kuru-Arslan-Yılmaz, s.681; Duran, *İçtihad*, s.10-11; Coşkun, s.121, 126-127.

¹³⁸¹ “...İçtihadı birleştirme kararları ilke kararlarıdır ve benzeri hukuki konularda da Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlar. Mahkemelerin ve hakemlerin içtihadı birleştirme kararına aykırı karar vermiş olmaları temyiz ve bozma sebebidir. Yeni bir içtihadı birleştirme kararının çıkmış olması usule ilişkin kazanılmış hakkın istisnası olup bir dava hakkındaki karar Yargıtayca bozulmuş ve mahkemenin bu bozmaya uyması ile usule ilişkin kazanılmış hak doğmuş olsa bile mahkeme bozma kararının içeriğini bırakarak bu yeni içtihadı birleştirme kararı gereğince inceleme yapıp karar vermek zorunluluğundadır.” YHGK’nin 25.01.2006 T., 2005/15 E., 2006/1 K. sayılı kararı; Coşkun, s.127.

¹³⁸² AYM’nin 12.6.1969 T., 1968/E., 1969/34 K. sayılı kararı.

¹³⁸³ Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 10.6.1993 T., 1991/1 E., 1993/2 K. sayılı kararı.

Danıştay ile AYİM farklı şekilde içtihadı birleştirme kararı verebilir ya da benzer konularda Danıştay ile Yargıtay arasında içtihat uyuşmazlığı çıkabilir.

Hukuk sistemimizde böyle durumlarda nasıl bir yol izleneceğine ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Bu hususu ayrıntılı şekilde inceleyen Duran'ın da ifade ettiği gibi yapılacak bir kanuni düzenlemeyle Yüksek Mahkemeler arasındaki içtihat farklılıklarının giderilmesi görevi Uyuşmazlık Mahkemesine verilebilir. Zira Uyuşmazlık Mahkemesi, hüküm uyuşmazlığı başvurularında Yüksek Mahkemelerin denetiminden geçen kararları da incelemekte ve bu kararlardan birini ya da her ikisini kaldırabilmektedir¹³⁸⁴.

Uyuşmazlık Mahkemesine bu yetkinin verilmesi Anayasa'ya aykırılık oluşturmayacağı gibi içtihat birliğinin sağlanmasına ve kanun önünde eşitlik ilkesinin gerçekleşmesine de hizmet edecektir. Bu yola başvuru usulü de önceki kısımlarda yer verilen “*temyiz incelemesi yapan makamların Uyuşmazlık Mahkemesine başvurusu*” usulü gibi olabilir. Bir başka ifadeyle Yüksek Mahkemelerden birinin kendisine intikal eden dosya ile ilgili içtihadı aynı konuya ilişkin diğer bir Yüksek Mahkemenin içtihadıyla çeliştiği takdirde Yüksek Mahkeme, dosyayı karara bağlamayıp içtihat uyuşmazlığının çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilir. Yüksek Mahkemeler arasındaki içtihat farklılığının karardan sonra anlaşılması hâlinde de taraflara belli bir başvuru süresi verilip tarafların konuyu Uyuşmazlık Mahkemesine intikal ettirmeleri sağlanabilir. Uyuşmazlık Mahkemesi, kendisine bu şekilde intikal edecek dosyalarda esastan karar verebilir ve vereceği karar, ilke kararlarında olduğu gibi kendisini ve diğer yargı kollarını bağlayabilir¹³⁸⁵.

Yüksek Mahkemelerin verdikleri içtihadı birleştirme kararları arasındaki çelişkinin giderilmesi görevinin, tüm Yüksek Mahkemelerden gelen üyelerden müteşekkil ve her yargı koluyla ilgili dosyaları karara bağlayan bir Mahkeme olan Uyuşmazlık Mahkemesine verilmesi; bu kapsamda verilecek kararların isabeti açısından da doğru bir tercih olacaktır. Kaldı ki Almanya yargı sisteminde yer alan ve oluşumu Uyuşmazlık Mahkemesine benzeyen “Müşterek Daire”nin görevlerinden birisi, Yüksek Mahkemeler arasındaki içtihat farklılıklarını gidermektir¹³⁸⁶. Almanya'da olduğu gibi ülkemizde de böyle bir görev, Uyuşmazlık Mahkemesine verilebilir.

¹³⁸⁴ Duran, *İçtihad*, s.23 vd.

¹³⁸⁵ Duran, *İçtihad*, s.23-27.

¹³⁸⁶ Can, s.22-23; Yenisey, s.150.

Fransa’da Uyuşmazlık Mahkemesiyle ilgili reform çalışmaları sırasında da aynı hukuki kaideleri uygulayan farklı yargı düzenindeki mahkemeler arasında çıkması muhtemel içtihat farklılıklarının çözümü konusunda yeni bir usulün oluşturulması gerektiği ve bu şekilde ortaya çıkan içtihat farklılıklarının giderilebilmesi için Yargıtay ve Danıştayın istemeleri hâlinde Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilecekleri ve Uyuşmazlık Mahkemesinin de oluşturacağı geniş bir kurulla sorunu çözebileceği konusu gündeme gelmiş ancak bu durumun Fransa açısından sorun olacak boyuta ulaşmadığı ve içtihat farklılıklarının oluşturduğu fiilin komisyonlarla çözüldüğü belirtilerek bu görevin Uyuşmazlık Mahkemesine verilmesi kabul edilmemiştir¹³⁸⁷.

Diğer Yüksek Mahkemelerin aynı yönde verdikleri içtihadı birleştirme kararlarıyla Uyuşmazlık Mahkemesi kararı arasında çelişki bulunması durumunda, dava konusu olayda hangi kararın uygulanacağı da ortaya çıkması muhtemel bir sorundur.

Kuruluş amacı görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmek olan Uyuşmazlık Mahkemesinin verdiği kararlar, dosyanın taraflarını ve ilgili mahkemeleri bağlar. Bu nedenle aynı konuda diğer Yüksek Mahkemelerce verilen bir içtihadı birleştirme kararı bulunsu dahi dava konusu olayda, Uyuşmazlık Mahkemesi kararına üstünlük tanınmalıdır¹³⁸⁸. Ayrıca Yüksek Mahkemelerin incelemesinden de geçmiş kararlardan birini ya da her ikisini kaldırabilme yetkisine sahip bir mahkemenin, bu mahkemeler tarafından verilen içtihadı birleştirme kararlarına uymak zorunda olduğunu söylemek Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş amacıyla bağdaşmaz.

Uyuşmazlık Mahkemesi, hüküm uyuşmazlığı dosyalarında dava konusu olayla ilgili olan her iki içtihadı birleştirme kararını da kaldırıp esastan bir karar verebileceği gibi kararlardan birini o dosya için kaldırıp diğerinin uygulanmasına da karar verebilir.

Görev uyuşmazlığı dosyalarında ise bu iki karardan birine üstünlük tanıyarak o kararın olaya uygulanmasına karar verebilir ve kendisi bu kararlar dışında yeni bir karar veremez ve ilgili dosya dışındaki benzer dosyalarda içtihadı birleştirme kararları uygulanmaya devam eder. Çünkü Uyuşmazlık Mahkemesince bir içtihadı birleştirme kurulu kararının uygulanmasına son verilebilmesi için Mahkemenin göreve ilişkin olarak ve aynı konuda, içtihadı birleştirme kararının aksi bir ilke kararı

¹³⁸⁷ Sağlam, s.703-704; Honorat, s.93.

¹³⁸⁸ Işıklar, *Şartlar*, s.495.

alması gerekir. Zira Uyuşmazlık Mahkemesinin göreve ilişkin aldığı ilke kararları UMK'nin 30/7. maddesi gereğince tüm yargı mercilerini, hüküm uyuşmazlığı dosyalarında alınan ilke kararları ise sadece ilgili dosyaları bağlar. Yani mevcut kanuni düzenleme nedeniyle Uyuşmazlık Mahkemesi, alınmış olan içtihadı birleştirme kararlarına uymak zorunda olmadığı gibi benimsemediği bu kararın görev uyuşmazlığına ilişkin olması ve konuyla ilgili ilke kararı alması hâlinde içtihadı birleştirme kararının uygulanması mümkün değildir. Hüküm uyuşmazlığı dosyalarında ise benimsemediği içtihadı birleştirme kararlarını ilke kararı almak suretiyle de tamamen kaldıramaz ve sadece o dosyada uygulanmamasına karar verebilir.

Konuyla ilgili örnek bir olayda, bir kamu kurumunda çalışan memura ödenmemesi gereken denetim tazminatının hata sonucu ödenmesi neticesinde fazla ödenen tazminatın ve faizinin geri istenmesiyle ilgili açılacak davanın ne zamana kadar ve hangi hükümlere dayanarak açılması gerektiği konusunda sulh hukuk mahkemesiyle idare mahkemesi kararları arasında hüküm uyuşmazlığı doğmuş ve bu uyuşmazlığın çözümü için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmuştur.

Konunun Uyuşmazlık Mahkemesine intikali, sulh hukuk mahkemesince Yargıtayın verdiği içtihadı birleştirme kararına dayanılarak uyuşmazlığın çözülmesine rağmen Yargıtayın ilgili dairesinin, bu uyuşmazlıkta bahse konu içtihadı birleştirme kararının uygulanamayacağını belirterek kararı bozması ve mahkemenin de bu bozmaya uyarak verdiği karar ile aynı konuda idari yargı yerinin sulh hukuk mahkemesinden tamamen farklı karar vermesi nedeniyle her iki karar arasında çelişki meydana gelmesi üzerine gerçekleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi ise her iki dosya için de iki Yüksek Mahkeme tarafından verilen içtihadı birleştirme kararlarının geçerli olduğunu belirtmiş ancak Yargıtay ve Danıştay tarafından aynı yönde verilmiş içtihadı birleştirme kararları bulunmasına rağmen bu kararlara uymaksızın farklı yönde bir karar vermiştir.

Uyuşmazlık konusu olayla ilgili Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu, yapılmış olan yanlış ödemenin -bu konuda özel bir düzenleme bulunması hâlinde bu süre içinde veya iptal davası açılmışsa- dava sonuna kadar istenebileceğini ve bu süre geçtikten sonra ödenen fazla paranın geçerli bir ödeme olduğunun kabulü ile artık

sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılarak geri istenemeyeceğini ve içtihatların bu yolda birleştirilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır¹³⁸⁹.

Aynı konuyla ilgili Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu da yapılan haksız ödemenin dava açma süresi içinde, bu süre geçtikten sonra ise ancak yokluk, açık hata, gerçek dışı beyan veya hile hâllerinde geri istenebileceğini kabul etmiş ve idari yargı kararlarının da bu doğrultuda istikrar bulmasını kararlaştırmıştır¹³⁹⁰.

Her iki içtihadı birleştirme kararında da hüküm uyuşmazlığına konu fazla ödenen tazminatın ve işleyecek faiz iadesiyle ilgili açılacak davaların iptal davası açma süresi içinde açılması gerektiği ve bu süre geçtikten sonra açık hata, hile ve gerçek dışı beyanda bulunulması dışında yapılmış olan fazla ödemenin geri istenemeyeceği hüküm altına alınmasına rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi, bu kararları dikkate almamış ve başvuruya konu dosyada “...*kamu personeline yapılan yersiz ödemeler nedeniyle kamu kaynağında meydana gelen eksilmenin, bir ‘kamu zararı’ olduğu ve ilgilisi tarafından rızaen ödenmeyen borcun genel hükümler çerçevesinde değerlendirilmesi, ...idarece yapılan yersiz ödemenin sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca çözümlenmesi...*” gerektiğine karar vermiştir¹³⁹¹.

Bu karar, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına giren konularla ilgili verilmiş içtihadı birleştirme kararları bulunsa dahi bu kararların kendisi için bağlayıcı olmadığını ve bu kararlardan farklı olarak da uyuşmazlıkları çözebileceğini göstermesi adına önemlidir.

Benzer şekilde Türk Telekomünikasyon AŞ’de hisse devri sırasında çalışmaktayken kurumun özelleştirilmesinden sonra başka kurumlara nakledilen personelin, maaş nakil ilmühaberinin yanlış düzenlenmesi sebebiyle uğradıkları zararın tazmini istemiyle açtıkları davalarda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu¹³⁹² ve Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunun¹³⁹³ ittifakla idari yargının görevli olduğunu belirtmelerine rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi, bu davaların özel hukuk hükümlerine göre adli yargı mahkemelerinde çözülmesi gerektiğini belirtmekte; Yargıtay ve Danıştayın bu konudaki kararlarına itibar etmemektedir¹³⁹⁴.

Bu karardan da anlaşılacağı üzere görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümü konusunda diğer Yüksek Mahkemelerce verilen kararlar bulunsa ve iki Yüksek

¹³⁸⁹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 27.01.1973 T., 1972/6 E., 1973/2 K. sayılı kararı.

¹³⁹⁰ Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 22.12.1973 T. 1968/8 E., 1973/14 K. sayılı kararı.

¹³⁹¹ UM HB’nin 13.10.2014 T., 2013/1607 E., 2014/887 K. sayılı kararı.

¹³⁹² YHGK’nin 26/12/2012 T. 2012/9-1518 E., 2012/1388 K. sayılı kararı.

¹³⁹³ DİDDK’nin 07.4.2011 T. 2011/55 E. 2011/205 K. sayılı kararı.

¹³⁹⁴ UM HB’nin 27.01.2014 T., 2014/110 E., 2014/55 K. sayılı kararı.

Mahkeme, ittifakla aynı yargı kolunun o dosyanın çözümünde görevli olduğuna karar verse dahi bu kararlar Uyuşmazlık Mahkemesi için bağlayıcı değildir. Zira görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde yetkili makam, Anayasa gereğince Uyuşmazlık Mahkemesidir.

V. UYUŞMAZLIK YARGISINDA TEDBİR VE YÜRÜTMENİN DURDURULMASI TALEPLERİ

A. GÖREV UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNDE

1. Hukuk Davalarında

UMK'de¹³⁹⁵ hukuk davalarıyla ilgili tedbir taleplerinin yer aldığı 22. maddede şu ifadelere yer verilmiştir:

“Hukuk davalarında adli veya idari yargı mercilerince verilmiş bulunan ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve özellikle yürütmenin durdurulması kararları, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararına kadar geçerli kalacağı gibi bu kararları veren yargı merciinin görevsizliğine ilişkin Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının davacıya bildirilmesinden sonra da, görevi belli edilen yargı merciince kaldırılmadıkça, altmış gün süre ile devam eder.

Kendisine karşı tedbir kararı verilmiş bulunanın isteği üzerine, görev konusunda son kararı veren yargı mercii bu tedbirlerin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir.

Süreye bağlı bir tedbir kararının birinci fıkrada anılan zamandan önce süresi dolarsa, göreve ilişkin son kararı veren yargı mercii, kararı almış olanın isteği ile, tedbir süresini uzatabilir.

Tedbir kararı bulunmayan bir işte, birinci fıkrada belli edilen süre içinde usulünce tedbir kararı vermeye de görev konusunda son kararı veren yargı mercii, yetkilidir.

Bu maddenin 2,3 ve 4 üncü fıkralarında anılan kararları, uyuşmazlık çıkarma durumunda, görevsizlik itirazını reddeden yargı mercii, yargı merciinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması durumunda ise o yargı mercii verebilir.”

Madde metninden de anlaşılacağı üzere görev uyuşmazlıkları kapsamında Uyuşmazlık Mahkemesine yapılan başvurularla ilgili yerel mahkemelerce verilen ya da daha sonra talep edilecek tedbir kararları olarak ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Bu düzenlemeye

¹³⁹⁵ Resuloğlu, s.151-153.

göre hukuk davalarında Uyuşmazlık Mahkemesinin görev uyuşmazlığı konusunda vereceği karara kadar adli ya da idari yargı mahkemelerinin ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve yürütmenin durdurulmasına dair verdikleri kararlar da geçerliliğini koruyacaktır. Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından tedbir kararını veren mahkemenin görevsizliğine karar verilmesi hâlinde bu kararın davacıya bildirilmesinin ardından görevli olduğuna karar verilen mahkeme, tedbir kararını kaldırmazsa bu karar altmış gün süre ile geçerliliğini sürdürecektir¹³⁹⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesi, incelemekte olduğu bir dosyada maddede yazılı tedbirlerden hiçbirine karar veremeyeceği gibi kendisine başvurulmadan önce verilen tedbir kararlarını da değiştirip kaldıramaz. Zira UMK'nin 22. maddesine göre tedbirin kaldırılması, değiştirilmesi, süreye bağlı tedbir kararının uzatılması ile hakkında tedbir kararı bulunmayan bir dosyayla ilgili tedbir kararı istenmesi durumunda karar verecek merci, olumlu ve olumsuz görev uyuşmazlığı başvurularında görev konusunda son kararı veren mahkeme, olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması suretiyle yapılan başvurularda görevsizlik kararını reddeden mahkeme ve yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurularında da başvuruyu yapan mahkemedir.

Maddede, temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurularından sonra tedbir talebinde bulunulması, verilen tedbirin değiştirilmesi ya da kaldırılmasıyla ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için yapılacak yasal bir düzenlemeye, temyiz mercileri tarafından görevli yargı yerinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulmasından sonra UMK'nin 22. maddesinde belirtilen tedbirlerden biriyle ilgili başvuruları ilgili kanunlar gereğince hangi mahkeme karara bağlayacaksa Uyuşmazlık Mahkemesine başvurudan sonra da aynı mahkemenin karara bağlayacağı hükmü eklenebilir.

¹³⁹⁶ Bu düzenlemenin sebebi madde gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: “İşin Uyuşmazlık Mahkemesine verilmesinden sonra davalara bakılması geri bırakılacağına göre ...evvelce davaya bakan yargı mercilerinden verilen tedbirlerle, tutuklamaların süresiz bir beklemeyle terk edilmesi düşünülemeyeceğinden dolayısıdır ki, uyuşmazlık mahkemesinden üç ay içinde karar çıkması lüzumu ve aksi halde mahkemenin davaya devam etmesi ve bu suretle tedbirler hakkında gerekli kararı vermesinin kabulü bir zaruret hâlini almıştır. Fakat bu kayıt maksadı temine kafi gelmediğinden ikinci bir sınırlandırmanın da yargı merciinde yapılması gerekli görülmüş ve bu maksatla Uyuşmazlık Mahkemesinin görevli yargı merciini bildirmesinden sonra altmış gün içinde görevli yargı merciinde bu tedbirler hakkında yeniden bir karar verilmediği takdirde, tedbirin kendiliğinden kalkacağı esası benimsenmiştir. Fakat buna rağmen tedbirlerin, nazari de olsa, üç ay mahkeme kararı, iki ay da davayı gören yargı merciinin kararı olmak üzere beş aylık bir süre ile işlemsiz devam etmesi mümkün bulunmaktadır. Mahiyetlerine göre böyle uzunca bir müddet tedbirlerin işlemsiz devamı tarafların ağır zararlarını doğurabileceğinden bekleme süresi içinde tarafların son kararı yeren yargı merciine başvurarak tedbirlerin kaldırılmasını isteyebilmeleri kabul edilmiştir.” Komisyon Raporları, s.5-6; Candan, s.592.

Benzer şekilde madde metninde adli yargıyı ilgilendiren tedbirlerden ihtiyati tedbir ve ihtiyati hacze, idari yargıyı ilgilendiren tedbir olarak da yürütmenin durdurulmasına yer verilmiştir. Ancak konunun adli yargıyı ilgilendiren kısmının düzenlendiği HMK’de, geçici hukuki korumalar başlığı altında ihtiyati tedbir kararı dışında delil tespiti, diğer geçici korumalar başlığı altında da ihtiyati haciz, muhafaza tedbirleri ve geçici hukuki korumalara ilişkin başka kanunlarda yer alan özel hükümlere atıf yapılmıştır¹³⁹⁷. HMK’deki bu kapsamlı düzenleme nedeniyle bu Kanun’un 389 ve 407. maddeleri arasındaki “geçici hukuki korumalar” başlığı altındaki hükümlerin, görev uyuşmazlığının çözümü sırasında istenebilecek tedbir taleplerinde de uygulanması ve bu sayede talep edilebilecek tedbirlerin kapsamının genişletilmesi faydalı olacaktır. İdari yargı yönünden ise İYUK ve AYİM Kanunu’nda yürütmenin durdurulması dışında tedbir mahiyetinde bir düzenlemeye yer verilemediğinden bu konuda herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

Fransa uygulamasında Uyuşmazlık Mahkemesi, işin niteliğine uygun düştüğü ölçüde istenilen tedbir talepleriyle ilgili idarî yargılama usul kanunu ve hukuk muhakemeleri kanunundaki hükümleri uygulamaktadır¹³⁹⁸.

2. Ceza Davalarında

UMK’da ceza davalarında verilebilecek tedbir kararlarına ilişkin düzenlemelere de yer verilmiştir. Konunun düzenlendiği UMK’nin 23. maddesi şöyledir:

“Ceza davalarında koruma veya başkaca güvenlik altına alma, el koyma, zor alım gibi tedbirlere konu olan şeyler ve belgeler, yurt dışına çıkarılması yasaklanmış şeylerle, yurt dışına çıkması yasak edilmiş kişilere ilişkin kararları, değiştirmeye veya kaldırmaya veya ilk kez vermeye görev konusunda son kararı veren yargı mercii görevlidir.

Anılan yargı mercii, tutuklulara Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 112 veya Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 75 inci maddesini uygulayacağı gibi tutuklamaya ilişkin başvuruları da karara bağlar.

¹³⁹⁷ Selçuk Öztekin, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Geçici Hukuki Koruma Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, **Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-X, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Değerlendirilmesi**, Türkiye Adalet Akademisi Yayın No:26, İzmir, 2012, s.428 vd.; Kuru-Arslan-Yılmaz, s.580 vd.

¹³⁹⁸ Sağlam, s.699.

Uyuşmazlık çıkarma durumlarında görev itirazını reddeden, yargı merciinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurduğu durumlarda ise Uyuşmazlık Mahkemesine başvuran yargı mercii, yukarıdaki fıkralar hükmünü uygular.”

Görüldüğü üzere görev uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili başvuru yapılan ceza davalarında da Uyuşmazlık Mahkemesi tedbir talepleriyle ilgili bir karar vermemekte olup¹³⁹⁹ birinci fıkrada sayılan tedbirlere karar vermeye, değiştirmeye ya da kaldırmaya, olumlu ve olumsuz görev uyuşmazlığı dosyalarında son kararı veren mahkeme, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması suretiyle yapılan başvurularda görev itirazını reddeden mahkeme ve yargı yerlerince başvurulması hâlinde de Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapan mahkeme yetkilidir¹⁴⁰⁰.

Maddede tutuklamayla ilgili özel bir düzenlemeye de yer verilmiştir. CMK'nin 108 ve 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 75. maddelerinde, en geç otuzar günlük aralarla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmediği hususunda bir değerlendirme yapılması öngörüldüğünden tutuklama kararı veren yargı merciince belirtilen sürede tutuklulukla ilgili bir karar verilmelidir.

Konuyla ilgili olarak Uyuşmazlık Mahkemesi de bir görev uyuşmazlığı dosyasında, bir tahliye talebiyle ilgili olarak tutukluluk konusunda son kararı veren mahkemenin görevli olduğunu belirterek başvuruyu reddetmiştir¹⁴⁰¹.

Hukuk davalarında olduğu gibi ceza davalarında da temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine yapacakları başvurudan sonra tedbir kararı istenilmesi, değiştirilmesi ya da kaldırılmasıyla ilgili kanunda bir düzenlemeye yer verilmemiştir. CMK'de, tutuklama dışındaki koruma tedbirlerine yargılama bitinceye kadar karar verilebilmesi ve temyiz aşamasında koruma tedbirlerine hükmedilememesi nedenleriyle böyle bir düzenlemeye yer verilmediği söylenilebilir. Ancak mahkemeler, hükümle birlikte de tutukluluğun devamına karar verebilir ve bu dosyalarda temyiz aşamasında da tutuklulukla ilgili bir değerlendirme yapılması gerekir. CMK'nın 104/3 maddesi gereğince bu değerlendirme, Yargıtayın ilgili

¹³⁹⁹ Resuloğlu, s.151-153.

¹⁴⁰⁰ Bu düzenlemenin sebebi madde gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: “Ceza alanında evvelden verilmiş bulunan tedbirler hakkında yukarıdaki esasın uygulanması mümkün ise de, tutuklama kararları hakkında beş ay bir bekletmeye bırakılmasına hukuk bakımından imkân görülemediğinden yalnız tutuklama konusunda son kararı veren yargı merciinin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 112 nci maddesine göre tutukluluk hâlinin devam edip etmemesi hususunda kendiliğinden inceleme yaparak bir karar vermesi gerektiği esası belirtilmiştir.” Komisyon Raporları, s.5-6.

¹⁴⁰¹ UM'nin 01.6.2000 tarih ve 2000/21 Esas numaralı yazısı.

dairesi ya da Ceza Genel Kurulu,¹⁴⁰² 353 sayılı Kanun'un Ek 1. maddesi hükmü ile CMK'ye yapılan atıf gereğince temyiz incelemesi yapan Askerî Yargıtay Dairesi tarafından dosya üzerinden yapılır¹⁴⁰³. Tutuklulukla ilgili özel durum nedeniyle temyiz mercilerinin görevli yargı merciinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları hâlinde tutuklulukla ilgili taleplerin hangi mercie yapılacağına ilişkin de bir düzenleme getirilmelidir. Yapılacak düzenlemeye, CMK'nin 104/3. maddesi gereğince tutuklulukla ilgili talebi Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapan mercii karara bağlayacağı hükmü eklenebilir.

Ceza davalarında verilebilecek koruma tedbirleri ve bu tedbirlerle ilgili usul kuralları CMK'nın 90 ve 145. maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlendiğinden ve bu hükümler hem Adli yargıya mensup ceza mahkemeleri hem de askerî ceza mahkemeleri için ortak olduğundan¹⁴⁰⁴, UMK'nin 23. maddesinde değişiklik yapılarak verilebilecek tedbir kararlarının hangileri olduğunun tek tek sayılması yerine, CMK'da ki düzenlemeye atıf yapılarak bu kanunda yer verilen koruma tedbirleriyle ilgili hususların UMK kapsamında uygulanabileceğinin hüküm altına alınması faydalı olacaktır. Böyle bir değişikliğin gerçekleşmesi halinde, mevcut kanunda olduğu gibi tutuklulukla ilgili de ayrı bir düzenlemeye yer verilmesine de gerek kalmadan CMK'nın ilgili maddeleri (CMK md. 104/3 ve 108) gereğince tutukluluk hali, belirtilen süre aralığında ilgili mercii tarafından değerlendirilecektir.

B. HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNDE

1. Hukuk Davalarında

Yukarıda yer verdiğimiz tedbir talepleriyle ilgili düzenleme görev uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin olup, hüküm uyuşmazlığı dosyalarında UMK'nin 22 ve 23. maddelerine dayanarak tedbir talebinde bulunulamaz. Zira hüküm uyuşmazlığının çözümünde, bu Kanun'un 22 ve 23. maddelerine yapılmış bir atıf olmayıp İYUK ve CMK'ya atıf yapılmıştır. Hüküm uyuşmazlığı dosyalarıyla ilgili ancak atıf yapılan kanunlarda yer verilen tedbirlerle ilgili başvuru yapılabilir. Bir başka deyişle hüküm uyuşmazlığı dosyalarıyla ilgili ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz talebinde bulunulamaz. Bunun nedeni UMK'nin atıf yaptığı İYUK'ta bu

¹⁴⁰² Ünver-Hakeri, s.517.

¹⁴⁰³ Kangal, *Askeri*, s.221-222.

¹⁴⁰⁴ 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun Ek madde 1 hükmü gereğince CMK' da düzenlenen koruma tedbirlerine ilişkin hükümler askerî ceza mahkemeleri tarafından da uygulanacaktır; Kangal, *Askeri*, s.221-222.

konuda bir düzenleme olmaması ve İYUK'un ihtiyati tedbir ve ihtiyati haczin düzenlendiği HMK'ya da bu konuda bir atıf yapmamasıdır (İYUK md. 31).

Konuyla ilgili olarak bir hüküm uyuşmazlığı dosyasında taraflardan birisince istenen ihtiyati tedbir talebiyle ilgili Uyuşmazlık Mahkemesi, Kanun'un 22. maddesi gereğince yalnızca görev uyuşmazlığı dosyalarında böyle bir talepte bulunulabileceğini, hüküm uyuşmazlığı dosyalarında ise mahkemelerin esastan verdikleri kararın kesinleşmiş olduğunu ve kararın kesinleşmesinden sonra dosyadan el çeken mahkemelerin tedbir konusunda bir karar veremeyeceklerini belirterek talebi reddetmiştir¹⁴⁰⁵.

Ancak İYUK'ta yürütmenin durdurulması müessesesine yer verilmesi nedeniyle Uyuşmazlık Mahkemesi de hüküm uyuşmazlığı dosyalarında talep edilmesi ve gerekli şartların varlığı hâlinde yürütmenin durdurulmasına karar verebilir. Yüksek Mahkeme konuyla ilgili bir kararında, hüküm uyuşmazlığının çözümü için başvuru yapan tarafın "*icranın ertelenmesi*" talebini, yürütmenin durdurulması talebi olarak değerlendirmiş olup yaptığı inceleme sonucunda dosyada, yürütmenin durdurulması şartları olan açıkça hukuka aykırılık ve telafisi güç veya imkânsız bir zararın bulunup bulunmadığını denetlemiş ve bu şartların bulunmadığına karar vererek talebi reddetmiştir¹⁴⁰⁶.

Benzer şekilde Yüksek Mahkeme bir hüküm uyuşmazlığı başvurusunu; gerekli şartların bulunmaması, başvuru kapsamında istenilen yürütmenin durdurulması talebini de dosyanın esasıyla ilgili bir inceleme yapılmaması nedeniyle reddederek karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir¹⁴⁰⁷.

¹⁴⁰⁵ "...Gerek söz konusu düzenlemenin görev uyuşmazlıkları alanında uygulama kabiliyeti bulunması gerekse hüküm uyuşmazlığının konusunu göreve ilişkin olmaksızın davanın esası hakkında verilmiş ve kesinleşmiş kararlar oluşturulduğundan davadan el çekmiş mahkemelerden tedbir yolunda bir karar istenemeyecek olması, öte yandan 2247 sayılı Yasa'da Uyuşmazlık Mahkemesine bu yolda bir yetki tanınmamış bulunması karşısında hüküm uyuşmazlığına konu edilen idari yargı kararının uygulanmasını önlemek bakımından bu uyuşmazlığın çözümüne kadar bir tedbir kararı verilmesine ve Uyuşmazlık Mahkemesinden bu yolda istekte bulunulmasına hukuki olanak bulunmamaktadır." UM HB'nin 22.02.1999 T., 1998/67 E., 1999/2 K. sayılı kararı.

¹⁴⁰⁶ UM HB'nin 13.10.2014 T., 2014/18 E., 2014/888 K. sayılı kararı.

¹⁴⁰⁷ UM HB'nin 23.12.2002 T., 2002/23 E., 2002/79 K. sayılı kararı; Benzer şekilde; "...Sulh Hukuk Mahkemesinin veraset ilamının iptali davası sonucu verilen ve kesinleşen kararı ile ...İdare Mahkemesinin kesinleşen kararları arasında doğduğu öne sürülen hüküm uyuşmazlığının giderilmesi, bu arada hüküm tesis edilinceye kadar 1062 sayılı Kanun uyarınca davalı ve murisine ait taşınmazlar üzerine konulmuş bulunan el koyma şerhleri, kesinleşen ...Mahkemesi kararı nedeniyle kaldırıldığından mezkur taşınmazlar üzerine 3. şahıslara devrinin önlenmesi yönünden tedbir konulması istemiyle", Uyuşmazlık Mahkemesi'ne yapılan başvuru hüküm uyuşmazlığı şartlarının oluşmaması nedeniyle reddedilmiş ve tedbir talebiyle ilgili bir değerlendirme yapılamamıştır. UM HB'nin 03.5.2004 T., 2003/60 E., 2004/17 K. sayılı kararı.

Sonuç itibarıyla Uyuşmazlık Mahkemesi, İYUK'ta yer alan ve tedbir mahiyetindeki tek düzenleme olan yürütmenin durdurulmasıyla ilgili talepleri UMK'nin 25. maddesi ile İYUK'a yapılan atfa istinaden kabul edip şartların varlığı hâlinde yürütmenin durdurulmasına karar verebilir¹⁴⁰⁸.

Her ne kadar Yüksek Mahkeme; ihtiyati tedbir taleplerini UMK'nin bu konuda HMK'ye atıf yapmaması, yürütmenin durdurulması taleplerini de şartların bulunmaması nedeniyle reddetse de bir hüküm uyuşmazlığı dosyasında uyuşmazlığın çözümü için başvuru yapılmasından sonra tarafların kişilik ve niteliğinde değişiklik meydana gelmesi üzerine bu uyuşmazlığın çözümünde İYUK'a atıf yapılmış olması ve bu Kanun'un da 26. maddesinde *“Dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurmasına kadar, gerçek kişilerden olan tarafın ölümü hâlinde idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işleminden kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir.”* hükmüne yer verilmiş olması nedeniyle dosyada bu maddeye göre işlem yapılmasına ve bu madde uyarınca da takibin yenilenmesine kadar dosyanın işleminden kaldırılmasına karar vermiştir¹⁴⁰⁹.

UMK'da yer alan tedbir taleplerine ilişkin hükümlerin, hukuk davalarına ilişkin hüküm uyuşmazlığı dosyalarında da uygulanması gerekir. Zira yukarıda yer verildiği üzere hüküm uyuşmazlığı başvurusunda olduğu gibi başvurunun, hukuk dosyalarında ve HMK kapsamındaki bir tedbir talebiyle ilgili olması halinde, hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde İYUK'a atıf yapılması ve İYUK'ta da yürütmenin durdurulması dışında tedbir mahiyetinde bir düzenleye yer verilmemesi nedeniyle, bu talebinin karşılanabilmesi mümkün olmayıp bu durum mağduriyetlere neden olabilir. Bu nedenle yapılacak bir düzenlemeyle, hukuk davalarına ilişkin hüküm uyuşmazlığı dosyalarında istenecek tedbirlerde UMK'nin 22. maddesinin uygulanacağı ve yerel mahkemelerin karar vererek dosyadan ellerini çekmiş olmaları nedeniyle bu taleplere ilişkin kararı Uyuşmazlık Mahkemesinin vereceği hükmü eklenebilir¹⁴¹⁰.

2. Ceza Davalarında

Ceza davalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde UMK'nin 25. maddesinde CMK'ye atıf yapılmıştır. CMK'de koruma tedbirleri öngörüldüğü için

¹⁴⁰⁸ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.178.

¹⁴⁰⁹ UM HB'nin 10.7.2006 T., 2004/15 E., 2006/104 K. sayılı kararı.

¹⁴¹⁰ Tercan, *Hüküm Uyuşmazlığı*, s.180.

ceza dosyalarında bu tedbirlerden birine karar verilmesinin istenebileceği düşünülebilir. Ancak tutuklama dışında, hükmün kesinleşmesine kadar geçerli olabilecek başka bir koruma tedbiri olmayıp hükmün kesinleşmesiyle birlikte tutuklama da sona erer ve verilen ceza ile ilgili infaz aşamasına geçilir. Hüküm uyuşmazlığına da kararların kesinleşmesinden sonra başvurulabileceği için kararın kesinleşmesinden sonra koruma tedbirine hükmedilemez¹⁴¹¹. Bu nedenle ceza dosyalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlıklarında tedbir talebinde bulunulamaz.

Hukuk davalarında olduğu gibi UMK'nin 23. maddesinde yer alan ceza davalarıyla ilgili tedbir taleplerine ilişkin düzenlemenin sadece görev uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin olmasına rağmen Uyuşmazlık Mahkemesi bu kuralı dikkate almamış ve bir hüküm uyuşmazlığı dosyasındaki tedbir talebiyle ilgili bu kararı, Kanun'un 23. maddesi gereğince yetkili ve görevli kabul edilen mahkemenin vermesi gerektiğine hükmetmiştir¹⁴¹².

Ceza dosyalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde bir tedbir talebinde bulunulamasa da Uyuşmazlık Mahkemesinin ceza dosyalarında yargılama yapmakla görevli yargı merciini belirledikten sonra yargılama yeniden başlayacağından bu yeni yargılama kapsamında öngörülen tedbirlerin uygulanması istenebilir.

¹⁴¹¹ Ünver-Hakeri, s.447 vd.

¹⁴¹² “...Her iki hükümlü hakkında tedbirlerin 2247 sayılı Yasanın 23. maddesi gereğince yetkili ve görevli kılınan mahkemece uygulanmasına karar verildi” UM CB'nin 11.4.1983 T., 1983/47 E., 1983/149 K. sayılı kararı.

SONUÇ

İdari rejimin bir sonucu olarak yargı ayrılığı sisteminin geçerli olduğu ülkemizde bu sistemin işlediğinin en önemli göstergelerinden birisi Uyuşmazlık Mahkemesinin ayrı bir Yüksek Mahkeme olarak faaliyet göstermesidir. Yargı ayrılığı sistemini uygulayan ülkelerden sadece birkaçında ayrı bir Uyuşmazlık Mahkemesi bulunduğu düşünüldüğünde ülkemizin idari rejime verdiği önem ve bu sistemi devam ettirme hususundaki kararlılığı daha iyi anlaşılacaktır. Kaldı ki diğer örneklerine kıyasla ülkemizde Uyuşmazlık Mahkemesinin işlevi ve görevleri dikkate alındığında bu sistemin orijini olan Fransa'dan bile daha ileride olduğu görülecektir. Özellikle hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde Uyuşmazlık Mahkemesine verilen yetkinin benzeri, ülkemizdeki diğer Yüksek Mahkemelerden hiçbirine verilmemiştir. Mahkemenin yapısı ve görev alanı düşünüldüğünde adeta tüm yargı kollarını kapsayıcı ve diğer yargı kollarının bir araya gelerek oluşturduğu karma bir Yüksek Mahkeme karşımıza çıkmaktadır. Mahkeme, yerine getirdiği görev itibarıyla hem yargı kollarının görev alanlarında kalmalarını sağlayarak bir denge mekanizması işlevi görmekte hem de hüküm uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle kişilerin haklarına kavuşması konusunda önemli bir görev ifa ederek Anayasa'nın 36. maddesinde ifadesini bulan hak arama hürriyetinin güvence altına alınmasına da zemin hazırlamaktadır.

Bu kadar önemli görevler ifa etmesine rağmen Mahkemenin yapısal ve kurumsal birçok sorunu bulunmaktadır. 1945 yılında kurulmuş olmasına ve şimdiye kadarki Anayasalarda Yüksek Mahkeme statüsünde düzenlenmesine rağmen mevcut durum itibarıyla özellikle idari teşkilat ve mali imkânlar yönünden diğer Yüksek Mahkemelerden oldukça geridedir. Mahkemenin müstakil bir binası, bütçesi ve personeli bulunmamaktadır. Mahkemenin üyeleri de dâhil her türlü ihtiyacı diğer Yüksek Mahkemeler ve Adalet Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Bu durum, Anayasa'da ifadesini bulan yargı bağımsızlığına ve Yüksek Mahkeme olmanın gereklerine aykırıdır. Bu nedenle Mahkemenin, yapısal ve kurumsal sorunlarının yapılacak bir kanun değişikliğiyle çözülmesi gerekmektedir.

Yapısal ve kurumsal değişim ihtiyacı yanında UMK'deki görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili hususlarda da değişiklikler yapılması gerekmekte olup bu değişikliklerin yapılması hâlinde uyuşmazlıklar daha hızlı çözüme kavuşturulacaktır.

Mahkemenin Kuruluş Kanunu 1945 yılında kabul edildikten sonra birçok değişikliğe uğramış ancak yapılan değişiklikler, uygulamada karşılaşılan problemlerin çözümüne yönelik olmuş ve bugüne kadar Kanun'da kapsamlı bir değişiklik yapılmamıştır. Hatta kanunla ilgili en son değişiklik 2008 yılında yapılmasına rağmen bu değişikliklerde, hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde atıf yapılan kanunlar olan “*Danıştay Yargılama Usulü*” ve “*Ceza Muhakemeleri Usulü Kanun*” larının adları dahi değiştirilmemiştir. Her iki Kanun da yürürlükten kaldırılmış olmasına rağmen 2008 yılında bu konularda bir değişiklik yapılmamıştır. Mahkeme, uyuşmazlıkları hâlen mülga kanunlara yapılan atıflarla çözmektedir. Benzer şekilde Kanun'un 40. maddesinde kaldırılan hükümler başlığı altında “*9 Temmuz 1945 günlü 4783 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanun*” un yürürlükten kaldırıldığı belirtilmiş ancak kaldırılan Kanun numarasının 4788 olduğu gözden kaçırılmıştır.

Bu örnekler ve yapılan diğer değişiklikler birlikte değerlendirildiğinde bu zamana kadar Mahkemenin ihtiyaçlarının bir bütün olarak ele alındığı reform niteliğinde bir kanun değişikliği yapılmamıştır. Bu nedenle Yüksek Mahkemenin kuruluş kanununun tamamının yeniden ele alınmasında ve kapsamlı bir değişikliğe tabi tutulmasında fayda vardır.

Yapılması gerektiği düşünülen değişiklik ve düzenlemeler şunlardır:

i. Öncelikle Mahkeme başkanın konumu ve başkan vekilinin belirlenmesi konularında değişiklik yapılması gerekmektedir. Zira mevcut durum itibarıyla Mahkeme başkanı, hem Uyuşmazlık Mahkemesi hem de Anayasa Mahkemesinin yargısal faaliyetlerine katılmakta; ayrıca Uyuşmazlık Mahkemesinin idari faaliyetlerini de yürütmektedir. Birden fazla nitelikli görevi aynı anda yapmanın zorluğu karşısında ek görev olarak yerine getirilen diğer görevlerde olduğu gibi başkanın, başkanlık görevi süresince Anayasa Mahkemesindeki yargılama faaliyetlerine katılmamasının ve başkan vekilinin, Mahkemenin çalışma usulünü ve içtihatlarını daha iyi bilecek durumdaki asıl üyeler arasından seçilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

ii. Kanun'un 10. maddesinde olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılmasına yer verilmiş olup bu başvuru usulü, ilgili yargı kolunun başsavcısının kendi yargı koluna yapılan bir müdahalenin önlenmesini Uyuşmazlık Mahkemesinden istemesidir. Bir başka ifadeyle bu başvuru yoluna yargı kollarının başsavcıları müracaat edebilir. Kanun'un 10 ve 17. maddelerinde, birbirinden farklı iki başvuru usulüne yer

verilmesine rağmen 10. maddede düzenlenen başvuru usulünün “*olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma*”, Kanun’un 17. maddesinde yer alan başvuru usulünün ise “*olumlu görev uyuşmazlığı*” adıyla anılması nedeniyle oluşan benzerlik, uygulamada karışıklıklara neden olmaktadır. Bu durumun engellenmesi adına 10. maddedeki başvuru usulünün “*ilgili başsavcıların Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları*” olarak adlandırılması uygun olacaktır. Kaldı ki Kanun’un 14. maddesinde düzenlenen “*olumsuz görev uyuşmazlığı*” ile 19. maddede düzenlenen “*yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları*” na ilişkin başvuru yolları aynı nitelikte olmasına ve her ikisinin çözümü için aynı usul kuralları uygulanmasına rağmen 19. maddedeki başvuru usulü “*olumsuz görev uyuşmazlığı çıkarma*” olarak adlandırılmamakta ve bu nedenle iki başvuru yolu arasında kavram karışıklığı yaşanmamaktadır.

Benzer şekilde olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için, görev itirazının Kanun’da belirlenen sürelerde yapılması gerekmekte olup bu süreler geçirildikten sonra yapılan başvurular reddedilir. Bize göre görev konusunun kamu düzeninden olması nedeniyle görev itirazının yapılması konusunda getirilen süre sınırlaması kaldırılmalı ve davalı, yargılama bitinceye kadar görev itirazında bulunabilmelidir. Başvuru için getirilen sürelerin amacı kötü niyetli başvuruları engellemek olduğundan ilgili yargı kolunun başsavcılarına yargılamayı uzatmak amacıyla yapıldığı anlaşılan görev itirazlarını reddetme yetkisi de verilerek bu tür başvuruların önüne geçilebilir.

Aynı şekilde, yargı kollarının usul kanunlarında, görev itirazı yapıldıktan sonra bu konuda derhâl karar verilmesi gerektiğine ilişkin bir hüküm yoktur. Kanun’a eklenecek bir hükümle, görev itirazının ardından görevle ilgili bir karar verilmesi zorunlu hâle getirilmeli; o celsede karar verilmemesi hâlinde görev itirazı reddedilmiş sayılmalıdır. Yine yapılan itiraz üzerine görevlilik kararı verilmişse bu kararın üzerinden belli bir süre geçmeden yerel mahkemenin esastan karar veremeyeceği hüküm altına alınmalıdır. Böyle bir süreye olan gereksinim, verilen süre içinde tarafların görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için başvuruda bulunmalarına imkân tanımak düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Yine Kanun’un 10/4. maddesi gereğince uyuşmazlık çıkarma isteminde bulunmaya yetkili makamın yargı kollarının başsavcıları olması ve bu yetkinin kanun gereği münhasıran başsavcılara verilmesi nedeniyle, başsavcıların görevleri başında olmadıkları zamanlarda olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılamamakta ve bu durum

mağduriyetlere neden olmaktadır. Yaşanabilecek mağduriyetlerin önüne geçmek amacıyla yapılacak düzenlemeyle, başsavcılarının yokluğunda vekilleri, yardımcıları ve görevlendirecekleri savcılarının da olumlu görev uyumsuzluğu çıkartabilmelerine imkân tanınmalıdır.

Son olarak olumlu görev uyumsuzluğu çıkarılması konusunda değişiklik yapılması gereken husus, Kanun'un 12. maddesinde yer alan ilgili kişi ya da makamın, olumlu görev uyumsuzluğu çıkarılması istemini içeren dilekçesini verme zamanıyla ilgilidir. Mevcut düzenlemeye göre görevlilik kararı verilmesinden itibaren ya da tebliğe tabi ise kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde bu dilekçe verilmelidir. Diğer usul kanunlarında ise süreler, tebliğ tarihinden başlamaktadır. UMK'de sürenin aynı gün başlaması nedeniyle dilekçe verme süresi kaçırılabilmekte ve bu durum mağduriyetlere sebep olmaktadır. Bu nedenle yapılacak bir değişiklikle on beş günlük dilekçe verme süresinin, kararın verildiği ya da tebliğin yapıldığı günden sonraki gün başlayacağı hüküm altına alınmalıdır.

iii. Kanun'un 14. maddesinde olumsuz görev uyumsuzluğu, 19. maddesinde de yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurularına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Her iki başvuru yolunda uygulanacak usul kuralları aynı olup halledilmesi gereken mesele, iki mahkemenin de dava konusu olayla ilgili kendisini görevsiz addetmesidir. Bu iki maddenin birleştirilmesi hâlinde olumsuz görev uyumsuzlukları daha hızlı çözülebilecektir. Şöyle ki 14. maddede düzenlenen başvuru yoluna müracaat edilebilmesi için iki farklı mahkemenin görevsizlik kararı vermesi, bu kararlarının kesinleşmesi ve uyumsuzluğun çözümü için tarafların başvuru yapması gerekir. 19. maddede yer verilen başvuru usulünde ise dosyanın görevsizlik kararıyla gönderildiği ikinci mahkemenin dosyada kendisinin görevsiz, ilk görevsizlik kararı veren mahkemenin görevli olduğu kanaatine varması gerekmektedir. İkinci mahkeme dosyada görevsizlik kararı vermeden ve ayrıca tarafların talebine gerek duymadan resen Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak görevli yargı yerinin belli edilmesini ister.

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere 19. maddede düzenlenen başvuru usulünde görev uyumsuzlukları daha hızlı çözülür. Zira bu başvuru usulünde verilir kesinleşmesi gereken ikinci bir görevsizlik kararı bulunmamaktadır. Yapılacak değişiklikle 14. maddede yer verilen ikinci mahkemenin de görevsizlik kararı vermesi ve bu kararın kesinleşmesi şartı kaldırılarak dosyanın görevsizlik kararıyla gönderildiği mahkemenin -kendisinin görevsiz ve ilk dosyayı gönderen mahkemenin

ya da üçüncü bir yargı merciinin görevli olduğunu düşünmesi hâlinde- resen ya da başvuru üzerine Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapabilmesine ve olumsuz görev uyuşmazlığının hızlı bir şekilde çözülmesine imkân sağlanmalıdır.

Aynı şekilde görevsizlik kararıyla dosyanın gönderildiği ikinci mahkemenin görevsiz olduğunu düşünmesine rağmen Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaması ve ardından görevsizlik kararı vermesi üzerine -bu kararın kesinleşmesi ve taraflarca başvuru yapılması hâlinde- olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesi zorunlu hâle getirilebilir ve her iki başvuru yolu arasındaki farklı düzenlemeler ortadan kaldırılarak görev uyuşmazlığının hızlı şekilde çözümünü sağlayacak hükümlere tek maddede yer verilebilir.

iv. Kanun'un 17. maddesinde olumlu görev uyuşmazlığına yer verilmiş olup bu uyuşmazlığın varlığı için aranan şartlardan biri, ceza dosyalarında verilen görevlilik kararlarının itiraz üzerine kesinleşmesi şartının aranmasıdır. Ancak hiçbir usul kanununda verilen görevlilik kararının itiraz üzerine kesinleşeceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle ceza dosyalarında olumlu görev uyuşmazlığı çıkabilmesi, görevlilik kararının temyiz edilip kesinleşmesinden sonra mümkün olacaktır ki kararın kesinleşmesi uzun zaman alacağından olumlu görev uyuşmazlığı çıkması ve dolayısıyla görevli yargı yerinin belirlenmesi gecikecektir. Bu nedenle kanun metninde yer alan, ceza dosyalarında verilen görevlilik kararlarının kesinleşmesine ilişkin hükmün kaldırılmasında yarar bulunmaktadır. UMK'nin 10. maddesinde düzenlenen olumlu görev uyuşmazlığı çıkarılması kapsamındaki ceza dosyalarında verilen görevlilik kararlarının kesinleşmesine ilişkin hükmün de aynı gerekçelerle kaldırılmasında yarar bulunmaktadır.

v. Kanun'un 20. maddesinde yer alan, temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurularıyla ilgili hükümde de değişiklik yapılması gerekmektedir. Şöyle ki mevcut düzenlemede Yüksek Mahkemeler, temyiz incelemesini yaptıkları dosyada karar veren mahkemenin görevsiz olduğu kanaatine vardıkları takdirde görev hususunun netliğe kavuşturulması için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilir. Ancak Yüksek Mahkemelerin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmalarının zorunlu olmaması, Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş amacına aykırıdır. Ülkemizde görev uyuşmazlığını çözmekle görevli bir Yüksek Mahkemenin varlığı karşısında, temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkemelerin görevli yargı yerinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine yapacakları başvuru zorunlu hâle getirilerek bu başvuru yapılmadan görev nedeniyle bozma kararı verememeleri gerekir. Benzer şekilde

temyiz mercilerinin bir görevsizlik kararının temyizi üzerine yaptıkları incelemede, bu kararı veren mahkemenin o dosyada görevli olmadığı kanaatine varmaları hâlinde dosyayı bozmak yerine görevli yargı yerinin belli edilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaları zorunlu hâle getirilmelidir.

vi. Kanun'un 22. maddesinde görev uyuşmazlıkları kapsamındaki hukuk dosyalarıyla ilgili, Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapılmadan önce verilmiş olan tedbir kararlarının değiştirilmesi, kaldırılması ya da Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapıldıktan sonra istenebilecek tedbir taleplerine ilişkin hususlara yer verilmiş olup düzenlemede talep edilebilecek tedbirler olarak ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve idari yargıyla ilgili de yürütmenin durdurulması sayılmıştır. Ancak hukuk dosyalarıyla ilgili istenebilecek tedbir talepleri sadece bunlar olmayıp tarafların diğer kanunlarda yer alan tedbirlerle ilgili de talepleri olabilir. Bu nedenle bu madde kapsamında istenebilecek tedbir talepleriyle ilgili HMK'de düzenlenmiş olan "*Geçici Hukuki Korumalar*" başlığı altındaki düzenlemeye atıf yapılarak istenebilecek tedbir taleplerinin kapsamı genişletilebilir. İdari yargı açısından yürütmenin durdurulması dışında tedbir mahiyetinde verilebilecek başka bir karar bulunmadığından bu konuda bir değişiklik yapılmasına gerek yoktur.

Yine bu maddede, temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapmalarından sonra tedbir talebinde bulunulabilmesine ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Yapılacak düzenlemeyle bu eksiklik giderilerek temyiz mercileri tarafından görevli yargı yerinin belirlenmesi için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesinden sonra UMK'nin 22. maddesinde belirtilen tedbirlerden biriyle ilgili başvuruları, ilgili kanunlar gereğince hangi mahkeme karara bağlayacaksa Uyuşmazlık Mahkemesine başvurudan sonra da o mahkemenin karara bağlayacağı hükmü eklenebilir.

Benzer şekilde bu maddedeki düzenleme görev uyuşmazlıkları kapsamında yapılan başvurularla ilgili olup hüküm uyuşmazlığı dosyaları kapsamında talep edilen tedbir kararlarıyla ilgili ayrı bir düzenlemeye yer verilmemiştir. UMK'de yer alan tedbir taleplerine ilişkin hükümlerin, hukuk davalarına ilişkin hüküm uyuşmazlığı dosyalarında da uygulanabilmesi gerekir. Zira başvurunun, hukuk dosyalarında ve HMK kapsamındaki bir tedbir talebiyle ilgili olması hâlinde hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde İYUK'a atıf yapılması ve İYUK'ta da yürütmenin durdurulması dışında tedbir mahiyetinde bir düzenleye yer verilmemesi nedeniyle bu talebinin karşılanabilmesi mümkün olmayıp bu durum, mağduriyetlere neden

olabilir. Bu nedenle yapılacak bir düzenlemeyle, hukuk davalarına ilişkin hüküm uyuşmazlığı dosyalarında istenecek tedbir talepleriyle ilgili UMK'nin 22. maddesinin uygulanacağı ve yerel mahkemelerin karar vererek dosyadan ellerini çekmiş olmaları nedeniyle bu taleplere ilişkin kararı, Uyuşmazlık Mahkemesinin vereceği hüküm altına alınabilir.

vii. Kanun'un 23. maddesinde, görev uyuşmazlığı kapsamında başvurulmuş ceza davalarıyla ilgili tedbir kararlarına ve istenilebilecek tedbir taleplerine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Hukuk davalarında olduğu gibi ceza davalarında da temyiz mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine yapacakları başvurudan sonra tedbir kararı istenilmesi, değiştirilmesi ya da kaldırılmasıyla ilgili, kanunda bir düzenlemeye yer verilmemiştir. CMK'de, tutuklama dışındaki koruma tedbirlerine yargılama bitinceye kadar karar verilebilmesi ve temyiz aşamasında koruma tedbirlerine hükmedilememesi nedeniyle böyle bir düzenlemeye yer verilmediği söylenilebilir. Ancak mahkemeler, hükümle birlikte tutukluluğun devamına karar verebildiklerinden bu dosyalarda temyiz aşamasında da tutukluluk durumunun gözden geçirilmesi mümkündür. CMK'nin 104/3 maddesi gereğince bu değerlendirme, Yargıtayın ilgili dairesi ya da Ceza Genel Kurulu, 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun Ek 1. maddesi hükmü ile CMK'ye yapılan atıf nedeniyle de temyiz incelemesi yapan Askerî Yargıtay Dairesi tarafından dosya üzerinden yapılır. Tutuklulukla ilgili özel durum nedeniyle temyiz mercilerinin görevli yargı merciinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvuruları hâlinde tutuklulukla ilgili taleplerin hangi mercie yapılacağına ilişkin de bir düzenleme getirilmelidir. Yapılacak düzenlemeye; CMK'nin 104/3. maddesi gereğince tutuklulukla ilgili talebi, Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru yapan merciin karara bağlayacağı hükmü eklenebilir.

Ceza davalarında verilebilecek koruma tedbirleri ve bu tedbirlerle ilgili usul kuralları CMK'nin 90 ve 145. maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlendiğinden ve bu hükümler, hem adli yargıya mensup ceza mahkemeleri hem de askerî ceza mahkemeleri için ortak olduğundan UMK'nin 23. maddesinde değişiklik yapılarak verilebilecek tedbir kararlarının hangileri olduğunun tek tek sayılması yerine CMK'deki düzenlemeye atıf yapılarak bu Kanun'da yer verilen koruma tedbirleriyle ilgili hususların UMK kapsamında uygulanabileceğinin hüküm altına alınması faydalı olacaktır. Böyle bir değişikliğin gerçekleşmesi durumunda mevcut Kanun'da olduğu gibi tutuklulukla ilgili ayrı bir düzenlemeye yer verilmesine gerek

duyulmaksızın CMK'nin ilgili maddeleri (CMK md. 104/3 ve 108) gereğince tutukluluk hâli, belirtilen sürede ilgili merci tarafından değerlendirilecektir. Ceza davalarıyla ilgili hüküm uyuşmazlığı başvurularında herhangi bir tedbir talebinde bulunulamayacağından bu konuda bir düzenleme yapılmasına gerek yoktur.

viii. Kanun'un 24 ve 25. maddelerinde hüküm uyuşmazlığı ve bu uyuşmazlığın çözümüyle ilgili hükümlere yer verilmiş olup bu maddelerde düzenlenen hususların bir kısmında da değişiklik yapılması faydalı olacaktır. Bu değişikliklerden biri, bu uyuşmazlıkla ilgili başvuru usulüne ilişkindir. Mevcut düzenlemeye göre başvurunun Uyuşmazlık Mahkemesine doğrudan yapılabileceği belirtildikten sonra başvuru konusunda 15. maddeye atıf yapılmıştır. Bu maddeye göre ise başvurunun, son kararı veren mahkemeye yapılması gerektiğinden başvurunun nereye yapılması gerektiği konusunda tereddütler oluşabilir. Oluşabilecek tereddütleri gidermek için başvurunun hem Yüksek Mahkemeye hem de yerel mahkemeye yapılabilmesine imkân tanıyan bir düzenlemeye yer verilebilir. Yapılacak düzenlemeye, Uyuşmazlık Mahkemesine doğrudan başvurulması hâlinde dosyadaki eksikliklerin Yüksek Mahkeme tarafından giderileceği, başvurunun son kararı veren mahkemeye yapılması hâlinde ise bu mahkemenin, ilk kararı veren mahkemeye ait dosyayı da temin ederek Uyuşmazlık Mahkemesine göndereceği hükümleri eklenebilir.

Yapılmasında fayda olduğu düşünülen bir diğer değişiklik de hukuk dosyalarına ilişkin hüküm uyuşmazlığı başvurularının, olaya uygulanacak kararın infaz süresinin bitimine kadar yapılabilmesine ilişkindir. Bu sürenin bitmesinden sonra yapılan başvuruda Uyuşmazlık Mahkemesinin bir karar vermesi hâlinde, infaz süresi bu karardan sonra tekrar başlayacağından bu duruma sebebiyet verilmemesi ve yapılabilecek kötü niyetli başvuruların önüne geçilebilmesi için Kanun'a böyle hüküm eklenmesinde fayda vardır. Ceza dosyalarında ise kararla ilgili ceza zaman aşımı süresi dolsa dahi bu durum, sadece infaza engel olacağından ve cezanın diğer sonuçları devam edeceğinden bu dosyalarla ilgili bir başvuru süresinin getirilmesine gerek yoktur.

Yine hüküm uyuşmazlıklarının çözümüyle ilgili hukuk dosyalarıyla ceza dosyaları arasındaki fark da kaldırılmalıdır. Diğer bir ifadeyle hukuk dosyalarında olduğu gibi ceza dosyalarında da Uyuşmazlık Mahkemesi, kararlardan birinin olaya uygulanmasına karar verebileceği gibi her iki kararı da kaldırarak kendisi dosyanın esası hakkında karar verebilmelidir. Aynı şekilde ceza dosyalarında hüküm

uyuşmazlığının varlığı için aranan sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması gerektiğine ilişkin, maddede yer alan “*maddi olayların*” kısmının çıkarılması gerekmektedir. Zira maddi olayla fiil birbirinden ayrı ya da biri diğerrinin unsuru olan hususlar olmayıp fiilin aynı olması maddi olayın da aynı olmasını netice vereceğinden ve suça ilişkin niteleme fiil/fiiller üzerinden yapılacağından maddi olayların ayniyetine ilişkin hükmün metinden çıkarılması gerekir. Benzer şekilde Kanun’un 25. maddesinde hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde atıf yapılan kanunların isimlerinin de güncelleştirilmesi gerekmektedir. Atıf yapılacak kanunlar hukuk dosyaları için İYUK, ceza dosyaları için de CMK olmalıdır. Yine hüküm uyuşmazlığı dosyalarında mahkemenin, işin esasına girerek de karar verebilmesi nedeniyle bu uyuşmazlığın çözümünde her türlü araştırmayı ve incelemeyi yapabilmesine imkân tanıyan bir düzenlemeye yer verilmelidir.

ix. Düzenleme yapılması gereken diğerr bir husus, Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığıyla ilgilidir. Mevcut düzenleme itibarıyla mahkemenin görev uyuşmazlıklarına ilişkin kararları ile hüküm uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin ilke kararları sadece ilgili dosyaları ve Uyuşmazlık Mahkemesini bağlarken, görev uyuşmazlıklarında verilen ilke kararları herkesi bağlamaktadır. Görev uyuşmazlıklarında verilen ilke kararlarıyla Bölüm kararları arasındaki bağlayıcılık yönünden farklılık kaldırılarak Bölüm kararlarının da herkes için bağlayıcı olması sağlanmalıdır. Hüküm uyuşmazlığı kararlarının bağlayıcılığı konusunda ise bir değişiklik yapılmasına gerek yoktur.

x. Mahkemenin yargılama faaliyetlerinin daha sağlıklı yürümesi adına da UMK’ye bir kısım hususların eklenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Öncelikle kararların yerine getirilmesinde tereddüt yaşanması hâlinde bu tereddüdün giderilebilmesi için tarafların Yüksek Mahkemeden kararla ilgili açıklamada bulunulmasını ve kararlardaki maddi hata ya da hesap hataları nedeniyle oluşan yanlışlıkların düzeltilmesini isteyebilmelerine imkân tanınmalıdır. Benzer şekilde Mahkeme kararlarının kesin olması nedeniyle olağan kanun yollarına başvurulamasa da verilen kararlar aleyhine Kanun’da yazılı şartların gerçekleşmesi hâlinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesine imkân tanınmalıdır.

xi. Kanun’da, yargı bağımsızlığı ve yüksek mahkeme olmanın bir gereği olarak, Mahkemenin idarî yapısı ve işleyişi ile ilgili düzenlemelere de yer verilmesi gerekmektedir. İlgili kısımlarda da belirtildiği üzere mevcut durum itibarıyla Mahkemenin kendisine ait binası, bütçesi, personeli, araç ve gereci

bulunmamaktadır. Bu ihtiyaçlar Adalet Bakanlığı ve diğer yüksek mahkemeler tarafından karşılanmaktadır. Yapılacak düzenlemeyle bu duruma son verilmeli ve diğer yüksek mahkemelerde olduğu gibi, bünyesinde bir genel sekreterlik ve buna bağlı hizmet birimleri oluşturulmalı, kendi bütçesi, personeli, araç ve gereci ile binası olmalıdır.

Yukarıda yer verilen hususları da içine alacak şekilde yeni bir kanun yapılması ve Mahkemenin idarî ve yargısal faaliyetlerinin yeniden kurgulanması halinde mahkemenin işleyişi daha da hızlanacağı gibi görev ve hüküm uyuramazlıklarının çözümü ile idari rejimin etkinliği daha da artacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAP

- Acar, Niyazi, **Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarına Göre İdari Yargının Görev Alanı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.
- Akgündüz, Ahmet, **İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı-Kamu Hukuku**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, (“*Kamu Hukuku*”).
- Aksel, İsmail, **Türk Adalet Yönetimi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, (“*Teşkilat*”).
- Aksel, İsmail, **Türk Yargı Teşkilatı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, (“*Yönetim*”).
- Akyılmaz, Bahtiyar - Sezginer, Murat - Kaya, Cemil, **Türk İdare Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.
- Alangoya, Yavuz - Yıldırım, M. Kamil - Deren Yıldırım, Nevhis, **Medeni Usul Hukuku Esasları**, 8.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Albayrak, Mustafa, **Ceza Muhakemesi Kanunu**, 10. B., Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- Aldemir, Hüsnü, **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.
- Appleton, Jean, **Traité Élémentaire Du Contentieux Administratif**, Paris, 1927, (Akt.: Duran, Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950).
- Arslan, Ramazan - Tanrıver, Süha, **Yargı Örgütü Hukuku**, Ders Kitabı, Yetkin Yayınevi, 2. B., Ankara, 2001.
- Artuk, Mehmet Emin - Gökçen, Ahmet - Yenidünya, Caner, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- Atalı, Murat, **Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- Atar, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, 5. Baskı, Konya, 2009.
- Atay, Ender Ethem, **İdare Hukuku**, 3.Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, (“*İdare*”).
- Aygörmez, Murat, **Vergi Yargılama Hukukunda Görev ve Yetki**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

- Balta, Tahsin Bekir, **İdare Hukuk-1**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972.
- Başlar, Kemal, **Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı**, Roma Yayınevi, Ankara, 2000, (“*Anayasa Yargısında*”).
- Berthelemy, Henry, **Traité Élémentaire de Droit Administratif**, Paris, 1933, (Akt.: Duran, Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950).
- Candan, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Cin, Halil - Akyılmaz, Gül, **Türk Hukuk Tarihi**, Sayram Yayınları, Konya, 2011.
- Çağlayan, Ramazan, **İdari Yaptırımlar Hukuku (Kabahatler Kanunu Yorumu)**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, (“*Yaptırımlar*”).
- Çağlayan, Ramazan, **İdare Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, (“*İdare Hukuku*”).
- Çağlayan, Ramazan, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 4.Baskı, Ankara, 2014, (“*Yargılama*”).
- Çağlayan, Ramazan, **İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001, (“*Sonuçları*”).
- Çağlayan, Tarık, **İdari Yargının Görev Alanı**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2008, (“*Görev Alanı*”).
- Darendeli, A.Vahap, **Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatları Işığında Adli Yargı Yerlerinde Görülen İdari Uyuşmazlıklar ve Davalar**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2004.
- Debbasch, Charles - Ricci, Jean Claude, **Précis de Contentieux Administratif**, 7e éd, Paris, 1994.
- Demirkol, Selami – Baş, Zühal Bereket, **İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usulü**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.
- Dere, Ali, **Yasal Düzenlemelerle Adli Yargının Görev Alanına Sokulan İdari Uyuşmazlıklar**, TODAİE, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004.
- Duran, Lütfi, **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, (“*İdare Hukuku*”).

- Duran, Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950, (*“Vazife ve Hüküm”*).
- Duysak Fidan, Seda, **Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu ve Türkiye’de Gelişimi**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.
- Ekinci, Hüseyin - Sağlam, Musa, **Sorularla Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2014.
- Ercan, İsmail, **Medeni Usul Hukuku**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2013.
- Erdoğan, Mustafa, **Anayasa Hukuku**, Orion Yayınları, Ankara, 2009.
- Findley, Carter Vaughn, **Bureaucratic Reform in The Ottoman Empire The Sublime Porte, 1789-1922**, New Jersey, 1980.
- Giritli, İsmet - Bilgen, Pertev - Akgüner, Tayfun, **İdare Hukuku**, İstanbul, 2001.
- Görgün, L. Şanal, **Medeni Usul Hukuku**, 3.B., Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Gözübüyük, A. Şeref - Tan, Turgut, **İdare Hukuku-İdari Yargılama Hukuku**, C.2, 5.Bası, Turhan Kitapevi, Ankara, 2012.
- Gözübüyük, A. Şeref, **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, (*“Yönetmelik”*).
- Gözübüyük, A. Şeref, **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitapevi, 12. Bası, Ankara, 1998, (*“Yönetim”*).
- Gözübüyük, Şeref, **İdari Yargı**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1970, (*“İdari”*).
- Güçlü, Yaşar, **İdari Para Cezaları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- Gümüştay, Gürbüz, **Askeri İdari Yargının Görev Alanı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- Günday, Metin, **İdare Hukuku**, 10.Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2013.
- Hakeri, Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- İzgi, Ömer - Gören, Zafer, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Yorumu**, TBMM Basımevi, C.1, Ankara, 2002, (*“Yorumu”*).
- İzgi, Ömer - Gören, Zafer, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Yorumu**, TBMM Basımevi, C.2, Ankara, 2002, (*“Anayasa”*).
- Jacquelin, René, **Les Principes Dominateurs Du Contentieux Administratif**, Paris, 1899, (Akt.: Duran, Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950).

- **Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, (Edit.: Musa Sağlam - Hasan Tuna Göksu), Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2014.
- Kalabalık, Halil, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Sayram Yayınları, Konya, 2013.
- Kangal, Zeynel T., **Askeri Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, (“*Askeri*”).
- Kangal, Zeynel T., **Kabahatler Hukuku**, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, (“*Kabahatler*”).
- Karahanoğulları, Onur, **Türkiye’de İdari Yargı Tarihi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.
- Karaman, Ebru, **İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanağı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Karslı, Abdürrahim, **Medeni Muhakeme Hukuku**, Alternatif Yayınları, 3.B., İstanbul, 2012
- Kaya, Meral, **Anayasa Yargısında İtiraz Yolunda İlk İnceleme**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- Kayar, Nihat, **İdari Yargı Kuruluş ve İşleyiş**, 2.Baskı, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa, 2013.
- Kuru, Baki, **Hukuki Mütalaalar**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, (“*Mütalaalar*”).
- Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C.1, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, (“*Usul*”).
- Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C.II, 6.Baskı, Demir Demir Matbaası, İstanbul, 2001, (“*Muhakemeleri*”).
- Kuru, Baki - Arslan, Ramazan - Yılmaz Ejder, **Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı**, Yetkin Yayınevi, 22.Baskı, Ankara, 2011.
- Küçük, Adnan, **Anayasa Hukuku**, Orion Yayınları, Ankara, 2013, (“*Anayasa*”).
- Laroque, Pierre, **Les Conflits d’attributions**, R.D.P. 1932, (Akt.: Duran, Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950).
- Muşul, Timuçin, **Medeni Usul Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Odyakmaz, Zehra - Kaymak, Ümit - Ercan İsmail, **Anayasa Hukuku-İdare Hukuku**, 12.Bası, İstanbul, 2011.

- Onar, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.1, 3.Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, (“*Umumi*”).
- Onar, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.3, 3.Bası, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, (“*Esaslar*”).
- Özey, İlhan, **Günışığında Yönetim**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, (“*Günışığında*”).
- Özey, İlhan, **Yargısal Korunma**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, (“*Korunma*”).
- Özbey, Özcan, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, (“*Yöntemler*”).
- Özbey, Mehmet, **Medeni Usul Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2013, (“*Usul*”).
- Özbudun, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.
- Özgüldür, Serdar, **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, (“*Işığında*”).
- Özkol, Adil, **Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Açısından İdari Yargının Görev Alanı**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, (“*Görev Alanı*”).
- Öztekin, Selçuk, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Geçici Hukuki Koruma Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, **Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-X, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Değerlendirilmesi**, Türkiye Adalet Akademisi Yayın No:26, İzmir, 2012.
- Özyörük, Mukabil, **İdare Hukuku Dersler**, Ankara, 1972.
- Pekcanıtez, Hakan - Atalay, Oğuz - Özkes, Muhammet, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.
- Rolland, Louis, **Précis de Droit Administratif**, Paris, 1947, (Akt.: Duran, Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950).
- Sağlam, Musa - Ekinci, Hüseyin, **66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru**, Şen Matbaası, Ankara, 2012.
- Sarıca, Ragıp, **İdari Kaza**, C.1, Kenan Matbaası, İstanbul, 1949, (“*Kaza*”).
- Soyaslan, Doğan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6.B., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2014, (“*Genel*”).
- Soyaslan, Doğan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yetkin Yayınevi, 5.B., Ankara, 2014, (“*Muhakeme*”).

- Sunay, Süheyla Şenlen, **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Görev Kriterleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.
- Tanör, Bülent - Yüzbaşıoğlu, Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 9. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009.
- Taşdemir, Kubilay, **Ceza Hukukunda Zamanaşımı**, Cantekin Matbaacılık, Ankara, 2011.
- Tercan, Erdal, **Farklı Yargı Kollarına Mensup Mahkemeler Arasındaki Hüküm Uyuşmazlığı**, Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2014, (“*Hüküm Uyuşmazlığı*”).
- Ulusoy, Ali, **İdari Yaptırımlar**, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Üner, Mehmet Fatih, **Demokrasinin İşleyişinde Yargının Rolü ve Meşruiyeti**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Ünver, Yener - Hakeri, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C.1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- Yanık, Murat, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, DER Yayınları, İstanbul, 2014, (“*Yönetimi*”).
- Yaman, Derya - Yaman, Murat, **Uyuşmazlık Mahkemesi ve Askeri Yargıtay Kararları Işığında Askeri Yargı ve Adli Yargı Arasındaki Görev Sorunları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Yaman, Murat, **Açıklamalı-İçtihatlı-Dilekçe Örnekli Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu**, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006, (“*Açıklamalı*”).
- Yenisey, Feridun - Nuhoğlu, Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı**, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014.
- Yılmaz, Ejder, **İstinaf**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2005, (“*İstinaf*”).
- Yılmaz, Zekeriya, **Hukuk Davalarında Davanın Açılmasından Hükümün Verilmesine Kadar Yargılama Safhaları ve İşlemleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, (“*Safhaları*”).
- Waline, Marcel, **Manuel Élémentaire de Droit Administratif**, Paris, 1946, (Akt.: Duran, Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950).
- Watrin, Germain, **L'administration de la III ème République**, 2ème éd., Beyrouth, Les Lettres Françaises, 1944, (Akt.: Duran Lütfi, **Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Vazife ve Hüküm İhtilafları**, İstanbul, 1950).

DERGİ

- Akbaba, Ahmet, “İdari Yargıda Kanun Yolları ve İstinaf”, **THD**, Y.5, S.43, Ankara, 2010, s.41-67.
- Akıncı, Müslüm, “İdarî Yargılama Hukukunda Savunmada Fırsat Eşitliği”, **TAAD**, S.2, Y.1, Ankara, 2010, s. 33-51.
- Aktaş, Gülsüm, “Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarında İdari Yargının Görev Alanı Ölçütleri (Belirlenebilir Mi?)”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5, Ankara, 2015, s. 1-35.
- Aktürel, İhsan, “Uyuşmazlık Mahkemesi ve Usule Ait Bazı Kararları”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, Ankara, 1960, s. 94-105.
- Algan, Bülent, “Bireysel Başvurularda “Açıkça Dayanaktan Yoksunluk” Kriterinin Anayasa Mahkemesi Tarafından Yorumu ve Uygulanması”, **AÜHFD**, S.63 (2), Ankara, 2014, s. 247-284.
- Anıl, Ayten, “Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Kuruluşu ve İşleyişi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, S.47/1-2, Ankara, 1992, s. 45-50.
- Altundiş, Mehmet, “Hukuki Güvenlik İlkesi”, **Yasama Dergisi**, S.10, Ankara, 2008, s. 60-94.
- Aral, Rüştü, “Danıştay’ın Tarihçesi Kuruluş ve Görevleri” **Danıştay Dergisi**, S.3, Ankara, 1971, (“*Danıştay*”), s. 36-58.
- Aral, Kemal, “İdarenin İdare ve Kaza Yolları ile Murakabesi ve Danıştay”, **Türk İdare Dergisi**, s.198, Ankara, 1948, (“*Murakabe*”), s. 3-12.
- Aral, Kemal, “Uyuşmazlık Müessesesi Üzerine Etüdler”, **Türk İdare Dergisi**, S.198, Ankara, 1948, (“*Etüdler*”), s. 68-85.
- Aras, Bahattin, “Hukuk ve Ceza Mahkemelerinin Yaş Tespiti Kararlarının Birbirine Etkisi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5, Ankara, 2015, s. 83-113.
- Arık, Fikret, “Uyuşmazlık Mahkemesi Hakkında Düşünceler”, **Adalet Dergisi**, S.4., Ankara, 1946, (“*Düşünceler*”), s. 317-335.
- Arık, Fikret, “Siyasi İlimler ve Hukuk”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.17, Ankara, 1962, (“*Siyasi*”), s. 73-91.
- Atay, Ender Ethem, “Fransa’da Adli İdari Yargı Ayırımı”, **Kamu Hukuk Arşivi Dergisi**, Y:1, Diyarbakır, 1998, (“*Fransa*”), s. 101-145.

- Avcı, Mustafa, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun İdari Yargıda Uygulanması”, C.7, S.87-88, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, İstanbul, 2011, s.82-104.
- Ay, Refik, “Yargı Makamlarınca Hükmedilen Vekâlet Ücretlerine İlişkin Bir Sorun ve Çözüm Önerisi”, **THD**, Y.6, S.54, Sözkese Matbaası, Ankara, 2011, s.33-41.
- Balkar, Kemal Galip, “Uyuşmazlık Mahkemesi” **AÜSBFD**, C.3, Ankara, 1948, s. 338-349.
- Bargue, Pierre, “Introduction”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.15-19.
- Barutoğlu, Tulez, “Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Görevli Yargı Yerini Belirlemede Esas Aldığı Yasa Hükümleri ve Uyguladığı Genel Ölçüler”, **Adalet Dergisi**, S.5, Ankara, 1984, (“*Ölçüler*”), s. 1236-1262.
- Barutoğlu, Tulez, “Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuru Yolları”, **Adalet Dergisi**, S.3, Ankara, 1986, (“*Başvuru*”), s. 119-167.
- Başlar, Kemal, “Anayasa Yargısında Davaya Bakmakta Olan Mahkeme Kavramı”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, (“*Mahkeme*”), s.219-257.
- “Belçika” **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 9-10.
- Bilgin, Hüseyin, “6545 Sayılı Yasa ile İdari Yargıya Getirilen Yenilikler”, **Adalet Dergisi**, 50. S, Ankara, 2014, (“*Yenilik*”), s.55-72.
- Bilgin, Hüseyin, “Polonya Yargı Sistemi Üzerine İzlenimler”, **TBB Dergisi**, S.107, Ankara, 2013, (“*Polonya*”), s. 389-430.
- Bilgin, Hüseyin, “İdari Yargının Görev Alanında 5728 Sayılı Kanun ile Birlikte Oluşan Değişiklikler”, **THD**, Y.3, S.28, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, (“*Değişiklik*”), s.78-93.
- Bilgin, Hüseyin, “5791 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler ve Uyuşmazlık Mahkemesi Üzerine Bir İnceleme”, **THD**, S.26, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, (“*İnceleme*”), s.113-126.
- Bilir, Faruk, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yapısı ve 14 Nolu Protokol”, **AÜHFD**, C.55, S.1, Ankara, 2006, s. 135-156.

- Boyacıoğlu, Ahmet, “Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Kuruluşu ve İşleyişi Hakkında Kanun Tasarısı Üzerindeki Çalışmalar”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, S.3, Ankara, 1974, s. 6-8.
- Cadet, Loic, “Conclusion”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.113-121.
- Can, İsmail, “Almanya’da Devletin Yapısı ve Vergi Sisteminin Anayasal Temelleri”, **Maliye Dergisi**, S.145, Ankara, 2004, s. 1-60.
- Canbilen, Vehbi, “Görev Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları”, **Adalet Dergisi**, S.2, Ankara, 1967, s. 160-168.
- Coşkun, Şenol, “Görevli Olmayan Yargı Yerine Başvurulması Halinde İdari Dava Açma Süresi Sorunu ve AİHM’ in Mesutoğlu/Türkiye Kararı”, **TAAD**, Y. 4, S.14, Ankara, 2013, s. 1093-1124.
- Çağlayan, M. Muhtar, “Adli, İdari ve Askeri Yargı Mercileri Arasında Husule Gelen Görev Uyuşmazlığının Çözümü ve 2247 Sayılı Kanunun Uygulanması Konusu”, **Adalet Dergisi**, S.5, Ankara, 1980, (“Yenilik”), s. 619-630.
- Çağlayan, Ramazan “İdari Yargı Reformu”, **SETA, Yargı Raporu**, Ankara, 2010, (“Reform”), s.25-40.
- Çağlayan, Ramazan, “İdari Yaptırımlarda Görevli Mahkeme Sorunu”, **Prof. Dr. Fırat Öztan’ a Armağan**, C.2, Ankara, 2010, (“Görevli”), s.1222-1238.
- Çağlayan, Ramazan, “Türk Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi”, **AÜEHFD**, C.VIII, S.3-4, Erzincan, 2003, (“Takdir”), s. 171-208.
- Çağlayan, Ramazan, “İdari Yargıda Kesin Hüküm”, **AÜEHFD**, C.III, S.1, Erzincan, 1999, (“Kesin Hüküm”), s.123-141.
- Çağlayan, Ramazan, “İdari Yargıda Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri ve Sınırlılığı”, **AÜEHFD**, C.VI, S.1-4, Erzincan, 2002, (“Yenilenmesi”), s.61-76.
- Çağlayan, Ramazan, “İdari Yargılama Usulünde Tanık Delilinin Yeri”, **SÜHFD**, S.3-4, C.11, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları, Konya, 2003, s.198, (“Tanık”), s.195-206.
- Çakıroğlu, Hüseyin - Akçay, Muzaffer, “Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Adalet Dergisi**, S.2, Ankara, 1980, s. 189-207.
- Çakmak, Münci, “İdari Yargıda Davadan Feragat”, **AÜHFD**, C.53, S.1, Ankara, 2004, s. 185-194.

- Çolak, Nusret İlker - Özdemir, Dursun, “İdari Yargıda Lehine Vekalet Ücreti ve Hak Arama Özgürlüğüne Etkisi”, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, S.75-76, İstanbul, 2010, s.9-28.
- Çoşkun, M. Kürşak, “İçtihatların Birleştirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.1, Ankara, 2001, s.87-146.
- “Danimarka”, **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.24-26.
- Demirci, Ünal, “Görevli Olmayan Yargı Yerine Başvurulması Halinde İdari Dava Açma Süresi”, **THD**, Yıl.3 S.18, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2008, s.168-176.
- Dinç, M. İlhan, “Hüküm Uyuşmazlıkları ve Çözümü”, **Danıştay Dergisi**, S.70-71, Ankara, 1988, (“*Hüküm Uyuşmazlığı*”), s. 5-32.
- Dinç, M. İlhan, “Uyuşmazlık Mahkemesi’ne Yapılan Başvurularda Uygulamada Görülen Aksaklıklar ve Alınacak Önlemler”, **Adalet Bakanlığı Yayınları**, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara, 1985, (“*Aksaklık*”), s.22-35.
- Dinç, M. İlhan, “Görevli Yargı Yerinin Belirlenmesi Amacı ile Uyuşmazlık Mahkemesi’ne Başvuru”, **Danıştay Dergisi**, S.58-59, Ankara,1985, (“*Başvuru*”), s. 37-42.
- Dinç, M. İlhan, “Olumlu Görev Uyuşmazlığı ve Uyuşmazlık Mahkemesi’nce Bu Uyuşmazlığın Çözümü”, **Danıştay Dergisi**, S.1, Ankara, 1987, (“*Olumlu*”), s.14-26.
- Dinç, M. İlhan, “Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarılması Üzerine Uyuşmazlık Mahkemesi’nce Görevli Yargı Yerinin Belirlenmesi”, **Danıştay Dergisi**, S.62-63, Ankara, 1986, (“*Çıkarma*”), s. 51-58.
- Dinç, M. İlhan, “Olumsuz Görev Uyuşmazlığının Çözümü İçin Uyuşmazlık Mahkemesi’ne Başvuru”, **Danıştay Dergisi**, S.60-61, Ankara, 1986, (“*Olumsuz*”), s.36-47.
- Duran, Lütfi, “Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatlarına Göre Selbi Vazife İhtilafı”, **İÜHFD**, S.3-4, C.16, İstanbul, 1950, (“*Selbi Vazife İhtilafı*”), s. 688-717.
- Duran, Lütfi, “İdari Yargı Adlileşti”, **İdare Hukuku İlimleri Dergisi**, Y.3, B.1-3, İstanbul, 1982, (“*Adlileşti*”), s.53-83.
- Duran, Lütfi, “Yüksek Mahkemeler Arasında İçtihad Uyuşmazlığı”, **Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:1, No:1, İstanbul, 1967, (“*İçtihad*”), s. 9-27.
- Duran, Lütfi, “Sayıştay, Yüksek Mahkeme Değil Ama, Bir İdari Yargı Merciidir”, **Amme İdaresi Dergisi**, C:7, S.1, Ankara 1974, (“*Sayıştay*”), s.3-10.

- Duran, Lütfi, “Adliye, Genel Yargı Yeri”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.17, S.1-3,14, Ankara, 1984, (“*Adliye*”), s.3-14.
- Durmaz, Cüneyt, “Esasa İlişkin Kabul Edilmezlik Kriterleri”, **Bireysel Başvuru, İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, Şen Matbaası, Ankara, 2013, s. 225-245.
- Dursun, Hasan, “Feragat Halinde Mahkemenin İrade Sakatlığının Bulunup Bulunmadığını Araştırması Gerekir mi?”, **THD**, Y.5, S.45, Sözkese Matbaası, Ankara, 2010, (“*Feragat*”), s.123-129.
- Dursun, Hasan, “İdari Yargıda Tanığa ve Tanıklığa Yer Verilmesi Bir Zorunluluktur”, **THD**, Y.3, S.28, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, (“*Tanık*”), s.98-106.
- Dursun, Hasan, “İdari İşleme Karşı Dava Açma Süresinin Gösterilmemesi, İşlemi Hukuka Aykırı Hale Getirir mi? ”, **THD**, Y.4, S.40, Sözkese Matbaası, Ankara, 2009, (“*Gösterilmemesi*”), s.86-95.
- Dursun, Hasan, “İdari Yargıda Tespit Davasına Yer Verilmesi Bir Zorunluluktur”, **THD**, Y.3, S.24, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, (“*Tespit*”), s.131-138.
- Ekinci, Hüseyin “Kabul Edilebilirlik Kriterleri”, **Bireysel Başvuru, İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, (Edit.: Musa Sağlam), Şen Matbaa, Ankara, 2013, (“*Kriterler*”), s. 109-161.
- Ekinci, Hüseyin, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurularda Bir Kabul Edilebilirlik Koşulu Olarak “Başvuru Yollarının Tüketilmesi” Sorunu”, **TAAD**, Y:3, S.11, Ankara, 2012, (“*Tüketilmesi*”). s.1-21.
- Ekinci, Ekrem Buğra, “Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri”, **Yeni Türkiye**, Ocak-Şubat 2000, Y.6, S.31, (“*Mahkemeler*”). s.764-773.
- Erdem, Fazıl Hüsnü - Coşkun, Vahap, “Askeri Yargı ve Askeri Vesayet”, **SETA Analiz**, Ankara, 2009, s. 1-28.
- Ergül, Ergin, “Çağdaş Fransız Yargı Sistemi”, **Adalet Dergisi**, S.6, Ankara, 2001, s. 31-45.
- Erkut, Celal, “Tespit Davasının İdari Bir Dava Türü Olarak Kabul Edilip Edilemeyeceği Sorununa Uyuşmazlık Mahkemesinin Yaklaşımı”, **İdare Hukuku ve İlimler Dergisi**, S.1-3, Y.11, İstanbul, 1990, s.5-17.
- Ferhanoğlu, Ferhat, “Türk Askeri Yargı Sistemi”, **Av. Dr. Faruk Erem Armağanı**, TBB Yayını, Ankara, 1999, s.177-300.

- Feyzioğlu, Turhan, “Avusturya Anayasa Mahkemesi”, **Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi**, S.1-4, C.4, Ankara, 1949, s.84-95.
- Gallet, Jean Louis, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.100-107.
- Geçgel, Bülent, “Sayıştayın Yargı Yetkisi, Yargısal Görevinin Niteliği ve Yargı Kolları Arasındaki Yeri”, **Sayıştay Dergisi**, S.93, Ankara, 2014, s. 31-43.
- Gonod, Pascale, “Rapports Introduct” **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.3-10.
- Gökçe, Abbas, “Yeni Uyuşmazlık Mahkemesi Yasasının Getirdikleri”, **Yargıtay Dergisi**, Ankara, 1980, s.239-256.
- Göktepeoğlu, Ercan, “İdari Davalarda Davayı Kabul”, **THD**, Seçkin Yayıncılık, S.92, C.9, Ankara, 2014, (“*Kabul*”), s.40-48.
- Göktürk, Hüseyin Avni, “Askeri Kaza ve Umumi Kazaya Göre Hususiyetleri Umumi Giriş”, **Adalet Dergisi**, No:34, Ankara, 1943, s. 441-460.
- Görelî, İsmail Hakkı, “3546 Sayılı Devlet Şurası Kanununun 23 üncü Maddesinin A Bendinin Tefsirine İhtiyaç Var mıdır?”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.2, Ankara, 1953, (“*İhtiyaç*”), s.89-93.
- Görelî, İ. Hakkı, “Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Adalet Dergisi**, S.1, Ankara, 1947, (“*Uyuşmazlık*”), s. 29-54.
- Görelî, İsmail Hakkı, “Uyuşmazlık Mahkemesi Konferansı”, **İdare Dergisi**, 1946, (“*Konferans*”), s.178-228.
- Güran, Sait, “Uyuşmazlık Mahkemesinde Başkanvekilliği Meselesi”, **İÜHFM**, Sermet Matbaası, C.XXX, S.3-4, İstanbul, 1965, s. 1000-1034.
- Güzel, Oğuzhan, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdarî Yargının Görev Alanına Yönelik Müdahalelerin Değerlendirilmesi”, **GÜHFD**, C.17, S.1-2, Ankara, 2013, s.1483-1524.
- Işıklar, Celal, “İdari Yargılamada İlk İncelemenin Sıra, Düzen ve Usulü”, **TAAD**, S.6, Yıl:2, Ankara, 2011, (“*Usul*”), s.69-140.
- Işıklar, Celal, “İdari Yargıda Derdestlik”, **GÜHFD**, C.XVI, S.1, Ankara, 2012, (“*Derdestlik*”), s.63-106.

- Işıklar, Celal, “İdari Yargıda İçtihatların Birleştirilmesinin Hal ve Şartları”, **TAAD**, Y.4, S.14, Ankara, 2013, (“*Şartlar*”), s.467-501.
- Işıklar, Celal, “Türk İdari Yargısında İlk İnceleme Kurumunun Yasal Seyri, Yeri, Gereği ve Yararı”, **THD**, Seçkin Yayıncılık, S.67, Y.7, Ankara, 2012, s.49, (“*İlk İnceleme*”), s.48-59.
- İnanc, Atilla, “Sayıştay Yargılaması ve Sayıştay’ın Yargı Düzenindeki Yeri”, **Danıştay Dergisi**, S.56-57, Ankara, 1985, s. 35-46.
- Kadıgil, Ülkü Müge, “İtiraz Başvurularında Davada Uygulanacak Kural Sorunu”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.259-291.
- “Kanada”, **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.45-47.
- Kanadoğlu, Osman Korkut, “Kanuni Hakim Güvencesi Özel Görevli Mahkemeler”, **Hukukun Evrensel İlkeleri ve Özel Görevli Mahkemeler Paneli**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2011, s.45-60.
- Karaarslan, Mehmet, “Tanzimat ve Şurayı Devlet”, **AÜHFD**, C.54, S.3, Ankara, 2005, s.341-363.
- Karabulut, Mustafa, “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetimi Üzerine Bir İnceleme”, **Danıştay Dergisi**, S.102, Ankara, 2000, s. 16-28.
- Karagülmez, Ali, “İptal Davaları ve İtiraz Başvurularında İlk İnceleme Aşaması”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.191-219.
- Kaya, Cemil - Akcan, Recep, “Medeni ve İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı” **İÜHFM**, C.LXVII, S.1-2, İstanbul 2009, s.123-142.
- Kaynar, Yener Mutlu - Kıldan, İsmail Turgut, “Adli ve İdari Yargı Arasındaki Görev Uyuşmazlıkları, 5918 Sayılı Kanun ve 5982 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişikliğinin Anlamı”, **THD**, Y.5, S.50, Sözkese Matbaası, Ankara, 2010, s.20-51.
- Kernaleguen, Francis, “La Composition de Tribunal des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.19-29.

- Kılıç, Ayhan, “Yüksek Seçim Kurulu Kararlarına Karşı Bireysel Başvuru Yolu”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.3, Ankara, 2014, s.39-81.
- Koçyiğit, İlker, “Davanın Açılması ve Dilekçeler Aşaması”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, S.2, Y.2, Ankara, 2015, s.39-80.
- Kuru, Baki, “Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet-Kaza(Yargı) Yolu”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.2, Ankara, 1960, (“Kaza”), s. 27-33.
- Küçük, Adnan, “Anayasa Mahkemesi Tarafından Verilen İptal Kararlarının Erken Açıklanmasına ve Yürürlüğün Ertelenmesine Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.3, Ankara, 2014, (“Bazı Sorunlar”), s.311-357.
- Martin, Philippe, “Rapports Introduct”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.9-19.
- Mazars, Marie Franca, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.41-50.
- Mekki, Soraya Amrani, “La Procédure de Jugement Devant le Turibunal des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.73-93.
- Melleray, Fabrice, “La Présidence du Tribunal des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.29-41.
- Meriç, Osman, “Memleketimizde İdari Rejim ve Uyuşmazlık Mahkemesi Tatbikatı”, **Türk İdare Dergisi**, S.215, Ankara, 1952, s. 28-35.
- Nomer, Mehmet, “Adalet Bakanlığı Tarafından Hazırlanan Uyuşmazlık Mahkemesi Kanun Tasarısı Hakkında Rapor”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.1975/2, Ankara, 1975, s. 210-232.
- “Norveç”, **Dünyada İdari Yargının Bugünü**, Danıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.62-64.
- Odyakmaz, Zehra - Keskin, Bayram, “Yeni Anayasa Çalışmalarında İdare Hukuku Açısından Göz Önünde Bulundurulması Gereken Hususlar”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5., Ankara, 2015, s.617-677.

- Özdemir, Gürbüz, “Yüksek Seçim Kurulu’nun Niteliği”, **EÜHFD**, C.XIV, S.1–2, Erzincan, 2010, (“*Niteliği*”), s.111-133.
- Özdemir, Selman, “İdareler Arası Uyuşmazlıklarda Mecburi Tahkim”, **Türk İdare Dergisi**, S.475, Ankara, 2012, (“*Tahkim*”), s. 204-208.
- Özdeş, Orhan, “Danıştay ve Tarihi Gelişimi”, **Danıştay Dergisi**, S.1, Ankara, 1971, s. 22-32.
- Özen, Mustafa, “Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nun Uygulamasında Bazı Maddeler Hakkında Düşünceler”, **Balıkesir Barosu Dergisi**, S.71, Y.95, Balıkesir, 2015, s.64-106.
- Özgüldür, Serdar, “Türk Hukukunda Askeri Yargının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, **Danıştay Dergisi**, S.66-67, Ankara, 1987, (“*İnceleme*”), s.37-71.
- Özkaya, Kadir, “Sınırlama Sorunun ve Davada Uygulanacak Kural Kavramıyla İlişkisi”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri-1**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.291-329.
- Özkol, Adil, “Yeni Bir Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun Gerekliği”, **AÜHFD**, S.1-4, C.28, Ankara, 1971, (“*Gerekliliği*”), s.77-90
- Özoğuz, Abdülkadir, “Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Türk İdare Dergisi**, S.181, Ankara, 1946, (“*Uyuşmazlık Mahkemesi*”), s. 36-70.
- Özoğuz, Abdülkadir, “Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu Münasebetiyle”, **Adalet Dergisi**, S.4, Ankara, 1946, (“*Münasebetiyle*”), s. 350-371.
- Özoğuz, Nejat, “Vazife İhtilafı”, **Türk İdare Dergisi**, S.170, Ankara, 1944, (“*Vazife*”), s.140-156.
- Öztürk, Zülal - Azapağası, Alpaslan, “Yargı Yolunu Değiştiren Görevsizlik Kararları Nedeniyle Adli ve İdari Yargı Mercileri Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **THD**, Yıl:2 S.5, Sözkese Matbaası, Ankara, 2007, s. 47-67.
- Paleologo, Giovanni, “İtalya’da İdari Yargının Yapılanması ve İşleyişi”, (Çev.: Turgut Candan), **Danıştay Dergisi**, S.95, Ankara, 1998, s. 8-17.
- Sağlam, Musa, “Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi 2015 Reformu; Değişiklikler ve Gerekçeleri”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5, Ankara, 2015, s.667-707.
- Sancakdar, Oğuz, “İdari Yargıda “Tek Dilekçe ile Dava Açma” (Karşılaştırmalı Hukuki Analiz)”, **DEÜHF**, C.9, S.2, İzmir, 2007, s.223-269.

- Sancar Dere, Şeyma - Dere, Ahmet, “Genel Olarak Feragat ve İdari Yargıda Feragatin Hüküm ve Sonuçları”, **TAAD**, Y:1, S:3, C:1, Ankara, 2010, s.195-234.
- Sarıca, Ragıp, “Uyuşmazlık Mahkemesi”, **28 Eylül - 4 Ekim Altıncı Üniversiteler Haftası**, Konya, 1946, (“*Uyuşmazlık Mahkemesi*”), s.156-175.
- Sauvé, Jean-Marc, “Introduction” **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.53-61.
- Seiller, Bertrand, “La saisine du Tribunal Des Conflits”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.61-73.
- Sommermann, Karl-Peter, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.44-50.
- Stirn, Bernard, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.45-50.
- Şanlı, Atay Yeliz, “İdari İşlemlerde Başvuru Yollarının Gösterilmesi Yükümlülüğü” **TBB Dergisi**, S. 96, Ankara, 2011, s.293-318.
- Şen, Murat, “Başvuru Yollarının Tüketilmesi Kuralı”, **Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri**, (Edit.: Hüseyin Turan - Recep Kaplan), Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s. 85-146.
- Şentürk, İsmail Hakkı, “Türk Hukukunda Siyasi Parti Sicillerinin Tutulması” **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.4, Ankara, 2014, s.459-496.
- Tanrıver, Süha, “Tabii Hâkim İlkesi ve Medeni Yargı”, **TBB Dergisi**, S.104, Ankara, 2013, s.11-35.
- Tanrıver, Süha, “Belirsiz Alacak Davası ve Bu Bağlamda Uygulamada Yaşanan Güncel Sorunlar”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, Y.2, S.2, Ankara, 2015, (“*Belirsiz*”), s.3-38.
- Taşkın, Cankat, “İdari Yargıda Menfaat”, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, S.65-66, İstanbul, 2010, (“*Menfaat*”), s.39-80.
- Tercan, Erdal, “Hüküm Uyuşmazlığında Uyuşmazlık Mahkemesince Esas Hakkında Yeni Bir Karar Verilmesi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5, Ankara, 2015, s.157, (“*Esas Hakkında*”), s.783-826.

- Tikveş, Özkan, “Uyuşmazlık Yargısı”, **Adalet Dergisi**, S.3-4, Ankara, 1977, s.235-241.
- Topuz, Nurdane, “Görev Uyuşmazlıklarının Çözümü İçin Uyuşmazlık Mahkemesine Yapılacak Başvurular”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.2, Ankara, 2014, s.159-185.
- Tosun, Mehmet - Tan, Emre, “İdari Yargıda Davaya Müdahale”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 70. Yıl Armağanı**, S.5, Ankara, 2015, s.827-879.
- Tönük, Vecihi, “Yabancı Devletlerin Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunları”, **Türk İdare Dergisi**, S.188, Ankara, 1947, s. 209-212.
- Travi, Aldo, “Table Ronde”, **Le Tribunal des Conflits-Bilan et Perspectives**, (Edit: Pascale Gonod-Loic Cadiet), Editions Dalloz, Paris, 2009, s.98-100.
- Uğur, Hüsamettin, “Ceza Yargılaması ve Özel Ceza Yasalarına Göre Mahkemelerin Görevleri”, **TBB Dergisi**, S.87, Ankara, s.365-402.
- Ünlü, Ahmet Hamdi, “Yüksek Seçim Kurulu’nun Niteliği Üzerine”, **Danıştay Dergisi**, S.105, Ankara, 2009, s. 1-2.
- Yaman, Saadettin, “Adli ve İdari Yargıda Davaya Müdahale (Katılma) ve İdari Yargıda Asli Müdahalenin Kabulüne Duyulan İhtiyaç”, **THD**, Y.3, S.22, Sözkese Matbaası, Ankara, 2008, (“*Müdahale*”), s.95-104.
- Yasin, Melikşah, “İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale”, **İÜHFM**, C. LXIX, S.1-2, İstanbul, 2011, (“*Müdahale*”), s. 439-451.
- Yasin, Melikşah, “İdari Yargılama Usulünde Davadan Feragat ve Davayı Kabul” **AÜEHFD**, C.VIII, S.3-4, Erzincan, 2004, s.149-184.
- Yayla, Yıldızhan, “Uyuşmazlık Mahkemesi ve Geleceği Üzerine”, **İÜHFM**, Sulhi Garan Matbaası, S.1-4, C.34, İstanbul, 1969, s. 201-209.
- Yenerer Çakmut, Özlem, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm”, **EÜHFD**, C.11, S.3-4, Erzincan, 2007, s.29-61.
- Yenisey, Feridun, “Mukayeseli Hukukta Adli Yargı Yüksek Mahkemelerinin Konumu ve Üyelerinin Seçimi”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C.25, Ankara, 2008, s.135-154.
- Yeşil, Ufuk, “Olumsuz Görev Uyuşmazlığına Konu Görevsizlik Kararlarının Karşılıklı Verilmesi Gerekir mi?” **HUKAB**, S.14, Ankara, 2015, s.74-77.
- Yılmaz, Dilşat, “İdari Yargıda “Görev”, “İş Bölümü”, “İş Dağılımı” Paradoksu”, **GÜHFD**, C.XVII, S.4, Ankara, 2013, (“*Paradoks*”), s.257-270.

- Yılmaz, Dilşat, “İdare Hukuku ve Özel Hukuk Arasında Yarışma mı Uzlaşma mı?”, **İNÜHFD**, C.4, S.2, Malatya, 2013, (“*Uzlaşma mı?*”), s. 163-180.
- Yılmaz, Zekeriya, “Seçimlerin Denetimi ve Yüksek Seçim Kurulu”, **THD**, Y.1, S.2, Sözkese Matbaası, Ankara, 2006, (“*Seçimler*”), s.84-98.
- Zeyneloğlu, Ahmet, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Kurulmasını Deprış Etmış Olduğu Organlardan Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Adalet Dergisi**, S.11-12, Ankara, 1962, s. 1080-1081.

TEZ

- Çeken, Mesut, **İdari Yargının Görev Alanın Belirlenmesi Sorunu**, Kùltür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- Çörez, Özgür, **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Yargı (Ceza) Sistemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007.
- Göktepeoğlu, Ercan, **İdari Davada Davadan Feragat ve Davayı Kabul**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, (“*Feragat ve Kabul*”).
- Gürgen, Lütfi, **Adli Yargı-İdari Yargı Görev Ayırımı**, Ankara (Yayınlanmamış Lisans Projesi), Ankara, 2006.
- Karakaya, Alaattin, **Askeri Yargının Yargılama Birliğı İlkesi ve Uluslararası Standartlar Açısından Değerlendirilmesi**, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.
- Küçükyağcı, Nazmi, **Geçmişten Günümüze Türk Yargı Sistemi ve Yargı Bürokrasisi**, Yayınlanmamış Başbakanlık Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012.
- Mestav, Mehmet, **Hukuk Yargılamaları Açısından Adli Yargı – İdari Yargı Görev Ayırımı (Yargı Yolu Ayırımı), Ayrımda Başvurulan Kıstaslar ve İdari Yargının Görev Alanı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.
- Özaykut, Salih, **Adli ve İdari Yargı Ayrımının Görev Yönünden Analitik İncelenmesi**, (Yayınlanmamış Dönem Projesi), Ankara, 2004.

- Resuloğlu, Mustafa, **Uyuşmazlık Mahkemesi ve Görev ile Hüküm Uyuşmazlıkları**, TODAİE, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1988.
- Taner, Fahri Gökçen, **Ceza Hukukunda Zamanaşımı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- Ünal, Recep, **Bireysel Başvuru Çerçevesinde İfade Özgürlüğü**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale, 2014.

E-KAYNAK

- Gallet, Jean - Louis, Nicolas Hélène, “La procédure d’Élevation de Conflit, Le conflit positif”, (Erişim) http://www.tribunal conflits.fr/ documents/ Actualites/ La_procedure_de_conflit.pdf, 07.3.2015, s.1-19.
- Pacteau, Bernard, “Fransız Danıştay’ı”, (Çev.: Durmuş Tezcan), (Erişim) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5593.pdf>, 18.11.2014.
- (Erişim) <http://www.vfgh.gv.at/cms/vfgh-site/english/jurisdiction1.html>, 24.11.2014.
- (Erişim) <http://www.iaca.ws/files/LWB-AndreasLienhard.pdf>, 25.11.2014.
- (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, s.1-10, 25.11.2014.
- (Erişim) <http://www.justice.gouv.fr/la-garde-des-sceaux-10016/ reforme-du-tribunal-des-conflits-26111.html>, 07.5.2015.
- (Erişim) <http://discours.vie-publique.fr/notices/136002744.html>, 07.5.2015.
- (Erişim) http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/24mayis1872_tarihlikanun_10nisan2015tarihli_konsolideversiyonu.pdf, s.1-4, 03.11.2015.
- (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/fransauymyenikararname2015ceviri.pdf>, s.1-8, 04.11.2015.
- (Erişim) <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000521091>, 29.6.2015.
- (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu2.pdf>, s.1-10, 20.5.2015.
- (Erişim) <http://www.uyusmazlik.gov.tr/baglantilar/bilginotu.pdf>, s.1-6, 22.3.2015.
- (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, 04.12.2014.

- (Erişim)<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/tutanak/tbmm/d07/c019/tbmm07019084.pdf>, 05.12.2014.
- (Erişim)http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TM___/d00/c002/b034/tm___000020340393.pdf, 02.02.2015.
- (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, 12.12.2014.
- (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0561.pdf>, 16.02.2015.
- (Erişim)<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss477.pdf>, 03.3.2015.
- <http://www.uyusmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html>.
- (Erişim)http://www.yargitaycb.gov.tr/belgeler/site/documents/ANAYASA_7.pdf, 20.8.2015.
- (Erişim) <http://www.inhak.adalet.gov.tr/hudoctr.html>, 24.3.2015.
- (Erişim)[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"itemid":\["001-98876"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{), § .57, 10.6.2015.
- (Erişim) <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html>.
- (Erişim) <http://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/>.
- (Erişim) <http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/>.

MECLİS GÖRÜŞMELERİ

- **Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi**, C.43, Toplantı: 18, TBMM Matbaası, Ankara, 1979.
- **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, C.8, Dönem:5, Toplantı:2, Ankara, 1979.
- **TBMM Tutanak Dergisi, Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri, Milli Savunma ve Adalet Komisyonları Raporları**, 30.6.1943, (*"Komisyon Raporları"*).
- **TBMM Tutanak Dergisi**, C.19, Dönem: VII, Toplantı: 2, 2.7.1945 Tarihli 81. Birleşim, TBMM Basımevi, Ankara, 1945.
- **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu İçişleri, Milli Savunma ve Anayasa ve Adalet Komisyonları Raporları**, (M. Meclisi; 1/108; C. Senatosu: 1/628), 8.2.1979.

SEMPOZYUM-PANEL-KONGRE

- Akgündüz, Ahmet, “Arşiv Belgeleri Işığında Şuray-ı Devlet’ten Danıştay’a İdari Yargı Teşkilatı”, **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993, (“*Teşkilat*”), s. 120-146.
- Büyükeren, Gülten Fatma - Kaynak, Selim Şamil, “Türk Hukuk Sisteminde Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Ulusal ve Uluslar Arası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit.: Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013.
- Çelik, Taşkın, “Uyuşmazlık Mahkemesi’ne Başvurulmasında ve Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar” **Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit.: Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013.
- Honorat, Edmond, “Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşunun 70. Yılı Uluslararası Sempozyumu**, (Edit.: Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s.95-105.
- Maunand, Yves, “Fransa Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Ulusal ve Uluslar Arası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit. Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları Ankara, 2013, s.42-49.
- Mokdad, Kourghli, “Cezayir Uyuşmazlık Mahkemesi”, **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşunun 70. Yılı Uluslararası Sempozyumu Bildiri Konuları**, Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s.111-119.
- Örucü, Esin, “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi”, **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993, s.254-275.
- Özgüldür, Serdar, “Açış Konuşması”, **Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Görev Uyuşmazlıkları ve Uyuşmazlık Mahkemesi Sempozyumu**, (Edit.: Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013, (“*Açış*”).
- Özgüldür, Serdar, “Türk Adalet Sisteminde Uyuşmazlık Mahkemesinin Fonksiyonu”, **Yeni Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Sempozyumu**, Iğdır, 5-7 Temmuz, 2013, (“*Fonksiyonu*”).

- Porro, Angelo, “İtalya’da Yönetmel Yargı Sisteminin Kökenleri”, (Çev.: Öykü D. Aydın), **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993.
- Strauss, Peter L. “Amerikan (İdari) Devletinde Hukukun Üstünlüğü”, **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993.
- Temel, Arslan, “İstinaf Mahkemeleri”, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Borçlar Kanunu Sempozyumu**, (Edit.: Emel Badur), Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2012.
- Vigouroux, Christian, “Fransız Danıştay’ı ve Yargı İçindeki Önemi”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 145. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Yayınları No: 84, Ankara, 2013.
- Yanık, Murat, “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Yargı Ayrılığı Sistemi”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 145. Yıl Sempozyumu**, Ankara, 2013, (“*Karşılaştırılmalı*”).
- Yiğit, Birgül, “Oluşumu, Görev Alanı ve Başvuru Yolları ile Uyuşmazlık Mahkemesi’nin Temel Yapısına Genel Bir Bakış”, **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşunun 70. Yılı Uluslararası Sempozyumu**, (Edit.: Ufuk Yeşil), Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015.

EKLER
EK-1
UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞU VE YARGILAMA
USULLERİ HAKKINDA KANUN ÖNERİSİ¹⁴¹³

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç ve Kapsam

MADDE 1- 1. Bu Kanun; Uyuşmazlık Mahkemesinin yapısı, görevleri, yargılama usulleri, başkan, başkan vekili ve üyelerinin seçimi ile raportör ve personelinin nitelikleri, görevlendirilmeleri, atanmaları, görevleri, sorumlulukları, disiplin ve özlük işlerine ilişkin esasları düzenler.

Tanımlar

MADDE 2- 1. Bu Kanunun uygulanmasında:

- a) Başkan: Uyuşmazlık Mahkemesi başkanını
- b) Başkanlık: Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığını
- c) Başkan Vekili: Başkana vekâlet etmek üzere asıl üyeler arasından seçilen üyeyi
- d) Başsavcı: İlgili yargı kolunun temyiz mercilerinin cumhuriyet başsavcısı ve başsavcılarını
- e) Ceza Bölümü: Başkanın başkanlığında, başkan ve altı üyeden oluşan ve ceza uyuşmazlıklarının karara bağlandığı kurulu
- f) Genel Kurul: Başkanın başkanlığında, birlikte toplanan Hukuk ve Ceza Bölümlerinden oluşan, bu Kanun’la belirlenen görevleri yerine getiren kurulu
- g) Hukuk Bölümü: Başkanın başkanlığında, başkan ve altı üyeden oluşan ve Hukuk Uyuşmazlıklarının karara bağlandığı kurulu
- h) İçtüzük: Uyuşmazlık Mahkemesi İçtüzüğü’nü
- ı) Mahkeme: Uyuşmazlık Mahkemesini
- i) Temyiz Mercii: Temyiz incelemesi yapan Yüksek Mahkemeleri

¹⁴¹³ (Erişim) Kanun önerimizde, UMK’de değişiklik yapılmasını öngören ve TBMM Genel Kurulunda kanunlaşmayı bekleyen tasarıdan da yararlanılmıştır. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss477.pdf>. 10.5.2015.

j) Üye: Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerini

k) Yargı Mercii: Mahkemeye yapılan başvurulara konu kararları veren ilk derece mahkemelerini

l) Yetkili Makam: Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmaya yetkili cumhuriyet başsavcısı ve başsavcılar ile Hukuk Genel Kurulu başkanını ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Mahkemenin Görevleri, Yetkileri ve Bütçesi

Mahkemenin Görev ve Yetkileri

Madde 3– 1. Mahkeme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili ve bu Kanunla kurulup görev yapan bağımsız bir Yüksek Mahkemedir.

2. Özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hâllerde hakemlik görevi hâkim tarafından yerine getirilmiş ise bu mercii, davanın konusuna göre yukarıdaki fıkra yazılı adli veya idari yargı mercilerinden sayılır.

Mahkeme Bütçesi

MADDE 4-1. Mahkeme, merkezî yönetim bütçesi içinde kendi bütçesi ile yönetilir.

2. Türkiye Büyük Millet Meclisinde bütçe ile ilgili görüşmelerde Mahkeme Genel Sekreteri hazır bulunur.

İçtüzük

MADDE 5- 1. Bu Kanun çerçevesinde:

a) Mahkemenin iç düzeni, işleyişi, teşkilatı, çalışma usulleri, tutulacak defter ve kayıtlar, elektronik ortam da dâhil evrak akış düzeni, arşivlenmesi, Mahkeme kütüphanesi, Genel Sekreterlik ile idari teşkilatı, idari personelin görev ve sorumlulukları

b) Raportörlerin ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi personelin dosyalarının tutulması, disiplin işleri, izin ve sağlık durumları, başkan ve üyelerin giyecekleri kisvelerin şekli ile bunların giyilme zaman ve yerleri

c) Mahkemenin çalışma, yargılama usul ve esasları, müzakere ve sözlü açıklamaların yöntemi Genel Kurulca kabul edilecek İçtüzük'le düzenlenir.

2. İçtüzük, Resmî Gazete'de yayımlanır ve yürürlüğe girer.

İKİNCİ KISIM

Mahkemenin Kuruluşu, Yapısı, Başkan, Başkan Vekili ve Üyelerin Seçimi

BİRİNCİ BÖLÜM

Mahkemenin Kuruluşu ve Yapısı

Mahkemenin Kuruluşu ve Yapısı

Madde 6 – 1. Mahkeme; başkan, başkan vekili ve on iki asıl, on iki yedek üye ile kurulur.

2.Mahkeme, Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümlerinden oluşur.

İKİNCİ BÖLÜM

Başkan ve Başkan Vekilinin Seçimi ile Görevleri

Başkan ve Başkan Vekilinin Seçimi ile Görev Süreleri

MADDE 7- 1. Başkan, Anayasa Mahkeme üyeleri arasından seçilir. Başkan seçilen Anayasa Mahkemesi üyesi, başkanlık görevi süresince Anayasa Mahkemesinin yargısal faaliyetlerine katılmaz.

2. Başkan vekili, Mahkemenin asıl üyeleri arasından asıl üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla seçilir.

3. Başkan ve başkan vekili dört yıl için seçilir. Dört yılın hesabında göreve başlama tarihi esas alınır.

4. Görev süresi dolan başkan ve başkan vekili yeniden seçilebilir.

Başkanın Görev ve Yetkileri

MADDE 8- 1. Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

a) Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümlerinin gündemini belirlemek

b) Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümlerine başkanlık etmek

c) Genel sekreteri görevlendirmek ve görevden almak

ç) Mahkemeyi temsil etmek

d) Mahkemece çıkarılacak yönetmelikleri onaylamak

e) Harcamaların Mahkeme bütçesine uygunluğunu denetlemek

g) Mahkeme personelinin görevlendirmesini yapmak

ğ) Mahkemenin verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak

h) Gerekli gördüğü takdirde basına ve kamuoyuna Mahkemeyle ilgili bilgi ve demeç vermek veya bu amaçla başkan vekili, üye veya raportör görevlendirmek

Başkan Vekilinin Görev ve Yetkileri

MADDE 9- 1. Başkana ait görev ve yetkiler, başkanlığın boş olması, başkanın mazeretli veya izinli olması hâllerinde başkan vekilince yerine getirilir. Başkan vekilinin de bulunmaması durumunda en kıdemli üye Mahkemeye başkanlık eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Üyelerin Seçimi, Görev Süreleri, Yükümlülükleri ve Üyeliğin Sona Ermesi

Üyelerin Seçimi

MADDE 10- 1. Mahkemenin Hukuk Bölümüne, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca kendi daire başkan ve üyeleri arasından; Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Genel Kurulunca da askerî hâkim sınıfından olan daire başkan ve üyeleri arasından ikişer asıl, ikişer yedek üye seçilir.

2. Mahkemenin Ceza Bölümüne, Yargıtay Ceza Genel Kurulu ile Askerî Yargıtay Genel Kurulunca kendi daire başkan ve üyeleri arasından üçer asıl, üçer yedek üye seçilir.

Üyelik Süresi

MADDE 11- 1. Üyeler dört yıl için seçilir. Bu sürenin hesabında göreve başlama tarihi esas alınır.

2. Görev süresi dolan üyeler yeniden seçilebilirler.

Üyeliğin Boşalması ve Sona Ermesi

MADDE 12- 1. Görev süresi dolacak olanların yerine, bu sürenin sona ereceği tarihten önceki iki ay içinde emeklilik, ölüm, istifa ve benzeri şekilde görev süresi dolmadan boşalan üyelikler için boşalma tarihinden itibaren iki ay içinde 10. maddedeki usule göre boşalan üyelik için geldiği Yüksek Mahkemeden yeni üye seçilir.

Üyelerin Yükümlülükleri

MADDE 13- 1. Üyeler:

a) Hâkimlik mesleğinin vakar ve şerefine uygun hareket etmek zorunda olup görevleriyle bağdaşmayan herhangi bir faaliyette bulunamazlar.

b) Geçerli bir mazeretleri olmadıkça toplantılara katılırlar.

c) Görüşülmekte olan dosyalara ilişkin düşünce ve kanaatlerini, Mahkeme dışında açıklayamazlar.

- ç) Oturum ve oylamanın gizliliğini muhafaza ederler.
- d) Oylamalarda çekimser oy kullanamazlar.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Teşkilat Yapısı

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Sekreterlik ve Raportörler

Genel Sekreter ve Görevleri

Madde 14- 1. Başkanlığa bağlı olarak Genel Sekreterlik Birimi kurulur.

2. Genel Sekreterliğe bağlı hizmet birimleri ile ihtiyaca göre büro ve kalemler oluşturulur. Bu birimlerin çalışma usul ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

3. Genel Sekreter, başkan tarafından raportörler arasından görevlendirilir.

4. Genel Sekreter, başkanın gözetim ve denetimi altında:

a) Başvuruların kayıt ve sevki

b) Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümlerinin toplantılarıyla ilgili idari işlerin yürütülmesi

c) Kararların ve raporların otomasyonunun sağlanması ve arşivlenmesi

ç) Mahkemenin yazışmalarının yapılması

d) Bütçe kapsamında harcama yapılması ve bu konuda başkana bilgi verilmesi

e) Mahkemenin kurumsal, bilimsel, idari, mali ve teknik işlerinin yürütülmesi

f) Protokol işlerinin düzenlenmesi

g) Personelin sevk ve idaresinin sağlanması

ğ) Kanun, İçtüzük ve yönetmelik hükümleri çerçevesinde başkan tarafından verilen diğer işlerin yapılması ile görevli ve yetkilidir.

5. Başkan tarafından raportörler arasından iki genel sekreter yardımcısı görevlendirilir. Genel sekreter yardımcılarının görevleri ve aralarındaki iş bölümü ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Raportörler

Madde 15- 1. Mahkemeye, çalışmalarında yardımcı olmak üzere başkanın takdir edeceği yeter sayıda raportör görevlendirilir.

2. Raportörler, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'na tabi hâkim ve savcılar ile askerî hakim ve savcılardan fiilî hizmet süresi itibarıyla en az beş yılını tamamlamış ve üstün başarısıyla Mahkemede yararlı olacağı anlaşılanlar arasından başkanın isteği ve ilgilinin muvafakati üzerine mensup oldukları yargı kollarının

yetkili mercileri tarafından görevlendirilirler. Raportörlerin özlük işlerinde mensup oldukları mesleklere ait hükümler uygulanır ancak terfilerinde başkan tarafından verilecek yazılı bilgi esas alınır. Raportörlerin bu görevde geçirdikleri süreler, mesleklerinde geçirilmiş sayılır.

3. Askerî hâkimler ve savcılar arasından görevlendirilecek raportörler hakkında düzenlenecek mesleki sicil notları askerî hâkim ve yardımcıları için Askerî Yargıtay daireleri ve Daireler Kurulunca, askerî savcı ve yardımcıları için Askerî Yargıtay Başsavcılığı ve askerî adalet müfettişleri tarafından düzenlenir. Bu sicilin düzenlenmesinde başkan tarafından mesleki sicil belgesi esaslarına göre verilecek kanaat notu göz önünde bulundurulur.

Raportörlerin Görevleri

MADDE 16- 1. Raportörler, başkan tarafından kendilerine verilen dosyaların ilk ve esas inceleme raporlarını hazırlar ve toplantılara katılırlar. Başkan gerekli görürse dosyayı raporu düzenlemek üzere bir üyeye de verebilir.

2. Raportörler; başkanın izin vermesi koşuluyla üniversitelerde, Türkiye Adalet Akademisinde ve benzeri kurum ve kuruluşlarda ders, kurs ve konferans verebilirler.

3. Raportörler; kanun, İçtüzük, Yönetmelik veya Başkan tarafından verilen diğer görevleri yerine getirirler.

İKİNCİ BÖLÜM

Hizmet Birimleri

Hizmet birimleri

MADDE 17- 1. Mahkemenin hizmet birimleri şunlardır:

- a) Yazı İşleri Müdürlüğü
- b) İdari ve Mali İşler Müdürlüğü
- c) Personel Müdürlüğü
- ç) Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
- d) Dış İlişkiler Müdürlüğü
- e) Strateji Geliştirme Müdürlüğü
- f) Teknik Hizmetler Müdürlüğü
- g) Özel Kalem Müdürlüğü
- h) Basın Müşavirliği

2. İhtiyaç hâlinde başkanın önerisi ve Genel Kurul kararı ile yeni birimler oluşturulabilir.

3. Hizmet birimlerinin görev ve sorumlulukları yönetmelikte gösterilir.

Mahkeme Personeli ve Atanması

MADDE 18- 1. Mahkeme; görevlerini yerine getirirken hukuki, idari ve mali alanlarda çalışmak üzere yeterli sayıda personel istihdam eder. Bu personel hakkında 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun, bu Kanun'a aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Personelin ataması genel sekreterin önerisi üzerine başkan tarafından yapılır.

Geçici Görevlendirme

MADDE 19- 1. Mahkemenin Anayasa ve bu Kanun'da verilen görevlerini yerine getirirken ihtiyaç görülmesi hâlinde Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Adalet Bakanlığında çalışanlardan memur ve diğer kamu görevlisi statüsünde olanlar ile hukukçu öğretim üyelerini aylık, ödenek, her türlü zam, tazminatlar ile diğer mali ve sosyal hak ve yardımlar kurumlarınca ödenmek kaydıyla Mahkemede geçici olarak görevlendirilebilir.

2. Başkanın bu kapsamdaki görevlendirme talebi, kanuni bir engel bulunmaması hâlinde ilgili kurumlarca yerine getirilir. Geçici görev süresi, ilgililerin terfi ve emekliliklerinde kurumlarınca hesaba katılarak özlük hakları devam ettirilir.

3. Geçici görev süresince yükselme ve kademe ilerlemelerine esas olmak üzere başkan, ilgili kurum ve kurullara yazılı bilgi verir.

4. Geçici olarak görevlendirilenlerin kendi kurumlarında aldıkları net aylıkları ile Mahkemede görev yapmakta olan emsali memurların almakta oldukları aylıklar ve diğer ödemeler arasındaki fark ayrıca ödenir. Bu fıkra göre yapılacak ödemeler hakkında aylıklara ilişkin hükümler uygulanır ve aylıklar damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaz, her ne şekilde olursa olsun başka bir ödemenin hesaplanmasında dikkate alınmaz.

Sözleşmeli Personel

MADDE 20- 1. Mahkeme Başkanlığında 657 sayılı Kanun ve diğer kanunların sözleşmeli personel çalıştırılması hakkındaki hükümlerine bağlı olmaksızın kadroları karşılık gösterilmek suretiyle sözleşmeli olarak mütercim ve basın müşaviri çalıştırılabilir.

2. Bu suretle alıştırılacakların sözleşme usul ve esasları ile onlara ödenecek brüt sözleşme ücreti, birinci derecedeki raportör için belirlenen brüt ortalama aylıkları geçmemek üzere başkanlıkça tespit edilir.

İdari Personelin Adalet Bakanlığı Kadrolarına Atanması

MADDE 21- 1. Mahkemenin hizmet birimlerinde çalışan 657 sayılı Kanun’a tabi personel, genel sekreterin teklifi ve başkanın uygun görmesi üzerine mkteseplerine uygun olarak Adalet Bakanlığınca, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı kadrolarına atanabilir.

Yüksek Disiplin Kurulu

MADDE 22- 1. Mahkemede istihdam edilen personelin disiplin işleri Yüksek Disiplin Kurulu tarafından yürütülür.

2. Kurul, genel sekreterin nerisi ve başkanın onayı ile belirlenen üç raportrdan oluşur. Bunlardan kıdemli olan raportör, Kurula başkanlık eder.

3. Disiplin cezasını gerektiren hâller ve verilecek cezalar konusunda 657 sayılı Kanun’un bu Kanun’a aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Kurulun alışma usul ve esasları ile sair hususlar yönetmelikle düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Mahkemeye Başvuru Yolları ve İnceleme Kurallar

BİRİNCİ BÖLÜM:

Görev Uyuşmazlıkları ve Uygulanacak Usul

Yetkili Başsavcının ve Hukuk Genel Kurulu Başkanının Mahkemeye Başvurması ve Uygulanacak Usul

Madde 23 – 1. Bu başvuru yolu; adli, idari ve askerİ bir yargı merciinde açılmış olan davada ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine yetkili başsavcı ve Hukuk Genel Kurulu başkanı tarafından görev konusunun incelenmesinin Mahkemeden istenmesidir.

2. Görev itirazı üzerine yargı merciinin bu konuda bir karar vermesi gerekir. Yargı merciinin karar vermeyip yargılamaya devam etmesi hâlinde görev itirazı reddedilmiş sayılır. Yargı mercii, görev itirazını kabul ederse bu kararın ilgililere tefhim ve tebliğini izleyen günden itibaren on beş gün geçmeden davanın esasıyla ilgili bir karar veremez.

3. Görev itirazı, yargılama sona erinceye kadar her aşamada ileri sürülebilir. Yetkili başsavcı ve Hukuk Genel Kurulu başkanı, yargı mercilerinin görevlilik kararı

vermelerinden sonra yargılamanın sonuna kadar Mahkemeden görev konusunun incelenmesini isteyebilir.

4. Görev itirazının yargı merciince yerinde görülerek görevsizlik kararı verilmesi hâlinde görev konusunun Mahkemece incelenebilmesi, temyiz mercii tarafından bu kararın bozulmasına ve yargı merciinin de bozma kararına uyarak görevli olduğuna karar vermesine bağlıdır.

5. Mahkemeye başvuruda bulunmaya yetkili mercii; reddedilen görevsizlik itirazı, adli yargı lehine ceza dosyalarında ileri sürülmüş ise Yargıtay cumhuriyet başsavcısı; hukuk dosyalarında ileri sürülmüşse Hukuk Genel Kurulu başkanı, idari yargı lehine ileri sürülmüş ise Danıştay başsavcısı, askerî ceza yargısı lehine ileri sürülmüş ise Askerî Yargıtay başsavcısı, askerî idari yargı lehine ileri sürülmüş ise bu Mahkemenin başsavcısıdır. Başsavcının ve Hukuk Genel Kurulu başkanının yokluğunda vekili, yardımcısı ya da yetkilendireceği savcı veya kişi de Mahkemeye başvurabilir.

6. Görev itirazında bulunan kişi veya mercii itirazın reddine ilişkin kararın verildiği tarihi izleyen günden itibaren -şayet bu kararın tebliği gerekiyorsa tebliğ tarihini izleyen günden itibaren- on beş gün içinde uyuşmazlık çıkarılmasını istemeye yetkili makama sunulmak üzere iki nüsha dilekçeyi itirazı; reddeden yargı merciine verir. Dilekçenin verildiği tarihi izleyen günden itibaren ilgili yargı mercii, 26. maddede öngörüldüğü şekliyle davanın görülmesini geri bırakır.

7. Yargı mercii, itiraz dilekçesi üzerine verdiği görevlilik kararını kaldırarak görevsizlik kararı vermediği takdirde yetkili makama sunulmak üzere kendisine verilen dilekçeyi, alınan cevabı ve görevsizlik itirazının reddine ilişkin kararını, dava dosyası muhtevasının onaylı örnekleriyle birlikte uyuşmazlık çıkarma isteminde bulunmaya yetkili mercie gönderir.

8. Uyuşmazlık çıkarma konusundaki dilekçe ile ekleri kendisine ulaşan yetkili mercii, gerekirse dilekçedeki veya eklerindeki eksiklikleri tamamlattıktan sonra başvurunun on beş gün içinde yapılmadığını ve görev itirazının açıkça davayı uzatmak için yapıldığını tespit ederse ya da uyuşmazlık çıkarmaya yer olmadığı sonucuna varırsa istemin reddine karar verir. Bu karar, ilgili kişilere veya makama ve ilgili yargı merciine hemen bildirilir. Bu karara karşı başka bir yargı merciine başvurulamaz.

9. Uyuşmazlık çıkarılmasının gerekli gördüğü durumlarda yetkili mercii, dilekçe ve eklerinin kendisine ulaştığı tarihten -şayet eksiklikleri tamamlamak

yoluna gitmiş ve bu sebeple gönderdiği yazıları on gün geçmeden postaya vermiş ise eksikliklerin tamamlandığı tarihten- başlayarak en geç on gün içinde düzenleyeceği gerekçeli düşünce yazısını, kendisine gönderilen dilekçe ve ekleri ile birlikte Mahkemeye gönderir ve ayrıca Mahkemeye başvurduğunu ilgili yargı merciine hemen bildirir.

10. Bu maddede yazılı sürelerin bitmesi çalışmaya ara verme zamanına rastlarsa bu süreler, çalışmaya ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır.

11. Aşağıdaki hallerde uyuşmazlık çıkarılamaz:

- a) Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda
- b) Anayasa Mahkemesine açılan siyasi parti kapatma davalarında
- c) Karara bağlanmış ve kesinleşmiş davalarda
- d) Görevsizlik itirazını reddeden yargı merciinin bu kararından dönerek görevsizlik kararı vermesi ve bu kararın kesinleşmesi hâlinde
- e) Davanın, sulh, feragat, kabul ve geri alınması nedenleriyle sona ermesi hâlinde
- f) İşlemden kaldırılan davanın süresinde yenilenmemesi nedeniyle davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi hâlinde
- g) Lehine görev itirazında bulunulan yargı mercii tarafından aynı dosyayla ilgili verilmiş bir görevsizlik kararı bulunması hâlinde

12. Bir davada uyuşmazlık çıkarılması için yalnız bir kez başvuru yapılabilir.

Olumsuz Görev Uyuşmazlığı ve Uygulanacak Usul

Madde 24 - 1. Adli, idari, askerî yargı mercilerinden birisinin kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararı üzerine görevsizlik kararında belirtilen ya da başka bir yargı merciinde tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci bir dava açılması hâlinde bu yargı mercii; ilgili kişilerin başvurusu üzerine ya da kendiliğinden davada görevsizlik kararı veren merciinin, ya da başka bir yargı merciinin görevli olduğu kanaatine varması hâlinde gerekçeli bir karar ile görevli yargı merciinin belirlenmesi için Mahkemeye başvurur ve başvuru yaptığı dosyayla ilgili incelemeyi, 26. madde gereğince geri bırakır.

2. Adli, idari ya da askerî yargı mercileri tarafından verilen kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararları nedeniyle hukuk dosyalarında meydana gelen olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için ilgilinin başvurusu üzerine, ceza davalarında ise doğrudan doğruya veya ilgili kişilerin talebi üzerine yargı mercileri

tarafından ilk görevsizlik kararını veren yargı merciine ait dava dosyası da temin edilerek Mahkemeye gönderilir.

3. Mahkeme, olumsuz görev uyuşmazlığı ile ilgili dosyaların ilk incelemesi sırasında ve gerekli gördüğü hâllerde ilgili başsavcıların ve Hukuk Genel Kurulu başkanının da görüşünü alarak görevli yargı merciini belirleyen kararını verir.

Olumlu Görev Uyuşmazlığı ve Uygulanacak Usul

Madde 25- 1. Olumlu görev uyuşmazlığı; adli, idari ve askerî yargı kollarına bağlı iki yargı merciine açılan, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davalarda bu yargı mercilerinin her ikisinin de kendilerini görevli kabul ederek kararlar vermiş olmaları hâlinde gerçekleşir.

2. Olumlu görev uyuşmazlığının giderilmesini isteyen taraflardan birinin, ceza davalarında ise ayrıca ilgili makamların, taraf sayısından iki fazla düzenleyeceği dilekçe ile başvurduğu yargı mercii:

a) Dilekçelerden birini ve varsa eklerini yazı ile diğer yargı merciine derhâl iletir ve dava dosyasının kendisine gönderilmesini ister.

b) Diğer dilekçeler ve varsa eklerini, yedi gün içinde cevabını bildirmesi için karşı tarafa ve ilgili makamlara tebliğ eder. Tebligat yapılan taraf veya ilgili makam, süresi içinde bu yargı merciine cevabını bildirmezse cevap vermekten vazgeçmiş sayılır.

c) Dilekçeyi, alınan cevapları ve varsa ekleri ile dava dosyalarını, Mahkemeye gönderir ve görevli yargı merciinin belirlenmesini ister.

3. Bu maddede yazılı sürenin bitmesi çalışmaya ara verme zamanına rastladığı takdirde çalışmaya ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Mahkeme Kararlarını Bekleme, Sürelerin Durması ve Bekleme Süresinde Yapılabilecek İşlemler

Mahkeme Kararlarını Bekleme ve Sürelerin Durması

Madde 26- 1. Bu Kanun'un 24 ve 25. maddeleri kapsamında Mahkemeye başvurulması hâlinde Mahkeme, başvurunun alındığını ilgili yargı mercii ya da mercilerine bildirir. Mahkemeye başvurulduğu resmî yazı ile kendisine bildirilen yargı mercii, görev konusunda Mahkemece bir karar verilinceye kadar davanın

görülmelerini geri bırakır. Bu takdirde zaman aşımı süreleriyle diğer kanuni süreler veya hâkim tarafından verilen süreler dosyanın yeniden incelenmesine kadar durur.

2. Mahkemeye başvurulduğunu bildiren yazının alındığı tarihi izleyen günden itibaren başlamak üzere altı ay içinde bu Mahkemenin kararı gelmezse yargı mercii davayı görmeye devam eder. Ancak esas hakkında son kararı vermeden Mahkemenin kararı gelirse yargı mercii bu karara uymak zorundadır. Bu fıkrada belirtilen bekleme süresi içinde görev uyuşmazlığının çözümü için başvuru yapan yargı mercii tarafından dosya ile ilgili bu Kanun'un 29 ve 30. maddelerinde belirtilen hususlar dışında usule ve esasa ilişkin bir karar verilemez.

3. Uyuşmazlık çıkarılacağı bildirilerek yargı merciinden davaya bakılmasını erteleme istenemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Temyiz ve İstinaf Mercilerinin Mahkemeye Başvuruları

Temyiz ve İstinaf Mercilerinin Mahkemeye Başvuruları

Madde 27- 1. Daha önce Mahkeme tarafından yargı mercii belirlenmemiş olan bir davada temyiz mercileri ve istinaf incelemesi kapsamında bölge idare ve bölge adliye mahkemeleri davanın, davaya bakan yargı merciinin görevi dışında olduğu kanısına varırsa veya görevsizlik kararı üzerine gelen dosyada yargı merciinin görevli olduğu kanaatinde ise incelediği dosyayı görevsizlik nedeniyle bozmayıp yaptığı incelemeyi erteleyerek yargı merciinin belirlenmesi için Mahkemeye gönderir.

2. Mahkeme, dosyanın ilk incelemesi sırasında ve gerekli gördüğü hâllerde ilgili başvuru sahiplerinin ve Hukuk Genel Kurulu Başkanının da görüşünü alarak görevli yargı mercii tespit eden kararını verir.

Madde 28- 1. Temyiz incelemesi yapan bir Yüksek Mahkeme, almış olduğu bir içtihadı birleştirme kararıyla başka bir Yüksek Mahkemenin aldığı içtihadı birleştirme kararının çeliştiğini tespit ederse yaptığı incelemeyi erteleyerek kararlar arasındaki çelişkinin giderilmesi için Mahkemeye başvurur.

2. Çelişkinin karar verilmesinden sonra anlaşılması hâlinde dosyanın tarafları, müdahil ya da ilgili makam da kararın tebliğini izleyen günden itibaren altı ay içinde çelişkinin giderilmesini Mahkemeden isteyebilir.

3. Mahkeme, dosyanın ilk incelemesi sırasında ve gerekli gördüğü hâllerde ilgili başvuru sahiplerinin ve Hukuk Genel Kurulu Başkanının görüşünü de alarak dava

konusu olaya uygulanacak içtihadı birleştirme kararının hangisi olduğunun tespitine ilişkin kararını verir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hüküm Uyuşmazlığı ve Uygulanacak Usul

Hüküm Uyuşmazlığı ve Uygulanacak Usul

Madde 29- 1. 1. maddede gösterilen yargı mercilerinden en az ikisi tarafından görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ve kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi olanaksız bulunan hâllerde hüküm uyuşmazlığı olduğu kabul edilir.

2. Ceza kararlarında hüküm uyuşmazlığı, sanığın ve fiilin aynı olması durumunda oluşur.

3. İlgili kişi veya makam, hukuk davalarında uyuşmazlığın çözümü için başvuruda bulunmalıdır. Ceza davalarında ise son kararı veren yargı mercii de talep üzerine veya resen uyuşmazlığın çözümü için doğrudan doğruya Mahkemeye başvurabilir.

4. Hukuk ve ceza davalarında ilgili kişi ya da makam tarafından yapılacak başvuru, Mahkemeye doğrudan yapılabileceği gibi son kararı veren yargı merciine de yapılabilir. Başvurunun Mahkemeye yapılması hâlinde dosyayla ilgili eksiklikler de Mahkemece giderilir. Başvurunun son kararı veren yargı merciine yapılması hâlinde yargı mercii, ilk görevsizlik kararını veren yargı merciine ait dava dosyasını da temin ederek Mahkemeye gönderilir.

5. Hukuk davalarında yapılacak başvuru, dava konusu olaya uygulanacak kararın, ilam zaman aşımının tabi olduğu Kanun'da öngörülen süre doluncaya kadar yapılabilir.

6. Mahkeme, başvuruyla ilgili ilk inceleme sırasında ve gerekli gördüğü hâllerde ilgili başsavcılarının ve Hukuk Genel Kurulu başkanının da görüşünü alarak hüküm uyuşmazlığını çözen kararını verir.

7. Mahkeme; hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun, ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında ise Ceza Muhakemesi Kanunu'nun bu Kanun'a aykırı olmayan hükümlerini uygulamak suretiyle uyuşmazlığın esasını da karara bağlar. Ceza davalarında kazanılmış haklar saklı tutulur.

8. Mahkeme, hüküm uyuşmazlıklarını dosya üzerinde inceleyerek karara bağlar. Gerekli gördüğü hâllerde veya talep üzerine tarafları, tanıkları ve diğer kişileri dinleyebilir. Mahkeme, dosya kapsamında her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir veya yaptırabilir.

9. Hüküm uyuşmazlığına konu kararlar hakkında, olağanüstü kanun yollarına başvurulmuş olması, hüküm uyuşmazlığı talebinin incelenmesine engel teşkil etmez. Ancak yapılan ilk incelemede kararlar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğu tespit hâlinde dosyanın esasına ilişkin inceleme yapılan başvurunun sonuçlanmasına kadar bekletilir.

10. Bu maddede belirtilen usule uygun yapılmayan başvurular reddedilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Mahkemeye Başvurulan Dosyalarla İlgili Tedbir Talepleri

Hukuk Davalarında Tedbirler ve Tedbir Kararı Vermeye Yetkili Yargı Mercileri

Madde 30- 1. Hukuk davalarında adli yargı mercilerince Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen "*geçici hukuki korumalar*" kapsamında verilen ve bu kanuna aykırı olmayan kararlar ile idari yargı mercilerince verilen yürütmenin durdurulması kararı, Mahkeme kararına kadar geçerlidir. Mahkeme, tedbir kararı veren yargı merciinin görevsizliğine karar verse bile verilen tedbir kararı görevli kabul edilen yargı mercii tarafından kaldırılmadıkça altmış gün süre ile geçerlidir. Bu sürenin sonunda tedbir kararı kendiliğinden kalkar.

2. Lehine tedbir kararı verilmiş tarafın isteği üzerine bu kararın kaldırılması, değiştirilmesi, süreye bağlı tedbir kararının süresinin uzatılması ile hakkında tedbir kararı bulunmayan bir dosyayla ilgili tedbir kararı verilmesinin istenmesi hâlinde tedbir talepleriyle ilgili karar vermeye bu Kanun'un 23. maddesine göre yapılan başvurularda görevsizlik itirazını reddeden yargı mercii, 24. maddesine göre yapılan başvurularda başvuru yapan mercii, 25. maddesine göre yapılan başvurularda görev konusunda son kararı veren yargı mercii ve 27. maddesine göre yapılan başvurularda ilgili kanunlar gereğince bu kararları vermekle hangi yargı mercii görevliyse o yargı mercii, 28. maddesine göre yapılan başvurularda ise Mahkeme yetkilidir.

Ceza Davalarında Tedbirler ve Tedbir Kararı Vermeye Yetkili Yargı Mercileri

Madde 31- 1. Ceza davalarıyla ilgili koruma tedbirleri hakkında, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen "*koruma tedbirleri*" nin bu Kanun'a aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

2- Tedbir talepleriyle ilgili kararı bu Kanun'un 23. maddesine göre yapılan başvurularda görevsizlik itirazını reddeden yargı mercii, 24. maddesine göre yapılan başvurularda başvuru yapan yargı mercii, 25. maddesine göre yapılan başvurularda görev konusunda son kararı veren yargı mercii ve 27. maddesine göre yapılan başvurularda temyiz incelemesi yapan mercii verir.

ALTINCI BÖLÜM

Mahkemenin Toplanma Yeri ve Tarihi ile Toplanma Dönemi

Mahkemenin Toplanma Yeri ve Tarihi ile Toplanma Dönemi

Madde 32 – 1. Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümleri, başkanın çağrısı üzerine Mahkeme binasında toplanır. Gündem, toplantıdan en az üç gün önce raporlarla birlikte üyelere ve uyuşmazlıkla ilgili başsavcılara ve Hukuk Genel Kurulu başkanına dağıtılır.

2. Başkan; Mahkemeye gelen işlerden tutuklu, tedbirli olanlarla yürütmenin durdurulması istemli bulunanlar gibi acele nitelikte olanların çalışmaya ara vermeden önce bitirilmesi için gerekli tedbirleri alır ve bu tür dosyalara çalışmaya ara verme zamanında da bakılmaya devam edilir

3. Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümleri her yıl 1 Eylül'de başlamak üzere 20 Temmuz'dan 31 Ağustos'a kadar çalışmaya ara verir.

YEDİNCİ BÖLÜM

Mahkeme Görüşmeleri, Kararları, Kararların Sonuçları, Açıklama ve Yanlışlıkların Düzeltilmesi

Genel Kurulun, Hukuk ve Ceza Bölümlerinin Toplanma ve Karar Nisabı ile Dosyaların İncelenmesi

Madde 33 – 1. Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümlerinde üye tam sayısı hazır bulunmadıkça görüşmelere başlanamaz ve karar verilemez. Eksik üye, o üyenin geldiği yargı merciinin yedek üyesi ile bu olmadığı takdirde başka bir yedek üye ile tamamlanır.

2. Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümlerinde incelemeler dosya üzerinde yapılır ve bu Kanun'da belirtilenler dışında kararlar, salt çoğunlukla verilir.

İncelemede İzlenecek Sıra

Madde 34– 1. Mahkeme, bu Kanun'un 23, 24, 25 ve 27. maddelerinde düzenlenen başvuru yollarına ilişkin müracaatları, bu Kanun'da belirtilen şekil ve süre koşulları açısından inceleyerek yöntemine uygun olmayan başvurular ile süresinde ileri sürülmeyen talepleri reddeder.

Mahkemenin, Başsavcılar ve Hukuk Genel Kurulu Başkanının Bilgi ve Belge İstemeleri ile Yetkileri

Madde 35– 1. Mahkeme; incelediği işlerde bütün organ, makam veya kuruluşlarla doğrudan yazışma yapabilir ve onlardan her türlü bilgi veya belgeyi ya da belgelerin onaylı örneklerini isteyebilir. Bilgi veya belgenin verilmemesi hâlinde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 332. maddesine göre işlem yapılır.

2. Mahkemeyle ilgili işlem yapan başsavcılar ve Hukuk Genel Kurulu başkanı da yukarıdaki fıkrada yazılı yetkileri kullanır. İlgili başsavcılar, Hukuk Genel Kurulu başkanı veya görevlendirecekleri savcı ya da kişiler, gerekli gördüklerinde veya Mahkemece gerekli görülen durumlarda yazılı olarak düşüncelerini bildirir veya toplantılarda sözlü açıklamalarda bulunur ancak oylamaya katılmaz.

Kararlar Arasındaki Çelişkinin Giderilmesi:

Madde 36- 1. Bölüm kararları arasındaki çelişkiler, Genel Kurulca verilecek ilke kararları ile giderilir.

2. İlke kararları gerekçesiyle açıklanır.

3. İlk toplantıda ilkeye ilişkin kararlar üçte iki çoğunlukla verilir. Bu çoğunluk sağlanmazsa ikinci toplantıda salt çoğunlukla yetinilir. Bir işte, Hukuk ve Ceza Bölümlerinin yerleşmiş içtihadında aykırı bir çoğunluğun gerçekleşmesi durumunda dahi ilke kararı verilmesi zorunludur.

4. Bir ilke kararının değişmesi veya kaldırılması yeni bir ilke kararıyla olur.

5. İlke kararı alınmasına gerek olup olmadığına Hukuk ve Ceza Bölümleri karar verir. Başkan, konuyu raportörlere veya üyelerden birine inceletebilir.

6. Hukuk ve Ceza Bölümlerinin ilke kararı alınmasını gerekli görmesi hâlinde Başkan, çelişme doğuran kararları veya kökleşmiş içtihadı gösteren kararlardan biriyle yeni çoğunluğun görüşünü ve çelişme gerekçesini kapsayan bir yazıyı, istemde bulunandan başka başsavcılara ve Hukuk Genel Kurulu başkanına

belirleyeceği bir sürede görüş bildirilmek üzere gönderir. İlke kararının görüşülmesi için üyelere dağıtılan gündeme, başsavcılarının ve Hukuk Genel Kurulu başkanının süresi içinde sundukları görüşleri ile onlara gönderilen yazı ve kararların örnekleri de eklenir. Gündemin dağıtıldığı gün ile görüşme günü arasında geçecek sürenin acele işler dışında on beş günden az olmaması gerekir.

Kararların Bildirilmesi

Madde 37–1. Mahkeme, vereceği bütün kararların sonuçlarını ve gerekçeli kararın bir örneğini, ilgili başsavcılara ve Hukuk Genel Kurulu başkanına, görev uyuşmazlığının çözülmesi için kendisine başvuran yargı merciine, kararı beklemesi için yazı yazılmış yargı merciine veya mercilerine, uyuşmazlığın çözülmesi için başvurmuş olan kişilere veya makamlara derhâl tebliğ eder.

Mahkeme Kararlarının Sonuçları ve Yayınlanması

Madde 38– 1. Bölümlerin ve Genel Kurulun kararları kesindir. Bu kararlar aleyhine ancak bu Kanun’da yazılı kanun yollarına başvurulabilir. Kararlar, inceleme veya yargılamaya katılan başkan ve üyeler tarafından imzalanır. Çoğunluk görüşüne katılmayanlar, muhalefet nedenlerini İçtüzük’le belirlenen süre içinde yazılı olarak sunar. Oy çokluğuyla verilen kararlar, ancak muhalefet şerhleri eklendikten sonra tebliğ edilebilir.

2. Mahkemenin kararları; devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar. Ancak hüküm uyuşmazlıklarının çözümünde verilen esasa ilişkin ilke kararları yalnız Mahkemeyi bağlar.

3. İlke kararları ile başkanın uygun göreceği Hukuk ve Ceza Bölümlerinin kararları Resmî Gazete’de yayımlanır.

Açıklama:

Madde 39- 1. Mahkemenin kararının yerine getirilmesinde tereddüt olduğu takdirde veya birbiriyle çelişen hüküm fıkraları bulunması hâlinde taraflardan her biri kararın açıklanmasını veya karardaki çelişkilerin giderilmesini isteyebilir.

2. Açıklama dilekçeleri, karşı taraf sayısından bir nüsha fazla verilir.

3. Mahkeme işi inceler ve gerekli gördüğü takdirde dilekçenin bir örneğini, belirleyeceği süre içinde cevap vermek üzere karşı tarafa tebliğ eder. Cevap iki nüsha olarak verilir. Bunlardan biri, açıklama veya aykırılığın kaldırılmasını isteyen tarafa gönderilir.

4. Mahkemenin bu husustaki kararı, taraflara tebliğ olunur.

5. Açıklama veya aykırılığın kaldırılması, kararın yerine getirilmesine kadar istenebilir.

Yanlışlıkların Düzeltilmesi

Madde 40- 1. İki tarafın; adı, soyadı, sıfatı ve iddiaları sonucuna ilişkin yanlışlıklar ile hüküm fıkrasındaki hesap yanlışlıklarının düzeltilmesi istenebilir.

2. 38. maddenin beşinci fıkrası dışında kalan hükümler, bu istekler hakkında da uygulanır.

3. Yanlışlıkların düzeltilmesine karar verildiği takdirde düzeltme, kararın altına yazılır.

4. Bu maddede belirtilen ve kararın infazını etkilemeyecek nitelikte basit olan yanlışlıkların düzeltilmesine ilişkin kararlar, başkan tarafından doğrudan verilir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kararlara Karşı Başvuru Yolu

Yargılamanın Yenilenmesi

Madde 41- 1. Mahkeme tarafından görev ve esasa ilişkin verilen kararlar hakkında aşağıda yazılı sebepler dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi istenebilir.

a) Karara esas olarak alınan belgenin, sahteliğine hükmedilmiş veya sahte olduğu yargı mercii veya resmî bir makam huzurunda ikrar olunmuş ya da sahtelik hakkındaki hüküm karardan evvel verilmiş olup da yargılamanın yenilenmesini isteyen kimsenin karar zamanında bundan haberinin olmaması

b) Zorlayıcı sebepler dolayısıyla veya lehine karar verilen tarafın eyleminden doğan bir sebeple elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmesi

c) Tanık, bilirkişi ve diğer kişilerin hükmü etkileyecek biçimde kasıt veya ihmal ile gerçek dışı tanıklıkta veya beyanda bulunduğu yargı mercii kararıyla belirlenmesi

ç) Karara katılmış olan hâkimlerden birinin, hükümlünün neden olduğu kusur dışında aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek derecede görevinde kusurlu olduğunun tespit edilmesi,

d) Yargı merciinin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması

e) Davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış olması

f) Karara esas alınan bir ilâmın, kesin veya kesinleşmiş bir yargı mercii kararıyla bozularak ortadan kalkması

g) Yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındığında sanığın beraatını veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olması

h) Lehine karar verilen tarafın karara etkisi olan bir hile kullanmış olması

ı) Vekil veya kanuni temsilcisi olmayan kimseler ile davanın görülüp karara bağlanmış bulunması

i) Lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin ikrar veya yazılı delille sabit olması

j) Tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken aynı yargı mercii yahut başka bir yargı mercii tarafından önceki ilama aykırı bir karar verilmiş bulunması

k) Hükmün, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, Anayasa Mahkemesi ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması

2. Birinci fıkranın (c) ve (i) bentlerindeki hâllerde yargılamanın iadesinin istenebilmesi, bu sebeplerin kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyet kararı ile belirlenmiş olması şartına bağlıdır. Delil yokluğundan başka bir sebeple ceza kovuşturmasına başlanamamış veya mahkûmiyet kararı verilememiş ise ceza mahkemesi kararı aranmaz. Bu takdirde dayananın yargılamanın iadesi sebebinin, yargılamanın iadesi davasında öncelikle ispat edilmesi gerekir.

3. Yargılamanın yenilenmesi talebi:

a) Görev uyuşmazlığı dosyalarında davanın esası hakkında karar verilinceye kadar yapılabilir.

b) Hüküm uyuşmazlığı dosyalarında ise talep, hukuk davalarında 1. fıkranın (l) bendinde yazılı sebep için Anayasa Mahkemesi ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl ve diğer sebepler için on yıl içinde yapılmalıdır. Bu süreler, dayananın sebebin istemde bulunan yönünden gerçekleştiği tarihi izleyen günden başlatılarak hesaplanır. Yargılamanın yenilenmesi talebi, hükmün icrasını durdurmaz.

c) Ceza davalarında; ceza hükmünün, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, Anayasa Mahkemesi ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması hâlinde yargılamanın yenilenmesi, Anayasa Mahkemesi ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilir. Diğer yazılı sebeplerle ilgili her zaman yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulabilir.

ç) Ceza davalarında yargılamanın yenilenmesi istemi hükmün infazını ertelemeyiz. Ancak yargı mercii, infazın geri bırakılmasına veya durdurulmasına karar verebilir. Hükmün infaz edilmiş olması veya hükümlünün ölümü, yargılamanın yenilenmesi istemine engel olmaz. Ölenin eşi, üst soyu, alt soyu, kardeşleri yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilir. Bu kişilerin yokluğu hâlinde adalet bakanı da yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilir.

4. Yargılamanın yenilenmesi talebi dosya üzerinden incelenir. Mahkeme, istek üzerine ya da kendiliğinden tarafların dinlenmesine karar verebilir. Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden birinin bulunmaması hâlinde yapılan başvuru reddedilir. İnceleme sonunda yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleştiği sabit görülürse yeniden yargılama yapılarak ortaya çıkacak duruma göre verilmiş olan karar onanır veya kısmen ya da tamamen değiştirilir.

5. Mahkeme tarafından, başvurunun usulden reddine ilişkin olarak verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Yargılamaya İlişkin Diğer Hususlar

Dava ve İşlere Katılmaya Engel Durumlar

Madde 42- 1. Başkan ve üyeler:

a. Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işlere

b. Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya sıhriyet yönünden usul ve fûrunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve sıhriyeti doğuran evlilik kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhriyet yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işlerine

c. Dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyumu sıfatıyla hareket ettiği dava ve işlere

d. Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veya tanık ya da bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işlere

e. İstişari mütalaa ve kanaat beyan etmiş olduğu dava ve işlere bakamaz.

Çekinme

Madde 43- 1. Başkan ve üyeler 41. maddede yazılı sebeplere dayanarak davaya veya işe bakmaktan çekinmeleri hâlinde Mahkeme, çekinme isteğinde bulunan başkan ve üye katılmaksızın konu hakkında kesin karar verir.

2. Genel Kurul ile Hukuk ve Ceza Bölümlerinin toplanmasına engel olacak sayıda başkan ve üyenin çekinmek istemesi hâlinde ancak toplanma nisabını ortadan kaldırmayacak sayıda başkan ve üyenin çekinme isteği kabul edilebilir.

Başkan ve Üyelerin Reddi

Madde 44- 1. Başkan ve üyeler, tarafsız kalamayacakları kanısını haklı kılan hâllerin varlığı iddiasıyla reddolunabilir.

2. Başkan ve üyelerin reddine ilişkin istemler, reddedilen üye katılmaksızın Hukuk ve Ceza Bölümlerince incelenir. Hukuk ve Ceza Bölümlerinin ret konusundaki kararları kesindir.

3. Ret şahsidir. Hukuk ve Ceza Bölümlerinin toplantılarını engelleyen toplu ret istemleri dinlenmez.

Anayasa Mahkemesi Kararları Dolayısıyla Mahkemeye Başvurulmaması ve Anayasa Mahkemesi Kararlarının Yargı Mercilerini Bağlayıcılığı

Madde 45- 1. Anayasa Mahkemesinin kararlarına karşı, Mahkemeye görev ve hüküm uyumsuzluğu başvurusunda bulunulamaz.

Davaya Katılanların Taraf Sayılması

Madde 46- 1. Bir ceza davasına usulünce katılanlar dahi bu Kanun'a göre taraflara tanınan yetkileri kendisiyle birlikte işlem yapacakları tarafa veya savcıya bağlı olmaksızın kullanabilir.

Tebliğat İşlemleri

Madde 47- 1. Bu kanun gereğince yapılacak tebligat işlerinde 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır.

Vergi ve Harç İstisnası

Madde 48- 1. Mahkemede karara bağlanacak işler için verilecek dilekçeler, layihalar, yazılar veya belgelerden; Mahkemenin işlemlerinden, kararlarından veya Mahkemece yahut Mahkemeden istenilecek belge veya karar örneklerinden herhangi bir vergi veya harç alınmaz.

BEŞİNCİ KISIM

Mali Hükümler ve Personel İşleri

BİRİNCİ BÖLÜM

Mali ve Sosyal Haklar ile Diğer Hükümler

Ödenecek Ücretler

Madde 49- 1. Başkana ve başkanın mazereti hâlinde yerine başkanlık edecek başkan vekiline bu sürelerin içinde kaldığı her ay itibariyle toplantı başına, toplantıya katılan başsavcılar ve Hukuk Genel Kurulu başkanın ile asıl ve yedek üyelere, toplantı yapılan ay itibarıyla aylık ve ödeneklerinden ayrı olarak 15.000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda ödenek verilir.

2. Toplantıya başsavcılar ve Hukuk Genel Kurulu başkanı yerine katılan savcılar ve kişilere, toplantı yapılan ay itibarıyla, raportörlere ise her ay olmak üzere aylık ve ödeneklerinden ayrı olarak 10.000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda ödenek verilir.

3. Mahkemede görevli 657 sayılı Kanun'a tabi personele her ay 5.000 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda ödenek verilir.

4. Bu ödenekler, damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulamaz

Yabancı Ülkelere Gönderilme

MADDE 50- 1. Raportörler bilgi ve görgülerini artırma, lisansüstü eğitim, bilimsel araştırma ya da karşılıklı iş birliği çerçevesinde yabancı ülke yargı mercileri, üniversiteler veya uluslararası kuruluşlarda çalışmak, dil eğitimi almak veya öğrenim görmek üzere Başkanlıkça iki yıla kadar yurt dışında görevlendirilebilir. Başkanlıkça gerekli görüldüğü takdirde bu süreler bir katına kadar uzatılabilir.

2. Bu kapsamda yurt dışında görevlendirilenlerin; mali hakları, yükümlülükleri, mecburi hizmetleri, giderlerinin karşılanması, aylık ve ödeneklerinin transferi konularında devlet memurlarına ilişkin hükümler uygulanır.

3. Bu Kanun hükümlerine göre yabancı ülkelere gönderilenlerin derece yükselmeleri, kademe ilerlemeleri, emeklilik, aylık, ödenek ve diğer bütün özlük hakları ile yükümlülükleri devam eder.

Kadrolar

MADDE 51- 1. Bu Kanun'a ekli (I) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye ekli (I) sayılı cetvele Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığı bölümü olarak eklenmiştir.

2. Mahkemeye ait kadroların tespiti, ihdas, kullanımı ve iptali ile kadrolara ilişkin diğer hususlar 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre düzenlenir.

Geçiş Hükümleri

Geçici Madde 1- 1. Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte, 32. maddenin önceki hükmü uyarınca Mahkemede görevlendirilen ve hâlen çalışmakta olan personelden durumları uygun görülenler bu Kanun'a ekli (I) sayılı listedeki durumlarına uygun kadrolara başka bir işleme gerek olmaksızın başkan tarafından atanır ve durumları evvelce mensup oldukları kurumlara bildirilir. Anılan kadrolara atanmayanlar hakkında bu Kanun'un 21. maddesi hükmü uygulanır.

Geçici Madde 2- 1. Bu Kanun'un 39. maddesinin önceki hükmü uyarınca Mahkeme Başkanlığına Adalet Bakanlığınca tahsisi yapılmış araç, gereç ve sair eşya Mahkeme demirbaş kaydına geçirilir ve gerekli devir teslim işlemleri tamamlanır.

Geçici Madde 3- 1. Bu kanunun 4. maddesi uyarınca Mahkemenin müstakil bütçesinin ilk bütçe kanununda yer almasına kadar geçecek süre zarfında Adalet Bakanlığı bütçesindeki ödeneklerin kullanılmasına devam olunur.

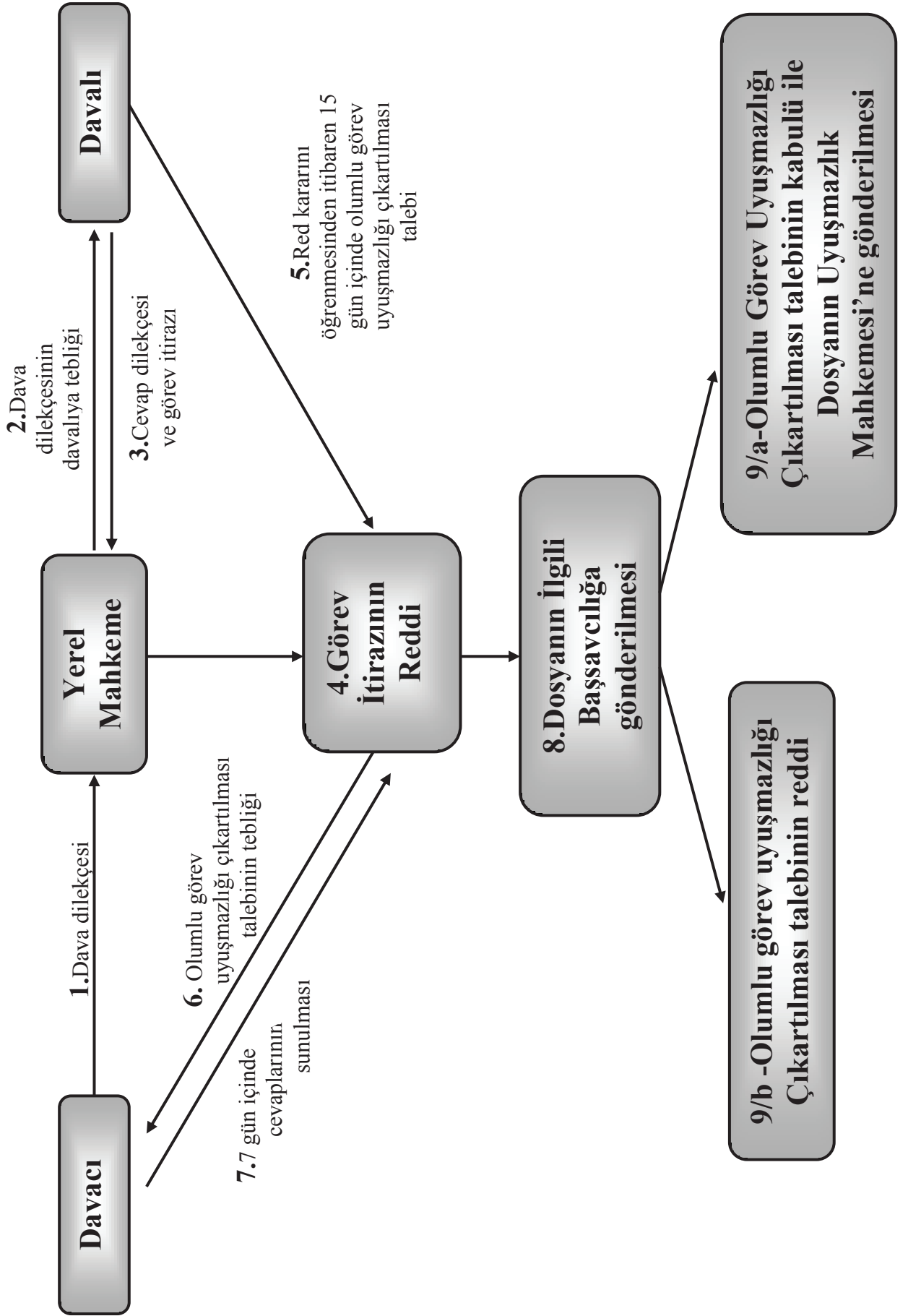
Yürürlük:

Madde 52- 1.Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

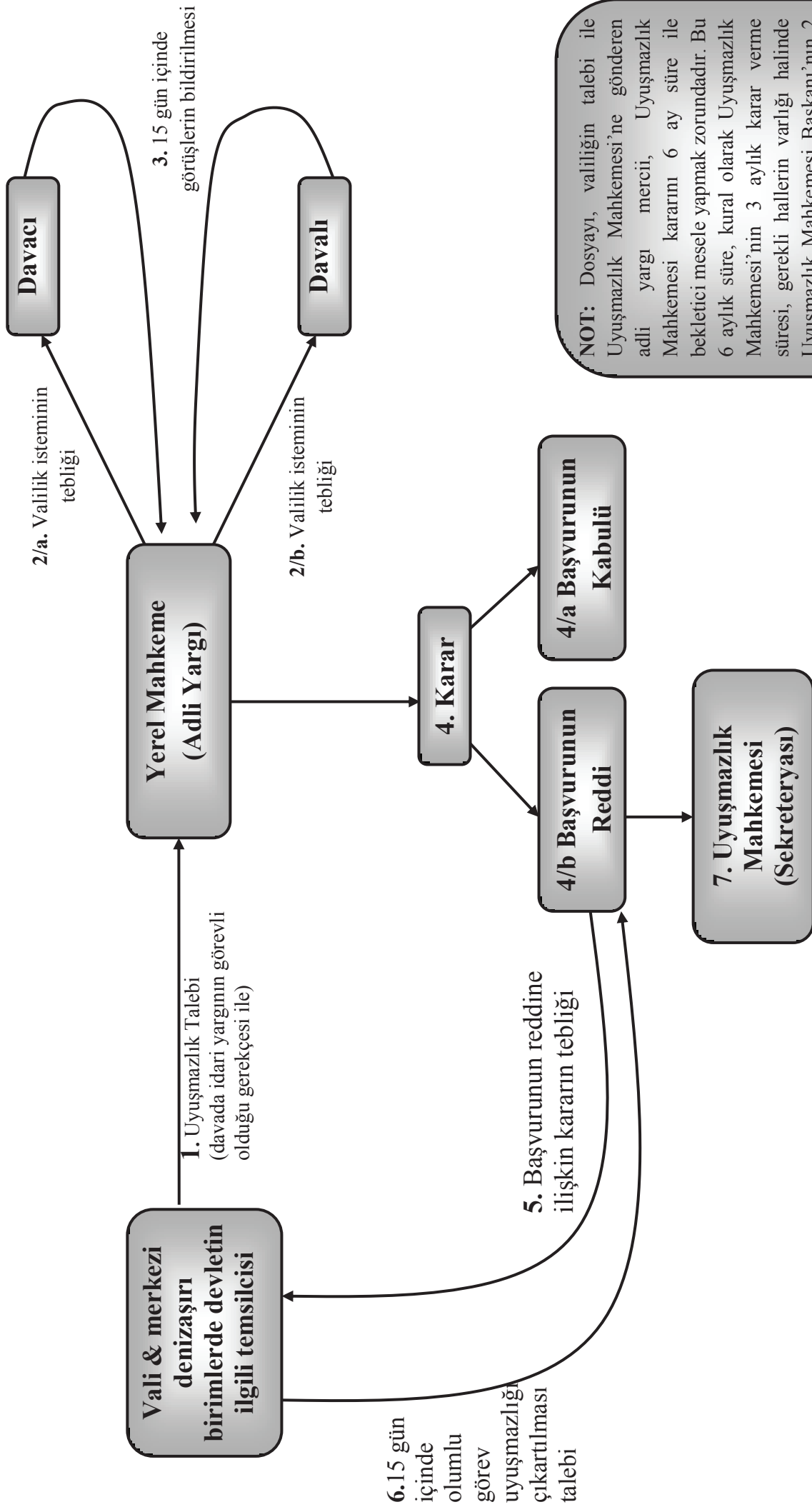
Yürütme:

Madde 53- 1. Bu Kanun'u Bakanlar Kurulu yürütür.

Tablo - I
2247 SAYILI KANUN'UN 10.MADDESİ UYARINCA BAŞVURU USULÜ

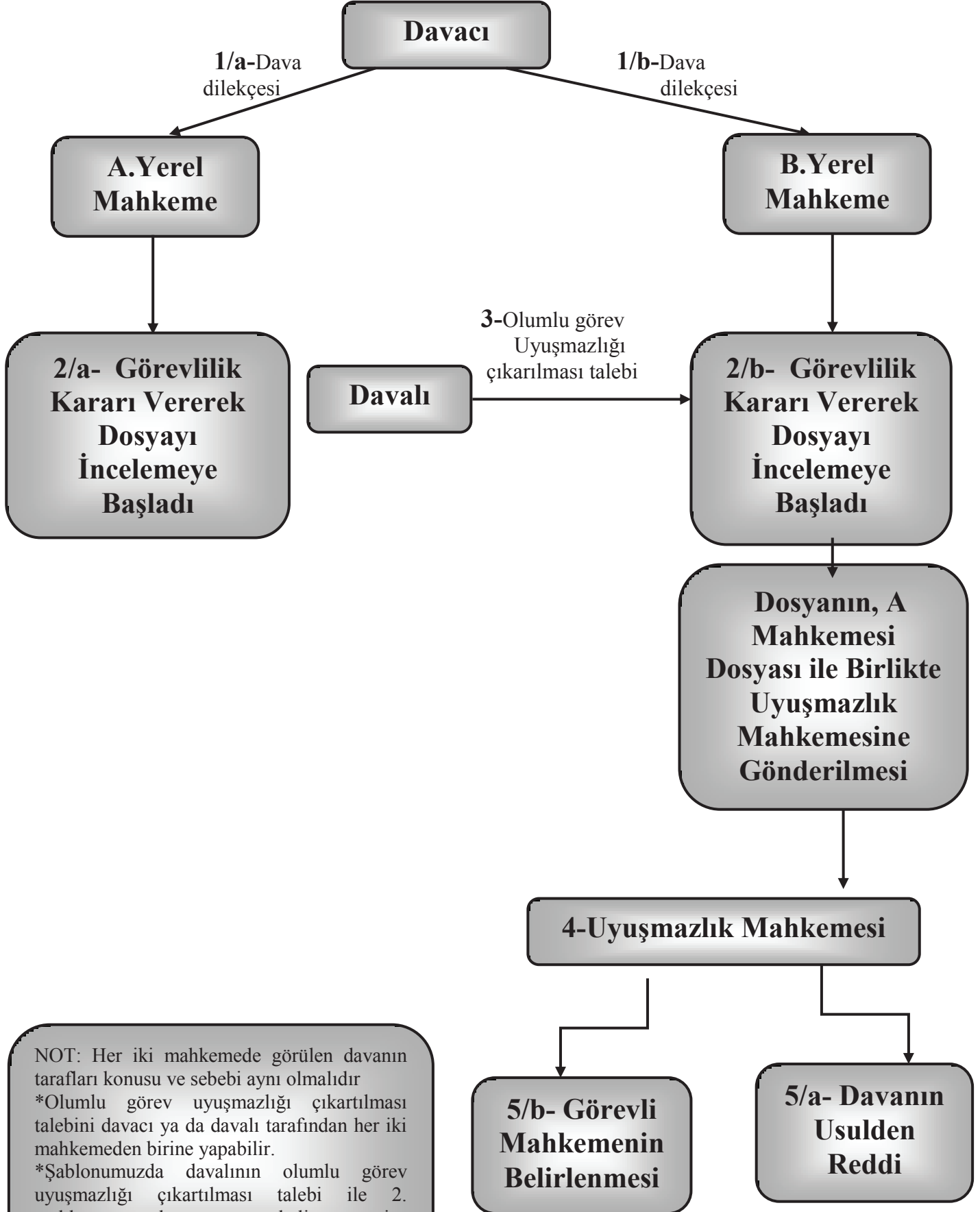

Tablo - II
FRANSA UYGULAMASINDA OLUMLU GÖREV UYUŞMAZLIĞI ÇIKARMA USULÜ

Tablo - III

2247 SAYILI KANUN'UN 17. MADDESİ UYARINCA BAŞVURU USULÜ

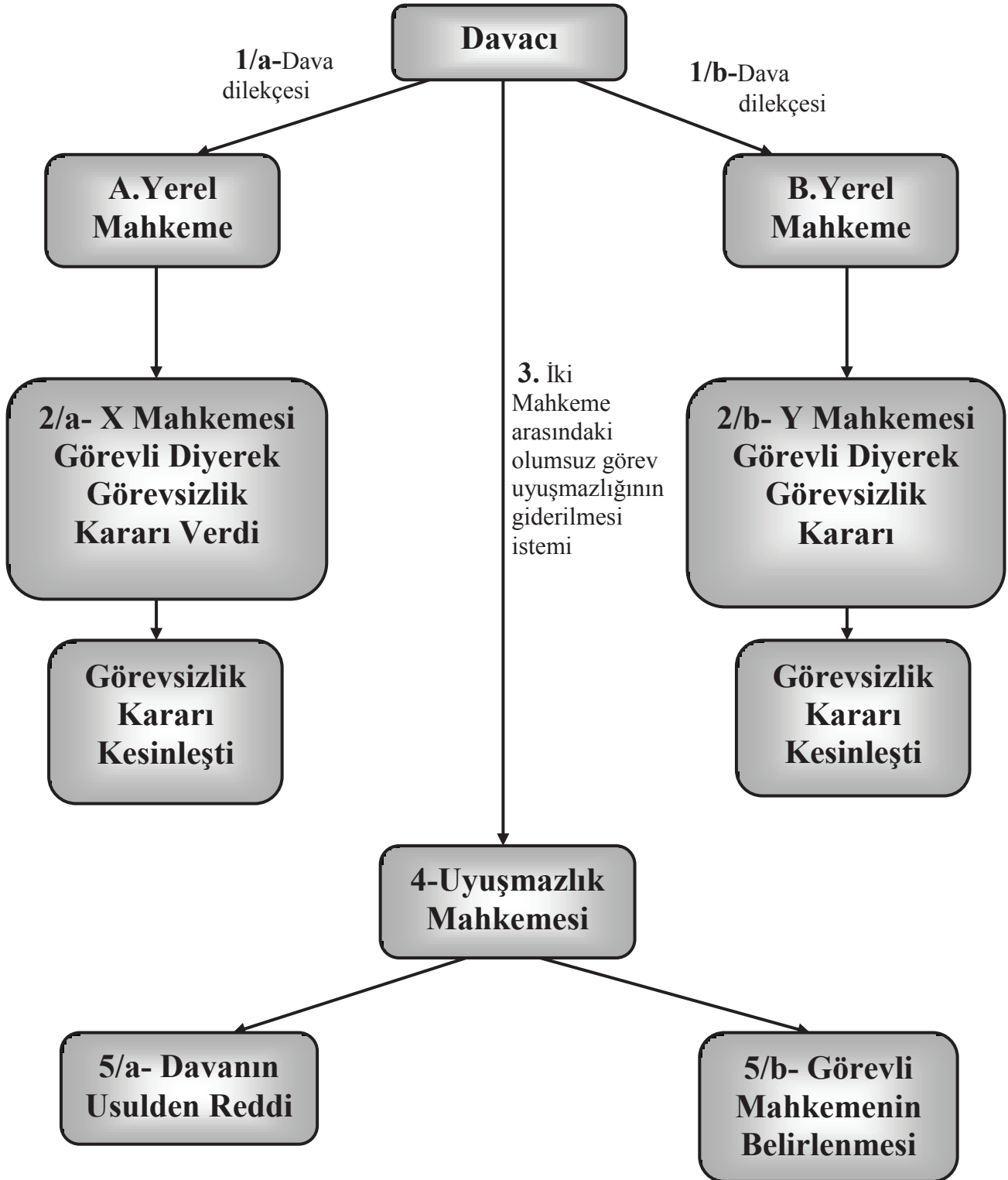
NOT: Her iki mahkemede görülen davanın tarafları konusu ve sebebi aynı olmalıdır

*Olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması talebini davacı ya da davalı tarafından her iki mahkemeden birine yapabilir.

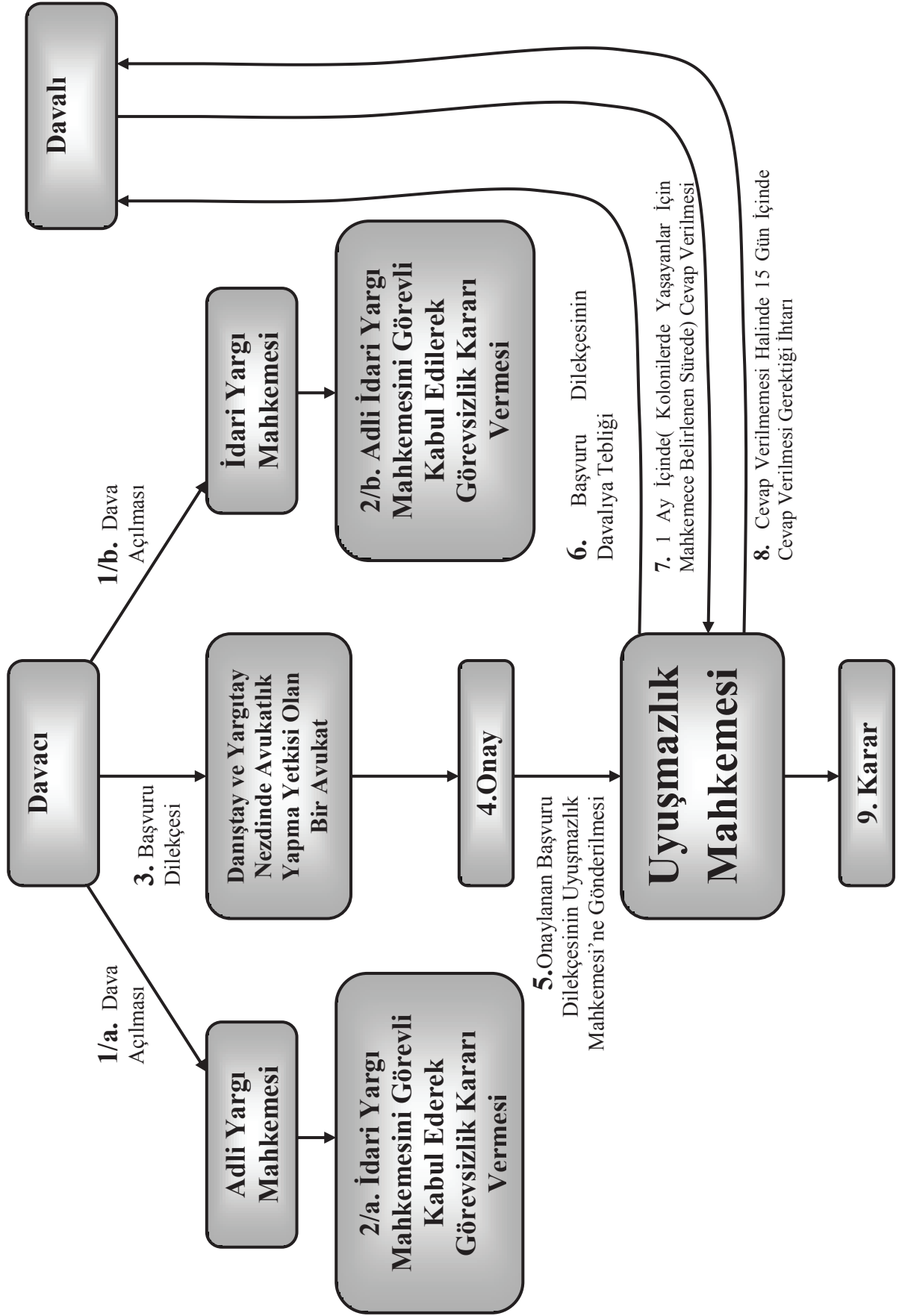
*Şablonumuzda davalının olumlu görev uyuşmazlığı çıkartılması talebi ile 2. mahkemeye başvurması hali şematize edilmiştir.

Tablo - IV

2247 SAYILI KANUN'UN 14. MADDESİ UYARINCA BAŞVURU USULÜ

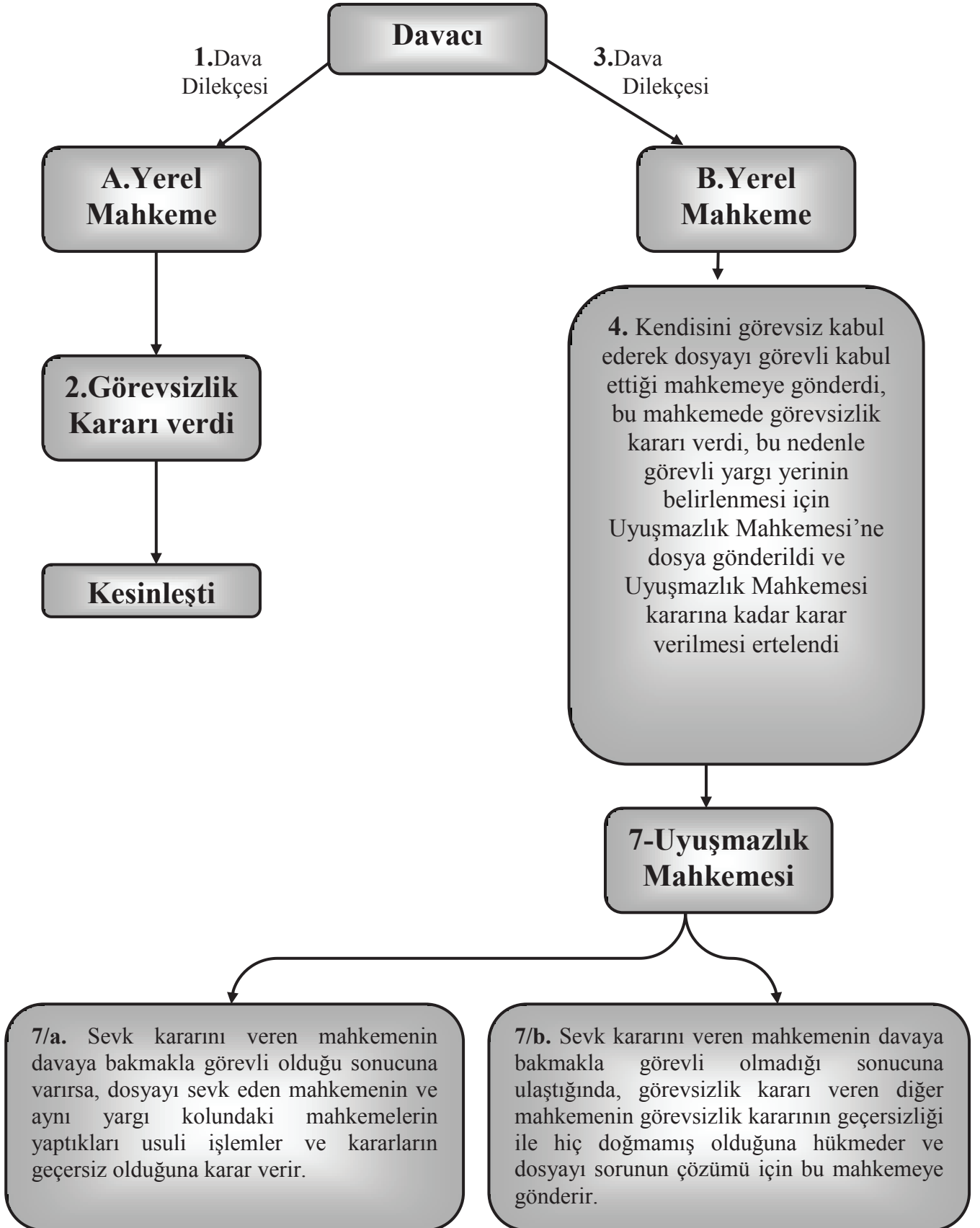

Tablo - V
FRANSA UYGULAMASINDA OLUMSUZ GÖREV UYUŞMAZLIĞI USULÜ

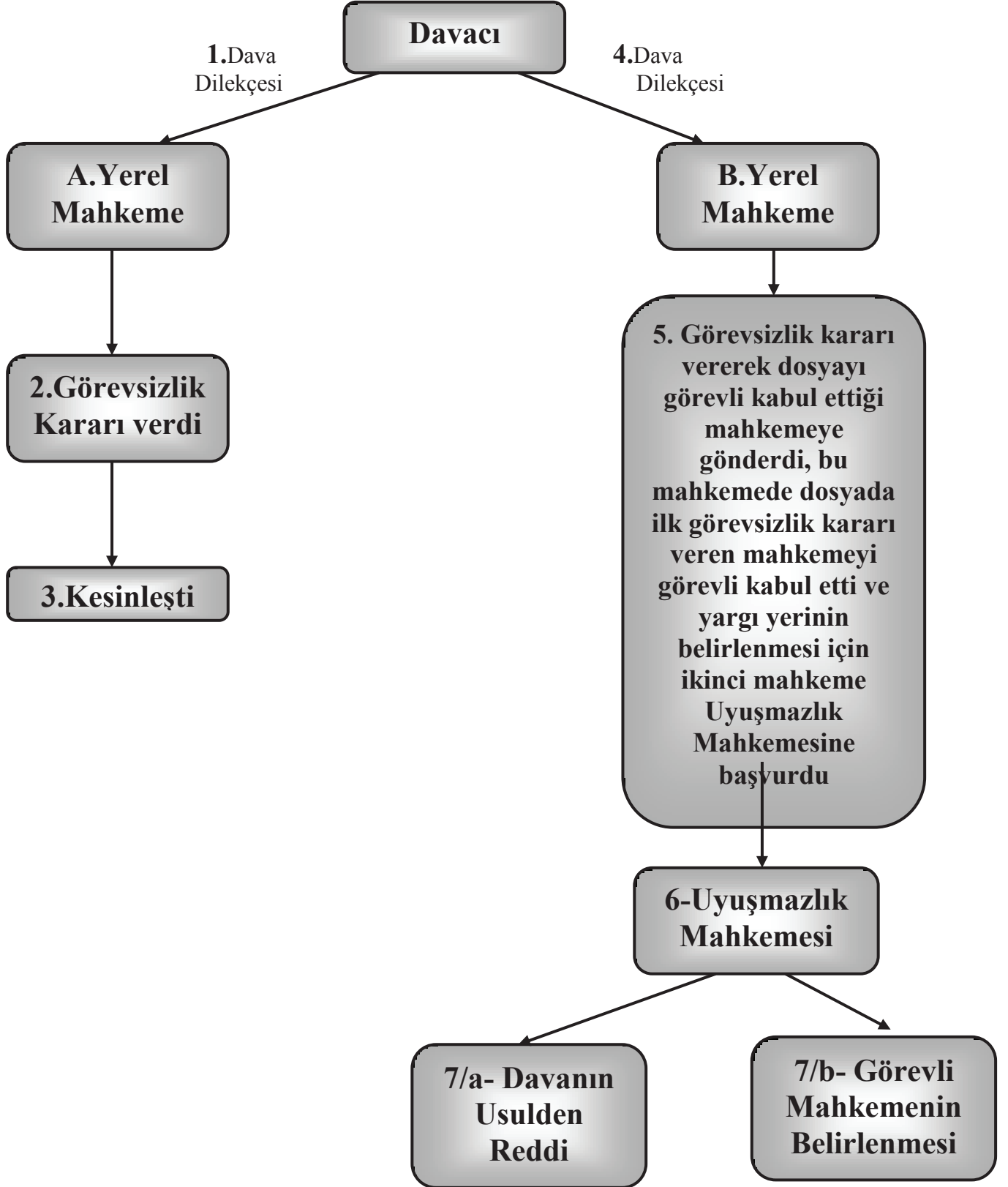
Tablo - VI

FRANSA UYGULAMASINDA MAHKEMELERİN KARŞILIKLI OLARAK BİRBİRLERİNİ GÖREVLİ GÖRMESİ

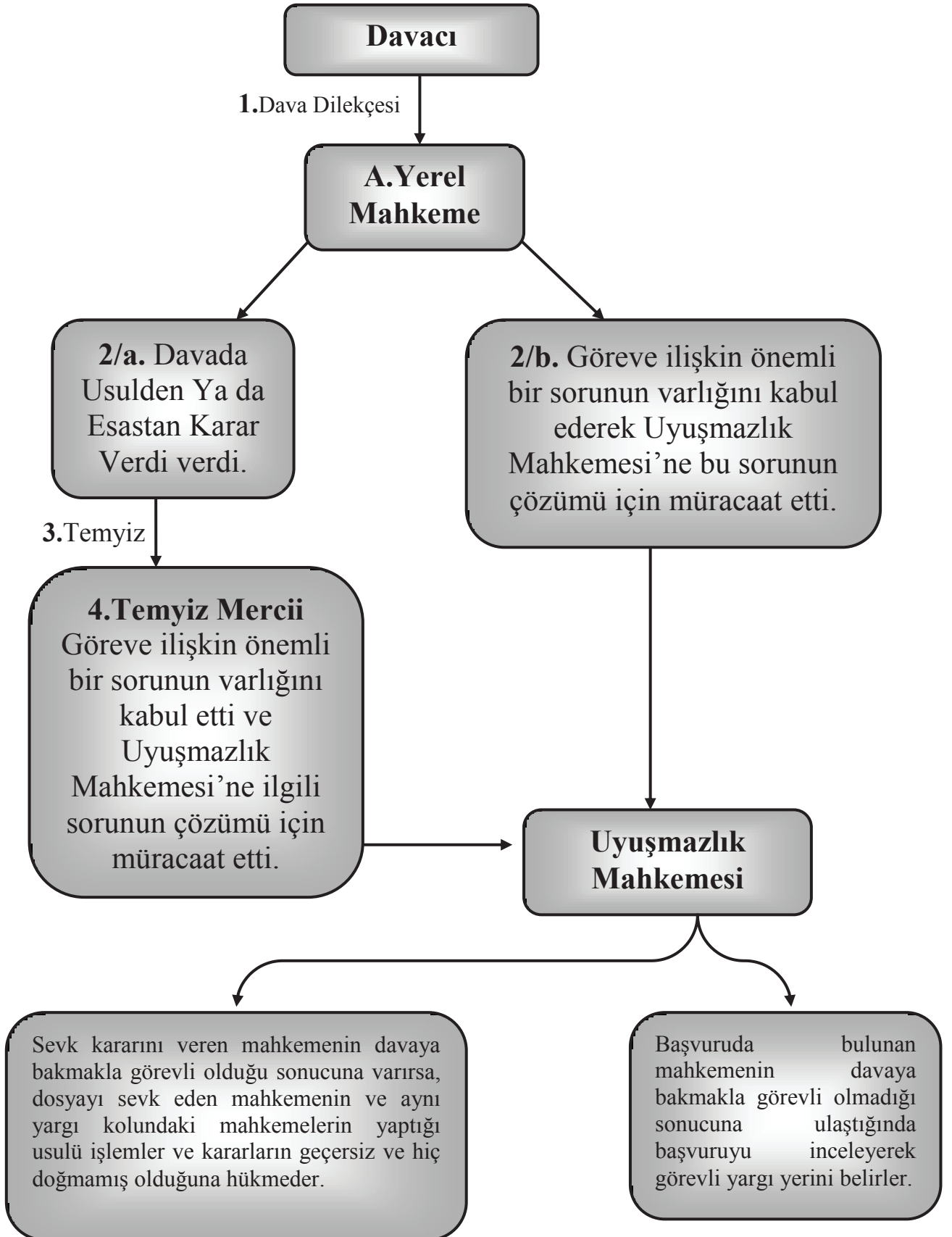
Tablo - VII

2247 SAYILI KANUN'UN 19. MADDESİ UYARINCA BAŞVURU USULÜ

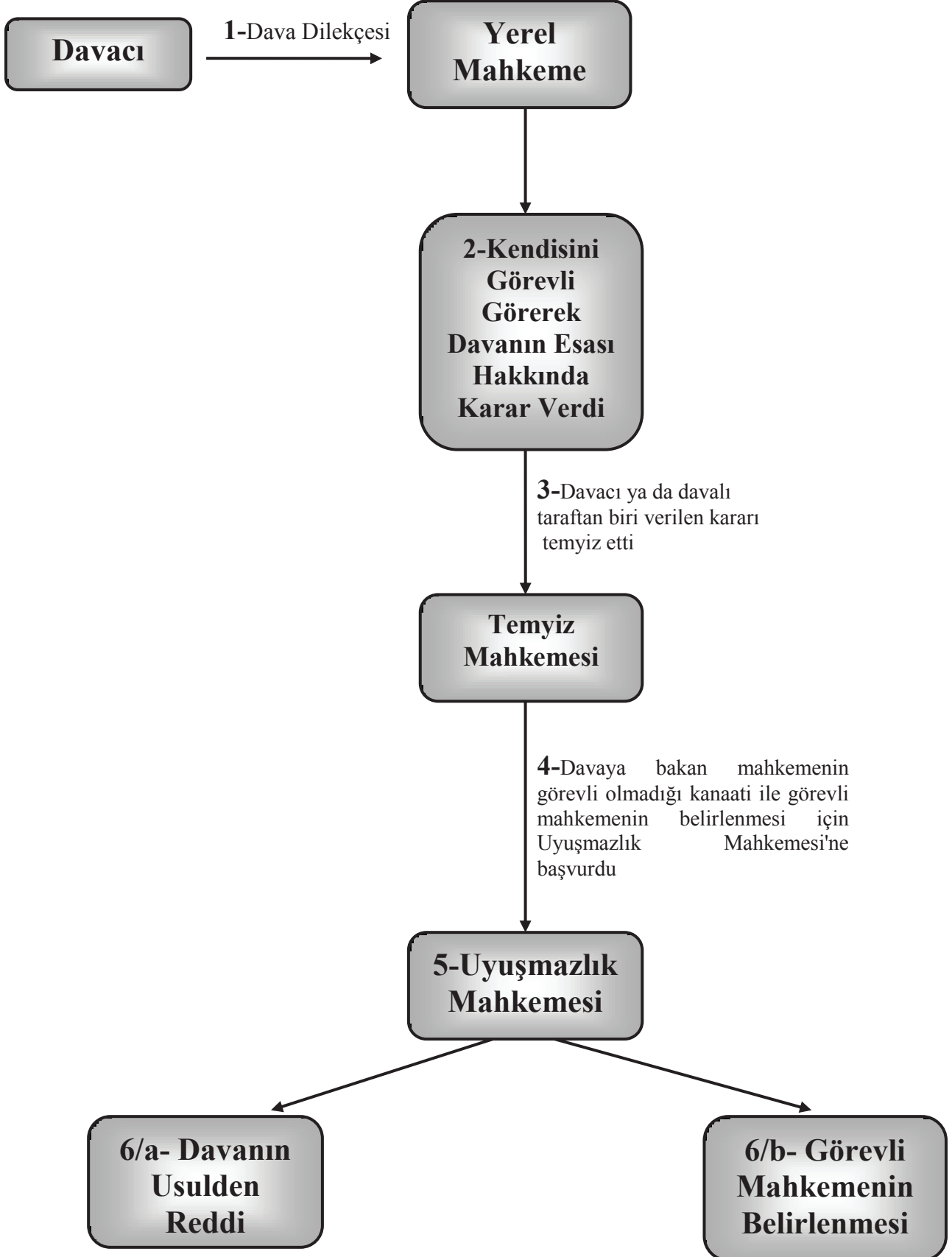
Tablo - VIII

**FRANSA UYGULAMASINDA MAHKEMELERİN DOĞRUDAN GÖREV
UYUŞMAZLIĞI ÇIKARMA USULÜ**

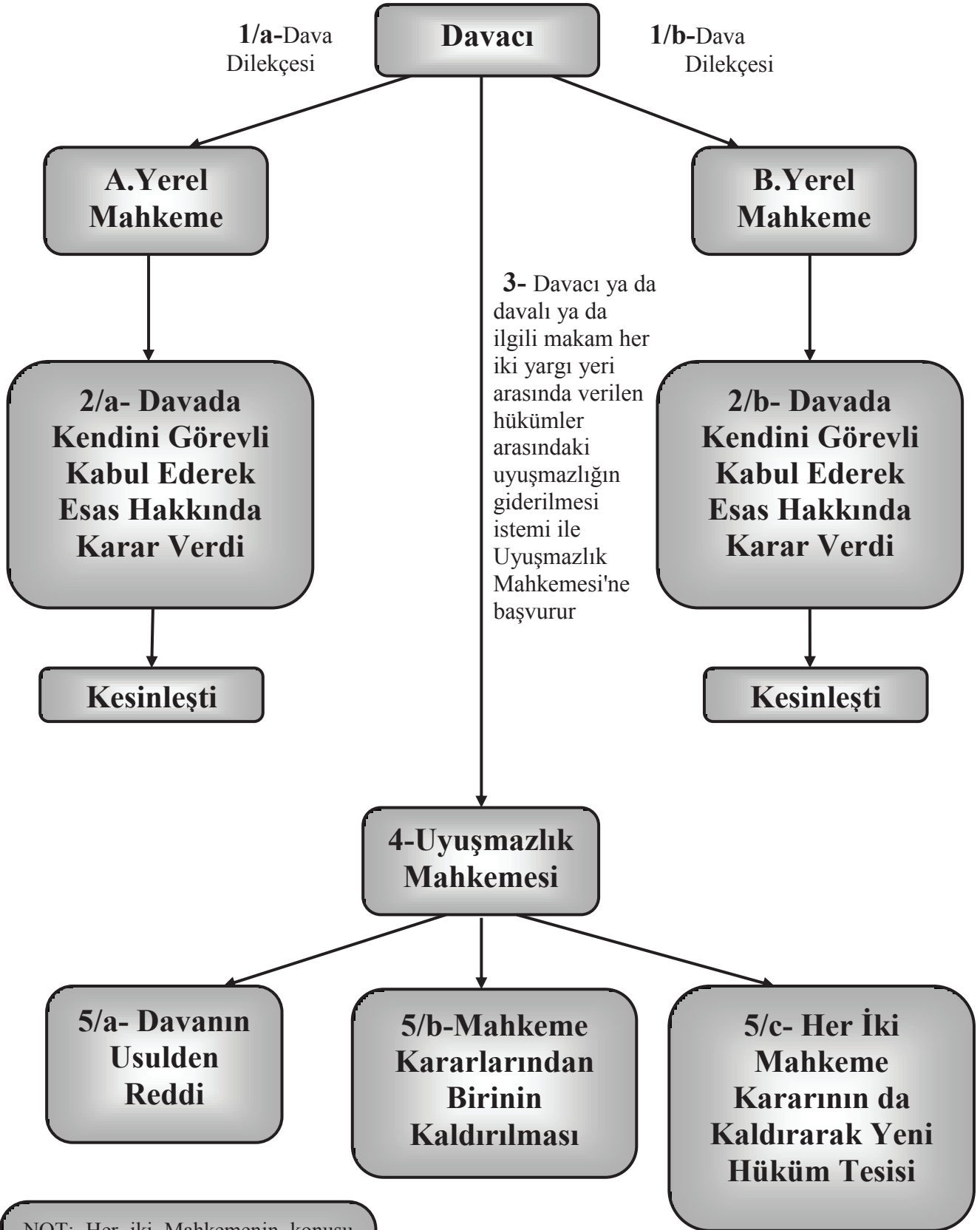
Tablo - IX

**2247 SAYILI KANUNUN 20. MADDESİ UYARINCA BAŞVURU
USULÜ**

Tablo - X

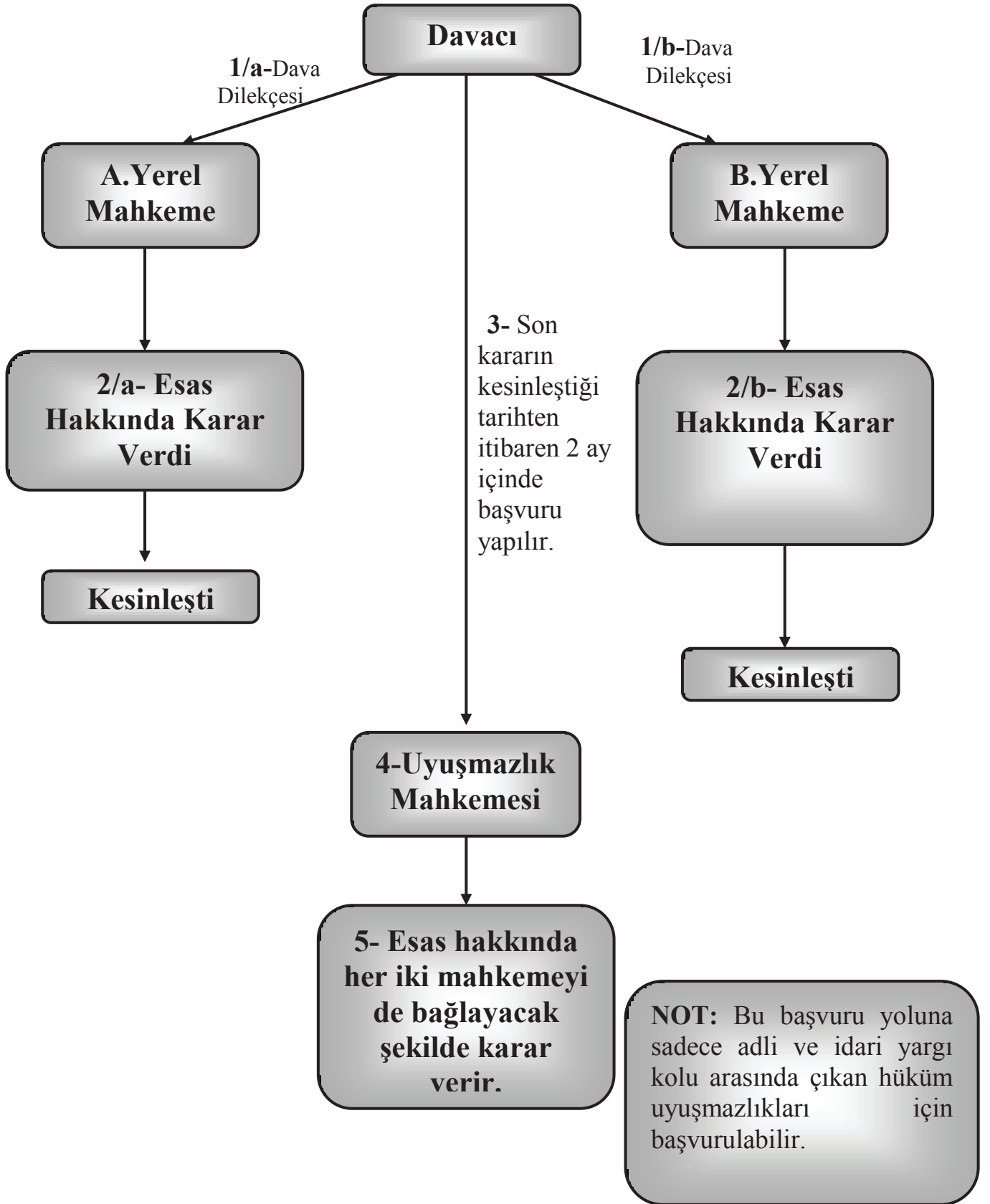
2247 SAYILI KANUN'UN 24. MADDESİ UYARINCA BAŞVURU USULÜ

NOT: Her iki Mahkemenin konusu sebebi ve taraflarından en az biri aynı olmalıdır,
*Her iki Mahkeme kararı da kesinleşmiş olmalıdır.

Tablo - XI

FRANSA UYGULAMASINDA HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI USULÜ

Tablo XIII

2000-2014 Yılları Arasında Verilen “Başvuru Ret” Kararlarına İlişkin Sayılar

YILI	1. Madde	10. Madde	14. Madde	17. Madde	19. Madde	20. Madde	24. Madde	TOPLAM
2000	1	0	5	0	0	0	5	11
2001	2	1	19	1	1	0	2	26
2002	4	3	19	1	10	0	4	41
2003	2	1	31	0	3	0	1	38
2004	21	2	22	0	1	0	2	48
2005	3	1	13	0	2	0	2	21
2006	3	1	32	0	6	0	2	44
2007	3	2	55	0	29	1	5	95
2008	1	7	26	0	13	0	7	54
2009	1	7	27	0	4	0	4	43
2010	0	0	8	0	0	0	2	10
2011	0	7	21	0	1	0	7	36
2012	2	18	23	0	3	0	9	55
2013	5	33	46	0	13	0	7	104
2014	1	9	28	0	12	0	2	52
GENEL TOPLAM	49	92	375	2	98	1	61	678

Tablo XIV

2000-2014 Yılları Arasında Verilen Karar Sayıları

YILI	10. Madde	14. Madde	17. Madde	19. Madde	20. Madde	24. Madde	TOPLAM
2000	27	196	0	25	0	0	248
2001	15	198	0	39	0	0	252
2002	20	100	0	25	0	2	147
2003	18	97	0	29	0	0	144
2004	23	88	0	31	0	2	144
2005	19	68	0	54	0	0	141
2006	33	202	0	81	0	0	316
2007	32	329	0	168	0	0	529
2008	39	241	0	154	5	0	439
2009	38	168	0	77	0	2	285
2010	155	167	0	63	0	2	387
2011	122	88	0	45	0	5	260
2012	433	144	0	72	0	2	651
2013	1341	435	0	269	1	7	2053
2014	309	401	0	496	0	5	1211
GENEL TOPLAM	2624	2922	0	1628	6	27	7205

